

ՄԱՆՈՂԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲՐԵՍՏՈՄԵՏԻԱ

ԲՐԵՍՏՈՒ
ՀԲԵՇՎՐԵՆԻԻ ԵՄ,
ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԳԵՐԸՆՆ
ՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

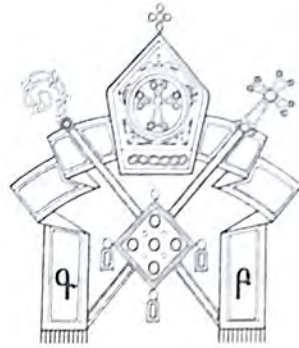

2013

ՄԵԿԵՈՂԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՐԵԱՏՈՐԱՏԻՆ

Զրկագրություն
6-4

ՀԱՄԱՆԱԻ
ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ
Տ.Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ Բ
ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

4954

ՎՐԻՍՏՈՍԻ
ՀՐԱՇՎՆԵՐԻ ԵՎ
ԲՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ
ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ
2013

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37
Ը 935

Տպագրվում է Լեռնաշխարհի տպարանում
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի
Հրատարակչական խորհրդի

Մագնող՝ Նսիրա Թամազյան
Խմբագիր՝ Գևորգ Տեր-Վարդանյան

Ը 935 ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԻ ԵՎ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ/ Կազմ.՝ Ն. Թա-
մազյան; Խմբ.՝ Գ. Տեր Վարդանյան.- Էջմիածին: Մայր Աթոռ
Սուրբ Էջմիածին, 2013. - 608 էջ.- (Մեկնողական գրականու-
թյան քրեստոմատիա):

Ներկա բնագիրը կազմված է ըստ է ձեռագիր և տպագիր աղբյուրնե-
րի: Առաջին դեպքում հարկ ենք համարել օգտվել լավագույն համարվող
մեկ ձեռագրից, իսկ երկրորդ դեպքում՝ ըստ վերջին հրատարակության:
Ծաղկաքաղ այս բնագրում բժշկությունների կամ հրաշքների մեկնությու-
նը տրված են ըստ Ավետարանների հերթագայության, ապա մեկնիչների
ժամանակագրական կարգով: Տերունական հրաշքների մեկնության ներ-
կայացվող բնագիրը հնարավորություն է տալիս մեկնողական գրական
ավանդույթի մեջ ավելի տեսանելի դարձնել ավանդական ու փոխանցվո-
ղը, ամեն առանձին հեղինակի անհատական-ինքնուրույն շերտերի դրսևո-
րումները:

Գիրքը նախատեսված է Հոգևոր ճեմարանների, Աստվածաբանության
ֆակուլտետի ուսանողների և ընթերցողների լայն շրջանակի համար:

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37

Տպագրվում է ՄԵԿԵՆՈՒԹՅԱՆ

ԳԱՐԲԵԼ ՉԵՄՊԵՐՃԱՆԻ

ISBN 978-9939-59-121-6

© Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2013

ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԻ ԵՎ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հայ իրականության մեջ սուրբգրային մեկնողական գրականու-
թյունն ունի ավանդության թավական հարուստ պատմություն, որի
հիմքը դրվել է Աստվածաշնչի թարգմանությունից անմիջապես հե-
տո: Ավետարանական մեկնության առաջին մեզ հայտնի օրինակն
է Ստեփանոս Սյունեցու Քառավետարանի մեկնությունը: Հետագա-
յում գրական այս տեսակը բուռն ծաղկում է ապրել Ժ.-ԺԲ. դարերից
սկսած: Գիտնական մեկնիչներն իրենց աշխատասիրություններում
խոսել են նաև մեկնության եղանակների մասին (Ներսես Շնորհա-
լի, Մատթեոս Զուղայեցի): Մեկնողական գրականության տեսակ է
լուծմունքը՝ առավել դժվարընկալելի բառերի կամ արտահայտու-
թյունների բացատրությունը: Դրա լավագույն օրինակ են Գրիգոր Տա-
թևացու երկերը: Լուծմունքի ներկայությունը նաև երբեմն տեսնում
ենք Մատթեոս Զուղայեցու՝ Ղուկասի և Հովհաննեսի Ավետարան-
ների ընդարձակ մեկնություններին կից: Արիստակեսի, ապա Եփրե-
մի (որոնք, ինչպես Հովհաննես Ծործորեցին շարունակել են Ներսես
Շնորհալուն) և Սարգիս Կունդի գործերում կիրառված են նաև մեկ-
նության քաղվածո-շարքի եղանակը:

Սույն հատորը ծաղկաքաղ է հայ միջնադարյան մատենագրության
մեջ առկա ավետարանական մեկնությունների այն մասերի, որոնք
առնչվում են Քրիստոսի կատարած հրաշքներին և բժշկություննե-
րին: Այդ մեկնությունն են Ստեփանոս Սյունեցու (Ը. դ.) Քառավետա-
րանի, Անանիա Սանահնեցու (ԺԱ. դ.), Ներսես Շնորհալու (ԺԲ. դ.),
Արիստակեսի և Եփրեմի (ԺԲ. դ.), Հովհաննես Ծործորեցու (ԺԳ.-ԺԴ.
դդ.), ս. Գրիգոր Տաթևացու (ԺԴ.-ԺԵ. դդ.)՝ Մատթեոսի Ավետարանի,
Բարսեղ Մաշկևորցու (ԺԳ.-ԺԴ. դդ.)՝ Մարկոսի Ավետարանի¹, Իգնա-

¹ Մարկոսի Ավետարանի մեզ հայտնի միակ մեկնությունն է, որը մասամբ է պահ-
պանվել (Թ.-ԺԲ. գլուխների մեկնությունները միայն):

տիրոս Սկւեռնեցու (ԺԱ.-ԺԲ. դդ.), Սարգիս Կունդի (ԺԲ. դ.), Մատթեոս Զուղայեցու (ԺԴ.-ԺԵ. դդ.)՝ Ղուկասի Ավետարանի, Սարգիս Կունդի, ս. Գրիգոր Տաթևացու, Մատթեոս Զուղայեցու՝ Զովհաննեսի Ավետարանի մեկնություններ¹:

Բնագիրը կազմելիս զերծ ենք մնացել ճառերում, քարոզներում և այլուր հանդիպող մեկնություններն ու մեկնական հատվածներն ընդգրկելուց:

Հարկ է նշել, որ տարբեր հեղինակներ տարբեր կերպ են մոտեցել հրաշքների և բժշկությունների մեկնությամը՝ կարևորություն տալով որոշների, որոշներն ընդհանրապես անտեսելով: Ըստ այդմ էլ այս կամ այն դրվագների մեկնությունները երբեմն խմբավորված են հանդես եկել, ինչպես Ջուդայեցու մոտ՝ Ղուկասի ավետարանի դեպքում՝ անդամալուծի բժշկության, Նայինի պատանու հարության հատվածները և այլն:

Որոշ հրաշքներ, ինչպես ասենք, միայն Հովհաննեսի Ավետարանում առկա՝ Կանայի հարսանիքի ընթացքում ջրի՝ գինու վերածելը կամ Ղազարի հարությունը համեմատաբար ծավալուն կերպով են մեկնված, քանի որ Կանայի հարսանիքի ժամանակ կատարվածը համարվում է առաջին հրաշագործությունը (այս հրաշքի առաջինը լինելու մասին խոսում է Մատթեոս Ջուղայեցին Հովհաննեսի Ավետարանի մեկնության մեջ): Իսկ Ղազարոսի հարությունն անառարկելիորեն համարվում է հրաշագործություն, մինչդեռ Նայինի պատանու կամ հազարապետի աղջկա հարությունը երբեմն դիտվում է բժշկությունը, քանզի, ի տարբերությունը Ղազարի, որ չորսօրյա մեռա՝ հուղարկավորված, սրանք դեռ տանն էին:

Երբեմն կարող է տպավորություն ստեղծվել, թե մեկնությունների որոշ հատվածներ չեն առնչվում այս կամ այն բժշկության կամ հրաշքի հետ: Դրա պատճառն այն է, որ մեկնիչը հարկ է համարել խոսել միայն սակավ դրվագների մասին, կամ, ցավոք, չեն պահպանվել բնագրային ամբողջական օրինակները: Վերջինիս ապացույց կարող է լինել այն, որ, օրինակ, Ստեփանոս Սյունեցուն հաջորդող հեղինակներն օգտվել են նրա աշխատանքից, բարեխղճորեն նշելով այդ մասին, սակայն «Կարճառատ մեկնութիւն չորից աւետարանչացն

¹ Գրիգոր Խլաթեցու (ԺԴ.-ԺԵ. դդ.) «Մեկնութիւն Աւետարանին Յովհաննոս» գործի (1400 թ.) միակ ինքնագիր օրինակը Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց վանքի մատենադարանի Հ^տ 2521 (եջ 1-530) ձեռագիրն է, որը մեզ հասու չեղավ:

Քրիստոսի Աստուծոյ» խորագրով մեզ հասած գործում այդ մասերը չկան: Սարգիս Կունդի՝ Ղուկասի և Հովհաննեսի Ավետարանների մեկնություններում կան քաղվածո հատվածներ Ստեփանոս Սյունեցու համապատասխան ավետարանների ընդարձակ մեկնություններից¹, որոնցից, ինչպես և Մատթեոսի Ավետարանի մեկնությունից միայն պատահիկներ են մեզ հասել²: Հայ մեկնիչների երկերում կան ուղղակի և անուղղակի մեջբերումներ, որոնց այլալեզու բնագրերն առ ղակի և անուղղակի մեջբերումներ, որոնց այլալեզու բնագրերն առ այսօր անհայտ են, ինչպես ասենք, Իգնատիոս Սկլեռնցու՝ Ղուկասի Ավետարանի մեկնության մեջ առկա՝ Հովհան Ոսկեբերանի մեկնության հատվածները³ և այլն:

Բնագիրը կազմել ենք ըստ ձեռագիր և տպագիր աղբյուրների: Առաջին դեպքում հարկ ենք համարել օգտվել լավագույն համարվող մեկ ձեռագրից, իսկ երկրորդ դեպքում՝ ըստ վերջին հրատարակության: Սակայն հարկ եղած դեպքում կատարվել են ճշգրտումներ գրչագիր և տպագիր այլ օրինակներից⁴: Ստորև ներկայացնում ենք աղբյուրների՝ նախ ձեռագրերի ժամանակագրական, ապա տպագրերի գանկը.

Ա. Մաշտոցյան Մատենադարան (ՄՄ) ձեռ. Զ^մ 5448 (30ա-289բ), Ժողովածու ԺԳ. դար, Վանական վարդապետի վանք, գրիչ Մարտիրոս քահանայ, ստացող՝ Մովսէս վարդապետ, միասյուն բոլորգիր. «Պատճառ սուրբ Աւետարանին Յով[վ]իաննու, որ վարդապետաց ասացեալ»: Սարգիս Կունդի մեկնության այս ընդօրինակությունը, ինչպես և մյուսները լուսանցներում ունի հեղինականիշ հղումներ: Առկա են լուսանցային և տողամիջյան սրբագրումներ, որոնք

¹ Տե՛ս Զոհադունյա Հայաստան հանրագիտարան, Երևան, 2002, էջ 715:

² Տե՛ս Սատենագիրք Չայոց, Զ. հատոր, Ը. դար (Յաւելուած), Անթիլիաս-Լիբանան, 2007: Ստեփանոս Սյունեցիին Մարկոսի ավետարանը չի մեկնել՝ այն համարելով Մատթեոսի ավետարանի նմանողություն: Տե՛ս **Ստեփանոս Սիւնեցի**. Մեկնութիւն չորից աւետարանչացն, աշխատասիրությամբ Գարեգին Յովսէփյանի, **Համամ Արեւելցի**. Մեկնութիւն առակաց, աշխատասիրությամբ Մխիթար քհն. Սարիբեկյանի, Երեւան, 1994, էջ 111:

³ Տե՛ս Բրիստոնյա Հայաստան հանրագիտարան, էջ 715:

⁴ Ձեռագիր եւ տպագիր աղբյուրները տե՛ս մասն. Ծ. մաս. Դավիթյան, Գ. Յար-
Ստեփանյան. Սուրբ Գրքի հայերեն մեկնությունների մատենագիտություն, Հա-
յաստանի աստվածաշնչային ընկերություն, Երեւան, 2002, էջ 80-85, 88, 90-96:

անպայմանորեն հաշվի ենք առել, կան նաև չլրացրած տեղիներ (մեկ կամ երկու բառի չափով, երբեմն ավելի): Լուսանցներում կան նշաններ՝ գլխահամարներին փոխարինող¹: Այս և մյուս ծեռագրերում ընդունված կարգով (լուսանցային կամ մեջբերման սկզբում, վերջում դրված չափերտներով) առանձնացված են սուրբգրային տեղիներից կատարված մեջբերումները:

Բ. ՄՄ ձեռ. Զ^մ 2519 (4ա-82բ), ժողովածու, 1391 թ., Երնջակի Ապրակունյաց վանք, գրիչ՝ Մատթեոս Ջուղայեցի, միասյուն, բոլորգիր. «Նուաստ և յետին աշակերտի Մաթեոս եռամեծացն Յովհաննու և Գրիգորի աշխատասիրեաց Հաւաքումն բանից յԱւետարանին Ղուկասու և քարոզ յոլովք ի վայելումն մանկանց Հայաստանեայց»: Ինքնագիր համարվող այս օրինակն ունի ցանկ, կարմրագիր խորագրեր, սակայն գրադաշտը տեղ-տեղ վնասված է (հիմնականում արտաքին անկյունները), կան թափված թերթեր: Բնագրի անընթեռնելի մասերը վերականգնելի են սրանից ընդօրինակված մեկ այլ ձեռագրով՝ ՄՄ Զ^մ 2518:

Գ. ՄՄ ձեռ. Զ^մ 5871 (13ա- 57բ), ԺԴ. դ., ժողովածու, գրիչ՝ Կարապետ աբեղայ, երկսյուն, բոլորգիր. «Յոհաննու Որոտնեց[ւոյ] տիեզերայլոյս ըաքունապետի, արարեալ բան յԱւետարանէն Յոհաննու»²: «Ի մի տփի» երկու ծեռագրերից առաջինն է սա: Խորագրերը, լուսանցային նշումները կարմիր են: Ունի նաև լուսանցային թվակարգում: Սուրբգրային տեղիները գրեթե ամենուր համառոտված են:

Դ. ՄՄ ձեռ. Զ^մ 1264 (3ա-336բ), 1416 թ., Տաթև, գրիչներ՝ Յունան, Մովսես աբեղա, ստացող՝ Յովաննես աբեղա, միասյուն, բոլորգիր. «Գրիգոր աշակերտի եռամեծի և տիեզերալոյս վարդապետի հաննու Որոտնեցւոյ հաւաքեալ քաղուածոյ մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանին Մաթեոսի»: Բաժանված է հինգ հատորի, որոնք էլ իրենց հերթին՝ գլուխների: Ամեն հատորի սկզբում կա ցանկ: Խորագրերը,

¹ Հարկ չենք համարում ուղղագրական դիտողություններ կատարել յուրաքանչյուր ծեռագրի համար, քանի, որ պահպանել ենք ուղղագրությունը՝ նշելով կանոնից շեղումները միայն: Այս մասին կասվի ստորել՝ համապատասխան տեղում:

² Վերնագրի նախնական տարբերակը հավանաբար ունեցել է «Մատթեոսի աշակերտի» կամ նման արտահայտություն (ինչպես նույն թվականին գրած Ղուկասի Ավետարանի մեկնության խորագիրը), որի ընդօրինակված չլինելու պարագան երկը Յովհան Որոտնեցուն վերագրելու առիթ է եղել: Տե՛ս նաև Ե. Եպս. Պետրոսյան, Ա. Տեր-Ստեփանյան. Սուրբ Գրքի հայերեն մեկնությունների մատենագիտություն, Հայաստանի աստվածաշնչային ընկերություն, Երեւան, 2002, էջ 95:

ենթախորագրերը, լուսանցային գլխահամարները կարմիր են: Ունի նաև լուսանցային թվակարգում:

Ե. ՄՄ ձեռ. Զ^մ 1253 (134ա-353ա), 1590 թ., Մալաթիա, գրիչ՝ Մարտիրոս Եպիսկոպոս, ստացող՝ Դանիել վարդապետ, կազմող՝ Յոհանես, նոտրգրի տարեր ունեցող բոլորգիր, միասյուն. «Ներսէս Շնորհալի, Մեկնութիւն Մատթէի» (լրացված Արիստակեսի և նրա աշակերտի՝ Եփրեմի կողմից): Խորագրերը կարմիր են: Լուսանցներում կան հեղինականիշ հղումներ:

1. Ստեփանոս Սիւնեցի (+735)

ա. Ստեփանոս Սիւնեցի. Մեկնութիւն չորից Աւետարանչացն, Պատճառք և թելադրութիւն Ստեփաննոսի իմաստասիրի առաջի տեսլեանն Եզեկիէլի, Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանի խմբագրությամբ, [Բեյրութ, 1958]:

բ. Ստեփանոս Սիւնեցի. Մեկնութիւն չորից Աւետարանչացն, Համամ Արևելցի, Մեկնութիւն առակաց, Աշխատասիրությամբ Գարեգին կաթողիկոս Հովսեփյանի, խմբագրությամբ Եզնիկ Ժ. վրդ. Պետրոսյանի և Արմեն Տեր-Ստեփանյանի, Աստվածաշնչյան մեկնություններ, Երևան, 1994:

գ. Ստեփանոս Սիւնեցի. Մեկնութիւն չորից Աւետարանչացն, Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյանի խմբագրությամբ, Աթենք, 1988, նույնը՝ նաև 1991:

դ. Ստեփանոս Սիւնեցի. Չորս ավետարանների համառոտ մեկնությունը, աշխարհաբարի վերածեց Վիգեն դպիր Ղազարյանը, Երևան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 1998:

2. Անանիա Սանահնեցի (1000⁺-1070)

Անանիա Սանահնեցի (ԺԱ դ.). Մեկնութիւն Մատթէի Աւետարանին, աշխատասիրությամբ Հ. Քյոսեյանի, Ա. Էջմիածին, 2007:

3. Իգնատիոսի Սելեռնցի (1090⁺-1160⁺)

ա. Մեկնութիւն Սրբոյ Աւետարանին, որ ըստ Ղուկասու արարեալ սուրբ վարդապետին Իգնատիոսի, ի խնդրոյ տեառն Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի, Կ. Պօլիս, տպարան Աստվածատուր Կոստանդնուպոլսեցու, 1735:

բ. Մեկնութիւն Սրբոյ Աւետարանին, որ ըստ Ղուկասու, արարեալ սուրբ վարդապետին Իգնատիոսի ի խնդրոյ տեառն Գրիգորիսի Հայոց կաթուղիկոսի, Կ. Պոլիս, 1824:

գ. Հրամանաւ տեառն Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի, արարեալ մեկնութիւն Ղուկասու Աւետարանին սուրբ վարդապետի Իգնատիոսի. համացանցային կայք http://www.shiraksec.am/general_links/gradaran/electronayin_grarumner/electronayin_grarumner.html

4. Սարգիս Կուլնդ (1100^թ-1185^թ)

ա. Սարգիս Կունդ (ԺԲ դ.). Մեկնութիւն Աւետարանին Ղուկասու, աշխատասիրությամբ եզնիկ եպիսկոպոս Պետրոսյանի, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2005:

5. Բարսեղ Շնորհալի [Մաշկեւորցի] (1280^թ-1345^թ)՝

ա. Մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանին որ ըստ Մարկոսի, արարեալ երանելւոյն Բարսղի Շնորհալի վարդապետի ճոն կոչեցելոյ ըստ մակադրական անուանն, լուսաւոր մտօք եւ իմաստաւի յորդորակօք, Հատոր երկրորդ, աշխատասիրութեամբ տ. Անդրեաս վարդապետի Նարինեան Ակնեցւոյ, Կ. Պօլիս, 1826:

6. Յովհաննէս Ծործորեցի (1260^օ-1335^օ)

ա. Մեկնութիւն սուրբ Աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, արարեալ ի սրբոյն Ներսիսէ Շնորհալուոյ մինչ ի համարն 17 հինգերորդ գլխոյն եւ անտի աւարտեալ յերանելոյն Յօհաննու Երզնկացոյ, որ եւ կոչի Ծործորեցի, Կ. Պօլիս, 1825:

բ. Յովհաննէս Ծործորեցի (ԺԳ-ԺԴ դդ.). Մեկնութիւն Աւետարանի,
որ ըստ Մատթէի (Ե. 18 - ԻԸ. 20), աշխատասիրությամբ՝ Գոհար Ղա-
զարյանի, Սեդա Ստամբուլցյանի, Գայանէ Ներսիսյանի, Մայր Աթոռ
Սուրբ Էջմիածին, 2009:

7. Սուրբ Գրիգոր Տաթևացի (1344°-1409), Մեկնութիւն Յոհաննու Աւետարանին, աշխատասիրությամբ Դուկաս արեղա Ջաքարյանի, խմբագիր՝ Արշավիր Գաբուջյան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2002:

Ծաղկաքաղ այս բնագրում բժշկությունների կամ հրաշքների մեկնությունը տրված են ըստ Ավետարանների հերթագայության, ապա մեկնիչների ժամանակագրական կարգով. այսպես՝ «Առաջին բազմացումն նկանաց և ձկանց. Կերակրումն հնգի հազարի» միակն հրաշքն է, որի մասին չորս ավետարանիչներն էլ վկայում են: Նախ տրվում է Մատթեոսի ավետարանի մեկնությունների համապատասխան հատվածները, հետո Ղուկասի (Մարկոսի ավետարանի մեկնության այդ մասը չի պահպանվել), ապա՝ Հովհաննեսի և ըստ այսմ: Կան մասեր, որոնք անմիջապես որևէ կոնկրետ հրաշքի և բուժման չեն առնչվում, սակայն մեկնում են դրանց հետ կապված երևույթներ, ինչպես, օրինակ, Գրիգոր Տաթևացին խոսում է հիվանդության մասին ընդհանրապես: Նման հատվածները չենք հավաքել ի մի տեղի, այլ թողել ենք իրենց տեղում, բայց առանձին խորագրով:

Բժշկություններն ու հրաշքները խորագրելիս առաջնորդվել ենք Սուրբգրային և Մաղաքիա Օրմանյանի «Համապատում» աշխատության վերջում տեղ գտած ցանկից¹ (երկու դեպքում էլ աշխարհաբարից գրաբարի վերածումը մերն է), ինչպես նաև մեկնիչների հեղինակային վերնագրերով: Երբեմն նույն բժշկությունը կամ հրաշքը տարբեր ավետարանիչների մոտ տարբեր կերպ է ներկայացված, ուստի և տարբեր վերնագրերով: Նման դեպքերում դրանք զետեղել ենք նույն հերթական թվահամարի տակ, ասենք, Մատթեոս ավետարանիչը հերթական թվահամարի տակ, ասենք, Մատթեոսի ավետարանի մեկնությունը («7. Բժշկութիւնն դիւահարաց ի Գերգեսա»), իսկ Ղուկասի թվահամարի տակ ներկայացրել ենք Մատթեոսի ավետարանի մեկնությունը («7. Բժշկութիւնն դիւահարաց ի Գերգեսա»), իսկ Ղուկասի ավետարանինը² առանց թվահամարի («Բժշկութիւնն դիւահարին ի Գերգեսա»), համարելով, որ երկուսն էլ նույն բժշկության տարբերակներն են: Իսկ եթե Մատթեոսի և Ղուկասի ավետարաններում են նման բժշկություններն ու հրաշքները, իսկ Մարկոսի ավետարանում՝ այլ, առաջին երկու մեկնությունների դեպքում խորագիրը կրկնվել

¹ Մաղաքիա արք. Օրմանյան, Համապատում չորս Ավետարանների պարունակությունը շարադրելով, բաղդատելով, բացատրելով, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 1997:

² Մարկոսի ավետարանի մեկնության մեզ հասած թերի տարբերակում (որի մասին արդեն վերն ասվել է) այս բժշկությանը վերաբերող հատվածը չկա:

է. ինչպես, ասենք «26. Բժշկութիւնն կուրից յերիքով» (Մատթեոս) . «Բժշկութիւնն Բարտիմէոս կուրին» (Մարկոս) և «Բժշկութիւնն կուրից յերիքով» (Ղուկաս): Հարկ չենք համարել ամեն անգամ նշել մեկ-նոթյան ամբողջական խորագիրը (դա արդեն արել ենք մեկ անգամ սկզբում): Նշել ենք հատորների համարները (Գրիգոր Տաթևացու մեկնությունների դեպքում) և գլխահամարները կոր փակագծերում և ենթախորագրերը, եթե այդպիսիք առկա են: Ստորև ներկայացնում ենք հրաշքների ու բժշկությունների խորագրերը՝ ավետարանական համապատասխան հատվածներով: Ընդգծված են (շղա) այն հատվածները, որոնց մեկնությունները սույն բնագրում չկան.

1. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՔ Ի ԳԱԼԻԼԵԱ Մաթթ. Դ. 23-25, Ղուկ. Զ. 17-19
2. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԲՈՐՈՏԻՆ Ի ԳԱԼԻԼԵԱ Մաթթ. Ը. 1-4, Մաթթ. Ա. 40-45, Ղուկ. Ե. 12-16
3. ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԾԱՌԱՅԻՆ ՀԱՐԻԻՐԱՊԵՏԻՆ Մաթթ. Ը. 5-13, Ղուկ. Է. 1-10
4. ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԶՈՔԱՆԶԻՆ ՊԵՏՐՈՍԻ Մաթթ. Ը. 14-15, Մաթթ. Ա. 29-31, Ղուկ. Դ. 38-40
5. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՔ Ի ԿԱՓԱՌՆԱՌԻՄ Մաթթ. Ը. 16-18, Մաթթ. Ա. 32-34, Ղուկ. Դ. 41-42,
6. ՀԱՆԴԱՐՏՈՒՄՆ ԱԼԵԿՈԾՈՒԹԵԱՆ Մաթթ. Ը. 23-27, Մաթթ. Դ. 35-41, Ղուկ. Ը. 22-25
7. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԴԻԲԱՅԱՐԱՑ Ի ԳԵՐԳԵՍԱ Մաթթ. Ը. 28-34, Մաթթ. Ե. 1-20, Ղուկ. Ը. 26-39
8. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾԻՆ Ի ԿԱՓԱՌՆԱՌԻՄ Մաթթ. Թ. 1-8, Մաթթ. Բ. 1-12, Ղուկ. Ե. 17-26
9. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԴՍԵՐՆ ՅԱՅՐՈՍԻ Մաթթ. Թ. 18-20, 23-26, Ղուկ. Ե. 21-24, 35-43, Ղուկ. Ը. 40-42, 49-56
10. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՏԵՌԱՏԵՍ ԿՆՈՋՆ Մաթթ. Թ. 20-22, Մաթթ. Ը. 34, Ղուկ. Ը. 43-48
11. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԵՐԿՈՒՑ ԿՈՒՐԻՑ Մաթթ. Թ. 27-31
12. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՀԱՄԵՐ ԴԻԲԱՅԱՐԻՆ Մաթթ. Թ. 32-34,
13. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՔ ԶԱՆԱԶԱՆՔ Մաթթ. Թ. 35-38, Մաթթ. Զ. 53-56
14. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԳՈՍԱՑԵԱԼԻՆ Ի ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ Մաթթ. ԺԲ. 9-16, Մաթթ. Գ. 1-6, Ղուկ. Զ. 6-12
15. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՀԱՄԵՐ ԿՈՒՐԻ ԴԻԲԱՅԱՐԻՆ Մաթթ. ԺԲ. 22-30, ՅԻՍՈՒՄ ԵՒ ԲԵԵՂԶԵԲՈՒՂ Մաթթ. 3. 22-30, Ղուկ. ԺԱ. 14-23
16. ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄՆ ՆԿԱՆԱԿԱՑ ԵՒ ԶԿԱՆՑ. ԿԵՐԱԿՐՈՒՄՆ ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐԻ Մաթթ. ԺԴ. 13-21, Մաթթ. Զ. 30-44, Ղուկ. Թ. 10-17, Յովհ. Զ. 1-14

17. ՆԱԲԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑ Մաթթ. ԺԴ. 22-33, Մաթթ. Զ. 45-52, Յովհ. Զ. 16-21
18. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՔ Ի ԳԵՆՆԵՍԱՐԵԹ Մաթթ. ԺԴ. 34-36, Մաթթ. Զ. 53-56
19. ՀԱԲԱՏՔ ԿՆՈՋՆ ՔԱՆԱՆԱՑԻՈՅ ԵՒ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԴՍԵՐ ՆՈՐԻՆ Մաթթ. ԺԵ. 21-28, Մաթթ. Է. 24-30
20. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՔ Ի ԴԵԿԱՊՈԼԻՍ Մաթթ. ԺԵ. 29-31, Մաթթ. Է. 31-37
21. ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄՆ ՆԿԱՆԱԿԱՑ ԵՒ ԶԿԱՆՑ. ԿԵՐԱԿՐՈՒՄՆ ԶՈՐՍ ՀԱԶԱՐԻ Մաթթ. ԺԵ. 32-39, Մաթթ. Ը. 1-9
22. ՀԱՅՑՈՒՄՆ ՆՇԱՆԻՑ Մաթթ. ԺԶ 1-4 Մաթթ. 8. 11-13, Ղուկ. ԺԲ. 54-56
23. ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆ ՅԻՍՈՒՄԻ Մաթթ. ԺԷ. 1-13, Մաթթ. Թ. 1-12, Ղուկ. Թ. 28-36
24. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԼՈՒՍՆՈՑ ԴԻԲԱՅԱՐԻՆ Մաթթ. ԺԷ. 14-21, Մաթթ. Թ. 13-28, Ղուկ. Թ. 37-44
25. ՍԱՏԵՐ Ի ԲԵՐԱՆ ԶԿԱՆ Մաթթ. ԺԷ. 23-26
26. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԿՈՒՐԻՑ Ի ԵՐԻՔՈՎ Մաթթ. Ի. 29-34, Ղուկ. ԺԸ. 35-43
27. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԲԱՐՏԻՄԵՈՍ ԿՈՒՐԻՆ Մաթթ. Ժ. 46-52
28. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԲԱՐՏԻՄԵՈՍ ԿՈՒՐԻՆ Մաթթ. ԻԱ. 14-16
29. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՏԱՃԱՐԻՆ Մաթթ. ԻԱ. 18-22, Մաթթ. ԺԱ. 12-14
30. ԱՆԻԾԵԱԼ ԹՁԵՆԻՆ Մաթթ. ԻԱ. 18-22, Մաթթ. ԺԱ. 12-14
31. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԴԻԲԱՅԱՐԻՆ Ի ԿԱՓԱՌՆԱՌԻՄ Մաթթ. Ա. 21-28, Ղուկ. Դ. 31-37
32. ՀՐԱՇԱԼԻ ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆ Ղուկ. Ե. 1-11
33. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՊԱՏԱՆԻՈՅՆ Ի ՆԱՅԻՆ Ղուկ. Է. 11-17
34. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԿՆՈՋՆ ԿԱՐԿԱՄԵԱԼ Ղուկ. ԺԳ. 10-17
35. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԶՐԳՈՂԵԼՈՅՆ Ղուկ. ԺԴ. 1-6
36. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԶՐԳՈՂԵԼՈՅՆ Ղուկ. ԺԷ. 11-19
37. ՄԱՔՐԻԼՆ ՏԱՄԻՑ ԲՈՐՈՏԻՑ Ղուկ. ԺԷ. 11-19
38. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԿԱՆ ԾԱՌԱՅԻՆ ՔԱՅԱՆԱՅԱՊԵՏԻ Ղուկ. ԻԲ. 49-51
39. ՀԱՐՍԱՆԻՔՆ Ի ԿԱՆԱ Յովհ. Բ. 1-11
40. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՐԴԻՈՅՆ ԹԱԳԱՒՈՐԱԶՆԻՆ Յովհ. Դ. 43-54
41. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾԻՆ ՊՐՈԲԱՏԻԿԵԻ ԱԲԱԶԱՆԻՆ Յովհ. Ե. 1-18
42. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ Ի ԾՆԷ ԿՈՒՐԻՆ Յովհ. Թ. 1-41
43. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ Ի ԾՆԷ ԿՈՒՐԻՆ Յովհ. ԺԱ. 1-44
44. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՂԱԶԱՐՈՒ Յովհ. ԺԱ. 1-14
45. ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՇԱԼԻ ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆՆ Յովհ. ԻԱ. 1-14
46. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԿՈՒՐԻՆ Ի ԲԵՐԹՍԱՅԻՂԱ. Մաթթ. Ը. 22-26

Բնագրերում, որոնք հրատարակվում են ըստ ձեռագրերի, փակագծերում տրված են էջերը: Պահպանել ենք ուղղագրությունը՝ ընդգծելով ընդհանուր կանոնից շեղումները, իսկ ենթադրվող գրերը լրացրել ենք՝ անկյունավոր ([]), իսկ կրկնությունները վերցրել ենք սուր (< >) փակագծերում: Բացել ենք բոլոր համառոտումները:

Արիստակեսի և Եփրեմի՝ Մատթեոսի, Կունդի Ղուկասի և Հովհաննեսի ավետարանների մեկնության քաղվածո հատվածների հեղինականիշ հղումներն են՝ ԵՓ, ԵՓԲ = Եփրեմ Ասորի, ԻԳ = Իգնատիոս Սևեռնցի, Կ, ԿՂ = Կյուրեղ Ալեքսանդրացի, ՄԱՄԲ = Մամբրե Վերծանող, Ոկ., Ոսկ = Հովհան Ոսկեբերան, ՍՏ = Ստեփանոս Սյունեցի:

Շնորհակալություն ենք հայտնում Գևորգ Տեր-Վարդանյանին, Տիգրան Բաղումյանին, Հովհաննես Բեյլերյանին, Վահան Ջաքարյանին՝ սիրահոժար օգնության ու աջակցության համար:

ՎՐԻՄՏՈՍԻ ՀՐԱՇԻՐՆԵՐԻ ԵՎ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅ ՄԻՋՆԵԱԴԱՐՅԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

¹ Մանրամասն տե՛ս Ե. Պետրոսյան. Երկու խոսք Սարգիս վրդ. Կունդի «Մեկնութիւն Ղուկասու» աշխատության մասին. «Էջմիածին», 1982, Ը.-թ. էջ 45-48: Սարգիս Կունդ (ԺԲ. դ.), Մեկնութիւն Աւետարանին Ղուկասու, էջ 7:

1. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՔ Ի ԳԱԼԻԼԵԱ

Մարթեոս Դ. 23-25

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՆԵՅԻ

(Գլուխ Դ)

Եւ շրջէր Յիսուս ընդ ամենայն կողմն գալիլեացոց. ուսուցանէր ի ժողովուրդս նոցա՝ [եւ քարոզէր զաւետարանն արքայութեան, եւ բժշկէր զամենայն հիւանդութիւնս՝ եւ զամենայն ախարս ի ժողովրդեանն: Եւ ել լուր նորա ընդ ամենայն երկիրն ասորոց, եւ մաքուցին առ նա զամենայն հիւանդս՝ որ նեղեալ էին ի պէսպէս ցաւս եւ ի փանջանս, եւ զղիւսհարս եւ զլուսնորս եւ զանդամալոյծս. եւ բժշկեաց զնոսա] (տե՛ս Մարթ. Դ. 23-24):

Գալիլիա բարբառէ թարգմանի յերա[յ]եցւոցն ի հայ լեզու՝ փոփոխութեամբն բնակութեան, զի փոփոխէր զամպարիչտ գործս մարդկան ի բարեպաշտութիւն, անցանելով եւ քարոզելով եւ բժշկելով ոչ միայն զերեւելի ախտաժէտս եւ դիւահարս եւ զլուսնոտս, այլ առաւել զոգւոյն աւագականութիւնս, զդիւահարութիւն եւ զլուսնոտութիւն. յազազս աշտորիկ, ասի, չըջել ի Գալիլէա, այսինքն՝ ի փոփոխման բնակութեանս: Լուսնահարութիւն, որպէս ոմանք ի բժշկաց ասացին, ախտ է ի մարմնի մաղձական, որ հանդիպի ի բարձրանալոյ լուսնին առ արեգակն ի շրջագայութեան իւրում, եւ զի ձեւանալ դորա ձեւով իւրով, զանազան ազդեցութիւն լինի ի մարմինս կենդանեաց ու բոլորց բազմաց, ոչ անգիտելի է, զի բազումք լինին որպէս դիւահարք ի լնու եւ ի պակասել լուսնիդ, եւ է որ դե՛ւ իսկ է, որ հրճուի եւ ուրախանա[յ] ընդ լուսոյդ եւ յայտնի ի մարդն:

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

(Գլուխ Դ)

Եւ շրջէր Յիսուս ընդ ամենայն կողմն գալիլեացոց (Մարթ. Դ. 23):

Յորժամ որսաց զորսորդսն ձկանց, առեալ շրջեցոցանէր ընդ ինքեան, զի ուսուցէ նոցա զհանգամանս որսալոյն զմարդիկ:

2- ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԵՆԵՐԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

գիպտոս եւ յանապատին, եւ զգրաւորական օրէնսն ի տախտակսն: Նոյնպէս եւ աստ, քանզի հանդերձեալ էր բարձրագոյն առաքինութիւնս մուծանել յաշխարհ, զոր ո՛չ ուրուք լուեալ էր, պիտոյ էր նշանաց ընծայութիւն, զի գրանսն նշանօքն հաստատիցի: Եւ զի զարքայութիւնն երկնից խոստանալոց էր գործողաց պատուիրանին, որ ոչ էր այժմուս աչաց տեսնելի, վասն այնորիկ երեւելի նշանօքն զաներեւոյթ խոստումն հաւատարիմ առնէր: Որում եւ մեք հետեւեացուք զկնի նորա, որպէս եւ ժողովուրդն յայնժամ եւ ելցուք ընդ նմա յաստուածային լեռն՝ հայցելով ի նմանէ բժշկութիւն, որ փոքր է եւ անցաւոր, այլ զհոգւոց զառողջութիւն ի մեղաց ցաւոց ապաքինիլ:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երկրորդ խապոր. Գլուխ Գ)

ՎԱՍՆ ՆԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՅ

Հարց. Ուստի՞ լինի հիւանդութիւն մարմնոյ եւ հոգւոյ:

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք՝ հինգ պատճառ է հիւանդութեան, եւ հինգ՝ առողջութեան: Նախ՝ ներքին խառնումն տարերց հաւասարութիւնն առողջութիւն է մարմնոյ, ջերմ եւ ցուրտ, չոր եւ գէջ. այլ առաւել եւ նուազն՝ հիւանդութիւն առնէ: Երկրորդ՝ արտաքին օդոց բարեսնունդն առողջութիւն առնէ եւ ստահակնութիւնն՝ հիւանդութիւն: Երրորդ՝ կերակրոյ շահեկանն եւ չաւորն առողջութիւնն է, իսկ անչափն եւ վնասակարն՝ հիւանդութիւն: Չորրորդ՝ կենդանական զօրութիւն հոգ[ւ]ոյն յորժամ թուլանայ, հիւանդութիւն է, եւ պակասիլն՝ մահ: Իսկ զօրութիւն նորին առողջութիւն է մարմնոյ: Հինգերորդ՝ ի խնամոցն Աստուծոյ վասն զանազան պատճառի հիւանդանայ մարդ եւ առողջանայ:

Արդ՝ առաջին երեքն բժշկական դեղով լինի առողջութիւն, իսկ վերջին երկուքն՝ ոչ: Նոյնպէս եւ հինգ պատճառս այսոքիկ հիւանդութեան եւ առողջութեան հոգ[ւ]ոյն տեսանին: Նախ՝ չորից առաքինութեանց մասանց հոգ[ւ]ոյն չափաւորն առողջութիւն է, իսկ առաւել եւ նուազ՝ հիւանդութիւն հոգւոյ: Երկրորդ՝ արտաքին զգայութեանց եւ յայտոց չարից հիւանանայ հոգին, եւ ի նոյն

զգայութեանց եւ կրից բարուց՝ առողջանայ: Երրորդ՝ նոյնպէս չափաւոր կերակուր եւ պահք առողջութիւն է հոգւոյ: Ըստ այնմ՝ յորժամ տկարանամ, յայնժամ զօրանամ, եւ շուայտութիւնն հիւանդութիւն գործէ, որպէս ի մարմնի: Չորրորդ՝ եւ կենդանական զօրութիւնքն՝ Դ. են, այսինքն՝ գիտութիւնն եւ հաւատն եւ յոյս եւ սէր: Թուլութիւն սոցա հիւանդութիւն է հոգոյ եւ պակասեալն՝ մահ: Իսկ զօրութիւն սոցա առողջութիւն եւ կեանք է հոգւոյ: Հինգերորդ՝ ի խնամոցն Աստուծոյ զոմանս պահէ առանց գայթակղութեան եւ զթիւրեալսն ուղղէ որպէս զընտրեալսն ի սկզբանէ: Եւ զոմանս թոյլ տայ եւ կորնչին որպէս զխոտեալսն, որ յԱստուծոյ գիտեալ է պատճառն եւ ի մէնջ լռի: Արդ՝ առաջին երեքն հիւանդութիւնք հոգւոյն բժշկի ի ձեռս մեր եւ այլոց բժշկաց: Իսկ չորրորդն միայն Աստուծոյ է կարելի, որ տայ զգիտութիւն եւ զհաւատ եւ զյոյս եւ զսէր: Իսկ հինգերորդն անջնջելի ունի զպատճառն: Եւ որպէս բազում եւ զանազան է հիւանդութիւն մարմնոյ, ուստի յայտ է, զի բազմազան է նիւթ բժշկական դեղոց, որ յարմատս եւ ի Տէր եւս, եւ ի զանազան ծաղիկս: Նոյնպէս բազում է եւ ազգի ազգի ախտ հոգւոց եւ զանազան է բժշկութիւն նոցին, որ ի սուրբ գրոց հաւաքի:

Հարց. Զի՞նչ է հիւանդութիւն եւ զի՞նչ տկարութիւն, եւ նեղութիւն, եւ ցաւ եւ տանջանք:

Պատասխանի. Հիւանդութիւն է պակասութիւն առողջութեան: Եւ տկարութիւնն՝ պակասութիւն զօրութեան: Նեղութիւն ընդդէմ հեշտութեան, իսկ ցաւն ներքին կիրք: Եւ տանջանք եւ չարչարանք՝ արտաքին: Դարձեալ ցաւն է նուազ նեղութիւն եւ տանջանքն առաւել: Կամ այսպէս տանջանք է մարմնոյն եւ ցաւ ի զգայական ջիւղքն եւ նեղի հոգին կրակից գոլով մարմնոյն եւ տկարութիւն տնկականին եւ հիւանդութիւն տարերցն անչափութիւնն:

ՎԱՍՆ ԼՈՒՄՆՈՏԱՅ

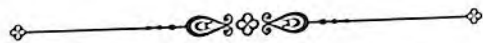
Հարց. Զի՞նչ է լուսնոտն:

Պատասխանի. Կրկին է. մին դեւ է, որ ի նորիլ կամ ի հնանալ լուսնին, լլկէ, զի գիտասցեն մարդիկ, թէ ի լուսնէն է եւ հայհոյեսցեն: Երկրորդ, որ ի նորիլ լուսնին ամենայն ինչ աճէ՝ հեր եւ եղունկն. նոյնպէս եւ ըղեղ գլխոյն աճէ, թափի ընդ քիթն եւ ընդ

բերանն, եւ երեւի թէ լուսնոտ է եւ ոչ է: Իսկ հոգեպէս: Դիւայհար է, որ մոլին է մեղօք, աշխինքն՝ ամբարտաւանն, նախանձոտն, բարկացող, վաւաշոտն եւ այլն: Եւ այս առնուլ զիււհարէ, զի մեղօք զհոգին կորուսնէ, եւ միւսն զմարմինն լիկէ, զի թէ պահէ եւ աղօթէ, նահատակութիւն է նմա, որ թշնամին չարչարէ զմարմինն: Իսկ Լուսնոտն այն է, որ երբեմն զղջանայ եւ դառնայ ի մեղս, որպէս խող լուացեալ ասի եւ շուն ի փախածն: Իսկ անդամալոյծ է, որ ծոյլն է ի բարուց, <ի> յուսմանէ, ի գործոց եւ յայլն: Եւ այնպիսին լուծեալ անդամ է ի գլխոյն Քրիստոսի:

Հարց. Վասն է՞ր զմահականացաւ մարմինս բժշկէր:

Պատասխանի. Վասն ժ. պատճառի. նախ՝ զմարմինս բժշկելով, հաւատացեն թեւեւ զհոգիս բժշկէ: Երկրորդ՝ զի հաւատարիմ լիցի բան քարոզութեանն, ըստ որում հաստատէ տես աչաց, քան զլուր: Երրորդ՝ զմարմինս բժշկէր եւ զհոգին՝ ի մեղաց եւ զմիտս՝ ի տգիտութեանց, ըստ որում բոլոր մարդ եղեւ: Չորրորդ՝ կամէր ի տգիտութեանց, ըստ որում բոլոր մարդ եղեւ: Չորրորդ՝ կամէր նոր օրէնս դնել. նախ սքանչելիս գործեաց, զի ամուր պահեսցեն, որպէս առ Մովսէս, սքանչելիօք եհան զժողովուրդն եւ բերեալ յանապատն, ապա եղ զգրաւոր օրէնս: Հինգերորդ խոստմունս օրինացն աներեւոյթն հաստատէր: Վեցերորդ՝ բժշկէր զմարմին եւ հոգին, զի ցուցցէ, թէ նա է մարմնոյ եւ հոգւոյ արարիչ, որ զերկուսն խնամէ: Եւ թներորդ՝ բժշկեաց, զի առողջացեալ մարմնով պաշտեսցեն: Ութերորդ՝ բժշկեաց զմարմինս զի զպտուղ հաւատոյ նոցա, յայտնեցէ: Իններորդ՝ բժշկեաց զհիւանդս զի եւ առողջքն փառաւորեացեն: Տասներորդ՝ նշանս ոչ արար Յովհաննէս եւ Տէրն Բ՛՛՛ր զի ծնիցեն զմեծութիւն նորա: Այսքան առ այս:

2. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԲՈՐՈՏԻՆ Ի ԳԱԼԻԼԻԱ

Մաթթեոս Ը. 1-4

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ Ը.)

Եւ իբրեւ էջ նա ի լեռնէ անպի, գնացին զկնի նորա ժողովուրդը բազումք: Եւ ահա մաքուցեալ բորոպ մի, երկիր պագանէր նմա եւ ասէր. «Տէ՛ր եթէ կամիս կարող ես զիս սրբել» (տես Մաթթ. Ը. 1-2):

Զբորոպն իմանալի է ոչ միայն մարմնով, այլ եւ հոգւով բորոտեալ. վասն այնորիկ ոչ հանդուրժէր ելանել ի լեռն եւ լսել վեհագոյն վարդապետութեանն, իսկ յիջանելն Յիսուսի ի լեռնէն, աշխինքն՝ դադարել ի բարձր վարդապետութենէն, ապա մատուցեալ եւ սրբեալ ի հոգ[ւ]ոյն բորոտութենէ ի հաւատալն, եթէ կամի, կարող է զիս սրբել, սրբեցաւ եւ ի մարմնոյն բորոտութենէ բանիւն աստուածայնով. եւ վասն է՞ր արդեւք հրամայեալ մի ումէք ասել, այլ ցուցանել զանձն քահանայապետին, կարծեմ վասն այսորիկ պատուիրել զի մի ելցէ համբաւ նորա ի Հրէաստանի, թէ Աստուած իցէ. քանզի բանիւ սրբել զբորոտութիւն Աստուծոյ զործ է եւ աստուածա[յ]ին զաւրութեանն. իսկ Յիսուս դեռ եւս ոչ կամէր յայտնել զինքն եթե Որդի Աստուծոյ է եւ մարդացաւ:

ԱՆԱՆԻԱ ՍԱՆԱՆՆԵՅԻ

(Գլուխ Ը.)

Երթային զհեպ նորա ժողովուրդը բազումք (Մաթթ. Ը. 1):

Ոչ յիշխանաց ոք եւ ոչ ի դպրաց, այլ՝ որք ի չարեացն ազատ էին եւ միտս անխորամանկս ունեին: Եւ յամենայն ժամ զայնպիսիսն տեսանես յԱւետա[րա]նին երթեալ զհետ նորա: Եւ, մինչդեռ խաւսէր նա, անսալով ունկն դնէին եւ ոչ ինչ խափանէին եւ ոչ զկարգն ընդ մէջ խափանէին եւ ոչ ի հարց եւ փորձ արկանէին եւ ոչ պատճառս խնդրէին, որպէս դպիրքն եւ փարիսեցիքն, այլ եւ յետ հրապարակաւ վարդապետութեանն դարձեալ զհետ երթային եւ զարմանա[յ]ին: Եւ դու միտ դիր իմաստութեանն Տեառն,

ցանել եւ նա ընդ[ր]էր եւ եթէ ասէր, եթէ սրբեալ է, խառնէին, եւ եթէ երկմտութիւն ինչ լինէր, այլ եւս արտաքոյ բանակին նստէր: Վասն այնորիկ ասէ.

Երթ ցոյց քահանային եւ մարոյ պարարագ որպէս հրամայեաց Մովսէս (Մարթ. Ը. 4)

Եւ ոչ ասէ, թէ՛ Ես հրամա[յ]եցից, այլ առ աւրէնսն առաքէ. Ոչ զի քննեցից, որ ի սուրբ ձեռնէն մաքրեցաւ: Այլ զի այնու եւս կարկեսցէ զբերան նոցա, զի մի՛ ասիցեն, թէ զաշտիճան քահանա[յ]իցն յափշտակեաց եւ զգործս նոցա նա կատարէ. զնոսա առնէ քննիչ իւրոյ սքանչելեացն: Այնչափ հեռի եմ հակառակութենէ, զի որք յինէն բժշկեն, ի նոցա հն[ա]զանդութիւն առաքեմ: Եւ զի՞նչ իչէ թէ՛ «Ի վկայութիւն» նոցա»: Այն իսկ է, զի ի կշտամբութիւն, եւ յամբա[ստանութիւն] թիւն նոցին լինիցին իրքն, թէ[ե]ւ ի նմին ապախտաւորութեան կայցեն, զի ասէին, թէ զմոլորեցուցիչ եւ զ[խաբեբայ] հալածեմք եւ զհակառակ Աստուծոյ եւ զաւրինացն [զու], ասէ, լինիցիս ինձ վկա ի ժամանակին յայնմիկ, զի չեմ աւրէնս զանց, քանզի առաքեմ զքեզ առ աւրէնսն, զոր եսդ բժշկեցի եւ ի քահանայիցն քննութիւն: Եւ այս պատուելոյ եւ ոչ հակառակելոյ կրաւնիցն իցէ: Թէպէտ եւ նոքա ոչ ինչ աւգտէին, այլ նա պատուէր զաւրէնսն թէպէտ եւ գիտէր, թէ չեն ինչ աւգտելոց: Վասն որոյ յառաջագոյն գաւշակեաց, զի ոչ ասաց, թէ՛ Յուդղութիւն ինչ, այլ թէ՛ «Ի վկա[յ]ութիւն նոցա», այսինքն՝ յամբաստանութիւն եւ ի կշ[տ]ամբութիւն նոցա լինիցին, այլ եւ ի վկա[յ]ութիւն իս[կ] Յինէն ամենայն ինչ եղեւ եւ կատարեցաւ: Թէպէտ եւ յառգոյն գիտէի, թէ չեք ինչ ուղղելոց, այլ ոչ իւրք պակասեցուցի, զոր պարտ էր ինձ առնել ձեզ: Այլ նոքա եւս առաւել պահէին ոխս ի մտի, բայց զայս եւ այլուր իսկ ասէ, թէ «Բարոգեսցի Անարարանս ընդ բնաւ աշխարհս ի վկա[յ]ութիւն ամենայն հեթանոսաց» (հմմտ. Մարթ. ԻԴ. 14), որք ոչն կամին հնազանդել, զի մի՛ ոք ասիցէ, թէ ընդէր քարոզիցես, թէ չիցեն ամենեքեան հաւատացելոց, այլ ես զիմն, ասէ, արարից, զի մի՛ ոք մեղադիր լիցի, թէ չեմ լուեալ: Վկա[յ]եսցէ եւ ընթերանեսցէ զնոսա քարոզութիւնն, զի մի՛ յետոյ պատճառիցեն, թէ՛ ոչ լուաք, քանզի ընդ ամենայն ծագս տիեզերաց տարածեցաւ բանաստուածապաշտութեանն, եւ որք ընկալան զնա կամաւորութեամբ յաւել ի նոսա եւ շնորհս իւր: «Որ ունիցի, ասէ, փացի նմա եւ յաւելցի, եւ որ

ոչ ունիցի եւ որ ակն ունիցի թէ գուցէ նորա, եւ զայն ես հանցեն ի [նմանէ]» (հմմտ. Մարթ. ԺԳ. 12, Մարկ. Դ. 25): Իբրեւ զայն, զի ասէ. «Որ ունիցի ակա[ն]ջս լսելոյ, լուիցէ» (Մարկ. Դ. 23). [այսին]քն՝ որոց էին ականջք հոգւոյ ի մէջ մարմն[աւոր ական]ջաց՝ լսել զհոգեւոր բանս նորա, յաւելոյր եւ [տայց նոցա] զուսումն վարդապետութեան աւելի քան զոր [ունէին]: Եւ այն ոք, որ կարծէին, թէ ունիցին եւ զայն [ինչ] որ ունէին, հանէ ի նոցանէ յայնմիկ, զի ասէ. «Տեսնելով փեսիցեն եւ մի՛ փեսցեն» (Մարթ. ԺԳ. 14): Իսկ այն, որ ոչն է արժանի այնմիկ, զոր ինքն ունի, զիարդ ունի ակն առնուլ զայն ինչ, ոչ ունիցի: Իսկ որ մարդ արժանի լինի այնմիկ, զոր ինքն ունի, յաւելցի նմա, եւ այն ինչ, զոր ոչն ունի, ապա թէ չիցէ արժանի եւ զայն, զոր ունիցին ի նմանէ: Որչափ եւ կարէ մարդ ընդունել, տուեալ լինի նմա շնորհքն, նէ: Որչափ եւ կարէ մարդ ընդունիչք խոստացելովն, որ նման է նմա: Որպէսզի հանգիցեն ընդունիչք խոստացելովն, որ նման է նմա: «Որ ունի, յաւելու նմա», որպէսզի ինքնին գլխովին անձամբ իւրով մեծասցի նովաւ: Արդ, առայժմ ինչ որ նման է մեզ, յաւելեալ լինի մեզ, ապա թէ ոչ, եթէ յաւելով յաւելու: Սոյնպէս եւ հոգին իմաստութեան ոչ տուեալ լինի մարդոյ, որ յիմար խորհրդով, զի մի՛ նուազեսցէ նա այնու լուսաւորան, այլ տուեալ լինի հոգին Սուրբ՝ յայտնիչն խորհրդոց, որ խորհրդոց հասու է, զի ծաղկեսցէ ի նմա իմաստութիւնն զուարճացուցիչ եւ զեղիցի նմա բանն ուրախ նմա իմաստութիւնն հատուցիչք: Եւ եթէ խոստոխարար: Եղեաք փոխառուք, լիցուք հատուցիչք: Եւ եթէ խոստովան լինիմք այնմիկ, որ փոխն ետ մեզ, յաւելցի մեզ ի վերա այնր, զոր առաքն, եթէ զլացողք լինիմք: Մի՛ երկմտեսցուք, թէ չիցեն առ զոր առաքն, եթէ զլանամք թէպէտ եւ առ մեզ է նմա, զոր առաքն ինչ, զոր առաք, թէ զլանամք թէպէտ եւ առ մեզ է առ նմանէ եթէ գոհանամք եւ հաւատամք այն ինչ որ առ նմա եւ առ մեզ է: «Որ ունիցի, ասէ, փացի նմա»: Պաւղոս, որ ունէր զարդարուած մեզ է: «Որ ունիցի, ասէ, փացի նմա»: Պաւղոս, որ ունէր զարդարուած թիւն աւրինացն, յաւելան նմա հաւատքն կենարարին: Իսկ այն, որ ոչն ունի եւ ոչն զարդարութիւն, զի՞ գործիցէ նա աւրինացն, եւ զայն, զոր ունիցի [հանցեն ի նմանէ], քանզի մինչ ի Յովհաննէս Մկրտիչ կան զն[ացք աւրինացն]: Եւ դարձեալ, որ ունիցի զկարծիս թուլութեան [մեղաց]:

«Մի՛ փայք զսրբութիւն շանց» (Մարթ. Է. 6): Զոր աւրինակ որ ոչն [աւ]ետար[անէն] զԱւետարանն Նորա, մեղանչէ, զի ոչ [պահէ] զպատուիրանն: Այսպէս է այն, որ տայ զսրբութիւն շա[նց]: Թէ պէտ եւ շունք զսրբութիւնն ոչ ուտեն ու խողից մարդարիտն չէին

պիտոյ: Սակայն հաղորդ եւ կցորդ է նա այնմիկ, որ թաքոյց զարծաթ Տեառն իւրոյ: Մինն ոչ աճեցոյց եւ միւսն ոչ պահեաց:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ (Գլուխ Ը.)

Այլ իբրեւ էջ լեռնէ անտի, գնացին գկնի Նորա ժողովուրդ բազումը (Մաթթ. Ը. 1):

Յորժամ սկիզբն վարդապետութեանս արար, ի լեռնն ել յաղագս երկց պատճառաց. մի՛ զի յապահով եղեալ ականջք խողացն՝ դիւրաւ տալաւորեսցեն ի միտս զասացեալ վարդապետութիւնն. եւ երկրորդ՝ զի գիտասցեն, թէ՛ Նա նոյն ինքն է, որ զօրէնսն ի Սինէական լերինն ետ՝ գրեալ մատամբ Նորին ի տախտակս քարեղէնս (տես Ելից ԻԴ.), որ այժմ զՆոր Կտակս գրէ բանիւ ի սիրտս նոցա. եւ երրորդ՝ զի բարձրութեամբ լերինն զիմաստիցն բարձրութիւնն նշանակէ, որով զմիտս նոցա յերկինս ձգէ: Իսկ այժմ իջանելով՝ հանգիստ նոցա գործէ, քանզի ոչ կարեն միտք միշտ աստուածային բանիցն ընդունակ լինել՝ լծեալ ընդ մարմնոյ հողեղինի, վասն որոյ թոյլ տայ զուսեալսն որոճալ խոկմամբ ի շահեկանութիւն անձանց: Իսկ զի ասէ. «Գնացին գկնի Նորա ժողովուրդք բազումը» (Մաթթ. Ը. 1):, ո՛չ ի դպրացն եւ ի փարիսեցւոցն, այլ նոքա, որք անսացին ճշմարիտ վարդապետութեանն եւ վառեցան ի սէր բանից Նորա մտացն հաւանութեամբ, զի կրկին եւս շահեսցին՝ կա՛մ ի բանից եւ կա՛մ ի հրաշից:

Իսկ առ ի միտս՝ «լեռն» իմանամք զերկինս վասն բաւականելի գոլոյն, ուստի էջ Բանն Հօր ի յարգանդ Կուսին՝ առաւով մարմին՝ ըստ այնմ. «Ոչ որ ել յերկինս, եթէ ոչ որ էջն յերկնից Որդին Մարդոյ» (Յովհ. Գ. 13). ո՛չ տեղական փոփոխումն, այլ ի բարձրութենէ ի նուաստութիւն՝ ըստ առաքելոյ. «Ոչինչ յափշտակութիւն համարեցաւ զինեւն հաւասար Աստուծոյ, այլ զանձն ունայնացոյց» (Փիլիպ. Բ. 6-7). ա՛յս է «էջ»-ն, որոյ գնացին գկնի ժողովուրդք բազումը: Նախ՝ երկնային ժողովուրդքն ի ծննդեանն, որք «Փառք ի բարձունս» երգէին եւ իջեալ սպասաւորէին տնօրէնութեան Նորին (տես Ղուկ. Բ. 13-14), եւ ապա յետ յարութեանն որք ի դժոխոց եւ ի գերեզմանաց յարեան, յորժամ էջ ի ստորին կողմն երկրի (հմմտ. Մաթթ. ԻԷ. 52-53, Եփես. Դ. 9), եւ ե՛ւս առաւել բազումք, որ գնացին եւ գնան այժմ զհետ Նորա՝ հա-

ւատով եւ յուսով եւ սիրով խաչակից եղեալ Փրկչին, զորոց բազմութիւնն ետես Յովհաննէս ի յայտնութեանն, որք կային առաջի Աստուծոյ եւ Գառինն, արկեալ արկանելիս սպիտակ[ս] եւ եկեալ ի վշտաց մեծաց (հմմտ. Յայտ. Է. 14):

Եւ ահա մաքուցեալ բորոպ մի՛ երկիր պազանէր Նմա եւ ասէր. «Տէ՛ր, եթէ կամիս, կարո՞ղ ես զիս սրբել» (Մաթթ. Ը. 2):

Մի՛տ զիր աստանօր իմաստութեանն Տեառն, թէ՛ զիս՝ զիս պէս պէս շահս յաճախէր մերձաւորացն, զի ի նշանացն ի բանսն դայր եւ դարձեալ ի բանիցն ի նշանսն շրջի, որպէս զի նշանօք զբանն հաւատարիմ առնէ եւ բանիւն զնշանսն հաստատեսցէ, միանգամայն եւ հաւանեցուցէ զիշխանութեամբ վարդապետութիւնն: Բայց զու տե՛ս զառն ճարտարութիւնն եւ զհաւատս, զի ո՛չ խափանեաց զվարդապետութիւնն, այլ մնաց զիպօղ ժամանակի՝ պատրաստելոյ զանձն փրկութեան պարգեւին: Նա՛ զի եւ իշխէ՛ր իսկ ոչ ի մէջ ամբոխին մտանել, այլ յորժամ էջ ի լեռնէն, մատուցեալ ջերմ հաւատով եւ սերտ սիրով երկիրպագանէր եւ զմտացն աներկեւանութիւնն մարմնոյն խոնարհութեամբ հաստատէր, այլեւ բանիւն զնոյն կնքէր: Զի ո՛չ ասաց. «Կաց յաղօթս, զի սրբեցայց», եւ ո՛չ թէ՛ «Տէ՛ր, սրբեա՛ զիս», այլ ի Նա՛ զիշխանութիւնն ապաստան արար, որպէս զի ասել թէ՛ կարողութեանդ տեղեակ եմ, բայց կամացդ՝ ոչ, զի ցուցցէ, թէ իշխանութիւն՝ կամա՛ց է գործ: Եւ զի հաճոյ թուեցաւ Տեառն, յայտ է, զի ո՛չ խոտեաց, այլ ըստ նորայն կարծեա՛ց զպատասխանն կազմեաց թէ՛ «Կամի՛մ, սրբեա՛ց», քանզի ո՛չ այսպէս Պօղոս, այլ ասէր. «Զի՞ պշուցեալ հայիք ընդ մեզ» (հմմտ. Գործ. Գ. 12): Այլ քննելի է, թէ՛ վասն է՞ր ասաց. «Թէ կամիս, կարօղ ես»: Նախ՝ ինձ թուի, թէ՛ հրէայ էր այրն եւ ստուգեալ նորա ի քահանայից անտի զՅիսուսէ, թէ՛ հակառակ է Օրինացն եւ թշնամի Գրոց, վասն այնորիկ կարծեաց, թէ՛ ոչ կամի Նա զբժշկութիւն հրէից. եւ երկրորդ՝ զի դիւրաւ նա, թէ՛ ո՛չ զամենայն մեռեալս կեցուցանէ եւ ո՛չ զամենայն ախտաժէտս բժշկէ, այլ զոր կամի՛ զայն բժշկէ. արդ՝ ես թէպէտ չեմ արժանի, այլ կամքդ միայն բաւական է ի սրբութիւն ինձ:

Զգեաց զձեռն Իւր եւ հասոյց ի նա Յիսուս եւ ասէ. «Կամի՛մ, սրբեա՛ց»: Եւ վաղվաղակի սրբեցաւ ի նմանէ բորոպութիւնն (Մաթթ. Ը. 3):

եհաս յօգնականութիւն մեզ վշտացելոցս մարմնով Իւրով՝ կամօք գործելով զսրբութիւն մեր խաչին Իւրով: Եւ «զգոյշ լեր» ասելն՝ զի մի՛ յետ սրբութեան Աւագանին ապականեցէ զկնիք շնորհին մեղօք կամ խրոխտանօք: Եւ ցուցանել զանձն, այսինքն՝ զմիտս, քահանային Քրիստոսի՝ մերկ եւ առանց ծածկութի՝ ըստ առաքելոյ թէ՛ «Բացաւ զյիսով փնտսնմբ զփառս Տեառն՝ նորոգեալք իբրեւ [ի] Տեառն հոգւոյ» (հմմտ. Բ. Կոր. Գ. 18), մատուցանելով զմարմինս մեր պատարագ Տեառն, որոյ Մոսիսին օրինակ էր եւ ստուերագրութիւն առ ի վկայութիւն մտացն մաքրութեան:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երկրորդ հապոր. գլուխ Լ)

ՎԱՄՆ ԲՈՐՈՏԻՆ

// Եկն առ նա բորոպ մի: Երկիր պագանէր եւ ասէր. [«Տէր եթէ կամիս կարաւոյ ես զիս սրբել»] (տե՛ս Մաւրթ. Ը. 2):

Չորս գովութիւն երեւի բորոտին: Նախ՝ իմաստութիւն, զի դադարեաց մինչ ի քարոզութեանն էր: Երկրորդ՝ հաւատ, զի եկն առ Քրիստոս հաւատով: Երրորդ՝ խոնարհութիւն, զի երկիր պագանէր նմա: Չորրորդ՝ խոստովանութիւն, որ ասէր՝ Տէր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել: Հոգեպէս բորոտութիւն զմեզս նշանակէ: Եւ չորս ինչ պիտոյ է խոստովան որդոյն: Նախ՝ իմաստութիւն, որ ի միտ ածէ զամենայն մեղսն: Երկրորդ՝ որ հաւատայ թեան: Երրորդ՝ զի հնազանդի ապաշխարութեան: Չորրորդ՝ զի խոստովանի զմեղսն առաջի քահանային, իսկ ասելն «Տէր եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել» վեցիւք իմանի: Նախ՝ զի կամեցող եւ կարող հաւատաց, եւ ոչ այլ ինչ չկամութեան կարծիս: Եւ յայտ է, ի պատասխանոյն: Զի՞ ասէ՛ // «Կամիմ՝ սրբեաց» (Մաւրթ. Ը. 3): Իսկ զ«եթէ»ն, վասն իւրոյ անարժանութեան գոլոյ ասէ: Երկրորդ՝ կարծեաց թէ որպէս Եղիսէոս պահէ զօրէնս եւ բանիւ միայն սրբէ (հմմտ. Դ. Թագ. Ե. 8-12): Ելոյժ զայս, զի մերձեցաւ առ ի նա: Երրորդ՝ կարծեաց, թէ օտար է յօրինացն, զի բարձրագոյն քարոզէր, վասն որոյ բռնեաց զնա մարմնապէս եւ հոգեպէս: Չորրորդ՝ հրեայ էր բորոտն, եւ հրեայքն զնա հակառակ օրինաց եւ գրոց ասէին: Կար-

ծէր, թէ ոչ կամի զբռնկութիւն հրէից: Հինգերորդ՝ դէմքն խնդրողի է, եւ պատգամքն կասկածողի: Զի զգորութիւնն գիտէր ի բռնկելոցն եւ կամացն չէր տեղեակ: Վասն որոյ ըստ միոյն սաստեաց եւ ըստ միոյն բռնկեաց: Վեցերորդ՝ կարծեաց, թէ զամենայն մեռեալս ոչ յարուցանէ եւ ոչ զամենայն հիւանդս բռնկէ, այլ զորս կամի: Վասն այն ասէ՛ «Տէր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել»: Եւ նա որ ամենայն ուրեք զխոնարհագոյնս խօսէր, աստ վասն ժողովրդեանն եւ զկարծիս բորոտին հաստատելոյ, ասէ՛ «Կամիմ՝ սրբեաց»: Եւ վաղվաղակի արդիւնացաւ բանն: Յորժամ կամօք եւ բանիւ բռնկեաց ըստ էր ձգեաց զձեռն վասն բազում պատճառի: Նախ՝ զի ձեռօք զմարմինն սրբեաց եւ բանիւ զհոգին, եւ կամօք՝ զկարծիս մտացն: Երկրորդ՝ եցոյց զի գոչեր ընդ հարկիւ օրինացն մարմնապէս, այլ փոխելոց էր զնա հոգեպէս: Երրորդ՝ եցոյց զի ամենայն ինչ սրբէ սրբոյն: Եւ յորս մերձենա սրբէ զպիղծ եւ ոչ որպէս նոքա զի սուրբն պղծէր ի պղծոյն: Չորրորդ՝ փորձէին հրեայքն, թէ ոչ մերձեցի. երկեաւ ի ցաւոցն: Եւ թէ մերձեցի արհամարհէ զօրէնքս: Վասն որոյ եղ զձեռն եւ ոչ երկեաւ եւ սրբելովն պահեաց զօրէնս: Հինգերորդ՝ Եղիսէ զի ծառայէր օրինացն ոչ մերձեցաւ այլ բանիւ զՆէեման առաքեց ի Յորդանան եւ սրբեաց (հմմտ. Դ. Թագ. Ե. 10): Եւ Քրիստոս, զի Տէր էր, մերձեցաւ սուրբ ձեռօք եւ սրբեաց զփորոտ մարմինն: Վեցերորդ՝ եցոյց, թէ օրէնքն օրինադրին ոչ մեղանչեն, մարմինն: Եւ յորոց ընդ օրինօքն: Եւ թնեւորդ՝ ձգեաց զձեռն զի ցուցցէ, թէ ճիշտ մարմին է//առ եւ ոչ առ աչօք: Ութերորդ՝ զի ցուցցէ, թէ ոչ է պարտ դարչիլ ի հիւանդաց, այլ խնամել զնոսա: Իններորդ՝ հեշտ է Քրիստոսի բանիւ բռնկել, այլ առաւել հեշտացաւ բորոտն ի ձեռն Քրիստոսի: Տասներորդ՝ զի ցուցցէ, թէ այսպէս պարտ է քահանային զնել զձեռս ի գլուխ մեղաւորին եւ արձակել զնա բանիւ: Եւ ասէ՛ «Եթէ, մաքրո՛ւմ» զպապարագն» (տե՛ս Մաւրթ. Ը. 4): Այն է՝ յորժամ սրբէ զմեղս, ապաշխարութիւն կարգէ: Եւ զի ասաց՝ «Մի ումեք ասիցես» (Մաւրթ. Ը. 4): Ոչ թէ վասն երկիւղի ինչ, այլ վասն խոնարհութեան, զի զմեզ ուսուցէ, մի սնապարծ լինել եւ անձնայարգու՝ վասն փոքր ինչ շահի:

Հարց. Վասն է՞ր առաքեաց առ քահանայսն տալ պատարագ:

Պատասխանի. Գիտելի է, զի մինչ ի մկրտութիւն զամենայն օրէնսն պահեաց: Եւ անդի մինչ ի խաչն, երբեմն պահէր, եւ երբեմն լուծանէր: Եւ յետ խաչին ամենեւին ելոյժ: Եւ նոր պատարագն

գառն Աստուծոյ դեռ չէր պատարագեալ ի վերա խաչին, հին պատարագն զօրութիւն ունէր: Իսկ աստ, որ առաքեաց առ քահանայսն, վասն վեց իմն պատճառի: Նախ՝ զի դանամօթ բերանս նոցա ունիցի: Երկրորդ՝ զի մի ասիցեն, թէ զգործս մեր եւ զփառս յափշտակէ: Երրորդ՝ ի վկայութիւն նոցա, զի վկայք լիցին սքանչելեացն, զի շնորհօքն Քրիստոսի բժշկեցաւ եւ ոչ հին օրինօքն: Չորրորդ՝ զի պատիւ եղ կարգի քահանայութեանն: Հինգերորդ՝ զի բոլորտն ոչ մտանէր ի տաճարն թէպէտ սրբեալ լինէր, առանց վկայութեան քահանային: Վեցերորդ՝ զի ուսուցէ՝ մեղաւորն թէպէտ զղջացեալ լինի ի մեղաց եւ ուխտել այլ ոչ առնել, սակայն պարտ է նմա առ քահանայն երթալ եւ խոտովանել: Դարձեալ ասելն «[զոր հրամայեաց Մովսէս] ի վկայութիւն նոցա» (սրբ. Մատթ. Ը. 4): Այսինքն՝ սքանչելիքս իմ վկայ լիցի եւ ամբաստանող յաւուր դատաստանի՝ զամենայն սքանչելիս տեսին եւ՝ լսիցին եւ՝ կրիցին յինքեանս եւ՝ ոչ հաւատացին: Իսկ մեք ո՛չ տեսեալ եւ հաւատացաք սքանչելեաց եւ վկայութեանն Քրիստոսի եւ ընդ բժշկելոցն ընկալցուք զառողջութիւն եւ զթողութիւն մեղաց մերոց. ամէն. եղիցի:

Մինչեւ ցայս առաջին գիրքն մեկնութիւն Ոսկերեանին: Եւ աստի մինչեւ ի Կեսարիայն միւս եւս: Եւ անտի ի խաչն: Զի չորս հատոր է արարեալ զՄաթէոս գլուխն:

Ղուկաս Ե. 12-16

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԻԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ Ե)

Եւ ի գնալն նոցա ի քաղաք անդր, բորոպին յառաջ եկեալ՝ անկաւ յերկիր՝ խնդրէր, զի սրբեցի (սրբ. Ղուկ. Ե. 12):

Եւ նա մերձեցուցեալ ի նա՝ զձեռն սրբիչ, որ ո՛չ գարշի եւ ո՛չ առնու ի պղծութեանց եւ ասէ. «սրբեաց» եւ՝ զոյգ ընդ հրամանին, անյապաղ գնաց ի նմանէ բորոտութիւնն: Եւ նա տայ նմա առնել զաւրինացն կատարումն, զի ամաչեացեն, որք օրինացն հակառակ զնա համբաւեն: Ապա սկսանի ուսուցանել, զի պարտ էր նմա ոչ միայն զմարմինս բժշկել, այլ՝ եւ զհոգիսն, վասն որոյ եւ եկեալ իսկ էր:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Ե)

Ի գնալն ի քաղաք անդր, եւ բորոպն իբրեւ երես զՅիսուս, անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ աղաչեաց զնա. Տէ՛ր, եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել (սրբ. Ղուկ. Ե. 12):

ՅՆ Ո՛չ վայրապար, այլ բազում ջերմութեամբ եւ սերտ հաւատով: Քանզի ո՛չ ասաց, եթէ յաղաւթս կաց, եւ խնդրէ յԱստուծոյ, այլ եթէ՝ «կամիս, կարող ես»: Ի նա ապաստան արար զիշխանութիւնն:

ԵՓ Բորոտին թուեցաւ, թէ որպէս Եղիայ պահէ զաւրէնսն:

Չգեաց զձեռն իւր, հասոյց ի նա, Յիսուս եւ ասէ. Կամիս, սրբեաց (սրբ. Ղուկ. Ե. 13):

Ընդէ՛ր կամաւք եւ բանիւ սրբեաց եւ զձեռն իսկ մատուցանէր: Թուի ինձ, եթէ ցուցցէ, թէ չէ հնազանդ աւրինացն, այլ Տէ՛ր է աւրինացն: Եւ ելոյժ զաւրէնս[ն]՝ մերձենալով առ նա, զի յայտ է աւրինացն, թէ աւրէնսդրչի աւրէնքն ո՛չ մեղանչեն: Եւ, որ բնուարացէ, թէ աւրէնսդրչի աւրէնքն ո՛չ մեղանչեն: Եւ, որ բնութեամբ սուրբ է, չէ ինչ, որ զնա անսրբիցէ: Զի ո՛չ պղծի նա ի պղծոյ անտի, այլ փախչի ի նմանէ պղծութիւնն:

Եւ վաղվաղակի գնաց ի նմանէ բորոտութիւնն (սրբ. Ղուկ. Ե. 13): ՍՏ Հաւատով սրբեցաւ հոգւոյն բորոտութիւնն, սրբեաց զմարմինն, եւ զհոգին ած ի ցածութիւն:

Պարուիրեաց նմա մի՛ ումեք ասել (սրբ. Ղուկ. Ե. 14): ՅՆ Այլ զի անպարծութիւն ուսուցանէ եւ գիտէր, զի չառնու յանձն թագուցանել:

Երթ ցոյց զանձն քո քահանային (սրբ. Ղուկ. Ե. 14): Վասն այսորիկ առաքէ առ քահանայսն, զի մի՛ ասիցեն, թէ զքահանայիցն զփառսն յափշտակեաց, զգործս նոցա կատարէ, կամ զի քննիչ արացցէ սքանչելեացն: Կարծէր, զի մի՛ ելցէ համբաւ նորա ի Հրէաստան, թէ Աստուած իցէ:

U

16

L

ρ_{H}

3. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ, ԾԱՌ-ԱՅԻՒՆ

Մատթեոս Ը. 5-13

ԱՏԷՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

 $(Q, m|_U \mathcal{L})$

զնա եւ ասէր (Մատթ. Ը. 5) եւ

որձևեալը ունեկուսադեալ ի նմ

ՈՍԿԱՆԵԱԾԻՆ ԿԱՌԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ

[Illegible handwritten notes]

Թիւնն, իսկ որդիքն արքայութեանն ելցեն. որդիք արքայութեանն խորա-
յեղացիքն էին, իսկ ի նոցանէ որք ոչն Հաւատացին ի Քրիստոս յՈրդին
Աստուծոյ, ելանեն ի խաւարն արտաքին:

ԱՆԱՆԻԱ ՍԱՆԱՏՆԵՅԻ

(9.10.14) $\mathcal{L}$

Եւ իբրեւ եմուր նա ի Կափառնաւուն (Մատթ. Ը, 5):

Բորոտան, յորժամ էջ ի լեռնէն Յիսուս, յայնժամ մատենաւ, իսկ
Հարիւրապետ՝ յորժամ հմուտ ի Կափառնաումն: Եւ վասն է՞ր
արդեւք ոչ սա եւ ոչ նա ելին ի լեառն ոչ առ ծուղութեան ինչ,
քանզի երկոցունց ջերմ էին հաւատքն, այլ զի մի՛ խափան լիցին
վարդապետութեանն:

Մաքուցեալ հարիւրապետն ասէ. Մանուկ իմ անկեալ դնի չա-
րաչար քանջեալ (հմմտ. Մատթ. Ը. 5-6):

Ոմանք ասեն, թէ աղերսիւ գալատեացիներն իսկ ասաց: Վասն որոյ ոչ ած զնա առ նա, զի չէր մարթ զլուծեալն բառնալ բերել առ նա, զի մերձ էր զողբիսն հանել: Առկաս յայտ առնէ, թէ` մերձ էր ի մեռանել: Բայց զի մեծ հաւատս ուներ առաւել քան զայնոցիկ, որք ի ճեռուանէն կախեցին զանդամալոյծն (հմմտ. Առկ. Ե. 18-21), զի գիտէր ստոյգ, թէ հրամանաւ միայն բաւական է յարուցանել զանկեալն, աւելորդ համարեր գածելն առ նա: Եւ արդ, ընդէ՞ր Յիսուս, ոչ երբէք արար, նախ աստ առնէ. զի ամենայն ուրէք կամաց աւելցանք, ոչ վազցն ուշ դնէր: Իսկ աստ ընդ առաջ եւս երթա, եւ ոչ միայն այլապէս ուշ դնէր: Իսկ աստ ընդ առաջ եւս երթա, եւ ոչ միայն այլապէս ուշ դնէր: Իսկ աստ ընդ առաջ եւս երթա, եւ ոչ միայն այլապէս ուշ դնէր:

կնոջն: Սոյնպէս եւ Աբրահամու ասէր. «Միթե՞ թաքուսք ինչ իցէ յԱբրահամո՞ւ ծառայէ իմմէ» (Կրն Ծնկդ. ԺԸ. 17). *զի ուսանիցեն զնորա գութն եւ զխնամսն առ սողոմա[յ]եցիսն եւ ի տունն Ղովթա: Չանսային մտանել առ նա առաքեալքն, զի ուսանիցիս զարդարւոյն զաւտարսիրութեանն զառաւելութիւն:*

Եւ արդ, զի՞նչ ասիցէ հարիւրապետն.

Չեմ, ասե, բառական եթե ընդ [յ]արկաւ իմով փան իցես (Մապր.
Ը. 8):

Հուլիցեն եւ որ այժմ զՔրիստոս ընդունելոց ե[ն] եւ նախան-
ձաւոր նորին փութոյն լինիցին, զի որք զքաղցեալն եւ զաղքատն
ընդունիցին, զնա ընդունին եւ կերակրեն: «Ասա՜յ», աւե, բանիւ եւ
բժշկեցի մանուկ իմ»: Տե՛ս եւ զսա ըստ բորոտին բանի, զոր զպատ-
շաճ կարծիսն ուներ զնմանէ, քանզի ոչ ասաց թէ՛ աղաչեա՜յ>
զԱստուած, այլ թէ՛ միայն հրամայեա՜յ>: Կասկածէր, թէ գուցէ
փոքունս ինչ իմանայցէ զնմանէ: Վասն այնորիկ ասէր, թէ՛ «Ասա՛
միայն բանիւ»: Եւ զի բարեւոք կասկած առին զնմանէ ժողովուրդն ի
լերինն, եւ զարմանային ընդ վարդապետութիւնն, զի իբրեւ իշ-
խանութեամբ ուսուցանէր, կամեցաւ հաստատել զկարծիս նոցա
փոքրոք ի ձեռն բորոտին: Եւ հարիւրապետ [.....]¹ թէ՛ ուսարուք ի
բորոտէն, զի ոչ միայն իշխանութեամբ [առ]նեմ, այլ եւ իշխանու-
թեամբ զբորոտութիւնն սրբեմ, որպէս եւ ասաց բորոտն. «Թէ կամիս
կարող ես զիս սրբել»: Եւ կա[մէր]. իշխանութեամբ սրբեաց զնա:
Եւ դարձեալ ի ձեռն հարիւրապետին այլազգւոյ [.....]² այս զբորո-
տութիւն սրբէ իշխանութեամբ [.....]³ [իշխ]անութեամբ հալածէ:
Որպէս ասաց [.....]⁴ «[Աս]ա՛ բանիւ, եւ բժշկեցի մանուկն իմ [.....կար]գեալ⁵
ընդ իշխանութեամբ, ունիմ ընդ ինեւ զինուորս, եւ [աս]եմ սմա երթ, եւ երթա»: Եւ
զոր աւերինակ բորոտի [ասէ՞ր]. «Կամիմ, սրբեաց», զի հաստատեացէ
զկարծիս նորա: Սոյ[նապէս եւ աստ] արար, զի ասել հարիւրապետին,
թէ այսչափ ինչ իշխանութիւն ունիմ՝ ոչ միայն չխոտեաց, այլ եւ

¹ 1 բառ անընթեռնելի կամ եղծված. այս եւ նման հետագա ծանոթագրումները՝ բնագիրը հրատարակողի

² 2-3 р.в.п.

³ 2-3 րան

4 2 ρωπ

 $5 \times 2 \text{ pwn}$

են զարմանք, այլ նորա նշանն եւ յանկարծակի ցուցանել զաւրու-
թիւն:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(Գլուխ Ը)

Եւ մտնալ ի Կափառնաում՝ մտնաւ առ Նա հարիւրապետ մի,
աղաչէր զՆա եւ ասէր. «Տէ՛ր, մանուկ իմ անկեալ կայ ի փան անդա-
մալոյ՝ չարաչար փանջեալ» (Մաթթ. Ը. 5-6):

Յամենայն տեղիս շրջէր, զի զյոյս արքայութեանն ամենայն
ուրեք տարածեսցէ, բայց տե՛ս, զի յորժամ էջ ի լեռնէն, ընդ առաջ
եղեւ բորոտն, եւ յորժամ ի Կափառնաում եմուտ, մատեաւ հարիւ-
րապետն, եւ ոչ ոք ի սոցանէ ի լեռն ել, ո՛չ առ ծուլութեան,
քանզի ջերմ էին ի հաւատս, այլ զի մի՛ խափան լիցին վարդապե-
տութեան Նորա: Այլ Ղուկաս ասէ, «թէ գծերս եւ բարեկամս առաքեաց,
որք երթեալ պաշտօնս իմն առնէին թէ՛ Սիրէ գագգս մեր» (հմմտ. Ղուկ. Է. 3-5),
եւ ոչ գիտէին, թէ զիա՛րդ գովէին, քանզի պարտ էր ասել, թէ ինքն
կամեցաւ գալ եւ աղաչել, բայց ոչ համարձակեցաւ, մանաւանդ թէ
մեք իսկ արգելաք, զի տեսաք զշշուկ վշտի նորա. բայց զայս ոչ
ասէին, զի առ նախանձու չկամէին յայտնել զհաւատ առնն, իսկ
Մատթէոս ասէ, թէ ինքն չողաւ: Արդ՝ կամ թէ զանազանք են հա-
րիւրապետքս, կամ թէ նախ զծերսն առաքեաց եւ յորժամ ծանեաւ,
թէ գայ ի տուն նորա, ինքն չողաւ ընդ առաջ եւ աղերսիւ զբանն
կազմեաց. «Տէ՛ր, մանուկ իմ անկեալ կայ [ի փան անդամալոյձ]» (տե՛ս Մ
Ը. 6): Ոմանք ասեն, թէ զպատճառ ոչ տանելոյն զմանուկն յա՛յ,
թէ զիա՛րդ էր հնար գտածանեալն մերձ ի մահ՝ բառնալ բերել.
բայց ես մեծ հաւատոյ նշանակ ասեմ զայս՝ առաւել քան զայնո-
ցիկ, որք ի ձեզուանէն կախեցին, զի ստոյգ գիտէր, թէ հրամանն
միայն բաւական է կանգնել զվշտացեալն, եւ աւելորդ էր ածել առ
Նա: Դարձեալ՝ զչարիս պատմելով մանկանն՝ զգութ Նորա ի տունն
խոնարհեցուցանել մաղթէ. յայտ ի պատասխանէս է:

Ասէ ցնա Յիսուս. «Ես եկից եւ բժշկեցից զնա» (Մաթթ. Ը. 7):

Յիրաւի ասաց Սողոմոն, թէ՛ «Տայ շնորհս խոնարհաց» (Առակ. Գ. 34),
քանզի զոր ոչ այլ ուրեք արար, աստ երեւի արարեալ, քանզի յայ-
լում տեղւոյ հաւատս միայն պահանջէր, իսկ աստ ոչ միայն բժշկել

խոստանայ, այլեւ ի տուն նորա երթալ: Ինձ թուի, թէ զառաքի-
նութիւն եւ զհաւատ առնն հրատարակել կամի, միանգամայն ու-
սուցանէ եւ զայն, թէ ո՛չ այլ ինչ զԱստուած ի մարդ խոնարհե-
ցուցանել կարէ, քան թէ գործք մաքուրք հանդերձ անկեղծաւոր
հաւատով: Իսկ առ ի միտս՝ «Կափառնաում»-ն թարգմանի ազարակ
պանդխտութեան կամ սպանութեան, որ է աշխարհս՝ ըստ Դաւ-
թի թէ՛ «Պանդխտութիւն ընդերկարեաց» (հմմտ. Սաղմ. ԾԺԹ. 5), եւ թէ՛
«Պանդուխտ եւ նժդեհ» (հմմտ. Սաղմ. ԼԸ. 13): Արդ՝ յորժամ եմուտ Բանն
յաշխարհս, մատեան գումարք արդարոցն կատարելոց, որոց հա-
րիւրապետն է ապացոյց, որք մաղթանօք պաղատէին առ Տէ՛ր վասն
բնութեանս: Զի օրինակ իմն արդարքն հարք են մարդկայնոցս՝
զգութ առաջի արկանելով, թէ չարչարեալ մտօք տանջին եւ մարմ-
նով լուծանին մահուամբ, վասն որոյ ասէ. «Ես եկից եւ բժշկեցից [զնա]»
(Մաթթ. Ը. 7): Եւ զայս յիրաւի՛. նախ՝ զի «զկամս երկիւղածաց Իրոց առնէ
Տէ՛ր, աղօթից [սոցա լսէ]» (տե՛ս Սաղմ. ԾԽԴ. 19), եւ երկրորդ՝ զի զհիւան-
դացեալ մեղօք եւ զչարեօք նեղեալ բնութիւնս ո՛չ այլ ոք կարաց
զացեալ մեղօք եւ զչարեօք նեղեալ բնութիւնս ո՛չ այլ ոք կարաց
բժշկել, քան թէ ինքն գալստեամբն իւրով՝ ըստ այնմ. «Ոչ պարզա-
բժշկել, քան թէ ինքն գալստեամբն իւրով՝ ըստ այնմ. «Ոչ պարզա-
մատր որ եւ ոչ հրեշտակ, այլ Ինքն Տէ՛ր եկեաց եւ փրկեաց» (տե՛ս Եսայի ԿԳ. 9):

Պարասխանի եր հարիւրապետն եւ ասէ. «Տէ՛ր, չեմ բաւա-
կան, եթէ ընդ յարկաւ իմով մտնես, այլ ասա՛ բանիւ, եւ բժշկեցի՛
մանուկն իմ (Մաթթ. Ը. 8):

Ի բանից աստի յայտնի է, թէ ո՛չ փոքրագոյն վասն Նորա էած
զմտաւ, այլ յոյժ մեծագոյն՝ առաւել քան զբորոտին, զի նա ասաց.
«Թէ կամիս, կարող ես» (հմմտ. Մաթթ. Ը. 2), իսկ սա ազատ բարութեւ թէ՛
«Ասա՛ բանիւ, եւ բժշկեցի՛ մանուկն իմ» (Մաթթ. Ը. 8), քանզի գիտեմ զՔեզ
ճշմարտապէս Տէ՛ր, որ անաշխատ բանիւ գերկին եւ գերկիր արարեր
եւ մարդասիրեալ խոնարհութեամբ ի յերկիր իջեր. չիշխեմ ես զհո-
եւ մարդասիրեալ խոնարհութեամբ ի յերկիր իջեր. չիշխեմ ես զհո-
ղեղէն յարկ զբանց իմոց բանալ Քեզ, որ ի բնաւքս չեն կարող տա-
նել զանտանելի մեծութիւն Քո, իսկ բան հրամանաց Քոց արդիւնս
զործոց վճարէ, որ եւ յի՛ս ցողեսցես զբժշկութեանդ աղբիւր՝ զցօղ
բժշկութեան Քո: Ուսցուք եւ մե՛ք զայնալիսի խոնարհութիւն զգե-
նուլ, յորժամ տակաւին հարիւրապետ իցեմք եւ զինուորեալ կայ-
սեր աշխարհակալիս եւ մեծագոյն շնորհաց կամ աստիճանի պա-
տահեալ, ասասցուք, թէ ո՛չ եմք արժանի մսեղէն յարկաւ ծառայել

Պատասխանի. Չեն հակառակ: Զի նախ՝ ինքն կամեցաւ գնալ, եւ ձերքն արգելին եւ ինքնեանք գնացին: Եւ յետոյ այլ բարեկամս առաքեաց: Ապա եւ ինքն գնաց:

Հարց. «Մանուկն անկեալ ի փան»:

Պատասխանի. կամ աղերսիւ զպատճառ ցուցանէ, թէ մերձ ի մահ, վասն այն չկարաց բերել եւ կամ մեծ հաւատոյ նորա էր ցոյցը: / Զի գիտէր թէ ի հեռաւորն բանիւ միայն կարէր յարուցանել:

Հարց. «Ես եկից եւ բռնեցից»:

Պատասխանի. Երեք առաքինութիւն ունէր: Նախ՝ կատարեալ սէր, զի առաքեց զծերսն եւ յետոյ ինքն գնաց: Երկրորդ՝ առաւել խոնարհութիւն. «չեմ բաւական», - ասէր: Երրորդ՝ մեծ հաւատք. «ասա բանի եւ բժշկեցի»: Արդ վասն սիրոյ եւ խոնարհութեան գնաց առ նա, զի ես ի հեզս հանդէիմ, ասէ, եւ սիրեմ: Եւ վասն մեծ հաւատոյն բժշկեաց եւ գովեցաւ: Այսպէս եւ մեզ սէր եւ ի խոնարհութիւն եւ հաւատք պարտ է ստանալ, յորժամ զՔրիստոս ի մեզ ընդ ունիմք ճաշակմամբ մարմնոյն: Եւ կամ յորժամ հաւատով եւ յոյսով եւ սիրով ի մեզ ընդունիմք: Կամ ի ձեռն աղօթից ի մեզ գայ Քրիստոս: Զի որքան խոնարհիմք՝ խոնարհի առ մեզ, եւ որքան սիրեմք եւ հաւատամք՝ բժշկէ գմեղ:

Եւ ես այր մի եմ ընդ իշխանութեամբ (Մատթ. Ը. 9):

Աստ զառաւել խոնարհութիւն ցուցանէ օրինակաւ: Նախ՝ զի ես հանգիտապատիւ սոցա մարդ եմ, իսկ դու Աստուած ես: Երկրորդ մի ինչ իշխանութիւն ունիմ սոցա: Իսկ դու՝ որպէս Արարիչ արաբածոյ, իշխես: Երրորդ՝ ես ընդ իշխանութեամբ եմ կարգեալ: Ե դու չես ընդ իշխանութեամբ ումեք: Չորրորդ՝ ես այնչափ կարող եմ իմ հանգանդեցելոց, որչափ դու, որ ամենակարող ես:

Ունիմ գինուորս[ընդ ինեւ], ասեմ [սմա] երթ՝ [եւ երթայ], եւ այլ-
լում [թէ] եկ՝ եւ [գայ, եւ] ծառայի [իմում թէ արա գայս՝ եւ առնէ]
(Կենս Մարթ. Ը. 9):

Արդ՝ նախ զվերին զօրացն երկնից ածէ զմտաւ: Եւ այս եռակի,
այսինքն՝ ըստ թուոյ, ըստ շարժման, ըստ ներգործութեան: Նախ՝
ըստ թուոյ, զի աստ հարիւրապետ ասէ. եւ զառակս ոչխարաց հա-
րիւր ասաց: Եւ յայլում տեղոջ, երկոտասան զունդս հրեշտակաց:
Ուստի յայտ է ՂԹ. (99) գոլ ամենայն դասուց, Թ. (9) թիւ պակաս

վասն անկեկոցն դասուց: Երկրորդ ըստ շարժումն, զի անգեկոցն ասացեալ՝ երթ, եւ այլումն՝ եկ. այսինքն՝ մարդոյն զտեղի անկեկոցն լնուլ: Երրորդ՝ ըստ ներգործութեան ծառայ, զի հոգիք են հարկաւորք, որ առնեն զբան նորա լսել ձայն պատարագաց նորա: Դարձեալ, նախ՝ ախտ հիւանդութեանն եւ մահն է ծառայ Քրիստոսի, կեանք եւ առողջութիւնն՝ զինուոր եւ ում հրամայէ՝ գայ, եւ ում / հրամայէ՝ երթայ: Զայս խնդրէ, եթէ հրամայէ հիւանդութեանն երթալ եւ առողջութեանն գալ: Երկրորդ՝ յետոյ ի վախճանի հասարակաց մահն երթ եւ յարութեամբն առ հասարակ կեանք գայ: Երրորդ՝ որ ասէ մեղաւորացն՝ երթայք ի դժոխս, եւ արդարոցն՝ եկայք յարքայութիւնն: Եւ այս ի ձեռն սպասաւոր հրեշտակացն ընդդէմ մտացս մարմնոյ է՝ ի բաց երթալ եւ զմիւս որ զինուորին ընդդէմ մտացս մարմնոյ է՝ ի բաց երթալ եւ զմիւս որ զինուորին ընդդէմ մտացս մարմնոյ է՝ ի բաց վարէ զնա, եւ հոգմն (Երգ Դ. 16): «Տիսիս» զչար ոգիսն ասէ, որ ի բաց վարէ զնա, եւ հոգմն «հարաւոյ»՝ զհոգին կոչէ ի յօգնութիւն իւր: Այսպէս մեծ է հաւատ արժանաւորեաց զնա ի տունն երթալ յօժարէր եւ գովեաց զհաւատ նորա:

[illegible]

Բազումք յարեւելից եւ յարեւմտից եկեացեն(եւ բազմեացին ընդ Արրահամու՝ եւ ընդ Սահակայ՝ եւ ընդ Յակովբու յարքայութեան

Ո՞ր եկեղեցի ապրեցողուցի վճարեց
Ո՛չ յաղագս արհամարհանաց ինչ հրաժարէր երթալ, այլ ինքն
դանդաղէր յաղագս ինքեան պաղատել վասն մեծ պատուոյն Քրիս-
տոսի: Գիտէր զինքն մարդ մահկանացու եւ զՅիսուս Աստուած
յԱստուծոյ, Միածին, որ յանծնէ Հաւրէ, յերկեղածութենէ զիրի-
ցունսն առաքէր: Զառաքելական հրամանսն նախքան զառա-
քեալսն կատարէր: Չարչարեսցի ոք՝ աղաւթեսցէ, բարեմտեսցի,
սաղմոս ասասցէ: Հիւանդացի ոք՝ կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցոյն
եւ աղաւթեսցեն ի վերայ նորա: Դու ընդ ախտակցութիւն առն
եւ զհիւանդ ծառայն ո՛չ արհամարհեաց, եւ որպէս
սքանչացիր, զի զհիւանդ ծառայն ո՞րքա՞ն առնէ փոյթ. բարե-
վասն անձին ցաւոց ջանայ: Տեսանե՛ս, որքա՞ն առնէ փոյթ. բարե-
խաւս առաքէ վասն բժշկութեանն, զի գիտէր զԱստուած Տէր ին-
քեան եւ անձին նորա:

Եւ նորա եկեալ առ Յիսուս՝ աղաչէին գնա ստեղծ եւ ասէին, թէ արժանի է, որում շնորհս գայս առնես, զի սիրէ զագգս մեր (Ղուկ. Է. 4-5):

Ո՛չ գիտէին գովել զայրն: Պարտ էր ասել ինքն կամեցաւ զալ եւ աղաչել: Եւ մեք իբրեւ տեսաք զվիշտս նորա, արգելաք զնա: Եւ այնպէս մարթ էր ցուցանել զնորա հաւատոցն առաքինութիւն, այլ ո՛չ կամէին վասն նախանձու յայտնել զհաւատս առն ճշմարիտ հաւատոցն, մտաց բարեաց նշանակ եւ աստուածապաշտութեան սէրն, որ առ Աստուած եւ առ մարդիկ՝ հարազատ խնամք: Վասնզի լրումն աւրինացն սէր է, զոր ունէր հարիւրապետն:

Եւ զժողովրդանոցս նա շինեաց մեզ (Ղուկ. Է. 5):

Որ առ Աստուած զբարեմտութիւն նշանակէ: Քանզի, որ զԱստուծոյ տունն կազմէ իբրեւ գերեւելի իմն արձան, եւ վասն Աստուծոյ սիրոյն զտաճարն զայն շինէ: Տե՛ս, զիա՞րդ բարեգործք ի կարեաց ժամու յիշատակին բազում համարձակութեամբ: Բարեգործութիւն ընձեռեն, վասնզի ամենայն ուրեք գեղեցիկ գործք բաւական են թախանձել: Եւ նորա այսպէս աղաչէին: Իսկ Յիսուս ընդունէր զպաղատանսն՝ ո՛չ պատկառելով յիրիցանցն, այլ զհարիւրապետին զհաւատսն ընդունելով:

Եւ Յիսուս գնաց ընդ նոսա (Ղուկ. Է. 6):

Թերեւս հեղգագոյնս գնայր: Հանդարտութեամբ առնէր զգնացսն՝ ո՛չ յամելով ի բարեգործութիւն, այլ ժամանակ տալով, զի զհարիւրապետին զծածկեալ սէրն յայտնեսցէ՝ հրապարակատես առնելով զանհաւասարելի հաւատն ի յանդիմանութիւն անհատիցն, զի զպայծառ եւ զմաքուր եւ զյստակ բան նորա տարածեալ:

Եւ իբրեւ ոչինչ կարի հետի էր ի փանէն, յղեաց առ նա հարիւրապետն բարեկամս եւ ասէ. Տէ՛ր, մի՛ ինչ աշխատ լինիր (Ղուկ. Է. 6):

Յառաջագոյն յուժարութեամբ առաքէր զիրիցունսն զայն առնելով, եւ ինքն կայր, մնայր եւ ներէր: Ի ներքս ի տանն զմտաւածէր զորչափութիւն զանազան պատուոյն Յիսուսի եւ զծառայսն առաքէր:

Չեմ բաւական, թէ ընդ հարկաւ իմով մտցես (Ղուկ. Է. 6):

Ո՛վ իմաստութիւն, ո՛վ արթուն միտք հարիւրապետին, ո՛չ զանխլացաւ ի նմանէ Աստուած ի մարմնի ծածկեալ: Տեսանէր զտաճարն եւ իմանայր զբնակիչն, ո՛չ անգիտացաւ զտէրն ի ծառայի կերպի, զթագաւորն՝ գերոյ գիմաւք, զփոքրն՝ անսահմանելի մեծութեամբ: Ընկալաւ միւս եւս յառաջագիմութիւն եւ զբարձրագոյն հոգւոյն մտածութիւն, որով ասէ.

Տէ՛ր, ո՛չ եմ բաւական (Ղուկ. Է. 6):

Որպիսի ոք էր եւ Պետրոս: Յորոյ ձկանցն հիացաւ եւ ի միտ հառ զմեծութիւն զաւրութեանն Քրիստոսի: Աղաչէր զնա եւ ասէր. «Ի բաց երթ յինէն, զի այր մեղատու եմ» (Ղուկ. Ե. 8): Եւ, որ յաղագս Պետրոսի է բանս, թողից այժմ եւ զղեւտացոցն ասացից զբորոտութիւն նելի են ախտքս այսոքիկ բազմաց, մանաւանդ ի սկզբան ախտին, որք կամէին քահանայիցն տեղեակ լինել: Ածէին աւրէնքն զքառայնայն որ ի տանն կայր՝ պիղծ երեւէր: Յաղագս որոյ բազումք ամենայն ի բաց հանէին զկարասին եւ ապա կոչէին զքահանայն: Զայն մտածութիւնն առեալ հարիւրապետին՝ հրաժարէր զմերձեանալ նորա:

Ո՛չ եմ բաւական, թէ ընդ յարկաւ իմով մտցես (Ղուկ. Է. 6):

Ո՛չ եմ բաւական, թէ ընդ յարկաւ իմով մտցես (Ղուկ. Է. 6): Յոլով ընդ յարկաւս ընդ այսմիկ գիտեմ զիմ մեղսն, հրաժարեմ ի դատաւորի գալստենէ: Նախքան ի բաց մաքրել, գիտեմ զքեզ ամեղատաւորի գալստենէ: Հաւր քահանայապետ: Եւ վասն նայն քահանայից առաջնորդ եւ հաւր քահանայապետ: Եւ վասն այնորիկ ասացի. «Չեմ բաւական, թէ ընդ յարկաւ իմով մտցես»: Երկինք աթոռ են քո, երկիրս՝ պատուանդան ոտից քոց: Ո՞ր տուն տանի աթոռ են քո, երկիրս՝ պատուանդան ոտից քոց: Ո՛չ ունիմ թագաւորական ապարանս, եթէ զթագաւորդ երկնից ընկալայց: Զիա՞րդ ընդ ձեզուամբ իմով ընդունիմ, որ ի վերայ ջուրցն հարկ զվերնայարկս իւր: Զիա՞րդ աղքատ աւթեփանքս իմ տաղաւարակից ընկալցի, որ թղաւ գերկինս չափես (Խմբ. Ես. Խ 12), ո՞ր տեղի տանի, ո՞ր գերկինս եւ գերկիր լնուս: Որպէս ի բարեգործ ի մուտ փափա՞ն գիմ, իբրեւ ի դատաւորի գալստենէ զարհուրիմ: Այցելու ես հոգոց, ընդ իրիկամանց, դատաւոր ես մեղաւորաց: Երկեայ յինէն:

Ծառայի իմում թէ արա՛ր զայն՝ աւանդեալսն ի մեզ
Ո՛չ զինուորաց միայն ճառէ, այլեւ զծառայից, որ մեծ հնազան-
դութեան նշանակ է։ Սակայն, որ այնչափ հաւատոս ունէր, զանձն
անարժան համարէր։ Իսկ Քրիստոս ցուցանէ, թէ արժանի է, եւ ի
տունն յուժարեաց երթալ։ Եւ զառաւելագոյնսն արար, զի զարմա-
նայր ընդ հաւատոս առն։ Զի ասէր, թէ ո՛չ մարմնական ախտից
ծառայեմ, ո՛չ որովայնի ծառայեմ, ո՛չ հեշտութեան հաւանիմ, ո՛չ
մոլորեցուցանէ զիս արբեցուցիւն, ո՛չ յաղթիմ յանաւրէն սիրոյն։
Աւերինաւք Աստուծոյ յարգարեմ զխորհուրդս։ Որպէս քաջ երեսա-
նակակալ ո՛չ թողում արտաքոյ զանարժան խորհուրդս, այլ բարե-
պաշտութեամբ վարեմ զ[ը]նթացս։

Իբրեւ լուսա Յիսուս, զարմացաւ (Ղուկ. Է. 9):

Յիսուսն զարմացաւ վաղվաղակի ընդ հաւատոս առն, եւ յայտնի ամենեցուն քարոզէր, եւ մեծ եւս քան զոր խնդրեաց՝ արար: Եկն մարմնաւոր առողջութիւն մանկանն, առ գերկնից արքայութիւնն եւ հոգաւ:

ԵՓ Աստուած զարմացաւ վասն մարդոյն, մինչդեռ ամենայն ժողովուրդն մաւտ կայր, յաւրինակ այլոցն, զի նմանող լինիցին:

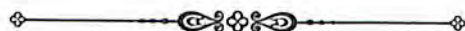
Զի ո՛չ յԻսրայէլ այսպիսի հաւաքս գրի: Եւ դարձան անդրէն
պարգամաւորքն եւ գրին զծառայն հիւանդ բժշկեալ (Ղուկ. Է. 9-10):

ՈՒ Զի զհրէայսն յամալթ արասցէ, զի ո՛չ հաւատային ի նա իրր
աւտար, քանզի հարիւրապետն չէր ի նոցանէ: Եւ մեծ իսկ է առն
հեթանոսի այնպէս իմաստանալ, որում տերունական Բանն վկա-
յեաց ծայրագոյն հաւատոց նորա: Քանզի զքաջութիւն հոգոյ նորա
տեսանելով, որ ցաւակից երեւեցաւ ծառային, հաւատաց անախտի
Փրկիչն: Հրէայքն տաղտկային ընդունել զՔրիստոս Աստուած, եւ
սա ճանաչէր զբարեգործն, գիտաց զգաւրութիւն նորա, որով պայ-
ծառացան զուարթունք: Գիտաց զԱստուծոյ Բանն, զանծնին Հաւր
զՄիածին Որդին Յիսուս:

ԵՓ Առած զնոսա, զի լինիցին բարեխաւսք նորա, եւ գտին
կշտամբեալք, զի ո՛չ էր ի նոսա հաւատք նորա:

ԿՐ Որոց պարտ էր ըստ աւրինաց[ն] եւ մարգարէիցն, որք վասն իմ գուշակեցին փութալ ձեզ ի հաւատս. «Ոչ գտի այսքան հաւաքս յիսրայել»:

ՈԿ. Ոմանք ի նահապետացն ասեն: Տե՛ս, զիա՞րդ զիւրաքանչիւր ոք զմեր հաւատոցն կշռէ զսէրն: Համեմատելով փորձէ՛ զբարեմտութեան զչափն, զի հր[է]այքն ասէին, թէ ժանդացուցէր զհայրենի ճոխութիւն[ն]: Իսկ հարիւրապետն խոստովանէր զՅիսուսի զիշխանութիւն եւ զամենաճոխութիւն, ո՛չ ուրանայր առ ծառայն ախտակից եղեալ, եւ առատ ընկալաւ զԱստուծոյ գիտութիւն եւ զերկնի վայելումն:

4. ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԶՈՔԱՆՉԻՆ ՊԵՏՐՈՍԻ

Մարթնոս Ը. 14-15

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՄ

Իբրեւ եկն Յիսուս ի Կուն Պետրոսի, եպես, զի զոքանչ Պետրոսի Կազնապեալ ղնէր Կապացեալ ջերմամբ (հմմտ. Մաթթ. Ը. 14):

Մարկոս զվաղվակին յաւել կամի եւ զժամանակն ցուցանել (Կրն՝ Մարկ. Ա. 29-30), իսկ սայ զնշանացն միայն եդ, եւ զժամանակն ոչինչ նշանակեաց: Բայց այլքն ասեն, թէ աղաչեաց զնա ախտացեալն: Այլ սայ եւ զայն եւս լռեաց: Այս ոչ եթէ երկբանու թիւն ինչ է, այլ մին համառուտ եւ միւսն ճշմարիտ պատմէ:

Եւ զի եմուտ տունն Պետրոսի, [թուի ինչք, [թէ վասն կերակուր
ճաշակելոյ, քանզի եւ այն իմն յայտ առնէ ասելով, [թէ յոտն եկաց
եւ պաշտէր զնայ: Բայց դուն աստ միտ դիր Պետրոսի, գիա^րդ
ականածէր ի նմանէ հիւանդ այսպիսի ջերմացեալ ի տան ունէր եւ ոչ
իշխէր ստիպել տանել զնայ ի տուն, այլ կայր մնայր մինչեւ վար-
դապետութիւնն կատարեսցէ եւ զայլսն զամենեսեանն բժշկեսցէ
եւ ապա յորժամ եմուտ Նայ անդը, յայնժամ աղաչեաց, ի սկզբանէ
իսկ այնպէս խրատեալ էր. զի մի զանձն մեծար, զի քան զայլսն
առնիցէ, ապայ ուրեմն որ նա զՆայ իտուն ած, այլ ինքն իւրովին
եկն: Եւ դու մի'տ դիր, որպիսի ինչ յարկք էին որսորդացն, բայց
սակայն չգարշէր երթալ ի խողն մտանել, զի զքեզ խրատեսցէ
կոխել զմարդեղէն հպարտութիւնս, արդ մերձեալ ի մարմինն ոչ
միայն զջերմն ցածուցաներ, այլ եւ կատարեալ առողջութիւն շնոր-
հէր:

Նորայ նշան բժշկութեամբն զգաւրութիւնն ցուցանէր, գիտէր իսկ, զի եւ յետ թողլոյ ջերմանն, բազում ժամանակք ծախին ախտացելոյն մինչեւ յառաջին առողջութիւնն կազդուրեսցին, այլ անդ ամենայնն միանգամայն լինէր:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(Գլուխ Ը)

Եւ եկեալ Յիսուս ի փուն Պեփրոսի՝ ետես, զի զորանչ նորա անկեալ դնէր փապացեալ: Կալաւ զձեռանէ նորա, եւ եթող զնա ջերմն. յոքն եկաց եւ պաշտէր զՆա (Մաթթ. Ը. 14-15):

Սովորութիւն էր Տեառն մերոյ երբեմն զաստուածութիւնն ծանուցանել եւ երբեմն զմարդկութիւնն, զոր ունէր աննիազարար: Արդ ոչ գնալով ի տուն Հարիւրապետին՝ յայտնապէս աստուածութեանն է ցոյց, որ ամենայն ուրեք է եւ զՀանդէս գործոց վճարէ: Իսկ այժմ ի տուն Պետրոսի եկեալ եւ զտապացելոյն ձեռանէ կալեալ իբր զմարդասէր բժիշկ՝ զմարդկային խոնարհութիւնն նշանակէ, որպէս երբեմն ի վերայ ալեաց ընթանայր եւ երբեմն նաւու վարէր, զի ցուցանէր, թէ ճշմարիտ Աստուած է եւ ճշմարիտ մարդ: Բայց Մարկոս յաւելու ի յասացեալս, թէ վաղվաղակի եկն ի տուն Սիմոնի եւ թէ աղաչեցին զՆա վասն նորա (տես Մարկ. Ա. 29), իսկ Մատթէոս Համառօտ ասէ, քանզի նա զժամանակն եւս կամի պատմել, իսկ սա՝ զնշանսն միայն: Բայց ի տուն նորա մտանել՝ ինձ թուի վասն կերակուր իմն ընդունելոյ. յայտ յայնմանէ է, զի ասէ. «Յոտն եկաց եւ պաշտէր զՆա». այլ նախ ի Տեառն վայելեցին պարգեւս եւ եկաց եւ պաշտէր զՆա». ալ նախ ի Տեառն վայելեցին պարգեւս եւ եկաց զՊարգեւատուն կերակրեցին: Իմա ինձ եւ զՊետրոսի ակնածելն, թէ ո՛րպիսի Հիւանդ ունէր ի տան, բայց ո՛չ իշխէր մուծանել զՆա ի տուն, այլ կայր մնայր մինչ զվարդապետութիւնն կատարեսցէ եւ զայլսն բժշկեսցէ, քանզի այսպէս խրատեալ էր ի սկզբանէ՝ մի՛ զանձն մեծարգի քան զբազմաց փրկութիւն Համարել: Իսկ յորժամ եմուտ ի տուն Իւրովի, աղաչեցին վասն նորա, եւ բժշկես նախ՝ զմարդկութիւնն եւ ապա զխոնարհութիւնն ծանոյց, քա զի թէ ո՛րպիսի յարկք էին որսորդացն, սակայն ո՛չ գարշէր երթալ, որպէս զի զքեզ խրատեսցէ կոխող լինել մարդկեղէն փառաց: Եւ երկրորդ՝ զգորութիւն աստուածութեանն ցուցանէ՝ ոչ միայն բժշկութեամբն, այլեւ նորանշան առողջութեամբն, մինչ զի զօրացեալ պաշտէր զնոսա: Քանզի գիտէ ամենայն ոք, զի յետ թողլոյ ջերմանն բազում ժամանակք ծախին ախտացելոցն, մինչեւ յառաջինն ելանէ զօրութիւնն, իսկ անդ ամենայն միանգամայն լինէր: Իսկ զձեռանէ ըմբռնելն՝ զի մի՛ յայլ ումեքէ, այլ ի Նմանէ՝ ծանրիցի բժշկութիւնն:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երրորդ հարոր. գլուխ Բ)

/ «Զորակց Պեփրոսի»: Յերկոյտասանիցն երեքն կոյսք էին: Յոհաննէս եւ Յակովբոս՝ եղբայր նորին, եւ Թովմաս, իսկ այլքն՝ ամուսնացեալք: Անուն ասեն կնոջն Պետրոսի՝ Սոփի եւ Անդրէի՝ Անատօլիայ:

«Զերմացաւ»: Շարժումն է մաղձին, որ ի մարմինն զդո^ւղումն տայ, եւ ի գլուխն՝ տենդ: Եւ մասն ինչ դիւակաւն է եւ յայտ է ի չորից: Նախ՝ զի՞ դողաց: Բ. երորդ՝ զի՞ ժամ առնի: Գ. երորդ՝ զի՞ կապի, եթէ սրբոյ անուամբ կամ դիւաց: Դ. երորդ՝ զի ասէ Նարեկացին. «Սասարեա՛ղ իսկական փնդիս» (Տես Գրիգոր Նարեկացի. Մարեան ողբերգութեան, Բան ԻԸ, Է):

Հարց. Վասն է՞ր եմուտ ի տունս Պետրոսի:

Պատասխանի. Նախ՝ վասն սքանչելեաց: Երկրորդ՝ վասն կերակրոյ, զի յոտն եկաց եւ պաշտէր, ասէ: Եւ տե՛ս, զի ընդ երեկս ճաշակէին:

Ղուկաս Դ. 38-40

ԻԳՆԱՏԻՈՍ

(Գլուխ Դ)

Գայ այնուհետեւ խոնարհութեամբ ագանել յանարգ տունն Սիմոնի եւ զջերմամբ տագնապեալ կինն յարուցանէ՝ սպասաւորել նոցա:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Դ)

Յարուցեալ ի ժողովրդենէն՝ եմուտ ի փուն Սիմոնի: Եւ զորանչն Սիմոնի փազնապէր ջերմամբ (Ղուկ. Դ. 38-39):

ՅՆ Բայց դու միտ դիր Պետրոսի, զիա՞րդ ակնածէր ի Յիսուսէ: Այսպիսի Հիւանդ ունելով՝ չիշխէր ստիպել տանել զնա ի տուն, այլ կայր մինչեւ զվարդապետութիւնն կատարեսցէ եւ զայլս բժշկեսցէ:

ի խաչելութեան ժամուն (հմմտ. Եսայի ԾԳ. 1-3) եւ կամ՝ վասն աղքատութեան կերպարանացն զոր եցոյց աւելի քան զամենեւան: Եւ ոչ նախ հրամայեաց երթալ յայնկոյս ծովուն, յառաջ քան զբժշկելն, նայ եւ առնուին ոչ յանձն, զոր աւրինակ եւ ի լերինն, այլ միայն յորժամ հրապարակախաւս լինէր կային մաւտ առ Նայ, այլ մինչ լուռն կայր, անսա[յ]ին, նոյնպէս եւ աստ՝ ոչ միայն յորժամ սքանչելիսն գործէր, յամէին առ նմայ, այլ՝ յորժամ եւ դադարէր:

Եւ ի տեսլենէ երեսացն աւելի իմն շահէին, զի թէ Մովսիսի երեսքն փառաւորեցան (հմմտ. Ելից ԾԾԲ. 29) եւ Ստեփաննոսին ի հրեշտակի դէմս փոխեցան (հմմտ. Գործք Է. 55), ապայ ի միտ առ զհասարակաց Տէրն, որպիսի դիմաւք պատշաճ երեւեալ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(Գլուխ Ը)

Իբրեւ երեկոյ եղեւ, մաքուցին առ Նա դիւահարս բազումս, եւ եհան զայսսն քանիւ եւ զամենայն հիւանդսն բժշկեաց: Զի լցցի քանն, որ ասացաւ ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի. «Նա զհիւանդութիւնս մեր վերացոյց եւ զցաւս մեր երարձ» (Մաթթ. Ը. 16-17):

Ի սքանչելեացն յաճախութենէ բազումք աճէին ի հաւատս, մինչ զի եւ տարածամ ժամուն անցանել ոչ անսային: Այլ հայեաց դու ընդ այն, թէ ո՛րպէս աւետարանիչքն զբազմօք սքանչելեացն զանց առնեն եւ միոյն պատմութեամբ զյոլովս պարունակեն՝ ըստ այնմ. «Ո՛չ կարէ աշխարհս տանել զգիրսն, որ թէ գրեալ էին» (հմմտ. Յովի. ԻԱ. 25), եւ զի մի՛ ոք երկմտիցի, ածէ զմարգարէն վկայ, թէ ի վաղնջուց այս ասացեալ է. «Նա զհիւանդութիւնս մեր վերացոյց եւ զցաւս մեր երարձ» (հմմտ. Ես. ԾԳ. 4): Արդ՝ զայս վասն մեղաց ինձ թուի ասացեալ մարգարէին, որպէս վկայէ եւ Յովհաննէս թէ՛ «Դա է Գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհի» (Յովի. Ա. 29): Իսկ թէ աւետարանիչս վասն ցաւոցն ճառեաց՝ կամ թէ ըստ իրացն զվկայութիւնն ի մէջ բերեալ ընթեռնու, կամ թէ յայտ առնէ, թէ բազում ցաւք ի մեղաց ոգւոց պատահին:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երրորդ հարոր. գլուխ Բ)

/Հարց. Զի՞նչ է նորա նշան զօրութիւն:

Պատասխանի. Առողջութիւն կամ հիւանդութիւն մարմնոյն, մասն մասն զաւրանան ի մարդն: Որպէս լոյս լուսնին, որ մասամբ աճէ եւ նուազէ: Որպէս լոյս արեւուն համանգամայն փարատէ զխաւար եւ լուսաւորէ: Այսպէս եւ շնորհքն ի նոյն ժամն //սրբէ զմեզս եւ արդարացուցանէ զհոգին:

Ղուկաս Դ. 41-42

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԼԵՆՈՆՅԻ

(Գլուխ Դ)

Եւ ի տարածամ ժամուն յայնմիկ ամենայն բազմութիւնն, որ չարչարեալք էին, զորս զիւրաքանչիւր ոք աւետարանիչք անկարացան գրել՝ մատեան եւ ամենակատար զաւրութիւն, ամենեցուն միանգամայն տայ զփրկութիւն՝ այնքան զաւրացեալ, զի եւ դեւք ի բազմաց ելեալք, խոստովանէին, թէ Որդի է Աստուծոյ:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Դ)

Եւ ընդ արեւուն մտանելն, հիւանդք ի պէսպէս ցաւս, դներ ձեռն եւ բժշկէր (Ղուկ. Դ. 41):

Տեսանե՞ս, զի բազումք գային ի հաւատս, զի ո՛չ յայնմ ժամու մեկնէին ի նմանէ: Եւ միտ դիր, որպէ՞ս [զ]բազում սքանչելեաւքն վազեն աւետարանիչքն, զի ո՛չ մի ըստ միոջէ պատմեն:

Եւ անէին դերքն եւ աղաղակէին. Դո՛ւ ես Որդի Աստուծոյ (Ղուկ. Դ. 42):

ԻԳ. Այնքան զաւրութիւն եցոյց՝ տանջելով զդեւս, մինչ[եւ յ]աւանակայ խոստովանէին զնա գոլ Որդի Աստուծոյ: Զի լուեալ էր եւ կամայ խոստովանէին զնա գոլ Որդի Աստուծոյ: Զի լուեալ էր եւ նոցա, թէ՛ «Գալոց է, որ զցաւս մարդկան բժշկէ» (հմմտ. Եսայի ԾԳ. 4)՝ ըստ Եսայեայ:

Զարմանային, ասէ, եւ ասէին, թէ որպիսի որ է սայ, զի եւ՛ ծով եւ՛
հողմ հնազանդին սմայ (տե՛ս Մաթթ. Ը. 27):

Բայց Քրիստոս ոչինչ զչարացաւ, զի մարդ կոչ էին զնայ, այլ անսաց, զի նշանաւքն ուսուցանիցէ զնոսա, թէ վրիպակ են կարծիք նոցա եւ ուստի կարծէին զնայ մարդ յերեսացն ի քնոյն, ի նաւ մտելոյն: Վասն այնորիկ, յանհնարին տարակոյսս մտեալ, ասէին, թէ ո՞վ ոք է սայ, զի քունն եւ տեսիլն, որ երեւի, մարդ ցուցանեն: Բայց ծովն յանկարծ//ակի խաղացեալ, յալեացն Աստուած ցուցանէ, քանզի ոչ գաւազան կարկառ որպէս Մովսէսն (հմմտ. Ելից ԺԴ. 15-22), եւ ոչ ձեռս ընդ երկինս տարածեաց եւ ոչ աղաւթից կարաւտացաւ, այլ որպէս Տեառն վայելէ աղախնոյս սա[ս]տել եւ արարչի իւրում արարածոց, այնպէս նահանջէ զնոսայ եւ սանձէր բանիւ եւ հրամանաւ միայն եւ որպէս մրրիկն յանդարծակի դադարէր եւ ոչ հետք ամենեւին խռովութիւն ի հողմոցն ի ծովուն գտանէին, քանզի եւ զայն իսկ յայտ առնէ աւետարանիչն ասելովն, թէ «եղև խաղաղութիւն մեծ» (Մարթ. Ը. 26): Եւ որ զհաւրէ մեծ իմն ասէ մարգարէն. թէ ասաց եւ դադարեաց հողմն եւ մրրիկն (հմմտ. Մաղմ. ԾԶ. 25-29): Նոյնպէս եւ աստ. արդեամբք նոյն եցոյց զի ասաց եւ արար խաղաղութիւն մեծ որդին Աստուծոյ:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՑԻ

(ፋጠካ ሊ)

Եւ իբրեւ եմուտ ի նաւն, գնացին զկնի Նորա աշակերտքն Նորա (Մատթ. Ը. 23):

Ղուկաս» ոչինչ փոյթ ժամանակին առնէր, այլ միայն թէ՛ «Եղև ի միում ատուրք» (Ղուկ. Ը. 22), նմանապէս եւ Մարկոս (հմմտ. Մարկ. Դ. 35), իսկ Մատթէոս՝ թէպէտ ո՛չ նոյնպէս, սակայն պահս յայսմ վայրի յարմարէ թէ՛ «իբրեւ եմուր ի նաւ»: Զժողովուրդն նախ առաքեաց յայնկոյս եւ զաշակերտսն այժմ զկնի տանելով՝ թոյլ տայ ամբոխել ծովուն, զի այնու զվարդապետսն տիեզերաց կրթէ ի ժուժկալու-թիւն՝ համբերօղս լինել փորձանաց: Իմա եւ աստ զաշակերտացն մտերմութիւն, թէ ո՛րպէս ամենայն ուրեք ընթանային, մինչ զի եւ ծովուն երկիւղ ոչ նահանջէր գնոսին:

Եւ ահա շարժումն մեծ եղև ի ծովուն, մինչև և նախն ծածկել յալեաց անտի, եւ Ինքն ննջեր (Մատթ. Ը. 24):

Յանկարծակի, առէ, մինչ ոչ գոյր ամալային վրդովմունք, հրա-
ման ետ հողմոյն ի ներքուստ կողմանէն եռալ եւ յորձանօք կոհա-
կացն շարժել զերեսս ծովուն, յորմէ նաւն վտանգեալ եւ յալեաց
յուզմանէն տատանէր ուժգին. զի յորժամ սաստեցէ, մոլեպէս
մըմռեալ գագանութիւնք ծովուն հնազանդին, ի միտ առցեն, թէ
նա' է արարիչ նորա, որ հրաման ետ ծփալ եւ դարձեալ կակղա-
նալ։ Նաեւ յորժամ ի վտանգ փորձութեան մտանիցեն, զյիշատակն
ի մտի ունելով ի նա' ապաւինեսցին, զի թէպէտ առ ժամանակ մի
ի մտի ունելով ի նա' ապաւինեսցին, զի թէպէտ առ ժամանակ մի
ի մտի ունելով ի նա' ապաւինեսցին, զի թէպէտ առ ժամանակ մի
ի մտի ունելով ի նա' ապաւինեսցին, զի թէպէտ առ ժամանակ մի

բարերարութեան նորա։ «Եւ ինքն ննջէր»։ Մարկոս յաւել թէ՛ «ի վերայ
բարձի» (Մարկ. Դ. 38), զի ճշմարիտ զմարդկութիւնն Իւր յայտ առնի-
ցէ եւ զխոնարհութիւնն ցուցանիցէ եւ զնոյն մեզ օրինակ տացէ։
Եւ դարձեալ՝ զի նոքա առաւել երկնչիցին, զի եթէ ոչ էր ննջեալ,
թէպէտ յոյժ ամբոխեալ էր ծովն, աշակերտքն ոչ զարհուրէին։ Եւ
դարձեալ՝ ննջելով նորին զգարթնուլն ծովուն իմանայցեն եւ յառ-
նելովն զննջումն ծովուն ծանիցեն, եւ ի միտ առցեն զգօրութիւն
Այնմ, որ ոչ ննջէ (հմմտ. Սաղմ. ԾԻ՜ 4)

Եւ մաքուցեալ աշակերտքն յարուցին զՆա եւ ասեն. «Տէ՛ր, փրկեա՛ զմեզ, զի կորնչիմք» (Մատթ Ը, 25):

Ձայն իսկ նշանակէ, թէ ո՛չ պատշաճ վարժութիւն գտնուող հոգեւորականները չեն կրնար մտնել եկեղեցի։ «Եւ որովհետեւ զայնք որոնք չեն ստացած իմաստաւորութիւնը, չեն կրնար մտնել եկեղեցի» (Ես. ԻԶ. 16)։ Նաեւ զվստահութիւն եւս յայտ ներդրութեան յիշեցաք զՔեզ» (Ես. ԻԶ. 16)։ Նաեւ զվստահութիւն եւս յայտ ներդրութեան յիշեցաք զՔեզ» (Ես. ԻԶ. 16)։

Եւ ասէ ցնոսա. «Ընդէ՛ր վարասիրոյք էք, սակաւահաւա՛րք»
(Մարթ. Ը. 26):

Ի սաստէ աստի յայտնի եղեւ, թէ յաղաքս Երուսաղէմ յաջողից զաշակերտսն, զի մի՛ թերահաւատութիւն նոցա առաջի ժողովրդեանն յայտնեսցի, վասն որոյ նախ քան զսաստել ջրոյն՝

զմտաց նոցա յոյզս ցածուցանէ, որպէս զի հաստատեսցին եւ մի՛ ի սակաւ ամբոխական կրից տրտմեսցին: Միանգամայն եւ ուսուցանէ, թէ զերկիւղ ո՛չ փորձութեանց ինչ զալուստ առնէ, այլ մտացն տկարութիւն:

Յայնժամ յարուցեալ սաստեաց հողմոյն եւ ծովուն, եւ եղև խաղաղութիւն մեծ (Մատթ. Ը. 26):

Յետ զերկիրդ խռովութեան ի մտաց աշակերտացն փարատելոյ ի ձեռն սաստին, յայնժամ ի ծովն դարձուցանէ եւ իբր արարածոյ Արարչի Հնազանդել Հրամայէ, եւ իսկոյն մրրիկն յանկարծակի դադարէ, եւ Հետք խռովութեան ի ծովն բնաւին ոչ երեւէր: Եւ զայս ո՛չ գաւազանաւ, որպէս Մոսէս, եւ ո՛չ տարածմամբ ձեռաց ի յերկինս, այլ միայն բանիւ զստահակ ծովու բռնութիւն խաղաղութեան օրինիւ սանձակոծէր, եւ այն ինչ բարեխառն եւ ջերին օդով զծովն զեղուցանէր, քանզի զա՛յս յայտնէ աւետարանիչն թէ՛ «Եղև խաղաղութիւն մեծ»:

Եւ մարդիկն զարմացան եւ ասէին. «Ո՞րպիսի որ իցէ Սա, զի եւ
հողմք եւ ծով հնազանդին Սմա» (Մատթ. Ը. 27):

Ոչինչ է այլ զարմացումն, քան թէ նորագոյն եւ անսովոր իրաց տեսութիւն: Արդ՝ զի՞նչ այլ հրաշափառագոյն իր, քան թէ բանիւ զծով սանձել, վասն որոյ ոչ միայն մտօք զարմացան, այլեւ հարցմամբ բանի հիացան՝ ըստ այնմ. «Ո՛րպիսի զօրութիւն, քանի՛ նշանս» (Քանգիստր Յովհ. Ա): Այսպէս եւ սոքա թէ՛ «Ո՛րպիսի ոք իցէ Սա», այսինքն՝ ո՞ր իշխանութիւն է այս կամ զի՞նչ բարերարութիւն, զի բռնութիւն մեծագոյն տարերց ընդ հնազանդութեամբ Սորին նուաճին. միթէ Ա՞յն իցէ, որ զանդնդական ջրոցն բազմութիւն ի խորշ եւ ի գոգս երկրի ժողովեալ խաղաղացոյց (հմմտ. Ծննդ. Ա. 6-7), կամ առ Նոյիւ զհամատարած յուզմունս ալեացն ծփանաց՝ հողմով զնստեալ ցամաքեցոյց (հմմտ. Ծննդ. Ը. 1), կամ որ ի Կարմիր ծովուն զշաչումն ջրոյն եռացման՝ իբրեւ զպարիսպ քարեայ ձուլեալ արձանացոյց (հմմտ. Ելից ԺԴ. 29): Եւ զի մարդ տեսանէին, վասն որոյ տարակուսէին, թէ ո՞վ է Սա, զի տեսիլ դիմացն եւ ընկողմանումն մարմնոյն՝ մարդ ցուցանեն, եւ յանկարծակի զալիս լռեցուցանել՝ Աստուած երեւեցուցանեն. ո՞րպիսի ոք է, ասէին, Սա, զի որպէս աղախին՝ տեառն, այնպէս ծով եւ հողմն Սմա հնազանդեցան: Իսկ

Նա յայնպիսի վրիպակ կարծեսցա՞յ ոչինչ զչարէր, այլ ի ձեռն նշանացն զԻնքն Աստուած գոլ նոցա վարդապետէ՞ր՝ լնլով զմարգարէականն բան, որ ի դէմս Հօր թէ՛ «Ասաց, եւ յարեաւ հողմ, եւ դադարեցին ակիբ կորա, եւ դարձոյց գմրրիկն յօդ» (հմմտ. Սաղմ. ԾԶ. 25, 29), եւ այլուր թէ՛ «Զօրութեամբ Իրով հսկայարեցոյց զծով» (հմմտ. Յոբ ԻԶ. 12):

Իսկ առ ի միտս՝ «ծով» է կենցաղս՝ ըստ մարգարէին թէ՛ «Այս
ծով մեծ» (Սաղմ. ԾԳ. 25), եւ այլուր թէ՛ «Նողմբ երկնից բախեն զծովս զայս
մեծ», իսկ շարժումն՝ զանկումն Ադամայ զահագին եւ զմեծն, մինչ
զի ի բազում դարս լսի, նաեւ զկրօնից ի կրօնս փոփոխումն, որ-
պէս զի նաւելոցս ի սմա մարդկան՝ պէսպէս ալեկոծութեամբ փոր-
ձիլ եւ մտօք յազգի ազգի աւանդութիւնս տատանիլ: Իսկ «քուն»
զերկայնմտութիւնն եւ զներողութիւնն Աստուծոյ բազում ժա-
մանակս, յորս մատուցեալ արդարոցն, որ աշակերտեցան օրի-
նացն Աստուծոյ բնականացն եւ գրաւորականացն, եւ զԱստու-
ծոյ երկայնմտութիւնն մեծաւ ըղձամբ զարթուցին ի փրկութիւն
մարդկան՝ ըստ այնմ. «Զարթիր, քնդէ՛ր ննջես, Տէ՛ր» (Սաղմ. ԽԳ. 23), եւ
թէ՛ «Արի՛, Տէ՛ր, եւ փրկեա՛ զիս, Աստուծո՛ւ իմ» (Սաղմ. Գ. 7): Ուստի ի հայրա-
կան գթոյն յարուցեալ ծոցածին Մնունդն Հօր եմուտ մարմնով ի
ծով կենցաղոյս եւ սաստեաց նախ մարդկայինս բնութեան, թէ ո՛չ
այնպիսի ստեղծուած ընկալայք ի բնութեանն կազմածի՝ ալեկոծիլ
մեղօք եւ ծփիլ մահուն երկիւղիլ եւ այլատարազ աւանդութեանն
օրինօք՝ ըստ այնմ. «Աստուծո՛ւ զմահ ոչ արար» (Իմաստ. Ա. 13), այլ անհա-
ւանութիւն ստունգանելոյ պատուիրանին Աստուծոյ առնէ զձեզ
վտարանդիս: Եւ ապա յետ այսորիկ սաստէ եւ «Հողմոցն»՝ օդական
այսոցն, որպէս ի փորձութեանն, ո՛չ միայն բանիւ, այլեւ արդա-
րութեանն կրիւք՝ որ ի ծննդենէն մինչեւ ի յարութիւնն, վասն որոյ
ցրուեցան եւ յօջինչ եղեն՝ ըստ այնմ. «Յարեաւ Աստուծո՛ւ, եւ ցրուեցան եւ
յօջինչ եղեն թշնամիք Նորա» (Իմմք. Սաղմ. ԿԷ. 2):

«Եւ եղև խաղաղութիւն մեծ»՝ արեամբ խաչին ի յերկինս եւ ի յերկրի,
ո՛չ միայն մարմնոյ, այլեւ հոգւոյ, զի զա՛յս յայտնէ «մեծ»-ն, որ-
պէս հրեշտակքն երգէին (հմմտ. Ղուկ. Բ. 14), քանզի հաշտեցաւ Հայր
մահուամբ Որդւոյն ընդ արարածս իւր, որ «զմիջնորմն ցանկոյն քա-
մահուամբ Որդւոյն ընդ արարածս իւր, որ «զմիջնորմն ցանկոյն քա-
կեաց եւ արար գերկոսեանն մի» (Եփես. Բ. 14), ընդ որս հիացեալ դասք
նշմարիտ բանականացն վերնոցն ի կատարել տնօրէնութեան մե-
ծի խորհրդոյն՝ ասէին. «Իսկ այս ո՛վ է, որ դիմեալ գայ յեղոմայ... գեղեցիկ
ծի խորհրդոյն՝ ասէին. «Իսկ այս ո՛վ է, որ դիմեալ գայ յեղոմայ... գեղեցիկ
պարմունանօր եւ բոռն զօրութեամբ» (հմմտ. Ես. ԿԳ. 1), սաստեալ իշխա-

Նին սանդարամետաց եւ դադարեցուցեալ զծով կենցաղոյս իրաց եւ զբոլոր բնութիւն մարդկան ընդ Իւրեաւ Հնազանդեցուցեալ: Ուստի լուեալ ի Նմանէ զարժանաւորն պատասխանի՝ լռեցին՝ ուսեալք յեկեղեցոյ՝ մարմնոյ Նորա, զբաղմապատիկ իմաստութիւնն Աստուծոյ, որ ննջեաց զքուն մահուն եւ յարուցեալ՝ «խաղաղութիւն կենաց ամբարանեաց հեռաւորաց եւ մերձաւորաց» (հմմտ. Եփես. Բ. 17):

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երրորդ հապտոր, գլուխ Գ)

ՎԱՍՄՆ ԾՈՎՈՒՄ

//Հարց. Վասն է՞ր միայն զաշակերտսն տարաւ ի նաւ:

Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ որպէս ի լերինն կրթեաց ի քարոզութիւն, սոյնպէս ի մեջ ծովուն կրթէ ի պատե-
րազմ որպէս մենամա[ր]տիկք: Երկրորդ՝ զի նոքա նահատակք եւ
նախամարտիկք էին ամենայն աշխարհի ընդդէմ չարեաց եւ սատա-
նայի եւ այլոց: Երրորդ՝ զի մի՛ յանդիմանեսցէ զթերահաւատ ժողո-
վուրդն: Չորրորդ՝ զմեծ աքանչելիան պարտ էր մեծացն ցուցանել:

Հարց. Հողմ որպէ՞ս խռովէ գծով:

Պատասխանի. Զերեաս ծովուն շարժէ հողմ եւ մասն մասն շարժեալ լինի ալիք եւ խռովութիւն: Դարձեալ թափանցէ բնութիւն ջուրց, որպէս զջերմ եւ զցուրտ: Նույնպէս եւ զհողմն կրէ յինքն եւ շարժի:

Հարց. Վասն է՞ր շարժեցաւ ծովն:

Պատասխանի. Վասն Զ. պատճառի: Նախ ի կրթութիւն նոցա, որպէս ցուցաւ: Երկրորդ՝ զի //յօրինակ ծովուն բազում փորձութիւնք կրելոց էին: Երրորդ՝ զի երկնչիցեն: Չորրորդ՝ զի նոր նշանս գործեսցէ: Հինգերորդ՝ եւ հանապազ յիշատակն ի միտս պահեսցեն: Վեցերորդ՝ զիսոյս յիցի փրկութեան նոցա:

Հարց. Վասն է՞ր ննջեաց ի նաւին:

Պատասխանի. վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի աշակերտքն երկիր-
ցեն: Երկրորդ՝ զի ծովն խռովեսցի: Երրորդ՝ զի յարթնացեալ զօրու-
թիւնն ի նմանէ յայտնեսցի: Չորրորդ՝ ննջեաց եւ զարթոյց զծովն:
Զի յայտ յիցի զօրութիւն աստուածութեանն որ ոչ ննջէ:

Հարց. Վասն է՞ր ի վերա բարձի:

Պատասխանի. Վասն չորից: Նախ՝ զի մեզ զխոնարհուածութիւն ուսուցէ դոյզն բարձ: Երկրորդ՝ զի բարձր լիցի գլուխ նորա: Երրորդ՝ զի բարձն եղեւ տեղի գլխոյն եւ ոչ հպարտն դպիր: Չորրորդ՝ որ զամենայն բարձեալ ունի, ի բարձէն բարձրացաւ: [Դ]արձեալ՝ եմուտ Յունան ի նաւն եւ խորդայր (հմմտ. Յովնան, Ա. 5) եւ Տէր մեր ննջեաց: Անդ վասն Յունանու խռովեցաւ ծով եւ աստ՝ վասն Տեառն: Նաւավարքն ցարթուցին զՅունան, եւ աշակերտքն՝ զՏէր: Հասեալ Յովնանի ծովն եւ դադարեաց (հմմտ. Յովնան, Ա. 15), եւ հասեալ բան Տեառն ի ծովն՝ լռեցոյց:

Հարց. Վասն է՞ր նախ սաստեաց աշակերտացն:

Պատասխանի. Վասն չորսին սաստեաց իմանալի հողմոյն, որ խռովեաց զմիտս նոցա: Երկրորդ՝ նախ իւրոցն սաստեց եւ ապա՝ օտարացն: Երրորդ՝ զբանականսն նախ ուղղեաց: Չորրորդ՝ զի եւ ծովուն սաստելն վասն նոցա էր:

Հարց. Վասն է՞ր սաստեաց ախտոց եւ ծովուն:

Հարց. Վասն է՞ր սաստեաց այսինքն...
 Պատասխանի. Ոչ այլ ինչ, քան թէ յայտ լիցի, թէ Որդի է Արար-
 չին: Անդ զհոգմն ցածոյց եւ աստ <ի> յօդ փոխեաց: Նախ՝ զծովսն
 ժողովեաց եւ սա դադարեցոյց: Նա զխռովարարն ի հրեշտակաց
 զատոյց: Եւ սա ի մարդկանէ:
 ...» (Խմբ. Մատթ. Ը, 26):

Հարց. «Վարանսիրտ էր, թերևորեմա՞վ» (ԱՄՖ, 1997, թ. 1, հ. 10)։

Պատասխանի. Նախ՝ ցուցանել, թե գնդակը ինչպես է ընկել
առնել, այլ մտացն տկարութիւն, զոր վատասիրտ ասէ: Եւ յերեք
դէմ թերահաւատ էին: Նախ՝ ի Բրիստոս, թէ Արարիչ է: Երկրորդ,
փրկութեան իւրոց: Երրորդ՝ դադարման ծովուն:

Հարց. «Ո՞վ որ է սա» (հմմտ. Սափյթ. Է. 27):

Պատասխանի. Նախ՝ տարակուսանայ՝ հիմա գործը
ննջելն ի նաւ մտանելն մարդոյ: Իսկ գործն՝ Աստուծոյ: Դարձեալ
հիացական է, որպէս որ Արարիչդ ես ջրոց: Վասն չորից հիացեալ.
Աստուած խոստովանեցան: Նախ՝ վասն սքանչելեացն: Երկրորդ,
Աստուած խոստովանեցան Մովսէս (հմմտ. Ելից, Գ. 4 - Դ18): Եր-
զի բանիւ եւ ո՛չ աղօթիւք, որպէս Մովսէս (հմմտ. Ելից, Գ. 4 - Դ18): Եր-
բորդ՝ զի յանկարծակի: Չորրորդ՝ զի մեծ եղեւ խաղաղութիւն, որ
ամենեւին հետք խռովութեան ո՛չ մնաց ի ծովուն:

Հարց. Զի՞նչ է «յանկարծակրն».

Պատասխանի. Սուղ է քան վայրկյանս և՛ ի վայրկյանի՝ հրեշտակք, եւ նալ: Զի ի ժամանակի գործէ մարդ, եւ ի վայրկյանի՝ հրեշտակք, եւ յանկարծակի՝ Աստուած:

7. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԴԻԴԱՆԱՐԱՅ Ի ԳԵՐԳԵՍԱ

Մատթթէոս Ը. 28-34

ՄՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ 2)

Եւ իբրեւ անցին յայնկոյս յերկիրն Գերգեսացոց, պափահեցին նմա դիւահարք երկու՝ Էլեալք ի գերեզմանացն, չարաչարք յոյժ. որպէս զի ոչ էր հնար անցանել ումեր ընդ այն ճանապարհ, եւ ահա՝ աղաղակեցին եւ ասեն. զի՞ կա[յ] մեր եւ քո՝ Յիսուս որդի Աստուծոյ, եկիր փարաժամ փանջել զմեզ (Մատթ. Ը. 28-29):

Ի գերեզմանս, ասին, բնակել դեւքն չարաչարք. վասն զի ոչ միայն ի կենդանեացն մարմինս շատանա[յ]ին բնակիլ, այլ յաւրժարէին եւ ի մեռեալսն. իսկ ի հանդիպելն Քրիստոսի ելեալք ի մեռելոցն եւ աղաչեցին, զի թէպէտ եւ ոչ թողացուցանէ ի բանականացն մարմինս բնակել, գոնե յանբանիցն եւ ի վատթար կենդանեացն հրամա[յ]եսցէ, զի հոսեալք ի դարէն եւ հեղձեալք ի ջուրսն ազատեսցին ի խողովթենէն. եւ յաղագս այնորիկ մտանեն ի խողսն, եւ ոչ յոչխարս եւ յաղաւնիս եւ կամ յայլ ի սուրբ կենդանիս: Որդի Աստուծոյ կոչեցին զՅիսուս որպէս պարտեալք ի նորա զաւրովթենէն, եւ սքանչացեալք ընդ վարդապետովթեանն նորա որպէս Որդւոյ Աստուծոյ, բայց ոչ որ ասէինն, եթէ զի^ն երկ/տարաժամու կորուսանել զմեզ. անգիտանա[յ]ին յաղագս ժամս գալստեան նորա, որպէս անկեալք ի հրեշտակաց փառաց եւ ի մեծովթենէ: Բայց կարծեմ ես, եթէ ժամանակ գալստեան նորայ եւ ի հրեշտակաց անգիտացաւ:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՄ

/ Իբրեւ ելանէր ի ծովէն այլ նշանք ահագինք լինէին. դիւահա-
րացն պատահումն, որք տեսեալ զՏէրն բողոք հարկանէին, թէ «Վի՛-
կա[յ] մէր եւ քո՝ որդի Աստուծոյ» (Մատթ. Ը. 29) Քանզի ժողովուրդն
մարդ համարեցան զնայ, եկին դեւքն եւ Աստուած քարոզէին եւ

որք զծովն տեսին յուզեալ եւ դարձեալ դադարեալ, եւ ոչ առին ի միտ, լուան զբողոք դիւացն եւ հիացան, / զի նայ խաղաղութեամբ զնայ Աստուած քարոզէր եւ սոքայ՝ առ ահի:

Եկիր, ասէ, քարաժամ քանջել զմեզ (Մաթթ. Ը. 29): Զի մի կարծիք ինչ աղաչանքն կարծիցին զի եւ տանջէին իսկ ի ծածուկ խոցեալք եւ անհնարին ցաւս առեալք ի գալստենէն Քրիստոսի: Քանզի կարէին ասել, թէ չմեղաք ինչ: Վասն այնորիկ աղաչէին, մի առաջ քան զժամանակն մտանել ի տանջանս, ժամանեաց կալաւ զնոսա յանաւրէն գործան, զի զստեղծուածս նորա պէսպէս կապանաւք կտտէին, վասն առաւել անաւրէնութեանն համարէին, թէ չմնա ժամանակին դատաստանին, վասն այսորիկ աղաչէին:

[illegible]

տեսին զՏէր անգանէին ի բռնութիւնս իւրեանց։

Եւ ընդէ՞ր ի գերեզմանս բնակել սիրեցին, զի ապականիչ կրաւնս կամէին արկանել ի միտս բազմաց։ / Ոգիք, ասէ վաղձանելոցն, դեւք լինէին զոր մի լիցի մեզ զմտաւ ածել զայնպիսի բարբաջանս, եւ «զի՞նչ խաւսիս,- ասեն,- բազումք ի կախարդաց մանկունս իսկ եւ զի՞նչ խաւսիս,- ասեն,- բազումք ի կախարդաց մանկունս իսկ եւ նո- [փողոտ] են, զի ոգիքն յետ վաղձանին ընդ նոսա չըջիցին, եւ նո- զմանկունսն, բազումք ասեն։ Բայց թէ ոգիք սպանելոցն ընդ նո- սայ իցեն, զայն ուստի՞ իմացար. «ասեն դեւքն, թէ՛ «ես այսանունս ուր[ո]ւական եմ», խաբէութիւն եւ մոլորութիւն սատանայական է այլ դեւ կեղծաւորել այն, զի ոչ թէ ոգի վաղձանելոյն աղաղակէ, այլ դեւ կեղծաւորել յայսպիսի կերպարանս առ ի մոլորեցուցանել զայնոսիկ ոյք ունկն դնիցեն նմայ, զի թէ յայլ մարմին մարթէր մտանել շնչելոյն եւս առաւել յիւ՛ր մարմին։

Եւ զայնչն որ վնասեցաւ իւրում վնա-

Եւ այլազգ չէ ինչ ի դէպ, թէ շունչն որ վնասեցաւ իւրում վնասողին գործակից լինել, եւ կամ թէ մարդ կարիցէ զանմարմնական զաւրութիւնն յայլ ինչ բնութիւն <բնութիւն> փոխել, զի թէ առ մարմին աշխարհի ինչ անհնարին իցէ, որչափ եւս առաւել զանե-

ըեւոյթ հոգիսն անհնարին զնոսա ի դիւի բնութիւն փոխել: Քանզի
չէ // մարթ շնչոյ որ ի մարմնոյ քակիցի, աստէն տակաւին շրջել,
զի արդարոցն ոգիք ասէ գիր ի ձեռս Աստուծոյ են, իսկ եթէ արդա-
րոցն եւ առաւել մանկանց տղայոցն, քանզի ոչ նոցա ոգիքն գիտեն
զփորձ չարութեան եւ մեղաւորացն սոյնպէս աստի անդր վար ատէ:

Եւ յայտ է Ղաղարու եւ ի մեծատանն ոգւոցն 1. (հմմտ Ղուկ. ԺԶ. 19-25), եւ այլուր ասէ Քրիստոս, եթէ զոգիտ պահանջիցեն ի քէն, քանզի եւ Ստեփաննոս ասէր՝ «Ընգալ զոգի իմ» (Գործք Է. 58) եւ Պաւլոս անդրէն դառնալ եւ ընդ Քրիստոս լինել առաւել լաւ համարէր, եւ յայտնի զնահապետէն ասեն գիրք, եթէ յաւելաւ առ հարս իւր, սնեալ եւ հաստատեալ ի ծերութեանն բարութեան, զի եւ ոչ մեղաւորաց ոգիք կարեն աստէն դադարել: Լուր մեծատանն, որ աղաչէր, զի թերեւս հնար ինչ լինիցի, երթալ եւ պատմել զամենայն ինչ, որ անդն գործեցաւ, ուստի յայտ իսկ է, թէ յետ աստի մեկնելոյն ի տեղի ուրէք երթեալ, դադարեն ոգիքն եւ ոչ են իշխան դառնալ այսրէն, այլ ահագին աւուրն կան եւ սպասեն:

Ապայ թէ ասիցէ ոք՝ վասն է՞ր աղաղակեցին դեւքն եւ հրամայեաց Քրիստոս մտանել յերամակս խողիցն: Զայս ասեմք, եթէ ոչ զի զնոցա կամսն կատարիցէ, մի զի զերծանեալք ի չար // բռնաւորացն, ուսանիցին, թէ որպիսի ինչ չարիս խորհել էին զնոցանէ եւ միւեւս զի իմանայցեն ամենեքեան, թէ ոչ խողից անգամ իշխեն, թէ ոչ նայ թողուցու ի ձեռաց, երրորդ անգամ, թէ եւ չար անցք, քան ընդ խոզն ընդ նոսայ անցուցանէին, թէ ոչ յայնպիսի տանջանսն եւ բազումս վայելէին յԱստուծոյ խնամոցն եւ զի զմեզ եւս չար քան զանասունս ատեն: Ամենայն ուրէք յայտ է, թէ ի խողսն չի խնայեցին, այլ ի միում վայրկենի արարին զամենեսեան քարալէժս, որչափ եւս առաւել զարսն որ միշտ ընդ նոսա էին եւ ընդ անապատն տանէին ածէին, եթէ ոչ բազում Աստուծոյ տեսչութիւնն, որ էր եւ կարճէր զնոցա բռնութիւն: Հանդերձ ասացելովքս եւ այլ իմն ուսանիմք աստի, զի ոչ միայն հասարակաց տեսուչ լինի, այլ իւրաքանչիւր ումեք առանձինն, զոր եւ առ աշակերտսն յայտ արար ասելովն, թէ ձեր իսկ ամենայն հեր գլխոյ թուեալ է, եւ ի դիւահարաց անդի, եթէ միտ ոք դնիցէ եւս առաւել իմանայ, որք ի վաղուց հետէ ընկզմեալք էին, եթէ ոչ՝ ի բազում Աստուծոյ տեսչութեանն էին վայելել: Վասն այնորիկ յերամակ խող/իցն հրամայեաց մտանել, զի որք յաշխարհին բնակել իցեն, ուսանի-

ցեն զգաւրութիւն արարչին, զի ուր յայտն էր, անուն նորա, ոչ ինչ կարի ցուցանէր նշանս: Իսկ որք ոչն գիտէին զնա եւ տակաւին յանմտութեան կէին, անդ առաւել լուսաւորէր նշանս, զի յիւր աստուածածանաւթութիւնն ձգիցէ զնոսա: Եւ զի կարի անմիտք էին գերգեսացիքն, որք սահման եղին ինքեանց՝ ոչ ելանել տեսանել զնշանս Տեառն մերոյ: Վասն այնորիկ հեղձուցանէ զխոզերամակն նոցա, զի ելցեն յակամա կամս:

Եւ զի պարտ էր նոցա երկիր պազանել ընդ զաւրութեան նորա, նոքա յարտաքո մղէին եւ աղաչէին գնալ ի սահմանաց նոցա:

ԵՓ Հալածեցին գերգետնացիքն ի սահմանաց անտի իւրեանց զայն որ կարողն էր հալածել զգեւս յաշխարհէ նոցա: Եւ զի՞ երկեան բնակիչք աշխարհին այնորիկ, զի մի՛ տացէ հրաման դիւացն մտա- նել ի նոսա: Արձակեաց զայրն, թէ՛ ե՛րթ. քարոզեա՛յ: Թէ՛ վայ իցէ նոցա, զի արդէն իսկ մտեալ էին ի նոսա դեւքն, որ հալածեալն էին յամենայն տեղեաց, զի հալածչին դիւաց ոչ ետուն մտանել առ ին- քեանս: Առաւել եւս / բազմանան ցաւք նոցա, զի բժշկին ոչ ետուն մտանել առ ինքեանս:

Վ Եւ թէ ընդ որ կոտորեցին զխոզսն դեւքն: Քանզի ամենայն ուրէք տրտմութիւն փութան ածել ի վերայ] եւ կարի իմն խնդան ընդ կորուստ մարդկան, որպէս զի աստ հակառակն. մի զոր ինչ կամէին դեւքն՝ լինէր: Զի եւ Քրիստոս,, ի զաւրութիւնն լուսաւորեալ քարոզէր, եւ զի[ւ]ացն չարութիւն յամալթ լինէր: Եւ յայտարար թէ ի խոզսն անգամ ոչ իշխէին մտանել որչափ եւս ի պատկեր Աստուծոյ:

Կեր Աստուծոյ:
ԵՓ Ընդ սատանայի մարտեաւ ի լերին անդ եւ ընդ լեզէոնի
զաւ[ր]ոյգլիսի նորա, իբրեւ մտին ի խողանն եւ հեղձուցին զնոսա,
զի յայտնի լիցի թէ ողորմած բնութիւնն էր որ պահէր զայրն զայն:
Բայց այն զի աղաչեցին զնալ ի սահմանաց նոցա, վասն պատկա-
ռանաց եւ երկեւղածութեան ասեն, որպէս Պետրոսն ասէր՝ «ի բաց
գնա յինէն, Տէր, զի այր մեղաւոր եմ» (Ղուկ. Ե. 8):

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ
(Գլուխ Ը)

Եւ իբրեւ անց յայնկոյս՝ յերկիրն գերգեսացոց, պարահեցին
Նմա դիւահարք երկու՝ ելեալք ի գերեզմանացն, չարաչարք յոյժ,
6- ԸՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԷՆԵՐԻ ՄԵԿԱՌԹԻՒՆՆԵՐ

լրբութեանն կազ իմն դնէ ընդ Ստեղծողին իւրոյ թէ՛ «Զի՞ կայ մեր եւ Քո, Յիսո՛ւս, Որդի՛ Աստուծոյ», այսինքն թէ՛ զի՞նչ կայ ի Քոյոցն առ մեզ, զի զտեղին եւ զշնորհս եւ զփառս առեր, եւ մեք բնութեա՛մք միայն մնացեալ, յաղազս այնորիկ ապստամբեցաք ի Քէն, զի ո՛չ տանջիցիմք. զի հնազանդի՛ցն իւր ունի ոք իշխանութիւն տանջել եւ ո՛չ ապստամբիցն, որով յայտ արարին, թէ կամա՛ւ յիշխանութենէն Աստուծոյ արտաքսելին, թէպէտ այնու ո՛չ զերծանին ի տանջանացն:

Եւ էր հեռագոյն ի նոցանէ երամակ մի խոզից արօրական: Եւ դերն աղաչէին զՆա եւ ասէին. «Եթէ հանես զմեզ աստի, հրաման Կուր մեզ երթալ յերամակ խոզիցն» (Մատթ. Ը, 30-31):

Ընդէ՞ր աղաչէին. ինձ թուի, թէ զփորձ առին գորութեան Նորա, զի մի՛ առաքեացէ յանդուռդս՝ պաղատէին. զի թէ հրամայեալ էր, ո՛չ այլ ուրեք քան անդ[ր] ընթանային: Եւ երկրորդ՝ վասն այսո-րիկ ի խոզսն մտանել աղաչէին, զի ի դառնալն նոցա առ տեարս իւրեանց՝ մտցեն ի նոսա, եւ կամ ճաշակելով ի մսոյ նոցա՝ բնա-կեացեն ի նոսա: Եւ երրորդ՝ ցուցանեն, թէ յոյժ փոյթ ունին մենա-մարտիլ ընդ մարդկան եւ տանջել զնոսա, ո՛չ միայն ընդ արդարս, որպէս առ Յոբ, այլեւ ընդ մեղաւորս, որպէս եւ այժմ խնդրեն: Եւ չորրորդ՝ թէ չունին իշխանութիւն առանց հրամանին Աստուծոյ ի խոզսն անգամ մտանել, թող թէ մարդկան բանականաց տիրել՝ ըստ այնմ. «Զանասունս նորա օրինեցեր.... աղէ արկ զձեռն Քո ի վերայ սրացումոց նորա» (հմմտ. Յոբ Ա.10—11), բայց թէ տիրեն՝ անողորմաբար չարչա-րեն որպէս զխոզսն: Հինգերորդ՝ զբարս իւրեանց յայտ արարին, թէ տղմասէրք են եւ ապականագործք եւ միշտ մեղօք զմայլին՝ ըստ այնմ թէ՛ «Ուրեն գկերակուր ամբարշտութեան եւ գինեաւ անօրէնութեան արբենան» (Առակ. Դ. 17):

Եւ ասէ ցնոսա՝ երթա՛յք: Եւ նորա ելեալ գնացին յերամական խոզից, եւ դիմեաց ամենայն երամական ի դարէ անտրի ի ծովն, եւ մեռան ի ցուրսն (Լ. 32):

Հրամայելովն ո՛չ եթէ զցանկութիւն կամաց նոցա կատարեաց,
այլ զի անտի յոլով իրս մատակարարիցէ: Նախ՝ զի մի՛ ստոյգ
գիտասցեն զաստուածութիւն Նորա, որպէս եւ ոչ ի փորձութեանն
ծանոյց զօրագլխի նոցա եւ ընկղմեաց յաղթութեամբ, այսպէս

[illegible]

Եւ խոզարածքն փախեան եւ երթեալ ի քաղաքն՝ պարմեցին
զամենայն եւ զիրս դիւահարացն: Եւ ահա ամենայն քաղաքն ել
ընդ առաջ Յիսուսի (Մաթթ. Ը. 33):

ընդ առաջ Յիսուսի (Մաթթ. Ը. 33):

Խոզարածքն յաղագս այնորիկ փախեան, զի մի՛ եւ ի նոսա՛ մտցեն դեւքն եւ ծովասոյզ արասցեն: Իսկ գերգեսացիքն թէպէտ ոչ կամէին զգալուստ Նորա, սակայն ի հարկէ իրացն բռնադատեալք կամէին զգալուստ Նորա, սակայն ի հարկէ իրացն բռնադատեալք կամէին զգալուստ Նորա, սակայն ի հարկէ իրացն բռնադատեալք կամէին զգալուստ Նորա, սակայն ի հարկէ իրացն բռնադատեալք կամէին զգալուստ Նորա:

ՎԱՍՆ ՈԳԻՈՅ ՄԵՌԵԼՈՅ

Հարց. Վասն էր ի գերեզմանս բնակէին գիւահարքն:

Պատասխանի. Զի կամէին դեւք նոր աղանդս ուսուցանել: Նախ թէ հոգիք վախճանելոց ի գերեզմանս մնան: Երկրորդ թէ հոգիք մարդկան դեւք լինին: Երրորդ թէ ի յայլ մարմին մտանեն, որպէս դիւահարքն: Եւ այսմ աղանդոյ: Վեց իր օգնական երեւի: Նախ՝ մարմնափոխութիւնքն Պղատոնի: Երկրորդ կախարդք, որք մանկունս փողատեն, զի ոգիք սպանելոցն նոցա գործակից լինիցին: Երրորդ՝ «դեւքն, որ երեւեալ ասեն, ես այս անուն եմ ուրուական» որպէս Սամուէլ երեւեցաւ Սաւուղի (հմմտ. Ա. Թագ. Թ. 17): Չորրորդ՝ որպէս այժմ երեւին ի գերեզմանս այլազգեաց զանազան կենդանիք: Հինգերորդ, որ զմարմին մեռելոց շարժեն եւ խօսին: Վեցերորդ՝ «Գերեզմանք տունք նոցա եղիցին», ասէ մարգարէն (Սաղմ. ԽԸ. 12): Եւ այս ամենայն սուտ է եւ խաբէութիւն դիւական, որ ունկն դնիցեն սոցա, զոր մի լիցի քրիստոնէից զմտաւ ածել: Զի այլքն ամենայն, որ ասացաք, դեւք են որ երեւին եւ շարժեն զմեռեալ մարմինս: Եւ մարգարէն մարմնոցն ասէ զգերեզմանս տուն յաւիտենից եւ՝ ոչ հոգոց: Եւ զի ոգիք վախճանելոց ոչ մտանէ ի մարմին եւ ոչ երեւի յայտ է ի չորից: Նախ՝ թէ հոգին ի մարմին մտանէր, պարտ էր յիւր մարմին մտանել: Երկրորդ՝ ոչ էր պարտ զի վնասեալ հոգին, սպանողին գործակից լիցի: Երրորդ՝ զի կախարդք զգոյացութիւն մարմնոյ ոչ կարեն փոխել: Թէպէտ այլայլ են զպատահմունք, ապա եւ ոչ զոգին կարեն ի դեւ փոխել, զի մարմին է: Չորրորդ՝ ասէ մարգարէն՝ հոգի որ ելանէ այլ ոչ դառնայ եւ թ/ հոգին երթայ առ Աստուած, որ ետ զնա: Եւ որպէս հոգիք արդարոց ի ձեռին Աստուծոյ են, առաւել հոգիք տղայոց, որ անփորձ են ի մեղաց եւ ի նոցանէ սպաննեալք: Նոյնպէս եւ մեղաւորին ոչ մնա ի գերեզմանս, այլ որոշեալ հեռացեալ են ի կայեանս հոգ[ւ]ոց եւ ոչ կարեն աստ դառնալ, որպէս մեծատունն աղաչէր զԱբրահամ երթալ առ եղբարս, եւ ոչ ետ թոյլ եւ ոչ զՂազար առաքեաց (հմմտ. Ղուկ. ԺԶ. 27-30): Այլ կան եւ մնան ամենայն հոգիք ի կայեանս իւրեանց, ոգիք սրբոց եւ անդրանկաց յերկինս եւ առ երկինս ի խորանս աջակողմեանս՝ ի տեղւոջ լուսոյ եւ հանգստեան, իսկ մեղաւորացն ոգիք ի ներքոյ երկնից ի ձախակողմեան խորանս ժողովեալ կան եւ սպասեն ահանգին ատենին եւ հրամանին Քրիստոսի՝

դի միաւորին ի մարմինս իւրեանց: Եւ այլն ասացեալ է ի Գիրս
Հարցմանց, անդ տեսցես: Այսքան առ այս:

ՎԼԱՍՆ ԽՈՂԻՑՆ

Հարց. Վասն է՞ր աղաչեն ի խողս մտանել:

Պատասխանի. Ձի խոզն զնմանութիւն դրեաց ունի մէջնայն զմտեւողացն Դ. կերպիւ: Նախ՝ զի ոչ կարէ յերկինս նայել, այլ միշտ յերկիր, որպէս դեւքն եւ մեղսասէրքն ո՛չ յիմանալի կեանս: Երկ-րորդ՝ զի գիշակեր է, եւ ախորժելի է սատանայի մեղք: Երրորդ՝ զի գիջասէր է՝ ի տիղմն թաւալի եւ բեհմօթ ննջէ ի գիջային տեղիս, այսինքն՝ ի սիրտս բղշախոհաց: Չորրորդ՝ պատրանօք խնդրեցին, զի մտացեն ի խոզիցն հեղձնուլ, զի մի դարձցին ի բնակութիւնս իւրեանց:

Հարց. Վասն է՞ր հարմայեաց Բրիստոս մտանել ի խոզս:

Հարց. Վասն է՞ր Հարմայեաց Կրիստոսի զլուծելու
Պատասխանի. Ասեն վարդապետք ժ. պատճառս: Նախ՝ զի
ցուցցէ դիւահարացն, թէ յորպիսի ի տանջանաց գերծան: Երկրորդ՝
զի ցուցցէ, թէ ոչ էր խնամքն Աստուծոյ պահեալ զնոսա եւս չա-
րագոյն գահավէժ էին արարեալ: Երրորդ՝ զի ծանիցէ դիւահարն,
թէ ոչ բռնութեամբ եմուտ ի նա, որպէս եւ ոչ ի խոզսն, այլ իւրն
կամակցեալ ի մեղս ընկալաւ զնա ի մարմինն: Չորրորդ՝ զի ծանի-
ցուք թէպէտ վասն մեղաց թոյլ ետ լլկել, բայց ոչ իսպառ կորուսա-
նել, որպէս զխոզսն, այլ աջովն իւր պահեաց ի կորուստենէն: Հին-
գերորդ՝ զի ցուցցէ զպահպանութիւնն Աստուծոյ առ ամենայն
մարդ յամենայն ժամանակս եւ այս մի այն զհասարակ: Այլեւ զիւ-
րաքանչիւր մարդ որպէս ասէր ձեր իսկ եւ ամենայն հեր գլխոյ
թուեալ է: Վեցերորդ՝ զի աշխարհն այն անծանօթ էր Քրիստոսի,
վասն որոյ արար սքանչելիս դիւահարացն եւ զկորուստ խոզիցն,
զի ծանիցեն զգործութիւն Աստուածութեան նորա: Եւթներորդ՝
սահմանեցին գերգեսացիք ոչ տեսանել զնշանսն Քրիստոսի, թոյլ
ետ դիւաց կորուսանել զխոզսն, զի յակամայ ելցեն առ Քրիստոս:
Ութերորդ՝ զի ցուցցէ գերգեսացւոցն թէ որք ի ձեռանէ իմմէ մեր-
ժեալ են կորնչին որպէս խոզքն ի դիւաց: Դուք զիա՞րդ որ ընդու-
նիք զհալածողս դիւաց: Իններորդ՝ ցուցանէ զտկարութիւն դիւաց,
զի ոչ ի խոզսն կարեն մտանել որչափ եւս ի պատկերն Աստուծոյ,
առանց թոյլ տալոյ: Տասներորդ՝ յոյս տայ ամենայն մեղաւորաց,

Աղաչեմք զքեզ, մի՛ փանջեր զմեզ փարաժամ (հմմտ. Ղուկ. Ը. 28):

Եփ. Տէր մեր ժամանեաց, կալաւ զնոսա յանաւրէն գործս, զի զստեղծուած նորա պէսպէս կտտանաւք կտտէին: Եւ վասն առաւելութեան անաւրէնութեան իւրեանց համարէին, թէ ո՛չ մնայ ժամանակին պատասխանի, կամ վասն այնորիկ աղաչէին, զի մի՛ առաքեսցէ զնոսա յանդուներս: Զի թէ հրամայեալ էր զայն, ո՛չ կարէին ա՛յլ ուրեք լինել, վասնզի զփորձ առին զաւրութեան նորա, եւ որպէս ո՛չ յայտնեաց զանձն ի փորձութեան անապատին՝ եւ ո՛չ աստ:

Եւ անդ էր երամակ մի խոզից արաւփական: Աղաչեցին զՅիսուս, զի հրամայեսցէ նոցա մփանել ի նոսա (տե՛ս Ղուկ. Ը. 32):

ՍՏ Աստ յայտ արար, թէ ո՛չ ի խոզսն իշխեն մտանել, որչա՞փ եւս ի պատկեր[ն] Աստուծոյ: Եւ զի հեղձեալ ի ջուրսն ազատեսցեն ի խռովութեանց նոցա, զի եւ խորհեցան դեւքն դառնալ ի տունս նոցա:

Ելին դուքն եւ մփին ի խոզսն, եւ դիմեցին ի ծովն եւ հեղձան (տե՛ս Ղուկ. Ը. 33):

Ոկ. Ընդէ՞ր կոտորեցին դեւքն զխոզսն: Քանզի ամենայն ուրեք տրտմութիւն փութան ածել ի վերայ: Նաեւ կարի իմն խնդան ընդ կորուստն եւ չար անցս, քան զխոզսն ընդ նոսա անցուցանէին: Եւ եթէ ո՛չ՝ [յ] Աստուծոյ խնամոցն արգելեալ էր զմեզ, չար քան զանասունսն սատակէին:

Իսկ խոզարածքն փախեան եւ պափմեցին ի քաղաքն (տե՛ս Ղուկ. Ը. 34):

Քանզի զոր ինչ ո՛չ կամէին դեւքն լինէր: Զի Քրիստոսի զաւրութիւնն լուսաւորեալ քարոզէր եւ դիւացն զաւրութիւնն յամալթ լինէր, որպէս յանապատին եւ յաստուածածանալթութիւնն ձգէր զմարդիկէն:

Եւ ելին փեսանել զգործսն, եւ եկին առ Յիսուս (հմմտ. Ղուկ. Ը. 35):

Զի կարի անմիտք էին գերգեսացիքն, որք սահման եղին ինքեանց ո՛չ ելանել եւ տեսանել զնշանսն Տեառն, եւ զի ազահք եւ վաճառասէրք էին: Վասն այնորիկ հեղձուցանէր զերամակս խոզից նոցա, զի ակամայ ելցեն, տեսցեն զնա:

Աղաչէր զնա ամենայն րազմութիւն գերգեսացւոց գնալ ի սահմանաց նոցա (տե՛ս Ղուկ. Ը. 37):

ԵՓ Հալածեցին գերգեսացիքն ի գաւառէ իւրեանց զայն, որ կարող էր հալածել զդեւս ի սահմանաց նոցա: Զի երկեան բնակիչք երկրին այնորիկ, զի մի՛ հրաման տայցէ դիւացն մտանել ի նոսա: Վա՛յ է նոցա, զի դեւք մտանելոց են ի նոսա, որք հալածեալ են յամենայն տեղիս: Առաւել բազմանան ցաւք նոցա, զի բժշկին ո՛չ հտուն մտանել յինքեանս:

կամէին զիրան ի վեր հանել: Եւ թէպէտ ոչ կամէին սակայն զնոյն կազմէին ակամա, քանզի ամենահնար, ամենագէտ է, Զնախանձն նոցա ի յայտնութիւն նշանակի ի կիր արկանէր եւ քանզի աղմկեալ եւ խռովեալ ասէին, թէ հայհոյէ՝ ո՞ր կարէ թողուլ զմեղս, բայց միայն մի Աստուած: Եւ քանզի այնպէս կարծէր լսողացն, թէ ինքն ինչ զիւր անձն յարգիցէ, վասն այնորիկ այլովքն զիւրն հաստատէր եւ, այն էին զարմանք, զի ոչ բարեկամաւք, այլ թշնամաւք: Եւ այն իսկ էր նորա իմաստութեան առաւելութիւն. բարեկամաւքն յորժամ ասիցէ՝ «կամիմ սրբեաց», իսկ թշնամեաւքն, քանզի ասէին, թէ ոչ ոք կարէ թողուլ զմեղս եւ Նայ ի նոյն յարէ: Զի գիտասջիք եթէ որդի մարդոյ իշխանութիւն ունի յերկրի, թողուլ զմեղս: Աստ եւ միւս եւս նշանակ՝ ոչ փոքր զիւրոյ աստուածութեանն յայտ առնէ: Եւ քանզի հանգիտապատիւ է Հաւր, զի նոքայ ասէին, եթէ զմեղս թողուլ միայն Աստուծոյ է: Եւ նայ ոչ միայն զմեղս, այլ նախ եւ իմն ցուցանէ, որ յԱստուծոյ միայն էր, զսրտիցն ծածուկան ի չէր հանել:

«Ոմանք, **սակ**, ի դպրացն խորհեին ընդ միմյուս, եւ նայ ասէ զի խորհիք չարիս ի սիրտս ձեր» (հմմտ. Մատթ.Ե. 8-9):

Որ Աստուծոյ միայն է զծածուկսն ճանաչէ, որպէս եւ մարգարէն ասէ, թէ դու միայն իմանաս զսիրտս (հմմտ. Բ. Մնաց. Զ. 30): Եւ դարձեալ թէ, որ քննէ զսիրտս եւ զերիկամունս, Աստուած է (հմմտ. Երեմ. Ի. 12): Եւ Երեմիայ ասէ. «Ծանր է եւ սիրտ քան զամենայն, մարդ է՝ եւ ո՞ր ծանիցէ զնայ» (հմմտ. Երեմ. ԺԷ. 9), Բազում եւ այլ իրաւք իմանալ, թէ Աստուծոյ միայն է ճանաչել զսիրտս: Եւ արդ, իբրեւ եցոյց, թէ Աստուած է եւ զուգական ծնաւդին, այնու, զի ծանեա որ ինչ նոքայ խորհել էին, ասէ՝ «զի՞նչ դիւրին է ասել զանդա մալոյծն՝ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո, եթէ ասել՝ արի՛ եւ գնա՛յ» (հմմտ. Ղուկ. Ե. 23): Եւ զոր ասէն այսպիսի ինչ է: Զեզ, ասէ զմարմին լուծեալ, պնդեալ դիւրին է տեսանել եւ ո՛չ զոգւոյ մեղսն թողուլ: Այլ որպէս ոգի քան զմարմին լաւագոյն է, նոյնպէս եւ մեղացն թողութիւն մեծ է քան զմարմնոյ պնտել. այլ մինն աներեւոյթ է, եւ միւսն յայտնի: Յաւելումն զփոքրն եւ զյայտնին, զի նովաւ մեծն եւ աներեւելին առնուցու զիւրոյ արդեանցն զհանդէս: Տեսեալ, ասէ, ժողովրդոյն փառաւոր առնէին զԱստուած զտուիչն այնպիսի իշխանութեան մարդկան (հմմտ. Մատթ. Թ. 1): Նայեւ այն իսկ առ ժամանակն ոչ փոքր էր, քան զամենայն մարդիկ զնայ մեծ կարծեալ եւ

յԱստուծոյ եկեալ, զի թէ յայն բարուք էին հաւատացեալ, ապաջ
եւ ոտն ոտն յառաջ գային ճանաչել, թէ որդի է Աստուծոյ:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(ፋጠካ ፊ):

Եւ մտեալ ի նաւ՝ անց յայնկոյս եւ եկն ի քաղաք Իւր (Մարթ. Թ. 1):

Ո՛չ ի հեթանոսս միշտ առնէր զընթացս իւր, այլ այնչափ միայն, զի նախանձ արկցէ նոցա՝ ըստ այնմ. «Ամփիւր ազգաւ զվեցոցից զնոսա» (Նոոմ. Ժ. 19): Իսկ «Քաղաք իւր» զԿափառնառում կոչէ, զի ծնաւ ի Բեթլեհեմ եւ սնաւ ի Նազարեթ եւ զընակուլթիւն իւր միշտ ի Կափառնառում առնէր:

Եւ ահա մաքուցին առ Նա անդամալոյժ մի, որ դներ ի մահիծա
(Մաթթ. Թ. 2):

(Մարտի. Թ. 2):

Անդամալոյծս ա'յլ է, թո'ղ զայն, որ Յովհաննէս ասէ, զի նա
առ աւագանաւն անկեալ դնէր յԵրուսաղէմ (հմմր. Յովհ. Ե. 2-15), եւ
սա ի Կափառնաու մն էր. եւ նորա երեսուն եւ ութ ամ էր հիւան-
դութեանն, իսկ զամանէ ոչինչ այնպէս ճառէ. եւ նա ոչ ունէր զոք
օգնական, եւ սորա գոյին խնամակալք, քանզի եւ բարձեալ իսկ
մահճօք բերէին, որպէս եւ Մարկոս ասէ, թէ քակեցին զառատաղն
եւ իջուցին առաջի նորա (հմմր. Մարկ. Բ. 4): Քանզի բազում իսկ
տեսողք շուրջ կային, վասն այնորիկ ի վերուստ ի վայր կախեցին,
բայց խօսեցան ոչինչ ընդ նմա, զի զամենայն ինչ ի նա ապաստան
արարին:

Եւ Կենեալ Յիսուսի զհաւաքս նոցա՝ ասէ ցանդամալոյծն.
«Թողեա՛լ լիցին քեզ մեղք քո» (Մատթ. Թ. 2):

«Թողեա՛լ լիցին բեզ մեղք քո» (Մատթ. Խ. 27)
 Տե՛ս աստ, թէ հաւատք այլոց ի յայլս զի՛նչ գործեն, քանզի ի նմանէ ոչ պահանջեաց հաւատս, զի շինուած էր նա խախուտ, որպէս եւ ո՛չ ի միամօրէ անտի խնդրեաց, այլ ի հօրէ նորա (հմմտ. Մարթ. ԺԷ. 14-21, Թ. 14-29, Ղուկ. Թ. 37-43), եւ ո՛չ յաղջկանէն, այլ ի մօրէն, զի ասաց թէ՝ «Շունք յագին ի փշրանաց [անկելոց ի սեղանոյ տետն իւրեանց]» (հմմտ. Մարթ. ԺԵ. 27). այսպէս եւ աստ։ Նաեւ առ այս իւր իսկ ինքեա՛ն գոյին հաւատք, ապա թէ ոչ՝ զիա՞րդ յանձն առնոյր կախել զճեղուանէն, վասն այսորիկ ասէ. «Թողեա՛լ լիցին քեզ

մեղք քո»։ Նախ զաստուածական զօրութիւնն իւր ծանուցանէ, թէ եւ անյայտիցն է գիտակ, որպէս եւ յաջորդաւզ զսոյն հաստատէ։ Եւ երկրորդ՝ թէ ի պատճառս մեղաց ունին ցաւք զմարմին նորա, վասն այսորիկ նախ զմեղսն թողու, զի եւ մարմինն առողջացի։ Եւ երրորդ՝ հանգիտապատիւ ցուցանէ զինքն Մնողին իւրում՝ թողլով զմեղս։ Եւ չորրորդ՝ զի քաւեաց եւ բժշկեաց զնա, քաւեաց զծածուկ մեղս նորա եւ բժշկեաց զյայտնի մարմին նորա, եւ հաւատաբրժ եղեւ վասն ծածկելոյ մեղաց նորա, թէ Աստուած է ի ծածուկ եւ մարդ է յայտնի՝ վասն արտաքին մարմնոյ նորա, զի առողջացոյց։ Եւ հինգերորդ՝ զի ցուցցէ, թէ չէ՝ Նա օտար Օրինացն, քանզի զի՞նչ պարտ էր նա, եւ կամ զո՞ր մեղս նմա թողոյր, եթէ ոչ՝ զՕրինացն, զի պարտական էր նորա։

Եւ ահա ոմանք ի դպրացն ասեն ընդ միմիս. «Նայիոյլ՝ Դա»
(Մատթ. Թ. 3):

Ո՛չ ամենեքեան, այլ որք նախանձու վառեալ էին՝ խռովէին, բայց պակուցեալք ի բազում հրաշիցն՝ ոչ յայտնի, այլ ի միտս իւրեանց տրտնջէին եւ զիրն հայհոյութիւն կոչէին եթէ՝ «Ո՞ կարէ թողուլ զմեզս, բայց Աստուած», — ասէին, քանզի այնպէս կարծէին լսողքն, թէ ինքն զիւր անձն յարգիցէ. վասն որոյ զայս կարծիս ոչ լուծանէ, այլ իմաստութեամբ հաստատէ, թէ յաղագս այնորիկ թողու, զի Աստուած է:

Եւ ծանուցեալ Յիսուսի զխորհուրդս նոցա՝ աւել ցնոսաւ. «Ընդէ՞ր խորհիք դուք չարիս ի սիրտս ձեր (Մաթթ. Թ. 4):

Յոյժ ծանօթութիւն տայ ճշմարիտ աստուածութեանն ճանաչելը, զսիրտս նոցա՝ ըստ մարգարէին եթէ՝ «Դո՛ւ միայն իմանաս զսիրտս մարդկան» (հմմտ. Գ. Թագ. Ը. 39), եւ՝ «Որ քննէ զսիրտս եւ զերիկամունս՝ Աստուած է» (Սաղմ. Է. 10), եւ Երեմիաս թէ՝ «Ծանր է սիրտ [քան] զամենայն, եւ... մարդ է, եւ ո՞ ծանիցէ զնա» (հմմտ. Երեմ. ԺԷ. 9), որով եցոյց, թէ Աստուած է։ Ապա եւ այլով իւրեք զսոյն հաստատէ եւ ի ձեռն նշանին զնոսին յանդիմանէ, եթէ յայտնի զօրութեամբդ եւ ծածուկ թողութեանն հաւատայցէք, զի նոյն իշխանութիւն, որ զախտսն բուժէ, նաեւ զմեզսն հալածէ։ Իսկ ասելն թէ՝ «Զի՞ խորհիք չարիս ի սիրտս ձեր», նախ՝ ցուցանէ զչարութիւնն կամացն զոլ, վասն որոյ եւ ընդ դատաստանաւ է, եւ երկրորդ՝ չարութիւն զտրտունջն ասէ եւ կամ զայն, զի հայհոյեցին

Թէ՛ «Ո՞ է Դա», զի որ զԱստուած յաստուածութենէն զրկէ, յոյժ չար է, հաւասար աշխմ, որ զքարն աստուածացուցանէ:

Զի՞նչ դիտին է ասել՝ «Թողեալ լիցին քեզ մե՞ղք քո», թե՞ ասել՝ «Արի՛ եւ շրջեա՛ց» (Մատթ. Թ. 5):

Արդ՝ վասն զի Հարեօք գգածեալ էին եւ ոչ կամէին զիրան ի վեր հանել, եւ թէպէտ չկամէին, սակայն զնոյն կազմէին, իսկ Ամենա-
գէտն զնախանձ նոցա հարցմամբս ի կիր արկանէ թէ՛ «Զի՞նչ դիւ-
րին է», այսինքն՝ ձեզ դիւրին է զմարմին լուծեալ՝ պնդեալ տեսանել
եւ ոչ զողոյ մեղսն թողուլ։ Այդ նախանձ իսկ է երկակողմանի.
մի՛ առ այրն՝ զի ոչ կամիք փրկութեան նմին հասանել եւ ազատիլ
իս՝ զի մի՛ աստուածութիւնս իմ հրատարակիցի։ Բայց ես երկոցունց
ընդդէմ առնելոց եմ. նախ զողոյ զմեղսն թողուլ ախորժեմ, որ-
պէս զի լաւագոյն է քան զմարմին, նոյնպէս եւ մեղացն թողութիւն
պէս զի լաւագոյն է քան զմարմինն, եւ ապա զմարմինն, զի երե-
գերագոյն է մարմնոյն պնդութեան, եւ ապա զմարմինն, զի երե-
ւելի մարմնոյն առողջութեամբ եւ աներեւոյթ հոգի՛ն առջէ զիւր
արդեանցն հանդէս, որով եւ իշխանութիւն աստուածութեանս իմոյ
ծանխիցի։ Եւ ա՛յլ ազգ. մարմնոյ բժշկութիւնն, ասէ, ինձ յոյժ դիւրին
է քան զմեղաց թողութիւնն, որ է հոգեկան առողջութիւն, բայց զի
զմարմինն եւ ներհմուտ բժշկիք բժշկեն եւ բազումք ի սրբոց արանց
առողջացուցանեն, այլ ես զհոգին բժշկել խնդրեմ։ Է՞ր վասն։

Այլ զի գիտաստի՞ք, եթէ իշխանութիւն ունի Ռդդի մարդոյ յերկրի թողոյ զմեղս» (Մատթ. Թ. 6):

[illegible]

Յայնժամ ասէ ցանդամալոյծն. «Արի ա՛ն գմահիճս քո եւ ե՛րթ ի փուն քո» (Մաթթ. Թ. 6):

Որպէս ասացաւ, առ ի հաստատութիւն հոգեկան առողջութեանն կազդուրեաց եւ զմարմինն, որով եցոյց, թէ նա՛ է, որ զթոյլ եւ զծանր բնութիւն հողոյ ստեղծեաց խօսուեն բանական եւ եղ ի յերկրի եւ կենդանաստեղծէ զլուծեալ սերման զօրութիւն նախախնամական բանիւ յարգանդ կնոջ հրաշալի իմն զոյացութեամբ, եւ զհոգացեալ բնութիւնս կրկին ձուլմամբ ձուլեաց եւ «նորոգելոց է յարութեանն շնորհիւ զխոնարհութիւն մարմնոյ մերոյ՝ կերպարանակից առնել աստուածութեան փառաց Իւրոց» (հմմտ. Փիլյ. Գ. 21)՝ ըստ այնմ թէ՛ «Մշտնջենատր է՝ Որ լուծանելոց է զիս յերկրի՝ յարուցանել գնորթ իմ, որ կրեաց զայս ամենայն» (Յոր ԺԹ. 25–26) բանիւ միայնոյ, որպէս ասէ թէ՛

Եւ յարուցեալ գնաց ի փուն իւր (Մաթթ. Թ. 7):

(ի փառս դրախտին)

Իսկ առ ի միտս՝ հոգի մաշեալ ի մեղաց՝ լուծանի ի պնդութենէ արիականն մասինն եւ հեշտացեալ ի յօրացմունս մարմնականս իբր ի մահիճս, որ բարձեալ է ի հորից հիւթոց, իսկ եթէ պատահեցի բանի խրատու աւետարանական վարդապետութեան՝ եւ հաւատացեալ Ասողին թէ՛ «Ասա գմեղս քո, զի արդարացիս» (Ես. ԽԳ. 26), եւ կամ բանին առաքինութեամբ խոհականն մասամբ զգաստասցի, յայնժամ յարուցեալ կանգնի ապաշխարութեամբ ի մեղաց ախտից՝ ի մահճէ մարմնոյ իւրոյ, եւ երթիցէ ի տուն իւր՝ յիմաստութիւն եւ յարիութիւն, յողջախոհութիւն եւ յարդարութիւն՝ ընդ իւր տանելով եւ զմարմինն՝ ի պէսպէս գործս առաքինութեան արձանացուցանել:

Իբրեւ փեսին ժողովորդքն, զարմացան եւ փառաւոր առնէին զԱստուած զՏուիչն այնպիսի իշխանութեան՝ մարդկան (Մաթթ. Թ. 8):

Տես, թէ ո՛րպիսի իրօք հաստատէ զիրան՝ ոչ միայն բարեկամօք, այլեւ թշնամեօք. բարեկամօք՝ որպէս բորոտիւն եւ հարիւրապետիւն, եւ թշնամեօք՝ հայհոյջօքն, որք տեսեալ զնշանսն՝ ի զարմացումն եկին՝ քննելով ի միտս իւրեանց, թէ զուցէ որ զայս առնիցէ, Աստուած իցէ, զոր նախ ասէաք՝ հայհոյէ: Եւ այսպէս փառաւոր առնէին զԱստուած, զի թէպէտ ոչ կատարելապէս ծանեան, սակայն առ սակաւ սակաւ յառաջ գալին ի հաւատս՝ այժմ կարծելով իշխանութեան զոլ զՆա եւ գեր քան զամենայն մարդիկ ընկալեալ իշ-

խանութիւն ի վերայ մարդկան ախտից, եւ փոքր ինչ յետոյ՝ Որդի Աստուծոյ:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ

(Երրորդ հարոր, գլուխ Ե)

Բերին անդամալոյծ մի մահճօք (Մատթ. Թ. 2):

Ոչ է անդամալոյծն այն զոր Յովհաննէս պատմէ, զի այն յերուսաղէմ էր (հմմտ. Յովհ. Ե. 2-15) եւ այս ի Կափառնաւում, որպէս ասէ մեկնիչն: Եւ տե՛ս զի ի ձեռն հաւատոց ընտանեաց զնա բժշկեաց: Եւ այլ բա՛ւ զգուստր միամօրն յարոյց վասն հաւատոյ հօրն: Եւ այլ բա՛ւ զուստ: Յուցանէ թէ վասն հիւանդաց կամ մեռելոց կամ կենդանեաց աղաչէ ոք, լսէ Աստուած, թէ եւ կարի իսկ մեղաւոր իցէ, զի յոյժ զօրաւոր են աղօթք արդարոց յօգնութիւն, ասէ Յակոբոս:

Հարց. Վասն է՞ր, ասէ, թողեալ լիցին մեղք:

Պատասխանի. Վասն Զ. պատճառի: Նախ՝ զի ցուցցէ, թէ ախն այն վասն մեղաց հանդիպեցաւ: Երկրորդ՝ թէ ոչ որպէս այլ բժիշկք, որք զմարմինն բժշկեն: Իսկ նորա այն գերազանցէ, զի զհոգի եւ զմարմին բժշկէ: Երրորդ՝ զի ցուցցէ, թէ ոչ վասն մարմնոյ ինչ առողջութեան եկն եւ մարդացաւ, այլ հոգւոյ, զի հոգին է առաւել զմարմինն եւ պատկեր Աստուծոյ: Չորրորդ՝ ծածուկ եւ յայտն քան զմարմինն եւ պատկեր Սատուծոյ: Զորրորդ՝ աստուածութեան ի բժշկաց, այսինքն՝ զհոգի եւ զմարմին, զի զծածուկ՝ աստուածութիւն իւր եւ յայտնի՝ զմարդկութիւնն: Հինգերորդ՝ ի ցուցցէ, թէ իւր եւ յայտնի՝ զմարդկութիւնն: Զորրորդ՝ զի ցուցցէ, թէ Աստուած է հաւասար Հօր եւ իշնմա: Վեցերորդ՝ զի ցուցցէ, թէ մեղաց յերկրի, զի մէայն է թողուլ զմեղս, իսանութիւն ունի թողուլ զմեղս, բայց մի Աստուած»:

որպէս ասէին. «Ո՛վ կարէ թողուլ զմեղս, բայց մի Աստուած է հաստատէ Թշնամիքն վկայեն աստուածութեանն Քրիստոսի եւ հաստատէ Թշնամեաց վկայութիւնն: Նա եւ բարեկամքն վկայեցին, որպէս բորոտն ասէր, «կարող ես զիս սրբել» (Մաթթ. Ը. 1-4,) եւ հարիւրապետն ասէր, «ասա բանիւ եւ բժշկեցի» (Մաթթ. Ը. 14-15):

Հարց. Վասն է՞ր միայն Աստուած թողուլ:

Պատասխանի. Նախ՝ զի նորա հրամանացն լինիմք պարտական, վասն որոյ նա միայն թողուլ: Երկրորդ՝ զի թողութիւնն լինի շնորհօք եւ նորա է շնորհք եւ պարգեւ եւ ոչ՝ հրեշտակաց եւ մարդկան: Իսկ թէ քահանան թողուլ՝ իշխանութեանն Քրիստոսի է:

պէս ասէր՝ ոչ է պիտոյ բժիշկ ողջաց այլ հիւանդաց եւ ոչ եկի կո-
չել զարդարս, այլ զմոլորեալս յապաշխարութիւն: Զորորդ՝ զմեզ
յուսադրէ, որպէս առ մաքսաւորս, զի թէ մեք զառնամք առ նա՝
բնակէ առ մեզ, եւ օթեւանս արասցէ եւ լինիմք սեղանակիցք նմա
ի միւսանդամ գալստեանն:

Հարց. Վասն է՞ր դմաքսաւորան մեղաւոր կոչէ:

Պատասխանի. Վասն չորից: Նախ՝ զի զրկող եւ յափշտակող է, յայտնի է: Երկրորդ՝ իրաւունք համարի զանիրաւութիւնն: Երրորդ՝ զմաքս ի մեղաւորաց առնու, իբր զմեղաւորաց, մեղս զի ի վաճառոց եւ ի գնոց ժողովէ: Չորրորդ՝ զի գործակից արբեցողաց եւ պոռնկաց է հանապազ:

«Ուսարուք՝ զի՞նչ է [գողորմութիւն կամիմ, եւ ոչ գգոհ]» (Մապթ, Թ. 13)

Այսինքն՝ չէ՛ք տեղեակ գրոց եւ օրինաց ուսարուք, զինչ ասէ մարգարէն Յովսէփ: Եւ դարձեալ, թէ զինչ է կամքն հօր իմ: Եւ դարձեալ թէ զինչ է գործս իմ ըստ կամաց հօր: «Զողորմութիւն կամիմ եւ ոչ զպարարագ» (հմմտ. Մատթ. Թ. 13): Զորիւք է իմացումն: Նախ՝ զի ողորմութիւնն բնական է, որպէս գթայ հայր ի վերա սորա եւ զոհն կարողացն: Երկրորդ՝ ողորմութիւնն սէր ընկերին է լաւ համարի քան զպատարագն իւր: Երրորդ՝ ողորմութիւնն նորոյս է, որ է շնորհօք եւ թողութիւն, զոր կամի Աստուած քան զհին արդարութիւնն: Զորրորդ՝ զի Աստուած հոգի է եւ զհոգեւոր պատարագն կամի եւ ոչ զմարմնաւոր զոհդ ձեր, զոր անարգեաց, ոչ ընդունիմ ի ձէնջ զուարակս եւ նոխազս: Դարձեալ ողորմութիւնն կրկին է՝ այսինքն՝ հոգեւոր եւ մարմնաւոր: Եւ հոգւոյն է թողուլ յանցաւորաց եւ մեղաւորաց:

ፎካል ጥሪ የታዘጋጀ ነው፡

Եւ Գ. է յատկութիւնն: Նախ՝ զի գիտէ զբժշկութիւն: Երկրորդ
ուսնի զգեցող: Երրորդ՝ ոչ մերձի առ հիւանդն եւ բժշկէ: Այսպէս
արար Քրիստոս:

Ղուկաս Ե. 17-26

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԻԼԵՌՆՅԻ

Եւ յուսուցանելն Նորա՝ բազում վարդապետք՝ արինացն մերձ
էին՝ լսել զբան վարդապետութեան Նորա (հմմտ. Ղուկ. Ե.):

Ահաւաստիկ եւ այս ասացեալ ի Տեառնէ բանք՝ ոչ գրեցան: Նա՛ զի եւ օրինացն վարդապետք մերձ էին՝ տե՛ս թէ որպիսի՞ ինչ պարտ էր խաւսել Նմա ըստ աստուածեղէն իմաստութեանն:

Արդ, ի խաւսելն Նորա՝ բերեն անդամալոյժ մի եւ, ընդ ցուոցն կախեալ, իջուցին զնա առաջի նորա (հմմտ. Ղուկ. Ե. 18):

Այս եղև, զի սքանչելիքն վկայ եղեալ բանիցն՝ հաւատարիմ լիցին ամենայն ասացեալքն ի նմանէ եւ ի իշուցին, ասէ, առաջի նորա: Իսկ նա նախ զախտին պատճառսն բառնայ. Թողեալ լիցին, ասէ, քեզ մեղք քո: Զի ի մեղաց անտի եղև անդամալուծութիւնն նորա:

Իսկ դպիրքն ասեն՝ ո՞ր կարել թողուլ զմեղս, բայց միայն Աստուած
(հմմտ. Դուկ. Ե. 21)

Եւ արդ, զի՞նչ առնէ Յիսուս: Լուծանէ՞ զկարծիս նոցա, եւ ոչ երբեք, այլ եւ հաստատէ եւս: Նախ, զոր ի միտս իւրեանց երկնէին, իբրեւ զծածկագէտ յանդիմանէ եւ ապա՝ վկայ երեւելի տայ անհրեւոյթ աստուածային զաւրութեանն, որով զմեզս ելոյ՞, նովին զաւրութեամբն եւ զլուծեալ սնդամն պնդեալ՝ հաստատեաց, զի գիտասցեն, թէ յամենայնի բաւական է: Վասն որոյ սքանչացեալ՝ սկսան ասել. տեսաք այսաւր նոր նշան:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Ե.)

Եւ ուսուցանէր, եւ փարիսեցիքն եւ աւրինացն վարդապետքն նստէին (Ղուկ. Ե. 17):

նապէին (Ղուկ. Ե. 17):

ԻԳ. ԱՀԱԼԱՍԻԿ Ի ՏԵԱՌՆԷ ԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆՔՆ Ո՛Ն ՎՐԵՑԱՆ: ՏԵ՛Ս,
ՈՐԱՎԻՍԻ՞ ԻՆՆ ՎԱՐՈՒ ԷՐ ՆՄԱ ԽԱԼՍԵԼ ԸՍՈՒ ԱՍՏՈՒԼԱԾԵՂԷՆ ԽՄԱՍՏՈՒ-
ԹԵԱՆՆ: Ի ԽԱԼՍԵԼ ՆՈՐԱ՝

Արք ԲԵՐԵԻՆ մահճաւոր զայր մի անդամալոյծ, ընդ ցուոցն Կախեցին առաջի նորա (հմմտ. Ե. 18-19):

ԵՓ Տե՛ս դու, զի հաւատք այլոց յայլս զինչ գործեցին: Զի ո՛չ պահանջեաց ի նմանէ հաւատս, զի շինուած էր նա քակուտ: Որպէս ի միամաւրէն ո՛չ պահանջեաց ի նմանէ հաւատս, այլ ի հաւրէ նորա, զի՞նչ պարտ էր նմա կամ Հաւր նորա:

Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո (Ե. 20):

ԿՐ Զիա՞րդ թողոյր Յիսուս, եթէ ո՛չ էր զուգակից Հաւրն, զի վասն մեղաց էր հիւանդութիւն նորա: Զի [ի] յանցանաց հոգւոյն լինի ախտածէտութիւն մարմնոյն: Վասնզի հաւատաց հոգով եւ մարմնով յՈրդին Աստուծոյ, վասն այսորիկ թողան մեղք հոգւոյն, եւ մարմնոյն առողջութիւն եղեւ:

Եւ ասեն ոմանք ի դպրաց[ն] եւ ի փարիսացոցն. Հայիոյէ դա: Ո՞ր կարէ թողոյ զմեղս, բայց միայն Աստուած: Գիտաց Յիսուս զխորհուրդս նոցա, ասէ. Զի՞ խորհիր չարիս ի սիրտս ձեր (հմմտ. Ղուկ. Ե. 21-22):

Յի. Բայց նոքա չարեաւք ի սիրտս իւրեանց ծածկեալ էին եւ ո՛չ կարէին զիրան ի վեր հանել: Սակայն զնոյն կազմէին աւամայ: Իսկ Յիսուս ամենագէտն զնշան իւրոյ աստուածութեանն յայտ առնէ, քանզի հանգիտապատիւ է Հաւր, եւ Աստուծոյ միայն է զսրտին ծածուկն ի վեր հանել: Որպէս մարգարէն ասէ. «Որ քննէ զսիրտս եւ զիրիկամունս Աստուած» (Սաղմ. Է. 10, Երեմ. Ի. 12):

Այլ զի գիտասցիք, զի իշխանութիւն ունի Որդի մարդոյ յերկրի թողոյ զմեղս (տե՛ս Ղուկ. Ե. 24):

ԿՐ. Մի՞թէ յերկիրնս: Ո՛չ: Այլ զի ցուցցէ, թէ յերկիրնս քաջայայտ է հրեշտակացն առնել, զոր ինչ եւ կամի իշխանաբար, այլ երկրաւորացս դեռեւս՝ զիս ո՛չ ճանաչելով: Այլ զի եւ սոցա յայտնի լիցի, թէ Որդիս մարդոյ, որ գայթաղիք ի ձեռն մարմնոյս, Որդի Աստուծոյ է, որ զնոյն իշխանութիւն եւ յերկրի ունի որպէս յերկիրնս: Այ ի դէպ էր, ասէ. «Իշխանութիւն ունի Որդի մարդոյ յերկրի թողու զմեղս»: Այլ վասն անորիչ եւ անքակ զոլով մարդկութիւնն յաստուածութենէն, ըստ որում տեսանէին: Վասն այսորիկ ասաց «Որդի մարդոյ» եւ ո՛չ հրաժարէր ի մարդկային կարգաց:

Ասէ ցանդամալոյծն. Առ զմահիճս քո եւ երթ ի փուն քո: Եւ առաջի ամենեցուն գնաց ի փուն իւր (հմմտ. Ղուկ. Ե. 24-25):

ԵՓ Զի վասն մեղաց իւրոց լուծաւ նա: Եհաս Բանն Տեառն ամենակալ[ի], քաւեաց զծածուկ մեղս նորա եւ բժշկեաց զյայտնի մարմինս նորա: Զի Աստուած էր նա ծածուկ՝ միացեալ ի մարմնի յայտնի:

Առ զմահիճս քո (Ղուկ. Ե. 24):

ՍՏ Մահիճս տախտ մարմինն լսի, որ զհոգին ի վեր ունի:

Արդ՝ ասէ Բանն Աստուծոյ ցհոգին առ զմարմին քո առողջացեալ եւ «երթ ի տուն քո» (Ղուկ. Ե. 24), այսինքն է՝ [յ]առաքինութիւնն, որ է բնակութիւն հոգւոյ՝ ազատեալ ի մեղաց:

Իբրեւ փեսին ժողովուրդքն, փառաւոր առնէին զԱստուած եւ ասէին. Թէ փեսաք այսաւր նոր նշանս (հմմտ. Ղուկ. Ե. 26):

ԻԳ. Մեծ քան զամենայն մարդ զնա կարծելով եւ յԱստուծոյ եկեալ: Զի թէ յայն բարիոք էին հաւատացեալ, ապա եւ ոտն ոտն յառաջ գային ճանաչել, թէ Որդի է Աստուծոյ:

Յեր այնորիկ եւ անփի եւ երես մաքսաւոր մի Ղեւի անուն, եւ ասէ ցնա. Ե՛կ զկնի իմ (Ղուկ. Ե. 27):

ՈԿ Զի յայտնի արասցէ զզաւրութիւն այնորիկ, որ կոչեաց զնա: Զի ո՛չ եթէ ցածութիւն ինչ էր յայնպիսի յոռութեանց, այլ անդէն ի միջոյ չարութեանցն կորզեաց, որպէս զերանելին Պաւղոս զմոլեգին եւ զկատաղին, որ հուր հնչեցուցանէր, ցածոյց:

Թողեալ զամենայն՝ յարեալ գնաց զհետ նորա (Ե. 28):

Որպէս տեսէր զկոչողին զզաւրութիւնն, նոյնպէս ուսիր զկոչեցելոյն հնազանդութիւնն: Վաղվաղակի թողեալ զմաքսաւորութիւնն եւ զՀաճն՝ եւ ո՛չ արժանի համարեցաւ երթալ ի տուն առ ընտանիսն, որպէս ձկնորսքն զուռկանսն եւ զնաւն:

Եւ արար ընդունելութիւն ի փան իւրում (Ղուկ. Ե. 29):

Իբրեւ կոչեաց զնա մեծամեծ պատուով, պատուեաց եւ վանակից եղեւ ի տան նորա: Այսու հանդերձելոցն վստահ առնէր զնա:

Եւ էր ժողով բազում մաքսաւորաց, որ էին բազմեալ ընդ նմա (Ղուկ. Ե. 29):

Քանզի նա կոչեաց զամենեսին եւ Քրիստոս զամենայն աւրինակս բժշկութեանն եցոյց:

ԵՓ Այս է տեսիլ սքանչելի, հրեշտակք դողան եւ բազմեալ են մաքսաւորքն, ուրախ լինէին: Զուարթունք զահի հարեալ էին ի մեծութենէ նորա, եւ մաքսաւորք ուտեն ընդ նմա:

Փարիսացիք եւ դպիրքն փրփնջէին զնմանէ (Ղուկ. Ե. 30):

Փարիսացիքն եւ դպիրքն՝ հերձեալ նախանձու, եւ մաքսաւորք՝ ցնծան ուրախութեամբ: Տեսին վերինք[ն] եւ զարմացան, եւ ներքինք[ն]՝ յիմարեցան: Սատանայ մաշեցաւ, մահ վատթարացաւ:

Առ աշակերտսն ասէին. Ընդէ՞ր ընդ մաքսաւորսն ուրէք (Ղուկ. Ե. 30):

Ոսկ. Առ աշակերտսն քրթմնջէին: Եւ այսպէս մեղմեխանաւք կամէին քակել զգութ վարդապետին յաշակերտացն:

Եւ Յիսուս ասէ ցնոսա. Ո՛չ է պիտոյ բժիշկ ողջաց, այլ հիւանդաց (տես Ղուկ. Ե. 31):

ոս. Տեսանե՛ս, զիա՞րդ ընդդէմ նոցա դարձուցանէ զԲանն, թէ ո՛չ է արժան նորա մարդասիրութեանն անտես առնել զվիրաւորսն մեղաւք, զի ո՛չ է վնաս, այլ ուղղութիւն եւ բազմութիւն արժանի գովութեան:

Ասեն. Ընդէ՞ր աշակերտքն Յովհաննու պահեն (Ղուկ. Ե. 33):
Ուստի՞ էին ուսեալ. ի Յովհաննու պահոցն աշակերտքն նորա:

Եւ փարիսացիքն (Ղուկ. Ե. 33):
Յաւրինացն ուսան փարիսացիքն, որպէս ասէր փարիսացին.
«Պահեմ երկիցս ի շաբաթու» (Ղուկ. ԺԸ. 12):

Եւ քոյդ ուրեն (Ղուկ. Ե. 33):
Գրեսջիր, թէ դու իբրեւ զբժիշկ առնես զայդ, իսկ աշակերտք ընդէ՞ր թողեալ զպահս՝ առ սեղանն ջերանին:

Ասէ ցնոսա Յիսուս. Մի՞թէ կարող [ից]էք մանկանց առագաստի, մինչ փեսայն ընդ նոսա իցէ (Ղուկ. Ե. 34):

Եփ. Տէր մեր զամենայն ժամանակս, որ եղեւ յաշխարհի, առագաստ անուանեաց զնա եւ զինքն փեսայ: Ո՛չ է մարթ փեսաւիրացն պահել: Նախ՝ բժիշկ եւ ապա՝ փեսայ, զի զանճառ խորհուրդսն այնպիսի անուամբ յայտնեաց: Յուշ առնելով զՅովհաննուն, թէ՛ «Որ ունի հարսն, նա է փեսայ» (Յովհ. Գ. 29):

Եկեացեն ատուրք, յորժամ վերացի նոցանէ փեսայն եւ ապա պահեացեն (Ղուկ. Ե. 35):

ՅՆ Ո՛չ որկ[ո]րստութեան իրք էին, այլ սքանչելի տեսութեան, քանզի Յովհաննու չարչարանաւքն սլարծէին նոքա: Յաժուցանէ զհպարտութիւն նոցա՝ զիւր չարչարանս[ն] ճառելով եւ զյարութիւնն: Ո՛չ էր ժամանակ, ասէ, զի յարութիւնն ի վեր քան զբնութիւնս է:

Ո՛չ որ արկանէ [ի] նոր հանդերձ[է] ի վերայ հնացեալ ձորձոյ (տես Ղուկ. Ե. 36):

Ոկ. Զփարիսաց[ւ]ոցն եւ զդպրացն սիրտն ասէ, որք Հին աւրինաւքն ներկեալ էին այլ հնացեալ անհաւատութեամբ: Ո՛չ ժուժկալեն, այլ ցնդեն զշնորհն, քանզի իմաստութիւն յանձն չարարուեստ ո՛չ մտանէ:

Նոր գինի պայթեցուցանէ զփկս հինս (Ղուկ. Ե. 37):

ՍՏ Նոր եւ սքանչելի վարդապետութեանս ո՛չ հանդուրժեն ողիք հնացեալք ախտիւք հրէական եւ հեթանոսական: Ո՛չ կարեն հանդուրժել իմ վարդապետութեանս, այլ՝ հերձնուն:
«Մի քայք գարբութիւնս ձեր շանց» (Մաթթ. Է. 6):

Գինի նոր ի փկս նորս արկանելի է (Ղուկ. Ե. 38):
Միայն ուսանել զիմ նոր վարդապետութիւնս, նոր սիրտ իմ աշակերտացն, քանզի ո՛չ էին մաշեալ հրէական վարդապետութեամբն:

ՄԱՏԹ-ԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

Յանդամալոյծին բժշկութիւնն եցոյց Գ. երեք կերպիւ զգորութիւն իւր: Նախ ասաց անդամալոյծին՝ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո. այնու զծածուկ գիտութիւնն իւր յայտնեաց: Երկրորդ՝ զի զմեղսն եթող, որ է յատուկ Աստուծոյ: Երրորդ, զի առողջացոյց զանդամալոյծն, եցոյց թէ յամենայնի կարող է: Իսկ այլքն ամենքն գրեալ են ի Մաթթոսէ գլխոյն մեկնիչ:

9. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԴՍՏԵՐՆ ՅԱՅՐՈՍԻ

Մապթեոս Թ. 18-20, 23-26

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ Զ)

Եւ Կեսեալ զԺողովուրդսն՝ գրացաւ ի նոսա. զի էին աշխա-
րեալք եւ ցրուեալս (!) որպէս զոչխարս, որոց ոչ իցէ հովիւ: Յայն-
ժամ ասէ ցաշակերպսն իւր. Նունձր բազում են՝ եւ մշակք սակաւ
(Կրն Թ. 36-37)¹:

Յորդորեալ ի հաւատոց իշխանին երթալը զհետ նորա յարու-
ցանել զգուստը նորա ի մեռելոց, յառաջեաց տեռատեսն որ ունէր
զհոսումն արեանն զերկոյտասան ամ եւ էր անսուրբ ի մովսէսա-
կան աւրինին որպէս եւ գրեալ է, տեռատեսն եւ սերմանակաթն,
ասէ, մի մտցի ի տաճարն Աստուծոյ, վասն զի աւրինակ էին հոգւոց
անդադար հոսաւդաց զազտեղի եւ զգարչելի ցանկութիւնս, իսկ ի
հանդիպելն տեռատեսին Քրիստոսի, վասն զի նախկին զհոգւոյն
զհաւատ իւր սրբեաց զգարչելի հոսումնն, վասն այսորիկ արժանա-
ւորեցաւ ի Քրիստոսէ եւ մարմնոյն հոսսման դադարել եւ գտանել
բժշկութիւն:

Յետ սորա բժշկութեան եկեալ ի տուն իշխանին յարուցանել
զգուստը նորա ի մեռելոց. բժշկէր եւ զաչս կուրացն բժշկեալ յա-
ռաջագոյն զլուսաւորիչս հոգւոց նոցա, նոյնպէս եւ զհամբն եւ
զխուլն. եւ այժմ տեսեալ զԺողովուրդսն աշխատեալս, ասէ ցաշա-
կերտսն իւր. «Նունձր բազում են եւ հնձաւոր սակաւք». հունձս անուանեաց
յորս անկանէր սերմ վար[դ]ապետութեան, որպէս յերկիր բարի, եւ
քանզի բազումք էին եւ ի հեթանոսաց, որք ընդունելոց էին զայն-
պիսի սերմանաւղի սերմ, եւ վասն այնորիկ ասաց՝ զհնձաւորսն սա-
կաւս, զի դեռ եւս միայն առաքեալքն էին:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Մինդեռ նայ զայս խաւեր, եկեալ իշխան մի երկիր պագաներ
եւ ասէր. դուստր իմ արդ եւս վաղճանեցաւ» (Կրն Մապթ. Թ. 18): Ժա-
մանեցին արդիւնքն բանիցն: Քանզի որ եկեալ աղաչէր, զլուխ էր
ժողովրդեանն. եւ սուգն անհնարին, զի միամաւր էր մանուկն եւ
երկոտասանամեայ, զեղածաղիկ փթթեալ ի մատաղ հասակի, վասն
որոյ եւ վաղվաղակի իսկ յարուցանէր: Բայց եթէ Ղուկաս ասէ, թէ
եկին ոմանք եւ ասէն, մի՛ աշխատ առնէր զդայ, զի մեռաւ մանուկն
(հմմտ. Ղուկ. Ե. 49), ասեմք, թէ ի ժամանակէն եւ յերկայն ճանապար-
հէն, թէ արդարեւ մեռեալ իսկ էր, կամ թէ զվիշտսն աճեցուցա-
նէին, զի սովորութիւն իսկ է վշտացելոց զկարիսն մեծացուցանել,
զորս աղաչիցեանն, զորս աղաչիցեանն: Եւ դու միտ
զի այնպէս հաւանեցուցանիցեն, զորս աղաչիցեանն: Եւ ձեռն
դիր թանձրամտութեան առնն, երթալ ի տունն, աղաչէր, եւ ձեռն
եւս դնել ի վերա, որ նշանակ իսկ է, թէ տակաւին իսկ ոգով եթող
զմանուկն:

Եւ Մարկոս ասէ, եթէ երիտ աշակերտս միայն տարաւ ընդ իւր
(Կրն Մապթ. Ե. 37) եւ Ղուկաս նոյնպէս (Կրն Ղուկ. Ը. 51), իսկ սայ՝
զաշակերտսն ասէ խառնիխուռ (Կրն Մապթ. Թ. 19): Եւ ընդէ՞ր ոչ
զաշակերտսն ասէ խառնիխուռ (Կրն Մապթ. Թ. 19): Եւ ընդէ՞ր ոչ
զՄատթէոս առ ընդ իւր, քանզի որ եկեալ էր եւ յառաւել ցանգու-
թիւնս յորդորէր զնայ այն, զի դեռ ախմար էր եւ թերակատար,
վասն այնորիկ զնոսա միայն պատուէ, զի սոքայ ասէ նմանող նո-
ցա լինիցին:

Յարուցեալ բազումք երթալին տեսանել զսքանչելիսն (հմմտ.
Մապթ. Թ. 26): Մի վասն առն մեծարանաց, որ եկն աղաչել եւ զի բա-
զումք ի նոցանէ զի դեռ թանձրամիտք էին, ոչ այնպէս զոգւոցն
դարմանս, որպէս զմարմնոցն զբժշկութիւնն խնդրէին, եւ դուրս
տալի: Կէսք վասն իւրեանց ցաւոցն ստիպեալք եւ այլոց բժշկու-
թեանցն լինել տեսողք: Այլ ոչ ետ թոյլ ի տունն ումէք մտանել,
բաց աշակերտացն միայն:

// Եւ քանզի եկին ոմանք եւ ասեն՝ «Մի՛ աշխատ առնէր զվար-
դապետդ, զի մեռաւ» (հմմտ. Ղուկ. Ե. 49) եւ յորժամ ի տունն հոգաւ,
որ ի տանն էին, ծաղր առնէին, մանաւանդ զի ասաց, թէ ննջէ: Ի
որդէպ էր եւ հաւրն՝ այնպիսի ինչ ախտանալ: Վասն այնորիկ առ
ուղղելով այնպիսի տկարութիւն՝ ածէ յառաջագոյն զկինն ի մէջ:

¹ Ստեփաննոս Սիւնեցու մեկնության այս հատվածը ընդգրկում է եւ «Յայրոսի դստեր», եւ «Տեռատես կնոջ», եւ զանազան բժշկությունները, ուստի նպատա-
կահարմար տեսանք չմասնատել այն, այլ՝ զմեղել առաջին խորագրի ներքո:

զին միածին՝ ըստ այնմ. «Աջ-Քո եւ բազուկ-Քո» (Սաղմ. ԽԳ. 4), եւ թէ՛ «Առաքեալ գձեռն Քո եւ փրկեա՛ր զիս» (հմմտ. Սաղմ. ՃԽԳ. 7), եւ թէ՛ «Եղբօրորդի իմ յառեաց գձեռն ընդ պապրոհանն» (Երզ Ե. 4), որ եւ յարեաւ յերկայնմտութեանէն եւ եկն եղ ի վերայ Ադամայ եւ Եւայի զմարմինն Իւր մահուամբ, որով եկեաց զյաւիտենական կենդանութիւնն, որպէս ասաց. «Եկի, զի զկեանս ունիցիք» (հմմտ. Յովհ. Ժ. 10), եւ թէ՛ «Ես եմ յարութիւն եւ կեանք» (Յովհ. ԺԱ. 25): Իսկ «աշակերտ» յայսմ վայրի զհրեշտա՛կսն իմա, որք սպասաւորք եղեն ի ծննդեանն եւ ի խաչելութեանն:

Իբրեւ եկն Յիսուս ի փուն իշխանին եւ ետես զփողարսն եւ ամբոխ յոյժ, ասէ ցնոսա. «Ի բա՛ց գնացէք, զի ո՛չ եթէ մեռեալ է աղջիկդ, այլ ննջէ» (Մաթթ. Թ. 23-24):

Այս եպերա՛նք ժողովրդապետին, զի ո՛չ ունէր կատարեալ հաւատս առ Նա, որպէս կինն, վասն այսորիկ կոծողք եւ լալականք մտեալ էին ի տուն նորա: Իսկ ասելն «ի բա՛ց գնացէք» երկդիմի իմանի. կամ թէ՛ ի բա՛ց թողէք զայդպիսի հեթանոսական անյուշ սաբար սովորութիւնդ, եւ կամ թէ՛ արտա՛քս ելէք: Է՞ր վասն. զի անփառունակ էր կեանք Նորա յաշխարհի, զի մի՛ ասիցեն՝ առաջի բազմութեանն արարեալ, թէ փառս ի նոցանէ խնդրիցէ: «Զի ո՛չ եթէ մեռեալ է աղջիկդ»: Նախ՝ բանիւ յարուցանէ ի մեղաց զհոգին եւ ապա արդեամբք՝ ի մահուանէ զմարմինն: Եւ երկրորդ՝ նշանակէ ո՛չ այլ շունչ արտաքոյ ածել ի մարմինն, այլ զի՛ւրն, զի որպէս ննջեալն իւր հոգւովն յառնէ, այսպէս եւ սա: Եւ երրորդ՝ զթեթեւութիւն եւ զդիւրութիւն իրացն ծանուցանէ, զի որպէս զննջեալ զարթուցանէ, այսպէս եւ Ես զմեռեալդ յարուցանեմ: Հորրորդ՝ վասն զի մահ մեղաց է ծնունդ, իսկ նա երկոտասան ամաց գոլով՝ տակաւին անմեղ էր, վասն այսորիկ ո՛չ ասաց, թէ մեռեալ է, այլ՝ «ննջէ»: Եւ հինգերորդ՝ զի ասացին, թէ մեռաւ, եւ Նա ասաց թէ՛ ո՛չ, այլ ննջէ՛, զգորութիւնն միանգամայն եւ զամենատես բնութիւնն ծանոյց. զի կամ զգորութի՛ւնն խոստովանին, յորժամ յառնէ, զի ինքեանք ասացին, թէ մեռաւ. իսկ թէ ժխտեն զմահն, զգիտութի՛ւնն յանձն առցեն, զի նոքա մերձ գոլով ասէին, թէ մեռաւ, իսկ Նա ի հեռի ասէ թէ՛ ո՛չ, այլ ննջէ՛, զի ստուգապէս մեռեալ էր. այլ զի Կեանքն առ ընթեր էր, ննջել ասէ նմա:

Եւ ծաղր առնէին զՆա (Մատթ. Թ. 25):

Յիրաւի՛. զի ամենայն, որ զճշմարտութիւնն բարբառի, ի տգիտացն առ վայր մի կատակեալ լինի, որպէս Ղովտ, յորժամ զկի-
զումն քաղաքին ազդէր, ի փեսայիցն ծաղր լինէր (հմմտ. Ծննդ. ԺԹ.
14), եւ որպէս մեք յորժամ վասն հրեշտակահաւասար կենացն ճա-
ռեմք, յանհաւատիցն ըստգտեալ այսպանիմք, քանզի պատրուակ
առեալ զնիւթոյն թանձրութիւն եւ անհաւատութեանն վարագու-
րաւ կաշկանդեալ՝ ո՛չ հաւատան անտեսիցն՝ ըստ այնմ թէ՛ «Խոսրան
ն րանք ճշմարտի» (Յոր Զ. 25), եւ թէ՛ «Այր արդար եղես ի կարականս» (հմմտ.
ն րանք ճշմարտի)» (Յոր Թ. 23), բայց ի ճշմարտութենէ իրացն յետոյ կշտամբեալ յան-
Յոր Թ. 23), բայց ի ճշմարտութենէ իրացն յետոյ կշտամբեալ յան-
զիմանին, որպէս բարեկամքն Յորայ (հմմտ. Յոր ԽԲ. 7-8): Նաեւ ա՛յլ
լիմանին, որպէս բարեկամքն Յորայ (հմմտ. Յոր ԽԲ. 7-8): Նաեւ ա՛յլ
իմն ընդ միտ ածելով աւետարանիչս՝ գրեաց զայս. որպէս զի ստու-
գապէս մեռեալ էր աղջիկն, ինքեանք իսկ անհաւատ լինէին վասն
յարութեանն, զի յորժամ յարիցէ, ըմբերանեսցին եւ մի՛ բարուրս
պատճառանաց ի Նա հպեցուցեն:

Եւ իբրեւ եւ ամբոխն ի բաց, եմուր, կալաւ զձեռանէ նորա, եւ յա-
րեաւ աղջիկն (Մարթ. Թ. 25):

Թէպէտ զամբոխն արտաքս եհան վասն ասացեալ պատճառին, սակայն զհայր մանկանն եւ զմայր առ ինքեան պահեաց, զի մի՛ ստիցեն՝ այլ ազգ ինչ յարոյց զմանուկն եւ ո՛չ հրամանաւ միայն: Վասն որոյ, ասէ, «կալաւ զձեռանէ նորա», իբրեւ ի քնոյ զարթուցեալ յարոյց եւ ետ ցհայրն եւ ասաց տալ նմա ուտել: Ո՛չ միայն յարոյց, այլեւ առողջացո՛յց միանգամայն. զի մի՛ առաջօք զյարուածիւնն կարծիցեն, կերակրոյն տալո՛վ հաստատեաց:

Եւ ել համբաւս այս ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն (Մաթթ. Թ. 26):

Եւ ել համբաւս այս ընդ անմահայս սիրտիւ
Հրամայեաց ինքն ոչ ումեք ասել, բայց Համբաւ Հրաշիցն ո՛չ
առնոյր զտեղի, այլ տարածէր՝ ըստ այնմ. «Ո՛չ կարէ քաղաք թագել, որ
ի վերայ լերինն կայցե!» (Մատթ. Ե. 14): Բայց ինձ հիանալ գայ ընդ կարգ-
ի աշխարհական յեղանակիս, քանզի յորժամ եկն Յիսուս ի տուն
այլաբանութեան յեղանակիս, քանզի յորժամ եկն Յիսուս ի տուն
իշխանին աշխարհիս այսորիկ մարմնով, ետես զյուսահատութիւն
որ վասն յարութեան սերմանեալ յաշխարհս, որ մեծագոյն կոծովք
զանձինս ցտէին եւ զհերս խզէին՝ վարժեալք ի չարէն, քարոզեաց
զյարութիւնն բազմիմաստ եւ յոգնատեսակ բանիւ եւ իրօք՝ ասելով
թէ՛ «Որ հաւարայ յիս, թէպէր եւ մեռանի՝ կեցցե!» (Յովհ. ԺԱ. 25): Մահ քուն է

կամ Գ. Ժամս էր անցեալ, որպէս քուն կոչէ: Երրորդ՝ մեռեալ է, որ Հանդերձ մեղօք մեռանին եւ այնպիսիքն թէպէտ կենդանիք են, մեռեալ կոչին, ըստ նմա՝ «Թող զմեռեալն ի մեռեալսն» (հմմտ. Մատթ. Ը. 22): Իսկ արդարոց մահն Հանգիստ է, որպէս նինջ, ըստ նմա՝ «Ղազարոս բարեկամ [մեր] ննջեաց» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 11): Չորրորդ՝ որպէս զննջելն զիւրաւ զարթուցանեմք, այսպէս եւ Բրիստոս՝ զմեռեալսն: Վասն այն ասաց՝ «Ո՛չ է մեռեալ, այլ ննջէ»:

Երկրորդ հարցանելի է՝ Վասն է՞ր ի տան յարուցանէ:

Պատասխանի. Մեռեալն երկոտասանամեայ օրինակ է զմեռեալն
Հոգւով, երկոտասան անդամօք: Իսկ այս առաջին յարութիւնս նշա-
նակէ զզղջումն, որ ի ծածուկ սրտին եւ ի դեմս հնգից տեսողացն:
Հինգ զգայութիւնքն ներքին եւ ի պատկեր Քրիստոսի անձնիշխան
կամքն, որ յարուցանէ զհոգին մեռեալ:

Երրորդ հարցանելի է՝ Վասն է՞ր առաջին ղկոյսն յարոյց:

Նախքան Երրորդ հարցանելի է՝ Վասն է ի առաջին զից Երրորդ հարցանելի. Վասն չորից՝ Նախ՝ զի առաջին կոյսն մեռաւ մեղօք։ Երկրորդ՝ զի ի կուսէ ծնաւ։ Երրորդ՝ եւ կոյս է հարսնացեալ եկեղեցի սուրբ։ Չորրորդ՝ զի կուսանք կոչին առ հասարակ յարուցեալքն։

Զորքերը հարցումն է՝ վասն է՞ր ետ ցհայրն եւ ո՛չ ի մայրն:

Պատասխանի. Նախ՝ զի հայրն խնդրեաց զկենդանութիւն զստերն, զայն ցուցանէ, թէ որ ոք եւ խնդրէ, նա՛ առցէ եւ զինչ եւ խնդրէ զնոյնն: Դարձեալ ցուցանէ զայն, որ առաջին յարու- թեամբն աւանդեաց զհոգին ի ձեռս հօր, եւ վերջին յարութեանն յարուցանէ զամենայն եւ տացէ ի ձեռս Աստուծոյ Հօր, որում փառս յաւիտեանս. ամէն:

Հովհանն Ը. 40-42, 49-56

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԻԼԵՌՆՅԻ

(ፋጠካ ሊ)

Ի նմին ժամու գայ իշխան ժողովրդեանն եւ, առ վրանգի արարմութեանն, անկանի առաջի եւ աղաչէ վասն բժշկութեան ախարացելոյ մանկանն (հմմտ. Ղուկ. Ը. 41)

Այս եղեւ, զի յամաւթ լիցին ժպիրհքն, որք լիբուրսանէր : Եւ
ռակէին ընդ Նմա: Արդ, թէպէտ եւ ոչ կատարեալ ինչ հաւատս ըն-

ծայեցոյց ժողովրդապետն, սակայն Յիսուս, չառնէ անտես զաղա-
չանս, գնայ՝ տալ զպարգեւս, ըստ խնդրողին մտաց: Եւ ի գնալն
Նորա՝ այն, որ ունէր հաւատս կատարեալս եւ վասն ամալթալի
ախտին, չհամարձակէր կալ առաջի Նորա, ի ծածուկ հնարեցաւ
գողանալ զպարգեւս նորա եւ մերձեցեալ ի քղանցս՝ եհաս շնորհին:
Իսկ Յիսուս, զի մի վնասեսցի ոգւով այն, որ առողջացաւ մարմնով՝
կարծել, թէ անգիտացաւ Նա զգաղտնի գործս նորա: Վասն որոյ,
իրբեւ ամենեքեան մերձեցեալ նեղէին զՆա մարմնով՝ խնդրեաց
զմինն, որ մերձեցաւ ի Նա հաւատով:

Եւ յասելն բազմաց, թէ մեռաւ՝ ասէ. ոչ է մեռեալ, այլ ննջէ (հմմտ. Դուկ, Ը. 52):

Ղուկ, Ա. 52):

Երկոքումբք այսու Նորայն քարոզեալ լինի զաւրովթիւն, զի թէ
յետ յարութեանն խոստովանին զմահն՝ խոստովանին եւ զայն, թէ
յարոյց զնա: Ապա թէ սկսանին ուրանալ, ի պատճառս անհաւա-
տութեան, վկայեն ամենատես բնութեանն, զի ինքեանք մերձ գո-
լով գիտացին, թէ մեռաւ: Եւ նա, ի բացեայ գոլով, գիտէր, թէ ոչ
մեռաւ, այլ ննջէ: Այսպիսեալք յարուցանէ իմաստիւք եւ հրամա-
նաւ զմեռեալն՝ ի հաւատ ամենեցուն յարութեանն:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(ፋጠካ ረ)

Եւ եկն այր մի, որում անուն Յայրոս, իշխան ժողովրդեանն,
անկեալ առ ուրսն Յիսուսի աղաչէր զնա մտանել ի փուն նորա եւ
բժշկել զդուստր նորա երկուրասան ամեայ, որ էր մերձ ի մահ (սքն
Ղուկ. Ը. 41-42):

Ղուկ. Ը. 41-42):

Ու. Եւ միամաւր էր մանուկն երկոտասանամեայ: Այն եղեւ, զի
յամաւթ լիցին ժպիրհքն, որք լրբութեամբ հակառակէին ընդ նմա:

Գա՛ռմն ի փանեն ժողովրդապետին եւ ասէ. Մեռաւ դուստրն քո
(Ղուկ. Ը. 49):

(Ղուկ. Ը. 49):
*Զի մի՛ կարծիք ինչ լիցի յարութեանն: Վասն այնորիկ մեղմով
 երթայր եւ խաւսէր ընդ նոսա:*

Պատասխանի. Նախ. զի յուսացեալն հաւատով՝ մի՛ ամաչեսցէ: Երկրորդ՝ զի յետոյ իշխանին համբաւեցին, թէ դուստրն մեռաւ, մի՛ երկմտիցէ, թէ ոչ յարուցանէ: Երրորդ, զի եւ այլ բազում կեղծաւորք կային եւ վասն բժշկութեան եկեալ, զի մի՛ եւ նոքա երկմտիցեն: Չորրորդ, զի եւ մաքսաւորք՝ ընկերակիցք Մատթէոսի, հաւատասցին:

Հարց. Վասն է՞ր զգաղտ բժշկութիւնն յայտնեաց Քրիստոս ասելով՝ Ով մերձաւ յիս (Մարկ. Ե. 31, հմմտ. Ղուկ Ը. 45-46):

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք Ժ. պատճառ: Նախ՝ այսու ուսուցանէ, թէ զամենայն մերձեցեալսն առ նա գիտէր, թէ հաւատով, թէ նենգութեամբ: Երկրորդ՝ ցուցանէ, թէ որ մարմնապէս մերձեցայր, ոչ ինչ օգտէր, որպէս ամբոխն, որ նեղէր: Իսկ որ մերձեցայր հոգով, զանշօշափելի աստուածութիւնն ի շօշափելի մարմինն տեսանէր: Ըստ նմա՝ «Ձեռք մեր շօշափեցին զբանն կենաց» (հմմտ. Ա. Յովհ. Ա. 1): Երրորդ՝ զայն ցուցանէր, թէ որ մերձեցայր ի մարմինն, զառողջութիւն մարմնոյ գտանէր: Եւ որ մերձեցայր ի հոգին՝ զվարդապետութիւն հոգւոյ: Չորրորդ՝ թե ծածկեալ էր զսքանչելիքն բազմաց թերութիւն լինէր, որք սքանչելեօքն հաստատեցան: Հինգերորդ՝ եւ նոյն ինքն, որ բժշկեցաւ մարմնապէս, հիւանդացեալ լինէր հոգեպէս, զի գիտէր թէ մարգարէ է, այլ ոչ գիտէր, թէ Աստուած է: Վեցերորդ՝ զի հաւատովք կնոջն բազումք ուղղեցան, որ ի տանէն քահանայապետի տկարացան վասն մեռեալ մանկան: Եւթներորդ՝ զի գիտասցէ կինն թէ որ գիտաց զբժշկութիւնն իւր, գիտաց եւ զծածուկ հաւատս նորա: Ութերորդ՝ նա, որ վառողջութեան գիտաց զնա բժիշկ ամենայնի, վասն հարցան գիտասցէ զնա քննիչ ամենայնի եւ դատաւոր: Իններորդ՝ յասաց ի ճանապարհին զի մեռցի մանուկն եւ մի կարծեօք լիցի յարութիւնն, վասն այնորիկ հարցանէր զկինն եւ պատասխանէր, որպէս վասն Ղազարու յամեաց՝ Բ. օր անդրէն, զի չորեքօրեայ լիցի մեռեալն (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 39): Տասներորդ՝ եհարց զի կարծիքն նորա հաստատեսցէ եւ զհաւատն գովեսցէ, եւ դուստր կոչեսցէ հաւատովն:

Եւ ի միտս: Տեռատես կինն, որ յետոյ կուսէ մերձեցաւ ի հանդերձս եւ բժշկեցաւ, նշանակ է զհեթանոսաց եկեղեցիս, որ պղծալից արեամբ զոհիցն աղտեղեալ էր եւ ախտացեալ: Եւ բազում ինչս վատնեաց ի կուռսն, եւ ոչ ողջացաւ, այլ հաւատով մերձեցաւ ի

Քրիստոս եւ ի մարդեղութիւն բանին, որ է յետոյք նմա, որպէս ասէր առ Մովսէս, թէ «զյետոյս իմ տեսցես» (Ելից ԼԳ. 23), այսինքն՝ ի ծածկոյթ աստուածութեանն: Եւ ապա սրբեցաւ եւ ողջացաւ: Եւ եղեւ դուստր վերնոյն Սիրնի:

Ղուկաս Ը. 43-48

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԻԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ Ը)

Իսկ նա դողալով եկն, անկաւ առաջի Նորա եւ ամենեցուն ուսոյց այնպիսի հաւատով մերձեցաւ ի նա: Գովեաց եւ Տէրն զքաջութիւն հաւատոց նորա. «Նաւարք քո կեցուցին զքեզ»: Գան, ասեն ժողովրդապետին՝ մեռաւ դուստրն քո, եւ Յիսուս ասէ. «Մի՛ երկնջիր, այլ միայն հաւարաւ»: Զի ուսցի հաւատս՝ որպէս արժան է, այնպէս ընծայել:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Ը)

Եւ ընդ երթալ նորա կին մի փեռափես երկուրասան ամեայ, մափուցեալ յեփոյ՝ մերձեցաւ ի հանդերձս նո[րա] (հմմտ. Ղուկ. Ը. 42-44):

ԵՓ Արդ՝ կինս այս ած զմտաւ, թէ այն, որ կարող է զհոգի[ն] երկոտասան ամեայ դստերն դարձուցանել ի մարմինն, կարող է եւ զերկոտասան ամեայ զհարուածս բժշկել: Արդ՝ որ մերձեցայր ի նա մարմնապէս, շաւաղափումն մարմնոյ տեսանէր: Եւ որ մերձեցայր ի նա հոգեպէս, զանշաւափելի աստուածութիւնն տեսանէր ի նայր ի նա հոգեպէս, զանշաւափելի աստուածութիւնն տեսանէր ի ներձեռն մարմնոյն: Անսուրբ էր ըստ աւրինացն տեռատեսն եւ սերմնակաթն, եւ ո՛չ մտանէր ի տաճարն:

ՍՏ Այլ զի աւրինակ էր, որոց անդադար զգարչելի ցանկութիւնն հոսէ: Իսկ ի մերձեցալն ի Քրիստոս՝ զգարչելի հոսումն ախտիւքն ցամաքեցոյց: Նախ՝ զհոգւոյն ախտն հաւատովն սրբեաց եւ ապա՝ մարմնոյն հոսումն բժշկեցաւ:

Ասէ Յիսուս. Ո՞ր մերձեցաւ յիս (հմմտ. Ղուկ. Ը. 45):

Ընդէ՞ր ո՛չ յայտնեաց Տէր մեր, թէ ո՞վ մերձեցաւ ի նա, զի վկայ լիցի այն, որ բժշկեցաւ:

Զի գաւրութիւն ել յինէն (տէն Ղուկ. Ը. 46):

Յայտնեաց Յիսուս զգաւրութիւն իւր, որ բժշկեաց զնա ի ծածուկ: Ո՛չ ինքն վկայեաց վասն անձին իւրոյ, զի ի մէջ թշնամեաց կայր: Մնաց, զի գործքն եղիցին իւր քարոզ:

Իբրեւ երես կինն, եթէ ո՛չ ծածկեցաւ ի նմանէ, եկն դողալով, պարմեաց առաջի ամենեցուն (հմմտ. Ղուկ. Ը. 47):

ԿՐ Որպէս բժշկութեանն հաւատաց, զոր ծածկարար խորհեցաւ, այսպէս եւ՝ գիտութիւնն Քրիստոսի:

Քաջալերեաց, դո՛ւսրր (Ղուկ. Ը. 48):

Որպէս յայնժամ ցանդամալոյծն ասէր. «Քաջալերեաց, որդեա՛կ» (հմմտ. Մարկ. Ժ. 49): Քանզի զարհուրեալ էր կինն, վասն այնորիկ քաջալերեաց զնա ի հաւատս:

Հաւաքք քո կեցուց[ին] զքեզ (տէն Ղուկ. Ը. 48):

Կր.(ոսկի.) Գովէր զհաւատս կնոջն եւ այնու խրատէ՝ տալով համարձակութիւն ախտաժէտացն եւ մեղաւորացն մերձենալ ի նա հաւատով որպէս կինն:

Գա՛ ոմն ի քանէն ժողովրդապետին եւ ասէ. Մեռաւ դուսրրն քո (տէն Ղուկ. Ը. 49):

Զի մի՛ կարծիք ինչ լիցի յարութեանն: Վասն այնորիկ մեղմով երթայր եւ խաւսէր ընդ նոսա:

Իսկ Յիսուս իբրեւ լուա՛ւ ասէ. Մի՛ երկնջիր, այլ հաւաքալ (հմմտ. Ղուկ. Ը. 50):

Իգ. Զի ուսցիս, թէ որպիսի՞ հաւատս արժանի է ընձեռել:

11. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԵՐԿՈՒՅ ԿՈՒՐԻՅ

Մաթթեոս Թ. 27-31

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Եւ մինչդեռ անցանէր Յիսուս զհեպ եղեն նմայ կոյրք երկու աղաղակէին եւ ասէին՝ ողորմեաց մեզ որդի Դաւթի (տէն Մաթթ. Թ. 27):

Եւ ընդէ՞ր արդեւք ձգեալ տանէր զնոսա եւ ստէպ-ստէպ աղաղակել տայր:

Դարձեալ եւ այսու եւս ուսուցանէ զմեզ ի բաց առնել յանձանց, զառ ի բազմաց փառաւորութիւնն: Քանզի մաւտ ի տունն էին, տանի զնոսա ի ներքս եւ առանձինն բժշկէ: Եւ այս ի պատուի-րելոյն յայտ է, մի՛ ումէք ասէ ի վեր հանիցէք: Որ ոչ սակաւ ինչ ամբաստանութիւն էր հրէիցն, զի սոքա, աչաւք կափուցելովք, ի լսելոյ եւ եթէ հաւատային եւ նոքա, աչաւք բացաւք, որ գործոց վկայէին, զնայ եւ զսքանչելիսն տեսանէին եւ զամենայն ինչ ընդ-հակառակս նմա գործէին:

Եւ արդ տես զյաւժարութիւն նոցա, զի ոչ վայրապար մերձեցան, այլ մեծաձայն աղաղակէին, ոչ այլ ինչ, այլ՝ զողորմութիւնն եղեալ առաջի, աղերսիւ որդի Դաւթի կոչէին: Զի՞ պատուական իսկ համարեալ էր նոցա անունն, զի բազում ուրէք եւ մարգարէքն իսկ յորժամ զթագաւորսն պատուել եւ մեծս երեւցուցանել կամէին, յայն անուն կոչէին զնոսա: Եւ իբրեւ հրամայեաց կոչել ասպա բժշկէ: Զի մի կարծիցի թէ առ պարծանս ընդյառաջ երթայցէ սքանչելեացն, զի ցուցցէ, թէ արժանի էին բժշկութեանն: Եւ զի՞ Դաւթա որդի կոչէին, հանէ ի բարձրագոյնսն զնմանէ:

Հաւատա՞յք, ասէ, թէ կարող եմ առնել ձեզ զայդ: Եւ ոչ ասաց՝ եթէ հաւատայք եթէ կարաւ եմ բարեխաւսել առ Հայր իմ կամ աղաչել, այլ՝ թէ՞ ես իսկ կարող եմ առնել: Եւ նոքա ասեն՝ այո, Տէր: Եւ ոչ եւս որդի Դաւթի, միայն կոչէին զնայ, այլ ի բարձրա-գոյնսն վերացեալք զտէրութիւնն, իսկ խոստովանէին, այնուհե-տեւ եւ նայ զնչ ձեռն եւ ասէ՝ «Ըստ հաւաքալոց ձերոց եղիցի ձեզ»:

Զանմեծարգու թիւն անձինն պատուէ այսու: Նաեւ զնոսա խրատէ սաստիւն մի՛ պանծալ յանձին արժանաւորութիւն, որով հպարտացեալ՝ գիտակալից լիցի սատանայ, եւ վերստին կործանիք յանհաւատութեանն կուրու թիւն, զի որպէս խոնարհութիւն զգուշութեամբ բարձրացուցանէ, այսպէս եւ մեծամտութիւն զբարձրացեալն կործանէ:

Եւ նորա ելեալ՝ համբաւեցին զՆա ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն (Մաթթ. Թ. 31):

Տես, թէ ո՛րպէս ի սաստէն զգաստացան, քանզի ո՛չ զանձինս, ալ զՆա՛ իսկ աւետարանէին եւ սքանչելեացն հռչակիչք լինէին. եւ զի՞նչ ասէին, քան թէ զայս, թէ Յիսուս Քրիստոս Որդի Դաւթի՝ փրկիչ Իսրայէլի, եկեալ է յաշխարհ: Եւ դարձեալ՝ սոցա ասաց թէ՛ «Մի՛ ոք գիտասցէ», իսկ ալուր թէ՛ «Երթ պարմեա՛ զփառս Ասրուծոյ» (հմմտ. Ղուկ. Թ. 60). Հէ՛ ինչ հակառակ, ալ խրատէ, զի մեք զանձինս մի՛ յարգեսցուք, եւ թէ ալք յարգեսցեն, մի՛ յանձն առցուք, ապա թէ ի փառս Աստուծոյ իցեն իրքն, ստիպեալ զամենեսեան ի նո՛յն յորդորեսցուք:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ

(Երրորդ հապոր, գլուխ Ը.)

ՎԱՍՄՆ ԿՈՒՐԻՅՆ

Մինչդեռ անցանելի զհետ երթ[ան] կոյրք երկու աղաղակ
(Մաթթ. Թ. 27):

(Մաթթ. Թ. 27):

Գիտե՛լ պարտ է, զի կարգաւ կատարէ զնշանսն՝ փոքունցն ի մեծագոյնն ելեալ, որպէս բորոտն, ջերմն, հիւանդն, անդամալոյծն եւ ապա զմեռեալն յարուցանել: Ուսանիմք յայսմանէ, զի կարգաւ կատարելի է զառաքինութիւնն: Նոյնպէս եւ ամենայն տնօրէնութեանց կատարումն յարութիւնն է: Այսպէս եւ ի կատարածի հասարակաց յարութիւնն: Ուսանիմք յայսցանէ. ամենայն գործոց գլուխ եւ կատարումն գոլ, որ ի մահ ու մեղաց զհոգիս կեցուցանեմք՝ եթէ՛ զմերս եւ եթէ՛ զայլոցս:

ԲԱՆԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆ ԵՒ ԼՈՍԱԼՈՐԵԱՅ,

Դարձեալ գիտելի է, զի յետ յարութեանն զկոյրսն լուսաւորեաց,
յուշանէ, թէ յետ առաքինութեան գործնականին, պարտ է տեսա-

կանաւն զարդարեալ զմեզ, եւ ապա հալածին չարք: Նա եւ յետ յարութեանն ծանեան զաստուածութիւնն Քրիստոսի առաքեալքն եւ զպաշտօն դիւացն հալածեցին: Այսպէս եւ յետ յարութեանն, պայծառացեալք հոգւով եւ մարմնով, դէմ յանդիման տեսանեմք զԱստուած, որպէս կոյրքն լուսաւորեցան եւ յանժամ խափանեսցի ամենայն մոլորութիւնք չարին: Այսքան հոգեպէս տեսութիւնն կարգի սքանչելեաց:

Դարձեալ մինչդեռ անցանէր ընդ այն Քրիստոս, նախասացեալն է, զհետ եղեն կոյրք Բ., այսինքն՝ հրեայքն եւ հեթանոսքն: Կուրացեալք անաՀաւատութեամբ, անգիտութեամբ եւ մեղօք, զոր լուսաւորաց Քրիստոս Հաւատով, ճշմարիտ գիտութեամբ եւ արդարութեամբ:

բուլթեամբ: Հասն է՞ր [հ]ապաղեաց բժշկու[թիւն կուրացն, որ աղա-
ղակէին:

Պատասխանի. Վասն Զ. պատճառի: Նախ՝ զի մի ի ժողովրդեան
մէջն լիցի, որով ուսուցանէ մեզ, ոչ առնել զգործս ի ցոյցս եւ ի
փառս անձին: Երկրորդ՝ ի յանդիմանութիւն հրէիցն, զի կոյրքն ի
լրոյ հաւատացին: Իսկ նոքա տեսանելով զսքանչելիսն, ոչ հաւա-
տային: Երրորդ՝ զի ցուցցէ արժանի գոլ նոցա այսպիսի շնորհաց,
զի յօժարութեամբ աղաղակէին: Չորրորդ՝ զի վասն աղաղակի նո-
ցա եւ խնդրոյն լիցի բժշկութիւնն եւ մի կարծեսցեն, թէ ի պարծանս
իւր առնէ զսքանչելիս: Հինգերորդ՝ զի յարգեսցեն եւ մեծարեսցեն
գովելի անուամբն, վասն հրէիցն, զի որդի Դաւթի ասէին: Վեցե-
րորդ՝ զի ի մեծ աստիճանն ելցեն գիտութեան, թողլով զԴաւթին,
այսինքն՝ տէրութեան, զոր դաւանեցին ապա ընկալան զբժշկու-
թիւն:

«Արարման» եւ «Ողորմեայ»:

Ժիւն: Հարց. Զինք զանազանի. «Ողորմեաց» եւ «ողորմեայ»:
Պատասխանի. Երկուքն խնդիրք են աղաչանօք: Այլ զանազա-
նին երիւք: Նախ՝ Ողորմեացն բազմաւորակի է, զի ողորմեաց մեզ
ասէ: եւ Ողորմեա՝ առանձին: Երկրորդ՝ ողորմեացն՝ ներկայի եւ
միւսն՝ ապագայի: Երրորդ՝ մինն գիմացն խնդիր է, եւ մինն՝ զայլ
ինչ իրաց:

Որդի Դավթի (Մարթ. Թ. 27)
Նախ՝ (1) աղերս է գովութեամբ: Երկրորդ՝ յիշումն զգովթն
Դավթի առ կոյրս եւ կաղս եբուսացոց, որ արար զողորմութիւնն:

Ըստ հաւաքոց ձեր եղեն ձեզ (Մաթթ. Թ. 29):

Նախ՝ զհաւատս նոցա հաստատէ: Երկրորդ՝ ժառանգորդ ցուցանէ զհաւատն սքանչելեաց, զի ի զօրութենէ եւ ի հաւատոցն լինի սքանչելիք: Երրորդ՝ վկայ ցուցանէ զարդիւնքն բանից նոցա, որ աղաղակէին:

Հարց. Վասն է՞ր երբեմն հրամայէ ծածկեալ եւ երբ յայտնեալ սքանչելիս:

Պատասխանի. Յորժամ գործն ի մեր փառս լինի, զայն հրամայէ ծածկել, այլ ի փառս Աստուծոյ, յայտնել եւ յորդորել պարտ է:

12. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՆԱՄԵՐ ԴԻԲԱՆՈՒՆ

Մաթթեոս Թ. 32-34

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Եւ իբրեւ եկին նորա անտի, մաքուցին առ նայ այր մի խուլ եւ համր եւ դիւահար (Կրն Մաթթ. Թ. 32):

Ոչ թէ ի բնէ ինչ էր ախտն, այլ ի դիւին վնասակարութենէ, վասն որոյ եւ այլք իսկ մատուցանէին, զի չէր կարող անձամբ աղաչել, քանզի համ<ա>ր էր եւ ոչ զայլս աղաչել կարէր, զի դիւին կապեալ էր զլեզու նորա եւ զմիտսն ընդ լեզուին: Վասն այնորիկ եւ ոչ պահանջէր ի նմանէ հաւատս, այլ վաղվաղակի բժշկէր: Եւ ելանել դիւին, ասէ, խաւսեցաւ համրն:

Իսկ ժողովուրդն առ զարմանս ասէին՝ թէ ոչ երբեք երեւեցաւ այսպիսի ինչ յԻսրայէլի (Խմնք. Մաթթ. Թ. 32):

Որ կարի զայրացուցանէր զփարսացիսն, զի առաւել քան զամենիսեան զՆայ յարգէին ոչ քան զնոսայ եւեթ: Որ յայնժամն էին, այլ քան զառաջինսն, ոչ զի բժշկէին համարէին զՆա մեծ, այլ զի վաղվաղակի դիւրաւ: Եւ այն զանհարինսն, որում ալն ոչ ոք ունէր, թէ բժշկելոց իցէ, եւ ժողովուրդքն այնպէս զարմանային, բայց փարիսեցիքն, առ չարութեան, շնորհին հակառակն ասէին եւ ոչ ամաչէին:

Իշխանաւն դիւաց, ասէ, հանէ դայ զդեւս (Կրն Մաթթ. Թ. 34):

Քանզի որ զինչ կացէ անմտութիւն, մանաւանդ զորս յառաջ մատուցեալ ասէ, եթէ չէ հնար դիւի զդեւս հանել, զի ժողովեալ սոփորէ զիւրս եւ ոչ աւցտել: Իսկ Նայ ոչ միայն զդեւս հանէր, այլ եւ զբորոտս սրբէր, եւ զմեռեալս յարուցանէր, զոր ոչ երբէք ախորժեն դեւք եւ ոչ յաւժարին, իսկ զայն առնել: Զի դեւք յԱստուծոյ հանէն եւ առ կուռս մերձեցուցանեն եւ հանդերձեալ կենացն ջանան (առնել թերահաւատս: Դեւք թշնամանեալ բարի ինչ ումեք առնէ, իսկ սայ զհակառակն նորին առնէ յետ այնչափ, ասէ, թշնամացն:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(ፋጠካ ቆ)

Եւ յելաննէն նոցա արգարս՝ ահա մաքուցին առ Նա այր մի համր դիւահար: Եւ յելաննէլ դիւին՝ խօսեցաւ համրն (Մատթ. Թ. 32-33):

Յայնժամ համբաւ սքանչելեացն տարածեցաւ, եւ յամենայն կողմանց ի բժշկութիւն առ Նա փութային, իսկ Նա ո՛չ միայն զմարմին, այլեւ վարդապետական բանիւ զոգիսն ապաքինէր, որ-պէս կոյրքն, զի առողջացեալք մարմնով եւ զօրացեալք հոգւով ելին արտաքս, եւ ահա զայլ ոմն մատուցին՝ համր եւ դիւահար: Ո՛չ եթէ ի բնէ էր ախտն այն, այլ ի դիւին վնասակարութենէ, որպէս զի մի՛ լուիցէ եւ կամ խօսեսցի եւ հաւատասցէ, քանզի կապեալ էր զլեզու նորա, վասն որոյ եւ այլք իսկ մատուցին, քանզի չէր կարող անձամբ պաշտել: Ուստի ո՛չ պահանջեաց հաւատս, այլ վաղվադա-կի բժշկեաց, եւ նա սկսաւ խօսել եւ օրհնել զԱստուած եւ զՏուօղն պարգեւաց, որով յայտնի եղեւ, թէ Նա ինքն է արարիչ մարդկան, որ ստեղծեալ ի հողոյ՝ եղ զնա յերկրի խօսուէն բանական:

Եւ զարմացան ժողովուրդքն եւ ասեն թէ՝ «Եւ ո՛չ երբեք երեսեցաւ այսպիսի ինչ յԻսրայէլի» (Մարթ. Թ. 33):

Պարզամիտքն փասն անյաղթ հրաշիցն ի զարմանս եկին եւ զարժանաւոր գովութիւնն Նմա մատուցին, եւ ի մարդկան հաւասարութենէ զՆա ի բաց տարեալ՝ Աստուած ուրեմն կարծեցին։ Յայտ յայնմանէ է, զի ասացին, թէ «ո՛չ երբէք երեւեցաւ ա սի ինչ յիսրայէլի», այսինքն՝ ոչ միայն քան զնոսա, որ յայնժա ին, այլ իբր հմուտ գոլով պատմութեանցն՝ քան զառաջին հրաշսն մեծ համարէին՝ զՄովսիսին եւ զԵղիային, զի ո՛չ միայն բժշկէր, այլեւ զանհնարինսն, որում ալն ոչ ոք ունէր, եւ վաղվաղակի եւ դիւրաւ փասն այնորիկ հիանային։

Իսկ փարիսեցիքն ասեին թե՝ «Իշխանաւոն դիւա՛ց հանէ Դա
գղեւս» (Մատթ. Թ. 34):

Թէպէտ կարի յոյժ անմտաբար ասացին, սակայն խարդաւանեալ նենգութեամբ զգարմանս ժողովրդեանն յայլ կողմն դարձուցին, առ որս ասելի է, թէ ո՛վ յիմարք, զիա՞րդ հնար է դիւի զդեւս հա-

նել, զի նա ժողովել սովոր է զիւրսն եւ ո՛չ օցտել: Նաեւ ա՛յլ ազգ-
զի սա ոչ միայն զդեւս հանէ, այլեւ զբորոտս սրբէ, եւ զմեռեալս
յարուցանէ, եւ զծով սանձէ, եւ զմեղս թողու, եւ զարքայութիւնն
աւետարանէ, եւ առ Հայր մերձեցուցանէ, զոր ոչ երբէք ակորժեն
դեւք առնել, այլ զնորին հակառակն: Զի յԱստուծոյ հանեն եւ ի
կուռսն մերձեցուցանեն, եւ ի կենաց մերժեն եւ առ մահ ածեն, եւ
բարի բնաւին ումեք ոչ առնեն, այլ ի չարն յօժարեցուցանեն: Բայց
զի նոքա նախանձու լցեալք եւ չարութեամբ բորբոքեալք՝ զհակա-
ռակն ասէին եւ ոչ ամաչէին:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Նապոր Գ. գլուխ Ը)

Հարց. Զինչ է խուլ ու համր:

Հարց. Զինչ է խուլ ու համր.
Պատասխանի. էի բնական ախտից. յորժամ խուլ լինի ի բնէ, ի
հարկէ եւ համր լինի, զի ո՛չ լսէ ինչ, եւ ո՛չ խօսի: Իսկ այս ո՛չ է
բնական ախտ, այլ ի հարուժեանն է գիւրն: Եւ յայտ է, զի յորժամ
եղ գեւն, եւ խօսեցաւ համրն: Եւ գիտեալ է, զի սմանէ հաւատ ո՛չ
խնդրեաց որպէս ի կուրիցն, այլ բժշկեաց: Եւ յայսմանէ ուսանիմք,
յորժամ բնական խուլ եւ համր լինի, պարտ է տալ զմկրտութիւն
եւ զսուրբ խորհուրդն, թէպէտ ո՛չ կարէ խոստովանել, զի ի միտս.
ունի զզղջումն:

Հարց. Վասն էր զարմանալին ժողովուրդքն, թէ երբէք յԻսրայէլ աշխարհի ոք ոչ եղեւ:

այսպիսի ոք ոչ եղեւ։
Պատասխանի. Զի չորիւք զանազանի նշանք մարգարէից եւ
Տեառն։ Նախ՝ զի Քրիստոս փոյթ առնէր զբժշկութիւնն, զի ընդ
ասելն եւ գործն կատարեւ, եւ մարգարէքն՝ յապաղելով։ Երկրորդ՝
զի մարգարէքն ղեզօք առնէին, որպէս Եսայի՝ պաղատիտ թգոյ։
Երրորդ՝ զի Քրիստոս ի վեր քան զբնութիւն առնէր գործ մեծամեծ։
Զորրորդ՝ զի անուամբն Աստուծոյ եւ աղօթիւք որպէս Մովսէս,
իսկ Քրիստոս բանիւ միայն եւ կամօք։

ՎԱՍՆ ՓԱՐԻՍԵՅԻՆՅՆ

Իսկ բեր, տեսցուք զփարիսեցւոցն բաջադմունք: Գիտելի է, զի երկոտ<ն>ասան են զլիսաւորագոյն սքանչելիքն Քրիստոսի, որ կատարեալ էր: Նախ՝ զարտաքինս մարմնոյն բժիշկ էր, որպէս

Երկու բարութիւնս խոստացեալ պարգեւէր. մի՝ զարքայութեանն աւետիսն խոստանայր եւ միւս եւս զպէսպէս ցաւսն բժշկէր: Ոչ զգեւղս թողոյր եւ ոչ զքաղաքաւ զանց առնէր, այլ յամենայն տեղիս երթայր:

Եփես, ասէ, գնոսա իբրեւ գոչխարս վարարեալս եւ ցրուեալս անփերով[ն]չս գովով (հմմտ. Մատթ. Թ. 36): Եւ այս զիշխանաց հրէից ամբաստանութիւն, զի հովիւք էին եւ զգալոց գործ գործէն, ոչ միայն ուղղութիւն ինչ ցուցանէին այլեւ այլոց յառաջագիմութիւնն եւս ապականէին, մինչդեռ ժողովուրդքն զարմանային եւ ասէին թէ ոչ երեւեցաւ այսպիսի ինչ յիսրայէլի: Նոքա ընդնդէմ դարձեալ բամբասէին, թէ իշխանաւն զիւաց հանէ դայ զգեւս:

Նունձք բազում են եւ մշակք սակաւ (Մաթթ. Թ. 37): Ոչ ի սերմա-
նելն ինչ առաքեմ զձեզ, ասէ, այլ ի հնձել, զոր եւ Յովհաննէս
ասէ, այլք մշակեցին եւ դուք ի վաստակս նոցա մտէք (Խմբ. Յովհ.
Դ. 38): Զայս ասելով եւ զմտացն հպարտութիւնն ցածուցանէր եւ
խրախոյս իմն աւելի տայ եւ ցուցանէ, թէ մեծ ջանն անցեալ է, իսկ
մշակս աստ զերկոտասանսն կոչէ: Միթէ յաւել զոք ի նոսա ոչ այլ
զնոսա միայն առաքեաց վասն որոյ ասէ. «Աղաչէք զտէր հնձոց, զի
հանցէ մշակս ի հունձս իւր»: Եւ յաւելած ինչ ի նոսա ոչ արար, զի
զերկոտասանսն իսկ բազումս արար, ոչ թուոյ ինչ յաւելուածով,
այլ զաւրութիւնս շնորհելով: «Աղաչեցէ՛ք, ասէ, զՏէր հնձոց: Եւ
մինչեւ նոցա յաղաւթս կացեալ էր եւ ոչ խնդրել ինքն իսկ տալը
նոցա զձեռնադրութիւնն եւ յուշ առնէն նոցա զՅովհաննոս
ւրոյն եւ զհոսողին եւ զյարդին եւ զցորենոյն ընդրութիւնն, ու ի
յայտ իսկ է, թէ ինքն մշակն եւ ինքն է տէր հնձոցն եւ մարդա-
րէիցն ինքն հրաման տայր, զի ի հնձել առաքեաց, յայտ առնէ, թէ
ոչ զաւտարի ինչ այլ զոր ինքն մարդարէիւքն սերմանեաց: Թէպէտ
եւ չեւ եւս էր զհոգին տուեալ, չեւ ես հոգի:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(Q₁n₁h f₀)

Եւ շրջէր Յիսուս ընդ ամենայն քաղաքս եւ ընդ գետոս, ուսուցանէր ի ժողովուրդս նոցա եւ քարոզէր զաւերարանն արքայու-

թեան, եւ բժշկէր զամենայն ախարս եւ զամենայն հիւանդութիւնս ի ժողովրդեանն (Մարթ. Թ. 35):

Տե՛ս աստ զհեղութիւն Տեառն մերոյ, զի ոչ միայն չպատժեաց զանհաւատսն, այլեւ ոչ դոյզն բանիւ սաստեաց՝ առ ի խրատ եւ ի յուսումն մեզ, թէ պարտ է զչարախօսն ո՛չ դանիւք տանջել, այլ երախտեօք պատուել եւ ի բարի առնելոյ ո՛չ դադարել, վասն որոյ ասէ. «Շրջէր ընդ քաղաքս»: Քանզի վասն ամենեցուն փրկութեան ասէ. «Շրջէր ընդ քաղաքս»: Քանզի վասն ամենայն տեղիս երթայր, ո՛չ ի քաղաքաց եկեալ էր յաշխարհ, յամենայն տեղիս երթայր, ո՛չ ի քաղաքաց վասն բազմապատիկ մեղաց նոցա խորշէր եւ կամ ի փափուկ կենացն պատրեալ լինէր, եւ ո՛չ ի փոքրկութենէ գիւղից վասն մեծատուութեան գինքն ի բաց որոշէր, այլ «ընդ ամենայնի ամենայն լինէր, ծամտութեան գինքն ի բաց որոշէր, այլ «ընդ ամենայնի ամենայն լինէր, զի գրագումս շահէր» (հմմտ. Ա. Կոր. Թ. 19, 22): Եւ այն հետիոտս, որպէս ասէ, շրջէր, ո՛չ վասն պատուոյ կամ ազահութեան, որպէս այժմու քաղաքս, այլ ուսուցանելոյ աղագաւ, զի ի ժողովրդանոցսն մու քաղաքս, այլ ուսուցանելոյ աղագաւ, զի ի ժողովրդանոցսն մտեալ՝ մեկնէր զՕրէնսն եւ յեղափոխելով ի Նորս շրջէր, յորոյ վերայ յաւելոյր զարքայութիւնն երկնից աւետարանել եւ ի մարմնաւորայ փառաց եւ ի ժառանգութեանց երկրաւոր իրաց ուսուցանէր ի կան փառաց եւ ի ժառանգութեանց երկրաւոր իրաց ուսուցանէր ի բաց հրաժարել: Եւ այսմ կնիք հաստատութեան՝ զսքանչելիսն յաճախէր եւ զբժշկութիւնսն առատացուցանէր, զոր աւետարանիչս ոչ բաւականացաւ առ ի պատմել զքարոզութիւն բանիցն եւ կամ զգանազանութիւն բժշկութեան ախտիցն, այլ միայն թէ՛ «ուսուցանէր զաւետարանն արքայութեան», որով զհոգիս նոցա բուժէր եւ նշանօքն զմարմինս առողջացուցանէր եւ այսպէս տէ՛ր գինքն հոգւոց եւ մարմնոց գով քարոզէր:

Եւ Կենեալ զԺողովորդսն՝ զթացաւ ի նոսա, զի էին աշխարեալք
Եւ ցրուեալք իբրեւ զոչխարս, որոց ոչ իցէ հովիւ (Մարթ. Թ. 36):

Աստ յատուկ զիշխանան հրէից ամբաստանէ՝ զդպիրսն եւ զփարիսեցիսն, զի հովիւք էին եւ զգալոց գործս գործէին, զի ոչ միայն ուղղութիւն չցուցանէին, այլեւ զայլոց եւս յառաջադիմութիւն խանգարէին։ Քանզի յորժամ նոքա վասն նշանին զարմանալին, սոքա ընդդէմ դարձեալ՝ «Իշխանաւոյ ղիսաց հանէ Դա զդէս» բասէին (Մարթ. Թ. 34) եւ զկորուստ ժողովրդեանն ոչ ցաւէին, զորոց եւ Ամովս սլախարակէ¹։ Վասն որոյ Հովիւն քաջ տեսեալ զհօտս

¹ Այստեղ հեղինակը հավանաբար շփոթմամբ է տալիս Ամուսի անունը, որի գրքում

Իւր ոչ այժմ, այլ նախքան դյաւիտեանս աստուածեղէն զօրութեամբն՝ զթացաւ արարչական կամօք եւ վասն նոցա իսկ մարմին զգեցաւ, որպէս ասէ. «Ո՛հ ուրեք առաքեցայ, եթէ ոչ՝ առ ոչխարս կորուսեալս քանն Իսրայէլի» (Մաթթ. ԺԵ. 24): «Զի էին, — ասէ, — աշխատեալք եւ ցրուեալք»: Երկակի է իմաստ բանիս. կամ յանուղղայ գնացից հովուացն վշտացեալ մտօք որպէս Ղովտ՝ զԻւր սուրբ հոգին նոցա անօրէն գնացիւքն տանջէր, եւ այսպէս ի բաց կացեալք ի նոցանէ՝ անտերունջ շրջէին եւ կամ «աշխատեալ» մեղօք իբր բեռամբ իմն ծանու դատեալ լինէին ի մտացն խղճէ եւ «ցրուեալք» յաստուածապաշտութեանն լրմանց, զի թէ արդարութիւն ժողովիչ է առ Աստուած եւ միացուցիչ, ապա ուրեմն մեղքն՝ ցրուիչ եւ որոշիչ՝ ըստ այնմ. «Մե՛ղք ձեր որոշեն ի մէջ Իմ եւ ի մէջ ձեր» (Ես. ԾԹ. 2), վասն որոյ ասէ՝ ցրուեալք յայրս եւ ի ձերպս վիմաց՝ տառապէին եւ բաժինք դալլոց եւ աղուեսուց լինէին (հմմտ. Սաղմ. ԿԲ. 11): «Իբրեւ զոչխարս, որոց ոչ իցէ հովիւ»։ ցուցանէ, թէ բնութեամբ անմեղք էին, այլ յառաջնորդաց ոչ վարժեալք զայն կրէին, յորս զթացեալ՝ առաջնորդս կարգէ:

Յայնժամ ասէ ցաշակերպոսն Իւր. «Նունձք բազում են, եւ մշակը՝ սակաւ: Արդ աղաչեցէ՛ք զՏէր հնձոց, զի հանցէ մշակս ի հունձս Իւր» (Մատթ. Թ. 37-38):

Որպէս անդ ի ստեղծմանն նախ զԹագաւորութեանն ճոխութիւնս պատրաստեաց եւ ապա զմարդն Թագաւոր ի ներքս կացոյց, այսպէս եւ աստ յերկրորդ արարչութեանս զնոյն տնօրինէ, որպէս ի ցուցցէ, Թէ Նա, որ զաշխարհս արար, նոյն Ինքն է, որ այժմ նորոգէ, քանզի նախ զգօնացոյց զմարդիկ վարդապետութեւն իւրով եւ սքանչելեօք եւ այժմ զԹագաւորեալսն ի Սաղիմ հովիւս եւ վերակացուս նոցին կարգէ: «Հունձք բազում են,— ասէ,— եւ մշակք՝ սակաւ»: Զարքայութեան որդիս ասէ «հունձս», որպէս եւ այլուր ասաց. «Ամբարձէք զաչս ձեր եւ փնէք զարփորայս, զի սպիտակացեալ են եւ ի հունձս հասեալ» (Յովհ. Դ. 35), որք բազմապատկեցեալ որայք հաւատովք եւ գործովք՝ յշտեմարանս վերին հաւաքին, իսկ «մշակք»՝

հոգևոր հովիվներին ուղղված պախարակումներ չկան Ամովսի փոխարեն պիտի հիշատակվեր թերևս Եզեկիել ճարգարեն (Եզեկ. ԼԴ. 1-6) կամ Երեմիան (Երեմ. ԻԳ. 1-4): Ծնթ.՝ Յովհաննես Ծործորեցու հատորը կազմողի:

զերկոտասան առաքեալսն, որպէս յայլում տեղւոջ «փոքրիկ»
անուանէր «հօտ» (հմմտ. Ղուկ. ԺԲ. 32):

Բայց զի՞նչ է այս. ոչխարին հովիւ' է պիտոյ եւ ո՛րհէմ հանօղ: Ա՜յսպէս իմա. զի հովիւն եւ առաջնորդն օրինակ իմն մշակ է ժողովրդեանն եւ տածող եւ դարմանող, յորժամ յԱստուծոյ կարգեալ իցէ, եւ մշակ ո՛րք ալ ազգ, ալ հանօղ, քանզի պիտոյանայ երբեմն եւ ա՛յսմ, յորժամ գէթութեան գործս հատանէ բանին մահագա-
ղաւ եւ երկեցուցանող սպառնալեօք: Եւ դարձեալ՝ զի ծանր իմն է գործ վերականգութեան, զի մի՛ մեծամտեալ Հպարտասցին բոլորո-
վին զինքեանս կարծել պատճառ փրկութեան, վասն այսորիկ զայս
դնէ, զի զաշակերտսն յօժարեցուցանէ թէ՛ ո՛րք ի սերմանել առաքեմ
զձեզ, ալ ի հնձել՝ ըստ այնմ թէ՛ «Այլ վասպակեցին, եւ դուք ի վասպակս
ընդունաք» (Յովհ. Դ. 38), այսինքն թէ՛ մեծ ջանն եւ դժուարութիւնն
անցեալ իսկ է, յորս արտասուէին սերմանողքն, եւ այժմ հեշտալին
կայ առաջի՝ ցնծութեամբ ժողովեալն, ո՛րք զօտարին, ալ զիմ ին-
քեան սերմանեալն:

Հ. Մ.

«Արդ աղաչեցէ՛ք զՏէր Հնձոցն»։ Կամ՝ աղաչեցին, եւ ոչ գրեցաւ։ Բայց ընդէ՞ր ասէ աղաչել զոր ինքն տալոց էր. զի ցուցցէ, եթէ առանց մաղթանաց ո՛չ ոք պարգեւս առնու յԱստուծոյ, զի մի՛ կորուսցէ, քանզի դիւրաւ գտանելին դիւրաւ արհամարհելի է, իսկ աշխատութեամբ ստացեալն եւ պահի՛ եւս, միանգամայն եւ վարձուք պատուի, զի վասն մեր է աղաչելն եւ ո՛չ վասն Նորա, որպէս եւ զսիրելն ասաց։ Եւ կամ՝ զի սկիզբն էր իրացն, նախ քան զմաղթելն նոցա ետ, որպէս զի յուշ ածիցէ զՅովհաննու վարդապետութիւնն՝ զհեծանոցին եւ զկալին եւ զցորենին եւ զյարդին (հմմտ. Մարթ. Գ. 12), թէ ի՛նքն է մշակ եւ տէր Հնձոցն։ «Զի հանցէ մշակս հռնձս իւր», այսինքն՝ չափ Հնձոցն մշակս բազմացուցցէ՛ կա՛մ ի հռնձս իւր», այսինքն՝ չափ Հնձոցն մշակս բազմացուցցէ՛ կա՛մ ի հռնձս իւր», այսինքն՝ չափ Հնձոցն մշակս բազմացուցցէ՛ կա՛մ ի հռնձս իւր»։ Եւ զի ինքն է տուող, տացէ զձեռնադրութիւն ըստ յաջորդիդ։

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երրորդ հասոր. գլուխ Թ)

Գթացաւ զի էին աշխարհաւք եւ ցրունաւք որպէս զոչխարս
(Մատթ. Թ. 36):

Եւ զի մի՛ ունիցին պատճառ յանդգնութեան եւ դարձեալ ի մեղադրութիւն աւրինազանցութեանն գրգռիցին: Յածուցանէ զնոսա աւրինակաւս այսուիկ: Եւ դու միտ դիր, զիա՞րդ ստէպ եւ յաճախագոյնս ամենայն ուստէք կուտէ պատասխանիս վասն շաբաթուն լուծելոյ: Երբեմն իբրեւ զմարդ եւ երբեմն իբրեւ զԱստուած տայ պատասխանի: Իբրեւ մարդ յորժամ ասիցէ, թէ թլփատուած եմ առնու մարդ ի շաբաթու, զի մի աւրէնքն լուծին եւ ոչ ասաց թէ աւգտեսցի մարդ: «Ինձ, ասէ, ցասուցեալ էք, զի ողջոյն իսկ մարդ բժշկեցի ի շաբաթու»: Իսկ իբրեւ զԱստուած՝ յորժամ ասիցէ «Նայր իմ, մինչեւ ցայժմ գործէ եւ ես գործեմ» Յովհ. Ե. 17), եւ քանզի գիտէր զընչասիրութիւն նոցա, զի առաւել այնպիսիք էին եւ ոչ մարդասէրք: Նայեւ միտս աւետարանիչն ասէ, թէ հայեցաւ շուրջ յորժամ զայս բանս հարցանէր, զի եւ այնու ձգեսցէ զնոսա առ ինքն, սակայն եւ ոչ այնպէս եղեն ազնուագոյնք: Եւ քանզի զանբժշկական ախտոն ջերանա[յ]ին, այնուհետեւ ի գործն իսկ մխեցաւ:

Յայնժամ ասէ ցայրն. «ձգեաց զձեռն քո եւ ձգեաց եւ (1բ) եղև ողջ իբրեւ զմիւսն» (Կեն. Մատթ. ԺԲ. 11): Եւ նոքա զինչ ելեալ, ասէ, խորհուրդ առնէին զի սպանեցեն զնայ (հմմտ. Մատթ. ԺԲ. 14): Ո՛չ ինչ զնայ ասեալ ի նմանէ եւ սպանանել մտաբերէին: Այնչափ ինչ անհարիւն չարիք են քէնն եւ նախանձն, զի ոչ ընդ յաւտարս միայն, այլեւ ընդ ընտանիս միշտ մարտնչի: Եւ զի՞նչ արդեւք հեզն եւ խոնարհն տեղի ետ: Իբրեւ իմացաւ, ասէ, Յիսուս խոյս ետ (հմմտ. Մատթ. ԺԲ. 15): Եւ արդ, ուր իցեն, որ ասեն, թէ նշանաց պարտ է լինել: Զի այսու իսկ յայտ արար, թէ անհնազանդ միտք եւ : նու ինչ աւգտին եւ եցոյց, թէ աշակերտացն զուր մեղադիր լի : Եւ զու մի՛տ դիր, զիարդ ոչ ի հիւանդացն դարմանոց լու է զնոցա նախանձն մխիթարէր: Սաստեաց, ասէ, ի բժշկեալսն, զի մի յայտնի առնիցեն զնայ: Եւ ժողովուրդքն ամենայն ուրէք դարմանային եւ զհետ երթային նորա, եւ նոքա ոչ երբէք դադարէին ի չարեաց:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(9.101) σ_F

Եւ գնացեալ անոր Յիսուս՝ եկն ի ժողովուրդսն նոցա: Եւ անդ էր այր մի, որոյ ձեռն իւր զօսացեալ էր (Մարթ. ԺԲ. 9- 10):

Յայտ է՝ ի յանդաստանացն ի ժողովրդանոցն չոգաւ ի Կափառ-
նառւմ քաղաքի՝ կամ նոյն օրին, կամ յայլում շաբաթու ըստ Ղու-
կայ (հմմր. Ղուկ. Զ. 6), որպէս զի հրաշիւք բժշկութեան վշտացելոյն
զասացեալ վարդապետութիւնսն հաստատեսցէ, եւ զիրաւունս
աշակերտացն ի գլուխ հանցէ, ուստի եւ զայրն տնօրինեաց անդ։
Բայց այլ աւետարանիչքն ասեն թէ՝ «կացոյց զայրն ի մէջ» (հմմր. Մարկ.
Գ. 3, Ղուկ. Զ. 8), որպէս զի տեսեամբ երեսացն ակն ածիցեն եւ ի չա-
րեաց իւրեանց ցածնուցուն։ Այլ քանզի մարդատեացք էին, միան-
գամայն եւ աստուածատեացք, լաւ համարէին փառացն Քրիստոսի
պակասել, քան զայրն բժշկեալ տեսանել, ընդ Քրիստոսի հակառա-
կել եւ ընդ այլոց բարիս դժկամակ լինել։

Նարցին ցՆա եւ ասեն, եթէ պա՛րպ իցէ ի շաբաթու բժշկել, զի
 չարախօսեացեն զՆմանէ (Մապթ. ԺԲ. 10):

Հարցրին ո՛չ թէ ուսցին, այլ զի մեղմեխանօք հարցուածոյն ի բժշկութենէն արգելցեն, եւ կամ՝ թէ բժշկէ, հարախօսեսցեն լուծիչ գոլ օրինացն, ոչ միայն աշակերտքն, այլեւ ինքն իսկ Գլխոծիչ գոլ օրինացն, ոչ միայն աշակերտքն, այլեւ ինքն իսկ Գլխոծիչ գոլ Մարդասէրն եւ Ներօղն զգործն կատարէր եւ հարցուավին: Իսկ Մարդասէրն եւ Ներօղն զգործն կատարէր եւ հարցուավին: Իսկ Մարդասէրն եւ Ներօղն զգործն կատարէր եւ հարցուավին: Իսկ Մարդասէրն եւ Ներօղն զգործն կատարէր եւ հարցուավին: Իսկ Մարդասէրն եւ Ներօղն զգործն կատարէր եւ հարցուավին:

Եւ Նա ասէ ցնոսա. «Ո՞վ իցէ ի ձէնջ մարդ, որոյ իցէ ոչխար մի
եւ անկանիցի այն ի խորխորաբ ի շաբաթու, միթէ ո՞չ ունիցի եւ
յարուցանիցէ զնա (Մատթ. ԺԲ. 11):

[illegible]

Իսկ արդ՝ ո՞րչափ եւս առաւել է մարդ քան զոչխար. ապա ուրեմն պարտ է ի շարաթու բարիս գործել» (Մաթթ.ԺԲ. 12):

Ձանազանութիւն բանականի եւ անբանի ուսուցանէ, որպէս զի զներգործութիւն բարեաց առ բանականսն գեր ի վերոյ անբանիցն կացուցանէ եւ ի ձեռն պատկերին եղեալ մարդասիրութիւնն առ Սկզբնատիպն վերացուցանէ, վասն որոյ ի վերայ բերէ թէ՛ «պարտ է ի շաբաթոյ բարիս գործել», եւ մանաւանդ առ բանականս: Բայց դու միտ դիր, թէ զիա՛րդ յաճախ կուտէ պատասխանիս վասն շաբաթուն լուծանելոյ, երբեմն իբրեւ զմարդ թէ՛ «Թւփարութիւն առնու մարդ ի շաբաթոյ» (Յովհ. Է. 23), եւ երբեմն իբրեւ զԱստուած թէ՛ «Նայր Իմ ի շաբաթոյ» (Յովհ. Է. 23), եւ երբեմն իբրեւ զԱստուած թէ՛ «Նայր Իմ գործել քալով արեւ եւ անձրեւ, եւ Ես գործեմ» (հմմտ. Յովհ. Ե. 17, Մարթ. Ե. 45), որպէս զի յօժարեցուցանէ ի չարեա՛ց դադար առնուլ եւ ո՛չ ի բարեաց, վասն զի «չաբաթ» հանգիստ լսի, իսկ բարին է հանգուցիչ մտաց եւ խորհրդոց, հոգւոց եւ մարմնոց, զորս պարտ է գործել:

Յայնժամ ասէ ցայրն. «Զգեա՛ր զձեռն քո», եւ սա ձգեաց, եւ եղև ողջ իբրեւ զմիւսն (Մարթ.ԺԲ. 13):

Մարկոս ասէ թէ՛ «Հայեցաւ զնորօք իի ցասմամբ» (Մարկ. Գ. 5), որպէս զի այնու ձգեացէ զնոսա առ ինքն, եւ ո՛չ եղեն այնպէս ազնուականք, որոց զայրացեալ վասն կուրութեան սրտից նոցա՝ մխեցաւ ի գործն եւ ասէ. «Զգեա՛ զձեռն քո», եւ նա «ձգեաց, եւ եղեւ ողջ իբրեւ զմիւսն»։ Զգմամբ ձեռին վշտացելոյն՝ հաղորդս էառ սքանչելեացն, որով արագ ի բանէն ընկալաւ զառողջութիւնն ի ձեռն հաւատոյն. բայց նոքա ո՛չ զգաստացան, այլ սպանանել խորհէին, որպէս ասէ։

որպէս ասէ:
Իսկ առ ի միտս՝ «ձեռն» իմանամք զմարդկային բան նացս
դասս՝ ձեռօք Աստուծոյ ստեղծեալ ըստ Յոբայ (Խմնք. Յոբ Ժ. 8), եւ
գօսացեալ պատրանօք չարին՝ մարմնոյ մեռելութեամբ եւ հոգւոյ
մեղաց մահուամբ, յորս եկեալ Փրկիչն աշխարհաց բժշկել, ընդ
որ զչարեալ Բանսարկուն դիւօք իւրովք զչաբաթս պատճառելով՝
զմեղս եւ զանօրէնութիւն հանգիստ ինքեան եւ մարդկան գրելով:
Որում սաստեաց եւ ուսոյց մարդկան ձգել զձեռն առ Աստուած՝
ըստ այնմ. «Ձգեմ զձեռն իմ յԱսպուած բարձրեալ» (Ծննդ. ԺԴ. 22), յԱբրա-
համէ սկսեալ աստուածապաշտութիւն եւ մինչ ի լրումն տնօրէնու-
թեան Որդւոյն Աստուծոյ կատարեալ, որով ողջացեալ եղեւ իբրեւ
զմիւսն: Կամ՝ իբր զհրեշտակս զԱլբարիչն ճանաչելով եւ զօրհնու-

Թիւնս աղօթից տարածմամբ ձեռաց Նմա ընծայելով, վասն որոյ եւ ոչխար անուանեցաւ անկեալ, որ ելեալ խառնեցաւ յանմուլարիցն հօտս: Եւ կամ անմահացեալ մարմնով՝ յուսով յարութեանն, որպէս զհօգի, զոր ձեռն «միւս» ասէ, քանզի երկոքին արարողք են եւ կրողք բարեաց՝ հօգի եւ մարմին, մանաւանդ յորժամ Քրիստոսիւ առողջացան:

Իսկ փարիսեցիքն ելեալ արտաքս՝ խորհուրդ արարին զՆմանէ, թէ ո՛րպէս կորուսցեն զՆա (Մարթ. ԺԲ. 14):

Ոչինչ վնասեալք ի նմանէ՝ մահ նմին մտաբերէին, քանզի այնպիսի իմն չար է քէնն եւ նախանձն, զի ոչ միայն ընդ օտարսն, այլեւ ընդ ընտանիս մարտնչի: Իսկ զի ասէ, թէ արտաքս ելին՝ յաղագս պարզամտացն, զի որք հաւանեալք էին նշանաց եւ վարդապետութեան Նորա, ոչ միայն չառնուին յանձն զխորհրդակցութիւնն նոցին, այլեւ հակառակէին եւս: Եւ դարձեալ՝ ելանելովն արտաքս զառանց Օրինաց գործն նոցա յայտ առնէ, քանզի գրեալ էր. «Յարիւն անպարպ զձեռն քո մի՛ մխտեսցես» (հմմտ. Բ. Օր. ԺԹ. 10), որով եւ արտաքսեցան ինքեանք յՕրինացն եւ ի շնորհացն Աստուծոյ:

Եւ Յիսուս իբրեւ գիտաց, մեկնեցաւ անորի (Մաթթ. ԺԲ. 15):
Նախ՝ զամենատես զօրութիւնն Տեառն յայտ առնէ, եւ ապա՝ զհե-
ղութիւնն եւ զխոնարհութիւնն, զի խոյս տալովն հոգի ետ կլանել
նոցա եւ զնախանձն շիջուցանել. եւ երրորդ՝ զի ոչ էր տակաւին ժա-
մանակ մեռանելոյ, որպէս զի յորժամ մեռանիցի, կամաւո՛ր զմահն
նորա ուսանիցիմք եւ ո՛չ բռնադատեալ ի հարկէ: Բայց ամաչեսցեն
յայսմ վայրի այնոքիկ, որք ասեն, թէ ուրրո՞ւ է նշանս առնել, զի հա-
ւատասցեն, քանզի յայտ եղեւ, թէ զանհաւան միտս եւ ոչ նշա՛նք
կակղացուցանել կարեն, որպէս եւ ոչ զփարաւոնին՝ Մոսէս (Ելից
Է.-ԺԴ.), ապա ուրեմն զո՛ւր մեղադիր աշակերտացն լինէին:

Եւ գնացին զհետ Նորա ժողովուրդը բազումք, եւ բժշկեաց
զամենեսեան (Մարթ. ԺԲ. 16):

Թէպէտ նոքա զհարէին, բայց Նա ի ժողովրդեանն դարմանոյ ո՛չ երբէք դադարէր, այլ միշտ խնամով բժշկէր, զի լաւ համարէր զբազմաց օգուտ, քան զնոցա ոխերիման: Բայց դու զբժշկութիւնն

Ասէ ցայրն. Ձգեա՛ր զձեռն քո: Եւ ձգեաց, եւ հասարարեցաւ (Ղուկ. 2. 10):

ԵՓ Դարձեալ. Ի շաբաթուն բժշկէ, զի իրաւունս կամի տալ, որ ինչ յաշակերտսն գործեցան, եւ ցածուցանէ զնոսա ախպիսի աւերինակաւք: Եւ ամենայն ուստեք կուտէ պատասխանիս վասն շաբաթուն լուծանելոյ իբրեւ զմարդ, զի ի շաբաթու թլփատութիւն առնու, եւ երբեմն իբրեւ զԱստուած. «Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, եւ ես գործեմ» (Յովհ. Ե. 17):

Լցան յիմարութեամբ եւ խնդրէին, թէ զի՞նչ արասցեն Յիսուսի (Ղուկ. 2. 11):

Ո՛չ ինչ վնասեալք ի նմանէ՝ սպանանել մտաբերէին, զի այնչափ անհնարին չարիք են նախանձն: Զի ո՛չ միայն ընդ աւտարսն, այլեւ ընդ ընտանիս մարտնչի:

Եւ ի լեառնն կալ յաղաւթս (Ղուկ. 2. 12):

ԻԳ Խոյս տայր յամբոխէ անտ[ի], միայն զի ի լինել ի լերինն՝ ընդ Հաւր խաւսեսցի, եւ ո՛չ կարաւտ ինչ էր: Եւ կամ ո՞ր իցէ տեղի, յորում ամփոփի Աստուած: Այլ զի մեզ լիցի յուսումն վարդապետութեան:

Հաներ զգիշերն յաղաւթս Աստուծոյ (Ղուկ. 2. 12):

ՍԳ. Առ ի մեր խրատ առնելով: Թուի ինձ, եթէ ի նմին միաշաբաթու զայն կատարեաց: Քանզի ո՛չ առաց ծուներ կամ եոհրպագութիւն, որպէս գրեալ է ի մատնութեան գիշերին, թէ սա կ մի յառաջ մատուցեալ յաշակերտացն՝ «եղ ծուներ եւ կայր յ[թս]» (ԻԲ. 41): Անդ յետ աղաւթիցն հրամայեաց, թէ՛ «Ննջեցէք այսուհետեւ եւ հանգերուք» (Մարկ. ԺԴ. 41): Իսկ յաստուածային գիշերիս ո՛չ գտանեմք այնպիսի ինչ ասացեալ, այլ եթէ՛ «Հանէր զգիշերն ի գլուխ յաղաւթսն Աստուծոյ»: Յակոբայ՝ [յ]եղբարէն Տեառն, հրամայեցաւ երուսաղեմացոցն զնոյնն կատարել, մինչեւ ցայսաւր զմիաշաբաթն պայծառացուցանեն գիշերապաշտութեան:

15. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՆԱՄԵՐ ԿՈՒՐԻ ԴԻՒՆԱՐԻՆ

Մարթէոս ԺԲ. 22-30

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՆԵՅԻ
(Գլովս Է)

Կամ որպէ՛ս կարիցէ որ մտնել ի փուն հզարի՝ եւ զգէն նորա յափշտակել. եթէ ոչ նախ կապիցէ զհզարն (Մարթ. ԺԲ. 29):

«Հզար» զ[ը]նդդիմակացն Աստուծոյ ասէ, զոր նոքա «բեեղ-գերուղ» կոչէին՝ իշխան դիւաց, եւ զէն նորայ եւ տուն, զպաշտաւնեայս նորա, յորս բնակեն, որպէս տուն Քրիստոսի եւ տաճար զայնոսիկ, յորս բնակէն Քրիստոս. «Բնակեցայց ի նոսա եւ զնացից ի նոսայ» (Բ. Կորնթ. 2. 16) ասացաւ. եւ երանելին Պաւղոս, որոյ տունն «մե՛ք իսկ եմք», ասէ, եթէ ոչ նախ կապեալ էր իմ զբեեղգերուղ, ոչ կարէի զգէնն նորայ եւ տուն յափշտակել եւ աւար առնուլ:

Եւ որ ոչ է ընդ իս, հակառակ իմ է. եւ որ ոչ ժողովէ ընդ իս, ցրուէ (յրեն Մարթ. ԺԲ. 30):

Որ ոք ժողովէ բանիւ եւ ճշմարտութեամբ եւ զաւրութեամբ եւ լուսով, որ է Քրիստոս, այնպիսին ոչ կորուսանէ, իսկ որ առանց բանի եւ լուսոյ եւ իմաստութեան ժողովէ, այնպիսին իրաւայպէս ցրուէ:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Յայնժամ մաքուցին առ նա դիւահար կոյր եւ համբ (Մարթ. ԺԲ. 22):

Ով անհնարին չարիք դժնդակութեան դիւին զերկոսի մուտս նէ-լից, որով հաւատալ մարթէր: Այլ՝ սակայն զերկոսինն Քրիստոս: Եւ զարմանային ժողովուրդքն եւ ասէին՝ մի՞թէ սայ է որդին Դաւ-թի:

Իսկ փարիսացիքն ասէին, թէ Բէեղզեբուղաւ՝ իշխանաւ դիւաց
Հանէ դայ դեւս: Թէպէտ եւ մեծամեծս բարբառեցաւ, սակայն եւ
այնմ ոչ Հանդարտեցին, որպէս յառաջագոյն ասացի¹: Այնպէս
միշտ ընդ այլոց բարիսն կսկծէին: Եւ ո՛չ ինչ այնպէս տրտմեցուցա-
նէր զնոսա, որպէս մարդկութեան փրկութիւն: Եւ ընդ այնմ մե՛րթ
սպանանել, մե՛րթ բամբասել մտաբերէին: Զի այնպէս իսկ է հեռ
նախանձու, որո[յ] չիք այլ ինչ Համեմատ. զի նախանձոտն յառաջ
քան ընդ որում նախանձին զանձն տանջէ եւ ոչ երբէք դադարէ ի
մեղաց: Այլ միշտ ընդ նոյնն թաթաւի, որպէս խող ի տղմի: Եւ եւս
չար, քան զդեւսն, խնդայ ընդ վնաս եւ ընդ ընկերին բարիս: Յոր-
ժամ ի վիշտս ինչ զոք տեսանէ, յայնժամ Հանգչի եւ ոգի առնու, եւ
զայլոց թշվառութիւնսն իւր փառաւորութիւն Համարի, եւ զբարիս
ընդերացն՝ հինգութիւն: Եւ ոչ ինչ թուի նմայ հեշտ, բայց միայն
ընկերին տրտմութիւնն: Վասն որոյ զայնպիսիսն իբրեւ զշուռնս
կատաղիս պարտ է քար կոշկոճ առնել եւ իբրեւ զ(ա)դեւս Հալա-
ծել: Զի որպէս կուաքնդոռոնք, որ աղբով պարարին, նոյնպէս եւ
նոքայ՝ այլոց չարեաւքն եւ վշտաւքն, Հասարակաց իմն թշնամիք
եւ պատերազմողք ամենայն բնութեանս են:

Դարձեալ դիւահարն խորհուրդ ժողովրդեանն կատարէր, որպէս եւ Եսայի ասաց. «Թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանս այսորիկ, զլսելիս իւրեանց ծանրացուցին եւ զաչս իւրեանց կափուցին, զի մի տեսցեն աչաւք իւրեանց եւ լուիցեն ականջաւք» եւ այլն (հմմտ. Եսայի Զ. 10): Խորհուրդ է այնոցիկ, որ հաւատացին ի նայ:

Գիտաց Յիսուս զխորհուրդս նոցա եւ ասէ. «Ամենայն թագաւորութիւն, բաժանեալ յանձն, աւերի» (հմմտ. Մատթ. ԺԲ. 25):

Նաեւ յառաջագոյնն իսկ բամբասէին, եթէ Բէեղզեբուղս ինչ, այլ յայնժամ ինչ ո՛չ սաստեաց, զի տացէ նոցա պատճառս ի բազում նշանացն, իմանալ զգաւրութիւնն նորա: Եւ ի վարդապետութենէն ուսանել զմեծութիւնն, բայց քանզի զնոյն յաճախէին ասել, ապա՛յ սաստէ եւս: Նախ՝ այն իսկ զաստուածութիւն իւր ցուցանէր, զի զծածուկն սրտից նոցա ի մէջ բերէր: Ապա՛յ եւ այն եւս երկրորդ՝ զի դիւրեաւ զգեւս հանէր վաղվաղակի, թէպէտ եւ չարախաւսութիւնն կարի յանդգնութեամբ էր, որպէս ասացաւ՝ թէ նախանձ ո՛չ թիւնն կարի յանդգնութեամբ էր, որպէս ասացաւ՝ թէ նախանձ ո՛չ զայն ինչ խնդրէ, եթէ զի՛նչ բամբասիցէ, այլ զի՛ բամբասիցէ: Սա-

կայն եւ ո՛չ այնպէս ինչ արհամարհից զնոսա Քրիստոս՝ առ զմեզ խրատելոյ լինել զգաւնագոյնս առ թշնամիսն: Թէպէտ եւ այնպէս ինչ բամբասիցեն, որ ոչ ինչ գտանեմք զանձանց, սակայն մի ինչ խռովել եւ մի աղմկել, այլ ամենայն երկայնամտութեամբ տալ իրաւունս, զոր մանաւանդ յայնժամ առնէր: Յայտ արարեալ, թէ ամենեւին ստութեամբ լինէին բամբասանքն, զի չէր դիւաճար ի գործ այնպիսի հեզութիւն ցուցանել եւ զծածուկս մտացն ճանաչել: Եւ քանզի յանդգնութեամբ էին իրքն եւ զի բազմաց երկնչէին չիշխէին հրապարակաւս առնել զբամբասանսն, այլ ի միտսն յանիծէին եւ նորա յայտ արարեալ նոցա, թէ զայն եւս ճանաչէ: Եւ նորա յայտ արարեալ յանձնէ ոչ հաստատեա-

«Թագաւորութիւն, ասէ՛ք, բաժանեալ յանձնէ ոչ հաստատեսցի»։ Ի ծանաւթիցն բերէ աւրինակս։ Թէպէտ եւ Հկայցէ ինչ յերկրիցի»։ Ի ծանաւթիցն բերէ աւրինակս։ Թէպէտ եւ Հկայցէ ինչ յերկրիցի»։ Ի ծանաւթիցն բերէ աւրինակս։ Թէպէտ եւ Հկայցէ ինչ յերկրիցի»։

Եթե ստորանայ զստորանայ հանիցե (տե՛ս Մատթ. ԺԲ. 26):

Եթէ սափանայ զսափանայ համարը (զգուշացնելով)՝
 Եւ չասաց թէ դեւս յայտ արարեալ զկարի միաբանութիւն նոցա:
 Եւ եթէ անձամբ յանձնէ ինչ բաժանեացի, ապա տկարացաւ իսկ եւ
 կորստական եղեւ: Եւ զիա՞րդ իցէ զի զայլս հանիցէ: Տեսանես՝ որ-
 չափ ծաղու եւ ձաղանաց էին բամբասանքն:

Իսկ եթե հոգևոր Աստուծոյ հանձն գդես, ուրեմն հասնալ է ի ներ
արքայութիւնն Աստուծոյ եւ զի՛նչ իցէ արքայութիւնն Աստուծոյ
(տես Մատթ. ԺԲ. 28):

(տե՛ս Մատթ. ԺԲ. 28):

Գալուստն իմ է, ասէ՛, տե՛ս՝ զի ա՛րդ միւսնազամ բժշկէ՛ զնոսա
եւ ձգէ՛ ածէ՛ զնոսա յիւր գիտութիւն: Եւ յայտ առնէ, թէ՛ ընդ իւ-
րեանց բարիսն մարտնչին: Զի որք ի մարգարէիցն գուշակեցան,
յառաջագոյն եկին հասին եւ ժամանակ ձերո բարութեանն ժամա-
նեալ կայ առ դուրս եւ դուք զհակառակն նորին գործէք, ոչ միայն
չընդունիք այլ եւ բամբասէք եւս: Իսկ Ղուկաս ասէ, թէ՛ «մատամբ

¹ Նկատի ունի համը դիվահարի բժշկությունը (Մատթ. Թ. 32-34):

Աստուծոյ Հանեմ զդեւս» (հմմտ. Ղուկ. ԺԱ. 20): Յայտ արարեալ եթէ մեծի զաւրութեանէ Հանել զդեւս եւ ո՛չ դոյզն ինչ շնորհաց եւ կամի այնու զհանգամանս ցուցանել նոցա, եթէ այդ այդպէս իցէ, ապա որդին Աստուծոյ եկն, զի ցուցցի, թէ իւր գալուստն Աստուծոյ գալուստ է: Զիարդ ո՞ք կարիցէ մտանել ի տուն հզաւրի եւ զկազմած նորա յափշտակել, թէ ոչ նախ զհզաւրն կապիցէ: Եւ չէ՛ մարթ եւ սատան ի զսատանայ հան. եւ յայտ ի բանիցն ասացելոց է: Եւ չէ՛ ալլազգ ինչ հանելոյն, եթէ ո՛չ նմա իսկ յաղթիցէ: Եւ ամենեցուն իսկ յայտ է եւ յայսցանէ իսկ մեծաւ առաւելութեամբ զառաջինսն իսկ հաստատէ: Այնչափ, ասէ, չէ մաւտ զաւրաւիգն առնուլ զսատանայ, զի եւ պատերազմ եւս տամ ընդ նմայ եւ կապեմ: Եւ նշանակ նորին, զկազմած նորին, յափշտակէ: Եւ զի նոքա կամէին յայտ առնել, ո՛չ իւրո զինչ զաւրութեամբ հանէ զդեւս: Եւ նայ ցուցանէ, թէ ոչ միայն զդեւս, այլեւ զաւրազլուխն եւս մեծաւ իշխանութեամբ ունի կապել: Բայց աստ եւ մարգարէութիւն ինձ բանն, զի ոչ միայն դեւքն էին կազմած եւ գործիք սատանայի, այլեւ՝ մարդիք, որ գործէին զնորին: Գործս եցոյց այսու, թէ ոչ միայն զդեւս հանէր, այլ զբնաւ իսկ զամենայն տիեզերաց զմոլորութիւն փարատէր:

Որ ոչ ժողովէ ընդ իս՝ ցուէ (Մապթ, ԺԲ, 30):

Ես, ասէ, կամիմ առ Աստուած մերձեցուցանել եւ առաքինութիւն ուսուցանել եւ զարքայութիւնն խոստանալ, ե՛ւ սատանայ ե՛ւ դեւք զնոցին հակառակն: Եւ զիա՞րդ որ ոչ ընդ իս ժողովիցէ եւ ընդ իս իցէ իմ գործակից, իցէ եւ զինչ ասացից գործակլ նեւ: Հրահանդ եւս լինի զիմ ժողովեալս ցրուել:

ՅՈՎՆԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(ᑭᓚᓂᓂᓂ ᑭᓂ)

Յայնժամ մաքուր առ Նա դիւահար մի կոյր եւ համբ, եւ բժշկեաց զնա, որպէս զի համբն եւ կոյրն խօսիցի եւ փեսանիցէ (Մատթ. ԺԲ. 22):

*Միշտ զսքանչելիսն բանիցն հետեւեցուցանէ, որպէս զի մի-
մեամբք զիրեարս հաստատէ, որպէս ասացեալ է: Բայց դու տես
զդժնդակութիւն չարին, զի զերկոսեան մուտսն խցեալ իսկ էր, որ-*

պէս զի մի՛ տեսանիցէ եւ հաւատացէ, զորս երաց Քրիստոս, որով ետես եւ հաւատաց ի Նա: Դարձեալ՝ իրք գիւհաբարին առակ էր Հնոյ ժողովարանին՝ ըստ մարգարէին թէ՝ «Թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանս այսորիկ, եւ ականջօր իրեանց ծանունս լուսն, եւ զաչս իրեանց կափուցին, զի մի՛ Կեսցեն աչօր..., եւ դարձցին, եւ բշկեցից գնոսս» (Ես. Զ. 10): Ապա ուրեմն մոլեգնեալք էին ինքեա՛նք եւ ո՛չ Նա, ծանրագո՛յն քան զախտածէտս զայս, որք ոչ ընկալան զհոգեւոր բժշկութիւն, որպէս սա՝ զմարմնաւորն՝ յօրինակ հաւատացելոց հեթանոսաց, որք կոյրք էին ի ճշմարտութենէն, զի տեսին եւ հաւատացին:

Զարմացան ամենայն ժողովուրդքն եւ ասէին. «Միթէ Սա՞ իցէ
-Քրիստոսն՝ Որդի Դ-աւթի» (Մաթթ. ԺԲ, 23):

Ընդհարակցելով իրապատկերացմանը՝ կարծես ի գլուխ ելեալ զմարդարեւիցն պիտառութիւնս վասն Քրիստոսի, որ ծնանելոց էր յազգէ Դաւթի, քանզի գիտէին զՆա ի ցեղէն Դաւթի ծնեալ, եւ ի ձեռն սքանչիցն ի միտս եկեալ՝ «Քրիստոսն» ասացին, որ է օծեալ: Ապա ուրեմն մի՛ պատճառեսցէ հրէայն ոչ ծանուցեալ, քանզի աւանդիկ ինքեանք իսկ վկայեցին Քրիստոս զՆա գով:

Բայց փարիսեցիքն իբրեւ լուան, ասեն. «Ո՛չ իւրք հանէ Դա
գդեւս, եթէ ոչ Բենդզերուդաւ իշխանաւն դիւաց» (Մատթ. ԺԲ. 24):

Թէպէտ զմարդարէն վկայ ած, [թէ Հայր սբ պահել է իւր
Նորա, սակայն ո'չ գզաստացան, այլ որպէս յառաջագոյն ասացաւ,
իբր զգեւս հարս՝ միշտ ընդ մարդկան փրկութիւն խանդային եւ
ընդ ընկերին բարիս կսկծէին, քանզի այնպիսի իմն է նախանձն,
զի յորժամ զոք ի վիշտս տեսանէ, յանդէի եւ զայլոց թշուառու-
թիւն փա'ռս իւր համարի, իսկ զբարիս ընկերացն հիքութիւն ան-
ձին վարկանի, որպէս այժմու փարիսեցիքս։ Զի զոր ժողովուրդն
«Քրիստոս» եւ «Որդի Դաւթի» ասէին, նոքա բամբասէին. բայց
[զի] ո'չ կարէին աղարտել զսքանչելիսն, յայտնապէս անազգական-
լով՝ ի Աքանչելագործն զպարսաւն դարձուցանէին, [թէ դիւաւ հա-
նէ Դա զգեւս, քանզի Բենդզեբուղն իշխան դիւաց ասի կամ Հայր
ճանճից, զորս ճշմարտութեան բանիւն յանդիմանեալ կոչկոճէ՝ իբր
քարիւ զմոլեգին եւ զկատաղի դազանս սաստիւ իմն վարելով։

գիւն Աստուծոյ եկն եհաս, որպէս ասէ թէ՛ «Հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն Աստուծոյ»։ Կամ թէ՛ «արքայութիւն» զգատողական իշխանութիւնն Աստուծոյ ասէ, քանզի թէ Հոգւով հանեմ, ապա ի ներքոյ բարկութեանն Աստուծոյ անհրաժեշտ մատնեալ էք, զի զՀոգւոյն գործս թշնամու՛յն շնորհէք, որում յոյժ ընդել էք մարգարէիւքն Հոգւոյն. վասն որոյ ինքն իսկ բոլոր թագաւորութիւնն Հօր վրէժխնդիր է այդորիկ։

Կամ գիա՞րդ կարե՞ որ մտանել ի փուն հզորի եւ զգործիսն նորա
յափշտակել, եթե ոչ նախ կապիցե՞ զհզորն եւ ապա զփունն նորա
յափշտակիցե՞ (Մատթ. ԺԲ. 29):

Ամենայն իրօք զբանն հաստատէ, զի թերեւս զնոսա որսասցէ, քանզի այսպիսի՝ ինչ ասէ, թէ չէ՝ մարթ սատանայի զսատանայ հանել, որպէս ասացաւ, եւ չէ՝ հնար այլ ազգ զնա հանել, եթէ ոչ նախ նորա իսկ յաղթիցէ, քանզի այնչափ ինչ ասէ չառնուս զօրավիզն զսատանայ, մինչ զի պատերազմ եւս տամ ընդ նմա եւ կապեմ եւ ապա զկազմած նորին յափշտակեմ: Բայց «Հզօր» զսատանայ անուանէ կամ յաղազս անմարմին գոլոյն՝ ըստ այնմ թէ՛ «Թշնամիք իմ հօրացեալք են» (հմմտ. Սաղմ. ԿԸ. 5), եւ կամ թէ ի ծուլութենէ մերմէ զառաջինն զօրացաւ նա, զոր եւ կապեաց խաչիւն՝ ոչ միայն զդեւս, այլեւ զգօրագլուխն՝ զիշխանն դիւաց: Քանզի մարգարէութիւն իմն է բանս, որ ոչ միայն զդեւս հանէ, այլեւ զամենայն տիեզերաց զմոլորութիւնս փարատէ: Իսկ «գործիք» եւ «տուն» զդիւթս ի մարդկանէ եւ զկախարդասարս եւ զհարս ասէ, յորմէ յափշտակեաց Քրիստոս իշխանութեամբ Իւրով | ւն հաւատոցն՝ ըստ այնմ թէ՛ «Զարքայութիւնն բռունք յս ակեն» (Մատթ. ԺԱ. 12), քանզի զոր օրինակ իմաստուն բժիշկ զարսատս ցաւոցն կտրէ, զի մարմինքն առողջասցին, այսպէս նա զպատճառս չարեացն նախ կապեաց՝ զիշխանն զուռնափայ՝ բանիւ, եւ ապա զմարդիկ տուն եւ տաճար բնակութեան Իւրոյ պատրաստեաց՝ ըստ առաքելոյ. «Որոյ փունն մեք իսկ ենք» (Եբր. Գ. 6):

Որ ո՛չ ընդ իս է, հակառա՛կ իմ է, եւ որ ո՛չ ժողովէ ընդ իս, ցրուէ
(Մատթ. ԺԲ. 30):

Ձամենեւին անմիաբանութիւնն եւ զթշնամութիւնսն, որ է-
տանայ ունէր, գրէ բանիւս, քանզի ես կամիմ, ասէ, առ Աստուած

մերձեցուցանել եւ առաքինութիւն ուսուցանել եւ արքայութիւն ընձեռել, իսկ սատանայ եւ դեւք՝ զնորին հակառակն: Արդ «որ ոչ ժողովէ ընդ իս» զմարդիկ, զիա՞րդ ընդ իս իցէ եւ կամ ինձ գործակից լինել կարիցէ, որ ոչ միայն ոչ ժողովէ, այլեւ զժողովեալսն ստուգելով ի մի ցրուէ: Քանզի ես եկի զցրուեալ որդիսն Աղամայ ժողովել ի մի կրօնս աստուածալաշտութեան, իսկ նա ցրուէ ի զանազան պաշտօնս կռամոլութեան, ապա ուրեմն հակառակ իմ է եւ ո՛չ է ընդ տօնս կռամոլութեան, ապա ուրեմն հակառակ իմ է եւ ո՛չ է ընդ իս: Դարձեալ՝ որ ոք ժողովէ բանիւ ճշմարտութեամբ Քրիստոսի, նա ո՛չ կորուսանէ, այլ առ Տէր ածէ, իսկ որ առանց բանի եւ իմաստութեան լուսոյ ժողովէ, այնպիսին ո՛չ է ընդ Տեառն, այլ ցրող ատուութեան լուսոյ ժողովէ, որ ոչ միանայ ընդ իս հավարդապետութեան նորա: Դարձեալ՝ որ ոչ միանայ ընդ իս հավարդապետութեան, նա ինքն սատանայ է, եւ որ ոչ ժողովէ ընդ իս գործովք, լատովք, նա ինքն սատանայ է, եւ որ ոչ ժողովէ ընդ իս գործովք, նա ընդ դեւս զանձն իւր, քանզի կոչի եւ սատանայ Դիապօլոս, որ է «ցրուեալ»:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԼԱՅԻ

(Չորրորդ հասրոր. գլուխ Գ)

«Եւոյր եւ համր եւ խուլ դիւահարն» նշանակէ զժողովուրդս հրէից, որ-
պէս ասէ Եսայի, Թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանս եւ զաչս իւրոց
կափուցին եւ զլսելիս ծանրացուցին առ Քրիստոս: Իսկ այնորիկ
բժշկեաց եւ ետ նմա խօսել եւ լսել եւ տեսանել նոքա են որք ի
հրէիցն հաւատացին ի Քրիստոս:

ՎԱՄՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻԻԱՅ

25): *Թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն իւրի՝ աւերի (տէն Մարթ. ԺԲ. 25):*

25):
Վասն սատանայի ասէ: Նախ՝ որ ի հրեշտակաց դասէն անկաւ:
Երկրորդ, թագաւորեալ էր կռապաշտութեամբն եւ կործանեցաւ:
Երրորդ՝ հոգւոցն, որ ի դժոխս բռնացեալ էր: Նոյն է քաղաք եւ
սոււն նորա: Դժոխքն եւ կռուք եւ մարդիկ, յորս բնակէր: Տե՛ս ընդ-
դէմ երկաբնակաց, որք զմի թագաւորութիւնն Քրիստոսի, յերկուս
բաժանեն բնութիւնս եւ կամս եւ գործս հակառակ, որ եւ բաժանին
նոքա ի միութեանն Քրիստոսի եւ ի շնորհաց նորին:

Որդիքն ձեր ի՞նչ հանիցեն (սին Մապրթ. ԺԲ. 25):

Ջառաքեալսն ասէ, որ անուամբքն Քրիստոսի հանէին. Ասէ՝ վասն այդր հայհոյութեան: Նոքա դատեսցեն զձեզ, յորժամ նստցին յերկոտասան ամօռս:

Հասեալ է ի վերա ձեր արքայութիւն Աստուծոյ (Մապրթ. ԺԲ. 25):

Նախ՝ բժշկէ զնոսա, որ ասաց դատապարտել յառաքելոցն: Երկրորդ՝ զոր գուշակեցին մարգարէքն վասն իմ հասեալ եկի: Երրորդ՝ ձեր է արքայութիւնն եւ զուր մարտնչիք: Չորրորդ՝ ես եմ արքայութիւն եւ որդի Աստուծոյ: Իսկ որ ասէ Ղուկաս՝ «Մատամբն Աստուծոյ հանեմ» (Ղուկաս, ԺԱ. 20):

Նախ ցուցանէ զմեծ գորութիւնն Աստուծոյ, որպէս ասէին զէտքն եգիպտացւոց, թէ մատն Աստուծոյ է այս: Երկրորդ՝ զմի անձնաւորութիւն հոգւոյն ցուցանէ: Երրորդ, զի էակից է հօր եւ որդւոյ որպէս մատն յէութենէ մարմնոյն: Չորրորդ, զի զամենայն ինչ մատեամբ առնեմք եւ Քրիստոս զամենայն դործս հոգովն առնէր:

Հարց. Վասն է՞ր հօր կոչէ զնա: Որ վասն տկարութեան խոզիցն ոչ իշխէր:

Պատասխանի. Տկարացաւ նա անկեալ յերկնից, այլ մարդիկ կամաւ զօրացուցին ի վերա ինքեանց, վասն որոյ երբեմն իշխան, եւ երբեմն թագաւոր ասեն:

Հարց. Ու՞ր կապեաց զհօրն:

Պատասխանի. Նախ՝ յորժամ ի մարդկանէ հալածէր: Երկրորդ ի վերա խաչին բեւեռեաց զնա, ասէ առաքեալ: Երրորդ՝ կ'սց ի դժոխս հազար ամ, որպէս ասէ տեսիլն:

Հարց. Զի՞նչ է գործ ի նորա:

Պատասխանի. Նախ՝ դեւք իւր: Երկրորդ՝ չարիք ի մարդկանէ, կախարդք, պոռնիկք եւ աւազակք:

Հարց. Զի՞նչ է աւարն:

Պատասխանի. Նախ՝ զորս ազատ էր ի դիւաց: Երկրորդ՝ զորս ի կռոցն ի հաւատ էած: Երրորդ՝ զհանգիստն ի դժոխոց ազատեաց:

Որ ոչ ժողովէ ընդ իս, ցրուէ (Մապրթ. ԺԲ. 25):

Ես, ասէ, առ Աստուած մերձաւոր եմ զմարդիկ եւ յառաքելութիւնն եւ յարքայութիւնն ժողովեմ: Իսկ սատանայ այսմ հակառակ

յԱստուծոյ եւ յառաքելութեանցն հանէ եւ ի դժոխս ցրուէ, զիարդ լինի գործակից իմ: Եւ դարձեալ զիմ ժողովեալսն նա ցրուէ: Նոյնպէս եւ մեզ ասէ: Եթէ զխորհուրդս մեր կամ զգործս կամ զինչս առ նայ ոչ ժողովեմք, ցրուեմք ի կեանս եւ ի դժոխս: Եւ գիտելի է, Զի Դ. բանիւ[ք] պատասխանեաց վասն դիւին: Նախ՝ թէ դեւ զդեւ՝ հանէ, ինքն բաժանմամբն տկարացաւ, զիարդ զայլս հանէ: Երկրորդ՝ զի որդիքն ձեր իմ անուամբս հանեն: Ես վասն է՞ր դիւով հանէմ: Երրորդ՝ թէ պատերազմ ունիմ ընդ նմա եւ կապեմ զհօրն, որպէ՞ս լինի ինձ աւգնական: (1) Չորրորդ՝ զոր ես ժողովեմ, նա ցրուէ հակառակութեամբ:

ՅԻՍՈՒՄ ԵՒ ԲԷԵՂՁԵՐՈՒՂ

Ղուկաս ԺԱ. 14-23

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵՒԼԵՌՆՅԻ

Յեք այսորիկ մաքուցին դիւահար մի (հմմտ. Մապրթ. ԺԲ. 22):

Չոր համրացոյց դեւն, զի մի տացէ հաւատս եւ առցէ փրկութիւն: Իսկ Յիսուս, որոյ ամենայն ինչ յայտնի է, ոչ խնդրէ հաւատս, քանզի ոչ ունէր, որով տայր: Վասն այնորիկ բժշկէ առանց հաւատոց, եւ ապա սկսաւ խաւսել եւ ընծայել նմա հաւատս: Իսկ այնք, որ վարկեալ էին թերահաւատութեամբ, ասեն.

Գործակից է Նմա իշխանն դիւաց եւ նովաւ հանէ զդեւս (հմմտ. Ղուկ. ԺԱ. 15)

Տարակուսեալ առ այս ոմանք ասեն. դեւք յերկինս հասանիլ ոչ զաւրեն՝ ցուցանել մեզ անտի նշանս, այսինքն՝ զարեգակն պաշաղաւրեն, կամ անդրէն յետս ձգել: Իսկ Տէրն մեր ասէ առ այնոսիկ, որ բել, կամ անդրէն յետս ձգել: Իսկ Տէրն մեր ասէ առ այնոսիկ, որ զիշխանն դիւաց ասէին ունել. սատանայ ընդ անձին պատերազմ ոչ տայր՝ ցրուել զիւրսն, այլ ժողովէ՝ զաւրանալ, զի մի տկարասցի: Եւ եթէ Ես գործակցութեամբ նորա զաւրանամ յաղթել, ապա աշակերտացն զի՞նչ ունիք ասել, զի Անուամբ Իմով եւ նոքա զնոյն գործեն: Եւ ասէ. նոքա դատեսցեն զձեզ, զի որդիք ձեր են եւ ոչ ախտացան զձերդ:

Իսկ եթե մաքն Աստուծոյ I. (հմմտ. Ղուկ. ԺԱ. 20)

ՋՀոգին անուանէ մատն, վասն նոյն էութեանն՝ ըստ Մատթէոսի. «Եթէ Հոգւովն Աստուծոյ հանեմ զդուս, ապա եհաս Աստուծոյ թագաւորութիւնն՝ բառնալ զմահու թագաւորութիւն, եւ զձեզ կամ՝ հաւատաւք ազատել եւ ժողովել, կամ անհաւատութեամբ ընդ դուս պատժել եւ ցրուել» (Մատթ ԺԲ. 28): Դարձեալ խրատէ զնոսա ի միտ առնուլ զայս, թէ բարձաւ թագաւորութիւնն սատանայի: Ասէ, թէ՝

Ջաւրագլուխն դիւաց կայր ի հաստատութեան եւ վառեալ էր զինու պատրաստութեամբ, ի խաղաղութեան էին ապստամբ զաւրութիւնքն, որք ընդ նովա սպառազէնք կացեալք, եւ չէր աշխատէր ի մարդկանէ՝ սաստեն եւ անուամբ նորա հալածեն զդուս: Եւ նորա, զահի հարեալք, չկան հակառակ, այլ, փախտեալ եղեալ, սարսին եւ կազմածք նորա յափշտակին: Ջայս արար վերին իշխանութիւնն, որ զամենայն ինչ հաստատութեամբ ընդ ձեռամբ ունի: Իսկ որք հակառակ աստուածային իշխանութեանն ժողովին՝ ցրուեալ կորուսանեն: Դարձեալ ահ արկանէ նոցա եւ զնէ զնոսա իբրեւ զայսահար ոք, վասն զի ամենայն չարութեամբ ըմբոսա եղեալ էին զնոսա դեւքն եւ եկեալ ինքնին հալածեաց ի նոցանէ, եւ փախտեալ զնացին ի հեթանոսս, ուր ոչ հոսեցաւ ջուր շնորհաւ հոգւոյն, այլ ոչ գտին հանգիստ: Վասն զի բղխեաց ի հեթանոսս ջուրն կենդանի Աւետարանին շնորհաց եւ զնացին գետք ընդ անջրդիս: Եւ եղեւ անապատն ի ճահիճս եւ երկիրն ծարս՝ ուս եւ ի վտակս ջուրց, եւ ոչ դտաւ տեղի չար աշտոցն: Իսկ Հրէ, մնացեալ թափուր յաստուածային շնորհացն, դարձան ի նոսա լցին եւթն չար աշտաւք եւ յետինս աշտ կարի անբերելի չար եղեւ նոցա, քան զամենայն առաջինսն զայն:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ ԺԱ.)

Եւ հանել զեւ մի համր, եւ յետանել զիւին՝ խաւսեցաւ համրն (Ղուկ. ԺԱ. 14):

Ոկ. Ո՛վ անհնարին չարիք զմեզակ զիւին, զի զերկոսեան զմուտսն եխեց՝ զաչսն եւ զբերանն, որով հաւատալ մարթէր:

ԵՓ Արդ՝ ի դիւահարն զխորհուրդ ժողովրդեանն առակէր մարգարէն. «Թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանս աշտորիկ, զլըսելիս իւրեանց ծանրացուցին եւ զաչս իւրեանց կափուցին, զի մի՛ տեսցեն աչաւք եւ լուիցեն ականջաւք» (սնն Ես. Զ. 10, հմմտ. Մատթ. ԺԳ. 15, Գործք ԻԸ. 27) եւ այլն եւս:

Եւ զարմացան ամենայն ժողովուրդ[քն] (Ղուկ. ԺԱ. 14):

ԵՓ Ետ նմա խաւսել եւ լսել եւ տեսանել: Խորհուրդ է այնոցիկ, որք հաւատացին ի նա, այսինքն է՝ հեթանոսաց, որք կուրացեալ էին ի ճամարտութենէն եւ խցեալ լսելիք ի բանից նորա:

Եւ ոմանք ի նոցանէ ասեն. Բեղզերեղաւ իշխանաւն դիւաց հանել զդուս (Ղուկ. ԺԱ. 15):

ԻԳ Իսկ այնոցիկ, որ վարակեալ էին անհաւատութեամբ, ասեն. «Գործակից է նորա իշխանն զիւաց, եւ նովաւ հանէ զդուս»:

Եւ այլք փորձէին եւ նշան յերկնից խնդրէին (Ղուկ. ԺԱ. 16):

ՍՏ Նշան լսի յաստուածային գիրս, որպէս լեալ է եւ պատմի ի Հին Կտակարանս հանդերձեւոց իրաց:

ԵՓ Ջոր Մովսէս արար յանապատին, զի զհաց երկնից ետ նոցա:

Ոկ. Ջի՞նչ զարմանք իցեն, եթէ առ ինեւ զայսպիսի գործս ցուցանէք, որ անծանալթս եմ ձեզ, որ եւ առ հարբն այնչափ զփորձ առեալ զաւրութեանց:

Նշան յերկնից (Ղուկ. ԺԱ. 16):

ԻԳ Այսինքն՝ զարեգակն պաշարել կամ անդրէն յետս ձգել: Կամ տարակուսեալ ոմանք առ այս ասէին. «Դեւք յերկինս հանել ո՛չ կարեն, ցոյց մեզ անտի նշան»:

Իբրեւ զիւրաց զխորհուրդս նոցա (Ղուկ. ԺԱ. 17):

ՈԿ Ջայս յառաջագոյն բամբասեցին: Այլ յայնժամ ո՛չ սաստեաց, զի տացէ նոցա ի նշանացն իմանալ զզաւրութիւն նորա, բայց նորա ի նոյն յաճախէին: Ապա սաստէ եւս եւ զաստուածութիւնն իւր ցուցանէ, որով զճաճուկս սրտից նոցա ի մէջ բերէ:

Ամենայն թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն՝ աւերի (Ղուկ. ԺԱ. 17):

Ի ծանաւթից բերէ աւերինակս: Թէպէտեւ յերկրի զաւրագոյն քան զթագաւորութիւն ո՛չ գոյ, սակայն կորնչելոց է, յորժամ անձամբ ընդ անձին հարկանիցի:

Տուն բարժանել յանձն՝ կործանի (Ղուկ. ԺԱ. 17):

Ապա զի՞ եւս զտանէ կամ զքաղաքէ ճառիցես:

Ոկ. Թէպէտեւ փոքր կամ բնաւ մեծ ոք իցէ եւ ընդ անձինն կռուիցի, կորնչելոց է:

Ապա թէ սաքանայ բաժանեցաւ յայնձնէ, զիա՛րդ կա[յ]ցէ թագաւորութիւն նորա (Ղուկ. ԺԱ. 18):

ԻԳ. Սատանայ ընդ անձին պատերազմող ո՛չ տայ ցրուել զիւրան, այլ ժողովէ զաւրանալ, զի մի՛ տկարացի:

Որդիքն ձեր ի՞նչ հանիցեն (Ղուկ. ԺԱ. 19):

Ապա յաշակերտացն զի՞նչ ունիք ասել, զի նոքա անուամբ իմով զնոյն գործեն:

Նորա եղիցին ձեզ դաքաւորք (Ղուկ. ԺԱ. 19):

Զի որդիք ձեր են եւ ո՛չ ախտացան զձերդ:

Իսկ եթէ մաքամքն Աստուծոյ հանեմ զղեւս (Ղուկ. ԺԱ. 20):

Ոկ. Յայտ արարեալ, եթէ մեծի զաւրութեան է հանել զղեւս եւ ո՛չ գոյզն ինչ շնորհաց:

ԻԳ. Զհոգին անուանեաց մատն, զոր Մատթէոս յղւովն Աստուծոյ» (Մաթթ. ԺԲ. 28) ասէ, եւ վասն նոյն էութեան լթեան եցոյց:

Ապա հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն] Աստուծոյ (Ղուկ. ԺԱ. 20):

Ոկ. Տե՛ս, զիա՛րդ միւս անգամ բժշկէ զնոսա եւ ածէ յիւր զիտութիւնն: Յայտ առնէ, թէ ընդ իւրեանց բարիսն մարտնչէին: Զի զոր մարգարէքն յառաջագոյն գուշակէին, եկն եհաս ժամանակ բարութեան ձեր: Եւ կայ առ դուրս Որդին Աստուծոյ, եւ դուք հակառակ նորին գործէք: Ո՛չ միայն ո՛չ ընդունիք, այլեւ ընդդէմ բախէք եւս:

ԻԳ. Եհաս Աստուծոյ թագաւորութիւն բառնալ զմահու իշխանութիւն, եւ զձեզ կամի հաւատով ժողովել յազատութիւն կամ անհաւատութեամբ ցրուել եւ ընդ դեւսն պատժել:

Նգար վառեալ պահիցէ զպուն իւր (Ղուկ. ԺԱ. 21):

ՍՏ Հզաւր զ[ը]նդդիմակացսն Աստուծոյ ասաց, զոր նոքա Բեղդերեղ կոչէին իշխան դիւացն զէն նորա եւ տուն՝ զպաշտաւնեայ նորա, յորս բնակէ: Զի որպէս տուն եւ տաճար Քրիստոսի, զայն, որ բնակէ Քրիստոս, ասէ: «Բնակեցայց ի նոսա եւ զնացից» (Բ. Կորնթ. Զ. 16)՝ ասէ եւ երանելին Պաւղոս, որոյ տունն մեք եմք:

Եթէ հզարագոյն բան զնա եկեալ յաղթիցէ զսպառազինութիւնն] (Ղուկ. ԺԱ. 22):

Ոկ. Եւ չէ հնար այլ ինչ հանելոյն, եթէ ո՛չ նախ նմա յաղթիցէ: Եւ այս ամենեցուն իսկ յայտ է, եւ այսու մեծ առաւելութեամբ եւ զառաջինսն իսկ հաստատէ: «Այնչափ, ասէ, ո՛չ զաւրավիզն եւ առնում զսատանայ, այլեւ կապեմ իմով իշխանութեամբ եւ զկազմած նորա յափշտակեմ»:

Որ ո՛չ ընդ իս է, հակառակ իմ է (Ղուկ. ԺԱ. 23):

Ես, ասէ, կամիմ առ Աստուած մերձեցուցանել եւ առաքինութիւն ուսուցանել եւ արքայութիւն խոստանալ: Եւ սատանայ եւ թիւն զեւք՝ զհակառակ նորին: Եւ զիա՛րդ, որ ո՛չ ընդ իս ժողովիցէ, ընդ իս իցէ, կամ իմ գործակից լինելոց իցէ, զի նա զրահանք եւս լինի եւ զիմ միաբանեալսն ցրուէ:

Եւ որ ո՛չ ժողովէ ընդ իս՝ ցր[ու]է] (տես Ղուկ. ԺԱ. 23):

Սպ. Որ ոք ժողովէ բանիւ եւ ճշմարտութեամբ եւ զաւրութեամբ եւ լուսով, որ է Քրիստոս, այնպիսին ո՛չ կորուսանէ: Իսկ որ առանց բանի եւ լուսոյ եւ իմաստութեան ժողովէ, այնպիսին իրաւապէս ցրուէ:

ԻԳ. Իսկ որ հակառակ աստուածային իշխանութեանն ժողովէ՝ կորուսանէ:

16. ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԶՄԱՅՈՒՄՆ ՆԿԱՆԱԿԱՅ ԵՒ ԶԿԱՆՑ.

ԿԵՐԱԿՐՈՒՄՆ ՆԻՆԳ ՆԱԶԱՐԻ

Մաթթ. ԺԴ. 13-21

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ Թ)

Եւ լուեալ Յիսուս գնաց նաու աւարի յանապատ փեղիս առան-
ձինն (Մաթթ. ԺԴ. 13):

Յետ սպանանելոյ մարգարէին, բանն զնայ ի հեթանոսս, որք զհետ
նորա երթան. յորա զթաց եւ բժշկեաց զհիւանդս նոցա, իրաւապէս
նախ բժշկեաց զհիւանդս[դս] ամբոխին եւ ապա կերակրեաց հացիւ եւ
ձկամբ, զի մի լուծցին ի ճանապարհի:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Եւ իբրեւ լուա Յիսուս գնաց յանապատ փեղի առանձին (Մաթթ.
ԺԴ. 13):

Տե՛ս զիա՞րդ ամենուրէք թողու զբաղմութիւնն եւ խոյս տայ, յոր-
ժամ յատնեցաւ Յովհաննէս եւ յորժամ սպանաւ եւ յորժամ հրէայքն
լսան, թէ զբաղումս աշակերտէ: Քանզի բազում ինչ մարդկաւրէն
կամի մատակարարել, զի չեւ եւս էր ժամանակ մերկ: յայտ-
նի զԱստուածութիւնն: Նաեւ աշակերտացն պատուիրէ ումէք
ասել, թէ նայ իցէ Քրիստոսն, քանզի յետ յարութեանն կառնէր յայտ-
նել զայն: «Խոյս եւր, ասէ, անքի» (հմմտ. Մաթթ. ԺԴ. 13): Ոչ ի քաղաք ու-
րեք, այլ յանապատ տեղին: Եւ ի նաւ մտանէ, զի մի ոք թախանձիցէ
երթալ զհետ նորա: Եւ դու մի՛տ դիր, զի արդ եւ Յովհաննու աշա-
կերտքն տակաւ ընդանեցան նմայ: Քանզի զիրսն, որ դործեցան,
ինքեանք պատմեցին եւ զամենայն թողին եւ առ նա զիմեցին եւ
այն ի վշտացն եւ յառաջին պատասխանեացն յարդար էր:

Եւ ընդէ՞ր ո՛չ նախ քան զպատմելն խոյս ետ տեղւոջն: Թէպէտ
եւ զիտէր իսկ յառաջագոյն մինչեւ նոցա պատմեալ էր, այլ զի
ամենայնիւք զտնտեսութիւնն զճշմարտութիւն հաստատիցէ: Բայց

ժողովուրդքն իբրեւ բեւեռեալք ընդ նմայ երթային զհետ նորա:
Զի այնպիսի իսկ է դուլթն, նոյնպիսի (բ) սէրն ամենայնի յաղթէ եւ
զամենայն դանդաղանս ի բաց փարատէ, վասն որոյ եւ զհատու-
ցումն վաղվաղակի անտէն առնուին:

Եւ, ասէ, Յիսուս եւ երես ժողովուրդս բազումս զթացաւ ի նոսա
եւ բժշկեաց զհիւանդս նոցա (հմմտ. Մաթթ. ԺԴ. 14): Զի թէպէտ բա-
զում էր փոյթն հանապազորդ մարդկանն, այլ նորա երախտիքն
անցանէին քան զամենայն, վասն որոյ եւ պատճառս այնպիսի
բժշկութեան զողորմութիւնն դնէ, բժշկէր բազումս եւ զհաւատս
ինչ ոչ պահանջէր անդ: Քանզի զհետն երթալ եւ զքաղաքսն թո-
ղուլ զհաւատսն յայտ առնեն: Կամէր եւ կերակրել զնոսա: Եւ ոչ
անձամբ ինչ առնէ, այլ անսաց եւ աղաչելոյ որպէս յառաջագոյնն
ասացի: Ամենայն ուրէք եւ այնմ եւէթ ուշ ունի, զի մի կարծիցի
եթէ ընդյառաջ ինչ երթայցէ սքանչելեացն, այլ յորժամ կոչիցի:

Եւ իբրեւ երեկոյ եղեւ մաքեան ասէ աշակերտքն եւ ասեն, փե-
ղիս անապատ է եւ ժամս՝ փարաժամեալ, արձակեաց զժողովուրդ
(հմմտ. Մաթթ. ԺԴ. 15):

Քանզի մինչեւ ցերեկոյն վարդապետութեամբ զհոգիս նոցա
բժշկեաց: Իսկ մարմնաւոր առողջութեանց ոչ ինչ արար պետ, քան-
զի իւրաքանչիւր ոք յախտաժեւտացն զկարիս ցաւ(ոց իւրոց ընդ
անձին ունէր, զի թէ բժշկեալ էին, ինքեանք իսկ խնդրէին զտեղի
աւթեւանացն: Իսկ աշակերտքն որ աղաչէին, թէ արձակեաց, թէ-
պէտ վասն հացի յուշ արարին, այլ զբժշկութիւն ախտաժեւտացն
խնդրէին:

Դուր, ասէ, փոքր դոցա ուրել (Մաթթ. ԺԴ. 15):

Եւ ո՛չ ասաց, եթէ ես տաց, այլ, թէ՛ դուք: Քանզի դեռ եւ իբրեւ
ընդ մարդ հայէին ընդ նայ: Բայց նոքա եւ առ այն, ոչ ինչ ընդոս-
տեան, այլ տակաւին իբրեւ ընդ մարդ խաւսէին:

Չունինք ինչ, ասէին, բայց հինգ նկանակ միայն, եւ երկուս
ձկունս (փեն Մաթթ. ԺԴ. 15):

Քանզի ափեալ էին սիրտք նոցա եւ դեռ ընդ երկիր քարչէին,
ապա այնուհետեւ զիւր զաւրութիւնն յայտ արարեալ, առ ժամայն

զամենայն կարիս հիւանդացն բժշկէր: Եւ աշակերտացն հրամայէ
բերել զնկանակսն: «Թէպէտ տեղիս, ասէ, անապատ է» (հմմտ. Մատթ.
ԺԷ. 13), այլ որ զամենայն աշխարհս կերակրէ աստէ եւ թէ ժամս
տարածամեալ է, այլ չէ ընդ ժամանակաւք որ ընդ ձեզդ խաւսի:
Իսկ Յովհաննէս եւ գարեղէն ասէ զնկանակսն (Կրն Յովհ. 9): Եւ ոչ
դատարկ ինչ, այլ զի յաճախութիւն բազում խորտկացն ուսուցանէ
արհամարհել մեզ այսպիսի ինչ եւ մարգարէիցն սեղանքն էին: Եւ
հրամայեաց զմարդիքն բազմեցուցանել ի վերա խոտոյ եւ առեալ
զհինգ նկանակսն հայեցաւ յերկինս ավրհնեաց: Եւ յական թաւթա-
փել բազմացոյց զնա: Զի զայն ինչ զոր առնեն եւ շրջին ժ. ամիսք՝
վաստակաւք եւ աշխատութեամբ, ժ. մատունք նորա վազվազակի
արարին: Եդ զձեռս իւր ի ներքոյ հացին, իբրեւ զերկիր եւ խաւսե-
ցաւ ի վերա նորա իբրեւ զորոտումն եւ շարժեալ շրթանցն ցանեաց
ի վերա նոցա իբրեւ զանձրեւ եւ շողի բերանոյ նորա ի տեղի արե-
ւու եւ պսակեալ կատարեաց սրբութեամբ սուրբ ժամուն, զոր ինչ
ընդ երկար ամառն առնէ:

Հայտնաւ յերկինս ապալ աւրհնեաց:

[Հարց.] Եւ ընդէ՞ր հայեցաւ յերկինս ապա՞յ աւրհնեաց:

[Հարց.] Եւ ընդէ՞ր հայեցաւ յերկիրնս ամալայ ամբարշտացի
[Պատասխանի] Զի պարտ էր նմա հաւատարիմ լինել, [թէ ի հաւ-
րէ է եւ զուգական Նորին: Ի փորքուն ընդ երկիրնս նայի եւ զմե-
ծամեծսն ամենայն իշխանութեամբ առնէ, զի ուսուցիս, եթէ ի
փորքունս ոչ եթէ զաւրութիւն ինչ առնուցու, զայն առնէ, այլ զի
զծնողն պատուեսցէ, որպէս որդ[ւ]ոյ պատշաճ է պատուել:

Յորժամ զմեղսն եթող եւ զդրախտ երաց եւ զաւարտ
բազում յաճախութեամբ զհին արէնսն ելոյծ եւ զանչափ մեռեալս
յարոյց եւ զծով կարկեաց եւ զծածուկս փարիսացւոցն անեաց
եւ զաչս կուրին ստեղծ, որ Աստուծոյ միայն գործ է եւ յո-
մէք. ո՛չ երբեք երեւի թէ աղաչաւք առնէր: Եւ յորժամ զնկանակսն
աճեցուցանել կամէր, որ կարի փոքր էին, քան զայս, ամենայն յայ-
ժամ ընդ յերկինս նայէր, զի եւ զոր յառաջագոյնն ասացի արդար
էր միանգամայն, եւ ուսուցանէր իսկ զմեզ մի մատչելի սեղանն,
եթէ ոչ նախ ընդ երկինս նայեցեալ, գոհանայցեմք զԱստուծոյ, որ
զկերակուրն շնորհէ մեզ: Եւ ընդէ՞ր ո՛չ յօչնչէ արար զի զՄար-
կիոն եւ զնմանէ այն կարկեսցէ զբերանս, որք աւտար իմն ի նմա-
նէ համարին զարարածս, զի գործովքն յայտ առնիցի, թէ ամենայն
երեւելիքս Նորին արարածք եւ գործք են: Արդ, հացն զսակաւու-
թիւնն իւր մոռանայր եւ ի միջոյ սակաւութեանն բազմութիւնն

ծնանէր, զի նմանեացէ այնմ, որ աւրհնեաց զառաջինն եւ ասէ՝
աճեցէ՛ք եւ բա[ազմացարուք] (Կրն Ծննդ. Ա. 22), զի նկանակէն՝ իբ-
րեւ զամուլս եւ զանորդիս, աճեցին աւրհնութեամբ Նորա եւ բազ-
մացան նշանաւք, որ ի նոցանէ ծնան: Զի այնու նշանակ իցէ, թէ
ծովու եւ ցամաքի նա է Տէր, եւ որ ինչ յանապատին զարմանալի
թւէր հրէիցն եւ ասէին, թէ մի՞թէ հաց կարիցէ տալ եւ պատրաստել
սեղան յանապատիս: Զայն կեեալ Տէրն աստ ցուցանէր արդեամբ:
Վասն այնորիկ իսկ եւ յանապատսն հանէր, զի առանց բազում
կարծեաց նայիցին սքանչելիքն, եւ մի ոք համարիցի եթէ մաւ-
տաւոր գեւղիցն բերէին կարգէին զայն ամենայն սեղանսն: Վասն
այնորիկ ո՛չ միայն զտեղիսն այլեւ զժամանակն նշանակէ: Եւ այլ
լմն զգաստութիւնն զաշակերտացն ուսանիմք, եթէ ոչինչ համա-
րէին այնուհետեւ զկերակուր, զի երկոտասան այր յանապատին
հինգ եւ եւթն նկանակ (Կրն Մարթ. ԺԵ. 34) եւ երկու ձկուռնս ունե-
լով շատանային: Զի այնպէս ոչ պետտ առնէին մարմնականացս եւ
միայն հոգեւորացն կային պատկա[ն]: Նաեւ ի սակաւն ոչ խնա-
ւայէին, զի յորժամ խնդրեաց վազվազակի բերին ի մէնջ:

Այլոց նշանացն ունէին բազում նշանակմամբ։ Բայց ինչպե՞ս
դէս հետ եւս էին առեալ, վասն այնորիկ յորժամ հհատ զնկանական
աշակերտասացն բաշխել, զի այնու եւս պատ[ո]ւեսցէ զնոսա
եւ ոչ միայն վասն պատուելոյ։ Այլ եւ յորժամ նշանն լինիցի եւ
անցանիցէ, մի' մոռանայցեն։ Երեկ եւ ետ ցաշակերտսն, եւ նոքա
արկին ժողովրդոցն։

Եւ Ե.(Հինգ)ն ի նոցա ձեռսն բխէին

արկին ժողովրդոցն:

Զհինգ նկանակսն եբեկ եւ ետ: Եւ Ե.(Հինգ)ն ի նոցա ձեռսն բխէին
եւ աճէին եւ ոչ այնչափ միայն, այլ եւ յաւելուածս: Եւ սատարե-
ցոյց դարձեալ զզաւրութիւն բանին իւրոյ առ հրամայեցեալսն եւ
զարագութիւն պարգեւաց իւրոց առ առողս նորա, այլ ո'չ որչափ ի
կարող էր բազմացուցանել զհացն: Այնպէս բազմացոյց այլ որչափ
բաւական էր կերողացն յազ ուտել:

Այնքան ընդ քաղցի Ռ.(Հազար)ացն եւ յաղթեցին

կարող էր բազմապիսեցիկ լինել։
 Բաւական էր կերողացն յագ ուտել։
 Զի՞ կշռեց աննշանքն ընդ քաղցի Ռ. (Հագար) ացն եւ յաղթեցին
 նմայ թիւ ԲԺ. (երկոտաս) ան սակառաց։ Առ ամենայն արուեստա-
 գէտս ցանկութիւն կարաւտելոցն բազմագոյն է, քան զաւրութիւն
 արուեստագիտացն, զի ոչ թէ որպէս կարաւտեալքն ցանկան, այն-
 չափ կարեն առնել արուեստագէտքն, բայց Աստուծոյ, առաւելա-
 գոյն է արարչութիւն նորա, քան զկարաւտելոցն փափագ եւ արդ
 որով բանիւ ոք կարէ զհանգամանս իրացն ցուցանել, զիա՞րդ աճէր

Հացն եւ բխէր յայնչափ բազմութիւն յանապատին եւ կամ զիս՝ ըզլինէր այչափ մարդիկ բաւական, քանզի հինգ հարիւր այր էին թող զկանայս եւ մանկտի եւ մեծ գոլութիւն ժողովրդոցն այն էին, զի կանամբք եւ մանկամբք եկեալ պարապէին առ նայ: Եւ իբրեւ մատեաւ Շմաւոն առնուլ, կարծեաց, թէ իւր եւեթ բաւականիցէ: Անթքն լի բազկաւք իւրովք տանէր: Եւ ի ձեռաց նորա, ո՛չ պակասէր, ո՛չ միայն ԲԺ. (երկոտաս) անքն կրէին զնշխարս աւրհնեալ հացին, այլ եւ Հ. (եւթանաս) ւնքն, ի ձեռան նոցա աճէր եւ ի մէջ բազմականաց բազմանայր: Եւ ի բանէ Որդւոյ աւծելոյ, որ ասէր, թէ քանի աճէր, անոյշ էր հաց անապատին, քան զմանանայ անապատին: Մանանայն այգւոյն ապականէր եւ նայ, որքան ընդ երկայրէրէր, անուշանայր: Ո՛չ ունէին որովայնք նոցա, որչափ ունէին շաւակք նոցա, չափով ունէին որովայնքն եւ առանց չափոյ բարձեալ էին ի շալակս իւրեանց: Եւ զի կերան եւ յագեցան եւ նշխարեցին եւ զնպարակս բարձին: Եւ զի ասէ ամփոփեցէք զնշխարս սեղանոյն զի մի ինչ ամենեւին կորիցէ անտի: Վասն զի մի կարծիցեն թէ առ աչաւք արար, այլ յորժամ պահեսցին նշխարքն զմի աւր եւ զգերկուս հաւատասցեն եթէ ճշմարտութեամբ արար եւ ոչ է եւս տեսիլ ընդունայն: Եւ երկոտասան սակառի յաւել զնշխարսն: Զի եւ Յուդայ ընդ նոսա բառնայցէ: Եւ զկնի նշանացն ստիպեաց վաղվաղակի զաշակերտսն մտանել ի նաւ եւ երթեալ յայնկոյս, մինչ ինք զժողովուրդսն արձակիցէ:

մինչ ինք զժողովուրդսն արձակիցէ։
Յորժամ մեծ ինչ գործս գործէր մեկուսի առնէր զանձն ի ժողովրդենէն եւ յաշակերտացն, զի զմեզ ուսուցանիցէ, մի ի բազմաց փառս ինչ խնդրել եւ մի զայլս զհետ ձգել երթալ։ Եւ իւրովն, թէ ստիպեաց զաշակերտսն, զկարի հպատակութիւն աշխատացն յայտ առնէ։ Եւ ինքն ի լեառն կամեցաւ ելանել։ Զի այնու եւ խրատեսցէ, մի միշտ ընդ ժողովուրդսն խառնել եւ ցանդ ի բազմութենէն փաղչել, այլ երկոքումք ի դէպն վարիլ ուսուցուք այսուհետեւ մեք միշտ պատկառ կալ Քրիստոսի մի միայն վասն երեւելի պարգեւացն, զի մի եւ մեք եւս նախատիցիմք իբրեւ զհրեայսն։ Եւ իբրեւ արձակեաց զժողովուրդն, ել ի լեառն, կալ յաղոթս։

[Հարց.] Վասն է՞ր ել ի Լեառն:

[Հարց.] Վասն է՞ր ել ի հառն:
[Պատասխանի.] Զի զմեզ ուսուցանիցէ, թէ բարւոք է անապատ
եւ միայնութիւն յորժամ յազաւթս կամիցիմք մատուցանել, վասն
այնորիկ ստէպ յանապատսն երթայր եւ անդ հանէր բազում ան-

զամ զգրչերն ի գլուխ յաղաւթս, առ զմեզ խրատելոյ ժամանա-
կաւ եւ տեղեաւ, որսալ յաղաւթս զանխոռովութիւնս, քանզի մայր
խաղաղութեան անապատն է եւ հանդարտութիւն ալեաց եւ նա-
ւահանգիստ գերծուցիչ յամենայն ծփանաց: Նա վասն զայնպիսի
գիրսն ուսուցանելոյ ել ի լեառն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՈՐԾՈՐԵՑԻ
(Գլխի ժգ.)

Եւ իբրեւ լուս Յիսուս, զնաց անորի նաւու յանապատ րեղի
առանձինն (Մաթթ. ԺԴ. 13):

առանձինն (Մարթ. ԺԴ. 13):

Ընդէ՞ր նախ քան զպատմելն ոչ գնաց ի տեղւոյն, թէպէտեւ գիտէր յառաջագոյն: Քանզի ամենայն իրօք զտնտեսութիւնն ճշմարտել կամէր, վասն այնորիկ յորժամ մատնեցաւ Յովհաննէս եւ յորժամ սպանաւ, եւ յորժամ լուան հրէայքն, թէ զբազումս աշակերտէ, խոյս տայ, քանզի բազում ինչ մարդկօրէն կամի մատակարարել. զի չեւ էր ժամանակ մերկանալ զաստուածութեանն իսորհուրդէր մի՛ ումեք ասել, թէ Նա է Քրիստոսն, մինչեւ Որդի պատուիրէր մի՛ ումեք ասել, թէ Նա է Քրիստոսն, մինչեւ Որդի մարդոյ ի մեռելոց յարիցէ (հմմտ. Մարթ. ԺԶ. 20, ԺԷ. 9): Վասն այսոմարդոյ ի մեռելոց յարիցէ (հմմտ. Մարթ. ԺԶ. 20, ԺԷ. 9): Վասն այսորիկ ո՛չ ի քաղաք ուրեք, ասէ, գնաց, ալ յառաջատ տեղիս. եւ ի նաւ մտանէ, զի մի՛ ոք թախանծիցէ երթալ զհետ Նորա: Իսկ առ ի միտս՝ յետ մահուանն Յովհաննու, որ է ի սպառել մարգարէիցն, գնաց Բանն ի հեթանոսս, որք անապատ էին ի բարեաց, եւ աշակերտեաց զբազումս նաւու մարմնոյ Իւրոյ:

Իբրև լուան ժողովուրդը, գնացին զհեղ Նորա հեղի ի քաղաքաց անփի (Մատթ. ԺԴ. 13):

Բանգի բեւեռեալ էին ի սէր Նորա, ընդ Նմա երթալին հետիոտս, ուստի եւ ո՛չ ի մահուանէն Յովհաննու երկիւղս կրեցին, քանզի այնպիսի է գութն եւ սէրն, զի ամենայնի յաղթէ եւ զամենայն դանդաղանս ի բաց փարատէ. վասն որոյ եւ զհատուցումն անդէն առնուին, որպէս ասէ.

Եւ իբրեւ եւ, եպես ժողովորդ բազում, գլխացաւ ի նոսա եւ բժշկեաց զհիւանդս նոցա (Մատթ. ԺԴ. 14):

Յայտ է՝ ի նաւէ անտի, քանդի յառաջեցին քան զՆա ժողովուրդքն ցամաքաւն, վասն որոյ գլխացաւ ըստ բնական բարեւարութեանն, քանդի թէպէտ բազում էր փոյթ հպատակութեան նոցա եւ սիրոյ, սակայն երախտիք Նորա զանցուցանէին զամենեւումբք: Վասն որոյ եւ պատճառ այսպիսի բժշկութեան զողորմութիւնն զնէ՝ բժշկելով զբազումս եւ հաւատոս ոչ պահանջելով, քանդի զհետ երթալն եւ զքաղաքսն թողուլն հաւատո՛ց նոցա էր զուշակ, վասն որոյ «բժշկեաց,~ առէ,~ զհիւանդս նոցա»՝ ըստ մտացն տգիտութեան եւ ըստ մարմնոցն տկարութեան՝ բանիւ եւ արդեամբք:

Իրրեւ ընդ երեկս եղև, մալեան առ Նա աշակերտքն եւ ասեն.
«Տեղիս անապատ է, եւ օրս՝ փարաժամեալ, արձակեա՛ր՝ զժողո-
վուրդդ, զի երթիցեն շուրջ ի շէնսն, գնեսցեն իւրեանց կերակուրս»
(Մատթ. ԺԴ. 15):

Կամք էր Տեառն մերոյ կերակրել զնոսա. որպէս զհոգիս նոցա՝ բանիւ, այսպէս եւ զմարմինսն՝ հացիւ։ Բայց ո՛չ անձամբ ինչ առնէ, այլ անսայ աղաչելոյ, զի մի՛ կարծիցեն, թէ ընդ առաջ երթայցէ սքանչելեացն. այլ յորժամ կոչիցի՛. քանզի ամենայն ուրեք զայս առնէր։ Վասն որոյ իբրեւ երեկոյ եղեւ, մատեան աշակերտքն։ Որպէս ասացի, մինչեւ ցերեկոյն վարդապետութեամբն զհոգիս նոցա բժշկեաց, իսկ մարմնաւոր առողջութեան նոցա ոչինչ արար փոյթ, քանզի իւրաքանչիւր ոք յախտաժէտացն կարիս ցաւոց ըստ անձին ունէր, եւ թէ բժշկեալ էին, ինքեանք իսկ խնդրէին զտեղի օթեւ-վանացն։ Իսկ աշակերտքն թէպէտ վասն հացի յուշ արտօին թէ՛ «Արձակեա զժողովուրդսդ», այլեւ զբժշկութիւն ցաւոցի՝ զէին, վասն որոյ ըստ հարցմանց նոցա տայ զպատասխանին։

Եւ ասէ Յիսուս. «Ոչինչ պիտոյ է դոցա երթալ, դո՛ւր փութ դոցա ուրեկ» (Մաթթ. ԺԴ, 16):

Ո՛վ մեծի մարդասիրութեանն. ասէ. «Ոչինչ է պիտոյ դոցա երթալ», որպէս թէ ասել՝ զբարձրագոյնն ջամբեցաք, յաղագս նուաժտագունիցն ոչինչ է պէտք այլ ուրեք առաքել, «դո՛ւք տուք դոցա ուտել»: Ո՛չ ասաց եթէ՛ Ե՛ս տաց, այլ թէ՛ դո՛ւք, քանզի դեռեւս իբր ընդ մարդ հայէին. բայց նոքա առ այն ոչինչ ընդոստնուին, այլ տակաւին իբրեւ ընդ մարդ խօսէին:

Եւ նորա ասեն ցՆա. «Ոչինչ ունիմք աստ, բայց հինգ նկանակ եւ երկուս ձկունս» (Մաթթ. ԺԴ. 17):

Յաղագս այսորիկ ասաց թէ՛ «Դուք տուք դոցա ուտել», զի նոքա բերանօք իւրեանց վկայէին թէ՛ «Ոչինչ ունիմք աստ»։ որպէս զի մեծասցի հրաշքն, եւ ոչ միայն ժողովուրդքն, այլեւ աշակերտքն օգտիցին։ Եւ դարձեալ՝ թէպէտ նշանակէ, թէ ապշեալ էին սիրտք նոցա եւ ընդ երկիր քարշէին եւ յասացելոցն ոչինչ իմանային, այլ զի զյաճախութիւն խորտկացն արհամարհեալ էին, զի երկոտասան այր յանապատին հինգ նկանակ եւ երկու ձկունս ունէին, տասան այր յանապատին հինգ նկանակ եւ երկու ձկունս ունէին, զի այնպէս անփոյթ արարեալ էին զմարմնականացն եւ հոգեւորին, եւ եւթ պատկառ կային, վասն որոյ եւ յայն ոչ խնայեցին, զոր եւ Յովհաննէս «գարեղէն» ասէ (հմմտ. Յովհ. Զ. 9), առ ի յուսումն մեզ, թէ առաքելոցն եւ մարգարէիցն սեղանքն այսպիսիք էին։ Ապա այնուհետեւ զիւր զօրութիւնն յայտ առնէ. առ ժամայն զամենայն հիւանդսն բժշկէր եւ աշակերտացն բերել հրամայէր զնկանակսն, զի յետ բժշկութեանն կերակուր պիտոյ էր, զի մի՛ լուծցին ի ճանապարհի։

Եւ ասէ ցնոսա. «Բերէ՛ք այսր զայն» (Մաթթ. ԺԴ. 18):

Զի թէպէտ տեղիս անապատ է, սակայն Որ գամենայն կերակրէ՝
աստ է, եւ թէ տարածամ է օրս, ալ չէ՝ ընդ ժամանակաւ որ ընդ
սոսա խօսի:

Եւ հրամայեաց բազմեցուցանել զժողովուրդն ի վերայ խտրոյ
(Մատթ. ԺԴ. 19):

(Մարթ. ԺԴ. 19):

Նախ զօրութեամբ զհրաշսն եցոյց եւ ապա՝ արդեամբք, քանզի նստուցանելն իբրեւ ի սեղանի՝ յակճիռս ետ կալ ամենեցուն, եթէ կերակրելոց է զնոսա: Եւ երկրորդ՝ ի վերայ խոտոյ բազմեցուցա-
ղովուրդն յանապատին կերակրէ, այլ հացիւ, որ յերկրէ ելանէ եւ ի խոտոյ գոյանայ: Եւ երրորդ՝ զառօրեայ կեանսն կերողացն ուսոյց, իբրեւ զխոտ ցամա-
թէ ուրք մարմնական հացի միայն են կարօտք, իբրեւ զխոտ ցամա-
թելոց են՝ ըստ երգոյն թէ՝ «Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւորք իւր» (Սաղմ.
ԸԲ. 15), եւ թէ՝ «Յամաքեցաւ խոտն» (Ես. Խ 7), սակայն «Բան Տեառն մնայ
յաւիքեան» (հմմտ. Սաղմ. ԼԲ. 11), որպէս զի ոչ միայն հացի, այլեւ բա-
նի լինիցին փափագող:

ՎԱՄՆ ԱՃԵԼՈՅ ՆԱՅԻՆ

Հարց. Վասն է՞ր ոչ նոր հաց ստեղծ, այլ զհինն աճեցոյց:

Պատասխանի. Նախ՝ առ յայտնութիւն այսմ սքանչելեաց, զի թէ նոր էր ստեղծեալ. կարէին ասել թէ ունէր ի ծածուկ: Երկրորդ՝ առ ի յանդիմանել զմոլութիւն Մարկիոնի եւ նմանեաց նորա, որ զամենայն մարմնական իրս չար ասէին եւ ի սատանայէ եղեալ: Իսկ Քրիստոս յաճեցուցանելն եցոյց զբնութիւն նորա բարի գոյ: Երրորդ՝ առ ի ցուցանել զիշխանութիւն իւր ի վերա արարածոցս: Չորրորդ՝ առ ի ցուցանել զի ոչ էր եկեալ նոր իրս ստեղծնուլ, այլ կատարել եւ նորոգել զառաջին զլուխ լինելութեան աշխարհի: Հինգերորդ՝ ցուցանէ, թէ նոյն Աստուածն է, որ աւրհնեաց զառաջինն եւ ասաց. «Աճեցէ՛ք եւ բազմացարու՛ք եւ [լցէ՛ք զջուրսդ որ ի ծովս. եւ թռչունքդ բազմացին ի վերայ երկրի]» (Կրն՝ Ծննդ. Ա. 22): Վեցերորդ՝ նկանակն ցուցանէ զամենայն ուլսն, որպէս Սառայ, Աննայ եւ Եղիսաբէթ, որ օրհնութեամբ աճեցին, եւ ծնունդք նոցա բազմացան զանազան շնորհօք: Եւթներորդ՝ ցուցանէ, թէ ամենազօր Տէր՝ ծովու եւ ցամաքի: Եւ նոքա յերկար ժամանակաւ, իսկ Նա յականթօթափելն բազմացոյց: Ութերորդ՝ զի այսու ցուցանիցէ զաճումն քրիստոնէական իմաստութեան եւ վարդապետութեան եւ շնորհաց, զոր ի մէջ եկեղեցոյ արար եւ առնէ միշտ քանդի ի սակաւ գրոց եւ ի խորհրդոց անբաւ շնորհ եւ իմաստութիւն աճեցոյց: Իններորդ՝ առ ի ցուցանել, զի ի միոյ աղբերէ աստուածային պարգեւք ելանեն եւ իբր բեկանելով բաժանին յայլս: Եւ վասն այն յորժամ զմարմինն իւր ետ աշակերտացն, զհացն <զ>այն եբեկ եւ զկնի յարութեանն ետ ծանօթս ի բեկանել հացին: Տասներորդ՝ առ ի ցուցն զի սեռ մարդկային ի գործ շնորհաց, որ զմեզ կերակրէ իբրեւ ն, սկանաւար գործակցէ՝ տալով սրտի մեր եւ մարմնոյ: Ե. զգայարանք իբր զհինգ հացս եւ զհանճար եւ զկամս իբր Բ. ձկունս, յորոց ձեւացուցանէ եւ առնէ պէսպէս պարգեւս ի գործս առաքիւնութեան: Եւ առ ի զայս ցուցանել վայելչաբար: Զի մի ոմն ժողովրդենէն զայս Ե. նկանակ եւ Բ. ձկունս ետ Քրիստոսի, եւ ապա Քրիստոս աճեցայց:

Հարց. Վասն է՞ր յերկինս նայելով գոհացաւ եւ ապա օրհնեաց:

Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ ցուցանէ եթէ պատճառ ունի զՀայր եւ հաւասար է նմա: Վասն որոյ պատուէ զծնողն եւ զսքանչելիսն գործէ: Երկրորդ՝ ցուցանէ, թէ հնազանդ եւ համակամ է ընդ հօր եւ ոչ, որպէս նոքա կարծէին, հակառակ Աստու-

ծոյ: Երրորդ՝ զի թողցէ մեզ օրինակ, յորժամ կերակրիցիմք. նախ գոհացուք զտուողէն պարգեւաց եւ ապա ճաշակեսցուք: Չորրորդ՝ <ի> յօրինակ մեզ. զամենայն գործ զոր առնեմք, մանաւանդ զհոգեւոր, որն պարտիմք գոհութեամբ եւ օգնութեամբն Աստուծոյ կատարեալ: Իսկ օրհնելն վասն հասարակաց պարգեւաց է, եւ գոհանալն՝ վասն նոր եւ առանձնակի շնորհաց: Եւ տե՛ս ի մեծամեծ սքանչելիսն ո՛չ աղաւթէ, որպէս յորժամ զմեղսն եթող եւ զմեռեալսն յարոյց եւ կուրին աչս եստեղծ եւ ծովուն սաստեաց եւ այլն: Իսկ աստ՝ փոքրէ, աղօթէ, զի մի գիտացես, թէ զօրութիւն ինչ առնուցու, այլ զի պատուէ զԾնողն որպէս ասացաք:

Հարց. Վասն է՞ր է այս փոքր:

Պատասխանի. Զի եւ արուեստաւորք կարեն զգործս աճեցուցանել: Նոյնպէս եւ բնութիւնն: Այլ բազում նիւթ խնդրէն եւ բազում ժամանակս, այլ այս սակաւ հացս ի սուղ ժամանակի աճեաց:

Հարց. Վասն է՞ր յանապատս աճեցոյց եւ ոչ ի քաղաքի:

Պատասխանի. Վասն Զ. պատճառի: Նախ՝ թէ ի քաղաքի էր եղեալ, կարէին ասել, թէ ծածկաբար ի տանէ ունէին զհացն: Երկրորդ՝ վասն պիտոյից ժողովրդեանն, զի ի քաղաքս հաց կարէին գտանել: Երրորդ՝ ի բառնալ զկարծիս փառասիրութեան ախտի: Չորրորդ՝ առ ի փորձել զհաւատս եւ զջերմութիւն ժողովրդեանն, զի որ վասն սիրոյն Քրիստոսի չժամանեցին կերակուր առնուլ եւ գնացին զկնի Քրիստոսի յանապատ: Վասն այն արժանի եղեն ի նմանէ կերակրիլ: Հինգերորդ՝ զառ ի համեմատութիւն այսմ սքանչելեաց հնոյն: Որ յանապատին մանանայիւն կերակրեաց եւ ասէին՝ մի՞թէ կարիցէ հաց պատրաստել մեզ, աստ եցոյց արդեամբ: Վեցերորդ՝ առ ի ցուցանել, թէ որք փախչին յաշխարհի եւ հետեւին Քրիստոսի կամաւոր աղքատութեամբ, ամենայն պիտոյք նոցա պարգեւեալ լինի:

Հարց. Վասն է՞ր նստեցոյց զնոսա ըստ կարգի:

Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի մի խառնեցին զմիմեամբք, այլ նստցին եւ համեստութեամբ տեսցեն զսքանչելիսն: Երկրորդ՝ զի իմացին, թէ վասն կերակրոյ նստուցանէ եւ ապա՝ յուսով եւ ակնկալութեամբ կերակրեսցին: Երրորդ՝ ուսուցանէ, թէ զամենայն բան կարգաւորութեամբ պարտ է առնել: Չորրորդ՝ ուսուցանէ, թէ պարտ է մեզ նստել եւ ապա ուտել հաց: Իւրաքանչիւր առաքեալ մին դաս յիսնոց կերակրէր, որպէս ասէ

Քեանս, տեսցեն բազում աւուրս: Չորրորդ՝ ուսուցանէ առաքելոցն եւ մեզ, զի յորժամ բաշխեսցեն քարոզելով մի՛ անփոյթ լիցին, այլ ի նոյն քարոզութեանց հաւաքեսցեն ի կերակուր անձանց իւրոց:

Հարց. Ուստի՞ էին սակառիքն:

Պատասխանի. Ոմանք ասեն, թէ ճանապարհին նորոգեցին: Եւ այլք, թէ գնացին ի շէնս եւ խնդրեցին: Եւ այս սուտ է, զի չէին տեղեակ սքանչելեացն եւ տեղին անապատ էր: Ապա՝ յայտ է, որ զհիւանդ եւ զանդամալոյծս բերէին սակառօք եւ ողջացան: Եւ ըստ թուոյ ԲԺ.(Երկոտասան)իցն լցին ԲԺ. սակառօ:

Հարց. Վասն է՞ր ասէ, թէ կերողքն էին, իբրեւ հինգ հազար որպէս երկբայութեամբ:

Պատասխանի. Նախ, զի գիտաօցես, թէ Ա. կամ Բ. պակաս գողով, ոչ խախտանեն զգլխաւորագոյն թիւսն, զՃ. կամ զՌ. կամ զբիւր: Երկրորդ՝ զի ասէ իբր զբազմութիւն նշանակէ որպէս Մովսէս թուեաց զՃՌ. այրս ելեալ յԵգիպտոսէ: (ա) ի Կ. ամենից ի վայր եւ ի Ի. ամենից ի վեր: Թող զայլսն զծեր եւ զտղայ զկին եւ զմանուկ: Սոյնպէս աստ. զԵՌ.սն ի թիւ արկանէ եւ զայլ բազմութիւնս նշանակէ իբր ասելովն թող զկանայս եւ զմանկտի: Եւ տե՛ս զՋերմ սերն, զի կանամբ եւ մանկամբ զհետ Քրիստոսի պարապէին: Այսինքն՝ վասն նկանակին:

Ստիպեաց զաշակերպսն (Մապթ. ԺԴ. 22):

Մտիպեաց զաշակերիմս (Յակովբ. Գ. 17. 22).
 Նախ՝ ցուցանէ զհանգանդութիւն աշակերտացն, որ ոչ ընդդի-
 մացան այլ յերեկոյի ի նաւ մտին: Երկրորդ՝ ինքն մեկուսացաւ յետ
 սքանչելեացն, զի մի փառաւորեսցի եւ մեզ ուսուցանի փառս
 խնդրել ի մարդկանէ:

Հարց. Վասն է՞ր գնաց աղօթել:

Հարց. Վասն է՞ր դնաց աղօթել:
Պատասխանի. Վասն Զ. պատճառի: Նախ՝ ուսուցանէ թէ յառաջ
քան զկերակուրս եւ յետոյ պարտ է գոհանալ զԱստուծոյ եւ աղօ-
թել, որպէս ի Վերնատունն. աւրհնեցին եւ ելին ի լեառն Զիթենեաց:
Երկրորդ՝ ուսուցանէ, թէ յորժամ քարոզեմք եւ առնեմք հասարա-
կաց փրկութիւն զառ անձին փրկութիւնն մեր չէ՝ պարտ անփոյթ
առնել: Երրորդ՝ ուսուցանէ վարդապետաց, թէ չէ պարտ միշտ ի
մէջ ժողովրդեանն խառնիլ եւ ո՛չ միշտ փախչել, այլ երբեմն քարո-
զեալ եւ երբեմն յանապատս երթալ: Չորրորդ՝ ուսուցանէ յորժամ
գմարմնաւորն հոգամք, պարտ է եւ զհոգեւորն կատարել: Հինգե-

ըորդ՝ ուսուցանէ, թէ զսէր ընկերին եւ զսէրն Աստուծոյ պարտ է
հատուցանել: Վեցերորդ՝ յորժամ ընդ մարդոյ խօսիմք, դառնալ
պարտ է եւ ընդ Աստուծոյ խօսել աղոթիւք:

ՎԱՍՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՂՕԹԻՅ

Հարց. Վասն է՞ր ի լեառն աղօթէր:

Հարց. Վասն չորի լեառն աղօթիցն
Պատասխանի. Ուսուցանէ, թէ ի ժամ աղօթիցն պարտ է ի լեառն
ելանել եւ յանապատս առանձնակի լինել: Եւ այս յայտ է ի Ժ. Իմն
օրինակաց: Նախ՝ զի Արարիչն Աստուած առանձնացեալ ի յան-
մատոյց խորանս յերկնից եւ մեզ պարտ է առանձինն լինել յանա-
պատս եւ աղօթել: Երկրորդ՝ զի յանապատ տեղիս միտք մեր եւ
զգայութիւնք ո՛չ ցրուին ընդ երեւելիս: Երրորդ՝ որպէս հրեշտակք
առանձնացեալ յերկինս եւ փառաբանեն: Չորրորդ՝ որպէս ի դրախ-
տին խօսէր ընդ Աստուծոյ եւ յերկրիս ո՛չ: Հինգերորդ՝ Մովսէս եւ
Եղիայ ի լեառն տեսին զԱստուած եւ յանապատս բնակէին: Վե-
ցերորդ՝ որպէս Տէր մեր ել ի լեառն եւ հանէր զգիշերն ի գլուխ
յաղօթս կալով: Եւթներորդ՝ որպէս ժողովուրդն զհետ Քրիստո-
սի յանապատն լիին, վասն որոյ կերակրեցան: Ութերորդ՝ որպէս
Տէրն ի լերինն ի հանդարտութեան էր եւ աշակերտքն ի մէջ ծովուն
զաղուծեան մեր անապատն է: Տասներորդ՝ որպէս նաւահանգիստն
կենաց անապատն է: Զերծուցանէ յալեաց, սոյնպէս նաւահանգիստ կենաց անապատն է:

ՀԱՆԿԱՍԻ Թ. 10-17

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԼԵՌՆՅԻ
(Գլուխ Թ.)

Յետ այսաւրիկ լցեալ զայս պատուէր առաքելոցն՝ դարձան առ
Նա:

Եւ առեալ զնոսա՝ խոյս ետ նոքաւք՝ լինիլ ի Բեդսայիդա (հմմտ. Ղուկ. Թ. 10):

Յեթ այսորիկ առաքելովքն գայ ի Բեդսայիդա: Եւ ժողովուրդքն գնային զհեթ նորա, եւ խաւսէր ընդ նոսա վասն արքայութեանն [Աստուծոյ] (հմմտ. Ղուկ. Թ. 10-11):

ԻԳ Ժողովուրդքն ուրախացան ի բանս նորա եւ հիացեալ էին Վասն սբանչեկեացն եւ զաւրութեանցն, զոր առնէր:

(ᑭᓚᓂᓂᓂ ᓂᓂ.)

Եւ աւրն սկսաւ փարաժամել, մաքեան երկոքասանքն եւ ասեն.
«Արձակեա՛ զժողովուրդդ» (Կեն Դուկ. Թ. 12):

Արձակեայ գծողովորդսդ, զի երթիցեն շուրջ ի գեղս եւ յագա-
րակս, եւ գպցեն կերակուր (սեն Դով. Թ. 12):

Զի յանապատ փեղոջ եմք (Կեն Ղուկ. Թ. 12):

Ասէ ցնոսա Յիսուս. Դուք քուք նոցա ուրել (սինա Ղուկ. Թ. 13):

Եւ նորա ասեն. Ոչինչ ունիմք քան զհինգ նկանակ եւ զերկուս
ձկունս (հմմտ. Ղուկ. Թ. 13):

US Բանդի ափշեալ էին միտք նոցա եւ ըսիք արդէն ք իւր
Իսկ Յովհաննէս գարեղէն ասէ զնկանակն (տեսն Յովհ. Զ. 9, 13): Այն-
պիսի էին եւ մարգարէիցն սեղանքն: Եւ աստ ուսուցանէ զմեզ
արհամ[արհ]ել զբազում խորտիկս:

Մեկնութիւն. Վասն չորից. նախ՝ ոմանք նենգութեամբ, որպէս փարիսեցիքն, որ կամէին զՆա որսալ բանիւք: Երկրորդ. ոմանք ի սիրոյ, այսինքն՝ հաւատացեալքն: Երրորդ. ոմանք ի լսել զբանն փափագանաւք: Չորրորդ. ոմանք վասն սքանչելեաց տեսութեան միայն, այլ ոչ վասն հաւատոցն ճշմարտութեան:

Բան. «Զի քեսանէին զնշանսն, զոր առնէր ի վերայ հիւանդաց» (Յովհ. Զ. 2):

Մեկնութիւն. Առ ի ցուցանել, զի սքանչելիքն այն լինէին աստուածահրաշ զաւրութեամբն Քրիստոսի, զի կատարելապէս առողջանային, որպէս թէ չէր բնաւ հիւանդացեալ զորս բժշկէր

Քրիստոս, քանզի կախարդութեամբ լինի երբեմն զարմանալի բան, սակայն անաւգոլտ, որպէս զխաւսիլ պատկերաց եւ այլ սոյն-պիսիք:

ԹԷ Ի ԼԵԱՌՆ ԵՒ ԸՐԻՍՏՈՍ

Բան. «Եւ ի լեառն Յիսուս եւ անդ նստէր աշակերտարն հանդերձ» (Յովհ. Զ. 3):

Մեկնութիւն. Ի լեառն ել նախ վասն աղաւթելոյ: Երկրորդ. մեղմով զաշակերտսն ուսուցանելոյ, որպէս թէ դաս ասել:

Եւ չորս ինչ ուսուցանէ մեզ. նախ՝ յետ ժողովրդեանն քարոզելոյ պարտ է եւ զաշակերտսն ուսուցանել: Երկրորդ. նախ աղաւթել հասարակ եւ ապա առանձին: Երրորդ. հասարակաց պահել եւ յետոյ՝ առանձնակի: Չորրորդ. զգործս մարմնաւոր եւ հոգեւոր իսկ պարտ է հասարակաց գործել միաբանից եւ ապա՝ զառանձնական, ինչ, թէ չիցէ բաւական, զի ընդհանուրն պատուական է, քան զմասնաւորն:

ՎԱՍՆ ԶԱՏԿԱՅ

Բան. «Եւ էր մերձ Զաւրիկ՝ փաւնն հրէից» (Յովհ. Զ. 4):

Մեկնութիւն. Այս երկրորդ Զաւրիկն է, զոր յիշէ Աւետարանն, զի առաջին խարազանաւ եհան ի տաճարէն, իսկ որ ի Պրոպատիկէն զհիւանդն ողջացոյց, տաւն էր Պենտէկոստէն կամ Տաղաւարահարացն: Այլ ոմանք ասեն, թէ այս է Տաղաւարահարացն ըստ կարբին իմացեալ, այլ ոչ է, զի Զաւրիկ ասէ: Եւ յայսմ Զաւրիկ Յիսուս

ոչ գնաց յերուսաղէմ վասն կրկին պատճառի. նախ՝ զի գրեալ էր յաւրէնսն վասն այնոցիկ, որ յայտնապէս թշնամիք ունիցին, ոչ երթալ ի տաւնն, զի մի նենգեացին ի ճանապարհին: Եւ Քրիստոս յայտնի թշնամիս ունէր զհրէայսն, որ խնդրէին սպանանել զՆա: Դարձեալ՝ որպէս Քրիստոս երբեմն պահելով զաւրէնսն ցուցանէր զինքն մարդ գոյ ճշմարտապէս ծնեալ յիսրայէլացւոցն ըստ մարմնոյ, նոյնպէս երբեմն ոչ պահելով զաւրէնսն զինքն Աստուած ցուցանէր եւ ի վեր քան զաւրէնսն:

ՎԱՍՆ ՆԿԱՆԱԿԱՅՆ

Բան. «Բարձ ի վեր զաչս իւր Յիսուս» (Յովհ. Զ. 5):

Մեկնութիւն. Նախ՝ մարմնոյ աչաւք, երկրորդ՝ զգայութեամբ նայիլն ասէ:

Բան. «Եւ ետես, զի ժողովուրդ բազում գայր առ նա» (Յովհ. Զ. 5):

Մեկնութիւն. Քանզի այնչափ ցանկային լսել զքարոզութիւն Յիսուսի եւ տեսանել զսքանչելիս նորա, մինչ զի մոռացեալ էին հաց տանել ընդ ինքեանս:

Բան. «Ասէ ցփլիպպոս. “Ուստի” զնեսցուք հաց, զի կերիցեն ղոքա”» (Յովհ. Զ. 5):

Մեկնութիւն. Եւ բանն այն, որ ի Մատթէոս ասէ. «Մարեան [առ նա] աշակերտքն եւ ասեն. “Տեղիս անապարէ [եւ արս փարաժամեալ], արձանալ զժողովուրդսդ”» (Մատթ. ԺԴ. 15): Եւ այլն, չեն ընդդէմ միմեանց, զի նախ աշակերտքն ասացին. «Արձակեալ զժողովուրդսդ», եւ ապա Քրիստոս զփլիպպոս եհարց, զոր աստ ասէ:

Իսկ վասն է՞ր զփլիպպոս եհարց, ասէ մեկնիչն, զի նմա ուղղութեան պէտք էր սքանչելեաւք, զի ունէր ինչ թերութիւն,

որպէս անդ ասաց. «Յոյց մեզ զհայր, եւ շար է մեզ» (Յովհ. ԺԴ. 8):

Բան. «Պարասխանի եւր Փիլիպպոս. “Երկերիւր դահեկանի հաց չէ ղոցա բաւական”» (Յովհ. Զ. 7):

Մեկնութիւն. Որպէս թէ ասել՝ եւ առ մեզ եւ ոչ մի դրամ ոչ գոյ: Դարձեալ ցուցանէ, թէ թանձրամիտ էր Փիլիպպոս, եւ ոչ հայէր

ի զաւրութիւն Քրիստոսի, որ զջուրն ի գինի դարձոյց, եւ զայլ նշանսն:

Բան. «Զայս ասէր փորձելով զնա» (Յովհ. Զ. 6):

Մեկնութիւն. Փորձէր զնա Քրիստոս. նախ՝ զի այնու պակասութիւն գնոջն յայտնի լինէր: Երկրորդ. որպէս փորձեաց Աստուած զԱբրահամ, զի հնազանդութիւն նորա եւ հաւատք յաշխարհի յայտնի լինէր, եւ սորայս պատասխանին:

Բան. «Այլ ինքն գիտէր զինչ առնելոց էր» (Յովհ. Զ. 6):

Մեկնութիւն. Ոչ թէ հարցանէ վասն ինքեան գիտելոյ, զի չորս ինչ գիտէր աստ. նախ՝ գիտէր զպակասութիւն գնոջն: Երկրորդ. գիտէր զտեղիքն անապատ: Երրորդ. գիտէր զպատասխանին Փիլիպպոսի: Չորրորդ. գիտէր զսքանչելիքն, որ առնէր:

Բան. «Ասէ ցնա մի յաշակերտացն [նորա] Անդրէաս» (Յովհ. Զ. 8):

Մեկնութիւն. Մատթէոս գրեալ է, թէ աշակերտքն ասացին, եւ ոչ՝ մի ոմն (հմմտ. Մաթթ. ԺԴ. 17): Ասեն վարդապետք, թէ ոչ են ընդդէմ միմեանց. նախ՝ թէ անդ բազմաւորական վասն եղականին ասէ, զի յորժամ ոմն ի յամբոխէն իր ինչ գործեաց, ասեն սովորաբար, թէ ամբոխն արար: Երկրորդ. լինի թէ առանձին բազումքն ասացին զբանն, իսկ յայտնի՝ մինն ասաց: Եւ Անդրէաս ներհուն երեւի քան զՓիլիպպոս, որ թանձրամիտ էր:

ԵՒ ԶԻՆՉ Է ԹԱՆՁՐԱՄԻՏՆ

Եւ նախ տեսցուք, թէ զի՞նչ է թանձրամիտն.

Գիտելի է, զի երեքն են սոքա, այսինքն. Ամփր, Թանձրամփր եւ Նրբամփր: Ամփր է, որ զբանն ի միտ ոչ առնու, իսկ Թանձրամփր է, որ միայն զնոյնն իմանայ, եւ Նրբամփր է, որ զբանն համեմատէ առ այլս եւ իմանայ, որպէս աստ Փիլիպպոս թանձրամիտ էր, որ բազում նշանս տեսեալ էր, այլ ի վերայ հացի՝ ոչ, եւ Անդրէաս նրբամիտ էր, զի ի միտ էած զհացն, զոր աճեցոյց Եղիսէէ (հմմտ. Դ. Թագ. Դ. 42-44), վասն այն ասէ.

Բան. «Է աստ պապանեակ մի, որ ունի հինգ զարեղէն նկանակեւ երկուս ձկունս, այլ այն զի՞նչ է առ այդչափ մարդիկ» (տե՛ս Յովհ. Զ. 9):

Մեկնութիւն. Իբրու ասել՝ թէպէտ Եղիսէէ աճեցոյց զհացն, այլ այն քսան նկանակ էր, եւ կերողքն՝ հարիւր մարդ: Եւ մեկնիչդ յայտնէ, զի ոչ ինչ ծածկէին աշակերտքն ի Տեառնէ: Եւ թէպէտ Քրիստոս կամաւ արար սքանչելիքն, այլ հարկ էր վասն երեք պատճառի. նախ՝ վասն բազում ժողովրդեանն, զի քաղցեալ էին, եւ վասն փափագման բանին եւ սքանչելեացն հաց մոռացան տանիլ ընդ ինքեանս: Երկրորդ պատճառ. զի յայտնի լինէր պակասութիւն գնոջն, զի ոչ ինչ ունէին որով գնէին, որպէս ասէ Մատթէոս. «Այլ ոչինչ ունիմք, բայց հինգ նկանակ միայն եւ երկուս ձկունս» (հմմտ. Մաթթ. ԺԴ. 17): Երրորդ պատճառ. վասն սակաւութեան կերակրոյն, որպէս ասէ. «Հինգ նկանակ եւ երկուս ձկունս»:

ՎԱՍՆ ԱՂՔԱՏՈՒԹԵԱՆ

Եւ տես զաղքատութիւն աշակերտացն, որ զմարդարէական կատարելութիւն յանձինս ստացեալ ունէին, որով անփոյթ առն էին վասն կերակրոյ, զի երկոտասանք էին եւ հինգ հաց միայն ունէին, եւ տակաւին այն ոչ էր նոցա, այլ միոյ պատանեկի սիրելոյ իւրեանց եւ բարեկամի, ապա յայտ է, զի մարդարէքն աղքատութեամբ կեցին եւ Տէր մեր եւ աշակերտքն աղքատութեամբ շրջեցան, եւ երանի ետ աղքատաց հոգւով (հմմտ. Մաթթ. Ե. 3): Եւ վայցան մեծատանց (հմմտ. Դով. Զ. 24): Յայտ ուրեմն է, զի քրիստոնէից ասաց մեծատանց (հմմտ. Դով. Զ. 24): Յայտ ուրեմն է, զի քրիստոնէից զաղքատութիւն կամի Քրիստոս, եւ առաւել ազգիս մերոյ զաղքատութիւն է շնորհեալ:

Բան. «Ասէ Յիսուս. “Բազմեցուցէք զմարդիկ”» (Յովհ. Զ. 10):

Մեկնութիւն. Կարգաւ եւ սահմանաւ նստան, ուր հարիւր-հարիւր եւ ուր հիցուն-հիցուն վասն կրկին պատճառի. նախ՝ զի ամենայն գործք մեր կարգաւ եւ սահմանաւ լիցի: Երկրորդ. զի առանալ յայտնեսցի թիւ բազմելոցն եւ լինելութիւն սքանչելեացն: Իսկ Եւ յայտնեսցի թիւ բազմելոցն եւ լինելութիւն սքանչելեացն: Իսկ մեկնիչն ասէ վասն երեք պատճառի. նախ՝ զի ի միտ աճեցն զկարողութիւն սքանչելեացն: Երկրորդ. զի աճեցին ի հաւատն: Երրորդ.

զի հաստատուեն մնասցէ առ նոսա: Առաջինն սկիզբն է հաւատոյն,
միջինն՝ աճումն, վերջինն՝ կատարումն:

ՎԱՍՆ ԽՐԱՏՈՅՆ

Բան. «Եւ էր խոստ յոյժ ի պեղուջն» (Յովհ. Զ. 10):

Մեկնութիւն. Վասն չորից յիշէ զխոտն. նախ՝ զի ցուցցէ զտեղին պատշաճ առ ի նստել եւ յուտել: Երկրորդ. զի խոտն փոխանակ սեղանոյ լիցի: Երրորդ. զի խոտն անասնոց է կերակուր, եւ գլուխն՝ մարդկան, որ գլխաւորն է: Չորրորդ. խոտն զհին աւրէնս նշանակէ, ուր նստան ի վերայ, եւ կերակուրն՝ զշնորհս, որ ի Քրիստոսէ ընկայան:

ፃሐፊዋ ደ «ኮዶፍኑ»-ን

Բան. «Եւ բազմեցան մարդիկն թուով իրրեւ հինգ հազար» (Յովհ.
 9. 10):

Մեկնուլթիւն. Ըստ սովորութեան եբրայեցւոցն թուին միայն որք ի քսան՝ ամենիցն ի վեր, եւ ոչ թուին աստ կանայք եւ մանկտիքն, որպէս ասէ Մատթէոս (հմմտ. Մարք. Ժ. 21):

Իբրեւն **չորս նշանակութիւն ունի. նախ՝ է տեղիք ստուգութեան, որպէս այն.** «Իբրեւ, զի բարի է Աստուած Իսրայէլի» (Սաղմ. ՆԲ 1): **Երկրորդ՝ է տեղիք աւրինակի, զի «իբրեւն» եւ «որպէսն» զնոյն ցուցանեն:** Երրորդ. **է ժամանակի ցուցակն, ըստ այնմ.** «Իբրեւ նոքա գնացին» (ԻԵ. 10), **այսինքն՝ յորժամ գնացին նոքա:** Չորրորդ. **է տեղի սուլութեան, զի զմեծ մասն յիշելով զաւելին կամ զպակասն զանց առնեն մարդիկ, սոյնպէս եւ չորս աւետարանիչքն իբրեւ ասելով ըստ սովորութեան մարդկան զգուշութեամբ խաւսեցան:**

Եւ այս վասն կրկին պատճառի. նախ՝ զի գրէին որպէս պատգամաբանքն եւ հետեւէին հասարակ համբաւոյն, որպէս եւ նոցա յիշողականին պատահէր: Երկրորդ. ուսուցանէին, թէ պարտ է ամենայն ումեք զգուշութեամբ խաւսել:

Բան. «Էառ զհացն Յիսուս, արինեաց եւ բաշխեաց» (Յովհ. Զ. 11):

Մեկնութիւն. Ինքն էառ զհացն եւ բաշխեաց վասն չորս պատ-
ճառի. նախ՝ զի իւրով զաւրութեամբն լինէր սքանչելիքն այն: Երկ-

րորդ. զի ցուցանէր զիւր սէրն առ ժողովուրդն: Երրորդ. զի տացէ աւերինակ խոնարհութեան մեզ: Չորրորդ. զի ինքն է աղբիւր շնորհաբաշխութեան, որ տայ արժանաւորացն զամենայն պարգեւս աստ եւ ի հանդերձեալն, որպէս ասէր. «Ի սեղան հար իմոյ բազմեցուցից եւ անցեալ» (հմմր. Ղուկ. ԻԲ 30):

ՎԱՐՄՆ ԱԻՐԿՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱՅԻՆ

Եւ գիտելի է, զի Քրիստոս իսկիզբն նշանացն, զոր առնէր, գոհանայր զԱստուծոյ վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի ցուցցէ, թէ պարտ է զամենայն ինչ յԱստուծոյ խնդրել: Երկրորդ. զի զամենայն պատիւ առ Հայր վերաբերէր: Երրորդ. ցուցանէր զինքն ի Հաւրէ, զի զամենայն ինչ, զոր առնէր, կամաւ եւ զաւրու թեամբ Հաւր առնէր: Չորրորդ. առ ի յուսումն մեզ, որ զամենայն գործս մեր ի պատիւ Զորրորդ. առ ի յուսումն մեզ, որ զամենայն գործս մեր ի պատիւ եւ ի փառս Աստուծոյ արասցուք եւ մի՛ ի գովու թիւն անձանց մեր:

Իսկ որ ասէ Մատթէոս, թէ՛ Քրիստոս հայեցաւ ի վեր յերկինս (հմմտ. Մարթ. ԺԴ. 19), եւ այն վասն երեք պատճառի. նախ՝ առի ցուցանել, թէ՛ զմիտս ունէր առ Աստուած վերացեալ: Երկրորդ. ի յուսուեցանել զմեզ ի յաղաւթելոյն ժամն արտաքին նշան համեստութեան եւ զմեզ ի յաղաւթելոյն ժամն արտաքին նշան համեստութեան ստանալ եւ մի յայս կոյս եւ յայն կոյս նայիլ: Երրորդ. զի այնպէս վայել էր Քրիստոսի պատուել զՀայր մտաւք, որպէս եւ ցուցանէ հայեցուածք աչացն եւ համբարձումն ձեռաց ամբառն ալ ի վեր ընդ մտացն:

Ի վեր ընդ մտացն:
Դարձեալ՝ ըստ Մատթէոսի Քրիստոս աւրհնեաց, այսինքն՝
զԱստուած եւ զհացն, բայց այլ եւ այլ կերպիւ, զի զԱստուած
աւրհնեաց շնորհակալ լինելով եւ զհացն աւրհնեաց՝ սրբելով եւ
աճողական զաւրութիւն տալով:

Բան. «Առ զհացն [Յիսուս, եւ] զոհացաւ եւ բաշխեաց բազմակա-
նացն, նոյնպէս եւ ի ձկանցն որչափ եւ կամեցան» (Յովհ. Զ. 11):

Եւ աստ լինի երեք հարց.

Եւ աստ լինի երեք հարց.
Առաջին. Թէ վասն է՞ր գոհացաւ ի վերայ Հացին միայն, եւ ոչ ի
ծովուն սաստեղն, եւ ոչ յանդամալուծին, եւ ոչ ի կուրին բժշկելն:
Ոսկեբերանն երեք պատճառ. նախ՝

Պատասխանի. Ասէ այսմ Ոսկերեքանսն սրմէ զ...
զի ուսուսցէ զմեզ յամենայն ժամ աղաւթել եւ գոհանալ եւ ապա
ճաշակել: Երկրորդ. զի ցուցցէ, թէ ոչ է հակառակ Հաւր, որպէս

առնելով, այլ զնշխարս անհեղձանելով, զի առաւել զգալի յայտնեսցի սքանչելիքն, զի ոչ կարէին հակառակ ասել, թէ ծածկաբար բերէին: Եւ տե՛ս, զի Քրիստոս միապէս ետ ամենեցուն, եւ ի հասարակ տեղիք նստոյց ի վերայ դալար խոտոյ: Ասէ Ոսկեբերանն, զի ցուցցէ այնու զխոնարհութիւն եւ զեղբայրսիրութիւն եւ զպարկեշտութիւն, զի ամենայն ինչ հասարակ լիցի աստուածապաշտիցն: Դարձեալ՝ զի աստ բաշխեաց եւ ետ զնշխարսն, նոյնպէս եւ մեզ պարտ է զնշխարսն բաշխել եւ տալ ժողովրդեանն: Եւ որպէս զհաց մարմնոյն բաշխեաց ի Վերնատունն եւ ետ, պարտ է եւ մեզ մասն տալ զհաղորդութիւն, եւ ոչ՝ բոլոր: Եւ որպէս յետ յարութեան խաչանման երեկ եւ ետ ծանալթս ի բեկանել հացին, որ սոյնպէս սովոր էր նախ քան զխաչն առնել, նոյնպէս եւ մեզ պարտ է ի սեղանն զաղուհացն կտրել խաչանման:

ՎԱՄՆ ԴՈՆԻ

Դարձեալ գիտելի է, որ ի վանորայս եփեն զհացն եւ կոչեն «դոն», այսինքն՝ դոն նուազ եւ փոքր ի ձեւ ձկան, եւ բեկեալ նկանակացն նմանեցուցեալ:

ՎԱՄՆ ԺՈՂՈՎԵԼՈՅ ԶՆՇԽԱՐՍ

Բան. «Եւ իբրեւ յագեցան, ասէ Յիսուս ցաշակերպսն. «Ժողովեցէք զնշխարեալ կոտորսդ»» (Յովհ. Զ. 12):

Մեկնութիւն. Եւ աստ լինի երեք հարց.

Առաջին. Վասն է՞ր հրամայէ ժողովել զնշխարս:

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք՝ վասն երեք պատճառի.

Նախ՝ ցուցանէ, թէ պարտ է առաջնորդաց հոգ տանել վասն աղքատաց, եւ աշակերտքն եպիսկոպոսք եւ առաջնորդք լինելոց էին, վասն այն նոցա հրամայեաց:

Երկրորդ. ի յայտնութիւն սքանչելեացն, զի թէ ուրուական էր, նշխար մնացուածոց ոչ երեւէր, զի տարան զնշխարսն առ այլս, որք ոչ էին տեսեալ, եւ նոցա ուտելովն գիտացին, զի ստոյգ հաց էր, եւ հաւատացին:

Երրորդ. ցուցանէ, թէ պարտ է վարդապետաց ժողովել զբանս ի սուրբ Գրոց, զի զմեծագոյն խորհուրդս, զոր թանձրամիտ ժողովուրդն ոչ կարէ իմանալ, չէ պարտ անփոյթ առնել, այլ պարտ

է վարդապետաց քննել զԳիրս եւ կերակրել բանիւ զժողովուրդն: Այլ գիտելի է, զի որպէս Քրիստոս զհացն ի նոցանէ հառ եւ բազմացոյց, եւ ոչ թէ նոր ստեղծեաց, սոյնպէս պարտին վարդապետք զհոգելից եւ ուղղափառ առաջնորդաց իւրոց զբանս քննել եւ ժողովել եւ ոչ թէ նորաձեւ կարգս ի յեկեղեցիս մուծանել, եւ անտի զանկարգութիւն եւ զկռիւ շահել: Այլ եւ Քրիստոս որքան յերկրի զանկարգութիւն եւ զկռիւ շահել: Այլ եւ Քրիստոս որքան յերկրի զհին աւրէնս եւ զժարգարէից բանս ուսուցանէր եւ զմեկնութիւնս նոցա:

ԶՎԱՂԻՒՆ ՄԻՆՈՒԱՅՔ

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր այլ ուրեք հրամայեաց Քրիստոս զվաղուեանն մի հոգալ եւ մի ստանալ պարկ եւ մի հաց եւ աստ հրամայեաց ժողովել զկոտորսն:

Պատասխանի. Նախ՝ անդ ասաց վասն անձին մի հոգալ, աստ ասաց վասն աղքատաց ժողովել:

Երկրորդ. թէ պէտք կարեացն այլ ուստեք լինի հնար, ոչ է պարտ զվաղիւն հոգալ, իսկ յորժամ ոչ լինի հնար, պարտին զվաղիւն հոգալ:

Երրորդ. զի չհոգալ զվաղիւն ոչ է ամենեցուն կանոնք, այլ միայն նոցա է, որ ի վարս առաքինութեան շրջին, իսկ հասարակ տանց եւ գեղից պարտ է զվաղիւն հոգալ վարելով եւ սերմանելով եւ այլն:

Չորրորդ. զվաղիւն չհոգալ վասն մարմնոյ եւ ժամանակիս ասաց, իսկ վասն հոգեւոր իմաստից եւ հանդերձեալ կենացն, որ վաղիւն է, պարտ է այսաւր հոգալ, որպէս աստ ասէ.

ՎԱՄՆ ՍԱԿԱՌԱՅՆ

Բան. «Ժողովեցին եւ լցին երկոպասան սակառի զկոտորոցն» (Յովհ. Զ. 13):

Մեկնութիւն. Եւ այս ոչ պատահամբ, այլ աստուածային նախախնամութեամբն, ըստ թուոյ առաքելոցն առ ի բառնալ զնոսա, զի այնու նշանակեցաւ, որ առաքեալքն կրելոց էին զնշխարս բանին Քրիստոսի ընդ ամենայն աշխարհս:

Երրորդ հարց. Թէ ուստի՞ էին սակառիքն:

Պատասխանի. Չորս է իմացումն. նախ՝ ոմանք ասեն, թէ ի մեր-
ձաւոր գեղջէ առին: Երկրորդ. ասեն ոմանք, թէ բերեալ էին առ
ի վաճառել ժողովրդեանն: Երրորդ. ոմանք ասեն, թէ զհիւանդքն
բերէին սակառաւքն եւ բժշկեցան, յայնցանէ էր: Չորրորդ. ասեն
ոմանք, թէ տարան զկոտորսն ընդ ինքեան ի գիւղ մի եւ անդ լցին
ի սակառի եւ այնու կատարելապէս յայտնեցան սքանչելիքն, զի
վերջին մնացորդն առաւել էր, քան զառաջին սկիզբն:

Բան. «Իսկ մարդիկն իբրեւ փեսին զնշանսն, զոր արար Յիսուս»
(Յովհ. Զ. 14):

Մեկնութիւն. Եւ այսու երեք պտուղ ցուցանէ. նախ՝ զի հաւա-
տացին ի Քրիստոս: Երկրորդ. զի պատուեցին զՔրիստոս: Երրորդ.
զի խնդրեցին զՔրիստոս ի վերայ ինքեանց թագաւոր կացուցանել:

ՎԱՄՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ

Բան. «Եւ նա է ճշմարիտ մարգարէն, որ գալոց էր յաշխարհ»
(Յովհ. Զ. 14):

Մեկնութիւն. Տե՛ս, զի գիտէին ի Գրոց եւ գողանային: Այն, զոր
Մովսէս ասաց յերկրորդ Աւրէնքն. «Մարգարէ յարուցէ ձեզ Տէր» (հմմտ. Բ Օր. ԺԸ. 15), եւ յորժամ տեսին ժողովուրդն զսքանչելիսն Յիսուսի,
խոստովանեցան զնա նոյն եզական մարգարէ, եւ ասացին. «Սա է
ճշմարիտ Քրիստոսն, որ գալոցն էր» (Յովհ. Զ. 14), զի այլ մարգարէքն ոչ
եկին յայսանուն, այլ եկին ի պատմել զգալուստն Քրիստոսի:

Եւ թէ Մովսէս վասն էր մարգարէ կոչեցաւ, ասէ մեկնիչդ.
երեք պատճառի. նախ՝ վասն մեծամեծ սքանչելեացն: Երկրորդ.
վասն տկար հաւատոց ժողովրդեանն, որպէս եւ այժմ այլ ազգիք
վասն անհաւատութեան փեղամբար ասեն: Երրորդ. զի մարգարէ
անուամբ յարեսցին ի նա եւ ի նշանացն ի կատարեալ գիտութիւն
հասցեն նմա:

ՎԱՄՆ ԵՐԵՔԿԻՆ ԳԱՄՍԵԱՆ ՀՈՍՄԱՅԵՅԻՈՅՆ

Եւ տե՛ս, զի ասէ. «Որ ոչ լուիցէ մարգարէին, սարակեցի յԻսրայէլ»
(հմմտ. Բ Օր. ԺԸ. 19), որպէս եղեւ. նախ՝ առ խաչահանունքն յետ քա-
ռասուն ամի ի ձեռն Տիտոսի եւ Վէսպլիանոսի ի նոյն Զատիկի տաւ-

նին ժողովեցան ի վերայ Երուսաղէմի, եւ հաւատացեալքն ցրուե-
ցան յերկիրս հեռաւորս եւ պաշարեալ առին զԵրուսաղէմ, եւ երե-
սուն եւ վեց բիւր ի սուր արկին եւ յիսուն բիւր գերի վարեցին եւ
վաճառեցին հինգ-հինգ դահեկանի զգլուխն մարդոյ:

Այս առաջին կոտորումն հրէից:

Երկրորդ եղեւ յետոյ. հինգ հարիւր քառասուն եւ եւթ թուին
հռոմայեցւոց եկին ի վերայ քաղաքին ի չորս կողմանց եւ առին
զԵրուսաղէմ եւ զայլազգիսն կոտորեցին սրով քառասուն եւ հինգ
հազար ոգիս, եւ ոչ մնաց ի նոցանէ եւ ոչ մի, մինչ կաթողիկոսին,
զոր «Պապ» կոչեն, բուռն ձեռաց մածեալ արեամբ ընդ սուրն, եւ
լուացեալ տաք ջրով, ասաց զսաղմոսն. «Եւ զձեռս իւր լուսցէ յարեան
մեղաւորի» (Սաղմ. ԾԷ. 11) եւ պատարագ մատոյց ի Սուրբ Յարութիւն:

Երրորդ. Դարձեալ գալոց են հռոմայեցիքն ամենայն եւ զկարա-
պետս նեռինն բարձցեն ի քրիստոնէից ըստ պատմութեան Ագաղ-
րոնի, յորժամ թագաւորութիւն Հայոց վերստին նորոգեսցի եւ
քահանայք եւ եկեղեցիք ազատեսցին, եւ ապա երեւեսցի մարդն
անաւրէնութեան եւ որդին կորստեան՝ նեռն, մերձ ի կատարած
աշխարհի:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՅԼԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Եւ զսքանչելիքս հացին այլաբանութեամբ մեկնեն վարդա-
պետք չորս կերպիւ.

Նախ՝ ի յերեկոյացեալ ժամուն հինգ հաց երեկ Քրիստոս եւ եր-
կու ձկունս, սոյնպէս եւ ի կատարած հրէիցն զհինգ Գիրսն Մով-
սիսի, որպէս զհինգ նկանակսն երեկ, այսինքն՝ երաց եւ աճեցոյց
սիսի, որպէս զհինգ նկանակսն երեկ, այսինքն՝ ի խորհրդական միտս հաւատացելոց, եւ երկու ձկունս, այսինքն՝
այլ մարգարէականք եւ պատմութեան բանք աստուածային Սուրբ
Գրոց:

Երկրորդ. որպէս ասացաւ հինգ նկանակն հինգ զգալութիւնս
մեր, եւ երկու ձկունք իմացումն եւ կամքն, որով աճեմք ի հաւատս
եւ ի գործս զանազան առաքինութեանց:

Երրորդ. հինգ գարեղէն նկանակն եւ երկու ձկունս, զի նախ քան
զՔրիստոս գործ մեր անբանից էին կերակուր, եւ հոգւով եւ մարմ-
նով ի ծով մեղաց շրջէաք, իսկ գալստեամբն Քրիստոսի պատանիք

եղաք բանական հրեշտակաց եւ Աստուծոյ, զկամս կատարելով, յորժամ ի ծովէ մեղաց ի ցամաք արդարութեան վերածեաց զմեզ:

Չորրորդ. նկանակն է յաւրինակ խոնարհաց եւ անմեղաց, որք ոչ ունին զխմոր չարութեան եւ զփրացումն հպարտութեան, եւ ձկունք, որ ջերմացեալ սիրովն Աստուծոյ պիտանիք եղեն, զի ոչ միայն զի մերձ էր ի Զատիկն նկանակ էր հացն, զի ահա չորս նկանակն, որ յեւթ հազարսն բաշխեաց, հեռագոյն էր ի Զատիկէն, այլ զի վասն յանապատ տեղիս շրջէին, նկանակ ուտէին:

ԹԷ ՈՉ Ի ՊԱՇՏՈՆ ՈՒՏԵԼԻ Է ՁՈՒԿՆ

Եւ վա՛յ ասեմ որովայնամոլ ազգին ֆռանկաց, որ զամենայն պահք լուծանեն ի ձուկն անխտիր, որոց աստուած որովայնք իւրեանց է եւ փառք՝ ամալթն մեղաց, եւ պատճառեն զպատճառս մեղաց գործողքն անաւրէնութեանց:

Նախ՝ թէ Քրիստոս յորժամ զնկանակն եւ զձուկն աճեցոյց, մերձ էր Զատիկն: Ասեմք առ այս, թէ հրէից նախ Զատիկն էր եւ ապա բաղարջակեր պահքն: Եւ յայտ է, զի ուտիք էր, որ բաժանեաց զձուկն: Եւ դարձեալ՝ ի քառասունս իւր ոչ եկեր ձուկն, եւ մեք զքառասունսն Քրիստոսի պահեմք եւ ոչ՝ զհրէիցն:

Երկրորդ. ասեն, թէ ի Վերնատունն Քրիստոս ձուկն եկեր, պարտ է ի նմին աւուր ձուկն ուտել: Ասեմք, թէ ի Վերնատունն զհինն կատարեաց մինչ զմարմինն բաշխեաց, եւ նոր աւրէնս եղ եւ հնոյն ոչ եմք պարտական, ապա թէ ոչ, եւ գառն կերաւ ի Վերնատ: Կե՛ր եւ դու ի պահոցն:

Երրորդ. ասեն, թէ յետ յարութեան ձուկն եկեր ընդ աշակերտսն, յորում կրակեալ կայծականց տեսին եւ ձուկն խորովեալ եւ հաց, եւ աւրն էր չորեքշաբթի, եւ ի հինգշաբթի համբարձաւ:

Ասեմք, թէ կրկին սուտ եւ նոր աւետարան. նախ՝ զի յետ յարութեան ոչ էր պահք, այլ Զատիկ, մինչ փեսայն էր ընդ նոսա, որպէս ինքն հրամայեաց (Մաթթ. Թ. 15): Եւ կրկին սուտ, զի ուր զձուկն կերան ի Գալիլեա, յեզր Տիբերական ծովուն էր, չորս աւուր ճանապարհաւ հեռի յերուսաղէմէ եւ ի լեառնէն Զիթենեաց, ուստի համբարձաւ Քրիստոս: Ապա յայտ է, զի ոչ ի չորեքշաբթի եկեր զձուկն, այլ յանցեալ կիրակէն: Եւ զայլն վասն ձկանց եւ նկանա-

կացո՞ գտցես ի Հարցմունքն, յուլթներորդ հատորն եւ ի քսան եւ իններորդ համարն:

Այսքան առ այս:

Բան. «Յիսուս իրրեւ զիպաց, եթէ զալոց են յափշտակել զնա» (Յովհ. Զ. 15):

Մեկնութիւն. Այսու Քրիստոս կրկին աւրինակ տայ մեզ. նախ՝ փախչել ի ժամանակաւոր պատուոց, որպէս եւ զինքն տալով ի չարչարանս աւրինակ ետ մեզ զչարչարանս ընդունել: Երկրորդ. աւրինակ տայ, զի ոչ մնաց այնչափ, զի առ Նա հասանէին, այլ յառաջագոյն փախեալ, ցուցանելով այնու, զի որ ոք կամիցի պահել զանձն ի պատճառէ մեղաց, նախքան զգալ փորձութեան, պարտ է, զի տեղի տացէ: Իսկ Դարձեալ (Յովհ. Զ. 15) ասելն ցուցանէ, զի նախ ի գլուխ լերինն էր եւ էջ ի դաշտ եւ կերակրեաց զժողովուրդն, եւ յորժամ կամեցան թագաւորացուցանել, եւ դարձեալ ի գլուխ լերինն, կալ յաղաւթս, որպէս Մատթէոս ասէ. «Թէ Քրիստոս ոչ կամեցաւ թագաւորել»:

Աստ լինի կրկին հարց.

Առաջին. Թէ Քրիստոս ընդ է՞ր ոչ կամեցաւ զթագաւորութիւն, եւ այն, զի սեպհական ունէր զթագաւորութիւն, որպէս ասաց առ Պիղատոս. «Ի յայդ իսկ ծնեալ եմ եւ ի դոյն եկեալ յաշխարհս» (Կրն Յովհ. ԺԸ. 37):

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք՝ վասն ութ պատճառի.

Նախ՝ զի նա Աստուած էր եւ Տէր ամենայնի, ոչ վայել էր լինել թագաւոր միոյ ազգի, որպէս զկայսր ոմն առնել թագաւոր միոյ գաւառի:

Երկրորդ. ըստ որակի թագաւորութեան Քրիստոսի, զի թագաւորութիւն Նորա հոգեւոր էր եւ յաւիտենական, ոչ վայել էր Նմա լինել մարմնաւոր եւ անցաւոր թագաւոր:

Երրորդ. վասն կարծեաց հրէիցն, զի վասն հացին կամեցան թագաւորեցուցանել եւ ոչ ճշմարիտ հաւատով, զի որովայնամոլք էին, կամէին զի անաշխատ կերիցեն: Եւ յայտ է, յորժամ յագեցան, ոչ կամէին զի անաշխատ կերիցեն: Եւ յայտ է, յորժամ յագեցան, ոչ կամէին նմա անցաւոր շաբաթուն կամ հակառակ Մովսիսի, վասն որոյ ոչ վայել էր Նմա այնպիսի թագաւոր լինել, որ ի պատճառս որկորստութեան էր, որպէս ասէ. «Երթայք գործեցէ՛ք մի՛ զկորստական կերակուրն» (Յովհ. Զ. 27):

Չորրորդ. վասն խաղաղութեան ոչ թագաւորեաց, զի մի խռովութիւն լիցի աշխարհի, զի կայսր եւ Հերովդէս եւ քահանայապետքն ամենայն ի բարկութիւն շարժէին:

Հինգերորդ. Զի մի աղարտեցին գրեալքն մարգարէից, որ զՆա հեզ եւ խոնարհ թագաւոր գուշակեցին եւ ոչ՝ բռնաւոր (հմմտ. Զաւար. Թ. 9, Առակ. ԻԹ. 22):

Վեցերորդ. զի մի աւրէնք քրիստոնէութեան մերոյ արհամարհեացի յայլ ազգեաց, թէ բռնութեամբ եւ իշխանութեամբ ունին եւ ոչ՝ անձնիշխան կամաւք, որպէս Մահմէտի աւրէնքն, որ սրով սկսաւ եւ սրով մնայ եւ աճէ:

Եւթներորդ. զի ինքն եկեալ էր ուսուցանել մեզ աղքատութիւն եւ հեզութիւն եւ խոնարհութիւն, որպէս ասէր. «Թէ ամիցն քեզ ապրակ» (Մաթթ. Ե. 39) եւ այլն: Ապա ոչ էր պարտ մարմնական փարթամութիւն ընդունել:

Ութերորդ. միտք կարէ ասիլ, զի Քրիստոս խաչիւ եւ չարչարանաւք կամէր ազատել զազգս մարդկան, եւ թէ թագաւորեալ էր ըստ մարմնոյ, երկնէն հրէայքն զրպարտել կամ ձեռս ի Նա արկանել:

Այսքան յառաջինն:

Երկրորդ հարց. Ապա վասն է՞ր մարգարէքն զՆա թագաւոր ասացին, որպէս ասաց Դաւթի. «Ի պողոյ որովայնի քո նստուցից յաթոռ քո» (Կեն Սաղմ. ԸԼԱ. 11), եւ թէ. «Խնդրեա՛ յինէն եւ փաց քեզ զհեթանոսս ի ժառանգութիւն» (Սաղմ. Բ. 8), եւ **Երեմիա ասէ.** «Յարուցից Դաւթի ծագումն արդարութեան եւ թագաւորեսցէ իրաւամբք ի վերայ ամենայն երկրի» (Երգ ԻԳ. 5):

Պատասխանի. Ասեմք, թէ բազում են վկայութիւնք վաղաւորութեան Քրիստոսի ի Գիրս մարգարէից, այլ հոգեւոր եւ ոչ մարմնաւոր: Ասաց՝ հրեշտակն տացէ նմա զաթոռն Դաւթի եւ թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակովբայ անվախճան: Եւ զայս ոչ գիտէին յառաջն, որպէս Սողոմէ խնդրէր վասն որդւոցն յաջմէ եւ յահեկէ նստուցանել ի թագաւորութիւն: Նաեւ առաքեալքն ոչ գիտէին, յորժամ հարցին. «Տէր, եթէ ի ժամանակի՞ ասր հասուցանես զարքայութիւն Իսրայէլի: Ասէ ցնոսա. “Ոչ է ձեզ զիտել զժամս եւ զժամանակս, զոր հայր եղ յիւրում իշխանութեան”» (Գործք Ա. 6-7):

17. ՆԱԻԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆՆ ԱՌԱՔԵԼՈՅ

Մաթթէոս ԺԴ. 22-33

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՄ

Եւ աշակերտքն դարձեալ ծովածուփ ալեկոծ իմ էջ ծովուն լինէին, իբրեւ զառաջինն, այլ յայնժամ մինչդեռ ընդ նոսա էր, ինեւ լին վշտանային եւ այժմ ինքեանք միայն առանձինն, զի առ սակաւ սակաւ մեղմով ի մեծամեծս հանէր զնոսա: Եւ կրթէր տակաւ տանել նեղութեանցն: Ի բաց գնաց եւ նոցա ի մէջ ծովուն տայ կոծել, քանզի փնքն իսկ հրամանել հողմոցն յուզել, զի մի եւս ուստէք ունիցին ակն յուսոյ փրկութեան:

Եւ ի չորրորդ պահու գիշերոյն ասէ եկն առ նոսա (Կեն Մաթթ. ԺԴ. 25):

Վասն այնորիկ ոչ վաղվաղակի գայր առ նոսա, զի խրատեսցէ, մի վաղվաղակի դիւրութիւն խնդրել վշտացն, այլ յամել եւ տանել առաքինութեամբ ճգանցն:

ԵՓ Արդ. մինչդեռ նստէին նոքա ի նաւի անդ եւ հողմակոծ էին եւ ծովն խռովեալ էր ի վերա նոցա, եկն Տէր մեր եւ երեւեցաւ նոցա:

Եւ նոցա այսպէս թւեցաւ, եթէ դեւ իցէ այն, որ երեւեցաւ նոցա զի հաստատեալ գիտէին նոքայ, թէ զծանրութիւն մարմնոյ զգեցեալ է նայ եւ վասն այնորիկ կարծեցին նոքայ, թէ ծանրութիւն մարմնոյ զգեցեալ է նայ եւ վասն այնորիկ կարծեցին նոքա, թէ ծանրութիւն մարմնոյ զ<ի>ծուարին է ի վերայ ջուրց գնալ:

Եւ թէ այս այսպէս իցէ, ապայ ոչ անմտութեամբ զարհուրեցան, զի թէ առանց մարմնոյ գիտէին գնա, անմտութեամբ զարհուրեցան, եւ բարձին զաղաղակ: Եւ եթէ մարմնաւոր բարւոք զարհուրեցան, զի իրս նորա տեսին մարմնաւոր, զի գնայր ի վերա ալեաց ծովուն եւ ոչ ընդգմէր եւ քանզի գիտաց Տէր մեր, թէ բարւոք զարհուրեցան, քաջալերեաց զնոսա, եւ ասէ՝

«Ես եմ, մի երկնէիք» (Մաթթ. ԺԴ. 27):

Եւ իբրեւ արձակեաց զժողովուրդսն, ել ի լեառն առանձինն կալ յաղօթս (Մաթթ. ԺԴ. 22):

Դարձեալ՝ եւ այսու զմեզ խրատէ մի՛ միշտ ընդ ժողովուրդն խառնիլ եւ մի՛ ցանկ ի բազմութենէն փախչիլ, այլ երկոքումբք ի դէպ ժամանակի վարիլ օգտակար է անձին եւ բազմաց: Բայց քննելի է եւ այն, թէ է՞ր վասն ի լեառն ելանէ. որպէս զի զմեզ ուսուցէ, եթէ բարւոք է անապատն եւ միայնութիւնն, յորժամ աղօթս կամիցիմք մատուցանել, վասն այսորիկ յանապատ երթալը եւ ի լեառն ելանէր եւ զգիշերն ի գլուխ յաղօթս հանէր, զի ժամանակաւն եւ տեղեաւն զանխռովութեան միտս ստասցուք եւ ի ծփանաց ալեաց կենցաղոյս իրաց զանձինս մեր արտաքս կացուցուք եւ մտօք յերկինս, զոր «լեառն» նշանակէ, ելցուք: Գիտելի է եւ այն, զի որք զՔրիստոս յերկուս բաժանեն, որք են նեստորականքն եւ համախոհք նոցին, ասեն, թէ արարածական բնութիւնն աղօթէր. զի թէ այս, ապա ուրեմն եւ որդիք երկուք եւ երկու անձն, զորս նշուի Կաթողիկէ Եկեղեցի: Այլ Բանն մարմին եղեւ եւ միաւորեալ ի մարմնի անշփոթաբար, որ զնոյն պատիւ եւ զզօրութիւն կանխագիտութեան ընկալաւ ի Բանէն՝ վասն հաղորդութեան ընդ աստուածային անձնաւորութեան, Նորա են բարձրագոյնքն եւ նուաստագոյնքն, զոր Թոմաս «Տէր եւ Աստուած» կոչէր (հմմտ. Յովհ. Ի 28): Քանզի զաստուածայինն մարդկաբար եւ զմարդկայինսն աստուածաբար կատարէր, յորոց մի է եւ աղօթելն, որոյ էր եւ մարմինն՝ յաղագս անճառ միաւորութեանն եւ անշփոթ խառնմանն:

Եւ իբրեւ ընդ երեկս եղեւ, անդ էր միայն: Եւ նաւն մեկնեալ ւր ի ցամաքէն բազում ասպարիսօք՝ ծփեալ յալեացն, քանզի ընդդէմ էր հողմն (Մաթթ. ԺԴ. 23- 24):

Զի Աստուծոյ բարի է միայնութիւնն, քանզի ոչ է ի բազմաց բարդեալ, ըստ որում այլայլմամբ ամբոխեն զմիմեանս, այլ մի եւ քան զամենայն միակ բարձրագոյն. եւ թէպէտ մարդացաւ, սակայն մի է եւ յետ մարդեղութեանն՝ ըստ այնմ. «Միայն, միմն», եւ զայս ասեմ ըստ բնութեանն եւ ըստ անձնաւորութեանն: Եւ նաւն, ասէ, մեկնեալ ի ցամաքէն՝ ծփէին յալեացն իբրեւ զառաջինն. այլ յայնժամ թէպէտ վշտանային, ընդ նոսա էր ի նաւին, իսկ այժմ առանձինն ինքեանք միայն, զի առ սակաւ սակաւ մեղմով

ի մեծամեծսն կրթէր զնոսա՝ ժուժկալ լինել նեղութեանց: Քանզի ինքն ի բաց գնաց եւ նոցա ի մէջ ծովուն ետ ծփիլ, մանաւանդ թէ ի՛նքն իսկ հրաման ետ հողմոյն յուզիլ, զի մի՛ այլ ուստեք ակն ունիցին յուսոյ փրկութեան: Նաեւ հողմն նշանակ էր ընդդիմակ զօրութեանցն, որք ի ծովու աշխարհիս փորձելոց էին զնոսա:

Եւ ի չորրորդում պահու գիշերոյն եկն առ նոսա Յիսուս՝ գնալով ի վերայ ծովուն (Մաթթ. ԺԴ. 25):

Ընդէ՞ր ոչ վաղվաղակի. զի խրատեսցէ զնոսա մի՛ արագ խնդրել զիւրութիւն ի վշտացն, այլ յամել եւ տանել առաքինութեամբ փորձանացն: Իսկ զի՞ զթիւ պահուցն ասէ. քանզի արուեստիւ ցուցական ժամուց գիտակ լինին նաւավարքն, մանաւանդ Հոգւոյն յայտնութեամբ: Բայց զի «պահ» ասէ եւ ոչ «ժամ», յորմէ առեալ ոմանք ասեն, թէ երեք ժամքն պահ մի ասին, եւ լինի երկոտասան ժամ գիշերոյն չորս պահ: Ուստի յայտ է, թէ յառաւօտու պահուն երեւեցաւ նոցա Յիսուս՝ գնալով ի վերայ ծովուն նովին մարմնովն, որով աղօթէրն:

Իբրեւ փեսին զՆա աշակերտքն, զի գնայր ի վերայ ծովուն, խոռվեցան եւ ասեն, թէ առաջօր ինչ իցէ, եւ առ ահին աղաղակեցին (Մաթթ. ԺԴ. 26):

Մինչդեռ նստէին նոքա ի նաւի անդ հողմակոծեալք ի ծովէն, կրկին խոռվեցան եւ ի Տեառն երեւմանէն, զի առ աչս երեւոյթ կարծեցին: Եւ զի հաստատ գիտէին զՆմանէ, թէ ծանրութիւն մարմնէն էր զգեցեալ, որ դժուար է գնալ ի վերայ ջուրց, ապա ուրեմն ո՛չ անմտութեամբ զարհուրեցան ընդ իրան, որ տեսին մարմնոյ գնալ ի վերայ ալեաց ծովու: Սակայն ո՛չ զանձն յայտնեաց, մինչեւ զաղաղակ բարձին թէ՛ ո՞րք ես, եւ կամ զՅիսուս կարդալով յօգնականութիւն անձանց. զի յաճախութեամբ զարհուրանացն խրատեսցին ժուժկալս լինել եւ ցանկասցին գալստեան Նորա:

Եւ վաղվաղակի խօսեցաւ ընդ նոսա Յիսուս եւ ասէ. «Քաջալեւրացարո՛ւք, Ե՛ս եմ, մի՛ երկնջիրք» (Մաթթ. ԺԴ. 27):

Այսինքն՝ մարմնաւորն, զոր դուք իսկ տեսէք. եւ քանզի յերեսացն չճանաչէին, զի գիշեր էր, եւ ոչ ի նորանշան գնացիցն արասացն բարբառովն յայտնէ զանձն, որով զերկիւղն կազդուրեաց,

որպէս զի ի ծով աշխարհիս ի Նա վստահանալով՝ ո՛չ յուժեքէ երկիր-
ցեն՝ ըստ այնմ. «Տէր է իմ օգնական, եւ ես ոչ երկեայց, զի՝ արասցէ ինձ մարդ»
(Սաղմ. ԸԺԷ. 6):

Պարասխանի ետ Նմա Պետրոս եւ ասէ. «Տէ՛ր, եթէ Դու ես, հրա-
մայեա ինձ գալ առ Քեզ ի վերայ ջրոյս»: Եւ Նա ասէ՝ ե՛կ (Մաթթ.
ԺԴ. 28-29):

Պետրոս հասու եղեւ, թէ վասն մարմնոյն ասաց թէ՛ Ես եմ, ասէ՛
թէ այդպէս իցէ, եւ ե՛ս մարմին զգեցեալ եմ, եթէ գնացից եւ ես ի
վերայ ջրուցս, գիտացից, թէ եւ Դո՛ւ նովին մարմնովն, զոր եսն
գիտեմ, գնացեր: Բայց դու տես զՋերմութիւն սիրոյն, զոր ունէր
առ Նա, զի ո՛չ ասաց՝ աղաչեա կամ յաղօթս կաց, այլ թէ՛ հրա-
մայեա՛, ուստի իմանամք, թէ ո՛չ ի ցոյց կամ ի պարծանս, այլ վասն
սիրոյ միայն եւ ի ստուգութիւն իրացն յայտնութեան: Իսկ ասելն
թէ՛ «գալ առ Քեզ», ոչ այնչափ խնդրէր, զի ի վերայ ջրուցն գնայր,
քան թէ առ Նա ընթանայր, խնդալից լինէր: «Եւ Նա ասէ՛ ե՛կ». բանիւ
միայն, որ զերկիրն ձգեաց, եւ զծով յատակընթացս Պետրոսի գոր-
ծեաց. բայց զարմացիր ընդ հաւատս Պետրոսի, զի յանձն առեալ
գնաց, որպէս ասէ:

Եւ իջեալ ի նաւն Պետրոս՝ գնաց ի վերայ ջուրցն եւ եկն առ Յի-
սուս (Մաթթ. ԺԴ. 29):

Զյոյժ զօրութիւն Տեառն նկարագրէ, զի ոչ միայն ինքն ընթա-
նայր, այլեւ այլոց գնալ հրամայէր, նաեւ զխիզախելն Պի՛ տի
գուշակէ եւ զցանկութիւն սիրոյն, զոր առ Նա ունէր՝ նշ՝ լէ:
Իսկ առ ի միտս՝ ո՛չ ոք մերձաւոր լինի Քրիստոսի, եթէ ոչ ի ...րմ-
նային եւ յախտաւոր ծննդեանէն, զոր «նաւ» ասաց, իջեալ խոնարհի
առ հոգեւոր ջրոյն ծնունդն, որով յերկիրն գրի եւ արքայութեանն
ժառանգ լինի:

Եւ քննեալ զհողմն սաստիկ՝ երկեալ (Մաթթ. ԺԴ. 30):

Մեծին յաղթեաց, զի գնաց ի վերայ, իսկ ի հողմոյն երկեալ,
քանզի այնպիսի է մարդկային բնութիւնս. բազում անգամ ի մե-
ծամեծս առաքինանայ եւ ի փոքունս զեղծանի, որպէս Եղիա՝ ի Յե-
զաբելէ (հմմտ. Գ. Թագ. ԺԹ. 1-4), եւ Մոսէս՝ յեգիպտացւոյն (հմմտ. Ելք
Բ), եւ Դաւիթ ի Բերսաբէէ (հմմտ. Բ. Թագ. ԺԱ): Նոյնպէս եւ սա, մինչ

սաստկացեալ էր ալիքն, էջ եւ ընդդէմ հողմոյն չկարաց զօրել, եւ
այն զի մօտ էր Քրիստոս. յորմէ ուսանիմք, թէ չէ՛ ինչ օգուտ մօտ
լինել Քրիստոսի, եթէ հաւատով չիցէ ոք մօտ: Եւ դարձեալ՝ զի
զանազանութիւն լիցի ի մէջ վարդապետին եւ աշակերտին եւ այ-
լոց աշակերտացն մխիթարութիւն, զի թէ յերկուցն վերայ ըմբոս-
տացան, ո՞րչափ եւս առաւել անդ, զի չե՛ւ եւս առեալ էին զհողմն:

Եւ իբրեւ սկսաւ ընկղմել, աղաղակեաց եւ ասէ. «Տէ՛ր, փրկեա՛
ղիս» (Մաթթ. ԺԴ. 30):

Զի առաջինն փորձ առեալ էր զՆորա զօրութիւնն, զի լռեցոյց
զալիսն, վասն այնորիկ եւ էջ իսկ, ուստի յորժամ սկսաւ ընկղ-
միլ, զաղաղակ եբարձ եթէ՛ փրկեա՛ ի յընկղմանէ աստի: Բայց
գովութիւն է այս առաքելոյն, զի ի սկիզբն փորձութեանն առ Նա
գիմեաց:

Եւ վաղվաղակի Յիսուս ձգեաց զձեռն Իւր, կալաւ զնա եւ ասէ.
«Թերահաւա՛ր, ընդէ՛ր երկմտեցեր» (Մաթթ. ԺԴ. 31):

Ընդէ՛ր արդեօք հողմոյն ոչ սաստեաց դադարել, այլ ինքնին
ձեռն ձգեաց եւ բուռն եհար զնմանէ. զի Պետրոսի հաւատո՛ց պէտք
էին, զի յորժամ մերն կասիցի, Աստուծոյն ի թիկունս հասանիցէ:
Եւ ցուցանէ, թէ ո՛չ հողմոյն ինչ բռնութիւն, այլ նորա թերահա-
ւատութիւնն առնէր զընկղմիւն, զի թէ ի հաւատոցն չէր տկարա-
ցեալ, եւ հողմո՛յն կարէր դիւրաւ ընդդիմանալ: Վասն այնորիկ
թէպէտ բուռն եհար զնմանէ, հողմոյն տակաւին շնչել տայր, զի
յայտ արասցէ, թէ չկարէ ինչ հողմն վնասել, յորժամ հաւատքն
հաստատուն իցեն: Իսկ երկմտելն Պետրոսի ոչ այլ ինչ էր, քան
թէ կարծելն ո՛չ ի Նորա զօրութեանէն, այլ յանձին առաքելութեանէ
վճարէ զիրն, վասն որոյ զսաստն ընկալաւ, կամ թէ ո՛չ իցէ Նա, այլ
երեւոյթ ինչ առաջօք երեւեալ:

Եւ իբրեւ ելին ի նաւն, հանդարտեաց հողմն (Մաթթ. ԺԴ. 32):

Զի լցցի ասացեալն ի մարդարէէն թէ՛ «Դու փրկես զօրութեանց ծովու
եւ զխոտովոյն ալեաց նորա Դո՛ւ ցածուցանես» (Սաղմ. 2Ը. 10), եւ թէ՛ «Տեսին
զՔեզ ջուրք եւ երկեան, եւ խորք խոովեցան» (Սաղմ. 5Զ. 17), եւ՝ «Շափղբ Քո ի
ջուրս բազումս, եւ հեղք Քո ոչ եւս երեւին» (Սաղմ. 5Զ. 20): Իսկ առ ի միտս՝
ծովն աշխարհս էր, որ հանդարտելոց էր քարոզութեամբ առաքե-

փախչէր: Եւ Դավիթ վասն Բերնաբէի երկնչէր: Երկրորդ՝ վասն թե-
րուլթեան մինչ արմատացեալ էր հաւատն, վստահ ընթանայր եւ
թուլացեալ ընկղմէր: Եւ այն զի մօտ էր Քրիստոս ցուցանէ, թէ
հաւատովն պարտի մօտիլ եւ ոչ մարմնով: Երրորդ՝ ընտրութիւն
էր զօրութեանն Քրիստոսի եւ տկարութեան առաքելոյն, որպէս
ասեն վարդապետք՝ հրամայեցաւ գնալ Պետրոսի ի վերայ ջրոյն,
զի յայտնեսցի զօրութիւնն Աստուծոյ: Եւ թոյլ տուեալ ընկղմել զի
յայտնեսցի տկարութիւն մարդոյս: Զորրորդ՝ մխիթարութիւն էր
աշակերտացն, զի միայն խիզախեաց Պետրոս եւ այլքն զարացան,
որպէս յայն ժամի վերայ երկուց եղբարցն: Եւ այս էր պատճառ, զի
չէին արժանացեալ շնորհաց հոգոյն:

Հարց. Վասն է՞ր բուռն եհար եւ ոչ հողմոյն սաստեաց:

Պատասխանի. Վասն Դ.(չոր)ից: Նախ՝ զի ցուցցէ, յորժամ հաւատք մեր պակասին, նա ի թիկունս հասանէ: Երկրորդ՝ զի ոչ թէ հողմ, այլ թերուծիւն ընկղմէր: Երրորդ՝ զի թէ պինտ էր հաւատն, կարէր հողմոյն ընդդէմ կալ: Չորրորդ՝ զի հաստատն ի հաւատս, ոչ ընկղմէ հողմն: Ուստի յայտ է, զի բուն հարեալ դեռեւս շնչէր հողմն:

«Թերահաւապ [ընդէ՛ր] երկմպեցեր (սին Մատթ. ԺԴ. 31):

Թերի, այսինքն՝ պակաս կամ տկար, եւ երկմիտ, այսինքն՝ բա-
ժան կամ երկեւան: Զի Դ. ինչ պիտոյ է հաւատոյն, այսինքն՝ կա-
տարեալ եւ զօրաւոր եւ բոլոր եւ հաստատ: Դարձեալ ասէ սուրբն
Եփրեմ ի վերայ ծովուն գնալն Քրիստոսի: Նախ՝ հաստատ է ոտա-
քեալքսն ի ծով աշխարհի ընթանալ: Երկրորդ՝ անդ կատար ար-
պէս ասէ մարգարէն՝ դու տիրէս զորութեանց ծովու: Արդս արդի
Աստուծոյ ես դու: Չորս ինչ նշանակէ: Նախ՝ այն ճշմարիտ Աստու-
ծոյն, որ ասէ մարգարէն տեսին զքեզ ջուրք Աստուած տեսի՝ եւ
խորք խռովեցան: Երկրորդ՝ ճշմարիտ որդի ես, զի զգործ Հօր ցու-
ցէր գնալով ի շաւիղս ջուրց եւ հետ քո ոչ երեւին: Երրորդ՝ ընդդէմ
Արիոսի, որ զծնունդ Բանին ուրանայ: Չորրորդ՝ ընդդէմ Նեստորի,
որ զմարդկութիւնն որոշէ: Տեսեալ զնա թանձր մարմնով եւ բարձ-
րացեալ մտօք եւ զնոյն միաւորեալ եւ երեւեալ մարմնովն խոստո-
վանեցան. «Դու ես ճշմարիտ որդին Աստուծոյ»: Եւ ոչ ստութեամբ կամ
կոչմամբ կամ բաժանմամբ: Կարկեսցին երկաբնակ քաղկեդոնիկք,
որ զմիութիւնն բաժանեն բանին եւ մարմնոյ: Եւ գիտելի է յայնմ

աւուր Զ. նոր նշանք: Նախ՝ հացին աճել: Բ. ի ծովուն զնալ. Գ. եւ
Պետրոսի երթալ: Դ. փրկելն զնա: Ե. հանդարտել ծովուն: Զ. դաւա-
նելն Որդի Աստուծոյ: Այսքան առ այս:

Յոսիաննէս Զ. 16-21

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Իբրեւ երեկոյ եղեւ, իշին աշակերտքն ի ծովուն եգրն: Եւ մօրին ի նաւ եւ գնացին յայնկոյս ծովուն ի Կափառնաւում: Եւ իբրեւ նսեմացաւ եւ չեւ եւս եկեալ էր առ նոսա Յիսուս (հմմտ. Յովհ. Զ. 16-17):

ՈՍԿ Ոմանք ասացին զնոյն գոլ, որպէս Մատթէոս ասաց (հմնր. Մաւրթ. ԺԴ. 26), այլ ոչ իմացան, ուստի թէ իմացան յայտ է, զի անդ Պետրոս խնդրէր զալ առ նա: Եւ աստ յուզէր ծովն լի խռովութեամբ, եւ աստ քաջալերէր Տէրն զնոսա: Իսկ սքանչելեացն հետեւեցուք, վասն զի ուղղութիւն էր նախ գնայր ի վերայ ծովուն, երկրորդ՝ սաստելովն զաւղէր բանիւն, երրորդ՝ որ ասաց՝ մի երկնչիջիք, չորրորդ՝ երազ ի տեղին յոր կամէին երթալ հասուցանէր զնաւն:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Երկրորդ գլուխ երկրորդ հապտորիս)

Բան. «Եւ իբրեւ երեկոյ եղև, մփին աշակերտքն ի նաւ» (Յովհ. Զ. 16):

16):
Մեկնութիւն. Այսու յայտնէ զսէր աշակերտացն առ Քրիստոս,
զի ի գիշերի մտին ի նաւ եւ խնդրէին զՆա, զի յորժամ նսեմացաւ
եւ ոչ եկն առ նոսա, վասն այն կամեցան անցանել ընդ ծովն:

Քան. «Եւ ծովն ի սասարիկ հողմոյ շնչելոյ յովակն» (Շնչաւ Գ. 1-2):
Մեկնութիւն. Եւ այս եւս ցուցանէ զսէր աշակերտացն, զի ոչ
գիշերն եւ ոչ խռովութիւն ծովուն ոչ արգել զնոսա:

ՎԱՍՆ ԱՍՊԱՐԵԶԻՆ

Բան. «Եւ վարեալ իբրեւ ասպարէզս քսան եւ հինգ կամ երեսուն» (Յովհ. Զ. 19):

Մեկնութիւն. Վասն խորշ եւ խուժ եղերաց ծովուն ասէ քսան-
հինգ կամ երեսուն, ըստ երկրաչափական արհեստին զհինգ ոտն մի
քայլ առնեն եւ հարիւր քսան եւ հինգ քայլն՝ ասպ արէզ մի, եւ ութ
ասպարէզն՝ միլ մի, եւ երկու միլն է Ֆրսանկ մի: Եւ այսու յայտնի
է, զի քսան եւ հինգ ասպարէզն երեք միլ է եւ ասպարէզ մի:

Բան. «Եւ արեսանէին զՅիսուս, զի գայրի վերայ ծովուն» (Յովհ. 2. 19):

19):
Մեկնուլ թիւն. Ոմանք այլ եւ այլ ասեն զայս եւ որ ի Մատթէոսն
պատմի, բայց նոյն էր եւ ի' ժամանակէն եւ ի տեղոյն եւ ի ժո-
ղովրդենէն, զի ի նոյն աւրն յորում զհացն կերան եւ գիշերն մտին
աշակերտքն ի նաւ եւ չորրորդում պահու գիշերոյն եկն առ նոսա
Յիսուս:

Յիսուս:
Եւ առաքեալքն զարհուրեցան վասն կրկին պատճառի. նախ՝ զի
կարծէին զՔրիստոս առ աչաւք իր ինչ լինել, զի գնայր ի վերայ
ծովուն: Երկրորդ. երկնչէին վասն ալեկոծութեան, իսկ Քրիստոս
զկրկին երկիւղն եբարձ ի նոցանէ:

Բան. «Ես եմ, մի՛ երկնցիք» (Յովհ. Զ. 20):

Բան. «Ես եմ, մի՛ երկնչիք» (Յոպո. Զ. 20).
 Մեկնուլով. Յորժամ ասաց՝ Ես եմ, զկարծիս նոցա եբարձ,
 որք առ աշաւք իմն համարէին, եւ ասելովն՝ «մի՛ երկնչիք», բառնայ
 զերկիւղ ալեկոծութեան: Եւ այս երկրորդ բանն է, որ կերակրելովն
 եւ սնուցիչ լինելովն ցուցանի, թէ Աստուած է Քրիստոս: Առաջին.
 աճամբը նկանակացն, եւ երկրորդ՝ ձկանցն: Երկրորդ. երբ՝ ով ի
 վերայ ծովուն եւ մխիթարելով բանիւ զաշակերտսն, թէ՛ «...», մի՛
 երկնչիք»:

Եւ դարձեալ գիտելի է, զոր յետ յարութեան Հասարակ մարդկան
 չորս փոփոխումն լինելոց է ի մարմինն.

Առաջին. Թափանցութիւն, եւ զայս եցոյց Քրիստոս, յորժամ
ծնաւ ի Կուսէն:

Ծնաւ ի Կուսէն:
Երկրորդ. Թեթեւութիւն, եւ զայս եցոյց Քրիստոս՝ գնալով ի վե-
րայ ծովուն: Թե. զայս եցոյց Քրիստոս ի լեառն Թա-

Բայ ծովուն:
Երրորդ. պայծառութիւն, եւ զայս եցոյց Քրիստոս ի լեառն Թա-
բաւր:

Բաւր: Չորրորդ. անապական մարմինն, եւ զայս եցոյց Քրիստոս ի վերնատունն, յորժամ զանապական մարմինն իւր բաշխեաց առա-

Քելոցն, զի թէ ապականացու էր մարմինն, զի՞նչ աւգուտ էր կերողացն:

ՆԵ զՀՈՐՄԱ զԱՅԱ ԵՅՈՅԵ ՆԱԽ ՔԱՆ ՂԽԱՀՆ, ՂԻ մԻ ասիցեն ՀԱՐԱ-
ՓԱՌՔՆ, ԹԷ յԵՍ յԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԵՂԱԼ մԱՐմԻՆՆ ՓՐԿՀԻՆ, ԱՅԼ ՂՈՐ
յԱՌԱՋՆ Ի ԿԷՍ յՂՈՒԹԵԱՆ յԱՐՁԱՆՂԻ ՈՒՆԷՐ ԾԱԾԿԱԿԷՍ Ի մԱՐմԻՆՆ,
յԵՍ յԱՐՈՒԹԵԱՆ յԱՅՄՆԻ ԵՐԵԼԵՅՈՅԵ մԱՐմՆՈՎՆ:

ՎԱՍՆ ՍՔԱՆՉԵԼԵԱՅ

Եւ գիտելի է, զի սքանչելիքն է գործ ի վեր քան զընութիւն,
իսկ առ մեզ ի վեր քան զմիտս մեր, զի որպէս սքանչելի է գործն,
սքանչանամք ի միտս մեր: Եւ դարձեալ՝ որպէս նոքա, որք տեսին
սքանչելիսն, աւգտեցան ի տեսանելն, եւ մեք յորժամ սքանչա-
նամք ի միտս, չա՛հիմք ի սքանչելեացն, ապա ուրեմն ճշմարիտ
Աստուած է Բրիստոս եւ Միածին Որդի եւ Բան, միացեալ մարմ-
նովն, որ առնէր զմեծամեծ սքանչելիսն:

Եւ աստ երեք ասեն սքանչելիք, այլ ես ասեմ զի զի Բրիտանոս ի վերայ ծովուն
 չեղիք ի միում վայրկենի. նախ՝ զի Բրիտանոս ի վերայ ծովուն
 գնայր, ըստ մարգարէին. «Ի ծովու եւ ճանապարհք [քո], շաղիք [քո] ի ջուրս
 բազումս» (Սաղմ. ԿԶ. 20): Երկրորդ. զի ալիք ծովու հանդարտեաց:
 Երրորդ. զի սաստիկ հողմ դադարեաց: Զորրորդ. զի վաղվադակի
 եւ նաւն ի ցամաքն: Հինգերորդ. զի Պետրոսի շնորհեաց ի վերայ
 ալեացն կոխել ըստ Մատթէոսի (հմմտ. Մարք. ԺԴ. 22-23):

18. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ-Ի ԳԵՆԵՍԱՐԷԹ

Մաթթեոս ԺԴ. 34-36

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Եւ իբրեւ ծանեան զՆայ արք փեղոյն առաքեցին եւ բերին առ Նա հիւանդս եւ ախարաժէպս (հմմտ. Մաթթ. ԺԴ. 35):

Ո՛չ իբրեւ զառաջինն զային եւ ի տունսն ձգէին տանել հրամանս բանից խնդրել, այլ կարի բարձրագոյնս իմն եւ զգաստագոյնս եւ մեծաւ հաւատովք յափշտակէին զբժշկութիւնն, քանզի տեռատեսն ուսոյց զամենիսեան ցածնուլ եւ իմաստնանալ եւ կամի մի յայտ առնել աւետարանիչն. եթէ յետ բազում ժամանակաց եկն ի կողմանսն յայնոսիկ, զի ասելն եթէ ծանեան զՆա եւ ածին առ Նա զհիւանդս, զայն յայտ առնէ, այլ ժամանակն ոչ միայն ո՛չ ջրեաց զհաւատսն, այլեւ յաճախագոյն նորոգ եւ աստուջ պահեաց:

Յայնժամ մաքեան ոմանք առ Յիսուս յերուսաղեմացոց դպիրք եւ փարիսացիք (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 1):

Յայնժամ՝ ե՞րբ: Յորժամ բիւրոց բիւրս նշանս գործեաց, յորժամ զհիւանդսն բժշկեաց, մերձենալով միայն ի քղանցս հանդերձիցն, նշանակէ աւետարանիչն միայն զժամանակն, զի ցուցանիցէ զանչափ զաւրութիւնն նորա:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

(Գլուխ ԺԴ.)

Եւ անցեալ եկին ի ցամաք ի Գեննեսարէթ: Եւ իբրեւ ծանեան զՆա արք փեղոյն այնորիկ, առաքեցին ընդ ամենայն գաւառն եւ ածին առ Նա զամենայն հիւանդս: Եւ աղաչէին զՆա, զի գոնէ միայն ի քղանցս հանդերձի Նորա մերձեսցին. եւ որք միանգամ մերձեցան՝ փրկեցան (տես Մաթթ. ԺԴ. 34-36):

Ո՛չ իբրեւ զառաջինն զային եւ ի տունս ձգէին եւ հրամանս բանից խնդրէին, այլ կարի ի բարձրագոյնսն ելին եւ մեծ հաւատովք յափշտակեցին զբժշկութիւնն, քանզի տեռատեսն ուսոյց զամենե-

սեան ցածնուլ (հմմտ. Մաթթ. Թ. 20-22): Բայց ասելն՝ «Իբրեւ ծանեան զՆա արք փեղոյն»՝ ցուցանէ, թէ յետ բազում ժամանակաց եկն անդր, եւ ժամանակին յերկարութիւնն ոչ միայն ո՛չ ջրեաց զհաւատն, այլեւ յաճախութիւնն եւ նորոգս գործեաց, որպէս զի մերձենալով ի ստորոտ հանդերձի Նորա՝ փրկեալք լինէին յիւրաքանչիւր ցաւոց իւրեանց: Իսկ տեղին, յորում այս եղեւ, Գեննեսարէթ է, որ թարգմանի պարտէզ իշխանաց՝ յերկիրն Հրէաստանի:

Արդ, իբրեւ զայս լուաւ՝ զինչ գործիցէ կրինն. լռեաց ինչ եւ կասեաց ի յաւժարութենէն, ոչ այլեւս քան զեւս ժտէր: Եւ զո՞յր ուրուք ոչ հատանէին զձիւս այնպիսի բանք. եւ զնա եւ զբարեխաւսսն, յորժամ լսէին, թէ չէ հնար իրացն լինելոց: Բայց սակայն չվհատէր իսկ կրինն, յորժամ իմացաւ, թէ ո՛չ ինչ կարէին գամագիտ լինել բարեխաւսքն, գամաւթն յետ ընկեցեալ, լրբէր զգեղեցիկ լրբութիւնն զառաջինն: Եւ առաջի չիշխէր գալ, բաց աղաղակէր միայն, եւ յորժամ ի դէպ էր նմայ հեռանալ, զի անյոյս եղեւ յայնժամ մաւտ էր եւ գայր հուպ:

Երկիր պագանէր [նմա] եւ ասէր. «Տէր աւգնե՛ա ինձ» (տե՛ս Մաթթ. ԺԵ. 25):

«Զի՞նչ գործես, ո՛վ կրին դու, մի՞թէ աւելի ինչ համարձակութիւն ունիցիս եւ մեզ զաւրութիւն համարձակութիւն ինչ եւ զաւրութիւն չունիմ, ասէ՛, այլ ամաւթով լի եմ, բայց սակայն զլրբութիւնս փոխանակ խնդրուածոց առաջի եղից, զի թերեւս խոնարհեցի ի ժողովիւս եւ այդ զի՞նչ աւգուտ իցէ, չլար իսկ քեզէն, զոր ասէր. «Ոչ [ուրեք] առաքեցայ [ե]թէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս քանն Իսրայէլի» (տե՛ս Մաթթ. ԺԵ. 24):

Զայդ լուայ, ասէ՛ բայց նա Տէր է: Վասն որոյ չասաց թէ «աղաչեա՛» եւ «խնդրեա՛», այլ թէ «աւգնեա՛» ինձ: Բայց Քրիստոս եւ զայն բաւական չի համարեցաւ, այլ տակաւին ի ձիգս արկանէր զտարակուսանսն:

«Զէ, -ասէ, - բարութ առնուլ զհաց մանկանց՝ եւ արկանեաց» (տե՛ս Մաթթ. ԺԵ. 26): Եւ յորժամ արժանի արար զնայ պիտանոյ, յայնժամ կրինն ի նորա բանիցն, յաւգէ զջատագով ինն: «Եթէ շուն իցեմ, ասէ, ապա չեմ աւտար»: Եւ յիրաւի իսկասէր էր Քրիստոս հրէիցն, թէ ի դատաստան իսկ եկի յաշխարհս յայս: Կրինն զգաստացեալ, իմասնացեալ ի համբերութիւն յենոյր, եւ հաւատս ցուցանէր: (ա) Եւ այն, զի թշնամեցաւն եւս եւ նոքա բժշկեալք եւ պատուեալք ի նմանէ, անուղ[ղ]ա[յ] փոխարէնս հատուցանէին: «Զի կարեւոր պէտք են մանկանց կերակրելոյ զայն եւ ես ճարտար գիտեմ, ասէ՛, բայց եւ ինձ՝ շանս չէին չարգել զփշրանսն քաղել: Զի թէ չիցէ արժան առնուլ, ապա եւ ոչ ի փշրանացն վայելել: Իսկ եթէ գոնեայ սակաւ միոյ, ինչ պարտ է հաղորդել, ապա եւ ինձ՝

շանս չէ՛ ինչ արգել» (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 27): Բայց դու ընդ հաւատոցն եւ խոնարհութեան միտ զիր, զի նա մանկունս կոչէր զհրէայսն եւ սատեարս, քանզի եւ այնպէս իսկ չցաւէին նմայ այլոյն յարգանք:

«Շունք, - ասէ, - կերակրին ի փշրանանաց սեղանոյ տերանցն» (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 27):

Տեսանես զկնոջն իմաստութիւն եւ ժողովութիւն ժողովեան: Նա ասէ՛ չէ բարութ, սա ասէ՛ այո՛, Տէ՛ր: Նա մանկունս կոչեաց եւ սատեարս: Նա շունս անուանեաց եւ սա զբարս շանց առաջի եդ:

Տեսէր զսորա խոնարհութիւնս, տե՛ս եւ զհրէիցն մեծամտութիւն. «Զաւակ Աբրահամու եմք», - ասէին եւ ոչ ումէք ծառայեցաք եւ յԱստուծոյ ծնեալ եմք, ո՛չ այնպիսի ինչ եւ սա, այլ շուն կոչէ զանձն եւ զնոսա՝ տեարս: Յայն սակս եւ վաղվաղակի լինէր որդի: (2բ) Եւ այնուհետեւ զինչ ասիցէ Քրիստոս.

«Ո՛վ կին դու, - ասէ, - մեծ են հաւաքք քո» (Մաթթ. ԺԵ. 28):

Տեսցուք զմեծ հաւատս կնոջն աղաղակէր եւ գայր զկնի Նորա եւ ասէր՝ ողորմեա՛ ինձ: Եւ նա բնաւ ոչ ետ պատասխանի: Անարգեաց զնա լուութեամբն, եւ նայ ոչ մնաց թշնամանեաց զնայ խաւսիւք, եւ նա ոչ արգելաւ, յարգեաց զԻսրայէլ թշնամանող եւ ոչ նախանձեցաւ: Դարձաւ կրինն, փոքր կացոյց զանձն իւր եւ մեծացոյց զԻսրայէլ, յայնմիկ զի ասաց. «Եւ շունք ի փշրանաց տերանցն կերակրին» (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 27). որպէս զի եղիցին հրէայքն տէրք հեթանոսաց:

Մաթեան աշակերտքն եւ սկսան աղաչել եւ խնդրել ի նմանէ, զի արձակեցէ զնայ (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 23):

Ետ նոցա ժողովեան եւ սիրո հեթանոսաց կոչեաց զնոսա շունս եւ զԻսրայէլ՝ որդիս, զսէր եւ զլրբութիւն շանց ստացան հեթանոսք՝ առակեալք ի շունս եւ զկատաղութիւն շանց, հրեայք՝ առակեալք յորդիս: «Ոչ, - ասէ, - բարութ առնուլ զհաց մանկանց՝ եւ արկանել [շանց]» (տե՛ս Մաթթ. ԺԵ. 26): Առ արկ ի յականջս նորա զայն փոյթ մեծ, զի հաւատք նորա յայտնեցին լուր որդու զբարբառ նորա՝ այո՛, Տէ՛ր: Եւ ոչ ամաչեաց վասն աւգնութեան իւրոյ կոչիլ շուն: Վասն այնորիկ ասէ. «Մեծ են հաւաքք քո» (Մաթթ. ԺԵ. 28):

Վասն այսմ յերկարեաց զի զայսպիսի բանս իաւտեցի եւ պատկեցէ զնայ:

Մապրթ. ԺԵ. 28):

բազում հաւատոյ զանրոյթիւն:

(Գլուխ ԺԵ.)

(Մապրթ. ԺԵ. 21):

Եւ ահա կին մի բանանացի, ի սահմանաց անրի նոցա ելեալ, աղաղակէր եւ ասէր. «Ողորմեաց ինձ, Տէր, Որդի՛ Դաւթի, դուստր իմ չարաչար այսահարի» (Մատթ. ԺԵ. 22):

...ապրիլի 1-ին Երևանում, «Ողորմեա» ցիմենտի գործարանում:

ՀԱՄԱՔԵ ԿՆՈՋՆ ԸՆՆԱՆԱՅԻՈՅ ԵՒ ԲԺՇՎՈՒՄԻ ԸՍՏ 1999:

մինչ զի զբազումս յաղաղակն կուտէր։
Բայց եւ ոմանք, որ յայլասացի կիրս շրջեն զասացեալս, թէ յոր-
ժամ ել ի Հօրէ Բանն եւ եկն յաշխարհ, ապա եւ Եկեղեցի հեթա-
նոսաց ել ի սահմանաց իւրոց եւ իշխեաց գալ եւ մերձենալ ի Նա՛-
ւոստ այնմ. «Մոռա՛ գծողովորդ քո եւ զբուն հօր քո, զի ցանկացաւ թագաւոր
լստ այնմ. «Մոռա՛ գծողովորդ քո եւ զբուն հօր քո, զի ցանկացաւ թագաւոր
գեղոյ քո]» (Սաղմ. ԽԴ. 11—12)։ Զի թէ մնացեալ էր ի սահմանս իւր,
ո՛չ կարէր աղաղակել առ Տէր եւ ողորմութիւն խնդրել, քանզի
վասն ողորմութեան հեթանոսք փառաւոր առնեն զԱստուած, որոց
ծնունդն ի ճենճերս զիւսացն մոլելով՝ չարաչար այսահարէր եւ ի
ձեռն Բանին գալստեան՝ ողորմութիւն գտանէր։

Եւ Նա ո՛չ ետ նմա պարասխանսն (Սահմանափակումներ)
 Զո՞ ոք ոչ խոնարհեցուցանէին վիշտք կնոջն եւ պաղատանքն,
 ի վասն միոյ դստեր միամօր եղելոյ եւ մատնելոյ ի ցաւս՝ աղա-
 ակէր եւ ո՛չ արժանի զանձն համարէր, այլ ողորմութիւն միայն
 տանել ժտէր եւ պատասխանւոյ անգամ արժանի ոչ լինէր։ Բայց
 երէր Տէր, զի զփափագ նորին յորդորէր եւ իրաւամբք փրկութիւն
 եթանոսաց յարդարէր, զի որոց յաճախ տայր զշնորհս, արհամար-
 եթանոսաց յարդարէր, զի որոց յաճախ տայր զշնորհս, արհամար-
 էին, եւ յորոց արգելոյր, խնամով խնդրէին. եւ զի այս այսպէս
 , յաջորդս ցուցանէ, զի եւ աշակերտքն իսկ յաղաչանա մատեան:

Եւ յատուցեալ աշակերտքն Նորա արաւելիւ լինի ի յայտնս (Լկատք. ԺԵ. 23):

Թերեւս բազումք ի լսողացն գայթազդէին, սակայն կիսն ոչ գայթազդէր: Եւ զի՞նչ ասացից ի լսողացն. այլեւ աշակերտքն ածին այսպիսի զմտաւ, այլ թէպէտեւ խռովեցան, բայց ո՛չ իշխէին յայտնել, այլ միայն աղաչանօք ասէին թէ՛ արձակեա՛, այսինքն՝ արա՛ զինդրուածս նորա, զի ո՛չ զկնի այլ ուրուք, այլ մե՛ր զաղաղակ թախանձանացն առնէ:

Նա պատասխանի եր էր ասե. «Ո՛չ ուրեք առաքեցայ, եթէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս փանն իսրայէլի» (Մատթ. ԺԵ. 24):

Նախ ցուցանէ, թէ ինքն է հովիւն առաջին, որ հովուէրն զիս-
բայէլ անքուն ակամբ (հմմտ. Սաղմ. ՀԹ. 2, ՃԻ. 4), որ եւ այժմ եկն՝
այց առնել մոլորելոցն: Եւ երկրորդ՝ զսէրն որ առ Իսրայէլ է՝ ու-
սուցանէ եւ զլրումն ուխտից հարցն յիշեցուցանէ, զի մի՛ ասիցեն,
թէ վասն այնորիկ ոչ հաւատացաք, զի նախ առ մեզ ոչ եկն: Եւ
երրորդ՝ զկինն յորդորագոյնս գործէ, զի որպէս մեր սովորութիւն
է, յորժամ կամիցիմք զոք ի հաւանութիւն ածել, այլ ընդ այլոյ
զբանն խօսիմք, նոյնպէս եւ Քրիստոս արար: Քանզի զո՞յր ուրուք
զձիւս ոչ հատանէին այնպիսի բանքն, որ եւ բարեխօսքն յորժամ
լսէին զայն, չէ՛ հնար իրացդ լինելոյ՝ ասէին. իսկ նա լռեա՞ց կամ
կասեցա՞ւ երբէք ի յօժարութենէն. ո՛չ, այլ ե՛ւս քան զեւս ժտէր եւ
ընդ բանին ժտանսն եւ զարդիւնսն խառնէր: Իսկ առ ի միտս՝ տուն
Իսրայէլի ո՛չ ըստ մարմնոյ արդեօք, այլ ըստ հոգւոյ, վասն որոյ
ի սփիւռս հեթանոսաց տարածեաց զփրկութիւնն առ մոլորեալ հո-
գիս Իսրայէլի՝ տեսողի զԱստուած:

Եւ նա մաքուցեալ երկիր պազանէր Նմա եւ ասէր. «Տէր, օգն
իմձ» (Մապթ. ԺԵ. 25):

ինձ» (Մատթ. ԺԵ. 25):
Յորժամ իմացաւ, թէ ոչինչ կարեն գամագրիւտ լինել բարեխօսքն,
զամօթն յետ ընկեաց եւ լրբէր զգեղեցիկ լրբութիւնն. յառջագոյն
ոչ իշխէր առաջի կալ, բայց միայն աղաղակէր, եւ յորժամ ի դէպ էր
նմա հեռանալ, քանզի անյոյս եղեւ, յայնժամ հուպ գայր եւ երկիր
պագանէր եւ ասէր. «Տէ՛ր, օգնեա՛ ինձ»: Զի՞նչ գործես, ո՛վ կին, մի-
թէ աւելի՞ համարձակութիւն ունիցիս եւ մեծ զօրութիւն. ո՛չ, ասէ,
այլ ամօթովս լի եմ, սակայն զլրբութիւնս փոխանակ խնդրուածոց
առաջի եղից, զի թերեւս խոնարհեսցի ի ժողովիւնս իմ: Եւ այդ
զի՞նչ օգուտ իցէ. ո՞չ լուար քեզէն, զի ասէր. «Ո՛չ ուրեք առա-

քեցայ, եթէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի»: Զայդ լուայ, ասէ, բայց Նա Տէր է. վասն որոյ չասաց թէ՝ «աղաչեա» կամ «խնդրեա», այլ թէ՝ «օգնեա՛ ինձ»: Իսկ Բրիստոս եւ ոչ զայն բաւական համարեցաւ, այլ տակաւին ձիգս արկեալ զտարակուսանսն՝

Պատասխանի եր նմա էլ ասե. «Ո՛չ է բարոյր առնուլ զհաց մանկանց ել արկանել շանց» (Մաթթ. ԺԵ. 26):

«Հաց» զվարդապետութիւնն եւ զբժշկութիւնն կոչեաց եւ «մանկութիւնս»՝ զԻսրայէլ՝ ըստ այնմ. «Տղայ էր Իսրայէլ, եւ Ես սիրեցի զնա» (Ովսէէ ԺԱ. 1), որ քան զշունս կատարիւք եղեն յետոյ: Իսկ «շունս»՝ զհեթանոսս յաղագս լրբութեանն, միանգամայն եւ զօրինաւոր աստուածպաշտութեամբն զանց առնելոյ եւ ի կուռսն մոլելոյ զօրէն շանց՝ ըստ այնմ. «Շնայր ընդ քարի եւ ընդ փայտի» (Երեմ. Գ. 9): Եւ երրորդ՝ զայս առնելով՝ տիրասէրս կամի զնոսա լինել, որպէս շան է սովորութիւն: Զոր եւ իմացեալ կնոջն զառակաւոր բանսն՝ յորդորագոյն եղեւ՝ առնելով:

Եւ նա ասէ. «Այո՛, Տէր, քանզի եւ շունք կերակրին ի փշրանաց անկէյոց ի սեղանոյ փետօն իւրեանց» (Մաթթ. ԺԵ. 27):

[illegible]

պատուեալք եւ բժշկեալք՝ օտարք եղեն ի հաւատոցն Արրահամու,
եւ սա եմուտ ընդ որդիութեամբ Հօրն մերոյ, որպէս ասէ:

Յայնժամ պատրասխանի ետ նմա Յիսուս եւ ասէ. «Ո՛վ կին դու, մեծ են հաւարքք քո. եղիցի քեզ, որպէս եւ կամիս» (Մաթթ. ԺԵ. 28):

Զոր մեք ասացաք ի տեսութեան, զնոյն յայտնէ Տէրն վկայութեամբ, ուստի եւ հիացականս դնէ թէ՛ «Ո՛վ կիրն դու, մեծ են հաւատք քո». քանզի աղաղակէր զկնի, եւ նա ո՛չ ետ նմա պատասխանի. թշնամանեաց խօսիւք, եւ նա ոչ արգելաւ. յարգեաց զԻսրայէլ, եւ նա ոչ նախանձեցաւ, որով յայտնի եղեւ հաւատք նորա, եւ աշապիսի բանիւքս սլտակեցաւ թէ՛ «Մեծ են հաւատք քո. եղիցի քեզ, որպէս եւ կամիս». քանզի աշապիսի հաւատք ա՛յլ եւս մեծամեծ գործ կարօղ է վճարել, թող թէ զմանուկ քո բժշկել: Եւ դարձեալ՝ հաղորդ էառ զկամս նորա բժշկութեան դատեր նորա, որպէս թէ ասել՝ ո՛չ ես միայն, այլեւ հաւատք կամաց քոց ապաքինէ զնա: Բայց «եղիցին» այս հանգոյն է այնմ բանի, որ ասաց. «Եղիցի լոյս, եւ եղի լոյս» (Ծննդ. Ա. 3) ըստ յաջորդիս, որ ասէ.

Եւ բժշկեցաւ զուստսն նորա ի նմին ժամու (Մատթ. ԺԵ. 28):

Յոյժ զօրաւոր են իրք հաւատոյն, զի մերձ յաստուածական զօրութիւնն հանէ զստացօղն, քանզի ասաց թէ՛ «Եղիցի քեզ, որպէս եւ կամիս», եւ կամք նորա էր դասերն բժշկութիւն, եւ այն առ ժամայն արդիւնք եղեւ, որով ցուցաւ, թէ ո՛չ ողորջանաց բանք էին, այլ հաւատոցն պայծառութիւն:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Չորրորդ հապտոր Գլուխ ԺԴ.)

ՎԱՍՆ ՔԱՆԱՆԱՅԻՈՅՆ

Հարց. Վասն է՞ր ընթացյալ յերկիրն Տիւրոսի, յորժամ ոչ կամէր յայտնել զինքն, քարոզութեամբ եւ նշանօք:

յայտնել զինքն, քարոզող թեամբ եւ սչանսք։
Պատասխանի. Վասն կնոջ քանանացւոյ։ Եւ տե՛ս զմեծ մարդա-
սիրութիւնն Բրիստօսի որ վասն միոյ մեղաւոր եւ այլազգի կնոջ
այնչափ ճանապարհ ընթացաւ։ Եւ մեք վասն փրկութեան հոգւոյ
ի սակաւ տեղիս ոչ աշխատիմք։ Քանանացի կինն օրինակ է եկե-
ղեցւոյ՝ վասն չորից։ Նախ՝ որպէս այլազգի էր նա, եւ հեթանոսք

օտար ի նմանէ: Երկրորդ՝ ել ի Հրեաստանէ Քրիստոս եւ ապա եկն առ նա: Եւ խաչիւն ել յԵրուսաղէմէ, եւ ապա հաւատացաք մեք: Երրորդ՝ ել ի սահմանաց իւրոց եւ եկն առ Քրիստոս: Եւ եկեղեցի ել ի գարշութեանց իւրոց: Եւ եկն առ Քրիստոս ըստ որում մոռա՛յ զժողովուրդք քո եւ այլն: Չորրորդ, զի մեծ եղեւ հաւատով եւ սիրովն Քրիստոսի, որպէս վկայեաց Տէրն:

Աղաղակելը. «Ողորմեա՛ ինձ» (հմմտ. Մատթ. ԺԵ. 21):

Աղաղկէր նեղեալ սրտիւ եւ ողորմութեամբ խնդրէր եւ ոչ արժանապէս: Զիւք մտաց յոժարութիւնն ե՛ւ յոյսն ե՛ւ արիութիւնն ե՛ւ զօրութիւն հոգւոյ: Լրբութիւն ի չարն վատթար է: Եւ լրբութիւն ի բարին բարի է: Նոյնպէս ամաչելի չարն բարի է եւ ամաչել ի բարին չար է: «Ալգնեա՛ ինձ Տէ՛ր»: Տէ՛ր ես եւ ոչ որպէս հովիւ, որ միայն զքո ոչխարսն պահես, տէ՛ր ես եւ ոչ որպէս մարդ, որ դժուարաւ լսես: Տէ՛ր ես եւ կարող օգնել եւ ո՛չ տկար որպէս մարդ, վան որոյ ասէ՝ օգնեա՛յ. եւ ոչ թէ աղաչէ կամ խնդրէ եւ օգնութիւն ի հաւատն խնդրէ:

«Ոչ է բարիորդ առնուլ զհաց մանկանց եւ արկանել շանց» (Մատթ. ԺԵ, 26):

*Ձքարոզն եւ զնշանն ասէ: «Մանկունք» զհրէասն ասէ հաւատովք
եւ օրինօք արիացեալք: Իսկ շուռ կոչէ զկիրն վասն չորից: Նախ՝
վասն անարգութեան, երկրորդ՝ վասն պղծութեան: Երրորդ՝ զի
այլազգի էր: Չորրորդ՝ զի շուռ եւ մեղաւոր էր: Իսկ զգաստ եւ
իմաստուն կիրն ի պատասխանոյն իմացեալ զգութն Դ. կերպիւ:
Նախ՝ զի ընդանի է շուռ: Երկրորդ՝ զի ահա ունի: Երրորդ՝ զխնամս
ընդունի: Չորրորդ՝ մերձ է ոչխարացն: Ապա պատահանեալ ասէ:
«Այո, Տէր, գիտեմ, զի մանկունքն ի սեղան նստին»: «Այո շունք ի փշրանաց կե-
րակրին» (Մատթ. ԺԵ. 27): «Այո, Տէր, գիտեմ, զի մանկունքն տեսարք են մեր»:
«Այո, Տէր, շուն եմք, այլ ոչ կաբաղի, որ զՏեարդ վիրաւորեմք:*

ԿԱՍՆ ՇԱՆՑ

Եւ զի շուն կոչեցաւ եցոյց յանձն իւրում զբարս շանց Ժ. կերպիւ։ Նախ՝ զի լիւրբ է եւ սայ լրբեցաւ առաջի Տեառն։ Երկրորդ՝ համբերող, յորժամ պատասխանի ոչ լսեր։ Երրորդ՝ զգաստացաւ ի

պատասխանոյն Քրիստոսի: Չորրորդ՝ խոնարհ, որ զնա շուն կոչեցաւ եւ զհրեայսն ոչխարս եւ մանկունք: Հինգերորդ՝ շողոքորթ եւ նա թախաձէր: Վեցերորդ՝ հոտող, որ զհետ Քրիստոսի ընթանայր: Եւթներորդ՝ հաջող, որ աղաղակէր սրտիւ: Ութերորդ՝ որսող, որսաց հաւատով զՔրիստոս: Իններորդ՝ ըմբռնող, յուսով ըմբռնեաց զոր խնդրէր: Տասներորդ՝ տիրասէր եւ նա կատարեալ սիրեաց եւ գովեացաւ ի Տեառնէ:

ՎԱՄՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ՆԱԲԱՏՈՅ

«Մեծ են հաւաքք քո» (Մաթթ. ԺԵ. 28):

Բազում իրօք տեսանի մեծութիւն հաւատոյ կնոջն: Նախ՝ զի բազում աղաղակէր, եւ նա ոչ պատասխանէր: Երկրորդ՝ զի լռելովն անարգէր զնա եւ նա ոչ լռէր: Յայտ է՝ յորժամ բազում աղաղակեմք եւ ոչ առնումք, չէ պարտ լռել: Երրորդ՝ խօսիւք անարգէր զնա, եւ նա փառաւոր էր: Չորրորդ՝ անհնար ասաց զիրն, եւ նա վստահացեալ երկիր պազանէր: Հինգերորդ՝ նա հեռանայր եւ նայ զօգնութիւն խնդրէր: Վեցերորդ՝ պատուէր զԻսրայէլ թշնամանող եւ ոչ նախանձէր: Եւթներորդ՝ փոքր կացոյց զինքն եւ զհրեայսն տէր կոչէր հեթանոսաց: Ութերորդ՝ աղաչեցին աշակերտքն զՏէր եւ ոչ լուաւ եւ նա ոչ երկմտեցաւ: Իններորդ՝ զնոսա շուն կոչեցեաց եւ զԻսրայէլ՝ որդիս: Հեթանոսք տիրասէր եղեն իբրեւ զշուն եւ իսրայէլացիքն զկատաղումն շանց ստացան: Տասներորդ՝ զի խորհրայէլացիքն զկատաղումն շանց ստացան: Տասներորդ՝ զի խորհրայէլացիքն զկատաղումն շանց ստացան: «Այո, շուն եմ ես», վան որոյ վկայեաց՝ «Մեծ են հաւաքք քո»:

Հարց. Վասն է՞ր այնչափ յերկարեաց:

Պատասխանի. Վասն չորից: Նախ՝ զի որքան յերկարի հաւատն այնքան պարզի եւ նորոգի: Երկրորդ՝ որքան համբերէ, աճէ վարձքն: Երրորդ՝ զի խոնարհութեամբն պսակեսցէ: Չորրորդ՝ զի մէք զիտասցուք զմեծութիւն հաւատոյ նորա եւ օրինակ առցուք:

«Եղիցի քեզ որպէս եւ կամիս» (Մաթթ. ԺԵ. 28):

Երեք բանէ: Նախ՝ որ ասէ՝ «Եղիցի», այնմ բարբառաց հանգոյն է, որ ասաց՝ եղեւ. հրամայեաց եւ հաստատեցան (հմմտ. Ծննդ. Ա. 3): Երկրորդն՝ «քեզ», այսինքն՝ հաւատք զամենայն մեծ գործս կատարէ, զյարութիւն մեռելոց եւ ազատութիւն դժոխոց եւ արքատարէ, զյարութիւն մեռելոց եւ ազատութիւն դժոխոց եւ արքատարէ,

յութիւն երկնից եւ այլն զորս թուէ առաքեալն ի հերթայեցւոցն, այլ զոր կամիս այժմ լիցի քեզ եւ յետոյ այլքն ամենայն: Երրորդ՝ «որպէս կամիս», նախ ցուցանէ երկուց կամացն համաձայնիլ: Երկրորդ՝ զի բանն զօրութիւն հոգւոյն եւ զօրութիւն բանին: Երրորդ՝ զի բանն Քրիստոսի հաւատաց նորա հետեւեցաւ: Եւ յայսցանէ բժշկութիւն եղեւ զստերն: Եւ տես զի հարիւրապետն, որ հեթանոս էր, եւ կինն քանանացի: Սոցա միայն վկայեաց մեծ եւ զարմանալի հաւատս ունել: Այսքան առ այս:

20. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ Ի ԴԵԿԱՊՈԼԻՍ

Մաթթեոս ԺԵ. 29-31

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՄ

Յեպ այսորիկ գնաց ի լեառն եւ նստաւ անդ: Մաթեան առ նա կոյրք եւ կաղք, համերք եւ այլ բազումք եւ բժշկէ: (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 29-30):

Երբեմն շրջէր եւ երբեմն մնացեալ նստէր եւ ական ունէր կուրաց եւ կաղաց ի լերինն: Եւ այնուհետեւ ի հանդերձս չմերձենային, այլ ի բարձրագոյնսն ելեալ բերէին առ ոտսն ընկենուին եւ անդ էր բազում զարմանս տեսանել, զի զորս բառնալով տանէին իւրեանց ոտիւքն իջանէին, եւ կոյրքն առանց առաջնորդի գնացին, եւ բազում բժշկելոյն յանկարծակի առողջութիւնն զամենիսեան հիացուցանէր: Տեսանես զկնի կնոջն յետ այնչափ պաղատելոյ եւ զսոսա վաղվաղակի բժշկէր, ոչ զի սոքայ լաւ էին քան զնայ, այլ նա կարի հաւատացեալ էր քան զնոսա:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ

Եւ գնացեալ անքի Յիսուսի՝ եկն ի ծովեզրն գալիլեացոց եւ ելեալ ի լեառն՝ նստէր անդ (Մաթթ. ԺԵ. 29):

Ո՛չ միշտ զհեթանոսօքն գայր, զի մի՛ տայցէ պատճառ նոցիկ, որ զպատճառս կամիցին, այլ սուղ ինչ յայտնէր նոցա: Եւ խանձ արկցէ ժողովրդեանն հրէից: Վասն այնորիկ գնացեալ ...նտի եկն ի Գալիլեա եւ ելեալ առանձինն նստէր ի լեառն, որպէս զի առ նա հաւաքեսցին. քանզի երբեմն ինքն շրջէր եւ երբեմն մնացեալ նստէր, զի առ նա եկեսցեն, զի բարեպաշտութիւն նոցա ո՛չ ի հարկէ, այլ կամաւ լինիցի: Եւ կամ վասն աղօթից առանձնանայր ի լեառն, որպէս յայլում ժամանակի, քանզի առաքինութիւնն կրկին է՝ աստուածսիրութիւն եւ մարդասիրութիւն, որ եւ յօրինակ եւ յուսումն մեզ՝ զերկոսին միշտ ի կիր արկանէր Տէրն. ի ձեռն աղօթից՝ զաստուածսիրութիւնն, եւ ի ձեռն վարդապետութեանն եւ բժշկութեանն՝ զմարդասիրութիւնն:

Մաթեան առ Նա ժողովուրդք բազումք, որ ունէին ընդ իւրեանս կաղս, կոյրս, համերս, միակողմանիս եւ այլս բազումս, եւ ընկեցին զնոսա առ ոքս Նորա, եւ բժշկեաց զնոսա (Մաթթ. ԺԵ. 30):

Ոչ այնքան ի սիրոյ Նորա ստիպեալք գային, որքան ի բազմատեսակ ցաւոցն զրդեալք յօժարէին, քանզի զբազում մարմինս թոնձս եւ կիսամեռս բերեալ՝ ընկեցին զնոսա առաջի Նորա իբր առ կենաց տուօղ եւ ցաւոց լուծօղ: Վասն որոյ ո՛չ ի հանդերձս ետ մերձենալ եւ ո՛չ հաւատս ինչ պահանջեաց, այլ ի լեառն տանելն եւ առ ոտսն ընկենուլն բաւական համարեցաւ ի բժշկութեան իրս: Բայց թէ ասիցէ որ, թէ զքանանացին ընդէ՞ր ոչ այնպէս արագ բժշկեաց, այլ բազում թախանձանօք թախանձեաց, միթէ սոքա լաւք էին քան զնա, ասացուք՝ ո՛չ, այլ զի նա կարի հաւատացեալ էր, կամեցաւ զհաւատս նորա յայտնել, քանզի հեթանոս էր փիւնիկ յազգէ ասորի, իսկ սոքա հրէայք էին, յիւր կողմանէն շնորհս բժշկութեան ետ նոցա:

Մինչեւ զարմանալ ժողովրդոցն, որ տեսանէին, զի համերքն խօսէին, կաղքն գնային, միակողմանիքն բժշկէին, կոյրք տեսանէին եւ փառաւոր առնէին զԱստուած Իսրայէլի (Մաթթ. ԺԵ. 31):

Զարմանալ ժողովրդոցն ո՛չ վասն հրաշիցն միայն էր, այլ եւ վասն բանիւ բժշկութեանն, զի իշխանութեամբ առնէր, որպէս զվարդապետութիւնն. եւ ոչ այս միայն, այլ զի եւ զիւրաքանչիւր զանկսն յարմար շնորհէր եւ զփառս առ Հայր վերաբերէր, զոր տեսեալ եւ լուեալ՝ ի փառս Աստուծոյն Իսրայէլի վերաբերէին զեղեալն: Եւ կամ թէ՛ կարծէին զՆա Աստուած գոլ Իսրայէլի, զոր եւ փառաւորէին իսկ, քանզի Աստուծո՛յ միայն է զայնպիսիսն վճարել:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԲԱՅԻ

(Չորրորդ հապոր, գլուխ ԺԴ.)

ՎԱՍՆ ԲԺՇԿԵԼՈՅՆ

Յեպ այսորիկ գնաց ի լեառն եւ նստաւ [անդ] (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 29):

Նախ՝ շրջելով զհեռաւորսն բժշկէր եւ նստելով՝ զմերձաւորս: Երկրորդ՝ զնայր զհաւատացեալսն գտանէր եւ նստէր, զի նոքա

գտցեն զհաւատսն: Երրորդ՝ շրջէր առ նոսա, որ չիշխէին գնալ եւ նստէր, զի կաղք եւ կոյրքն կարասցեն գնալ:

Եւ Դ. կերպիւ բժշկէր: Առաջին՝ ձեռամբ հանապազ: Երկրորդ՝ բանիւ ասէր: Երրորդ՝ ի հանդերձն մերձեալ: Չորրորդ՝ առաջի անգեալ եւ ստուերաւն բժշկէին որպէս աստ: Եւ այս կա՛մ ըստ փոքու եւ մեծ հաւատոցն նոցա եւ կա՛մ ըստ կարգի ի բարձունս հանէ զմիտս նոցա:

Հարց. Վասն է՞ր զքանանացին այնչափ յապաղեաց եւ զսոսա փութով բժշկէր:

Պատասխանի. Ոչ թէ սոքա լաւ են, քան զնա, այլ որպէս ասացաք, նորա հաւատն մեծ էր. որքան յամ էր՝ մեծանայր ի վարձս: Իսկ սոցայն փոքր էր: Նուազ էր ի յապաղիլն, որպէս սակաւ կայծն շիջանի փչելովն եւ հուրն բորբոքի: Նոյնպէս եւ այժմ. բազում սրբութիւնք զայլ ազգիս փութով բժշկեն եւ զքրիստոնեայս յապաղեն:

21. ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԶՄԱՅՈՒՄՆ ՆԿԱՆԱԿԱՅ ԵՒ ՉԿԱՆՑ

ԿԵՐԱԿՐՈՒՄՆ ՉՈՐՍ ԿԱԶԱՐԻ

Մապրէոս ԺԵ. 32-39

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ Թ)

Եւ Յիսուսի կոչեցեալ զաշակերպսն՝ ասէ ցնոսայ. Ողորմիմ ամբոխիդ, զի այս երեք աւուրք են՝ որ մնան առ իս, եւ ոչ ունին զինչ կերակուր (յսն Մապր. ԺԵ. 32):

Յառաջագոյն յաղագս հինգ հազարացն աշակե[ր]տքն աղաչէին զնայ, իսկ այժմ վասն չորից հազարացս յինքենէ առանց ուրուք աղաչելոյ, եւ նոքա մի աւր կացեալ երեկունն (s!) կերակրին, իսկ սոքա վկա[յ]եցան երիս աւուրս ունել. եւ զի մի լուծցին խնամաւորին (!) եւ անդ հինգ հաց եւ երկուս ձկունս ասացին ունել աշակերտքն, աստ հարցեալ պատասխանեցին եւթն հաց ունել եւ սակաւիկ ձկունս, եւ անդ ի վերա[յ] խոտոյ բազմէին, իսկ աստ ի վերայ երկրի անկաներն:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՄ

Կոչեաց Յիսուս զաշակերպսն եւ ասէ. «Գթամ ի ժողովուրդս, զի երեք աւրեայ աստ են եւ ոչ ունին ինչ ուրել» (հմմտ. Մապր. ԺԵ. 32):

Վերագոյնն մինդեռ զայն նշանս առնէր, նախ բժշկեաց զկոյրսն: Նոյնպէս եւ աստ՝ ի կաղացն եւ ի կուրացն բժշկութենէ եկն յայս:

Եւ զի՞ արդ իցէ, զի՞ անդ աշակերտքն ասացին, թէ արձակեա՛ զժողովուրդսդ. եւ աստ չասացին, եւ մանաւանդ, զի՞ երեք աւուրք անցեալ էին, կամ ինքեանք այնուհետեւ ազնուագոյնք էին կամ զնոսա տեսանէին, ոչ կարի զգացեալս քաղցին, քանզի եւ փառաւոր առնէին զԱստուած ի վերայ իրացն գործելոց եւ զի՞ ի բժշկու-

Ասեն ցՆա աշակերտքն. «Իսկ արդ մեզ յանապարի ասար ուս-
փի՞ իցե այնչափ հաց, մինչ յագեցուցանել զայսչափ ժողովուրդ»
(Մաթթ. ԺԵ. 33):

Նախ քան զառումն Հոգւոյն թերակատարք էին աշակերտքն.
յայտ յայսմանէ է, քանզի վասն այնորիկ ասաց թէ՛ «Արձակել զո-
սա նօթիս չկամիմ», զի մտադիւրս առնիցէ զնոսա եւ մատչել ուսու-
ցանէ՝ աղաչել թէ՛ արա՛ հաց եւ տո՛ւր զոցա յուտել, որպէս եւ
յայնժամ: Այլ ո՛չ այնպէս ինչ զմտաւ ածէին, քանզի մոռացեալք
էին զառաջին սքանչելիսն, եւ ա՛յն, զի զնոսա սպասաւորս արար
հացին եւ նոցա բառնալ ետ զսակառիսն: Յաղագս այսորիկ որպէս
անդ զանապատն, այսպէս եւ աստ պատճառէին եւ ի բազմութիւն
ժողովրդեանն հայէին եւ ի վարանս մտանէին թէ՛ «Ուսի՞ իցե այս-
չափ հաց, մինչ յագեցուցանել զայսչափ ժողովուրդ»: Իսկ զի՞նչ Տէրն:

Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս. «Քանի՞ նկանակ ունիք»: Եւ նոքա ասեն. «Եօթն, եւ սա-
կաւ ձկունս» (Մաթթ. ԺԵ. 34):

Զայս հարցուած յաղագս այնորիկ ի մէջ բերէ, զի զառաջին
նշանսն յիշեցուցանէ, որով սակաւ ինչ զգաստացան: Քանզի թէ-
պէտ ասացին թէ՛ «Եօթն նկանակ եւ սակաւ ձկունս», սակայն ո՛չ
յաւելին որպէս անդ, թէ զի՞նչ իցէ այն առ այսչափ մարդիկս, զի
թէպէտ ո՛չ ամենեւին ի կատարեալ բարձրագոյնսն հասանէին, սա-
կայն առ սակաւ սակաւ յառաջագէ՞մ լինէին: Եւ տես զմի՛ւս եւս
զգաստութիւնն, թէ ո՛րչափ ի վերոյ էին քան զպէտս որովայնի, զի
զերիս աւուրս յանապատին դեղերեալք՝ Եօթն նկանակս ունէին եւ
սեղանոյ բնաւ փոյթ ոչ առնէին:

Եւ հրամայեաց ժողովրդեանն բազմել ի վերայ գետնս արթ.
ԺԵ. 35):

Զի կերակրոյ պատրաստիցեն զանձինս եւ զի զկերակրիչն
ճանաչիցեն կարօղ գոլ հաւասար առաջնոյն կերակրել զնոսա:
Իսկ ի վերայ գետնոյ բազմիլն՝ նախ՝ զի զանազան է յառաջնոյն
տեղեալն եւ ժամանակաւն, զի տեղին գետին էր, եւ ժամանակն՝
աշուն, իսկ անդ՝ խոտ եւ գարուն: Եւ երկրորդ՝ զի «գիպացեն զսպեղ-
ծուածս իւրեանց եւ յիշեն, թէ հող եմք» (Խմբ. Սաղմ. ԸԲ 14):

Եւ առեալ զեօթն նկանակսն եւ զձկունսն՝ գոհացաւ եւ երեկ եւ
եկ ցաշակերտսն, եւ նոքա՝ ժողովրդեանն (Մաթթ. ԺԵ. 36):

Զեղանակ առաջնոյն եւ յայսմ սքանչելւոյ պահէ, զի ի միտ
առցեն առանց կարծեաց, թէ նոյն Նա է, որ զառաջինն արար եւ
զերկրորդս հրաշագործէ: Եւ դարձեալ՝ ուսուցանէ, թէ աղօթք եւ
օրհնութիւնք են, որ կերակրեն զմարդ, եւ ո՛չ բազմութիւնք մթե-
րեալ արմտեաց՝ ըստ այնմ. «Ո՛չ եթէ արարք արմտեաց կերակրեն, այլ Բո-
րանդ, Տէր» (Խմաստ. ԺԶ. 26), եւ թէ՛ «Օրհնեցից զհաց քո եւ զջուր քո» (Ելից
ԻԳ. 25), քանզի որք զօրհնութիւնն Աստուծոյ ոչ ունին, ուտեն եւ
ոչ յագին, եւ որք նովաւ վարին, ի սակաւուցն յագին, որպէս ասէ.

Կերան ամենեքեան եւ յագեցան եւ բարձին զնշխարս կոպո-
րոցն եօթն զամբիւղ լի (Մաթթ. ԺԵ. 37):

Հաւասարապէս կերան եւ կշիռ ամենեքեան յագեցան, բայց
զրաւն ո՛չ հանգոյն առաջնոյն լինէր, զի անդ ի հինգ հազարացն
երկոտասան սակառի յաւելաւ, եւ աստ ի չորից հազարացն՝ Եօթն
զամբիւղ: Կամ զայն իցէ ասել, թէ զամբիւղքն մեծագոյնք էին
քան զսակառիսն, եւ կամ զի մի՛ յորժամ հասարակ նշխարքն լի-
նիցին, ի մոռացօնս եկեսցեն հրաշիցն, այլագունակ կերպարանօք
զարթուցանէ յիշել զնոսա: Վասն այնորիկ անդ ըստ աշակերտացն
կշռէ զթիւ սակառացն, եւ աստ՝ ըստ նկանակացն զփիւրիդայսն,
զի եւ այսո՛ւ զանբաւ զօրութիւնն եւ զզիւրագործ իշխանութիւնն
յայտ առնիցէ, եթէ կարօղ է Նա յամենայնի, որպէս եւ կամի:

Եւ որք կերանն, էին իբրեւ արք չորք հազարք, թող զկանայս եւ
զմանկսի (Մաթթ. ԺԵ. 38):

Դարձեալ՝ եւ զթիւն դնէ աւետարանիչս, որպէս զի եւ ամենեւին
զատուցանէ յառաջին սքանչելեացն, զի անդ ի հինգ նկանակացն
հինգ հազարքն յագեցան, եւ աստ յեօթանցն՝ չորք հազարքն հան-
դերձ կանամբք եւ մանկտեօք:

Իբրեւ արձակեաց զժողովուրդսն, ել ի նաւ եւ եկն ի սահմանս
Մագդաղեայ (Մաթթ. ԺԵ. 39):

Զի ո՛չ այլ ինչ ի նշանացն այնչափ ստիպէր զնոսա զհետ եր-
թալ Նորա, որպէս հացին նշանն, եւ ո՛չ զհետ երթալ միայն, այլ եւ
յափշտակել եւս եւ թագաւոր առնել: Եւ անդ զի մի՛ ապստամբու-
թեան կարծիս տացէ, յորժամ զհացին նշանն յաճախիցէ, թողու-

զնոսա եւ ի բաց գնայ. ո՛չ հետիոտս ուրեք, զի մի՛ զկնի երթայցեն, ալ ի նաւ մտանէ, որպէս զի ի հարկէ հեռացի ի ժողովրդենէն:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ

(Չորրորդ հապոր գլոխ ԺԵ.)

ԴԱՐՁԵԱԼ ՎԱՄՆ ԱՃԵԼՈՅ ՀԱՅԻՆ

Հարց. Զո՞րն յառաջ արար. զքարոզն թէ զբժշկելն, թէ զհացին աճելն:

Պատասխանի. Ոմանք ասեն՝ զերկու օրն քարոզեաց եւ յերրորդ օրն մինչ ի ԺԱ. ժամն: Եւ ապա բժշկեաց: Եւ ապա զհացն աճեցոյց: Եւ ոմանք՝ եթէ յառաջին օրն քարոզեաց եւ յերկրորդն բժշկեաց: Եւ այս վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ վասն պատուոյ, զի բժշկեաց: Եւ այս վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ վասն պատուոյ, զի հոգին պատուական է, քարոզութեամբ բժշկեաց եւ ապա՝ զմարմինն եւ ապա՝ զհացն: Երկրորդ՝ զժողովրդն է բժշկութիւն հոգւոյն վասն որոյ յերկար քարոզեաց եւ մարմինք յորժամ գային բժշկէին եւ հացն ի նոյն ժամն աճէր: Երրորդ՝ նախ քարոզեաց եւ ապա նշանօքն հաստատեաց որպէս բազում ուրեք: Չորրորդ՝ պարտ էր նախ ուսուցանել եւ ապա բժշկել զի տեսցեն զսքանչելիսն եւ ուրախութեամբ կերիցեն եւ գնացեն ի տեղիս իւրոց:

Հարց. Վասն է՞ր ոչ խնդրեցին աշակերտքն զյարձակումն որպէս յառաջն:

Պատասխանի. Նախ, զի ազնուացման մտօք յառաջին անգամ: Երկրորդ՝ զի ոչ զգացին նոքա զքաղցն վասն ուրախութեան: Երրորդ՝ իսկ ժողովուրդն որ խնդրէր: Նախ՝ ի փառաւորութենէն: Աստուծոյ էին պարապեալ: Երկրորդ՝ զբժշկութիւն խնդրէին եւ ոչ հաց, վասն որոյ ինքն զթուլեամբ կերակրեաց վասն չորից: Նախ՝ զի մարդասէր է: Երկրորդ՝ զի ամենայն կերակրէ: Երրորդ՝ զի ոգորմութեամբ լիցի եւ ոչ խնդրելով: Չորրորդ՝ զի բժշկութիւնն մնացէ եւ նոքա թուլացեալ ի ճանապարհին ոչ տեսանել կարեն եւ ոչ գնալ:

«Երեք ատուրք» ասէ. Նախ՝ զի պաշար ամենեցուն պակասեալ էր: Երկրորդ՝ զի զքաղցն եցոյց, զի պետտունէին հացի:

«Նօթի չկամիմ արձակել»: Նախ՝ ցուցանէ թէ հեռի էր բնակութիւնն նոցա: Երկրորդ՝ զի նորա իշխանութեամբն աճակէին յորժամ հրամայէր:

«Բանի նկանակ ունի՞ք»: Ոչ թէ տգետ էր նկանակացն նա, որ զսիրտն գիտէ: Նախ՝ եհարց, զի զտարակոյս նոցա լուծանէ: Երկրորդ՝ զառաջին նշանն յիշումն ածէ նոցա: Եւ ամենայն նոյնպէս լինէր ըստ առաջին կերպին, բայց զրաւն ալ զի անդ ԲԺ. սակառի եւ աստ է. սփիւրիթ:

Հարց. Վասն է՞ր:

Պատասխանի. Նախ. սոյնպէս ասեն, թէ մեծ էր է. սփիւրիթն, որպէս սակառին: Երկրորդ, թէ հաւասար լինէր, մոռանային զշանն, վասն որոյ ալ եւ ալ արար: Երրորդ՝ զի ամենազօր է կարէ սույնպէս առնել եւ կերակրէ ալ ապէս:

Հարց. Որպէ՞ս ալ եւ ալ:

Պատասխանի. Երկուք: Նախ՝ նկանակքն, որ Ե. եւ է. էին ԲԴ. կերակրողքն. ԵՌ. եւ ԴՌ. էին, ԳԴ նշխարքն, ԲԺ. սակառի եւ է. զամբիւղէին: Իսկ բազդատին Զ. իրօք: Նախ՝ զի է. էր նկանակ է. զամբիւղ յաւելաւ: Երկրորդ՝ Ե. նկանակ էր եւ ԵՌ. սերմն եւ է. զամբիւղ յաւելաւ: Երկրորդ՝ Ե. նկանակ էր եւ ԵՌ. կերակրողք: Երրորդ՝ ԲԺ. առաքեալք եւ ԲԺ. սակառի: Չորրորդ՝ Զ. աշակերտք եւ է. զամբիւղ: Հինգերորդ՝ Երկուքինն նկանակ եւ Զ. ձուկն: Վեցերորդ՝ զնշխար նկանակացն մնաց, եւ ձկանցն ո՛չ, զի բաւական կերողացն յաւելաւ:

Հարց. Զի՞նչ է պատճառ:

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք Դ. պատճառ: Նախ՝ զի ձուկն ի լոյծ ջրոյ է եւ հաց՝ յերկրէ եւ հետք, որ է նշանք ծովու, ոչ երեւի ասէ մարդարէն, եւ նշանք երկրաւոր հաստատուն մնայ, զի հաց հաստատէ զսիրտ մարդոյ: Երկրորդ՝ ձուկն յօրինակ բղջիկահաց որ ոչ մնան եւ նկանակն սուրբ եւ զամաքեալ առաքինութեամբ մնան յաւիտեանս: Երրորդ՝ նկանակն մտանէ ի խորհուրդ անաման յաւիտեանս: Երրորդ՝ զի հինն մանանայն պահեպական հացին եւ ձուկն ո՛չ: Չորրորդ ի հինն մանանայն պահեպական հացին եւ ոչ լորամարդն: Սոյնպէս ի նորս նկանակն պահեպալ եւ ոչ ձուկն:

Հարց. Վասն է՞ր նկանակ եւ ձուկն:

Պատասխանի. Նախ՝ ցուցանէ զսակաւապետութիւնն աշակերտացն, զի ո՛չ պարապէին մարմնաւոր իրաց, ալ՝ հոգեւորաց: Երկրորդ՝ անդ յանապատին մանանայ եւ միս յաղեցան եւ սատակե-

ցան, աստ անապատի փոխեաց ի հաց եւ ի ձուկն, զի մի սատակեցին: Երրորդ՝ ուսոյց աշակերտաց իւրոց եւ որք յանապատս բնակին մի՛ միս կամ փափուկ կերակուր, այլ սուրբ հացով եւ ձկամբ շատասցին: Զի որպէս զգեստիւ եւ բնակութեամբ որոշեալք են, նոյնպէս եւ կերակրով լիցին:

Հարց. Որպէ՞ս ուտեն ի պահոց զձուկն եւ ասեն, թէ յաւուրս բաղարջակերացն ետ ուտելոյ: Ըստ Յովհաննու, թէ մերձ էր տաւն զատկին եւ ամբարձ զաչս իւր յաշակերտսն (հմմտ. Յովհ. Զ. 4-5):

Պատասխանի. Ասեմք, եթէ պատճառ են զպատճառս մեղաց գործողքն անօրէնութեանց: Ուստի ի յորժամ ասաց կերակուր ոչ պղծէ զմարդ հարաչար իմացեալք, զամենայն պիղծ եւ զգարչելիս ուտեն ըստ նմանութեան հեթանոսաց եւ ի պահոց զձուկն թէ յայնմ աւուր անեցոյց: Եւ ասեմք թէ սուտ են վասն Զ. պատճառի: Նախ՝ զի ոչ էր բաղարձակերք: Զի թէ առաջին նկանակ ի խորհուրդ բաղարձին էր, երկրորդն՝ վասն է՞ր նկանակ, որ բաղում աւուրք յետոյ եղեւ: Երկրորդ՝ պատճառ, զի պահք հրէիցն միայն բաղարձ եւ եղեգն ուտէին, զէ. օր եւ ոչ այլ ինչ: Արդ, եթէ Քրիստոս նոցա եւ ձուկն տայր ուտել, յայտնապէս անցանէր զօրէնքն եւ մոլորէր ժողովուրդն: Երրորդ՝ զի յայն ժամանակին ոչ հրամայէր աշակերտացն պահել մինչ վերաս[ց]ի ի նոցանէ փեսայն, որպէս պատմէ Աւետարանն: Ապա յուտիքն ուտէին զձուկն եւ ոչ ի պահքն: Զորրորդ՝ եւս յայտնի, զի թէ պահոց ուտելի էր ձուկն, որպէս եւ հաց[ն], մնացեալ էր նշխար ձկանցն որպէս նկանակացն. եւ զի ոչ մնաց, ոչ է ուտելի: Հինգերորդ՝ հրէիցն նախ զատիկն լինէր՝ ուին խորովեալ եւ ապա պահք բաղարձակերք: Արդ, եթէ մե, զատիկն, որպէս ասէ Աւետարանն, ապա ուտիք էր եւ ոչ պահք, յորժամ զձուկն բաշխեաց: Վեցերորդ՝ ասեմք, թէ մինչ ի Վերնատունն Քրիստոս զհինն կատարեաց, մինչ զմարմինն բաշխեաց նոր օրէնք հաստատեաց եւ մեք հնոյն ոչ եմք պարտական: Ապա՝ թէ գառն եկեր ի հին զատիկն, կե՛ր եւ դու զգառն յայնմ աւուր, որ սիրողդ ես օրինաց հնոյն եւ ատեցող նորոյս շնորհաց եւ կանոնաց սուրբ հարց: Եւ այսպէս ասացաւ մեզ վասն ձկանց ի գիրս հարցմանց, որ յաղագս նաւակատեաց շաբաթուն: Այսքան առ այս:

22. ՀԱՅՅՈՒՄՆ ՆՇԱՆԻՑ

Մաթթեոս ԺԶ. 1-4

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ Թ.)

Եւ մաքուցեալ փարիսացիքն եւ սադուկեցիքն փորձելով հարցին զնա զնշան ինչ յերկնից ցուցանել նոցա (հմմտ. Մաթթ. ԺԶ. 1):

Փարիսացիքն եւ սադուկեցիքն զանազանին եւ հակառակեն միմեանց աղանդաւ, այժմ միաւորեցան փորձել զՔրիստոս: Միամիտեանց աղանդաւ, այժմ միաւորեցան փորձել զՔրիստոս: Միամիտեանց բաղում անգամ եւ հեթանոսաց իմաստունքն հակառակ ինքեանց ունելով հերձուած, միաբանին ի փորձել եւ ի պարզել զոմանս նոյնպէս եւ հակառակ ինքեանց զաւրութիւնք միաբանին յաղագս աւծելոյ նորայ:

Եւ թողեալ զնոսա՝ զնաց (հմմտ. Մաթթ. ԺԶ. 4):

Զփորձողսն ազգ չար եւ շնացող ասացեալ, գնաց թողեալ որպէս փեսայ զեղեալն պոռնիկ զքաղաքն հաւատարիմ Սիովն զհրէիցն ժողովարան:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՄ

Եւ մաքուցեալ սադուկեցիք եւ փարիսեցիքն նշան յերկնից խնդրէին ի նմանէ: Եւ նա ասէ. Յորժամ երեկոյ լինի ասէք, թէ ջեր լինի, զի կարմրացան երկինք եւ ընդ յայգն յորժամ նոյնպէս երեկի, ասէք՝ անձրեւ եւ ձմեռն լինի, զի երեսս երկնից գիպէ փորձեալ եւ զնշանս ժամանակաց ո՛չ կարացէք: Ազգ չար եւ շնացող նշան խնդրէ (հմմտ. Մաթթ. ԺԶ. 1-4):

Եւ զինչ նշան յերկնից խնդրէին: Եթէ ո՛չ կամ զարեգակ ընթացից կացուցանել, կամ զլուսին պաշարել, կամ փայլատակունս երկնից իջուցանել, կամ աւգոյ փոփոխել, կամ այլ ինչ նոյնպիսիս: Եւ նից իջուցանել, կամ աւգոյ փոփոխել, կամ այլ ինչ նոյնպիսիս: «Զերեսս երկնից, ասէ, գիպէ փորառա այն զի՞նչ տացէ պատասխանի: «Զերեսս երկնից, ասէ, գիպէ փոր-

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ

ՎԱՄՆ ԳԱՍՏԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆԱՅ

Հարց. Վասն է՞ր ասե՛ք. «Նշան մի՛ կացի»: Զի խաչելու/թեամբն եղեւ նշան ի յուսաւորս եւ յօղս:

Պատասխանի. Որպէս այն յորժամ զհացն խնդրէին նշան, ասաց. «Մի՛ տացի»: Եւ աճեցոյց զհացն, ոչ վասն նոցա, այլ վասն հեթանոսաց: Այսպէս առ խաչին եղեն նշանք եւ նոքա ոչ հաւատացին:

Հարց. Զինն է պատճառն, որ միայն յառաւօտն եւ յերիկոյն կարմրանայ երկինք:

Պատասխանի. Զի՞ յայնմ ժամու արեգակն զլոյսն ի ներքին երեսն տայ ամպոց, եւ զտիւն ի վերոյ լինի:

Հարց. Վասն է՞ր միեւնոյն կարմրութիւնն անձրեւոյ եւ ջերոյ է նշան:

Պատասխանի. Ոմանք ասեն՝ յորժամ արեգակն ծովուն ելեալ զգիծութիւնն ցուց//անէ յամպն եւ յարեւմուտս խոնարհեալ զչորութիւն, եւ ոմանք՝ թէ ամպն ի գիշերի գիջացեալ առնու զջերմութիւն արեւուն եւ կարմրի: Զայս ասէ, որպէս նշան կայ անձրեւոյ եւ այլ՝ երաշտի, այլ՝ ամառան եւ այլ՝ ձմեռան: Նոյնպէս այլ նշան է այժմու գալստեանս եւ այլ հանդերձելոյն: Եւ այս ժ. յեղանակաւ: Նախ՝ զի այս գալուստ ի ժամանակի եւ այն՝ յաւիտեանին: Երկրորդ՝ այս՝ ամառն եւ այն՝ ձմեռն: Երրորդ՝ ասժ երկրաւոր նշան լինի եւ այնժամ՝ երկ<ը>նաւոր: Զորրորդ՝ այժմ բժիշկ եկի հոգւոց եւ մարմնոց եւ յայնժամ դատաւոր: Հինգերորդ՝ այժմ եկին խնդրել զմոլորեալն եւ հաւատովք եւ գործովք, եւ յայնժամ վրէժ խնդրեմ յանհաւատից եւ ի չարեաց: Վեցերորդ՝ այժմ լուելայն եկի եւ յայնժամ՝ աշխարհատես եւ յայտնի: Եւթներորդ՝ այժմ ի չարչարանս եւ ի մահ եկի, եւ յայնժամ ի փառս եւ յանմահութիւն: Ութերորդ՝ այժմ սիրելեաց իմոց զչարչարանս տամ եւ յայնժամ՝ զհանգիստ: Իններորդ՝ այժմ յերկրէ եւ ի մօրէ եկի եւ յայնժամ՝ յերկնից եւ ի հօրէ: Տասներորդ՝ այժմ մարդկաբար եւ աշակերտօք եկի եւ յայնժամ՝ աստուծապէս եւ երկնաւոր զօրօք, զի զօրութիւնք երկնից չարժեսցին եւ աստեղք ծածկին եւ որպէս փայլակն ելանէ եւ այլն:

Հարց. Վասն է՞ր ոչ հարցին զնշանն Յոււնանու:

Պատասխանի. Նախ՝ փորձել եկին եւ ոչ յուսանել: Երկրորդ՝ նշանն Յունանու զյարութիւնն հաստատէ եւ սաղուկեցիքն չհաւատալին յարութեան նաեւ ոչ հրեշտակաց եւ ոչ անմարմինն իրաց՝ ի Սաղոսկի քահանայէ խմորեալ:

ՀԱՆԿՄԱՆ ԺԲ. 54-56

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵՒԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ ԺԲ.)

Ասէ, յորժամ ամպ ծագէ յարեւմտից՝ ասէր եթէ՝ անձրեւ գայ, եւ լինի այնպէս. եւ թէ հարաւ հնչէ, ասէր թէ՝ խորշակ լինի. եւ լինի այնպէս: Կեղծաւորք, գերեսս երկնի եւ երկրի փորձէր եւ ժամանակս զիս՝ ըրդ ոչ փորձէր» (հմմտ. Ղուկ. ԺԲ. 54-56):

[illegible]

առաքինութեան, սովորեցաւ չարն շնչել զամենայն փորձութիւն, զի զոր անձրեւն սնոյց՝ խորշակաւն հնձեացէ: Եւ այս ահա յայտնի է, զի իբրեւ սկսաւ Աւետարանին շնորհն ցաւդել ի մարդիկ, ընդդէմ յարոյց սատանայ զչարս ի բռնաւորաց՝ պատերազմել ընդ հաւատոյն ճշմարտութեան եւ աւրինաւք ախտիցն մեղաց, որ յանդամս մեր, պատերազմել ընդ գործս բարեաց (հմմտ Վոտմ Է. 23): Արդ, ոչ եթէ յամպոյ անտի էր վնասն, այլ՝ ի հարաւային հնչեալ խորշակախառն հողմոյն: Նմանապէս՝ եւ ոչ Տէրն մեր արկ սուր յերկիր, այլ՝ որք ի սատանայէ զրգռեցան՝ սուր ի գործ արկանել՝ ընդդէմ բարեպաշտիցն: Իսկ Յիսուս ուսոյց՝ մի կալ հակառակ չարին եւ՝ զոր հարկանէ՝ առաջի ունել զերեսս, եւ որ մերկացուցանէ՝ յաւժարութեամբ մերկանալ: Եւ առաքեալ նորուն ուսուցանէ՝ հատուցանել ամենեցուն զհարկն (Վոտմ. ԺԳ. 7), եւ՝ «Ծառայ ի Տէրն չէ պարս կոռիլ» (Բ. Տիմ. Բ. 24): «Եթէ որ կամիցի հակառակաւ լինիլ՝ մեք այսպիսի սովորութիւն ոչ ունիմք եւ ոչ եկեղեցիքն Աստուծոյ» (Ա. Կորնթ ԺԱ. 16): Արդ, թէպէտ եւ զանձն պարտ առնէ յասելն. ոչ եկի արկանել խաղաղութիւն, այլ՝ սուր, սակայն այսու ամենայնիւ եւ աւրինակաւն, զոր եդ առաջի՝ եցոյց թէ անպարտ է, զի ոչ թէ ամպոյն եւ անձրեւոյն էր վնասն, այլ՝ հարաւային խորշակին: Եւ մի ոք ընդդէմ դիցէ բանիս, եթէ ի բարեաց մասին առեալ է ի գիրս հողմ հարաւոյ, որպէս այն զի ասէ. «Արի հիսսիս եւ եկ հարաւ, շնչեա ի պարսպէս իմ եւ բուրեցին խունկք իմ» (Երգ Դ. 16): Արդ, զայս գիտասցեն, զի երեսք են աւրինակին եւ որպէս գուգին առաջի կացեալ զաւրութիւն բանին, որպէս ի խմորէ փարիսեցւոցն, յորմէ պարտէ պահել զանձինս: Խմորոյ է նման եւ արքայութիւնն, յոր պարտ է խառնել զանձինս, եւ ահա ուսաք, եթէ՝ «Զիոսանուր եւ զլոյծ բնութիւն ջուրց, բարութ պնդեաց» (Ելից ԺԴ. 22), եւ՝ «Զկարծր եւ զվիմեղէն բնութիւն բարութ հոսեաց» (Եսայի Զ. 20), զի՞նչ եւ ինքն՝ արեգակն երեւեալ ի բարձանց մեզ, ըստ Զաքարիայ՝ հաւրն Յովաննու: «Եւ արեգակն փապով փորձութեանցն, չորացոյց զտերմանսն, որ ի վերայ վիմացն անկան»: Արդ, այսպէս փոփոխին առակք, վասն զի անդ ընդդէմ հիւսիսային խստութեանն պիտանացու է հարաւային ջերմութիւնն լուծանել զսառնն, եւ աստ՝ ընդդէմ անձրեւաց, որ ծաղկեալ պսակէ զերկիր՝ ապականագործէ հարաւային խորշակն: Եւ զայս աւրինակ բանից ասացեալ՝ յաւելու.

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ ԺԲ.)

Յորժամ փեսանիցէր ամպ ծագեալ յարեմսրից, ասէ՛ք, թէ անձ-
րեւ գայ: Եւ լինի այնպէս (փնն Ղուկ. ԺԲ. 54):

Աւերինակաւ յայտ առնէ, թէ ժամանակը, որ ի մարդարէիցն ասացան վասն Քրիստոսի գալստեանն, լցան, եւ զոր ինչ պարտէր նմա գործել՝ գուշակեցին։ Զիա՞րդ ո՛չ ճանաչէք, եթէ մերձ է փրկութիւն ձեր։ Զի յարեւմտից կուսէ, յորժամ մերձ առ ծովն ամպ ծագէ, գիտէք, եթէ անձրեւ գայ։ Զի ամպոյն նմանեցան, որք զԲանն Աստուծոյ յաշխարհս սերմանեցին։ Եւ հրաման տայց ամպոց իմոց, զի մի՛ տեղացեն յայդի իմ։ Եւ Յիսուս, ամպով ծածկեալ մարմնովն, ծագեաց ի մեզ յարեւմտեայս՝ հոսելով զանձրեւ կենաց։ Եւ ցաւդն, որ ի քէն ցաւդէ, բժշկութիւն է նոցա, որ բուսոյց ի մեզ զգեղեցիկ առաքինութիւնն։

Յորժամ հարաւ շնչէ, ասէ՛ք, եթէ խորշակ լինի: Եւ լինի այնպէս
(Կրնս Ղուկ. ԺԲ. 55):

Հարաւային կողմն ջերմային է վասն արեգականն միշտ ընդ
այն անցանելոյն, եւ խոնարհ են վայրքն: Անդի ուսաք, եթէ շնչել
հարաւոյն խորշակ առնէ: Զիա՞րդ ո՛չ նովին խորհրդովք աստուա-
ծայնոցն եւ հոգեւորացն հասանէք գիտութեան: Ո՛չ Տէր մեր արկ
սուր յերկիր, այլ որք ի սատանայէ գրգռեցան: Սուր ի գործ արկա-
նել ընդդէմ բարեպաշտիցն՝ ո՛չ ամպոյն էր վնասն, այլ հարաւային
խորշակին: Եւ արեգակն տապով փորձութեամբ չորացոյց զսերմն,
որ ի վերայ վիմացն անկաւ (Կեն Մարթ. ԺԳ. 6, Մարկ. Դ. 6): Այսպէս
փոխին առակք, որ ինչ ի նմա իրք: Ի դէպ գոյ տեղոյն:

Կեղծաւորը գերեսս երկնի եւ երկրի փորձէք, իսկ զժամանակս
զիս՝ որդ ո՛չ փորձէք (տէս Դուկ. ԺԲ, 56):

Ոչ որ աւրինակ յերկինս ա'յլ ժամանակ է ճանաչող եւ ա'յլ
ջերմոյ։ Եւ ո'չ ոք տեսանիցէ զձմեռանոյ նշանս եւ ջերմոյ ական ու-
նիցի։ Նոյնպէս եւ առ իս պարտիք իմանալ. ա'յլ ժամանակ է այժ-
մու գալստեանս եւ ա'յլ հանդերձելոյն։ Այժմ երկրաւոր նշանացս
պէտք են, եւ զերկնիցն յայլում ժամանակի պահեալ եմ։ Այժմ իբ-
րեւ զբժիշկ եկի եւ ապա՝ իբրեւ զգատաւոր։ Այժմ՝ ի խնդիր մոլո-

ըելոցն, եւ ապա՝ զվրէժն խնդրեմ: Այժմ լռել[ե]այն եկի եւ ապա՝
բազում աշխարհատեսու[թեամբ: Զի գերկինս գալարիցեմ եւ զարե-
գակն կորուսանեմ եւ լուսնի ո՛չ տամ ծագել: Ապա եւ զաւրու-
թիւնք երկնից շարժեսցին եւ փայլակն երեւեսցի ի գալստեանն:
Իսկ այժմ ո՛չ է այնր նշանաց ժամանակ, քանզի եկի մեռանել եւ
անհնարին չարչարանս չարչարել:

ՄԱՏԹ-ԷՆՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

(Հարց. *Զինք է, որ ասէ. «Յորժամ Կեսանիցէր ամբ ծագեալ յա-
րեւմտից ասեք անձրեւ գայ եւ լինի այնպէս» (Կեն Դուկ. ԺԲ. 54):*

Պատասխանի. Անպ զինքն կոչէ եւ զառաքեալսն եւ այս վասն
բազում պատճառի:

Նախ՝ զի ամպն ի յարեւմտից բնաւորեցաւ լինել, այսպէս եւ Տէրն յարեւմտից ծագեալ լուսաւորեաց զտիեզերս, ըստ այնմ. «Ճա- նապարհ արարէք այնմ, որ նստի ընդ արեւմուտս եւ Տէր է [անուն նորա]» (Կրն Սաղմ. ԿԷ. 5): Եւ կամ դարձեալ ամպ ծագեալ Տէր մեր ի մեզ յարեւ- մուտս, զի արեւմուտ եղաք ի ձեռն մեղացն: Երկրորդ՝ զի ամպն հովանի առնէ ի վերայ ամենայն երկրի, այսպէս Տէր մեր պարա- ծածկեալ զմեզ ամենակարող աստուածութեամբն իւրով, ըստ որում գոչէ մարգարէն. «Ամենակալ Աստուած» (Երեմիա ԼԲ. 15), եւ թե. «Նովանի գլխոյ իմոյ յաւ[որ պատերազմի]» (Կրն Սաղմ. ԸԼԹ. 8): Երրորդ՝ զի ամպ ի վերայ հողմոց շրջի, եւ Տէր մեր ի վերայ հողմոց ընթացաւ արտեւ- ան լերինն, ըստ այնմ. «Ո՞րնէ յամպս զգնացս իւր, եւ շրջի նա ի վերայ թեւոց հողմոց]» (Կրն Սաղմ. ԸԳ. 3): Չորրորդ՝ երբեմն ցածանայ ամպն եւ երբեմն բարձրանայ, նմանապէս եւ Տէրն մեր երբեմն զբարձ- րագոյն զգործսն առնէր, այսինքն՝ զաստուածայինս եւ երբեմն՝ խոնարհեալ զմեր նուաստականսն զքաղց եւ զծարաւ, զերկիւղ եւ զտրտմութիւն եւ զայն, որպէս պատմի յԱւետարանին: Հինգե- րորդ՝ զի զտապ արեգական զովացուցանէ բարեխառնելով: Այս- պէս Տէր մեր՝ զտապ չարին յոգոց մարդկան եհան աստուածային զօրութեամբն եւ զովացուցց մկրտութեամբ աւազանին, ըստ այնմ. «Եթե ոք ծարաւի իցէ, եկեացէ առ իս՝ եւ արբցէ» (Յովհ. Է. 37): Վեցերորդ՝ զի ամպ կազմի յաւդոյ եւ ի գոլորշոյ երկրի եւ Տէր մեր աստուա- ծային բնութիւնենէն եւ ի մարդկային մի՛ Բրիստոս եղեալ, ըստ որում. «Բանն մարմին եղև, եւ բնակեաց ի մեզ]» (Յովհ. Ա. 14): Եւ թերորդ՝

զի յորժամ քակի գոլորշոյն, ոչ եւս է ամպ, այլ պարզ օդ, այսպէս, ըստ ոմանց, որք քակեն զբանն ի մարմնոյ, ոչ եւս մնա Քրիստոս, այլ՝ մերկ բան, կամ սոսկ մարդ: Ութերորդ՝ զի յանկասկած ժամու երեւի ամպն, եւ բանն յանկասկած ժամանակի եկն ի բնութիւնս առնուլ մարմին, այլեւ յանկարծակի երեւեցաւ մարմնովն աշակերտացն յետ յարութեանն, որք զարհուրեալ համարէին որդի ինչ տեսանել: Իններորդ՝ զի երբեմն քաղցր խաղաղ անձրեւ է, եւ երբեմն փայլատակմամբ եւ որոտմամբ եւ այլն, նմանապէս Տէր քաղցրութեամբ ի յերկրի շրջեցաւ եւ հեզաբար, ըստ որում ասէր. «Նեզ եմ եւ խոնարհ սրբի» (Մարթ. ԺԱ. 29): Իսկ ի միւս անգամ գալստեանն ո՛չ, այսպէս այլ ասէ. «Զի, որպէս փայլակն, որ ելանէ յարեւելից՝ [եւ երեւի մինչեւ յաւմուս, այնպէս եղիցի զալուստն որդոյ մարդոյ]» (Մարթ. ԻԴ. 27), թե. «Գալարին երկիր, որպէս մագաղաթ, եւ լերինք հալեսցին առաջի Տեառն» (հմմտ. Եսայի ԼԴ. 4): Տասներորդ՝ յանձրեւոյ ամբոյն բուսանին ամենայն սերմանիք, այսպէս եւ զբանն // կենաց Տեառն մերոյ ընկալեալ <ի> յոգիս յառաջ բերել պարտիմք զպտուղ առաքինութեան, որպէս սերմանիք ի յանձրեւոյն զբազմապատիկ արդիւնս տալով զպտուղ ձ.(հարիւր)աւոր, նմանապէս եւ առաքեալքն կոչին ամպ, վասն որոյ եւ նոցա սերմանելոյն յոգիս բանաւորաց:

Արդ, դեմ այսմ գեղեցկաբար անձրեւացս սովորեցաւ չարն շնչել
զամենայն փորձութիւնս նման խորշակի, զի զոր անձրեւն բու-
սոյց՝ խորշակաւն հնձեսցէ: Եւ այս ահա յայտնի է, զի իբրեւ սկսաւ
Աւետարանին շնորհն ցօղել ի մարդիկ ընդդէմ յարոյց սատանայ
զչարսն ի բռնաւորաց պատերազմել ընդ հաւատոյն թշնամու-
թեամբ եւ օրինօք ախտից մեղացն, որ յանդամս մեր ընդ գործս
բարեաց: Արդ՝ ոչ եթե յամբոյ անտի է վնասն, այլ ի հարաւա-
յին շնչմանէն խորշակախառը հողմոյն, նմանապէս եւ Տէր մեր, ոչ
արկս ուր ի յերկիր, այլ որք ի սատանայէ գոգոնցան սուր ի գործ
արկանել ընդդէմ բարեպաշտիցն:

23. ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆ ՅԻՍՈՒՄԻ

Մաքրեւոս ԺԷ. 1-13

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ Ժ.)

Եւ յետ վեց աւուր առնու Յիսուս զՊետրոս եւ զՅակովբոս եւ զՅովհաննէս՝ զեղբայր նորայ, եւ հանէ զնոսայ ի լեառն մի բարձր առանձինն եւ այլակերպեցաւ առաջի նոցա (տե՛ս Մաքր. ԺԷ. 1-2):

Յետ ասելոյ զբանդ, եթէ ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եւ ոմանք որ աստ կան, որք ոչ ճաշակեն զմահ, վեց աւուր անցանէ, եւ վեց աւուրն ելանէ ի լեառն այլակերպի առաջի նոցայ. պատմութիւնդ ճշմարիտ մնալով վերաբերի այսպէս առական. ի վեց աւուրն եղեւ աշխարհս, եւ վասն զի Պետրոս եւ Յակովբոս եւ Յովհաննէս արհամարհէին զերեւելիսս, անցեալ զաշխարհաւս ընդ Քրիստոսի ելանեն ի լեառն, եւ հրաշափառագոյն եւ պատուականագոյն տեսանէին զԲանն:

Այլակերպեցաւ առաջի նոցա (Մաքր. ԺԷ. 2):

Յոչս ունելոյ տեսիլ եւ գեղեցկութիւն, յահաւոր ի փառաւոր տեսիլն եւ սոսկալի:

Եւ փայլեցին երեսք նորա իբրեւ զարեգակն (Մաքր. ԺԷ. 2):

Երեսքն փայլեն որպէս զարեգակն արդարութեան, այրել զգործս խաւարի եւ գիշերւոյ եւ լուսաւորել զգործս աստուածայինս:

Հանդերձն նորա [եղեն] սպիտակ իբրեւ զլոյս (տե՛ս Մաքր. ԺԷ. 2):

«Հանդերձն» նշանակէ զաւետարանական եւ զառաքելական գիրսն աստուածաբանաւորին (!) եւ մեկնողին զմիտս բառից նոցայ:

Երեւ[ե]ցան նոցայ Մովսէս եւ Եղիայ (Մաքր. ԺԷ. 3)

Մովսէս՝ աւրէնքն, Եղիայ՝ մարգարէքն, տես գուցէ յաղագս ասելոյն զորդիսն Զբեբեայ, եթէ «որոց պաքրաստեալն ի հարկ իմմէ»

(Մաքր. Ի. 23). վասն այսորիկ երեւեցան Մովսէս եւ Եղիայ. Մովսէս՝ յաջմէ, եւ Եղիայ՝ յահեկէ:

Պապասխանի եւր Պետրոս եւ ասաց. բարիոք է մեզ աստ լինել. արասցուք երիս փաղաւարս (Մաքր. ԺԷ. 4):

Անգոսնեն ոմանք զՊետրոս, որ ասաց. բարիոք է մեզ աստ լինել, զի եթէ բարիոք էր այդք լինել, բայց եթէ առնէր զբարին Յիսուս. եւ զարձեալ վասն է՞ր ասաց «երիս փաղաւարս». զայդ ասելով մեկուսացուցանել կարծի զնոսա ի միմեանց. մի եթէ ո՞չ էր մի տաղաւարն բաւական երեցուն. զայս ելոյծ Մարկոս, եթէ ի զարհուրեալն (!) ոչ գիտէր զինչ խաւսէր:

Եւ մինչդեռ խաւսէր, ահա ամպ լուսաւոր հովանի եղեւ նոցա (Մաքր. ԺԷ. 5):

Փոխանակ երից տաղաւարացն ամպ լուսաւոր հովանի եղեւ նոցա, զի հանգուցէ որ հայէին ի նայ զաւետարանն, զաւրէնս եւ զմարգարէս:

Եւ ահա ձայն յամպոյն (հմմտ. Մաքր. ԺԷ. 5):

Ձայն եղեւ յամպոյն առ Մովսէս եւ Եղիայ, եւ մանաւանդ առ աշակերտսն, զի հաստատապէս գիտացեն թէ նա է իսկապէս Որդակերտսն, զի հաստատապէս գիտացեն թէ նա է իսկապէս Որդին Աստուծոյ. եւ էր ամպն որպէս կարծեմ հոգեւոր. եւ բանն Տեսուն եղեւ նովաւ որպէս առ մարգարէսն, եւ որպէս լսեմք յեսայի, եթէ «Որդիս ծնայ եւ բարձրացուցի» (Եսայի Ա. 2):

Համբարձեալ զաչս իւրեանց, տեսին միայն զՅիսուս (տե՛ս Մաքր. ԺԷ. 8):

Այսինքն՝ աւետարանս եւ զաւրէնս եւ զմարգարէս միաբանեալ եւ մի եղեալ:

Եւ յիջանէլն նոցա ի լեռնէն, պաքուիրեաց նոցա Յիսուս՝ «Մի՛ ասիցէք ումէք զտեսիլդ, մինչեւ որդի մարդոյ ի մեռելոց յարիցէ» (տե՛ս Մաքր. ԺԷ. 9):

Որպէս յառաջինսն ոչ կամի զի գիտացէ ամբոխն զհրաշափառագոյնն, զի մի վնասեալ գայթաղե[ս]ցին ի ժամանակի հարչաւանացն. քանզի այդ ամենայն յետ յարութեանն գիտացեալ աւագ տակար են:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՄ

Եւ յետ վեց աւուր առնու զՊեարոս եւ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս (Մատթ. ԺԷ. 1):

Միւս աւետարանիչն ասէ «յեր ութ ատուր» (հմմտ. Ղուկ. Թ. 28): Ոչ իբրեւ հակառակ ինչ ամաց, այլ կարի իսկ քաջ միաբան, զի մին եւ զայն աւր, յորում զբանն ասաց եւ որում եհան ի լեառն թւէ, իսկ միւսն զվեց աւրն, որ ի միջոցին էր միայն ասաց: Եւ դու այնմ եւէթ միտ դիր, զի՞ արդ Մատթէոս ճարտարամտէ առ խոնարհագոյնսն չթագուցանելով զայնոսիկ որքան զնայն նախամեծարք եղեն, զսոյն եւ զՅովհաննու յայտ արարեալ ընդ բազում տեղիս, առաւելագոյն զՊետրոս յարգէ եւ գովէ եւ բազում ճշմարտութեամբ զարդարն գրէ, զի այնպէս իսկ ի նախանձու է եւ յանձնգովութենէ եւ ի սնապարծիկս փառաց ազատ եւ անարատ էր գունդ սրբոցն: Արդ առեալ զգլխաւորսն «եհան ի լեառն մի բարձր եւ այլ եւ այլակերպս եղև առաջի նոցա» (հմմտ. Մարթ Ժէ. 2):

Ընդէր^ը զնոսա միայն առնուցու: Զի նոքա քան զայլսն առաւելագոյնք էին: Պետրոս ի սիրելոյն զնայ յայտ առնէր զառաւելու-թիւնն: Եւ Յովհաննէս այնու, զի ի նմանէ կարի իսկ սիրիւր: Եւ Յակովբոսի պատասխանւոյն զոր ետ հանդերձ եղբարբն, թէ կա-բող եմք ըմպել զբաժակն եւ ոչ միայն ի պատասխան[ւ]ոյն, այլ եւ այլովք եւս գործովք, որովք կատարեցաւ իսկ որպէս յառաջագոյն կալաւ յանձին: Զի այնպէս սաստիկ եւ ծանր թուէր հրէիցն, մինչ զի երգմամբ իսկ հաւանեցուցանէին զՀերո[վ]դէս՝ շնորհել զնա նոցա սպանանել վաղվաղակի, հանիցէ զնոսա ի լեառնն, զի մի մարդ կաւրէն ինչ ախտ ախտանայցեն, այլեւս աշակերտքն: Վասն այնորիկ եւ ոչ յանուանէ ինչ յայտ առնէ, զայնոսիկ, որ ելանե-լոց էին ընդ նմա ի լեառն: Քանզի կարի իսկ ցանկային եւ այլքն երթալ զհետ, տեսանել զաւրինակ այնպիսի փառաւորութեան, որ երեւելոց էին նմայ: Եւ դժկամակ եւս լինէին իբրեւ զքամահրեալք, զի թէպէտ եւ մարմնաւորական իմն թուէր, այլ կարի ցանկալի իրք էին: Եւ հիմ իսկ յառաջագոյն ասիցէ, զի տեղեկագոյնք եւ կիրթք տեսլեանն լինիցին, այնու զի կանուխն ասիցէ եւ թուով եւս աւուրցն յաճախագոյն կարաւտանայցեն եւ արթուն լինիցեն:

[Հարց.] Եւ հրու՞մ զՄովսէս եւ զԵղիայ ածիցէ ի մէջ:

[Պատասխանի.] Բազում ինչ պատճառք կան ի միջի ասելոյ։ Նախ այն իսկ, զի ի ժողովրդոցն ոմանք ասէին զՔրիստոսն է, թէ՞ եղիայ է, ոմանք, թէ՞ Երեմիայ, եւ ոմանք, թէ՞ մի ոք ի մարգարէիցն։ Զգլխաւորսն հանէ լեառնն, զի գէթ անտ տեսանիցեն որչափի է ընդ ծառայսն եւ ընդ տէրն։ Եւ թէ յիրաւի գովեցաւ Պետրոս, փի է ընդ ծառայսն եւ ընդ տէրն։ Եւ թէ յիրաւի գովեցաւ Պետրոս, զի խոստովանեցաւ որդի Սատուծոյ։ Յետ այնր եւ այլ պատճառք է ասել։

է ասել:

Քանզի բամբասէին զնա, թէ զաւրինաւք ինչ զանցանիցէ եւ
հա[յ]հոյիչս կոչէին եւ կարծէին, թէ փառս հաւր, որ չէին նմայ անկ
յանձն խորիցէ եւ շուք ինքեան աւելի դնիցէ: Եւ ասէին, թէ չէ դա
Աստուած, զի ի շաբաթս ո՛չ պահէ եւ դարձեալ թէ վասն բարեաց
գործոց մեք զքեզ կարկոծ ոչ առնեմք, այլ վասն հայհոյութեան,
խանձու էին երկոսեան բանբասանքն եւ ինքն ազատէ յերկոցուց,
զի ոչ զաւրինաւք ինչ էին իրքն անցելոց: Իրքն որ գործէին եւ ո՛չ
փառս ինչ որ չիցեն նմա անգ խորելոյ: Այնու՝ զի հաւասար առնէ
զանձն հօր զնոսա երկուք կարեւորաւք պայծառագոյնք, որքան
զայլսն էին, ածէ ի մէջ, զի զաւրէնսն Մովսէս ետ եւ մարթէր իմա-
նալ հրէին, թէ չառնու յանձն Մովսէս զաւրինացն արհամարհանս,
որպէս ինքեանք կարծէին եւ ոչ զայր մի զաւրինազանց եւ զհակա-
ռակ հարցն կրաւնից, որ յԱստուծոյ տուաւ նոցա, եկեալ այնպէս
որդոքէր, եթէ ոչ ստոյգ գիտէր, եթէ արդար եւ Աստուծոյ որդի էր
նայ: Եւ Եղիայ իսկ որ այնչափ նախանձ ունէր վասն նոցա փա-
ռացն, եթէ հակառակ ինչ էր Աստուծոյ, եւ զիւր անձն Աստուած
կոչէր եւ հաւասար հաւր համարէր զինքն, եթէ չէր ինչ նմայ այն
անկ, ոչ եկեալ կայր առ նմա այնպիսին նախանձախնդիրն եւ հնա-
զանդ լինել, եթէ ոչ եւ նա ստոյգ գիտէր, թէ արդարեւ Աստուծոյ
որդի է: Եւ հանգերձ սոքաւք որ ասացանս եւ միւս եւս պատճառ է
ասել, զի ուսուցիս եթէ մահու եւ կենաց Տէր է, զվերինս եւ զներ-
քինս առ հասարակ ունի ընդ իշխանութեամբ, վասն այնորիկ զմին
վաղջանեալ, եւ զմիւսն չեւ եւս այնպիսի չարչարեալ ածէ ի մէջ:
Եւ զհինգերորդ պատճառսն եւս աւետարանիչն իսկ յայտնէ, զխա-
չին փառատրութիւնն, զի մխիթարեսցէ զՊետրոս եւ զայլսն, որք ի
չարչարանացն զանգետ էին եւ զարթուցէ զմիտս նոցա: Եւ եկեալ
Մովսիսեանցն չկային լուռ: Այլ խաւսէին, ասէ, վասն փառացն, որ
կատարելոց էին յերուսաղէմ: Այսինքն՝ զչարչարանսն եւ զխաչն,

յորժամ պատմիցէ, եւ ոչ հաւատասցեն, կեցուսջիք զմեռեալս վասն նոցա դպրութեանն եւ վասն ճերո փառաց եւ դարձեալ կացէ՛ք, մնացե՛ք մինչեւ պատառեսցին գերեզմանք եւ ելցեն արդարքն որք եւ հինք եւ եկեսցեն յերուսաղէմ ի քաղաք թագաւորին մեծի եւ ապա այնուհետեւ հաւատան նոքայ եթէ այն որ յարոյց զնոսա: Նոյն եւ յարոյց զՄովսէս եւ տեսցուք ասեն թէ դայ Եզրայ իջուցանել զդայ:

Եկին արդարք բազում ի ձայն նորա ի ներքուստ ի դժոխոց, փոխանակ միոյն եկին արդարք բազումք եւ է մեռեալք լ[ո]ւան նմա եւ եկին, որչափ եւս առաւել Եղիայ կենդանին:

ԿՂ Ապալ ուրեմն զոք ոք երանելի քան զառաքեալսն եւ մանաւանդ քան զերիսն որ ընդ ամալովն արժանի եղեն յարակից լինել Տեառն:

Այս թէ կամիմք եւ մեք տեսանեմք զՔրիստոս ոչ որպէս նոքա ձայն ժամ այլեւս առաւել լուսաւորագոյն: Քանզի ոչ թէ այնպէս գայցէ ի վաղջանի, յայնժամ աշակերտսն զընդացեալ թերակամ կիսաբաց եւեթ արար զլուսաւորութիւնն որչափ ինչ նոքայ հանդարտել կարէին: Բայց յետոյ փառաւքն իսկ Հաւր եկեսցէ, ոչ միայն Մովսիսիւ եւ Նղիայիւ, այլ անեզր զաւրութեամբ հրեշտակացն հրեշտակապետք եւ քերովքէիւք եւ անահամար գնտաւք, ոչ թէ ամպ հովանի ի վերայ գլխոյ ունիցի այլեւ երկինք եւս ինքեանս ամփոփեսցին: Զոր աւրինակ դատաւորք յորժամ հրապարակաւ ատեան առնեն, սպասաւորքն զսրահակսն ի բաց ձգեն յերեսացն, զի ամենիցուն ցուցանիցեն զնայ: Սոյնպէս եւ նայ, յորժամ նստիցի, ամենիքեան տեսանիցեն, եւ ամենայն բնութիւն մարդկան առաջի կայցէ: Եւ ինքն անձամբ առնիցէ նոցա պատասխանի, զկէսն ասէ, թէ եկայք աւրհնեալք հաւր իմոյ ժառանգեցէք զարքայութիւնն եւ զայլսն ասիցէ ազնիւ ծառայ բարի եւ հաւատարիմ, որովհետեւ ի սակաւութ հաւատարիմ գտար, «մութ յորախութիւն փեռոն բո» (Մաթթ. ԻԵ. 21) եւ սոցին բանից հակառակ վճիռ առնիցէ եւ այլոց պատասխանի տացէ, թէ երթայք ի հուրն, որ պատրաստեալ է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա: Եւ ցայլսն ասիցէ ծառայ չար եւ վատ եւ զայլսն ընդմէջ կտրեսցէ եւ մատնեսցէ տանջանաւորաց եւ զորում զձեռս հրամայիցէ կապել եւ ի խաւարն արտաքին հանել եւ յետ տապարին հնոցն առնուցու եւ որ յուռկանէն ընկեցեալ իցեն, անդր անգանիցին:

Յայնմ ժամանակի արդարքն իբրեւ զարեգակն ծագեացեն, մա-
նաւանդ թէ եւս լուսաւորագոյնք քան զարեգակն, այնչափ է ասա-
ցեալ, այլ ոչ եթէ այնչափ միայն իցէ լոյսն, բայց քան զայն ասող
մեք ինչ պայծառագոյն չգիտեմք, ի ծանալթէն ստուգել կամե-
ցաւ մեզ զհանդերձեալ լուսաւորութիւն սրբոցն նայեւ ի լերինն,
ասէ, թէ ծագեաց իբրեւ զարեգակն վասն նորին պայծառանաց ասէ
զայն այնպէս, այլ զի առաւել քան զաւրինակն է լոյսն աշակերտքն
անկանելով յայտ արարին, զի թէ չէր սեռն ինչ լոյսն այլ հանգոյն
արեգական: Ապայ եւ անգանչին իսկ ոչ, այլ ղիւրաւ հանդարտէին
յայնժամ արդարքն ծագեացեն իբրեւ զարեգակն եւ առաւել քան
զարեգակն եւ մեղաւորքն զանհնարին չարչարանսն կրիցեն, զի
զարեգակն եւ մեղաւորքն զանհնարին չարչարանսն կրիցեն, զի
ոչ յիշատակաց պետք լիցին եւ ոչ յանդիմանչաց եւ ոչ վկայից,
քանզի ամենայն ինչ ինքն է եւ դատաւոր եւ վկայ եւ յանդիմա-
նիչ եւ զամենայն ինչ ճարտար գիտէ եւ ամենայն ինչ մերկապա-
րանոց կայ առաջի աչաց նորա: Ո՛չ մեծատուն եւ ո՛չ աղքատ, ո՛չ
հզաւր եւ ո՛չ տկար, ո՛չ իմաստուն եւ ո՛չ անիմաստ, ո՛չ ծառայ եւ
ո՛չ ազատ երեւեսցի անդ, այլ յեղծանել այնպիսի իրաց գործոցն
քննութիւն միայն լինի:

Հարցին ցՆայ աշակերտը եւ ասեն, զի արդ ասեն դպիրքն թէ
Եղիային նախ պարտ է գալ (Մաթթ. ԺԷ. 10):

Նղիային նախ պարփ է գալ (Սափա. Եւ. 16):
Ոչ եթէ ի դրոց ինչ գիտէին զայն, ալ զպիրքն ասէին եւ տա-
րածեալ էր բանն ի մէջ բազում ժողովրդոց որպէս եւ Քրիստո-
սի գալըստեանն համբաւ: Վասն որոյ շամրտացին ասէր, թէմե-
սիա գալոց է, յորժամ եկեսցէ պատմեսցէ զամենայն: Եւ նոքայ իսկ
Որպէս ասաց իսկ, ելեալ տարածեալ էր համբաւն, որ վասն Քրիս-
տոսի Բ. գալուստն ասեն գիրք Քրիստոսի. մի զառաջինն եւ միւս
զհանդերձեալն: Եւ զերկոսեանն Պօղոսի յայտ արարեալ ասէ, թէ
երեւեցաւ շնորհն Աստուծոյ փրկչին, որ խրատէ զմեզ եւ որ ի կար-
գին զայս զառաջին գալստենէն ասէ:
Զին զայս զառաջին գալստենէն յայտ առնէ: Ակն ունի-

Եւ արդ, լու՛ր, զիա՛րդ եւ զմիւսմէն յայտ առնէ: Ակն ունի-
ցիմք, ասէ, երանելի յուսոյն եւ յայտնութեան մեծին Աստուծոյ եւ
Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ մարգարէքն զերկուց զալս-
տեանցս նշանակէին: Եւ երկրորդ զալստեանն կարապետ զԵղիա
ասեն լինել եւ առաջնունէս՝ զՅովհաննէս: Զոր եւ Քրիստոս իսկ

Եղիա կոչէ, ո՛չ զի Եղիա իսկ էր, այլ զի գնոյն սպասաւորութիւն
Եղիային ընտր, զի որպէս նայ լինելոց է կարապետս երկրորդ գալս-
տեանն: Նոյնպէս եւ սայ առաջնոցն եղու այլ դպրութեան: Զայս
ընդ միմեանս խառնակէին եւ զժողովուրդսն թիւրէին զերկրորդ
գալստենէն յուշ առնէին ժողովրդոցն եւ ասէին թէ սա էր Քրիս-
տոսն, ապա Եղիայի նախ պարտ էր գալ, արդ զինչ լուծումն իցէ
բանիս, զոր Քրիստոսն իսկ ած նովիմբ, թէ գայցէ Եղիայ յառաջ
քան զերկրորդ գալուստն իմ եւ արդեն իսկ եկեալ է Եղիայ, գայս
զՅովհաննէս ասէ. այս Եղիայ եկն, ապա Թեղբացին խնդրես, գա-
լոց է եւ նայ: Վասն որոյ եւ ասաց իսկ, թէ Եղիայ գայ եւ յարդա-
րեսցէ զամենայն, զոր ինչ մարգարէն Մաղաքիայ ասէ, թէ «Առա-
քեցից զձեզ զԵղիայ Թեղբացին, որ հասարակեցէ զսիրտս հարց յորդիս զի մի
եկեալ հարկանիցեմ միանգամայն զերկիր» (հմմտ. Մաղաք. Դ. 5-6): Տեսանես
զհաստատութիւն մարգարէական բարբառոյն, քանզի զՅովհան-
նէս Քրիստոս կոչեաց Եղիայ, վասն հաղորդութեան սպասաւորու-
թեանն, զի մի կարծիցես թէ զնմանէ ասացեալ է մարգարէն, զքա-
ղաքին անունն յաւելու, թէ զԹեղբացին ասէ, քանզի Յովհաննէս
չէր Թեղբացի, միւս եւս խտրոց ի մի միջէ դնէ: Գուցէ եկեալ հար-
կանիցեմ զերկիր եւ այսու զերկրորդ յահագին գալստենէն յայտ
առնէ, զի յառաջնումն ո՛չ թէ ի հարկանել զերկիր եկն: Արդ յայտ
է, թէ յառաջ քան զվերջինն գալոց է Թեղբացին, յորում դատաս-
տանն լինելոց է, միանգամայն եւ զպատճառսն իսկ ուսուցանէ,
վասն որոյ գալոցն է, զի եկեալ հաւանեցուցէ զհրեայսն հաւա-
տալ Քրիստոսի, զոր եւ ինքն յուշ առնէ նոցա: Յարդարեսցէ, ասէ,
զամենայն, այսինքն` ածցէ ի հաւան զանհաւանութիւն հրէիցն, որ
ի ժամանակին գտանիցին, որպէս եւ յաջորդն յայտ առնէ: Հաստա-
տեսցէ զսիրտս հարց յորդիս: Այսինքն` յառաքելոցն միտս զսիրտս
հարց. այն իսկ է, զմիտս ազգին հրէից: Բայց ես ասեմ ձեզ, եթէ
Եղիա եկեալ իսկ է: Այլ մի ինչ խռովիցիս եւ մոլորական զբանն
հաշ[ո]ւիցիս, վասն մերթ ասելով թէ գալոց է եւ մերթ ասելոցն թէ
եկն: Քանզի երկօքին իսկ ճշմարիտ են, յորժամ ասիցէ, թէ Եղիա
գայ եւ յարդարեսցէ զամենայն: ԶԵղիայէ իսկ ասէ, եւ դարձէն եւ
յորաժամ ասիցէ, թէ եկեալ է զՅովհաննէս կոչէ Եղիայ, զի ցուցցէ
զնա համարձակութեամբն եւս կարի միաբան Եղիայի: Ըստ մար-
գարէութեանն համարի եւ զգալուստն, վասն որոյ եւ ասէ իսկ թէ
եկն եւ ոչ ծանեան զնայ, այլ արարին ընդ նմայ զինչ եւ կամեցան,

Զինն է իցէ, զոր կամեցանն ի բանդ արկին, թշնամեցին, սպանեցին բերին զգլուխն առաջի սկտեղը: Նոյնպէս եւ որդի մարդոյ չար- չարեւոց է ի նոցանէն: Յորժամ ասաց զՅովհաննուս յարէ եւ ի նոյն զիւրն եւ կարի իսկ առիթ մխիթարութիւն առնէ զբանն եւ ոչ այնու միայն մխիթարէ զնոսա, այլեւ իմացուցանելովն թէ յանի- րաւս չարչարին, զոր ինչ չարչարիցեն ի նոցանէն: Ապայ ի միտ ասացին զայս եւ ոչ գիրք, այլ քանզի տակաւ եւս արագագոյնք ասացին զայս եւ ոչ գիրք, այլ քանզի տակաւ եւս արագագոյնք եւ մտադիրք ասացելոցն եղին, վաղվաղակի առին ի միտ եւ ուստի արդեւք իմացան աշակերտքն: Յայնմանէ զի վաղուց հետէ լ[ո]ւ եւալ էր, թէ նա է Եղիա, որ գոաւոցն է եւ աստ թէ եկն:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ
(Գլխի Ժե.)

Եւ յեր վեց ատուր առնու ընդ իւր Յիսուս զՊերրոս եւ զՅակովբոս եւ զՅովհաննէս զԵղբայր նորա (Մարթ. ԺԷ. 1):

բոս եւ զՅովհաննէս գեղորայի տղա (Եւագր.)

Հարցաքննելի է, զի թէ յետ վեց աւուր Հանդերձեալ էր զփառան
յուզմանելոց, ապա ընդէ՞ր յառաջագոյն ասաց թէ՛ «Են ոմանք ի սո-
ցանէ, որք մի՛ ճաշակեսցեն զմահ, մինչեւ տեսցեն զՈրդի մարդոյ
եկեալ»։ զի տեղեկագոյնք եւ կիրթք տեսեանն լինիցին այնու, զի
կանուխն ասիցէ, եւ թուով աւուրցն յաճախագոյնս կարօտանայ-
ցեն եւ զհոգն ի մտի ունիցին։ Իսկ անդատին յառաջնումն աւուրն
ոչ եհան, զի մի՛ մարդկօրէն ինչ ախտանայցեն այլ աշակերտքն,
քանզի ամենեքեան իսկ ցանկային երթալ զհետ՝ տեսանել զօրի-
նակ փառացն, վասն այսորիկ անսաց զվեց օր, զի հանդարտու-
թիւն ստացան այլքն։ Եւ ապա «յետ վեց աւուր առնու ընդ Իւր
Յիսուս զՊետ[րոս եւ զՅակովբոս եւ զՅովհաննէս]»։ Միւս աւետա-
բանիչն յետ ութ աւուր ասէ (Խմար. Առկ. Թ. 28), ո՛չ իբր հակառակ
սմա, այլ կարի՛ միաբան, զի մին՝ զայն օր, յորում զբանն ասաց եւ
յորում եհան զնոսա ի լեառն, թուէ, իսկ միւսն՝ զվեց օրն, որ ի միջի
իցէ երկուցն, միայն ասէ։ Եւ արդ՝ թէպէտ այս այսպէս է, սակայն
ո՛չ առանց խորհրդոյ՝ ոմն վեց եւ ոմն ութ գրէ զաւուրսն, այլ զի
վեցիւն զվեց դարու խորհուրդ զառաջին դալստեան նշանակէ, յո-
րում զվեցօրեայ եղեալ մարդկայինս բնութիւն ի տիպ տիրական,
եւ վեց շարժամբ յանգուցեալ՝ դարձեալ նորոգեաց այցելութեամբ

զի եւ ականջօք իւրովք լուիցէ ի Հօրէ, զոր ինչ բերանով իւրով վկայեաց: Եւ երրորդ՝ զի ցուցցէ զփառս աստուածութեան Իւրոյ յառաջ քան զյարութիւնն, զի յորժամ ի մեռելոց յարիցէ, ծանիցեն թէ ո՛չ վասն վաստակոց էառ զփառս, այսինքն՝ վասն խաչին, այլ ունէր զնա յառաջ քան զխաչն՝ ըստ այնմ. «Նայր, փառաւորեա՛ զիս ան ի Բէն փառօք, զոր ունի յառաջ քան զիինելն աշխարհի» (Յովհ. ԺԷ. 5): Եւ չորրորդ՝ զի տեսցեն զվայելչութիւն փառացն, վասն որոյ հրամայեաց նոցա հանդիսանալ: Եւ հինգերորդ՝ Մոսիսի հաւասարէ, զի որպէս զնա եհան ի լեառն Սինէական եւ ետ զՕրէնսն գրաւորական ի տախտակս քարեղէնս՝ զպատժականն, սոյն օրինակ զՆորոյ կտակիս պաշտօնեայսն ի լեառն Թաբորական ո՛չ միգով պատեալ, այլ փառօք երեւեալ՝ գրելով զօրէնս Հոգւոյն ի սիրտս նոցա՝ զշնորհականն: Իսկ «առանձինն»՝ կամ զտեղին ասէ անքոյթ, յորում ուշ ունէին տեսեանն, կամ զնոսա առանձինն յայլոցն:

Եւ այլակերպեցաւ առաջի նոցա, եւ լուսաւորեցան երեսք Նորա իբրեւ զարեգակն, եւ հանդերձ[ք] Նորա եղեն սպիտակ իբրեւ զլոյս (Մատթ. ԺԷ. 2):

Փոխեաց զկերպարանս յերեսաց Իւրոց, մինչչեւ մեռեալ իսկ էր, զի տեսցեն զգեղ երեսաց Նորա՝ ըստ Դաւթայ (հմմտ. Սաղմ. ԼԵ. 10), եւ մի՛ երկմտեսցեն յետ փոխելոյ յերեսաց Նորա՝ ի մահու Նորա նուագեալ՝ ըստ Եսայայ (հմմտ. Ես. ԾԳ. 2): Եւ դարձեալ՝ զի որք խաչակից լինին Հանդիսի Նորա, փոխելոց են ի կերպարանս լուսոյ երեսաց՝ ըստ առաքելոյ՝ «կերպարանակից առնել զմարմին խոնարհութեան մերոյ՝ ըստ նմանութեան մարմնոյ փառաց Իւրոց» (հմմտ. Փիլպ. Գ. 21), եւ ըստ Յովհաննու թէ՛ «Նման Նմա լինելոց ենք» (Ա. Յովհ. Գ. 2), քանզի «տեսաք զփառս Նորա՝ զփառս իբրեւ զՄիածնի առ ի Տօրե՛ լի շնորհօք եւ ճշմարտութեամբ» (Յովհ. Ա. 14): «Եւ այլակերպեցաւ, — ասէ, — առաջի նոցա, եւ լուսաւորեցան երեսք Նորա իբրեւ զարեգակն»՝ առաւել քան զՄոսէսին, զի նորայն՝ արտաքուստ, իսկ Տեառն ի ներքուստ յաստուածութենէն էր արտափայլումն:

նէն էր արտափայլումն:
Բայց «Իբրեւ զարեգակն» ասելն՝ ոչ այնչափ միայն, այլ ե՛ւս առաւել, մինչ զի յաղթել գլէր զլոյս արեգականն՝ պայծառութիւն երեսաց Նորա, բայց զի ոչ գոյ յէքս այլ իմն մեծագոյն լուսոյ սաստկութիւն, յաղագս այսորիկ արեգականն բաղդատէ: Նաեւ ո՛չ սաստկութիւն, յաղագս այսորիկ արեգականն լուսաւորեալ, զի Արդա՝ վայրապար երեսք Նորա իբրեւ զարեգակն լուսաւորեալ, զի Արդա՝

ըութեան Արեգակն գոլով՝ այրէր զգործս խաւարին եւ փարատէր զմութ գիշեր տգիտութեան եւ կռապաշտութեան, եւ պայծառացուցանելով զմարդիկ ի գործս աստուածային: Եւ դարձեալ զաստուածութեան երեսն հցոյց, զի ծանիցեն, թէ ի վեր է քան զչարհարանս եւ կամաւորաբար կրէ վասն մերոյ փրկութեան: Դարձեալ՝ խնդրէին ուսանել, թէ ո՛րպէս գայ յերկնից, հցոյց զօրինակն: Այլեւ յետ յարութեանն հանդերձեալ էին տեսանել զՆա, աստ հցոյց, զի գիտասցեն, թէ Նա է, որ յարեաւ, եւ ո՛չ այլ ոք, եւ հաւատասցեն, թէ եւ «արդարբն ծագելոց են իբրեւ զարեգակն յարթայութեան» (Մարթ. ԺԳ. 43): Դարձեալ՝ հցոյց զփառս Ագամայ անմեղութեանն ի դէմս Իւր, զի իբր զարեգակն փայլէր ի դրախտին:

«Եւ հանդերձ[ք] Նորա եղեն սպիտակ իբրեւ զլոյս»։ Մարկոս
ասէ թէ՛ «Թափիչք երկրի ոչ կարեն այնպես սպիրակա[ցուցանել]» (Մարկ. Թ.
2), «այսինքն՝ թէպէտ ոմանք զանձինս թափեն ի մեղաց, սակայն
ոչ կարեն կենդանացուցանել, որպէս զի գիտասցեն, թէ Նա, որ
փոխեաց զհանդերձս Իւր, նոյն է, որ կենդանացուցանէ զմար-
մին Իւր, զոր զգեցեալն էր, եւ ապա զմերս ի յարութեանն, զի որ
ետ նմա զՀոգին եւ զփառս անմատոյց, կարող է կեցուցանել զնա
ի մահու անդ, որպէս մարմին ճաշակէ զնա։ Իսկ նշանակաբար՝
ի մահու անդ, որպէս մարմին գործնացն փոխումն ցուցանէր՝ զհինն ի նորս
այլակերպիլն Տեառն զՕրինացն փոխումն ցուցանէր՝ զհինն ի նորս
եւ զստուերն ի լոյս ածելով, եւ երեսացն Նորա պայծառութիւն իբր
զարեգակն՝ զաւետարանին վարդապետութիւն եւ զառաքելական
աստուածաբանութիւնն գուշակէր, յորում մեկնին միտք բառիցն
լուսապայծառ վերլուծութեամբ։ Իսկ հանդերձք իբր զլոյս լինելն՝
զնորածնելոց Աւագանին մկրտութեամբ զմաքրութիւնն, որով
սպիտակացեալ պայծառացան յառաջին աղտեղութեանցն եւ եղեն
հանդերձք Տեառն մերոյ՝ ըստ մարգարէին. «Կենդանի եմ ես,— ասէ
Տէր,— թէ զձեզ զամենեսեան իբրեւ զհանդերձ մի զգեցայց» (հմմտ. Ես. ԽԹ.
18), զորս ետես Յովհան՝ արկեալ զինքեամբ արկանելիս սպիտակս
(հմմտ. Յայր. Զ. 11)։

Եւ ահա երեւեցան նոցա Մոսէս եւ Եղիա, որ խօսէին ընդ Նմա
(Մաթթ. ԺԷ. 3):

(Մարթ. ԺԷ. 3):

«Ահա» ասելն յանկարծութեան նշանակ է, զի ի փառաւորել երեսաց Նորա յերեւել մարգարէիցն՝ իսկոյն վկայեցին, թէ սա է, որ ի Սինայ լուսոյ փայլատակմամբ երեւեցաւ (հմմտ. Ելից ԺԹ) եւ

Տէ՛ր» (Մաւրթ. ԺԶ. 22), եւ զՏէրն ընդ ծառայսն կարգէր ի համար տա-
ղաւարացն, վասն որոյ խորհրդակից առնէ Հայր զխորհրդակիցսն
Որդւոյ, զի ուսցին ի Հօրէ եւ մի՛ մոռասցին զոր ցանկ լսէին յՈրդ-
ւոյ եւ մոռանային: Եւ երկրորդ՝ լսեցին զայս ձայն առաքեալքն,
զի յորժամ քահանայապետն երդմամբ ուսանել կամէր թէ՛ «Դո՛ւ ես
Որդի Օրհնելոյն» (հմմտ. Մարկ. ԺԴ. 61), եւ Պիղատոս հարցանէր թէ՛ «Դո՛ւ
ես թագաւորն» (Մաւրթ. ԻԷ. 11), հաւանեցուցանէին առաքեալքն զժո-
ղովորդն թէ՛ զայս բարբառ մեք իսկ լուաք, որ ընդ Նմա իսկ էաք
ի սուրբ լերինն, թէ դա է Որդի Իմ սիրելի ընտրեալ՝ սերտ եւ ստոյգ
Որդի, ընդ որ հաճեցայ: Ոչ միայն որդի եւ սիրելի, այլեւ հաճեալ
եմ ամենայնիւ ընդ գործս Նորա եւ հանգուցեալ եմ ի բանս Նորա
յաղագոս գուգական եւ համեմատ եւ միաբան գոլոյն, եւ զկամս Իմ
առնելոյն: «Դմա՛ լուարուք». այսինքն՝ թէ ի խաչ կամի ելանել եւ
թէ զինչ եւ արասցէ, մի՛ ինչ ընդդէմ դառնայցէք, զի որ Որդւոյ
լսէ, զՀայր պատուէ:

լսէ՛ք, զՀայր պատուէ՛ք.
«Դա է Որդի Իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ. Դմա՛ լուարութ»: Դարձեալ՝ զսոյն վկայութիւն եւ երբեմն ի Յորդանիս Հայրականն ձայն դաւանեաց (հմմտ. Մաթթ. Գ. 17, Մարկ. Ա. 11), քանզի մինչեւ ցայն ժամ ծածուկ էր ի մարդկանէ, եւ հանդերձեալ էր յետ մկրտութեանն նշանս կատարել, վայելչաբար Հայր տայր զվկայութիւնն առ յապա խորհրդոյն Տեառն, թէ հաճութեամբ Նորա եւ սիրով կատարի: Նաեւ յաղագս Յովհաննու եւս, զի զնա մեծ կարծէին՝ որդի գոլով քահանայապետի, հրաշիւք ծնեալ, առ որս առաքեցին. «Դո՛ւ ես, որ գալոցն ես, թէ այլում ակն կալցոս» (Մաթթ. ԺԱ. 3): Արդ՝ եկն բարբառն եւ էջ Հոգին, զի զՈրդին իւր հռչակելի արասցէ. յսոցիկ աղագաւ անդր վկայեաց: Իսկ աստ զի կրկնեաց վասն դաւանութեանն Պետրոսի՝ ի հաստատութիւն եւ ընդդիմութեան խորհրդոց նորա ի լուծումն, որ հակաճառէր ի ճառս խաչին, իբրու թէ ասել առ նա՝ մի՛ հակառակիր, ո՛վ Պետրէ, ընդդէմ աշխարհի փրկութեան, եւ մի՛ ներհակ լինիր մահկանացու ազգիդ մարդկան կենդանութեան, քանզի ո՛չ դա առաւել քո իցէ սիրելի, քան թէ իմ, զի իմոյ ծոցոյս է ծնունդդ եւ առաւել քո իցէ սիրելի, քան թէ իմ, զի իմոյ ծոցոյս է ծնունդդ եւ հայրական սրտիս է բղխումն: Եւ մի՛ զիս նուաստ քան զԱբրահամ եւ առանց գթոյ ցուցանել, զի աւանիկ նա ի միածինն իւր համ եւ առանց գթոյ ցուցանել, զի աւանիկ նա ի միածինն իւր իմ (հմմտ. Ծննդ. ԻԲ. 1-14). արդ՝ մի՛ յետնեցայց ի սիրոյ նորա, որ յառաջեաց պարտական արար զիս. այդ ոչ է մտերմութիւն իմ, այլ

Թշնամութիւն: Եւ այլ սոյնպիսիս միով ձայնիւս բարբառեցաւ առ նա՝ արգելուլ զնա, որ խափանել խորհէր զհամաշխարհակա՛ն փրկութիւնն:

[illegible]

Իբրեւ լուսն աշակերտքն, անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց եւ երկեան յոյժ (Մատթ. ԺԷ. 6):

Երկեան յոյժ (Սաարթ. ԺԷ. 6):

Զիա՞րդ իբրեւ լուան զբարբառն, զարհուրեցան, քանզի աւա-
նիկ եւ յառաջագոյն եկեալ էր այնպիսի բարբառ ի Յորդանան, որ-
պէս ասացի: Եւ մերձ առ խաչին, յորժամ ժողովուրդքն ասէին, թէ
որոտումն եղեւ, եւ ոչ ոք թմբրեցաւ, եւ աստ թէ՛ «անկան»: Նախ՝
յանապատին էին եւ յանկոխ տեղւոջ, եւ յամենայն կողմանց
յաճախէին փոխումն երեսացն Տեառն եւ սաստիկ լոյսն եւ ամպոյն
տարածումն եւ ձայնն եւս, վասն որոյ անկան յերկիր, իսկ անդ ոչ
այսչափ երկիւղ, այլ միայն ձայն, համայն եւ ժողովուրդքն առ
ընթեր էին: Եւ երկրորդ՝ երկրպագութիւն տեսլեանն եւ ձայնին
մատուցին: Եւ երրորդ՝ զի մարմնական եւ եղական բնութիւնս ոչ

տանի զանմարմինն եւ զարարչական դէմս Հօրն, զի թէ Դանիէլ ի տեսիլ հրեշտակին գունատէր, եւ եղեկիէլ ի վերայ երեսաց անկանէր (հմմտ Դան. Է. 28, Եզեկ. Բ. 1, Գ. 23), զի՞նչ ասես այժմ, քանզի Հայր Հանդերձ Հոգւով եւ Որդւով անդ յայտնեալ երեւէր: Եւ չորրորդ՝ զի անկատարք էին՝ տունկք եղեալ ծննդեանն Յիսուսի Քրիստոսի, ի ձայնէն, որ յերկնից գայր օդոյ նման, զարհուրէին: Իսկ յորժամ ուռք եղեն որթոյ յարութեանն Տեառն, ոչ կրէին զայս, յորժամ ուժգին սաստիկ՝ հոգմոյ նման հնչեաց ի վերնատունն Հոգին Սուրբ:

Եւ մաքուցեալ Յիսուս բռնն էհար զնոցանէ եւ ասէ. «Յոյն կացէք եւ մի՛ երկնչիք» (Մաթթ. ԺԷ. 7):

Զի մի՛ կարի ահն զարհուրեցուցանիցէ, եւ յիշատակ իրացն ի մտացն շարժեսցին, վասն այնորիկ փարատէ գերկիւղն արդեամբք եւ բանիւ, քանզի զոր ձայն Հօր ընկէց ի խոնարհ, ձեռն Որդւոյ կանգնեաց կացոյց ի հաստատութեան: Իսկ Ղուկաս ասէ, թէ Պետրոս եւ որ ընդ նմայն էին՝ ծանրացեալք իբր ի քնոյ (հմմտ. Ղուկ. Թ. 32) կամ ի քաղցր եւ յանուշահոտ բուրմանէն զմայլեալք կամ ի տեսլենէն պակուցեալք եղեն, զի յորում ժամու պարտ էր հսկել, նոքա պակեան, որով յայտ եղեւ, թէ ոչ կարեն հանդարտել տեսութեանն նախքան զչարհարանօք կրթելն իբր իեցեղէն անօթ քրայիւ, զի չարհարանացն կցորդ եւ ապա փառացն հաղորդ լիցին, վասն այսորիկ ասաց թէ՛ «մի՛ երկնչիք»: Իսկ նշանակաւ՝ անկումն նոցա զանկումն Ադամայ ցուցանէ, որ ի Հօր ձայնէն անկաւ թէ՛ «Յորում ատուր ուրիցէք, մահու մեռալ[նիցիք]» (Ծննդ. Բ. 17), իսկ Որդի՛ Ձեռն Հօր, բուռն հարեալ զմարմին նորա, դարձեալ վերստին կանգնեաց:

Ամբարձին զաչս իւրեանց եւ ոչ զորք Կեսին, բայց միայն զՅիսուս (Մատթ. ԺԷ. 8):

Զի որպէս ի Յորդանան զատեաց որոշեաց զՆա ի Յովհաննէ՛ աղաւնակերպ Հոգւոյն իջումն, այսպէս եւ աստ՝ միայնութիւնն, զի յայտ լիցի, թէ ոչ վասն միոյ ուրուք յերկնից եկն բարբառն, այլ վասն միոյն Քրիստոսի: Եւ դարձեալ՝ անհետ եղեն Մոսէս եւ Եղիա, զի Հոգին, որ ած զԵղիա եւ կանգնեաց կացոյց զՄոսէս, յետ վճարելոյ բանից նոցա յափշտակեաց զնոսա ի նոյն տեղի, զի ոչ հր պիտոյ, թէ ուսցին վասն Որդւոյ՝ զոր կանխաւ ստուգեալ էին, այլ զի ուսցին աշակերտքն, որ ոչ գիտէին, թէ վասն է՛ր եղեւ գալուստ

Նորա: Եւ դարձեալ՝ գնացին նոքա, զի մի՛ զբաղնուցուն ի բանս
ճառից նոցա, այլ ուշ ունիցին բարբառոյն Հօր, եւ մի՛ խառնեա-
ցին խօսք Տեառն ընդ ծառայիցն եւ պղտորեսցին միտք նոցա, եւ
մոռասցին որ վասն ելիցն յԵրուսաղէմ ի Հօրէ եւ ի մարգարէիցն
ասացան, վասն այսորիկ մնաց միայն Յիսուս, զի լցցէ զասացեալն
նոցա:

Եւ մինչդեռ իջանէին ի լեռնէ անտի, պապուիրեաց նոցա Յիսուս
Եւ ասէ. «Մի՛ ումեք ասիցէք զԿեսիլոյ զայդ, մինչեւ Որդի մարդոյ ի
մեռելոց յարիցէ» (Մատթ. ԺԷ. 9):

Զի թէ սաստեաց աշակերտացն թէ՛ մի՛ ումեք ասիցէք թէ նա է Քրիստոսն, զի՞նչ ասիցես զայնպիսի չքնաղ երեւումն առ այն ժամ ոչ յայտնել: Զի որչափ մեծամեծս ոք իմանայր կամ պատմէր զՆմանէ, այնչափ առաւել դժուարընկալ լինէր յայնժամ բազմաց յաղագս խաչին գայթաղողութեան, իսկ յորժամ յարիցէ եւ Հոգւոյն արժանաւորեսցին, այնուհետեւ ընդունելի լինէր եւ քան զհնչիւն փողոյ՝ իրքն աղաղակէին: Եւ դարձեալ՝ գիտէր, թէ ոչ հաւատան անոցա, այլ իբրեւ զմոլեկան համարին թէ՛ ուստի՞ գիտէք դուք զԵնոցա, եւ ի վերայ գերեզմանին Մոսիսի ոչ եկաց, եւ լինէր այնուդիւս, եւ ոք ի վերայ գերեզմանին Մոսիսի ոչ եկաց, եւ լինէր այնուհետեւ հայհոյութիւն, վասն այնորիկ ասաց՝ մնացէք դուք մինչեւ ընդունիցիք զօրութիւն կացուցանել զմեռեալս, եւ պատառեսցին գերեզմանք, եւ ելցեն արտաքս արդարքն հին եւ նոր եւ եկեսցեն Երուսաղէմ քաղաք Թագաւորին մեծի, ապա այնուհետեւ հաւատան եւ նոքա, թէ Այն, որ յարոյց զնոսա, նոյն յարոյց եւ զՄոսէս. եւ թէ մեռեալք լուան եւ եկին, ո՛րչափ կենդանին Եղիա: Զորս եւ թէ մեռեալք լուան եւ եկին, ո՛րչափ կենդանին յայտնութեանն խրատէ պահել ո՛չ միշտ, այլ իւրում ժամանակին յայտնութեանն մի՛ տարածամ քարոզել զանուն Նորա, զի այս ժամանակ չար-չարանաց է, եւ ապա՛ յայտնի տէրութիւն Նորա յարութեամբն, որով եւ յարութեան խորհրդոյն դիւրաւ հաւատասցեն:

Արդ՝ երանելի են առաքեալքն, մանաւանդ երեքին, որք այսպիսի գեղապանծ լուսոյն մաքրութեամբ վայելչացան եւ ընդ ամպովն մտեալ յարկակիցք եղեն Տեառն, եւ զհամօրէն յարութեանն խորհուրդ աստէն վարժեցան: Այլ թէ կամիմք, եւ մե՛ք տեսանեմք զՔրիստոս. ո՛չ որպէս նոքա յայնժամ, այլ ե՛ւս լուսաւորագոյն, զի անդ թերաքամ եւ կիսաբաց արար զպայծառութիւնն՝ խնայելով ի նոսա, իսկ յետոյ ակներեւ յայտնի եկեսցէ, ո՛չ միայն Մոսիսիւ եւ

ւորութեան, զի որպէս նա երկրորդին լինելոց է կարապետ, նոյնպէս եւ սա առաջնոյն եղեւ՝ համարձակ գոլով իբրեւ զնա: Վասն այսորիկ Եղիա կոչեաց եւ միաբան նմին ծանոյց՝ ըստ հրեշտակին թէ՝ «Եկեացէ գօրութեամբ հոգւով Եղիայի» (Ղուկ. Ա. 17), այսինքն՝ ո՛չ բնութեամբ Եղիայի, այլ գօրութեամբ՝ շնորհաց նորին ընդունակութեամբ, վասն այսորիկ ասաց թէ՝ «Եղիա եկեալ իսկ է», եւ կամ յաղագս մերձաւոր գոլոյ երկրորդի գալստեանն, յորում Եղիա գայցէ, ասաց զայս:

Եւ ո՛չ ծանեան զնա, այլ արարին ընդ նա՝ զոր ինչ կամեցան
(Մատթ. ԺԷ. 12):

Արդ՝ եթէ ոչ ծանեան, ապա ուրեմն ոչ են մեղադրելիք, քանզի թէպէտ ոչ ծանեան զնա Եղիա գոյ եւ հաւասար նորին սպասաւոր առաջին գալստեան Փրկչին, սակայն գիտէին իսկ, զի աւետեաց էր ծնունդ եւ անդստին յորովայնէ Հոգւով լցեալ եւ յանապատի սնեալ եւ ի փափկութեանց կենցաղոյս ամենեւին հրաժարեալ, զոր պարտ էր ըստ այսմ պատուել: Իսկ նոքա ոչ միայն ոչ պատուեցին, այլ արարին ընդ նմա զոր ինչ կամեցան, որպէս եւ ասէ. վասն այսորիկ են աններելիք: Եւ զի՞նչ արարին ընդ նմա. ի բանդ արկին, թշնամանեցին, սպանին, բերին զգլուխն սկտեղբ առաջի ի բազմականսն, քանզի զայս կամէին՝ բառնալ զյանդիմանիչն, որպէս Աքաաբ եւ Եզաբէլ՝ զԵղիա, զոր խանգարիչ կոչէին (հմմտ. Գ. Թագ. ԺԸ. 17):

Նոյնպես եւ Որդի մարդոյ չարչարելոց է ի նոցանէ (Մատթ. ԺԷ. 12):

Յորժամ ասաց զՅովհաննուսն, յարէ ի նոյն եւ զԻւրն, զի ցուցցէ, թէ յանիրաւս չարչարի՝ զոր ինչ կրէ ի հրէից, որպէս Յովհաննէս, որպէս զի մխիթարեսցին. միանգամայն եւ զկամաւորն ցուցանէ, զի ոչ ասաց թէ՝ զոր ինչ արարին ընդ նմա՝ առնեն եւ ընդ Իս, այլ թէ՝ չարչարելոց է ի նոցանէ: Դարձեալ՝ ուսուցանէ զնոսա մի՝ վհատիլ յորժամ վշտաց պատահեսցին, զի թէ Յովհաննէս սպանաւ եւ Տէրն Յովհաննուս ի նոցանէ չարչարելոց է, ապա ուրեմն ոչինչ մեծ են իրքդ, յորժամ մեզ հաւասար վշտանայցէք: Նաեւ այսու զխակամտութիւն եւ զխստասրտութիւն ազգին նշանակէ, զի այնպիսի ժպիրհք էին, մինչ զի զարդարան առանց վնասու բազում մահուց պարտաւորս առնէին՝ ըստ մարգարէին (հմմտ. Սաղմ. ԴԳ, 21):

Յայնժամ ի միտ առին աշակերտքն, թէ վասն Յովհաննու Մկրտչի՝ ասաց ցնոսա (Մարթ. ԺԷ. 13):

[illegible]

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ
(Նինգերորդ հապոր, գլուխ Դ.)

Եւ յեր վեց ատուր առնու Յիսուս (Մարթ. ԺԷ. 1)

Եւ յեղ վեց աուր առնոմ Տիմութ (Յակովբէ
Ղուկաս յետ Ը. աւուր ասէ (հմմտ. Ղուկ. Թ. 28) եւ Հեն հակառակ
այլ յոյժ միաբան։ Ղուկաս գթ. պատկեր օրն յորում խոստացաւ
բանիւ եւ յորում ի լեառն եհան, ի թիւ առնու` լինի Ը. օր։ Եւ
Մատթէոս եւ Մարկոս գԷ. օրն չառնուն ի համար, այլ զմիջոցի
Զ.ն։ Դարձեալ Մատթէոս զառաջին գալուստն նշանակէ, որ ի վեց
դարուն եւ Ղուկաս զերկրորդն, որ ի Ը. դարուն։ Դարձեալ Ագամ
ստեղծաւ ի պատկերն Աստուծոյ ի վեցերորդ աւուրն ուրբաթու
եւ ի նոյն օրին ի Զ. ժամն կորոյս զփառս խաբէութեամբ չարին
իսկ Տէր մեր ի վեց դարուն առնու զմարմինն Ագամայ եւ ի Զ.
աւուր ուրբաթուն եւ ի Զ. ժամուն ի խաչ բարձրանայ վասն փա-
ռացն Ագամայ։ Իսկ այսօր եցոյց միայն զփառս նորա, թէ զայս
կորոյս Ագամ։ Եւ ես եկեալ վերստին տամ ծննդոց նորա որք պա-
հուրս Ագամ։ Եւ ես եկեալ վերստին տամ ծննդոց նորա որք պա-
հուրս Ագամ։ Եւ ես եկեալ վերստին տամ ծննդոց նորա որք պա-
հուրս Ագամ։ Եւ ես եկեալ վերստին տամ ծննդոց նորա որք պա-

Հինն եւթամբ վարէր: Է. շաբաթու եւ Է. տօնիւ եւ Է. պատարագաւ: Իսկ Տէր մեր փոխեաց <ի> յութ. զխորհուրդ եւթանցն, զի Ը. օրն տօն եմք տերունի, որպէս Ծննդեան եւ Յարութեան: Եւ ութերորդ դար ունակն ունիմք: Ըստ Սողոմոնի տուք բաժինս Է. անցս այլ եւ Ը.իցս: Իսկ թէ ոք հարցանէ վասն է՞ր առաջին գալուստն ի վեց դարն եղեւ եւ երկրորդն՝ <ի> յութն: Ասեմք եթէ պատճառս վեց դարուն աստ ցուցաւ: Այլ <ի> յութն գայ: Նախ ըստ կարգի, զի Զ. աւուրբք ստեղծ զարարածս եւ յԷ. հանգեաւ եւ յութն նորոգեսցէ: Երկրորդ՝ ըստ թուոյ զի Դ. են տարերք եւ չորիւք ապականեցան, վասն որոյ յութերորդին ազատէ յապականութեանց: Երրորդ՝ ըստ պատուոց եւ զմարմինս երկրորդ գալստեամբն:

Հարց. Վասն է՞ր միայն զերեք առաքեալս զՊետրոս եւ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս հանէ ի լեառն:

բոս եւ զՅովհաննէս Հանէ ի լեառնս։
Պատասխանի. Այսմ գնեն Ը. պատճառս։ Նախ՝ զի նոքա ազնիւ
եւ պայծառ էին տեսութեամբ քան զայլս։ Որպէս քան զաչք առնուլ
տեսանէ։ Վասն այն զպայծառն տեսին։ Երկրորդ՝ զի Պետրոս գլուխ
էր առաքելոցն եւ Յակոբոս գլուխ եղեւ մարտիրոսութեամբ եւ Յո-
հաննէս գլուխ էր յաւետարանիչսն, վասն այն գլխաւորացն ցու-
ցանէ։ Երրորդ՝ Պետրոս առաւել սիրէր զՔրիստոս եւ Յոհաննէս սի-
րելի աշակերտ կոչեցաւ եւ Յակոբոս ի պատասխանոյն յայտնէ, որ
զբաժակ ընպել խոստացաւ եւ գործով կատարեաց։ Չորրորդ՝ ասէ
սուրբն Եփրեմ. «Անարժան» էր Յուդայ արքայութեանն Աստուծոյ
եւ թէ զնայ միայն էր թաղեալ, յիրաւի լինէր մատնիչ, վասն նորա
եւ զայլսն եթող։ Եւ յայսմանէ ուսանիմք, զի առաջնոցն պարտ է
զառաջին խորհուրդս գիտել եւ այլոցն նուազ, եւ յանարժանիցն
ծածկեալ։ Հինգերորդ՝ սոքա են երեք սիւնք եկեղեցւոյ, յորոյ վե-
րա հանգչի սուրբ երրորդութիւն։ Եհան ի լեառն, զի վկայեսցեն
սուրբ երրորդութեանն։ Վեցերորդ՝ երեքեան սոքա առանձնաբար
տեսանելոյ էին զխոնարհութեամբ աղօթելն ի գիշերի ուրբաթին,
այժմ տեսին զպայծառութիւնն, զի մի տկարացին յայնժամ։ Եւթ-
ներորդ՝ Պետրոս սրտիւն հաւատաց եւ լեզուաւ դաւանեաց, պարտ
էր աչօք տեսանել եւ ականջով լսել, զի մեզ վկայեսցէ։ Եւ Յո-
հաննէս ասէ. «Տեսայք զփառս նորա, զփառս իբրեւ զմիաձնի»։ Եւ Յակոբոս
արեամբ վկայեաց, թէ Աստուած է Քրիստոս, վասն որոյ մեռաւ։
Ութերորդ՝ Տէր մեր ի յերկրէ կամեցաւ զերկնաւոր կարգն յօրինել։
Զի անդ Գ. դասքն առաջին, անընդմիջաբար առնուն յԱստուծոյ

զկոյս գիտութեանն եւ տան ի միջինս եւ նոքա ի վերջինս: Այսպէս երեք յաշակերտացն ականատես եղեն եւ ալլոցն ուսուցին: Պետորս վէմն եւ հիմն եկեղեցւոյ որպէս աթոռքն: Յակոբոս հանճարեղ, որպէս Քերովբէքն եւ սիրելի աշակերտն ըստ Անրովբէից դասուն: Ըստ չափաւ իւրեանց տեսողք են խորոցն Աստուծոյ:

Հարց. Վասն է՞ր ի լեհոն հանէ եւ ցուցանէ զփառս իւր:

Հարց. Վասն է՞ր ի լեառն համբարձեալ ըստ մարգարէին՝ պարտ էր
Պատասխանի. Վասն ժ. պատճառի. Նախ՝ զի բարձացեալ էին
մտօք եւ զաչս ի լերինս համբարձեալ ըստ մարգարէին՝ պարտ էր
եւ մարմնով ի լեառն տանիլ (հմմտ Սաղմ. ԽԲ. 3, Ջաք. Գ. 9): Երկրորդ՝
զի հարքն առաջին ի լերին տեսանէին զԱստուած, որպէս Աբրա-
համ, Մովսէս, Եղիայ, Սողոմոն եւ այլք: Եւ ասի ի լեառն ցուցանէ,
թէ նոյն Աստուածն է: Երրորդ՝ զՄովսէս ի լեառն եհան եւ գրեաց
զօրէնս հին: Պարտ էր եւ զառաքեալսն ի լեառն հանել եւ գրել
զօրէնս ոչ ի տախտակս, քարեղէն այլ ի բանական սրտի ըստ նմա,
տաց զօրէնս իմ ի սիրտ նոցա եւ ի միտս նոցա գրեցից: Չորրորդ՝
ի լեառն եհան, զի ճշմարտեացէ զմեկնութիւն քարին, որ ի լեռնէ
առաւ եւ եղաւ հիմն եկեղեցւոյ: Հինգերորդ՝ լեառն բարձր նշա-
նակէ զնորոյս բարձրութիւն ի վերայ հնոյն, զի անդ մարմնական
օրէնք եւ աստ հոգեկան, անդ Մովսիսիւ, աստ՝ Քրիստոսիւ, այն
անցաւոր եւ այս մշտնջենաւոր, անդ՝ ամպ ու ծովս, եւ աստ՝ ամպ
լուսաւոր, անդ՝ երեսքն Մովսիսի լուսաւորեալ յայլմէ եւ աստ յին-
քենք յԱստուածութենէն իւրմէ: Վեցերորդ՝ եհան ի լեառն եւ եցոյց
նոցա առանձին եւ չքնաղ տեսութիւն այսինքն՝ զարքայութիւնն
երկնից, զի չէին տեսեալ մարդիկ, յորմէ հետէ զրկեցաւ Ադամ,
վասն որոյն բարձր եւ առանձին ասէ: Եւթներորդ՝ ցուցանէ առ
մեզ, թէ արքայութիւնն ոչ է յերկրի, այլ՝ յերկինս: Ութերորդ՝ թէ ի
կեանս մարմնոյ ոչ է յերկրի, այլ յետ մահու ի հանդերձեալն: Ին-
ներորդ՝ ընտրէ զաշակերտս եւ յընտրեալ լեառն հանէ, զի ցուցցէ,
թէ առաքինութիւնն ոչ է խոտելոցն, այլ ընտրելոցն, որք բարձրա-
նան հոգւովք եւ գործովք: Տասներորդ՝ ցուցանէ որպէս Ադամաւ
ի բարձ գրախտէն անկաք: Սոյնպէս Քրիստոսիւ բարձրացաք ոչ ի
գրախտն Ադամայ, այլ ի վերին արքայութիւնն երկնից:

Հարց. Որ է լեառն բարձր:

Հարց. Որ է լեհոն բարձր:
Պատասխանի. Ոմանք սուրբ լեհոն զՍիրոն ասեն, զի Թաբօրն ընտրեալ եւ սուրբ Թարգմանի եւ ոմանք՝ զՍինեայ եւ ոմանք՝ զԳրախտն: Եւ ոչ է ընդունելի: Նախ՝ զի դրախտն խաչիւն բացաւ

աւագակիրն: Երկրորդ՝ զի հին օրէնքն ի Սինեայ տուաւ: Երրորդ՝ զի յարութիւն Քրիստոսի ի Սիոն եղեւ: Իսկ այս ի Թաբօր, վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ ըստ վկայութեանն Դաւթի՝ «Թաբօր եւ Հերմոն յանուն քո ցնծասցեն» (սնս Սաղմ. 22. 13): Երկրորդ՝ զի Մելքիսէթ ի յօրինակին աստ քահանայացաւ: Երրորդ՝ զի Մովսէս երկրին աւետեաց ցանկացաւ: Չորրորդ՝ զարագութիւնն ի վերայ ծովու եւ զանչարչարութիւնն յարտ եւ անլերինն արար, պարտ էր եւ պայծառութիւնն աստ ցուցանել:

Հարց. Զինչ է բարձր եւ առաձինն:

Պատասխանի. Կամ վասն լերինն ասէ, կամ վասն առաքելոցն,
որք առանձնացան:

ՎԱՍՆ ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՆ

Հարց. Վասն է՞ր ասէ. «Այլակերպեալ», զի առաջօ՞ք երեւի:

Պատասխանի. Ո՛չ է առ աչօք, այլ գոյութեամբ: Եւ յայտ է ի Զ. իրաց: Նախ՝ զի որ յառաջն ճշմարիտ եւ թանճր մարմինն էր, այժմ ոչ լինի առ աչօք: Երկրորդ՝ զի յետ յարութեանն նոյնպէս երեւէր՝ միշտ: Երրորդ՝ Մովսէս պայծառացաւ եւ ոչ էր առ աչօք: Զորրորդ՝ օգն պայծառանայ լուսով եւ չէ՛ առ աչօք: Վեցերորդ՝ առաքեալ ասէ. «Ոչ թէ պաճուճեալ ինչ առասպելաց ցուցաք ձեզ» (հմմտ. Բ. Պետր. Ա. 16) եւ այլն:

Հարց. Վասն է՞ր պայծառացաւ:

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք ժ. պատճառս: Նախ՝ զի զարքայութիւնն խոստացաւ տեսանել նոցա, եւ թէ թողեալ էր յուսով՝ տրտմութիւն էր նոցա: Այլ ի մերձակայս եցոյց եւ լցոյց զնոսա ուրախութեամբ: Երկրորդ՝ ասաց վասն չարչարանաց իւրոց եւ երկեան առաքեալքն այժմ եցոյց զաստուածութիւնն իւր, թէ Աստուած է ի վեր քան զչարաչարանս, այլ կամաւ վասն փրկութեան մարդկան մեռանի: Երրորդ՝ խոստացաւ թէ զալոց է որդի մարդոյ փառօք հօր իւրոյ այժմ եցոյց զփառս հայրենի, թէ այսու կերպարանօք գամ: Չորրորդ՝ դաւանեաց զՆայ Պետրոս՝ որդի Աստուծոյ, այժմ եցոյց, զի տեսցեն եւ լուիցեն զվկայութիւնն հօր: Հինգերորդ՝ ասաց նախ՝ Ես լոյս յաշխարհի եկի այժմ պայծառանայ լուսով, զի ցուցցէ թէ նա է հալածիչ խաւարի անգիտութեան մեղաց եւ կռապաշտութեան: Վեցերորդ՝ ասաց, որ ետես

զիս՝ ետես զՀայր, այժմ թէ այսու տեսեամբս միաւորեմ ընդ Հօր եւ Հաւասար Նմա: Եւթներորդ՝ այժմ գեղեցկացաւ տեսեամբ քան զամենայն որդիս մարդկան, ըստ Դաւթայ (հմմտ. Սաղմ. ԽԴ. 3), զի յորժամ ի խաչին նուագեսցի, մի երկմտեսցեն ըստ Յսայեայ: Ութն-
րորդ՝ զի եւ յետ յարութեանն այսպէս տեսանելոց էին, եցոյց աստ զի գիտասցեն, թէ ստոյգ նա՛ է եւ ո՛չ այլ ոք: Վասն որոյ որք ոչ էին տեսեալ, ասէ, ոմանք յերկուցան: Իններորդ՝ ասաց փայլեսցեն արդարքն իբրեւ եւ զարեգակն յարքայութեանն, այժմ զօրինակն եցոյց թէ սոյնպէս լինելոց են: Տասներորդ՝ տարակոյս էր բնու-
թիւնս վասն փառացն Ադամայ, թէ զիարդ զգենումք, եցոյց յին-
քեան, թէ այս էր առաջին փառքն Ադամայ, որ կորոյս մեղօք եւ
ես որդի նորա զպարտան վճարեցի եւ զգեցուցի բնութեանս, որպէս
առակին ասաց՝ «Նանէք ի դմանէ զպարմունան եւ զառաջինն զգեցուցէք»
(տես՝ Ղուկ. ԺԵ. 22): Եւ յայտ է բանս ընդդէմ նոցա, որք յետ յարու-
թեանն ասեն՝ փոփոխել զմարմին Փրկչին եւ եղեալ անապական եւ
լուսաւոր եւ փառաւոր: Վասն զի մեր մարմինս, որ ապականացու-
է, փոխիմք եւ առնումք զԴ. օթիաք յարութեանն: Նախ անկրա-
կան եւ անապական: Երկրորդ՝ արագ եւ թեթեւ: Երրորդ՝ նուրբ
եւ անընդդիմահար: Չորրորդ՝ պայծառ եւ մաքուր: Արդ, զսոսայ
եւ անընդդիմահար: Զորրորդ՝ զառաջ քան զխաչն: Զանապակա-
եցոյց Տէր մեր ի մարմնի իւրում յառաջ քան զխաչն: Զանապակա-
նութիւնն ի վերնատունն, ուր բաշխեաց զմարմինն անապական:
Եւ յարտ եւ անլերինն, զի ո՛չ կրեաց կիրք: Եւ զարագութիւնն ի
վերա ծովուն, թեթեւացեալ եւ զնրբութիւնն ի կուսէ ծնեալ: Եւ
պայծառակերպութիւնն ի լերինն թաքօր: Եւ թէ ոք ասիցէ վասն
է՞ր ասեմք յետ յարութեանն փառաւորեալ մարմնով: Ասեմք եթէ
այսոսիկ ծածկապէս ունէր ի Հոգին, անդստին յղութենէ յարգան-
դին, այլ յետ յարութեանն երեւեցոյց ի մարմինն, որպէս ասէր առ
աշակերտսն. «Շօշափեցէք զիս եւ տեսէք, զի ես նոյն եմ եւ ոչ փոխեալ»:

ՎԱՍՄՆ ՆԱԽԴԵՐՁԻ

Հարց. Վասն է՞ր հանդերձն պայծառացաւ, զի յարութեանն ո՛չ է հանդերձ:

Պատասխանի. Հանդերձն Բրիտանոսի Բ. լուչ-ը
Հանդերձ Բրիտանոսի է ժողովուրդն իւր, ըստ նմա, զձեզ իբրեւ
զՀանդերձ զգեցայց ցուցանէ, թէ այսպէս պայծառացուցանեմ:

Երկրորդ՝ ասաց մարգարէիւն, թէ մեղք ձեր իբրեւ զձանձախա-
րիթ, քան զձիւն սպիտակ արարից, եցոյց թէ այսպէս կարող եմ
զձեզ ի մեղաց սրբել: Երրորդ՝ զմարմինս մեր նշանակէ. զի գիտաս-
ցեն, թէ այն, որ փոխեաց զհանդերձն ի կերպ լուսոյ, կարող է եւ
զմարմինս ամենայն մարդկան ի գերեզմանէ յարուցանել: Չոր-
րորդ՝ հանդերձն զՍուրբ Գիրս եւ զԱւետարանն նշանակէ, որ լու-
սազարդեալ բանիւ պայծառանայ ի միտս հետեւողաց, ըստ նմա
ծածկեցեր յիմաստնոց եւ յայտնեցեր տղայոց:

Հարց. Որպե՞ս տեսին զիմանալի լոյսն զգալի աչօք:

Պատասխանի. Զորացաւ տեսութիւն նոցա, որպէս սուրբն Ստեփաննոս ետես զերկիրնս բացեալ: Եւ Մկրտիչն ի Յորդանան ետես զերկիրնս ցեւեալ: Եւ Եղիսէոս զՀրեղէն կառսն Եղիայի: Եւ որպէս Մովսէս ի լերինն ետես, այսպէս եւ առաքեալքն զօրացան, որքան կարողութիւն է ի մարմնի տեսանել: Անդ անօր Բ. արեգակունք եղեն մինն ի յերկիրնս եւ մին ի Թաբօր եւս առաւել պայծառ քան զարեգակն եւ ապա երեւեր: Երկրորդ՝ զի անկան աշակերտքն յերկիր:

ՎԱՍՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՅ

Հարց. Վասն է՞ր ի բազում մարգարէիցն միայն զՄովսէս եւ
զԵղիայ եբեր:

Պատասխանի. Այսմ դեհն վարդապետք բազում պատճառս եւ մեք ժողովեացուք ԻԶ. գլուխս:

Նախ՝ կարծէին զՔրիստոս մի մարգարէիցն գոլ, ոմանք զԵղիայ եւ զայլ ոք, վասն որոյ զգերագոյնս ի մարգարէսն, որ օրէնսգիր էր եւ Հրեղէն կառօք վերացեալ, երբ ի սալասաւորութիւն, զի յայտ լիցի տէրութիւն նորա եւ ծառայութիւն նոցա:

Երկրորդ՝ բամբաստին հրեայքն, թէ օրինազանց է եւ հայհոյիչ Աստուծոյ, զի զշաբաթս ոչ պահէ եւ զինքն Որդի Աստուծոյ կոչէ։ Եբեր զՄովսէս օրինադիրն վկայ, թէ տէր է օրինանց եւ ո՛չ լուծիչ։ Եւ Եղիայ, զի նախանձախնդիր էր փառացն Աստուծոյ, յամօթ արար զնա, թէ որդի է Աստուծոյ եւ ո՛չ հակառակ։

Երրորդ՝ զՄովսէս ի մեռելոց եւ զԵղիայ ի կենդանեաց եբեր, զի ցուցցէ զինքն դատաւոր կենդանեաց եւ մեռելոց եւ յարութիւն:

Չորրորդ՝ գեղիայ ի վեր ամբարձմանէ եւ ՎՄԻՍԿԱ ի գերեզմանէ եւ եզոյց գիւնքն Տէր երկնաւորաց եւ երկրաւորաց:

Հինգերորդ՝ առաքելալքն զանգիտ էին ի Հարչարանացն Քրիստոսի եւ ո՛չ կամէին զխաչ եւ զմահ Տեառն, եբեր զՄովսէս եւ զԵղիայ վասն նոցա, որ աղաչէին զՔրիստոս, զի փութով խաչեսցի յորմէ աշակերտքն մխիթարեցան:

Վեցերորդ՝ զարանց կատարելոց խնդրէր առաքինութիւն ի նոցանէ, զՄովսէս եւ զԵղիայ, որ յիւրեանց Հասակն ցուցին զառաքինութիւն եւ Հաճոյազան Աստուծոյ, եցոյց զի եւ նոքա յօժարեսցին:

Եւթներորդ՝ զի մի վհատեցին տալ զանձինս իւրեանց ի Հարա-
Հարանս, որպէս նոքա: Ոմն ըստ եղիպտացին եւ ոմն ըստ աքայապ
եւ յաղթեցին նոյնպէս եւ դուք յաղթեցէ՛ք ամենայն բռնաւորաց
աշխարհի:

Ութերորդը՝ ուսուցանել, թէ նոքա ապերախտ եւ անհնազանդ ժողովրդեան էին առաջնորդ եւ դուր՝ հլու եւ հնազանդ ազգին հեթանոսաց լինիցիք:

Ինչն երորդ՝ համարձակուլթիւն տայ առաքելոցն, թէ ոմն ծանրայլեզու եւ նրբաձայն էր եւ ոմն շինական եւ անկիրթ դպրութեան եւ յաղթեցին զիմաստուոնս: Նոյնպէս եւ դուք յաղթեցէք ամենայն իմաստնոց աշխարհի:

Դասներորդ՝ մի՛ պատճառէ՛ք զաղքատութիւն, զի երկոքեան անինչք էին, զի Եղիայ քան զմաշկեան ինչ ո՛չ ունէր եւ Մովսէս զոսկերան Յովսէփիւ բառբայր եւ դուք զմարմինն Բանին կրէ՛ք ըստ ձեզ եւ զշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ։

Մետապահանքորդ՝ եւ մի հոգայք վասն պիտոյից ձեր, զի մինն
մանանայ ուտէր եւ միւսն ի ձեռաց ագռաւու կերակրէր:

Երկոտասաներորդ՝ մի պատճառէ՛ք զսքանչելիս զի նոքա ոչ առին զամենայն շնորհս նշանաց, զի թէպէտ Մովսէս զծովն պատառեաց, այլ Պետրոս ի վերայ ալեացն Հետիոտս ընթացաւ եւ զԼերինա փոփոխէր եւ զԳեւս հանէր եւ ըստուերքն բազում զօրութիւնս կատարէր եւ թէպէտ Եղիայ մին մեռեալ յարոյց եւ առաքեալքն զբիւրս յարուցանէին եւ այն նախքան զխաչն:

Երեք տասաներորդ՝ զի զհեղուծիւնն Աստուծոյ ի Մովսիսէ ուս-
ցին եւ զվրէժ խնդրելն ի Նզիրայէ:

Զորքեր տասներորդ` զի խնամակալ եւ սաստ լիցին ժողովրդեանն զխնամք մեղուցելոցն ի Մովսիսէ ուսեալ, որ ասէր, թէ «Թող, ապա

զարեգակ եւ սայ նոյն է, որ այժմ մարմնով է պայծառացեալ: Եւ զնոյնս վկայէր Հեղիաս, որ ետես ի լերինն Քորեբայ ի սիք հանդարտ՝ զանմարմինն Աստուած եւ այժմ մարմնով երեւի: Երկրորդ՝ վկայէր՝ սա է օրենսդիր հնոյն, որ ի լերինն Սինեայ պատուիրեաց ինձ անմարմնապէս եւ, եկեալ այժմ մարմնով, նոր օրէնս դնէ, նոր ժողովրդեան իւրոյ: Երրորդ՝ վկայէր զօրինակացն, եթէ զամենայն նուէրս պատարագաց զոր մատուցի վասն սորա, սայ է ճշտմարտութիւնն, վասն որոյ աղերսէր ի մահ խաչի: Զորրորդ՝ վկայեաց, որ ասաց «Մարգարէ յարուցէ ձեզ Տէր իբրեւ զիս նմա լուիջիք» (Բ. Օր. ԺԸ. 15): Սայ է մարդարէն որպէս դուք կարծէք եւ Տէր մարգարէիցն որպէս ես վկայեմ: Հինգերորդ՝ վկայէր, որ ասաց «Տեսանիցէք զկեանս ձեր կախեալ զփայտէ, ի յորոյ յօրինակն ես պղնծի օձ արարի», որ կեցուցանէր զհարեալսն յօձից. սա է կեանքն եւ կենդանարարն, որ զհարեալս ի մահաբեր թունից վիշապին, կեցուցանէի ձեռն խաչին: Վեցերորդ՝ վկայէր վասն մահու խաչին, թէ կատարուան ամենայն օրինացն խաչն է: Եւ մարդեղութեան խորհուրդ քո վասն խաչին է եւ ազատութիւն մարդկան խաչիւն լինի: Եւ խոստումն ամենայն նահապետացն խաչիւն կատարի, վասն որոյ աղերսէր փութով ելանել ի խաչ եւ կատարեալ յերուսաղէմ:

Հարց. Ստորագրապէս Մովսէս եւ Եղիայ Է՞ր, թէ՞ նմանութիւն նոցա:

Պատասխանի. Ոմանք ասեն, թէ հրեշտակ էր ի դէմս նոցա կերպարանեալ յաւդոյ: Եւ այս սուտ է, զի Աւետարանն Մովսէս եւ Եղիայ ասէ եւ ոչ նման նոցա: Սակայն Եղիայ իւր մարմնովն երեւացաւ: Իսկ հոգին Մովսիսի ձեւացեալ յօդոյ: Եւ թէ իւր մարմնովն յարուցեալ ուսի սատանայ պատերազմ էր վասն Մովսիսիեան մարմնոյն: Եւ այս կատարելի է ամենագորին Աստուծոյ:

Հարց. Ո՞րպէս ճանաչեն առաքեալքն զՄովսէս եւ զԵղիայ:

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք՝ Ժ. ծանօթութեամբ: Նախ՝ զի երեւացան մինն քաւղ արկեալ եւ միւն մաշկեակ զգեցեալ: Երկ- ըրորդ՝ մինն լուսաւորեալ դիմաւք եւ միւսն հրեղէն կառօք, մինչ մերձեցան ի Քրիստոս եւ նուազեցան ի մեծի լուսոյն: Երրորդ՝ ի ձեռն Մովսիսի գաւազան եւ տախտակք եւ զ<յ>ուսուփն Եղիայի մաշկեակ: Չորրորդ՝ զերեսն Մովսիսի պակաս ի հերացն եւ զԵղիայ՝ թավարծի: Հինգերորդ՝ Մովսէս թօթովախօս լեզուաւ եւ Եղիայ՝ համարձակ: Վեցերորդ՝ պատկերք նոցա դրոշմեալ ի գիրս այն եւ

ճանաչեցին: Եւթներորդը՝ յիւրեանց իսկ լուան զանուանս՝ մեծա-
րելով մի զմի. յերկրպագութիւն Քրիստոսի: Ութներորդը՝ ի Տեառնէ
լուան յորժամ խօսէր ըստ նոսա: Իններորդը՝ կամ հոգւովն ծանեան,
որպէս Յովհաննէս զփրկիչն ի մէջ բազմախուռն ամբօխին: Տաս-
ներորդը՝ եւ իսկայպէս զի օրինակ էր հանդերձելոյն, որպէս անդ
սուրբքն ճանաչեն զմիմեանս, նոյնպէս եւ աստ:

Պարասխանի եւ Պերրուս (Մարթ. ԺԷ. 4):

Հարց. Ու՞մ տալ պատասխանի. յայտ է, զի մարգարէիցն որք աղաչէին զՔրիստոս, փութով ելանել յերուսաղէմ եւ ելանել ի խաչ զի կատարեսցի փրկութիւն մարդկան: Եւ ի խոր խոց էր Պետրոս, յորժամ լսեր զմահ Տեառն վասն որոյ ասէ:

Բարիոք է մեզ աստ լինել (Մարթ. ԺԷ. 4):

Ֆարիոք է մեզ ասար լինել (Սարգիս, ՕԼ. 4)։
Նախ՝ զի յայտնապէս չիշխէր հակառակել, զի մի պատժեցի,
որպէս յառաջն, բայց այլ բանիւք զնոյն ակնարկէր։ Երկրորդ՝ տե-
ղիքն անապատ եւ ապա հովսէր ամենայն խռովութեանց։ Երրորդ՝
օգն բարեխառն եւ տաղաւար շինէին կամ ամպ հովանի լինելոց
էր։ Չորրորդ՝ զի հանգուցեալ եմք աստ լսելեօք ի հակառակաց
դպրացն։ Հինգերորդ՝ ի հոտոտելիս ունիմք բուրեալ զհոտ անուշ
արքայութեանն։ Վեցերորդ՝ զՔրիստոս այնպէս պայծառ փառօք
տեսանէին զոր հրեայքն անարգեին։ Եւթներորդ՝ ուրախ եղեն ընդ
Մովսիսի եւ Եղիայի բնակելն։ Ութերորդ՝ ցնծացան զի հեռացան
ի կայիփայ եւ Հերովդէէ։ Իններորդ՝ Եղիայ աստ է. հուր իջուսցէ
թշնամեացն եւ այրէ, որպէս զերկու յիսնապետսն։ Եւ Մովսիսիւ
մտանեմք յամպն եւ յիմանայ ոք թէ աստ հմք։ Տասներորդ՝ զի
անաշխատ կերիցեն Մովսէս մանանայ տա եւ Եղիայ ջուր անձրեւ
յերկնից։ Մանաւանդ թէ Քրիստոս հաց ու ձուկն։ «Բարիոք մեզ ասար
լինել»։

ՎԱՍՆ ՏԱՂԱԲԱՐԱՅՆ

«Արասցուք երիս փաղաւարս՝ քեզ եւ Մովսիսի եւ Եղիայի» (ԿՆՆ
Մատթ. ԺԷ. 4):

Մապրթ. ԺԷ. 4):

Ասէ Աւետարանն. «Զարիւրեալք էին եւ ոչ զիպեր զինչ խօսեր» (Կեն
Մարկ. Թ. 5): Նախ՝ յերկեղ է մահուն, որ ունէր ի սրտի: Երկրորդ՝

Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի ցուցցէ, է՝ յերկնից
յԱստուծոյ ճայնս եւ ոչ յայլուստեք: Երկրորդ՝ զի յորդոյ ուղեալ
էին, այժմ ի հօրէ ուսանին եւ յետոյ ի Հոգւոյն Սրբոյ: Զորրորդ՝
որպէս ի Հինն առ Մովսէս եւ առ Յոր յամպոյն խօսեցաւ այսպէս
ի նորս, այլ անդ մրրկեալ եւ միգապատ ամպով, որ զսպառնալիք
ցուցանէր եւ աստ լուսաւոր, որ զուրախութիւն աւետարանէր:

Հարց. Զի՞նչ է բարբառն, որ ասէ. «Դա է որդի իմ սիրելի» (Մատթ. ԺԷ. 5):

ԹԷ. 5):

Պատասխանի. Նախ՝ առ Պետրոս իմասցի, որ զանգիտէր մահուան Քրիստոսի: Եւ նախ մոռացաւ զբանս մարգարէիցն եւ օրինացն, որ վասն չարչարանացն Քրիստոսի: Երկրորդ՝ մոռացաւ զդաւանումն իւր որդի Աստուծոյ գոյ եւ կենդանի: Երրորդ՝ ընդդէմ եկաց Քրիստոսի եւ ասէր քաւ լիցի քեզ տէր մեռանել: Չորրորդ՝ ընդդէմ պատասխանէր Եղիայի եւ Մովսիսի: Աստ ասէր Հայր. «Գոնեայ լու՛ր ինձ եւ մի տրտմիր»: Նախ զի որդի է իմ եւ ամենագոր որպէս ես: Երկրորդ՝ զի որդի է իմ եւ ոչ ոք վայրապար մատնէ զորդի իւր ի մահ: Եւ այն զի սիրելի որդի: Նախ զի ոչ այնպէս սիրես դու որպէս ծնօղս սիրեմ: Երկրորդ՝ թէ զորդիդ սիրէս՝ զծնօղս վասն է՞ր ատես եւ թշնամանես: Զի ոչ եմ քան զԱբրահամ անգութ եւ տկար, որ նայ զորդին իւր ետ ի մահ եւ ես ոչ տամ վասն փրկութեան աշխարհի:

ԸՆԴ ՈՐ ՆԱԾԵՑԱԲ

Նախ՝ զի դեովաւ լինի հաշտութիւն աշխարհի: Ասեն թէ յԱդամա հետէ հայր Աստուած ընդ մարդոյ ոչ խոստացաւ մինչ ի Յորդանան եւ ի Թաբօր: Զի որդովն հաշտեցաւ ընդ մարդկային բնութիւնս: Երկրորդ՝ զի համակամ է ինձ եւ համագործ: Ապա՝ «Դմայ լուարուք»: Նախ՝ զի կամի ի խաչ ելանել, մի ընդդէմ դառնայք: Երկրորդ՝ զոր ինչ խօսի ի կամաց իմոց բարբառի ունկն դիր լերունք: Դարձեալ դա է որդի իմ սիրելի զէ. գերազանցութիւն ցուցանէ առ որդի: Նախ՝ որ ասէ դա զմիաւորութիւն բանին եւ մարմնոյն ցուցան է անբաժանելի, զի ոչ ասէ դոքայ որ է Բ. անձն եւ ոչ ի դմայ, որ է Բ. բնութիւն: Երկրորդ՝ որ ասէ է որպէս ասաց ես եմ որ էն, այսինքն՝ մշտնջենաւոր եւ անփոփոխեալ մարմնով: Երրորդն՝ որդի, այսինքն՝ ի բնութենէ իմէ ծնեալ, նախքան զյաւիտեանս եւ

ժամանակաւ ծնեալ ի մօրէ նոյն որդի։ Չորրորդ` իմ, այսինքն` համագոյակից իմ եւ ոչ կրտսեր եւ միաւորեալ մարմնովն փառակից ի մեղեալ։ Հինգերորդ` որ ասէ սիրելի, զհամակամուծիւնն ընդ իւր ցուցանէ, զի մի է կամք ու մի գործ, հօր եւ բանին մարմնացելոյ։ Եւ սիրելի զի ոչ է ատելի, որպէս հինն իսրայէլ։ Վեցերորդն` հաճեցայ զիւր եւ զՀոգւոյն հաճութիւնն ասէ։ Ի տնօրէնութիւնն որդ[ւ]ոյ։ Եւթներորդ` դմայ լուարուք, որ հաւասար է իմ եւ ձեզ, զի Աստուած է մարդացեալ։ Այլ եւ զվճիռ դատաստանին լուարուք։

բօր: «Դայ է որդի իմ սիրելի»:

բօր: «Դայ է որդի իմ սիրելի»: Պատասխանի. Նախ՝ ցուցանէ զի վկայեալն որդի Աստուծոյ է եւ մարդ միացեալ: Երկրորդ՝ զառաջինն լուաւ Յովհաննէս, զերկրորդն առ առաքեալքն: Երրորդ՝ զառաջինն լուան կենդանիք զերկրորդն՝ մեռեալքն: Իսկ առ մեզ: Նախ՝ զի մկրտելովն լինիմք նութեամբ հաճելիք եւ ընտրեալք նմա: Երկրորդ՝ զառաջին ձայնն ոչ լսեցին մարդիկ, զի ներգործութեամբ էր շնորհ եւ զերկրորդ՝ ի թաքօր լուիցեն, զի խոստմամբ աւետարանէ: Երրորդ՝ առաջինն տայ մեզ զորդեգրութիւն շնորհաց, որ ի յայժմուս, երկրորդ՝ տայ զորդեգրութիւն փառաց, որի ի հանդերձեալն:

Հարց. Վասն է՞ր անդ Հոգին աղանակերպ էջ եւ աստ ամպ լուսաւորիլ:

«ԱՆՈՐԻՒ»:
Պատասխանի. Նախ՝ զի անդ զանմեղութիւն մկրտելոցն նշանա-
կէր եւ աստ զփառս յարուցելոցն: Երկրորդ՝ անդ զմարմին խոնար-
հութեան Բրիտտոսի եկէր մարմնաւոր աղաւնին եւ աստ զփառս
Աստուածութեանն ցուցանէր ամպ լուսաւոր:
Աստուածութեանն ցուցանէր ամպ լուսաւոր եւ աստ՝ ոչ:

Հարց. Վասն է՞ր անդ երկինք բացաւ ու անկէստեղծ աշխարհաց անդ թէ որք մկրտին մտցեն յարքա-

Պատասխանի. Նշանակեաց անդ թէ որք սկզբնաւոր յայտնուած էր ի վերջոյն զարգացողութիւնն երկնից: Եւ աստ նոյն ինքն է յարութիւն եւ արքայությունն:

Թիւն: Հարց. Վասն է՞ր հրեշտակք ոչ սպասաւորեն, որպէս ի յայլ տնօրէնութիւնս:

Պատասխանի. վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի փառաւորեալ մարմնոյն Քրիստոսի, զփառս մարմնոյ մեր նշանակէ եւ ոչ զհրեշտակաց: Երկրորդ՝ որդեգրութիւնն մեր. ո՛չ ի ձեռն հրեշտակաց եղեւ, այլ Որդւով եւ Հոգւովն, վասն որոյ եւ ոչ ի մկրտութիւնն

Հրեշտակք մերձեցան: Երբորդ՝ յայնժամ զփրկութիւն մարդկան
Հրեշտակք աւետեցին, այժմ զփրկութիւն Հրեշտակաց մարդիկք:
Չորրորդ՝ որպէս յանմարմնութեան մարդիկ ի Հրեշտակաց ուսան,
այսպէս ի մարդեղութիւնս մարդիկ Հրեշտակաց ուսուցին, ըստ
նմա յեկեղեց[ւ]ոյ ուսան զբազմապատիկ իմաստութիւնս:

Հարց. Վատն է՞ր անկանի ձայնէն, զի ահայ ի Յորդանան ու որոտումն առ խաչին լուան եւ ո՛չ երկեան:

Պատասխանի. Վասն Ը. պատճառի: Նախ՝ զի տեղին անապատ
էր եւ ո՛չ ի մէջ խառնամբօսի որպէս ի Յորդանան: Երկրորդ՝ զի
լեառն բարձր էր եւ անձայնահաս: Երրորդ՝ ծածուկ էր ի մարդ-
կանէ: Չորրորդ՝ զի այլակերպս տեսին զՏէրն: Հինգերորդ՝ լոյսն
սեռն եւ սաստիկ էր: Վեցերորդ՝ ամպն տարածեալ ի վերա: Եւթնե-
րորդ՝ ձայնն հարկու էր: Ութերորդ՝ յանկարծակի:

Հարց. Վասն է՞ր ընթուռնեաց եւ յոտն կացին:

Հարց. Վասն է՞ր ընթերցեաց եւ յոտն կացին.
Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի յերկիւղէն մի՛ մո-
ռացին զտեսիլն. մինչդեռ ձայնն ի յականջն էր եւ հոտ ծաղկին
յունգունքն, այն որ ասաց. «Ե՛ս ծաղիկ դաշտաց, շուշան հովտաց» (Երգ Բ.
1) եւ տեսիլն յաչքն եւ բանքն, ի միտս մնաց: Երկրորդ՝ հօր ընկէց
եւ ձայն եւ ձեռք որդոյն կանգնեաց, զի իմացին թէ նա է զօրա-
ցուցիչ նոցա: Երրորդ՝ ցուցանէ թէ զանկեալ եւ զկործանեալ բնու-
թիւնս նա յարուսցէ խաչիւ եւ յարութեամբն իւրով: Չորրորդ՝ զի
ահագին երեւմանն Աստուծոյ եւ ձայնին միջնորդութեամբն Քրիս-
տոսի կարողանամք տեսանել ի հանդերձեալն:

Հարց. վասն էր տեսին զՅիսուս միայն:

Հարց. վասն էր տեսին զՅիսուս միայն:
Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ յորժամ վկայեցին Մովսէս եւ Եղիայ, դարձան ի տեղիս իւրեանց: Երկրորդ՝ զկարօտութիւնս իւրեանց լցին եւ դարձան: Երրորդ՝ փութացան աւետիս տալ հոգւոցն: Չորրորդ՝ զի բարբառն հօր ի Քրիստոս ձգեսցի եւ ոչ ի նոսա:

ի նոսա: Հարց. Վասն է՞ր ասէ. «Մի ումեք ասէք զտեսիլդ»: Ժողովուրդը խորհարարեալ ասաւ. «Երբեք չենք տեսնուիր ինչպէս ինչպէս ինչպէս: Նախ՝ զի ո՛չ կա

Հարց. Վասն է՞ր ասէ. «Մի ումեք ասէք զտեսիլիւն»:
Պատասխանի. Վաս ժ. պաճառի: Նախ՝ զի ո՛չ կամէր զմեծա-
մեծ զսքանչելիսն յայտնեալ, զի ոչ կարէին տանել տղայաբարոյք
գոլով: Երկրորդ՝ զի ո՛չ հաւատային թէ զՄովսէս եւ զԵղիայ երեք
ի մեռելոց եւ կենդանեաց: Երրորդ՝ զի անարժանս համարէին զԳ.
գծուծ արսն աստուածտեսութեանն եւ ամպոյ եւ ձայնի, որ ամե-
նայն իսրայէլ եւ Մովսէս հազիւ լսէին: Զորրորդ՝ թէ այսպիսի պայ-

ծառ երեւմունք եւ ձայն Աստուծոյ զի արդ լերին էր ծածուկ եւ ոչ
ոք լսէր զահագին բարբառն: Հինգերորդ՝ զի չունէին ընդ ինքեան
զՄովսէս եւ զԵղիայ վկայ բանիցն: Վեցերորդ՝ նա եւ ո՛չ ամենայն
աշակերտքն էին տեսող եւ վկայ բանիցն, բայց միայն Գ.ն: Եւթնե-
րորդ՝ թէ այսպէս համբաւեալ էին եւ հաւատացեալ եւ յետոյ զնա ի
խաչ տեսեալ բազում գայթակղութիւն եւ վնաս լինէր: Ութերորդ՝
զի կամեցաւ ի խաչին, նախ ի հայր աւանդել զպտուղ տնօրէնու-
թեան իւրոյ: Եւ ապա՝ այլոց ուսուցանել ըստ նմա, հայր ի ձեռս
քո աւանդեմ, այսինքն՝ զկատարումն տնօրէնութեանս: Իններորդ՝
կամեցաւ նախ հոգւոցն տեսանել զայնպիսի լոյսն եւ ապա մարմ-
նաւորաց քարոզել: Տասներորդ՝ կամեցաւ զճշտմարտութիւնն իւր
ցուցանել եւ ապա՝ զօրինակն ուսուցանել: Վասն որոյ ասէ. «Մինչեւ
Որդի մարդոյ ի մեռելոց յարիցէ» (Մատթ. ԺԷ. 9): Եւ այս վասն Ժ. պատճա-
ռի: Նախ՝ զի զորոտումն լսիցեն եւ ապա հաւատասցեն: Երկրորդ՝
զի զհոգին որոտմամբ ընդունիցիք, եւ ամենեքեան համաձայնես-
ցին: Երրորդ՝ զի նշանք խաչելութեանն ձեզ զօրավիգն լիցին, որ
երկիր շարժեցաւ. վեմքն պատառեցան եւ լուսաւորքն խաւարե-
ցան եւ այլն: Չորրորդ՝ զի գայթակղութիւն խաչին բարձեալ լիցի
յարութեամբն եւ հաւատասցեն: Հինգերորդ՝ դուք զօրացեալք ի
Հոգւոյն, թէ ո՛չ հաւատան ձեզ, զմեռեալս յարուցանէք ի յանդի-
մանութիւն նոցա եւ ի փառս ձեզ: Վեցերորդ՝ յորժամ մեռեալք
յառնեն հին եւ նոր եւ մտցեն ի քաղաքն. օգնեսցեն վկայութեանն
ձեր: Եւթներորդ՝ հրեշտակն քարոզէ յարութիւնն իմ, յայնժամ
հաւատան, թէ որ զինքն յարոյց ի մեռելոց, կարող է եւ զՄովսէս
յարուցանել: Ութերորդ՝ ասեն առ խաչին տեսցուք, թէ Եղիայ գայ
ի փրկել զդայ այժմ, նախքան զբանս բերէ զԵղիայ եւ զայլս յառա-
քելոցն եւ ի մարգարէիցն վկայ, զի կարող է զԵղիայ եւ զբազումս
բերել: Իններորդ՝ պատճառն ընդհանուր մարդկան է յարութիւնն
Բրիտանոսի. պարտ էր նախ պատճառին եւ ապա պատճառ ելեացն
երեւել եւ յայնժամ դիւրահաւատն: Տասներորդ՝ յորժամ ամպօք
վերանամ յերկինս, յայնժամ հաւատան, թէ կարող էր զԵղիայ յերկ-
նից բերել եւ լուսափայլ ամպովք երեւել եւ ամպօք դայ միւսան-
գամ ու զընտրեալս իւր յափշտակել ամպօք յերկինս:

Հարց. Ուրքա՞ն միջոց է ի պայծառութենէն մինչեւ ի յարութիւնն:
Պատասխանի. Խ. օր: Եւ յայտէ ի չորից: Նախ՝ զի յետ Խ. աւուր
յարութեանն հաստատեցին Տեառն եղբայրն ու առաքեալքն զՏօն

այլակերպութեանն: Երկրորդ՝ զի եւ անդ ի մինչ ի տօն վերացման խաչին Խ. օր հանդիպի: Երրորդ՝ ի վեցն աւգոստոսէ մինչ ի ԺԴ. սեպտեմբերի Խ. օր է: Չորրորդ՝ զի յետ սատակելոյ Նեոին եւ Եղիայի եւ Ենովքայ վերանալոյն, մինչ յարութիւնն հասարակաց թուեն ոմանք Խ. առուրս եւ ոմանք ԽԵ.: Եւ այս է պատճառն զի մինչ ի յուրբաթ խաչին ԽԵ., եւ Բ. օր ուրբաթին եւ՝ շաբաթն, եւ՝ կիրակէն եւ պատկեր օր այլակերպութեանն լինի ԽԵ.: Այսքան ի խորհուրդ այլակերպութեան Փրկչին:

Արդ երանելիք են առաքեալք, որք յարակից եղեն Քրիստոսի եւ տեսողք փառացն, բայց թէ եւ մեք կամիցեմք առաւել եւս տես- նեմք, զի նոքայ փոքր մի եւ կիսաբաց տեսին, զի ո՛չ կարէին տե- սանել։ Այլ որք արժանաւորին լիաբոլոր փառօքն հաւը, տեսանեն զՔրիստոս յայնժամ Մովսիսիւ եւ Եղիայիւ իսկ ի վերջինն Հանգերձ բիւրս բիւրուց հրեշտակօք եւ Սէրովբէիւք։ Եւ զոր այժմ ամպ էր յարկն, յանժամ երկիրքն գալարեալ եւ փառքն Աստուծոյ յայտ- նի երեւեալ։ Եւ ո՛չ ի լեառն երկրի, այլ յերկնիցն ի յիմանալին։ Եւ ո՛չ ժամ մի, այլ միշտ։ Ո՛չ միայն տեսանելովն, այլ եւ լինելովն պայծառքն զարեգական ըստ նմա գա՛ս Աստուած ի մէջ աստուածա- ցելոց։ Ոչ որոտումն դողութեան, այլ բարբառ քաղցր թէ՝ եկա՛յք օրհնեալք ծառանգեցէ՛ք։ Եւ դէմ ընդ դէմի Քրիստոսի խօսակից, զի դատաստանի է ժամ եւ հատուցման։ Իսկ մեղաւորքն ո՛չ նոյնախ- սիք, այլ երթայք ի հուրն եւ ծառայ չար եւ վատ։ Եւ թէ կապեցէ՛ք զճեռս եւ զոտս եւ ո՛չ ունի Հանգերձ հարսանեաց եւ տապարաւ կտրէ։ Եւ զմասն ընդ կեղծաւորսն եւ զմնացեալսն յուռկանէն ըն- կենուլ ի բաց։ Ոչ լինի անդ երեսօք կամ կաշառօք, ո՛չ հարուստ ու ո՛չ աղքատ, ո՛չ ծառայ եւ ո՛չ ազատ, ո՛չ իմաստուն եւ ո՛չ տգետ։ Այլ ամենայն որ աստի կենացս է, անցանի եւ գործքն թագաւորէ, զի հատուցումն է ըստ գործոց եւ քննիչ եւ յանդիմանիչ նոյն ինքն արդար դատաւորն, որում արժանի լիցուք զերծանել յայնմ ամե- նայնէ եւ ուրախութեամբ տեսանել զնա աղօթիւք եւ բարեխօսու- թեամբ ամենայն սրբոց եւ նմայ փառք յաւիտեանս. ամէն։

ՎԱՍՆ ԵՂԻԱՅԻ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Հավց. Զինչ է «Դպիրք ասեն Եղիայի նախ պարտ է գալ» (Մարթ. ԺԷ.

Պատասխանի. Դպիրքն այսպէս մեկն էին թիւր եւ համբաւեալ որպէս գալուստն Քրիստոսի, նոյնպէս եւ Եղիային, որպէս որք հարցինն զՅովհաննէս Եղիայ ես, թէ մարգարէն զոր Մովսէս ասաց: Եւ այս էր պատճառն, որ զԲ. գալուստն Քրիստոսի խառնէին եւ մի ասէին, եւ զԲ. կարապետն՝ մի, եւ զՔրիստոս ուրանալ տային:

Հարց. Ու՞ր ասացաւ Բ. կարասկեան:

Հարց. Ու՞ր ասացաւ Բ. կարապետն.
Պատասխանի. Վանս Յովհաննու, Եսայի բարբառոյ ասէ եւ Դաւիթ պատրաստեցից զճրագ օծելոյ իմոյ: Եւ Մաղաքիայ առաքեցից զհրեշտակ իմ վասն Յովհաննու ասէ. Եւ առաքեցից զԵղիայ թեզբացի, որ հաստատեսցէ զսիրտս Հարց յորդիս, այսինքն՝ զմիտս հրէիցն ի բանս առաքելոցն, այս վասն Եղիայի ասէ:

Հարց. Վասն է՞ր զեղիւայ յայտնապէս զանունն յիշեն եւ ոչ
զՅովհաննէս:

Պատասխանիր. Որպէս առաջին դալուստն ծածուկ էր, նոյնպէս
եւ կարապետն եւ վերջինն յայտնի, նոյնպէս եւ կարապետն:
Եւ զի նոյնն էր զայնոցանիւն սոքա:

Հարց. Որպէ՞ս նմանին եւ զանազանին սոքա:

Հարց. Որպէ՛ս նմանին եւ զանազանին սոքա՛.
Պատասխանի. Չորիւք զանազանին: Նախ՝ անուամբ: Երկրորդ՝
քաղաքաւ. Եղիայ Թեղբացի եւ Յովհաննէս Հրէաստանի: Երրորդ՝
ազգաւ. Յովհաննէս Ղեւտացի եւ Եղիայ՝: Չորրորդ՝ ժամանակաւ.
Յովհաննէս առաջին գալստեանն եւ Եղիայ վերջին, որպէս ասէ՝
«Գուցէ եկեալ հարկանիցեմ գերկիր միանգամայն» (Մաղաք. Դ. 5), այսինքն՝
ահագին դատաստանաւն: Իսկ նմանին Ժ. կերպիւ. նախ՝ երկուքն
կոյսք: Երկրորդ՝ յանապատի բնակեալ: Երրորդ՝ մաշկեակ զգե-
ցեալ: Չորրորդ՝ մարգարէք: Հինգերորդ՝ կարապետք Քրիստոսի:
Վեցերորդ՝ վկայեալ ի մարգարէից եւ՛ սայ, եւ՛ նայ: Եւթներորդ՝
համարձակ քարոզեալ: Ութերորդ՝ երկուքն երեք ամ եւ կէս: Ին-
ներորդ՝ հրէիցն քարոզեն: Տասներորդ՝ սպանմամբ սրոյ. սայ ի
Հերովդէէ եւ նա ի Նեոնէն վկայեալ: Ապա ճշմարիտ պատասխա-
նաեաց Քրիստոս, թէ Եղիայ եկն եւ գալոց է, ոչ միայն որ ի Թա-
բոօր եկն, այլ զի Յովհաննէս եկն, Եղիայ գալոց է:

ՎԱՍՆ ԿԱՐԾԵԱԼ ՍԵԱՆՑՆ

Հարց. Զինչ է կարծեալ սիւնքն:

¹ Ինչպես այս, այնպես էլ ՄՍ 5589 ձեռագրում (259ա) «Եղիայ» բառի կողքը տեղ է թողած՝ հավանաբար հետազայում ազգությունը լրացնելու համար:

Պատասխանի. Երեք աշակերտքն, որ ի լեառն ելին եւ եղեն
աթոռք եւ վկայք Սուրբ Երրորդութեանն. նոքա են Գ. սիւնք եկե-
ղեցոյ, որպէս խոհեմութիւն, արիութիւն եւ ողջախոհութիւն, եւ՝
հաւատ, եւ՝ յոյս, եւ՝ սէր, ի հոգիս մեր: Նոքայ ո՛չ էին անդ յորժամ
այլ առաքեալքն ոչ կարացին բժշկել դիւահարն:

Մարկոս Թ. 1-12

ԲԱՐՍԵՂ ՄԱՇԿԵԻՈՐՅԻ

(ፋ.ገጠካ ሆኑ.)

Բան. Հարցին ցնա եւ ասեն. «Զի՞նչ է այն զոր դպիրքն ասեն՝ եթէ նախ Եղիայի պա՛րփ է գալ»: Նա պափասխանի եփ նոցա եւ ասէ. «Եղիա նախ եկեալ՝ յարդարեսցէ՛ զամենայն: Իսկ զիա՛րդ գրեալ է զորդոյ մարդոյ, զի բազում ինչ չարչարեսցի եւ անգոսնեցի: Այլ ես՝ ասե՛մ ձեզ, եթէ Եղիա եկն, եւ արարին ընդ նմա զինչ եւ կամեցան. որպէս եւ գրեալ է վասն նորա» (Մարկ. Թ. 10-12):

Մեկնութիւն. Պարտ և արժան էր ամենայն հաւատացելոց այն-
քան գիտող և ծանօթ լինել աստվածային գրոց՝ մինչ զի չլինե՛լ
կարօտ յայլոց ուսանել, այլ միայն յԱստուծոյ և յաստուածային
գրոց. ըստ այնմ որ ասէ՝ թէ եղիցին ամենեքեան ուսեալք յԱս-
տուծոյ (հմմտ. Եսայի ԾԴ. 13): Զի որպէս ամենայն արուեստ ի ձեռն
գործեացն իւրոց կատարեալ լինի, և առանց գործեացն՝ թէպէտ և
կարի՛ հմուտ է արուեստաւորն, չկարէ՛ ինչ վճարել. այսպէս և որ
քան զամենայն արուեստ մեծ է քրիստոնեութիւն՝ գործեօք իւ-
րովք կարե՛ կատարիլ. և գործիք քրիստոնեութեան՝ ասացուածն
աստուածաշունչ գիրքն են, զոր պարտ և պատշաճ էր ամենեցուն
այնքան գիտել՝ մինչ զի առնել կարօտ յայլմէ ուսանել. զի անսուտ
է բանն Քրիստոսի՝ որ ասաց, թէ խնդրեցէք՝ և գտջիք, բաղխեցէք՝
և բացցի (հմմտ. Մարթ. Զ. 7):

և բացցի (հմմտ. Մարթ. Զ. 7):

Այլ վասն զի բազումք գյուղով պատճառս ի մէջ բերեն. այսինքն է, գորդիս սնուցանել՝ կանանց հոգալ՝ և թագաւորական հարկաց. սորին վասն չառնուն յանձն զայսպիսի աշխատութիւն: Վասնորոյ աղաչեմ, յորժամ զայլոց ասացեալսն լսիցէք՝ միտ դիք յօժարու- թեամբ, և գոնէ այնչափ խնամ տարջիք՝ որչափ ինչս ժողովելոյ.

Թէպէտ և անսկառեհ է զայս ասել՝ սակայն ա՛յնչափ սէր ցուցէ՛ք
առ լսելու թիւն բանին, և վասն այսորիկ բիւր չարեաց պատահեմք
ի գլոց տգիտութեան:

Ի դրոց տգիտութենէ:
Զի զորօրինակ առանց լուսոյ ո՛չ ոք կարէ ուղիղ գնալ. սո՛յնպէս
և որք ո՛չ հային ի ճառագայթս աստուածային գրոց՝ հանապազ
մեղանչեն: Վասնորոյ բացցուք այսուհետև զաչս մտաց մերոց առ
պայծառութիւն աւետարանական բանիս Մարկոսիս, որ թէպէտ
յաշակերտաց կարգի գոլով՝ սակայն վերագո՛յն գտաւ քան զբա-
ղումս ի վարդապետաց, ըստ որում ասէ:

«Նարցին ցնա և ասեն. “Զի՞նչ է այն զոր դպիրքն ասեն՝ եթե նախ եղիայի պարտ է գալ”: Նա պատասխանի եր նոցա և ասէ. «”Եղիա նախ եկեալ՝ յարդարեացէ զամենայն”» (Մարկ. Թ. 10-11):

Երկու՝ գալուստ ասեն աստուածային գիրք՝ Քրիստոսի, որպէս
և է իսկ: Զմին՝ զանխուլ և ծածուկ, ըստ այնմ՝ «Իջցէ՛ որպէս զանձրն
ի վերայ գեղման որպէս զցօղ ցօղեալ յերկիր» (Սաղմ. ՀԱ. 6) և թէ՛ «երևեցաւ
շնորհքն Աստուծոյ փրկիչ ամենայն մարդկան» (Կրն Տիպ. Բ. 11). և «շնորհեաց
մեզ զամենայն յանցանա մեր» (Կող. Բ. 13):

*Իսկ զմիւսն՝ յայտնի է երևելի, ըստ այնմ թէ՛ «Աստուած մեր յայր-
նապէս եկեցէ և հոր առաջի նորա բոբոքեացի» (Կրն՝ Սաղմ. ԽԹ 3). և թէ
«ակնկալցութ յայարնութենէ մեծին Աստուծոյ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի» (հմմտ
«Տալմուդական խմբագրութեան» (Եբր. Թ. 28): Եվ
Տիր. Բ. 13), և «թէ յերկրորդումն առանց մեղաց յայարնեացի» (Եբր. Թ. 28): Եվ
«առաջնոյն կարապետ և յառաջընթաց զմկրտիչն ասեն. ըստ այնմ՝
«Ձայն բարբառոյ յանապարհի, պատրաստ արարէք զճանապարհի տեսն»
(Մատթ. Գ 3) և թէ՛ «ահա ես առաքելցի գիրեշտակ իմ առաջի իմ որ հանդեր-
ձեցէ զճանապարհս իմ» (հմմտ. Մատթ. ԺԱ. 10):*

Որպէս և ասէր իսկ, [թ]. «Արարէք պիտոյ արժանի ապաշխարութեան» (հմմտ. Մատթ. Գ. 8), *զի ահա եկն դառ յԱստուծոյ՝ որ բառնայ զմեզս աշխարհի* (հմմտ. Յովհ. Ա. 29): *Իսկ երկրորդին կարապետ և նախընթաց զԵղիա ասեն. ըստ այնմ [թ]. «Ահա ես առաքեմ առ ձեզ զԵղիա Թեգբաց զԵղիա ասեն. ըստ այնմ [թ]. «Ահա ես առաքեմ առ ձեզ զԵղիա Թեգբացի»* (Մաղաք. Դ. 5): *Սակայն դպիրքն զերկոսին ընդ միմեանս խառնակէին, և միայն զերկրորդ գալստենէն պատմէին ժողովրդեանն, և ասէին, [թ] սա էր Քրիստոսն՝ ապա Եղիայի նախ պարտ էր գալ: և ասէին, [թ] սա էր Քրիստոսն, ապա Եղիայի նախ պարտ էր գալ:*

Յաղագս այսորիկ հարցանքն աշակերտքն ընդ ինչ ասեն. Զի՞նչ է այն զոր դպիրքն ասեն՝ եթէ նախ Եղիայի պարտ է գալ: Ոչ եթէ ի դրոց ինչ գիտէին՝ զի արք տգէտք և առանց դպրու-

Թեան էին, այլ ի դպրացն լուեալ էին. զի տարածեալ էր բանն ի մէջ ժողովրդեանն, որպէս և Բրիստոսի գալստեանն համբաւն: Վասնորոյ և շամարտացին ասէր՝ թէ «Մեսիան գալոց է, նա պատմեսցէ զամենայն» (հմմր. Յովհ. Դ. 25): Եվ փարիսեցիքն զՅովհաննէս հարցանէին՝ միթէ եղիա իցես դու, կամ մարգարէ՞ն (հմմր. Յովհ. Ա. 21): Եվ զի ոչ կարէին աշակերտքն իմանալ զասացեալսն ի Բրիստոսէ, կամեցան ստուգել զճշմարիտն:

Նա զի և տեսին զՔրիստոս փառօք երևեալ ի լերինն, կարծեցին թէ՛ այս է փառքն երկրորդ գալստեան. սորին վասն ասեն, թէ այժմ եկիր դու փառօք՝ ընդէր կարապետ քո Նզիրա ոչ երևի. և առավել զայս ասէին, զի տեսին զՆզիրա ի բաց գնացեալ, որոց պատասխանի տա և ասէ. Նզիրա նախ եկեալ յարդարեսցէ զամենայն. յայտ է թէ յերկրորդ գալստեանն որպէս մարգարէն իսկ յայտ առնէ զի ասէ, թէ առաքեցից ձեզ զՆզիրա Թեգբացի՝ որ հաստատեսցէ զսիրտ հարց առ որդիս, և զորդւոց առ հարս. զի մի եկեալ հարկանիցեմ զերկիր (հմմտ. Մաղաք. Դ. 5):

Եվ այս՝ երկրորդումն լինելոց էր, զի յառաջնումն ոչ եթէ ի հարկանել եկն, այլ ի բժշկել, «Ոչ եկի,- ասէ,- թէ դարեցայց զաշխարհ, այլ զի փրկեցից» (Յովհ. ԺԲ 47): Ուստի յայտ է թէ յերկրորդումն գալոց է թեզբացին յարգարելով զամենայն. այսինքն՝ ածցէ ի հաւանութի զհրեայսն՝ որ գտանիցին ի ժամանակին:

Այլ և յանդերձանեսցէ զնեռն. որպէս ասէ Յովհաննէս ի յայտ-
նութեան, և բազումս պատերազմեցի ընդ նմա, և յետ այնորիկ
զանձն իւր զնէ վասն Քրիստոսի, վճարելով զմահն՝ զոր պարտի.
Թէպէտ յոլով ժամանակս եկեաց մնաց անմահ: Ապա թէ ոչ են եր-
կու գալուստ՝ այլ մի, որպէս դպիրքն ասեն, և այն՝ փառօք և պա-
տուով: Իսկ զիա՞րդ գրեալ է զորդւոյ մարդւոյ, զի բազում ինչ
չարչարեսցի և անգոսնեսցի: Քանզի գիրք ոչ միայն զփառացն
Քրիստոսի պատմեն՝ այլ և զչարչարանացն. մանաւանդ թէ՛ նախ
զչարչարանացն, և ապա զփառացն. որպէս գրէ Պետրոս (րեւն Ա.
Պետր. Ա. 11): Եսայի ասէ. «Իբրև զոչխար ի սպանդ վարեցաւ» (Ես.
ԾԳ. 7, հմմտ. Երեմ. ԺԱ. 19), Երեմիա՝ «Եկայք արկցուք փայր ի հաց մարմնոյ
նորա» (րեւն Երեմ. ԺԱ. 19): Եվ Մովսէս, տեսանիցէք զկեանս ձեր կա-
խեալ զփայտէ: Եվ Քրիստոս առ Կղեոպեանսն. «Ո՛վ անմիտք և հեղ-
գասիրտք,- ասէ,- ի հաւարալ ամենայնի՝ զոր խօսեցան մարգարէքն. ո՛չ գնոյնս
պարս էր չարչարել Քրիստոսի, և մրանել ի փառս իւր» (Դուկ. ԻԴ. 25): Եվ զի

Երկու են գալուստքն, երկուց պարտ է լինել և նախընթացիցն և տես՝ զի հասաց լոկ թէ՛ չարչարեացի, ալ թէ՛ բազում ինչ հարչարեացի և անգոսնեսի:

Ձի ոչ թէ իբրեւ զմի ոք ի սրբոցն չարչարեալ եղև Քրիստոս, այլ առաւել ևս քան զամենեսեան. զի ի սկզբանէ կենացն մինչ ի վախճան ի նախատինս և ի հալածանս եղև: Ձի ի ծնանելն փախուցեալ եղև յԵգիպտոս, և ի դառնալն նախատեալ լիներ զսամարացի և գիւհար կոչելով, գահավէժ առնէին, և վիմօք քարկոծել կամէին, նազովրացի նախատէին, և որդի հիւսան ասէին, և ընդ առաջնորդ դիւացն դաշնաւոր զնա համբաւէին, ի խաչ ևս հանին, և հայհոյէին՝ թէ որդի ես Աստուծոյ՝ էջ ի խաչէդ, և յետոյ մոլորեցուցիչ զնա ասէին՝ և յաշակերտացն գողացեալ. վասն այսորիկ ասաց թէ՛ բազում ինչ չարչարեսցի և անգոսնեսցի: Այլ ես ասեմ ձեզ, եթէ եղիա եկն, և արարին ընդ նմա զի՞նչ և կամեցան՝ որպէս և գրեալ է վասն նորա:

նորա: Եվ զի մերթ ասէ՝ «Եղիա գայ» և մերթ թէ՛ «Եղիա եկն». երկու-
քեան ճշմարիտ են. զի յորժամ ասիցէ թէ՛ «Եղիա գայ և յարդարէ
զամենայն», զԵղիայէ իսկ ասէ: Իսկ յորժամ ասէ թէ՛ «Եղիա եկն»,
զՅովհաննէս կոչէ Եղիա՝ ըստ նոյնութեան գործոյն. զի որպէս նա՝
երկրորդ գալստեանն, նոյնպէս և սա՝ առաջնոյն եղև կարապետ.
զի և մարգարէքն զամենայն ընտիր թագաւորսն՝ Դաւիթ կոչէին,
և զհրէայսն՝ իշխան սողոմաացւոց, և որդիս եթովպացւոց՝ ըստ գոր-
ծոցն նոյնութեան:

Եվ ոչ վասն այսորիկ միայն կոչէ զնա Եղիա, այլև զի ցուցցէ զնա համարձակութեամբն հաւասար Եղիայի. զի որպէս նա առ Աքայաբ և քուրման Բահադու և անտառացն (տես Գ. Թագ. ԺԸ. 16-40): Այսպէս և Յովհաննէս առ Հերովդէս և Ղպիրսն, փարիսեցիսն: Եւ ոչ ծա-

Յաղագս որոյ և նախատէ զնոսա թէ՛ «Նիկիա եկեղեցւոյ» ընդ նեան զնա՝ յետ այսքան յայտնի և երեւելի գործոց, այլ արարին ընդ նմա զինչ և կամեցան. այսինքն՝ զի ի բանոտ արկին, թշնամանեցին, սպանին՝ և բերին զգլուխն առաջի՝ սկսեղբ (տես Մատթ. ԺԴ. 3-12, Մարկ. Զ. 14-29, Ղուկ. Թ. 7-9):

Աստ՝ գրէ՛ Մատթեոս. «Յայնժամ ի միտ առին աշակերտքն՝ թէ վասն Յովհաննու Մկրտչի ասաց ցնոսա» (Մաթթ. ԺԷ. 13). Թէպէտ դպիրքն չասացին զայս, սակայն ի կարգէ ասացելոցս Մարկոսի՝ վաղվաղակի առին ի միտ:

եւ անուէն նորա մի»: Զի ո՛չ ոք Տէր կեցուցանէ զկուռս կա՛մ զմա-
մոնայս կա՛մ զայլ ինչ ախտ ցանկութեան: Որպէս ասէ առաքեալ,
թէ՛ «Եղիցի Աստուած ամենայն» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 28)՝ յաւիտեանս յաւիտե-
նից:

ԿՐ Վասնզի [յ]ութեորդ դարուն գալոց է յաւուր միաշարա-
թոջ, յորում արար սկիզբն արարածոց: Ի նմին աւուր գալոց է
զգերեզմանս բանալ եւ նորոգել զմարդկութիւնս: Արդ՝ այս է խոր-
հուրդ ութերորդ աւուրն, որ յայտնեաց զաստուածային փառացն
երեւ ումն ի Թաբոր լերինն:

Առեալ զՊետրոս եւ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս (Ղուկ. Թ. 28):

ՍՏ Զի ի ժամանակի չարչարանացն, յորժամ աղաւթէր զանցա-
նել բաժակին առ ի մեր վարդապետութիւն, զերիսս զայս տանելոց
էր: Զի, տեսանելով անդ զչարչարանաց իրս, ի միտ առցեն, եթէ սա
է, զոր մարգարէքն քարոզէին զաստուածաբար երեւ ումն: Ապա,
ուրեմն, կամաւորապէս եկն ի չարչարանս եւ ո՛չ ի հարկէ:

ԵՓ Ընդէ՞ր ո՛չ տարաւ զամենայն աշակերտսն: Վասնզի ընդ
նոսա էր Յուդայ աւտարացեալն յարքայութենէն, տանել ո՛չ էր
արժանի եւ միայն թողուլ ո՛չ էր աւրէն: Զի մարդկան իբրեւ զկա-
տարեալ համարեալ էր վասն ընտրութեանն Քրիստոսի, որ ընտ-
րեաց զնա, եւ ո՛չ էին յայտնեալ չարութիւն նորա: Բայց Քրիստոս
գիտէր, եթէ նա է մատնիչ նորա:

Եւ ի լեառն կալ յաղաթս (Ղուկ. Թ. 28):

ՍՏ Զի Պետրոս եւ Յակոբոս եւ Յովհաննէս արհամարհեցին
զերեւելի աշխարհս: Վասն այսորիկ ելին ընդ Քրիստոսի ի լեառն,
զի եւ զհրաշագոյն զփառս տեսին զԲանին Աստուծոյ:

ՊՂ Եհան զնոսա ի լեառն զՆոր Կտակարանի պաշտաւնեայս՝
«Գրեալ արեւնս ի սիրտս նոցա» (Խմմր. Երեմ. ԼԱ. 33)՝ ըստ մարգարէին, զի
աւանդեցեն եկեղեցոյ, զոր տեսին եւ հաստատեցին: Եւ զի Պետ-
րոս դարձեալ լուիցէ, զոր Հայր խաւսեցաւ նովաւ: Ականջաւքն
լուիցէ, զոր պատմեաց լեզուաւն եւ աչաւքն տեսցէ, զոր հաւա-
տայրն սրտիւ:

Եհան զնոսա ի լեառնն (Խմմր. Ղուկ. Թ. 28):

Հաստատել զվէմն, զոր Հայր եղ հիմն Նոր Սիոնի, զծայր անկեան,
զոր եղ Որդի [ի] հիմն եկեղեցոյ: «Եհան ի լեառնն», զի զիցէ զվէմն ի

վերայ գլխոյ նորա «Եւթն աչեալ» (Զաք. Գ. 9)՝ ըստ Զաքարիայ մար-
գարէին՝ նշանակելով զչնորհս Սուրբ Հոգւոյն: Եւ զի մի՛ ոք զհիմն
քաղաքին երկնից, որ ի վերայ լերին[ն] շինելոց էր, կարասցէ քա-
կել, եւ զի տեսցեն զփառս Որդոյն: Եւ վկայեցէ Յովհաննէս, թէ՛
«Տեսա՛ք զփառս նորա իբրեւ գՈրդոյ Աստուծոյ» (Խմմր. Յովհ. Ա. 14): Արդ՝
երեք սիւնքն եկեղեցւոյ, յորոց վերայ հանգչի երրորդութիւնն եւ
նախապատուե[ս]ցէ զվկայութիւն երիցն, քան զմիոյն Մովսիսի:

Եւ եղեն քնսիլ երեսաց նորա այլակերպ (Ղուկ. Թ. 29):

ԿՐ Զաստուածահրաշ երեւ ումն ցուցանէ, զի ծանիցեն, եթէ ո՛չ
ի հարկէ, այլ կամաւ կրէ զչարչարանս եւ զմահ, այլ եւ՝ վասն
արարածոց փրկութեան: Եւ զի նոքա յանձն առցեն վասն նորա
չարչարել՝ առ ի կեցուցանել զանձինս իւրեանց: Եւ դարձեալ.
արեգակնակերպ երեւ ումն նշանակէր, եթէ նոյն պայծառութեամբ
տեսանելոց եմք զնա, որպէս եւ են: Եւ նման նմա լինելոց եմք այս-
պիսի պայծառութեամբ [եւ] փառաւք:

ՍՏ Արդ՝ երեսքն փայլէին պայծառութեամբ, ահաւոր գեղեց-
կութեամբ տեսեան, զի սոսկալի Արեգակն արդարութեան այ-
րել զգործս խաւարային գիշերոյ եւ պայծառացուցանել զգործ[ս]
աստուածային տունջեան:

Փոխեցաւ հանդերձ նորա սպիտակ փայլուն (Ղուկ. Թ. 29):

ԵՓ. (սպ.) Զի գիտացեն, եթէ այն, որ փոխեաց զհանդերձն
իւր, նոյն է, որ կենդանացուցանէ զմարմին[ն] իւր, զոր զգեցեալն
էր: Զի այն, որ ետ նմա զՀոգին եւ միացոյց ի փառս իւր անմա-
տոյց, կարող է կեցուցանել զնա ի մահաւանէ, յորմէ ամենայն մար-
մին ճաշակէր զնա:

ՍՊ. Դարձեալ. հանդերձն նշանակէր զառաքելական եւ զաւե-
տարանական գիրս, որ աստուածաբանի եւ մեկնի ի միտս նոցա
լուսազարդ բանիւք:

Եւ խաւսէին ընդ նմա Մովսէս եւ Եղիայ (Ղուկ. Թ. 30):

ԵՓ Նոքա երկրքեանն չարչարեցան վասն Աստուծոյ: Վասն
այնորիկ սիրելիքն միմեանց երեւեցան եւ սիրեցան ի Տեառնէ: Եւ
Աստուած արար հաւասարութիւն անուանց նոցա ի միում վայրի.
«Յիշեցէք, ասէ, զարեւան Մովսիսի ծառայի խոյ» (Մաղաք. Դ. 4), եւ «Ահաւա-

սիկ առաքեմ առ ձեզ գեղիայ Թ-եսրացի» (Մաղար. Դ, 5): Զի Աստուած՝ զմինն ի բարձանց եւ զմինն ի խորոց, զի երկրորդեացէ առաջի Շմաւոնի, եթէ սպասեն նորա մարդեղութեանն յերկնից հրեշտակք եւ յերկրի արդարք, եւ վկայեացեն Մովսէս[ի] աւրինաւքն եւ Եղիայ[ի] մարգարէիւքն Քրիստոսի մարդեղութեանն: Եւ Տէրն՝ ասելով ցորդիսն Զեբեթեայ, թէ՛ «Որոց պարբասալեալ է ի Հարե ի[մ]մէ» (Մաղար. Ի 23): Վասն այսորիկ երեւեցաւ Մովսէս ընդ աջմէ եւ Եղիայ ընդ ահեկէ: Այս, որ ծանոյց զինքն աշակերտացն, եւ ա՛ծ զՄովսէս աւրինաղիր եւ զԵղիայ նախանձախնդիր աւրինացն՝ [ի] յանդիմանութիւն եւ յամալթ հրէիցն, որ հակառակ Աստուծոյ եւ աւրինացն համարէին զնա գոլ, եւ յուսումն առաքելոցն եւ նման նոցա հաւատալ եւ լի-նել:

Երեւեալ փառաւր (Ղուկ. Թ. 31):

ՊՂ Զի կենդանիք եւ մեռեալք առհասարակ յայտնելոց էին փառաւր յարքայութեանն՝ ըստ երանելոյն Մովսիսի եւ Եղիայի: Եւ զի ցուցցէ աշակերտաց իւրոց, եթէ ո՛չ միշտ ի վիշտս կայցեն, այլ անցանեն պատերազմունքն: Եւ նոքա փառաւր ճոխասցին յարքայութեանն: Եւ պատմեցեն եկեղեցոյ, եթէ ո՛չ միայն Որդոյ եւ փառք յարքայութեանն, այլեւ զնոսա համապատիւս երեւեցոյց անդ, զի կոյսք եւ ողջախոհք ուրախ լինելոց են ի փառս աստուածայինս:

Արդ՝ եկեղեցի ունի զխորհուրդ արքայութեանն, որ ընդու-նի զկոյսս եւ զողջախոհս: Նման այսորիկ Մովսիսի՝ Պետրոս, եւ Եղիայի՝ որդիքն Զեբեդեայ:

Ասէին զելից նորա, զոր կապարելոց էր յԵրուսաղէմ (Ղուկ. Թ. 31):

ՈՂ. Վասն չարչարանացն եւ յարութեանն: Զի [ի] միտ առ-ցեն աշակերտքն եւ մի՛ ինչ աւտար յանկարծադէպ համարեցին, այլ յառաջագոյն մարգարէիւք գուշակել զկամաւոր փրկագոր-ծութիւնն: Ըստ այնմ, թէ՛ «Հաւարարմացուցէ զքան ծառայից իւրոց» (Խմբ. Գ. Թագ. Ա. 36): Զի աղերս արկանէին մարգարէքն զփրկութիւն աշխարհի աւարտել յերուսաղէմ, թէ՛ լցաւ բանք մարգարէիցն ի մարդեղութեան քո, կատարեցի փրկութիւն մարդկան [ի] խաչե-լութեամբ քո:

ՊՂ Լսելի արար Մովսիսի եւ Եղիայի զփրկութիւն իւր, զի լսելոց էին զհայհոյութիւնն Աննայի եւ Կայիափայ: Եւ զի մարգա-րէքն եկեալ աղաչէին, զի եկեալ կատարեցէ զխորհուրդն, վասն որոյ եկեալ իսկ էր:

ԻԳ Զի պատառեցէ զգիր պարտեացն Ադամայ: Եւ եղեւ միա-ւորութիւն մարգարէիցն եւ առաքելոցն, զի յեկեղեցիս միաբանե-լոց էին բանք մարգարէիցն եւ առաքելոցն եւ աւետարանչացն:

Իսկ Պետրոս եւ որ ընդ նմայն էին՝ ծանրացեալք ի քնոյ (Ղուկ. Թ. 32):

ՈՂ Բուն զծանրութիւն կոչէ, որ ի տեսեանն եղեւ նոցա, զոր աւրինակ՝ աչք, որ ի բազում լուսոյ այլայլին: Նոյնպէս եւ նոքա անդ կրէին, զի ո՛չ եթէ գիշեր [էր], այլ՝ տիւ: Բայց լուսոյն առա-ւելութիւնն ծանրացուցեալ նուաղեցուցանէր զաչացն զտկարու-թիւնն:

Զարթեան եւ տեսին զփառս նորա (Ղուկ. Թ. 32):

ԻԳ Եցոյց զփառսն յառաջ քան զանարգանսն:

Ծանրացեալք ի քնոյ անքի (Ղուկ. Թ. 32):

ՈՂ. Թմրութիւն աշակերտացն ո՛չ տաղտուկ ինչ եւ անախորժե-լի լինէր, յորմէ զերծանել ոք սիրէ եւ փախչել, այլ առաւել քաղցր լի լինէր, յորմէ զերծանել ոք սիրէ եւ փախչել, այլ առաւել քաղցր եւ ախորժելի էր: Զի որպէս սրբէիցն եւ քերթէիցն եւ հրաբուն եւ ախորժելի էր: Զի որպէս Պետրոս ի զարմացման եղեալ, զանաւթն զաւրացն, եւ որպէս Պետրոս ի զարմացման եղեալ, զանաւթն կտաւեայ տեսանելով, խաւսի ընդ Աստուծոյ: Եւ Պաւղոս յերրորդ երկինս համաբարձաւ եւ լսէր Բանս անճառս զԵրրորդութեանն զխորհուրդն: Եւ այժմ բազումք ի սրբոցն, եւ որք ըստ իւրաքան-չիւր կարի աշխատութեամբ մաքրեն զխորհուրդս իւրեանց, եւ յաղաւթելն քաղցրանան միտք, մինչ ի թնդմանէ սրտին յորդեն արտասուքն: Եւ այս լինի ի ստեպ յիշելոյն զԱստուած, եւ մտացն աշաւք ի նա հայելով՝ ստանան: Որպէս նախավկայն սուրբն Ստե-փաննոս աղաւթիւք զերկինս երաց եւ տեսանէր զՈրդին Աստուծոյ ընդ աջմէ Հաւր Աստուծոյ եւ ապա՝ յանապական ուրախութեամբ ընոյր:

Ասէ Պետրոս ցՅիսուս. Բարիոր է մեզ ասի լինել (Ղուկ. Թ. 33):

ԵՓ Ետես զլեառն, զի հանգուցեալ էր ի հակառակութենէ դպրացն, եւ հաճոյ թուեցաւ բնակիլ ընդ Մովսիսի եւ ընդ Եղիայի: Եւ ուրախ եղեւ, զի հեռացաւ ի Հերովդէէ եւ ի Կայիափայ: Եւ բուրեաց հոտ անուշութեան դրախտին, եւ եհաս ի հոտոտելիս նորա եւ քաղցրացաւ նմա: Ետես նա զփառս նորա փոխանակ անարգանաց նորա, եւ ուրախ եղեւ յոյժ:

ԿՐ Կամ կասկածէր սակս հրէիցն, զի դեռեւս ո՛չ կատարելապէս իմանայր զՔրիստոսէ: Բարիոք էր անդ լինել եւ միշտ զՔրիստոս տեսանել: Յանկացաւ յանախիսի փառս տեսանել զՔրիստոս:

Արասցուք երիս քաղաւարս. մի քեզ եւ մի Մովսիսի եւ մի Եղիայի (Ղուկ. Թ. 33):

ԵՓ Զիա՞րդ գիտացին աշակերտքն զՄովսէս եւ զԵղիայ: Որպէս Յովհաննէս գիտաց զՏէր մեր, իբրեւ եկն առ նա, որպէս եւ ինքն ասաց, թէ՛ «Ես ո՛չ գիտէի զնա» (Յովհ. Ա. 31, 33): Արդ՝ Հոգին Սուրբ յայտնեաց ի բերան Շմաւոնի, զոր ինչ ո՛չ գիտէր նա:

ՊՂ Գիտութիւն մեծ բարբառեցաւ նա ի տգիտութեան իւրում, զի ծանեաւ զխորհուրդ Երրորդութեանն, զի աւր էր յայտնութեան Որդոյ՝ ընդ Հաւր պատուակից գոլով: Ո՛չ ծածկեցաւ Մովսէս եւ Եղիայ ի նոցանէ: Ծանեան երեքն զերեք անձինս աստուածութեանն, զի պատմեսցեն զգալուստ նորա, թէ վասն է՞ր եղեւ:

ՈԼ. Մարգարէական հոգովն իմացան, զոր ի յարութեանն՝ ամենայն սուրբք եւ արդարք, որով ճանաչեն վերջինքս զառաջինքն:

Ո՛չ գիտէր զինչ խաւսէր (Ղուկ. Թ. 33):

ՈԿ Զի յահէն տագնապեալ էր եւ յահագին տեսլենէն: Նաեւ այլ աւետարանիչքն ասեն, թէ ոչինչ առողջ մտաւք խաւսեցաք, քանզի յահէն ըմբռնեալ էր, քանզի զարհուրեցան եւ սոսկացան եւ այլ առաքեալքն:

ԿՐ. Վասնզի ի լուսոյ ճառագայթիցն ո՛չ գիտէր զինչ պարտէր խաւսել:

Եկն ամպ եւ հովանի եղեւ ի վերայ նոցա (Ղուկ. Թ. 34):

Զի ի միտ առցէ Շմաւոն, եթէ այս տեսչութիւն է եւ ձեռագործ շինուածոյ պէտս ո՛չ ունի:

ՊՂ Հոգին Սուրբ լուսափայլ ամպով երեւէր ի վերայ նոցա, եւ եցոյց նոցա զլոյս Հոգւոյն Սրբոյ: Զի պատմեսցեն, եթէ լոյս ճշմարիտ է նա, որ լուսաւորէ զամենայն մարդ զեկեալսն յաշխարհ:

ՍՏ Արդ՝ փոխանակ երից տաղաւարացն՝ «ամպ» լուսաւոր «հովանի եղեւ նոցա»: Զի հանգուցէ եւ հանգչի, որ գայ յաւետարանս, յաւրէնս եւ ի մարգարէս: Իսկ ամպն, որպէս կարծեմ, Հոգին Սուրբ է: Զի ի համբառնալն առ Հայր լուսեղէն ամպաւք վերանայր, եւ ի միւս անգամ գալստեանն այնպէս գայ: Իսկ մարգարէիցն եւ առաքելոցն ընդ ամպովն լինելն նշանակէ զամենայն սուրբք եւ զարդարքն, որ ի գալստեանն ամպովք վերանան ընդառաջ Քրիստոսի եւ այնպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն լինին:

Չայն եղեւ ամպոյն (Ղուկ. Թ. 35):

ՈԿ Ինքն ո՛չ խաւսէր եւ ո՛չ Մովսէս եւ ո՛չ Եղիայ, այլ մեծն եւ արժանին հաւատարմութեան վկայն Հայր բարբառ արձակէր յամպոյն, քանզի այնպէս միշտ երեւ ի Աստուած: Ըստ այնմ, եթէ՛ «Ամպ եւ մեզ շուրջ զնովաւ» (Սաղմ. ՂԶ. 2) եւ այլուր, թէ՛ «Նստեալ ի վերայ թեթեւ ամպոյ» (Ես. ԺԹ. 1): Եւ դարձեալ. եթէ՛ «Որ եղ յամպս զգնացս իւր» (Սաղմ. ԾԳ. 3), եւ Դանիէլ, եթէ՛ «Տեսի իբրեւ զՈրդի մարդոյ, զի գայր ի վերայ ամպոց» (հմմտ. Դանիէլ Է. 13): Եւ այլուր, եթէ՛ «Ամպն անջրպետեաց զնա յաչաց նոցա»: Վասն այնորիկ անդի գայր, զի հաւատասցեն, եթէ յԱստուծոյ գայ բարբառն:

Դա՛ է Որդի իմ սիրելի ընտրեալն (Ղուկ. Թ. 35):

ՊՂ Այսաւր Շմաւոն ի լերինն լուաւ, զոր Յովհաննէս լուաւ Յորդանան: Ո՛չ յանձն առնոյր Մկրտիչն, հակառակէր Պետրոս: Մինն՝ վասն երկիւլի արգելոյր զՋրով մկրտութիւնն, իսկ միւսն՝ վասն սիրոյ ջանայր խափանել զարիւն մկրտութեանն: Արդ՝ Յովհաննէս անսայր կատարել կամացն Յիսուսի, իսկ Պետրոս, որ թարգմանի վէմ, կայր կարծր, զոր մեծին Հաւր ձայնն հնազանդեցուցանէր: Իմ, կայր կարծր, զոր մեծին Հաւր ձայնն հնազանդեցուցանէր: Զի ի խոնարհ լսէր. «Դա՛ է Որդի իմ սիրելի» (Մաթթ. Գ. 17, ԺԷ. 5, Մարկ. Թ. 6), եւ զի ժողովրդարանին էր քարոզ, Շմաւոն ի լերինն ուսանի, զի եկեղեցոյ էր գլուխ եւ վարդապետ: Յովհաննէս ի խոնարհս տեսանէր զՀոգին Սուրբ, զի զմարմին խոնարհութեանն Յիսուսի մկրտէր, իսկ Պետրոս ի լերինն տեսանէր զՀոգին լուսափայլ

ամպով, զի ի Հաւրէ տեղակացի վասն արեան մկրտութեանն Յիսուսի եւ վասն փառաց աստուածութեան Որդոյն:

ԻԳ. Ընտրեալն սիրելի, թերեւս՝ ստոյգ Որդի:

Դմա լուարուք (Ղուկ. Թ. 35):

Որպէս եթէ ի խաչ կամի ելանել, մի՛ ինչ ընդդէմ դառնայցէք: Եթէ այդպէս իցէ, որ այլու՞մ ձայնի լսէ, մահու մեռանիցի:

ՊՂ. Ձայնեաց Հայր ի լսելիս նորա, զի զգուշացի Շմաւոն ոչինչ խնդրել [ի] կամաց Հաւր եւ Որդոյ արտաքոյ, եւ որպէս թէ ասել Յիսուսի առ նա. «Անսա՛ գեթ Հաւր, Շմաւո՛ն, որ բազում անգամ յառաջագոյն ասացի, թէ պարտ է ինձ չարչարել վասն ձեր: Դու քաւեցեր Մովսէս եւ Եղիայ եւ ո՛չ ախորժեցեր»: Արդ՝ Հնազանդեայ Հաւր յասելն՝ «Դմա լուարուք»:

Ընդ լինել բարբառոյն գրաւ Յիսուս միայն (Ղուկ. Թ. 36):

ՈԿ. Զի մի՛, յորժամ կարի ահն զարհուրեցուցէ զնոսա, յիշատակ իրացն մերժեցի: Վասն այնորիկ վաղվաղակի փարատէ զերկրի[ւ]ղն: Եւ երեւէր ինքն միայն, զի յայտնի լիցի, եթէ ո՛չ վասն միոյ ուրուք նոցա եկն բարբառն յերկնից, այլ վասն միոյն Յիսուսի: Եւ իբրեւ բարբառն եկն, նոքա անհետ եղեն, զի եթէ վասն միոյ ուրուք ի մարգարէիցն ասացեալ էր, ո՛չ ինքն միայն մնայր ի զատանել երկուցունցն ի Յիսուսէ: Եւ ի գալ ձայնին Հաւր՝ անհետ եղեն Մովսէս եւ Եղիայ: Եւ արդ՝ ո՛չ էր պիտոյ, եթէ առաքեալք[ն] ուսցին վասն Որդոյ, զի կանխաւ ի Հաւրէ ստուգեալ էին: Այլ աստ ուսան աշակերտքն, զոր ո՛չ գիտէին, թէ վասն է՞ր եղեւ գալուստ նորա: Եւ մի՛ գայթաղեցին ի բանս նոցա, այլ ուշ ունիցին բարբառոյն Հաւր, եւ մի՛ խառնեցին խաւսք Տեառն ընդ ծառայիցն եւ պղտորեցին միտք նոցա: Կարծել վասն Մովսէսի եւ Եղիայի զասելն:

ՍՏ. Եւ մի՛ մոռացին վասն ելիցն, որ լուան ի Հաւրէ եւ ի մարգարէից անտի, այսինքն՝ զԱւետարանս եւ զԱւրէնս եւ զՄարգարէս միաբանել վասն Քրիստոսի մարգեղութեանն եւ մի եղեն:

Ո՛չ ումեր պապմեցին յաւուրսն յայնոսիկ (Ղուկ. Թ. 36):

Եփ. Քանզի գիտէր Յիսուս, եթէ ո՛չ հաւատան նոցա: Այլ որպէս զմոլորականս համարին զնոսա՝ եւ ասէին, եթէ ուստի՞ գիտէք

դուք զԵղիայ, եւ զի ի Մովսիսի գերեզմանին վերայ ո՛չ ոք եհաս: Լինէր այնուհետեւ հայհոյութիւն: Վասն այնորիկ ասաց. «Մնացէք դուք» (հմմտ. Մարկ. ԺԴ. 34) մինչեւ ընդունիցիք զաւրութիւն: Զի, յորժամ պատմեցեն եւ ո՛չ հաւատացեն, կեցուսջիք զմեռեալս վասն դրսովութեան նոցա եւ վասն ձեր փառաց: Եւ դարձեալ. «մնացէք» մինչեւ պատառեցին գերեզմանք, եւ ելցեն արդարքն հին եւ նոր եւ եկեցեն յերուսաղէմ քաղաք թաղաւորին մեծի: Ապա այնուհետեւ հաւատան նոքա, եթէ այն, որ յարոյց զմեռեալս, նոյն յարոյց զՄովսէս եւ զԵղիայ: Եւ ասէին. «Տեսցո՛ւք, եթէ զայ՛ Եղիայ իջուցանել զդա» (Մարկ. ԺԵ. 36): Եւ տեսին եկեալ ձայնիւ նորա արդարք բազումք ներքուստ ի դժոխոց: Զի թէ մեռեալք լուան եւ եկին, որչա՞փ եւս կենդանին Եղիայ:

ԻԳ. Այլ պահեցեն յիւրում ժամանակի յայտնութեանն եւ մի՛ տարածամ քարոզել զաստուածութիւն նորա, զի այս ժամանակ չարչարանաց է: Եւ ապա յայտնի տէրութիւն նորա եւ համարձակ բառնան զխաչ չարչարանաց նորա եւ քարոզեն զաստուածութիւն նորա:

ԿՂ Եւ դու մի մի այսմ եւեթ բարեբարութեան միտ զնիցես, այլ եւ այնմ եւս տեսչութեան, զի այնչափ ժամանակս ի նմա էր դեւն եւ ոչ տայր մեղանչել, զի թէ ոչ կարի իսկ վայելեալ էր առն յԱստուծոյ խնամսն ի վաղուց հետէ կորուսեալ էր զնայ: Քանզի եւ ասէր, իսկ թէ ի հուր արկանէ եւ ի ջուր ար այնչափ յանդգնէր նայել ի սպանանելն իսկ չածէր ակն. եթէ ոչ եւ ի մոլորութեանն սանձեալ էր զնայ Աստուած: Եւ զի՞ լուսնոտ իսկ կոչէ: Ընդ այն մի՛ խռովիցին, զի հաւր դիւահարին էին բանքն: Եւ զիա՞րդ ասեն աւետարանիչն՝ ասիցէ ըստ բազմաց կարծեաց նոյնպէս եւ զանուանսն զնէ: Քանզի դեւն ըստ ընծայից լուսնին իմն խանձեալ հասանէ ի վերայ ընպռնելոցն: Ոչ թէ լուսինն ինչ զայն գործիցէ՝ ա՛ւն, անդր ի բաց տար, այլ դեւն առ չար գործարանս կամ ի նոր ընծայսն կամ ի հինսն առ ի խաբել զմիտս անմտաց կարծեցուցանէ զայնպիսի կարծիս: Այլ չէ ճշմարիտ մի ոք հաւատասցէ, եւ զի հարցին աշակերտքն, թէ մեք ընդէ՞ր ոչ կարացաք հանել զնայ, ինձ այսպէս թուի, թէ կասկածէին իմն, թէ կորուսին զշնորհսն, որ հաւատացան նոցա: Քանզի առին իշխանութիւն ի վերայ այսոց պղծոց: Վասն որոյ եւ առաձինն իսկ մատուցեալ հարցանէին ո՛չ առ ամաչել ինչ, զի թէ գործն վճարեցաւ եւ նոքա յանդիմանացան: Առ աւելորդ էր այնուհետեւ ամաւթն, այլ քանզի վասն անճառ եւ ծածուկ եւ մեծ իմն իրաց կամէին հարցանել՝ զի՞նչ ասիցէ Քրիստոս: Վասն անհաւատութեան ձերոյ ասէ, զի թէ՝

«Ունիցիք հաւարս քան զհարն մանանխոյ, ասասցջիք լերինս թէ փոխեաց եւ փոխեսցի» (հմմր. Մատթ. ԺԷ. 19):

Ապալ թէ ասիցես ուր է, զի զլեառն ուրէք փոխեցին, ասեմ, թէ՛ եւս մեծամեծս արարին, զի բիւրուց բիւրս մեռեալս յարուցին եւ թէ առ նոսա չեղեւ այնպիսի ինչ, ասն զի պէտք այնպիսիք չլինէին թէ ալլազգ եւս, քան զի եւ ոչ Նայ իսկ ասաց, թէ փոփոխեսջիք, եւ ալլազգ եւս, կարող էք եւ զի չի փոփոխեցին, որ զի չէին կարող։ Այլ թէ կամիրք, կարող էք եւ զի չի փոփոխեցին, որ զի չէին կարող։ Այլ քանզի ոչ կամեցան եւ ոչ պէտք ինչ այնպիսիք պահանջէին, բայց թերեւս եղեւ իսկ, այն եւ չգրեցաւ, քանզի ոչ զամենայն գորարարին գրեցին։ Հաւատս աստ զնշանացն միայն ասէ, եւ զմարանխոյ ճառէ, զի զանչափ զաւըռթիւն իւր յայտ առնիցէ, զի թէ-

պէտ անձամբ փոքր ինչ կարծիքի մանանիխն, այլ զաւրուութեամբ քան զբազում ինչ սաստիկ է: Զի ցուցանիցէ, թէ փոքր ինչ ի սերտ հաւատոց բազում զաւրութիւն ունի յանձին եւ ոչ այսչափ, այլ եւ զլերինս եւ այս աւելու եւ եւս յառաջ մատչի, չիցէ ինչ ասէ, որ ոչ հնազանդեսցի ձեզ: Տե՛ս աստ զհոգոյն զաւրութիւնն, զի զնոսա որքան զհատ մանանխոյ հաւատս չունին, այնպէս առ սակաւ սակաւ յորդեաց, զի աղբեւրք եւ գետք հաւատոց ի նոցանէ բխէին: [Ա.]յս ասէ ազգ ոչ ելանէ, թէ ոչ պահաւք եւ աղաւթիւք, զամե-նայն իսկ զդասուց դիւացն ասէ, եւ ոչ զլուսնականացն եւ տե՛ս զի արդ անդէն վաղվաղակի զպահոցն ճառս ի մէջ բերէ եւ մի ինչ զ[բ.]անաւորիցն ասիցես, թէ ոմանք եւ առանց պահոց իսկ դեւս հանին սաստելովն միայն: Մի ոք կամ երկուք ուրէք հանին, այլ որ անգամ մի յայսպիսի չարչարանս մատնեալ իցէ, չէ հնար եթէ ի փափկութեան իցէ. եւ այնպիսի մոլորութենէ ազատանալ կարիցէ: Զի ընդ հաւատոցն եւ պահքն ոչ սակաւ նպաստ լինի ի զաւրու-թիւն, քանզի բազում ցածութիւն գանձ է եւ հրեշտակ ի մարդոյ թիւն, քանզի անմարմնական զաւրութիւնս պատերազմի եւ ոչ յարդարէ եւ ընդ անմարմնական զաւրութիւն լինել եւ նախ պահքն առանձին միայն, այլ հանդերձ աղաւթիւք լինել եւ նախ աղաւթքն պիտոյ են, զի որ յաղաւթսն կայցէ, որպէս պարտն է կալ եւ պահիցէ, ոչ զբազում իմիք կարաւտանա: Եւ զի ասէ՝ քեզ ասեմ խուլ եւ համր. զի յայտ արասցէ թէ նմայ ցասն զի Աստուած է մեկին է ամենայն ինչ, այլ զի արագ լսէր նմայ այսն պիղծ. խուլ եւ համր, քանզի մարդիքն հաւատացեալ եւ զի խորհեցաւ այսն դարձեալ միւսանգամ դառնայ կապեաց զնայ եւ ասէ. «Այլ մի եւս իշխէր դառնալ անդրէն»:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԾՈՐԾՈՐԵՅԻ
(Գլմիս Ժէ.)

Եւ իբրեւ եկին ի ժողովուրդն, մաքեաւ այր մի, ի ծունր իջանէր
Եւ ասէր. «Տէ՛ր, ողորմեա՛ց որդւոյ իմում (Մարթ. ԺԷ. 14):

Թէպէտ ի լեբրինն զփառսն Տեառն աշակերտքն տեսին, սակայն զչարհարանսն լսելով վշտանային, վասն որոյ ի սքանչելիս գայ, զի մխիթարեսցին՝ իմացեալ, թէ ո՛չ ի հարկէ, այլ կամա՛ւ մեռանի.

այսչափ ժամանակս ընդ ձեզ եմ, եւ ո՛չ ուղղեցայք, այսուհետեւ ոչ ներեմ անհաւատութեան ձերոյ: Կամ թէ զմարդարէին ասէ. «Յագեալ եմ ձեօք» (Եւ. Ա. 14) եւ տաղտկացեալ եմ ազգաւդ այդուիկ, մինչ զի մեկուսանալն ի ձէնջ ախորժելի, եւ խաչ եւ չարչարանս կրել փափագելի է ինձ, քան ընդ ձեզ շրջել եւ քաղաքակից ձերոյ թիւրութեանդ լինել: «Աժ,– ասէ,– զնա առ Իս». այսու ի յոյս հաշտական ածէ հաւատալ ի Նա, թէ առնէ բուժումն չարչարանացն. զի թէ ոչ բժշկէր, եւ ոչ բնաւին իսկ կոչէր:

Եւ սաստիկացի նա Յիսուս, եւ ել ի նմանէ դեւն, եւ բժշկեցաւ մանուկն ի ժամէն յայնմանէ (Մաթթ. ԺԷ. 17):

նուկն ի ժամեն յայսմանս (Ստվթ. ՕԼ. 17):

Ղուկաս ասէ. «Մինչդեռ մաքչէր, զարկոյց զնա դէն» (Ղուկ. Թ. 42), ո՛չ առ ի ցոյց՝ ժողովրդեանն առաջի թոյլ ետ լլկել եւ ապա սաստեաց, այլ վասն հօրն, զի ծանիցէ, թէ ի կոչելոյն այնպէս խռոտեցաւ, հաստատեսցի ի հաւատս վասն նշանին, զոր բանիւ իբրեւ զԱստուած բժշկելոց էր՝ ըստ Մարկոսի թէ՛ «Ես քեզ ասեմ, խոյ՛ այս, ե՛լ ի դմանէ եւ այլ մի՛ մըրանիցես ի դա» (հմմտ. Մարկ. Թ. 24): Քանզի խորհէր ընդ կրօննկ դառնալ, ասաց զայս, որով յայտ արար, թէ եւ զխորհուրդս դիւաց ճանաչէ, եւ զոր ինչ խորհին մարդիկն՝ քաջ գիտէ, յայտ է թէ Աստուած է, որում խուլ այսք հնազանդէին, եւ մարդիկ բանականք հետեալ կային: «Բժշկեցաւ, — ասէ, — մանուկն ի ժամէն յայնմանէ». նախ հոգւով, զի վասն մեղաց էր հիւանդութիւնն, եւ ապա մարմնով ի չարչարանացն՝ յայնժամ եւ առ յապայ:

Յայնժամ մապեան աշակերտըն առանձինն եւ ասեն ցՅիսուս.
«Մեր ընդէ՛ր ոչ կարացաք հանել զնա» (Մաթթ. ԺԷ. 18):

«Մեր ընդէ՛ր ոչ կարացաք համել վնա» (Սաղմոս 137, 8)։

Ի ծուփ տարակուսի մատնեցան աշակերտքն, յորժամ ասաց այրն, թէ ոչ կարացին հանել. վասն այսորիկ յորժամ բժշկեաց, մատեան հարցանել զպատճառս անկարութեանն, քանզի կասկածէին, թէ գուցէ կորուսին զշնորհն, զոր հաւատացաւ նոցա՝ իշխանութիւն ի վերայ այսոց պղծոց։ Իսկ առանձին հարցանելն՝ ո՛չ ամաչել ինչ. քանզի գործն վճարեալ էր եւ նոքա յանդիմանեալ, աւելորդ էր այնուհետեւ ամօթն. այլ վասն զի սովորութիւն էր նոցա՝ յորժամ զմեծամեծ իրաց հարցանէին, ի ծածուկ հարցանէին։

Եւ Նա ասէ ցնոսաւ. «Վասն թերահաւաքութեան ձերոյ (Մարթ. ԺԷ. 19):

Ո՛չ այնչափ կշտամբէ զսոսա, որպէս զազգն հրէից, զի զնոսա «անհաւատս» եւ «թիւրս» կոչեաց, իսկ զսոսա «թերահաւատս» միայն, որպէս եւ երբեմն Պետրոսի ասէր. «Թերահաւա՛ր, ընդ՛ի երկմպեցեր» (Մարթ. ԺԴ. 31): Արդ՝ «թերահաւատ» զսոսա կոչէ վասն ծուլութեանն, որպէս ասացաւ, եւ տրտնջման, որպէս զի ցուցցէ, թէ գործոցն նուազութիւն եւ զհաւատն պակասեցուցանէ, զի ոչ հաւատայ, թէ զոր ինչ գործեմս՝ տեսանէ Աստուած, ուստի եւ ի սխալանս գայ եւ այնու ոչ ի վստահացելոցն միայն, այլեւ յառեալ պարգեւացն զրկի: Այլ սոքա ո՛չ ի բոլորն, այլ ի մասնաւորն յանցաւոր, վասն այսորիկ «թերահաւատ» ասաց, զորս ի վերայ բերէ.

Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ունիցիք հաւաքս քան զհապ մանան-
խոյ, ասասցիք լերինս այսմիկ՝ փոխեա՛ց ասարի անդր, եւ փոխեսցի
(Մաթթ. ԺԷ. 19):

(Մաթթև. ԺԷ. 19):

«Հաւար» աստ զնշանացն միայն ասէ եւ ո՛չ զդաւանութեանն,
զոր բոլոր եւ կատարեալ եւ առանց թերութեան ունել հրամայէ: Եւ
այս ի ձեռն գործոցն լինի, զի յորժամ զգործքն լրմամբ ունիցի, եւ
ի հաւատոս անթերի գտանի: Կամ ա՛յլ ազգ. մանանխովն զանչափ
զօրութիւնն իւր ծանուցանէ, զի թէպէտ անձամբ փոքր ինչ կարծի-
ցի մանանխն, սակայն զօրութեամբ քան զամենայն ինչ սաստիկ
է. նոյնպէս փոքր ինչ ի սերտ եւ յանդանդ հաւատոց բազում
հրաշս կարէ գործել զօրութեամբ նորա, մինչ զի զլերինս փոփոխէ,
որպէս ասաց: Բայց թէ ասիցէ ոք՝ ե՞րբ ուրեք լերինս փոխեցին նո-
քա, եւ յայտ է, զի զայսպիսի հաւատ զըեցուն, սասացուք, թէ եւ
ա՛յլ մեծամեծս արարին, եւ բիւր մեռեալս յարուցին. եւ թէ զայս
ոչ արարին, գոնեայ պէտքն ոչ պահանջեցին, եւ կամ թէ արարին,
եւ ոչ զըեցաւ, որպէս այլք բազումք ի նշանացն: Եւ ա՛յլ ազգ. զի
ոչ ասաց թէ՝ փոխեցէ՛ք զլերինս, այլ՝ թէ ասէք, լինի, եւ զի ո՛չ կա-
մեցան՝ եւ ո՛չ ասացին:

Եւ դարձեալ՝ մանանելս ըստ որակին ազգօղ է, բայց յորժամ աղացեալ մանրի, առաւել տայ զգօրութիւն: Այսպէս եւ հաւատ բոլոր, թէպէտ յոյժ զօրաւոր է, բայց յորժամ բեկեալ սրտիւ եւ խոնարհ վարուք վարի, առաւել իմն հրաշս գործէ, որպէս գրեալ է ի վարս հաբանց, թէ մատուցին այսահար մի ծերոյ միոյ բժշկել, եւ

Նա սաստեաց ելանել ի նմանէ: Ասէ դիւահարն ցծերն. «Հարցից զքեզ բան մի յԱւետարանէն, զոր թէ ասասցես, ելանեմ. ո՞րք իցին օդիքն կամ այծիքն»: Ասէ ծերն. «Այծն ես եմ, զօդիսն ոչ գիտեմ», եւ իսկոյն ի խոնարհ բանից ծերոյն հալածեցաւ: Զոր եւ աստ Տէրն հրամայէ. թէ ունիցիք հաւատ հանդերձ խոնարհութեամբ, ասաս- ջիք լերինդ: Թուի ինձ, թէ «լեառն» զլուսնական այսն կոչեաց, զոր ինքն հանդերձ խողիւքն ի ծովն հեղձոյց՝ ըստ այնմ թէ՛ «Խռո- վեցան լերինք ի զօրութենէ Նորա» (Սաղմ. ԽԵ. 4). արդ՝ զայս արա- րին բազում անգամ առաքեալքն, որպէս պատմի ի «Գործս առա- քելոցն»:

Եւ ոչինչ անհնարին լինիցի ձեզ (Մաթթ. ԺԷ. 19):

Եւս յառաջեցուցանէ. թէ ի մարդկանէ աստուածք լինիցիք, զի որ ինչ մարդկան անհնարինքն՝ Աստուծոյ հնարաւորք են, նմանապէս լինիցի եւ ձեզ: Տե՛ս աստ զՀոգւոյն զօրութիւն, զի որք հատոյ մանանխոյ չափ հաւատս ոչ ունէին նախ, այնքան յորդեաց, մինչ զի աղբերք եւ գետք հաւատոց ի նոցանէ բղխեցին՝ ըստ Տեառն թէ՛ «Որ հաւարայ յԻս, որպէս ասեն Գիրք, գետք յորովայն: Նորա բղխեսցեն» (Յովհ. Է. 38), որք ոչ միայն ի ձեռն հաւատոցն հրաշս գործեցին, այլ եւ տկար մարմնով զպէսպէս կտտանս մահու յանձն առին. ա՛յս է «անհնարին»-ն, զորս նոքա հնարաւորս ցուցին:

Բայց այս ազգ ո՛չ իւրք ելանէ, եթէ ոչ աղօթիւք եւ պահօք» (Մարթ. ԺԷ. 20):

ՕԲ. 20):
Ոչ միայն զլուսնականացն ասէ, այլեւ զամենայն բոլոր դիւաց: Այլ զպահս եւ զաղօթս յիշելով՝ գիտութիւն իմն խորհրդական աւանդէ, թէ յորո՛ց պատճառաց այրահարութիւն լինի: Քանզի յերկուց գոլով մարդ՝ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ, արդ՝ որքան հոգւով ի ձեռն բանական պաշտաման աղօթից առ Աստուած միացեալ է եւ զմարմինն ժուծկալութեամբ պահոց հոգւոյն գործակից ունի, անկար է դիւաց բնակութիւն զնա առնել, զի այսպիսիքս ոչ միայն յանձնէ հերքեն, այլեւ յայլոց հալածեն: Իսկ յորժամ հեռանայ յԱստուծոյ խօսակցութենէն եւ զանձն փափկութեան տայ, այնուհետեւ տեղի այսոցն լինի. որպէս ոք ի լուսոյ զանձն որոշեալ՝ ի հարկէ խաւարաւ ըմբռնի, կամ յառողջութենէ զրկեալ՝ ընդ հիւանդութեամբ է, այսպէս եւ սա ի բարւոյն մերձաւորութենէ հե-

ռացեալ, որում Դաւիթ ըղձայ (հմմտ. Սաղմ. ՎԲ. 28), առ չարին կորստեամբ կայ: Եւ թէ ոմանք զերկիւղն եւ զցնորմունսն ասեն պատճառ, նոյն է եւ այս. զի որքան յԱստուած մերձ է, առանց երկիւղի է, եւ յորժամ ծուլութեամբ եւ մեղօք որոշի յԱստուծոյ, երկիւղիւ պակնուցու, որպէս ոք զի ի տեառն է իւրմէ ապստամբէ եւ կամ յընկերէ զատուցանի, երկնչի եւ ի հակառակացն ըմբռնեալ լինի: Արդ՝ զայս դնէ պատճառ Տէր եւ ասէ. եթէ ոք աղօթօղ է եւ պահօղ, ո՛չ բնաւ ի նոցունց տիրեալ լինի, եւ թէ ոք պղերգութեամբ մատնի, դարձեալ նոյին զինուք ազատիլ կարէ:

Իսկ եթէ ասիցէ ոք՝ ապա ընդէ՞ր բազումք ի սրբոցն առանց պա-
հոց զդեւս հալածեցին, ասասցուք, թէ այն յԱստուծոյ զօրութենէն
է, եւ մի կամ երկուք ուրեք պատահեցան, իսկ աստ յոյժ պահոց
պնդութեան եւ աղօթից ձեռնտուութեան պէտք են բժշկողաց, մա-
նաւանդ որք բժշկեալն լինին, որպէս զբազումս ի փորձոյ տեսաք
արարեալ եւ ի չարէն բժշկութիւն գտեալ: Վասն զի պահք ցածու-
թիւն յանձինս գանձէ, որ ընդդէմ է հպարտութեան, եւ հրեշտակ ի
մարմնի յարդարէ, որով ընդ անմարմինսն պատերազմի եւ յաղթէ:
Այսպէս եւ աղօթք յոյժ զօրաւոր են առ ի յօգնութիւն՝ ըստ առա-
քելոյ (հմմտ. Յակոբ. Ե. 16), քանզի ոչինչ է այլ աղօթք, բայց յաղթու-
թիւն ի վերայ չարեաց, որպէս ուսոյց Տէրն աղօթել. «Փրկեա՛ զմեզ
ի չարէն»:

Այսօրքիկ ըստ տեղւոյն ասացան, բայց թէ եւ խորհուրդ ի բանէս պահանջես՝ այսպիսի է. «Ժողով» անուանէ զբանականացս ազգ, իսկ գալ Աստուծոյ ի ժողովուրդն՝ զարարչութիւնն եւ զնախախ-
նամութիւնն ասէ։ Վասն որոյ յորժամ ընկալան զայն արդարքն,
մատենան աղօթիւք ողորմութիւն խնդրել բնութեանս, որք որդիք
էին նոցա եւ մոլորեալ յԱրարչէն՝ ի մանկութենէ պաշտէին զարա-
ւածս եւ ընդ տարերբ աշխարհի ի ծառայութիւն կային, որպէս
ասէ. «զի լուսնոտի եւ չարաչար հիւանդանայ»։ Զի ոմանք զլու-
սին եւ այլք զհուր եւ կէսք զջուր պաշտէին, եւ այս բազմապատիկ
հիւանդութիւն յոգիս նոցա տրամադրէր։ Իսկ ասելն «մատուցի
զնա աշակերտացն Քոց, եւ ոչ կարացին բժշկել»՝ զգլխաց Օրի-
նացն ասէ, որք ընթեռնուին զՕրէնս եւ ոչ կարէին արդարացուցա-
նել զմարդիկ եւ ի դիւամոլ կռապաշտութեանցն ազատել։ Վասն
որոյ ասէ. «Ո՛վ ազգ անհաւատ եւ թիւր». յիրաւի՜ անհաւատ, զի
որոյ ասէ. «Ո՛վ ազգ անհաւատ եւ թիւր». յիրաւի՜ անհաւատ, զի
որոյ ասէ. «Ո՛վ ազգ անհաւատ եւ թիւր». յիրաւի՜ անհաւատ, զի

այլ թիւրեալ ի բանական ստեղծութեան՝ արտաքսելին օրինազանցութեամբն՝ ըստ մարգարէին թէ՝ «իբրեւ յորմոյ թիւրեւոյ» (Մաղմ. ԿԱ. 4), եւ Սողոմոն դարձեալ թէ՝ «Թիւրեալն ոչ կարասցէ կայութիւն ընդունել» (հմմտ. Ժող. Ա. 15): Յետ որոյ ոչ եթող ի խնամոց, այլ պէսպէս այցելութեամբ ընդ մարդկան եղեւ եւ երկայնամտեաց, որպէս ասէ. «Մինչեւ ցե՞րբ իցեմ ընդ ձեզ, մինչեւ յե՞րբ անսայցեմ ձեզ, ած,— ասէ,— զնա առ Իս»: Այս զմարդկային բնութեանս զգենուլն նշանակէ, որով հարկեալ յաղօթից արդարոցն՝ էած զմեզ առ Ինքն եւ սաստեալ կռապաշտութեանն՝ եբարձ, որպէս ի սկիզբն ծննդեան յԵգիպտոս գնալով՝ փշրեաց զձեռագործս եգիպտացւոց Վէմն հատեալ առանց ձեռին (հմմ. Դան. Բ. 34):

«Եւ բժշկեցաւ մանուկն ի ժամէն յայնմանէ» (Մարթ. ԺԷ. 17): Քանզի յորմէհետէ զգեցաւ զմարմին, բժշկեաց «զբեկումն դստեր ժողովրդեան Իմոյ» (հմմտ. Ես. Լ. 26): Յորմէ նախանձեալ աշակերտք հին Օրինացն, որք զիւրեանց արդարութիւնն կամէին կացուցանել եւ Օրինօքն արդարանալ մարմնոց ասէին, հարցանէին թէ՝ մեք ընդէ՞ր ոչ կարացաք հանել զմարդիկ առ Աստուած՝ եւ բժշկել ի մեղաց, ասէ՝ վասն թերահաւատութեան ձերոյ: Արդ՝ թերահաւատութիւն է՝ նախ՝ զի զՀայր միայն գիտէին, եւ երկրորդ՝ զի Օրինօքն արդարանալ կարծէին, որպէս ասացաք, եւ այսու ոչ միայն զայլս, այլեւ ոչ անձանց օգնել կարէին. յայտ է՝ զի եւ ինքեանք պատարագաց քաւութեան կարօտանային: Վասն որոյ ասէ. «Թէ ունիցիք հաւատս իբրեւ զհատմանս յոյ, զլերինս փոփոխեսջիք», այսինքն՝ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին կատարեալ դաւանութիւն, զոր յԱւագանն ընդուներք, եւ ո՛չ ի գործոց, այլ ի լրոյ հաւատոցն արդարանայք (հմմտ. Գաղ. Բ. 16), որպէս գրէ Պօղոս. «Արդարացեալք ի հաւարոց անսի՛ խաղաղութիւն կայցոյք առ Աստուած» (Հռոմ. Ե. 1), փոփոխէք զհպարտացեալ լերինսն եւ ժառանգէք զնոցա տեղին, եւ որ անհնարին թուի ձեզ երկնաքաղաքացի լինել, այսու օրինակաւ հնարաւոր լինի: Բայց զի մի՛ ի հաւատն միայն վստահացեալ՝ ծուլանայցեն, ասէ՝ մարդկայինս ազգ ո՛չ այլ իւրեք կարէ ելանել յերկինս, եթէ ոչ աղօթիւք եւ պահօք, զի «հաւարք առանց գործոց մեռեալ են» (Յակ. Բ. 20), իսկ հանդերձ գործովք կենդանի գոլ հաւատոյն՝ զմարմնեղէն բնութիւնս յերկինս բարձրացուցանէ, որպէս զԵղիա պահօղ եւ աղօթող (հմմտ. Դ. Թագ. Բ. 1-12):

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Տիկեղորդ հապոր. զլուխ Ե.)

ՎԱՍՆ ԴԻԲԱՅԱՐԻՆ

|| Ո՛վ ազգ անհաւատ եւ թիւր: Որպէս եւ մարգարէն ասէր. ազգ Հար եւ դառնացող: Վասն հեթանոսաց մեծ հաւատոյն զարմանայր եւ վասն հրէից անհաւատութեանն:

Հարց. վասն էր այսպէս մեղադիր լինի նոցա:

Պատասխանի. Նախ՝ զի այրն այն յանդիմանեաց զաշակերտսն առ Տէրն, թէ ոչ կարացին բժշկեալ: Երկրորդ՝ զի ամենայն ժողովքն զայթակեալ էին որպէս հայրն: Զի այսպէս կարծէին թէ Քրիստոս արուեստիւ բժշկէ Բեեղզեբուղաւ եւ աշակերտքն թերի են ուսեալ, վասն որոյ չկարացին բժշկեալ:

Հարց. վասն է՞ր հարցանէր զժամանակն:

Պատասխանի. Զի իրաւունք տացէ աշակերտացն, զի բազում ժամանակացն դժուարաւ բժշկի, կամ ամենեւին ոչ: Իսկ «հոյր եւ ջուր» ասելն ցուցանէ զխնամքն Քրիստոսի ի վերա նորա, նախքան զբժշկելն, որ սանցէր զհարն, զի մի՛ վնասեաց զնա: Այսպէս մեղքն զբժշկելն, որ սանցէր զհարն, զի մի՛ վնասեաց զնա: Այսպէս մեղքն զոլ զմեղս: Ապա թէ սովորիմք յերկար ժամանակաց, դժուարացաւ զոլ զմեղս: Ապա թէ սովորիմք յերկար ժամանակաց, դժուարացաւ զոլ զմեղս: Եւ հուր զբարկութիւնն ասէ, որ հանապազ ընբռնէ, եւ ջուր զգէջ ցանկութիւնն որ երբեմն:

Հարց. Զի՞նչ է լուսնոտն:

Պատասխանի. Ասացաք յառաջագոյն՝ դեւն սովորութիւն կալեալ, ի նոր ընծայիլ լուսնին կամի հինն լլկէ զմարդն: Եւ այսու եւս տուածքս չարեն: Երկրորդ՝ զի կարծեսցեն, թէ նայ արարիչ է եւ արարածոց իշխանութիւն ունի: Եւ երկուսն մոլորութիւն է եւ սուտ: Դարձեալ կայ որի յաճել լուսնին, ըղեղ գլխոյն աճէ այլեւ մաղձքն եւ ըստ բերանն եւ ընդ քիթն թափի փրփրելով, գիտեն, թէ դիւհար է եւ ոչ է:

Հարց. վասն է՞ր աշակերտքն հարցին:

Պատասխանի. Նախ՝ յորժամ լսեցին թէ արուեստիւ բժշկեն, նոքա խռովեցան: Երկրորդ՝ կարծէին թէ զիշխանութիւն բժշկուեալսն կորուսին, զոր ետ նոցա: Նայ պատասխանի ետ, թէ անհաւատութիւնն է պատճառ:

Հարց. Զի՞նչ է փրփրել դիւահարին:

Պատասխանի. Զի՞որս մաղձն շարժէ դեւն. ի ցրտոյն դողայ եւ կրճտել զատամն եւ երեսն կապուտի, ի ջերմոյն բարկանայ եւ լսնանայ ի մաղասէն փրփրի եւ ի լերդէն արիւն ձգէ: Այլ լուսնոտն զըղիղն ընթռնէ եւ նշան բժշկութեան է, յորժամ առ սրբութիւնն մերձենայ շարժի որպէս սմայ եղեւ:

Հարց. Զի՞նչ է «շարժեաց»:

Պատասխանի. Այն՝ որ ի ներքուստ շարժէ եւ դարձեալ, որ յայլմէ շարժի:

ՎԱՄՆ ԼԵՐԱՆՅ ՓՈԽԵԼՈՅ

Հարց. Ու՞ր փոփոխեցին առաքեալքն ի լերինք:

Պատասխանի. Նախ ասեն, թէ չեղեւ պետք զլերինս փոփոխելոյ, վասն այն ո՛չ փոխեցին: Երկրորդ՝ զի ոչ ասաց, թէ փոխեցէք, այլ թէ կամիք կարող էք եւ զի ոչ կամացն ոչ փոխեցին: Երրորդ՝ զի թէ փոխեցին եւս չգրեցաւ, որպէս բազումք ի սքանչելեաց: Չորրորդ՝ զմեծամեծ նշանս ասէ, որ ի վեր է քան զբնութիւնս եւ ծանր իբրեւ զլերինս փոխելոյ, որպէս զմեռեալս յարուցանել եւ այլն: Հինգե-
րորդ՝ զդեւսն է իմանալ որ լեռնացեալ էին հպարտութեամբ եւ կոօք բարձին եւ ընկեցին ի ծով, որպէս խողքն, զոր արար Քրիս-
տոս եւ ետ նոցա կարողութիւն: Վեցերորդ՝ մեծատանց ասէ, որ լեռնացեալ էին փարթամութեամբ, փոխեցին կրօնից ի կրաւնս:

ԱՅՍ ՉԱՐ ՈՉ ԻԻԻՔ ԵԼԱՆԷ, ԹԷ ՈՉ ՊԱՆՕՔ ԵՒ ԱՂՈԹԻԻՔ

Նախ՝ ցուցանէ զպատճառ դիւահարութեան, թէ յանհաւատու-
թեանն է եւ ի փափկութենէ եւ ի ծուլութենէ աղօթից լինի: Երկ-
րորդ՝ թէ պարտ է հանողին հաւատս անթերի ունել եւ պահօք եւ
աղօթիւք արիանալ: Երրորդ՝ դիւահարին ասէ. պարտ է պահել
զամենայն զգայութիւնս ի փափկութենէ իւրոց եւ աղօթիւք եւ հա-
ւատովք ճգնել միշտ: Վասն որոյ ասէ կանոնք, թէ այնպիսեացն
պարտ է թողուլ զամուսնութիւնս իւրեանց եւ հեռանալ ի մսոյ եւ
գինոյ, վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի այնորիկ եղեն պատճառք
պարտ է հատանել զնոսա: Երկրորդ՝ ի հաւատոց եւ յաղօթից եւ ի
պահոց փախչին դեւք, զի զէն Քրիստոսի են եւ պահօք յաղօթից

փորձողին: Երրորդ՝ զի պահօք եւ աղօթիւք եւ հաւատովք զմար-
մինն եւ զհոգի եւ զմիտս պարսպենք, որպէս զրահ եւ սաղաւարտ:
Չորրորդ՝ զի աղօթք զօրութիւն է հոգոյս եւ պահքն շուրջանակի
զօր ցուցանէ զաղօթքն, որպէս խողովակ ամրացեալ զշուրն ի վեր
հանէ: Եւ պահօք եւ աղօթիւք զաւրանայ հաւատն, որպէս ծուլու-
թեամբն տկարանայ եւ նուազի:

Հարց. Զի՞նչ է. «Ես ասեմ քեզ՝ ել ի դմանէ եւ մի մտցես»:

Պատասխանի. Յուանէ զինքն թէ Աստուած է եւ ամենեքեան
միապէս արարածք նմա: Երկրորդ՝ զի դեւք առաւել հնազանդ են
նմա քան զչար հաւատացեալք: Երրորդ՝ զի խորհէր միւսնազամ
դառնալ ի նա վասն այն կապեաց եւ ասէ՝ մի՛ իշխեսցէս դառնալ
անդրէն:

Մարկոս Թ. 13-28

ԲԱՐՍԵՂ ՄԱՇԿԵԻՈՐՅԻ

(Գլուխ Թ.)

[Բան.] Եւ եկեալ առ աշակերտս, քննիւն ամբոյս շուրջ գնորք, եւ
զղպիրսն՝ զի վիճէին ընդ գնոսա (Մարկ. Թ. 13):

[Մեկնութիւն.] Տե՛ս, թէ որպէս ըստ արժանեաց բաժանէ եւ տայ
զպարգեւսն. զի ոմանց ի վեր անդ զբարձրագոյնսն, եւ ոմանց ի
ստորեւ զնուաստագոյնսն տնօրինէ. ի վեր ի լեռն աղօթէր եւ
այլակերպէր (հմմտ. Մարթ. ԺԷ. 1-13, Մարկ. Թ. 1-12, Ղուկ. Թ. 28-36), եւ
զխորհուրդ աստուածային թաղաւորութեան՝ աշակերտացն յայտ-
նէր. եւ ի ներքոյ՝ զժողովուրդն յանդիմանէ յանաւատութեան. ի
վեր՝ անդ ձայնն հօր՝ որոց լսել կարէին, բանայ. ի ներքոյ հալածէ
զչար հոգիսն: «Եւ եկեալ առ աշակերտս, քննիւն (ասէ) ամբոյս շուրջ գնորք, եւ
զղպիրսն՝ զի վիճէին ընդ նոսա»: Թէպէտ աւետարանիչս ոչ ասէ պատճառ
վիճմանն, սակայն ի կարգէ գրելոցս յայտնեալ լինի եւ զի բամբա-
սէին դպիրքն զՔրիստոս՝ թէ Բեհեղգեբուղաւ իշխանաւն դիւաց
հանէ դա զդեւս (հմմտ. Մարթ. Թ. 34, Մարկ. Գ. 22, Ղուկ. ԺԱ. 15), այսինքն՝
կախարդութեամբ եւ հնարիւք բժժանաց. եւ յաղագս այսորիկ յոր-
ժամ տեսին թէ՛ ոչ կարացին աշակերտքն բժշկել զմանուկն, սկսան
ասել ցհայր մանկանն թէ՛ այս աշակերտք նորա դեռեւս ոչ են ու-
սեալ զարուեստ կախարդութեան վարդապետին իւրեանց, ապա թէ

ոչ ընդէ՞ր ոչ կարացին բժշկել զմանուկն եւ վասն այսորիկ վիճէին ընդ միմեանս դպիրքն եւ աշակերտքն, զի աշակերտքն քաւէին ի վերայ Քրիստոսի՝ ասելով թէ առանց ամենայն բժժանաց կատարին ի Քրիստոսէ բժշկութիւնքն, եւ դպիրքն հակառակէին թէ՛ ոչ, այլ հնարաւք գործէ. ուստի եւ բազում յայսմ մարտից ժողովեցան առ նոսա:

[Բան.] Եւ վաղվաղակի ամենայն ժողովուրդն իրրեւ փեսին զնա՝ զարմացան, եւ ընդ առաջ ընթացեալ ողջոյն փային նմա (Մարկ. Թ. 14):

[Մեկնութիւն.] Տե՛ս, թէ որքա՞ն դպիրք եւ փարիսեցիք բամբասէին եւ նախատէին, կախարդ եւ դիւահար կոչեին. սակայն նա յաջս պարզամիտ ժողովրդեանն եւս քան զեւս սքանչելի եւ զարմանալի երեւեալ լինեւ. ուստի յետ այսքան բամբասանաց իբրեւ տեսին զնա՝ զարմացան, եւ ամենեքեան ընդ առաջ ընթացեալ ի ծունկս անկանէին, եւ ողջոյն տային նմա սիրով եւ խոնարհութեամբ. եւ զայս մարգարէն յառաջագոյն գուշակեաց՝ ասելով թէ. «Զոր օրինակ զարմացին բազումք ի վերայ քո, այնպէս անարգեսցի բան քո ի չար եւ ի դառն մարդկանէ» (հմմտ. Եսայի ԾԲ. 14):

[Բան.] Եւ ընդ առաջ ընթացեալ ողջոյն փային նմա (Մարկ. Թ. 14):

[Մեկնութիւն.] Գիտեա՛, զի ոչ գոյ հանգիստ ի ներքոյ արեգական, զի յամենայն փոքունք նախանձին ընդ մեծամեծսն. եւ բարձրագոյն լերինս հարկանէ կայծակն: Ոմանք են՝ որք գան յեկեղեցին հաւատով վասն ուսման. եւ այլք գան հպարտութեամբ վասն վիճաբանութեան:

[Բան.] Եւ ետարց ցնոսա թէ զի՞նչ վիճէիք ընդ նոսա (Մարկ. Թ. 15):

[Մեկնութիւն.] Գիտէ՛ր՝ եւ հարցանէր, վասն զի՞ խորհուրդ սրտի մերոյ յայտնի բանիւ, եւ խոստովանութիւն ծնանի զփրկութիւն. ըստ այնմ՝ «Ասա դու նախ զանօրէնութիւնս՝ զի արդարացիս» (Եսայի ԽԳ. 26):

[Բան.] Պարասխանի եւ մի ոմն ի ժողովրդենէն՝ եւ ասէ. վարդապետ՝ ածի գորդի իմ առ քեզ, զոր ունի այս համբ: Եւ ուր հասանէ

՝ զարկուցանէ զնա, եւ փրփրէ, եւ կրճարէ զարամունս իւր՝ եւ ցամաքի (Մարկ. Թ. 16-17):

[Մեկնութիւն.] Կարի իմն լիրբ եւ յանդուգն նկարագրէ զդեւս զայս, զի ասելովն՝ խուլ եւ համբ, ամենեւին անլուր եւ անողորքելի ցուցանէ. յաղագս որոյ եւ ուր հասանէր, այսինքն՝ պատահէր, զարկուցանէր զնա, եթէ ի հուր՝ եթէ ի ջուր, եւ եթէ ի գահից մղել. ուստի յայտ է. եթէ ոչ եւ ի մոլութեան իսկ սանձեալ էր զնա Աստուծոյ ի վաղուց հետէ կորուսեալ էր զմանուկն:

Փրփրէ եւ կրճարէ զատամունս իւր: Ըստ այնմ մեղաւորն տեսցէ եւ բարկասցի, զատամունս իւր կրճատեցէ եւ հալեսցի, եւ ցանկութիւն մեղաւորաց կորիցէ, զի զոր ոչ կարացին աշակերտքն բժշկել՝ փրկիչն բժշկեաց: Մատթէոս՝ լուսնոտի ասէ. եւ երբեմն թէ բազում լուսնոտս բժշկեաց (Մատթ. Դ. 24):

Ոչ թէ լուսինն ինչ զայն գործիցե, քաւ լիցի, այլ դեւն, կամ ի նորընծայս կամ ի հինս առ ի խաբել զմիտս անմտաց, կարծեցուցանել՝ եթէ ի լուսնէն լինի այն: Ուստի զայնպիսի դիւահարս՝ լուսնոտ կոչեն տգէտք, այլ չէ ճշմարիտ, եւ մի ոք հաւատայցէ. զի յետոյ ասէ աւետարանիչս թէ՛ եւ ի նմանէ դեւն:

Եւ ասացի ցաշակերտսն քո զի հանցեն, եւ ոչ կարացին հանել զնա:

[Բան.] Պարասխանի եւ նոցա եւ ասէ. «ո՛վ ազգ անհաւար մինչեւ յե՞րբ իցեմ ընդ ձեզ, մինչեւ ցերբ անսայցեմ ձեզ. ածէք զնա առ իս»¹ (Մարկ. Թ. 18):

[Մեկնութիւն.] Եւ ըստ խստութեան դիւին՝ եւս խստագոյն տեսանեմք զայրս զայս, զի այնքան յանդգնի եւ խստանա՝ մինչ զի ոչ ամաչէ նախատել զաշակերտսն առ վարդապետին ի մէջ բազմութեան ժողովոյն, սակայն Քրիստոս ազատէ զաշակերտսն ի մեղադրութենէ եւ նմա կարի մեղադիր լինի:

«Ո՛վ (ասէ) ազգ անհաւար մինչեւ յե՞րբ իցեմ ընդ ձեզ, մինչեւ ցերբ անսայցեմ ձեզ. ածէք զնա առ իս»²:

Ուստի յայտ է թէ՛ իւր անհավատութիւն եւ դիւրութիւն եղեւ պատճառ չեղանելոյ դիւին. զի թէպէտ բազումք պարզմտութեամբ,

¹ Վերականգնված այս հատվածի փոխարեն տպագրում՝ (եւ թիւր):

² Տե՛ս նախորդ ծնթ.:

առանց հաւատոյ ընկալան զբժշկութիւն՝ որպէս ի սկիզբն աւետարանիս բազումք բժշկեցան՝ եւ ոչ պահանջեցան հաւատոս: Նա՝ եւ որք ընկեցին զմեռեալն ի գերեզմանն Եղիսէի՝ առանց հաւատոյ կենդանացաւ (հմմտ. Դ. Թագ. ԺԳ. 21):

Իսկ թիւրութեամբ, այսինքն՝ փորձելով ոչ ոք ընկալաւ՝ զոր խնդրեաց. որպէս եւ փարիսեցիքն յորժամ փորձելով խնդրէին նշան յերկնից տեսանել՝ ոչ առին զոր խնդրեցին (տե՛ս Մատթ. ԺԲ 38, Մարկ. Ը. 11): Արդ, զի սա փորձելով մատոյց զորդին իւր առ աշակերտան, թէ կարե՞ն բժշկել՝ եւ թէ ոչ, յաղագս այսորիկ ոչ բժշկեցաւ. զի միշտ այնոցիկ՝ որք բժշկեն, զբժշկութիւն վասն բժշկելոցն անպատշաճութենէ արդեւեալ լինի, թէ ըստ մարմնոյ՝ եւ թէ ըստ հոգւոյ: Որպէս եւ այլ ուր ասէ աւետարանիչս վասն Քրիստոսի թէ՛ ոչ կարաց անդ առնել բժշկութիւն վասն անհաւատութեան նոցա (հմմտ. Մատթ. ԺԳ. 58):

«Ո՛վ ազգ անհաւար, [մինչեւ յե՛րբ իցեմ ընդ ձեզ, մինչեւ ցերբ անսայցեմ ձեզ. ածէք զնա առ իս]»¹:

Եւ զի մի ի վհատութիւն ինչ արկանիցէ զայրն յաղագս բժշկութեան, ոչ ի նորա ինչ դէմս միայն խօսի զբանն՝ այլ առ ամենայն հրէայս, որպէս եւ մարգարէն ասէր. թէ ազգ մի թիւր են նոքա եւ որդիք անհաւատք (Բ. Օր. ԼԳ. 20): Մինչեւ յե՞րբ իցեմ ընդ ձեզ, մինչեւ ցե՞րբ անսայցեմ ձեզ:

Ոչ որպէս աշխատեալ ոք եւ ձանձրացեալ՝ ասիցէ զայս, որ ամենեւին զամենայն հնարս հնարէր մարգարէիւքն փրկել զնոսա եւ յանձն կալաւ մարդ լինել յաղագս նոցա, որպէս եւ ասէր իսկ. ո՛չ ուրեք առաքեցայ, այլ առ ոչխարս կորուսեալս տանն իսրայէլի (հմմտ. Մատթ. ԺԵ. 24):

Եւ թէ՛ ո՛չ զհրեշտակաց բուռն եհար, այլ զգաւակէն Աբրահամ (հմմտ. Եբր. Բ. 16): Եւ էր վասն այսպէս ասիցէ, զի յերկեղ կամի ածել զնոսա եւ յորդորելի հաւատս զհեղգութիւն մտաց նոցա:

Ուստի ի վերայ էած թէ՛ ածէ՛ք զնա առ իս: Մինչեւ յե՞րբ իցեմ ընդ ձեզ, եւ անսայցեմ ձեզ:

Ապա ուրեմն ո՛չ բարկանայր մարդկան, այլ նենգութեան եւ հոգւոց պատրանաց եւ որպէս բժիշկ, որ զընդդէմն առնէ հիւանդին կամ որպէս հարք՝ քնքշենալով որդւոցն: Դարձեալ ցուցանէ,

թէ ախորժելի է նմա մահն իւր, եւ ցանկալի եւ փափագելի է մեկնելն ի նոցանէ եւ ո՛չ այնչափ ինչ ի խաչն ելանել, որչափ ընդ նոսա շրջել, ծանրագոյն թուի նմա: Ածէ՛ք զնա առ իս:

Յայտ է, թէ զմանուկն ասէ ածել եւ ո՛չ զդեւն, զի ցուցցէ, թէ թողեալ էր նա ի ձեռն սատանայի կամ վասն իւրոց մեղացն եւ կամ վասն ծնողացն իւրոց: Իսկ թողլոյն տեսակք բազումք են:

Նախ՝ յաղագս փորձելոյ զարդարս որպէս զՅոր. մի՛ այլ ազգ ասէ՛ լեալ կարծէր առ քեզ, բայց զի արդար երեւեսցիս (Յոր. Խ. 3):

Երկրորդ՝ վասն հերձուած խօսիցն, ըստ այնմ, թէ նաւակոծեցան ի հաւատս Հիմէնոս եւ Աղէքսանդրոս, զորս մատնեցի սատանայի, զի խրատեսցին չհայհոյել (Ա. Տիմ. Ա. 20):

Երրորդ՝ յաղագս ինչ վրէժս պահանջելոյ, որպէս Սաւուղ, զի ո՛չ կատարեաց զհրամանն Աստուծոյ առ Ագագ թագաւոր, հարաւ ի յայտոյ եւ չարչարէր (հմմտ. Ա. թագ. ԺԵ. 1-35):

Չորրորդ՝ սակս պոռնկութեան, վասն ի հանդերձեալ տանջանացն փրկելոյ, որպէս կորնթացի պոռնկեալն, մատնել ասէ՛ զայն՝ պիսին սատանայի ի սատակումն մարմնոյ, զի ոգին ապրեսցի յօրն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (Ա. Կոր. Ե. 5). եւ կամ վասն այլ պատճառաց, զոր ինքն միայն գիտէ: Եւ ըստ միոյ յայսց օրինակացս տանջեալ եղեւ մանուկն այն ի դիւէ, յաղագս այլոց ուղղութեան. զի բնաւորեալ է այս ի մարդիկ տեսանելով զայլս ի չարչարանսն՝ զարհուրիմք յԱստուծոյ եւ կարճեմք ի չարեաց:

[Բան.] Եւ ածին զնա առ նա. իբրեւ երես զնա այսն, վաղվաղակի շարժեաց զնա, եւ անկեալ յերկիր թաւալէր եւ փրփրեայր (Մարկ. Թ. 19):

[Մեկնութիւն.] Եւ զի թոյլ ետ դիւին լիկել զմանուկն, ոչ առ ի ցոյցս ինչ առնել զսքանչելիսն, այլ վասն հօր մանկանն, զի յորժամ տեսանիցէ, թէ միայն ի տեսութենէն Քրիստոսի այնպէս խռովեցաւ դեւն, հաստատեսցի ի հաւատս վասն նշանին, որ լինիցի: Դարձեալ՝ զի յետ մեղացն, զի յորժամ կամիցիմք դառնալ առ Աստուած, մեծապէս պատերազմին ընդ մեզ սատանայ եւ դեւքն զի կամ հանցեն մէնջ զշնորհքն, զոր առաք յԱստուծոյ կամ վրէժխնդիր լիցին ի մէնջ անարգանացն իւրեանց. եւ յաղագս այսորիկ որք մերձենան ի փրկութիւն. եւ ցանկան ի սիրելի կերակուրն դնել յորովայնս իւ-

¹ Տե՛ս նախորդ ծնր.:

[Բան.] Եհարց գիայր նորա եւ ասէ. քանի՞ ժամանակք են, յորմէ
հերէլ այդ եղև զմա (Մարկ. Թ. 20):

[Բան.] Եւ նա ասէ. ի մանկութենէ բազում անգամ ի հուր արկանէ եւ ի ջուր, զի կորուսցէ զդա (Մարկ. Թ. 21):

«Բարձրացան ալիք նորա եւ ելին յերկիրնս» (Վան Թաւր. 17:13)
 Եւ ո՛չ այսու շատացաւ, այլ եւ զնոյն ակտքս իբրեւ զԱստուած
 ետ պաշտել. զի կէսք զպոռնկութիւն, եւ կէսք զբարկութիւն, եւ
 այլք զհուր, եւ ոմանք զջուր պաշտէին:

Որպէս եւ մարգարէն խայտառակէ զխորհուրդս նորա, իշխանս ի մտի քու՝ «Հասից ի վերայ ամենայն փիեզերաց ձեռամբ իմով իբրեւ ի վերայ բունոյ, եւ ապականեցից գնոսա իբրեւ զծոս անացեալս, եւ ոչ որ իցէ, որ ապրիցէ»։

[Բան.] Եւ Յիսուս ասէ ցնա. ասացեր՝ «Եթէ կարող ես, ամենայն ինչ հնարաւոր է այնմ, որ հաւարայն» (Մարկ. Թ. 22):

Եւս:

Եւ մի՛տ դիր քաղցրութեան Քրիստոսի, զի զայսչափ մեծութեան շնորհք այսպիսի դիւրաւ պարգեւել խոստանայ, այսինքն՝ հաւատովք, որ ամենայն ումեք կարելի է, տէրանց եւ ծառայից, զօրաւորաց եւ տկարաց, զի հաւատալ եւ հաւատալ միայն ի կաման է:

Թեանս իմում (տես Մարկ. Թ. 23):

[Մեկնութիւն.] Այսու ցուցանէ, թէ մեր հաւատս ինքն ըստ ինքեան տկար է եւ թէ ոչ զօրացեալ լինի յօգնականութենէն Աստուծոյ, ոչ կարէ առնուլ զիրան, որում ցանկայ եւ լինի զօրացեալ յԱստուծոյ հաւատս մեր՝ զղջմամբ եւ արտասուօք, ըստ այնմ, թէ ըստ հաւատոց քոց եղիցի քեզ (հմմտ. Մաթթ. Թ. 29) եւ թէ՝ «ողորմեսցի քեզ ձայնի աղաղակի բում. իբրեւ ետես լուս քեզ» (Եսայի Լ. 19):

[Մեկնումի թիւն.] Զորօրինակ զարմանագործ արհեստագործ մնայ, մինչ ժողովի բազմութիւն, եւ ապա սկսանի առնել զգործս իւր. այսպէս եւ Քրիստոս եկաց մնաց, մինչեւ եկն կուտեցաւ բազմութիւնն, եւ ապա սկսաւ սաստել այսոյն պղծոյ եւ ասել:

Սաստուծմն Աստուծոյ զամենակալ տէրութիւն եւ զանյաղթ իշխանութիւն Աստուծոյ ցուցանէ: Համբդ եւ խուլ այս, ես տամ քեզ հրաման, ե՛լ ի դմանէ: Տե՛ս, զի զի որպէս յառաջ մարգարէքն եւ յետոյ առաքեալքն աղօթիւք եւ խնդրուածովք, այլ որպէս թագաւոր, մանաւանդ որպէս զԱստուած: Եւ ասէ. տամ քեզ հրաման, զի հրամանքն Աստուծոյ գործ է: Ըստ այնմ ասաց եւ եղեն, հրամայեաց եւ հաստատեցան (սին Ծննդ. Ա.): Խուլ եւ մունջ դեւ, զոր ինչ ունէր մարդն՝ խուլ եւ մունջ գոլով ի դիւէն, զայն դիւին համարի, եւ բարի գործ է մարդոյն. զի մեղաւորն յորժամ թողու զմեզս, լսէ զհրամանն Աստուծոյ եւ խօսի զխոստովանութիւն: Եւ այլեւս՝ մի՛ մտանիցես ի դա: Այսու զթուլութենէ առնս այսորիկ յայտ արար, զոր իմացեալ դիւին, խորհեցաւ միւսանգամ զառնալ առ նա. կապեաց զնա եւ ասէ. այլ մի՛ եւս իշխել զառնալ ի դա: Եւ այս յայնժամ լիցի, եթէ փակէ զսիրտ իւր բեւեռով խոնարհութեանն եւ կնքէ զմիտս իւր շնորհօք եւ զօրութեամբ Աստուծոյ:

Յայլուժմ վայրի բժշկեցելոյն սաստէ՝ ասելով. ահա ողջացար, այլ մի՛ մեղանչեր (Յովհ. Ե. 14), իսկ աստ զիւին սաստէ, այլ ո՛չ եւս դառնալ անդրէն: Այս եւ մեր սովորութիւն է, զի երբեմն զնեղիչն եւ զյափշտակօղն կշտամբեմք եւ երբեմն զնեղեալն զգուշացուցանեմք ո՛չ տալ պատճառս յափշտակողին:

25. Եւ աղաղակեաց եւ յոյժ լիկեաց զնա եւ ել:

Եւ զի կարծեաց գեւն, թէ որպէս աշակերտքն չկարացին Հանել զնա, այսպէս եւ ոչ Քրիստոս. յաղագս այսորիկ յորժամ յանդիման եղեւ Քրիստոսի, սկսաւ նեղել եւ տաղնապել զմանուկն, որում թոյլ ետ Քրիստոս. նախ՝ զի երեւեսցի չարութիւն նորա՝ ժողովրդեանն եւ զի գիտասցեն, եթէ ո՛չ արուեստիւ, ինչ բժշկէ եւ ապա ծածուկ աստուածային զօրութեամբն սկսաւ տանջել զնա, մինչ զի աղաղակել եւ ի բաց փախչել: Եւ եղեւ պատանեակն իբրեւ զմեռեալ, մինչեւ բազմաց իսկ ասել, թէ մեռաւ:

Հաւատացելոցն ասէր Պօղոս, թէ մեռարուք, եւ կեանքն ձեր ծածկեալ են ընդ Քրիստոսի յԱստուած, իսկ յորժամ Քրիստոս յայտնեսցի կեանքն ձեր՝ յայնժամ եւ դուք ընդ նմա յայտնեսլիք փառօք (հմմտ. Կող. Գ. 3-4): Ապա ուրեմն մեռելութիւն քրիստոնէից չէ՛ մահ, այլ նմանութիւն եւ կարծիք մահուէ:

[Բան.] Եւ Յիսուս կալաւ զձեռանէ նորա յարոյց զնա եւ կանգնեցաւ (Մարկ. Թ. 26):

[Մեկնութիւն.] Եւ եթէ պատճառ ցաւոցն դեւն ի ձայնէն միայն տաղնապետի ի բաց փախեալ, այժմ զի՞նչ հարկ էր զձեռանէ ունելն եւ յարուցանելն, եթէ ոչ, զի ցուցցէ զոյգ եւ հաւասար բանին զմարմինն գործով եւ զօրութեամբ, զի թէպէտ բնութեամբ այլ եւ այլ են, յորոց Քրիստոս, սակայն անձամբ մի եւ միացեալ՝ եւ գործով եւ զօրութեամբ: Որպէս ընդդէմ այսմ՝ յերրորդութիւնն տեսանի, զի անձամբ այլ եւ այլ, իսկ բնութեամբ եւ էութեամբ մի, նաեւ զի ցուցցէ զխոնարհութիւն իւր եւ զբազում հոգաբարձութիւն եւ զցաւակիրց մեզ լինելն, յաղազս այսորիկ ո՛չ միայն ձայնիւ, այլեւ զցաւակիրց մեզ լինելն, զի եւ մեզ ուսուսցէ վշտակցաբար եւ խոճեռամբ եւս յարուցանէ, զի եւ մեզ ուսուսցէ վշտակցաբար եւ խոճեռամբ սպասաւորել հաւատացեալ եղբարց, որք ի ցաւս ինչ իղեն:

Որպէս եւ Պօղոս գրէ վասն իւր, թէ զիս եւ որք ընդ իս էին, պաշտեցին ձեռքս այս եւ յայլում վայրի հաւատացելոցն ծառայ զինքն ասէր եւ զմեզ ասէ՝ ծառայս ձեզ վասն Բրիստոսի (հմմտ. Բ. Կոր. Դ. 5):

Յորդորակ 1

Յորդորակ 1

Եւ արդ գոհասցուք զԱստուծոյ, զի եւ մեք զերծաք եւ փրկեցաք ի բռնութենէ դիւացն եւ յորմէ ո'չ կարացաք գործովք փրկել, ցաք ի բռնութենէ դիւացն եւ յորմէ ո'չ կարացաք գործովք փրկել, ցաք ի բռնութենէ դիւացն եւ յորմէ ո'չ կարացաք գործովք փրկել, ցաք ի բռնութենէ դիւացն եւ յորմէ ո'չ կարացաք գործովք փրկել,

զԱստուած, եւ նա փոխանակ վրէժս պահանջելոյ, պատուեաց զմեզ. իսկ եթէ դարձեալ թշնամանեմք, աւելի եւս տանջիմք, զի թէ առաջին մեղքն այնքան ծանր էր եւ դժուարին, մինչ զի որդին Աստուծոյ մեռաւ, եւ ապա հաշտեցաք:

Իսկ թէ յետ մահուան որդւոյն Աստուծոյ եւ զմեզ հաշտեցուցանելոյն, դարձեալ թշնամանեմք մեղօքն. տե՛ս, թէ որքան պատժոց արժանի եմք:

Արդ՝ փախիցուք ի մօրէն մեղաց ի սատանայէ, իբրեւ յօձէ, զի իշխէ մերձեմալ առ մեզ, եթէ մեք ոչ կամիմք, այլ որպէս օձ ի փուշ թաքչի, նոյնպէս եւ նա յերկրաւոր հեշտութիւնս եւ այնու խաբէ եւ պարտէ զմեզ, զի թէ չխաբուիմք, չկարէ նա զմեզ վնասել. որպէս եւ Պօղոս ասէ, թէ ջանացարուք կալ ընդդէմ հնարից սատանայի (Կրն Եփես. 2. 11): Տե՛ս չասաց ընդդէմ կռուոյն, զի ոչ եթէ յայտնի կռուի, այլ հնարիւր:

Եւ զինչ են հնարքն. պատրել եւ խելօք խաբել, որպէս եւ յարուեստսն խաբէութիւնք կազմին եւ ի բանս եւ ի գործս եւ ի կռիւս. յայսպիսի ինչ չգնէ զմեղսն յայտնի առաջի, այլ այլովք իրօք գունէ, զի ախորժելի զմեղքն ցուցցէ. որպէս առ Ադամ ասաց, թէ յուտելն զպտուղս, լինիք իբրեւ զԱստուածս, գիտել զբարի եւ զչար (Ծննդ. Գ. 5), զոր թէ փոքր մի ընդդիմանամք, յայտնին խաբէութիւնք նորա եւ յաղթեմք նմա, զի յոյժ հեշտ եւ դիւրին է կռուիլն ընդ սատանայ, որպէս լուսոյ ընդ խաւար, եւ բարութեան ընդ չարութիւն, զի սատանայ խաւար եւ չարութիւն է, մեք թէ լոյս եւ բարի որ լինիմք, հալածեմք զնա, որպէս լոյսն հալածէ զխաւար եւ բարութիւնն զչարութիւն:

Իսկ թէ եւ մեք եւս խաւար լինիմք, այսինքն՝ չարք, խառնեալ միանամք ընդ նա եւ ըմբռնիմք ի նմանէ եւ զի մի այս լիցի, միշտ գոհացուք զԱստուծոյ, որպէս եւ երկինք պատմեն զփառս Աստուծոյ (Խմմր. Սաղմ. ԺԸ. 2) եւ զի երկինքն ոչ եթէ ձայնիւ փառաւորէ զԱստուած, այլ զայլս կերպարանօք իւրովք ի յօրհնութիւն շարժէ. սոյնպէս եւ որք զբարիս գործեն, աւելի եւս վասն նոցա այլք փառաւորեն զԱստուած: Զի յորժամ խրատեմք զչարս ի մարդկանէ, ոչ եթէ զերկինս ի մէջ բերեմք, այլ զմարդիկ, որ քան զգազանս չարք էին եւ յետոյ հաւասար հրեշտակաց եղեն, որովք զբազումս ի չարաց փոխեմք ի բարիս, զոր երկինքն այսչափ ժամանակս տեսանին եւ ոչ զոր շրջեցին ի չարեաց ի բարիս, ուստի յայտ է, թէ

մարդն յոյժ գեղեցիկ է, քան զերկինս եւ քան զամենայն զարդ երկնիցն, եւ եթէ քան զնոսա ի վայր գտցուք, զիարդ արժանի լիցուք արքայութեան, զի ահա այժմ ամենեքեան գործովք եւ բանիւք մերովք միշտ անարգեմք զԱստուած, զոր նոքա փառաւորեն:

Զի որ զբերան եւ կամ զականջ եւ թէ զորեւէ յանդամոց մարմնոյն անարգէ, Քրիստոսի է անարգանքն, զի որպէս զկնոջն անարգանքն այրն իւր համարի, զի իւր մարմին է, նոյնպէս եւ Քրիստոս գործիստոնէին անարգանքն իւր համարի, զի իւր մարմին է. ըստ այնմ՝ թէ անդամք եմք յանդամոց նորա եւ մարմին ի մարմնոյ նորա (Խմմր. Ա. Կորնթ. ԺԲ. 27), եւ որ զոսկերք մեռելոյ անարգէ, յայտ է, թէ հոգւոյն սրբոյ է անարգանքն այն, զի ընդ ոսկերս մեռելոյն շաղեալ է Հոգին Սուրբ ի գերեզմանին:

Նաեւ բազումք զհաւատն եւ զաւագանն եւ զհաղորդն եւ զխաչն եւ զստեղծօղն անարգեն, որ երես առ երես անարգօղք են Աստուծոյ:

Եւ զարմանամ, թէ զիարդ ոչ իջանէ հուր յերկնից եւ այրէ ոչ միայն զնոսա, այլեւ զմեզ, որք ի լսելն զայսպիսի անարգանս Աստուծոյ, լռեմք եւ համբերեմք: Նա եւ որք զանհաւատս կամ զանասունս եւ զայլս ի կենդանեաց եւ յոչ կենդանեաց անարգեն, զի կէսք զսարուածն եւ զփայտ եւ զքար, ընդ որ դիպին, անարգեն, անարգօղք են եւ նոքա: Նաեւ չար գործովք՝ որովայնամոլութեամբ, արբեցութեամբ, շնութեամբ, ատելութեամբ եւ այլ ազգի մեղօք միշտ անարգեմք զԱստուած:

Եւ զայն մի՛ ասիցես, թէ չեմ անհաւատ եւ չեմ երկրպագեալ կռոց, այլ զայն ցոյց, թէ չես հնազանդեալ ախտիցն եւ զոր ինչ նոքա քեզ հրամայեն, չես գործով կատարել: Զի եւ կռապաշտքն վասն այսորիկ են պիղծք, զի զախտս մեր աստուածացիցին. զցանկութիւն Ափրոդիտէս կոչեցին, եւ զբարկութիւն Արէս, իսկ զարբեկութիւն Ափրոդիտէս կոչեցին, եւ զորովայնամոլութիւն Պղատոն, ուստի ցուցին՝ Դիոնիսիոս, եւ զորովայնամոլութիւն Պղատոն, ուստի ցուցին՝ Դիոնիսիոս, եւ զայս առնեմք զառնագոյն պատժելոց եմք, յայտ է, թէ եւ մեք եւս զայս առնեմք զառնագոյն պատժելոց եմք, քան զանհաւատսն, զի որ գիտէ եւ մեղիցէ, աւելի ասէ՝ տանջեսցի (Խմմր. Ղուկ. ԺԲ. 47):

Եւ որպէս որդի, որ անարգէ զհայրն, մերժի ի պատուոյն, իսկ եթէ ոք ի ծառայիցն գովէ, յիրաւի ի խնամս վայելէ: Այսպէս եւ եթէ ոք ի ծառայիցն գովէ, յիրաւի ի խնամս վայելեն, եւ մեք ի պարարածքս ի բազում փառս եւ ի պատիւս վայելեն, եւ մեք ի պարարածքս ի բազում փառս եւ ի պատիւս վայելեն, եւ մեք ի պարարածքս, տիժս մատնիմք եւ որչափ նախատինք է այս, յորժամ արարածքս,

որ վասն մեր եղեն, յազատութիւն փառաց Որդւոյն Աստուծոյ վայելեն, եւ զմեզ, որ որդիք Աստուծոյ եղաք, վասն բազում չարեացն մերոց, աւելի եւս վասն յիշոցացն ի գեհէնն յուղարկիմք: Եւ զի մի՛ այս լիցի, սուրբս եւ մաքուրս պահեսցուք զոգիս մեր որպէս եւ առաքն, իսկ թէ աղտեղիցիս, մի՛ յուսահատիր. եթէ իցեն ասէ, մեղք ձեր սեաւ, քան զմուր, քան զծիւն սպիտակ արարից. եւ թէ իցեն քան զարիւն կարմիր, քան զլոյս պայծառ առնեմ (հմմր. Եսայի Ա. 18). զայս գիտելով՝ մի՛ տարակուսիր, զի թէպէտ եւ բիւր չարիս գործեցեր եւ զղջացիս, ընդունի Աստուած: Զի ոչ թէ ի դժոխս գնացեր, ուր չիք խոստովանութիւն եւ չեւ եւս է եկեալ փեսայն, եթէ ոք երկիցէ տալ քեզ փոխ յիւղոյն (տէն Մարթ. ԻԵ. 9):

Այլ բազումք են դեռ, որ վաճառեն զիւղն, մերկք, քաղցեալք, հիւանդք, եւ որք ի բանտսն բնակին. լի՛ց զպէտս նոցա, զի բազմացի իւղն քո: Եւ արդ՝ մինչ չեւ է եկեալ առ քեզ, որ զհաշիւն առնիցէ, յառաջ քան զօրն զայն, արա՛ պարտուցն վճար եւ ասա՛ ցպարտականն քո, որ ունի զհարիւր մար ձիթոյ, թէ կայ զգիր քո, եւ արա՛ փոխանակ հարիւրին՝ յիսուն (հմմր. Ղուկ. ԺԶ. 3-8), ապա եւ յինչսն եւ յայլն ամենայն նոյնպէս առնիջիր եւ քեզ եւ քո ազգականացդ ուսո՛ առնել զայս եւ մի՛ ծուլութեամբ զրկիլ ի թողութենէ, զի է հնար, թէ եւ ի վերջին շունչն եմք, հաճոյ լինել Աստուծոյ, ոչ այնպէս, մինչ առողջն էիր, սակայն գոյ հնար:

Մարթի եւ ի կտակէ անտի շահիլ՝ զրելով զՔրիստոս ընդ ժառանգաւորսն քո, իսկ եթէ զժուարիս ընդ այս, զմտաւ ած, զի նորա Հայրն զքեզ ժառանգակից նմա արար, եւ կարես կակղիլ. տո՛ւր նմա յընչիցդ, որ քեզ անպիտան է այժմ, եւ տա նա քեզ զարքայութիւն, որում դու կարի պէտս ունիս. հանդերձ այսու եւ միսիթար լինի մանկանցն քոց եւ վերակացու, թէ վշտաց ինչ զիպեսցին՝ իբրեւ ժառանգակցաց:

Այլեւ զի դու առ նա գնալոց ես, եւ նա դատի զդատաստանս քո, բայց ոմանք այնչափ չարք եւ դառինք են, մինչ զի չունին որդիս եւ չզնեն զՔրիստոս իւրեանց ժառանգ, այլ այսմ անուան եւ այնմ յօժարութեամբ տան, քան Քրիստոսի յետ այսքան երախտեաց, զի բազումք ի մարդկանէ չեղեն արժանի կտակի, այլ յանկարծակի մեռան, իսկ քեզ ետ զազգականսն ճանաչել եւ խօսել, վասն ընչիցն՝ որպէս եւ կամէիր եւ գրեցեր ի կտակի եւ ընդդէմ կացեր հարցն սահմանի, զի նոքա կենդանւոյն վաճառէին զամենայն եւ

բերէին դնէին առ ոտս առաքելոցն (հմմր. Գործք. Դ. 34), իսկ դու եւ ոչ յետ մահու զդոյն առնես:

Նաեւ են այլք, քան զասացեալս չարք, որ չկամին թէ ժառանգութիւն յայլս երթիցէ, այլ կամէին, թէ գետինն բանայր եւ ծածկէր եւ ոչ զի զայլս իւրեանց ընչիցն տեարս տեսցեն, որ կարի չար մտաց ծնունդ է այս, իսկ դու գրեա ի տիաթիկն, թէ զՔրիստոս կարգեմ ժառանգաւոր ընչիցն իմոց, պարտ էր քեզ մինչ կենդանի էիր, առնել զայդ եւ այն իսկ էր մեծ, զի ողորմութիւն մեծ այն էր՝ ի կենդանութեան առնել, իսկ թէ զայն ոչ կամեցար, գոնէ յետ մահու արա, զի թէպէտ եւ զփառսն ընդ գառինսն չկարես առնուլ, չէ փոքր եւ այն ի թիւ նոցա կարգիլ, որպէս զի մի կարգեսցիս ընդ ուլսն ի ձախմէն (հմմր. Մարթ. ԻԵ. 41):

Տե՛ս, զի յորժամ ցաւք ինչ ի վերայ հասանիցեն եւ թէ այլ ինչ բարկութիւն Աստուծոյ, նա եւ զմահուանէ բազում անգամ ասեմք, թէ ընչիւք գնէր այս անուն այսչափ ինչս տայր եւ ապրէր եւ արդ՝ տե՛ս զսէրն Աստուծոյ, ոչ տայ քեզ զժամանակաւոր մահս գնոյ, այլ զյաւիտենականն: Ասա, եթէ ձախօղն փոքուն գին կտրէր, եւ զմեծն տայր, ո՞չ գոհանայիր զնմանէ, նոյնպէս եւ Աստուած գին կենաց խնդրէ ի քէն զողորմութիւն եւ չտայ զփոքրս զայս, այլ կենաց խնդրէ ի քէն զողորմութիւն եւ չտայ զփոքրս զայս, այլ զյաւիտենականն, իսկ ապա թէ եւ զայս եւս չառնիցես, ո՞վ գերծուսցէ զքեզ ի դժոխոցն, եւ զո՞վ կոչեսցես քեզ օգնական. զԱբրաժամ, այլ ոչ լսիցէ քեզ. զիմաստուն կուսա՞նսն, եւ ոչ նոքա, իսկ համ, այլ ոչ լսիցէ քեզ. զիմաստուն կուսա՞նսն, եւ ոչ նոքա, իսկ զհայրն եւ զմայրն, այլ եւ նոքա չեն անձանց տեարք, թէ եւ յոյժ սուրբք իցեն:

Զայս ամենայն գիտացեալ, որ միայն կարող է փրկել զմեզ ի հրոյն, զնա աղաչեա բարի գործովք, եւս առաւել ողորմութեամբ, որովք եւ զյաւիտենական բարութիւնսն վայելեսցես շնորհօքն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ընդ որում Հօր եւ Հոգւոյն տեառն մերոյ վայելէ փառք, պատիւ եւ իշխանութիւն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամեն:

[Բան.] Եւ իբրեւ եմուր նա ի փուն, աշակերտքն առանձինն հարցին ցնա. մեր ընդէ՞ր ոչ կարացար հանել զնա (Մարկ. Թ. 27):

[Մեկնութիւն.] Եւ զի առանձինն մատուցեալ՝ հարցանէին. ոչ առ ամաչել ինչ, զի մանուկն բռնկեցաւ եւ դպիրքն յամօթ եղեն, առ ամաչել ինչ, զի մանուկն բռնկեցաւ եւ դպիրքն յամօթ եղեն, եւ չմնաց ինչ պատճառ ամօթոյ: Այլ զի առին իշխանութիւն ի վե-

րայ այսոց պղծոց, կարծէին, թէ կորուսին զշնորհսն, զոր ընկալան վասն այսորիկ առանձինն հարցին:

Իսկ Քրիստոս, զի ասաց առ այրն, որ հաւատայ ամենայն հնար գոյ նմա. առ սոսա ասէ ըստ Մատթէոսի, թէ վասն թերահաւատութեան ձերոյ (հմմտ. Մարթ. ԺԷ. 19), զի եւ Յովհաննէս գրէ յայսմ տեղւոջ թէ՛ եւ եղբարքն իսկ չէին հաւատացեալ ի նաեւ (հմմտ. Յովհ. Է. 5) Պետրոս մերթ երանէր, եւ մերթ պատուհասակոծ լինէր, եւ այլքն իբրեւ զանիմաստս պարսաւէին ի նմանէ. ի դէպ է, թէ բազում անգամ եւ տկարանային, զի յառաջ, քան զխաչն, թերակատարք էին: Հաւատ աստ զնշանացն ասէ, զի այլ է նշանագործութեան հաւատալ եւ այլ հաւատն աստուածութեան եւ տնօրինական գործոցն Քրիստոսի:

Մեք ընդէ՞ր ոչ կարացաք հանել զնա:

Դարձեալ, զի փութով գալոց էր առ նոսա Քրիստոս, որպէս եւ եղեւ իսկ. յաղագս այսորիկ եւ ոչ կարացին բժշկել, զի չէր բարւոք մերձ գոլով տեառն սքանչելագործել նոցա:

Ուստի եւ յորժամ առաքեաց զնոսա երկուս երկուս գործէին:

[Բան.] Եւ ասէ զնոսա. այդ ազգ ոչ իւր ելանէ, եթէ ոչ պահօր եւ աղօթիւք (Մարկ. Թ. 28):

[Մեկնութիւն.] Ոչ ասաց, թէ այս տեսակ դիւաց, այլ թէ ազգ, որ զամենայն իսկ տեսակ դասուց դիւացն յայտնէ եւ ոչ միայն զլուսնեկացն եւ զի մի ոք հեշտութեան տալով զինքն, միայն հաւատովք ի ձեռն սրբոց ակնկալցի բժշկութեան, յաղագս այսորիկ խրատէ, թէ յետ հաւատոցն եւ ի սուրբս ապաւինելոյն պարտ է եւ պահօք եւ աղօթիւք ճգնել եւ ապա փրկութիւն գտանել. թէպէտ եւ պատահեաց երբեմն սաստելով միայն հանել զդեւս, մի ոք կամ երկուք հեաց երբեմն սաստելով միայն հանել զդեւս, մի ոք կամ երկուք ուրեք, սակայն որ գամ մի յայնպիսի չարչարանս մատնեալ իցէ, չէ հնար, թէ ի փափկութեան իցէ եւ ազատանալ կարիցէ: Որպէս եւ ասէ իսկ. այդ ազգ ոչ իւր ելանէ, եթէ ոչ պահօք եւ աղօթիւք: Զի որ պահէ, այնպիսւոյն պարտ է զփափկութիւնս ատել, զի չիք ինչ ախորժելի դիւին իբրեւ բարեկեցութիւն եւ զարեցութիւն, զի այն է ծնող ամենայն չարեաց, այն եւ զխրայէլացիսն երբեմն ի կռապաշտութիւն ձգեաց եւ զսողոմայեցիսն ի չարագործութիւն, զի զինչ չար ոչ գործիցէ շատ ուտելն եւ արբեցութիւն, զի քան զխոզ այլ գարշելի առնէ զմարդն, զի խոզն ի տղմի թաւալի եւ աղ-

բով կերակրի, իսկ այնպիսին եւս չար կերակրի: Զի ի խառնս չարս իմանայ, եւ անօրէն ցանկութիւնս. ամաչեմ ասել. զորչափ չարիս ի յարբեցութենէն գործեն արք եւ կանայք, նոցին խղճի մտացն թոյլից, որ ստոյգ, քան զիս գիտեն: Զինչ գարշելի, քան զկին արբեալ կայցէ, զի որչափ տկար է, դիրաւ վնասի եւ այնպէս Աստուծոյ պարգեւքն նախատին յանմտաց, զի ի բազմաց լսեմ, թէ բնաւ մի գտցի գինի:

Ո յիմարութեան, այլք մեղանչեն եւ զԱստուծոյ պարգեւսն բամբասեն. ոչ եթէ գինին արար զչարիսն, այլ աւելի, քան զպէտսն ըմպել:

Ասա, թէ մի՛ գտցի արբեցութիւն. ապա թէ ասես՝ մի՛ գտցի գինի, փոքր փոքր յառաջ մատուցեալ, ասես՝ մի՛ գտցի երկաթ վասն սպանողաց, եւ մի՛ լիցի գիշեր վասն գողոց, եւ մի լոյս վասն զրպարտչաց, եւ մի կին վասն շնութեան, այլ մի՛ զայս ասիցես, զի սատանայական միտք են այս:

Գինի տուաւ վասն ցաւոց եւ ուրախութեան: Լո՛ւր Պողոսի՝ սակաւիկ մի գինի խառնեալի՛ր վասն ստէպ ստէպ քո ցաւոցդ (հմմտ. Ա. Տիմ. Ե. 23). եւ այն սուրբն, որ ի ցաւս էր, եւ չիշխեաց ըմպել գինի մինչ վարդապետն հրաման ետ. մեզ զիարդ լիցի թողութիւն, որք առանց հրամանի վարդապետի եւ յառողջութեան եւս արբենամք:

Յնա ասէր, թէ սակաւ մի՛ գինի ըմպէ վասն ցաւոցդ, եւ ցիւրաքանչիւր ոք յարբեցողացն ասէ, թէ սակաւ մի գինի ըմպէ վասն պոռնկութեանցդ: Եւ թէ վասն այնց չմեկնիցիս, գոնէ վասն տրտմութեանցն, որ անտի լինին, զի գինի ասէ՝ ուրախ առնէ զսիրտ մարդոյ (հմմտ. Սաղմ. ԸԳ. 15). եւ զի՞նչ ուրախութիւն զխելքն կորուսմարդոյ (հմմտ. Սաղմ. ԸԳ. 15). եւ զի՞նչ ուրախութիւն գտանել: Նա եւ ոչ միայն սանել եւ զամենայն շուրջ զիւրեւ գալ տեսանել: Նա եւ ոչ միայն յաւուրն, յորում արբենաս, կրես զվնաս արբեցութեան, այլեւ յետ այնր աւուր: Զի որպէս ի ցածնու մրրկաց ծովուն, մնայ վնաս ընկնու ի չար ծովն արբեցութեան: Այլ՝ կատարածն չէ գոյգ, զի անդ յետ զբեռնսն ձգելոյ՝ թեթեւ անայ նաւն, եւ աստ՝ եւս քան

Եւ զոր օրինակ՝ անդ ընկեցիկ ի նաւէն զբեռնսն առնեն. նոյնպէս եւ աստ համարէ, թէ ամենայն բարուցեացն վատնումն լինի, թէ ցանկութիւն իցէ, թէ հեղութիւն, թե գիտութիւն, զամենայն ընկենու ի չար ծովն արբեցութեան: Այլ՝ կատարածն չէ գոյգ, զի անդ յետ զբեռնսն ձգելոյ՝ թեթեւ անայ նաւն, եւ աստ՝ եւս քան

զեւս ծանրանայ, զի յետ զբարիսն ի բաց ձգելոյ, ընդունի զսիկ եւ զաւազ արբեցութեան, զազգի ազգի մեղս հեշտութեանցն, աչօք, լսելօք եւ ամենայն զգայութեամբք մարմնոյ եւ հոգւոյ, որք ընկղմեն զնաւն եւ զնաւապետն եւ զնաւորդսն, այսինքն՝ զմարմինն եւ զմիտսն եւ զբարի խորհուրդսն:

Վասն որոյ աղաչեմ, փախիցո՛ւք յարբեցութենէն, զի մի՛ եւ մեզ սպառնասցի մարգարէն՝ որպէս եւ Բաբելոնի, թէ անդ ողնիք եւ իշացուք բնակեացեն (տէս. Ես. ԺԴ. 23) եւ դեւք կաքաւեսցեն. եւ արդարեւ իշացուք են ոմանք ի մարդկանէ, զի որպէս իշացուին յամենայն էշս մատակ, զոր տեսանէ, միապէս յարձակի. նոյնպէս եւ այնպիսիքն յամենայն կանայս ի սիրելեաց եւ յօտարաց, նաեւ յազգայինսն միապէս յարձակին ըստ չար կամացն իւրեանց, զոր պարտ է զայնպիսին իբրեւ զշուն կատաղի եւ զհասարակաց թշնամի ամենեցուն քարկոծ առնել եւ ի միջոյ ի բաց բառնալ զայրն եւ զկրնն: Այդ ազգ (ասէ) ոչ իւրք ելանէ, եթէ ոչ պաճօք եւ աղօթիւք:

Յորդորակ

Գիտեա՛, զի պոռնկելն մարմնով հաղորդ է դիւահարութեան, որպէս ասէ մարգարէն, դիւով պոռնկութեան պոռնկեցան (հմմտ. Ովսէ. Դ. 12-18) յանապատին. զի նախ դեւն պոռնկութեան շաղաշարի ընդ հոգի եւ միտս մարդոյն եւ ապա մարմնովն կատարէ պոռնկութիւն, որպէս եւ եղեւ յանապատին, զի նախ ընդ դեւքն պոռնկեցան հոգւով եւ մտօք՝ երկրպագութեամբ կռոցն, ապա եւ մարմնով սկսան ի պոռնկել, ուստի ուսանիմք, եթէ չկարէ ոք պոռնկել մարմնով, եթէ ոչ նախ պոռնկեցի ընդ դեւն հոգւով: Եւ սոքա երկոքին դիւահարութիւն եւ պոռնկութիւն ի ձեռն պահոց եւ աղօթից բժշկին: Զի որպէս բազում են ցաւք մարմնոյ եւ ազգի ազգի, եւ ըստ ցաւոցն՝ եւ դեւք բազումք, այսպէս բազումք են եւ մեղքն եւ ազգի ազգիք, եւ ըստ մեղացն եւ ապաշխարութիւն այլ եւ այլ: Եւ որպէս ոչ բժշկէ միոյ ցաւոյն դեղն զմիւս ցաւն, զի ոչ բժշկէ զակն, այն, որ բժշկէ զկրունկն, այսպէս ոչ բժշկէ միոյ մեղացն ապաշխարանք զմիւս այլ մեղսն. ըստ որում եւ ասէ, թէ այս ազգ մեղք ոչ իւրք բժշկի, բայց պաճօք եւ աղօթիւք: Զի որպէս բժիշկն խրատ տայ եւ ասէ, թէ այս ինչ ցաւ այսու դեղով միայն լինի բժշկեալ, այսպէս

եւ Քրիստոս ասէ, թէ պոռնկութիւն եւ դիւահարութիւն պաճօք եւ աղօթիւք միայն բժշկին:

Զի ի ձեռն պահոց չարչարի մարմինն եւ տկարանայ, եւ ոչ կարէ պոռնկիլ, թէ եւ կամի:

Զի դրեալ է, թէ այր մի վաւաշ սիրէր զկին մի գեղեցիկ եւ մեծազգի. եւ ասաց կնոջն՝ հաւանիլ նմա, իսկ կինն ասէ, եթէ կաս մնաս նոթի ընդ իս. մինչ կոչեմ զքեզ ի կերակուր, լինի զինչ եւ կամիս: Եւ նա ասէ՝ այո՛. եւ կինն պահեալ զերկուս աւուրս, նոյնպէս եւ այրն, եւ յերրորդ օրն պատրաստեաց կին կերակուր, հարկ պէս եւ այրն, եւ կերրորդ օրն պատրաստեաց կին կերակուր, հարկ եւ անկողինս պայծառս եւ կոչեաց զայրն եւ ասէ ցնա, զինչ կամիս. ելանե՞մք յանկողինն, եթէ կերակրիմք, իսկ այրն աղաղամիս. չկամիմ զանկողինն, զի այժմ ատեցի զամենայն կանայս, որ աշխարհի, այլ կամիմ կերակրիլ, զի մի՛ մեռայց ի սովոյ:

Տեսեր ահա, զի մինչ չէր պահեալ, նեղէր յախտէն, իսկ յետ պահոցն, բժշկեալ եղեւ. ապա բարւոք ասացաւ՝ եթէ պոռնկութիւն հոցն, բժշկեալ եղեւ. ապա բարւոք ասացաւ՝ եթէ պոռնկութիւն հոցն, բժշկի պաճօք, իսկ փորձութիւն մտացն ի ձեռն աղօթից բժշկեալ լինի, եւ այսպէս ի ձեռն պահոցն եւ աղօթից թաողութիւն մեղաց լինի, եւ այսպէս ի ձեռն պահոցն եւ աղօթից թաողութիւն մեղաց ընդունիմք յԱստուծոյ, զի մեծ զօրութիւն ունին եւ աղօթք, մանաւանդ գիշերային աղօթքն:

Որպէս Պօղոս եւ Շիղայ ի գիշերի աղօթելով արձակեցին զկապանսն եւ բացին զբանտն (հմմտ. Գործք ԺԶ. 25-26):

Զնոյն արասցուք եւ մեք եւ բացցուք մեզ ոչ բանտ, այլ զերկինս: Եղիա փակեաց եւ եբաց զերկինս աղօթիւք (տէս. Գ. Թագ. ԺԷ. 1, ԺԸ. 1-46). է եւ յերկինս խստագոյն կապանք, զոր կապիցէք, ասէ՝ յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս:

Եւ զի աղօթք զմեղս սրբեն, հաւանեցուցէ զմեզ այրի կինն, որ զանիրաւ դատաւորն աղաչէր (հմմտ. Մաթթ. ԺԸ. 18), եւ բարեկամն, որ ի մէջ գիշերի ստիպէրն եւ բաղխէր (տէս. Ղուկ. ԺԱ. 1-8), հաւանեցուցէ զմեզ Կուռնէլիոս, աղօթք քո եւ ողորմութիւն ելին առաջի Աստուծոյ (տէս. Ղուկ. ԺԱ. 5-8), այլեւ Պօղոս՝ ասելով, թէ ճշմարիտ խոնարհեա՛ ի ծունր, հեծեա՛, արտասուեա՛. յիշեա՛ զթագաւորն, զի ասէր, վաստակեցայ ես ի հեծութեան իմում, լուացի զամենայն գիւտէր, զմահիւս իմ, եւ արտասուօք իմովք զանկողինս իմ թացի (հմմտ. շեր զմահիւս իմ, եւ արտասուօք իմովք զանկողինս իմ թացի (հմմտ.

Սաղմ. Զ. 7) եւ թէ ի մէջ գիշերի յառնէի խոստովանն լինել առ քեզ: Ոչ ես դու քան զԴաւիթ փարթամ եւ ի խրախուժեան որչափ եւ մեծատուն իցես. նա թէ եւ մանկունք քո իցեն, զարթո՛ւ եւ զնոսա, այլ եթէ տղայք իցեն եւ ոչ բաւեն տքնութեան, մինչեւ ի կատարումն միոյ եւ երկուց աղօթից կացցեն, եւ դարձեալ հանդո զնոսա: Եւ եթէ այսպէս զարթիցես հոգւովդ եւ ոչ լոկ մարմնովդ, յետ այնպիսի արթնութեան լինիցի քեզ եւ ննջումն քաղցր, եւ երազքն՝ սխրալիք: Նա՛ թէ եւ բազում աղօթս ոչ կարես առնել, մի՛ արա՛ հսկելով եւ շատ է, թէպէտ եւ ոչ ի հասարակ գիշերի, այլ մօտ առ նոյն իսկ առաւօտն փութա. ըստ այնմ, եթէ յիշէի զքեզ յանկողնի իմում, ընդ առաւօտս կանխեալ խօսէի ընդ քեզ (հմմտ. Սաղմ. ԾԺԸ. 62):

ԶՐԱԳՆ ԽԵՂ յԱՐ ԱԿԱՅԺԱՌ ԼԻՅԻ, ՈՋ ԱՅՍ ԱՅՐԵԱԼՍ ԵՆ ՆԻՋԵԱԼ,
ԱՅԼ ՂԻՐՆՋ. ԸՐԱԳ ԱՍԷ՝ ԵՆ ԲԱՆՔ ՔՈ ՈՍԽԵՅ ԽՈՌԵՅ, ԵՆ ԼՈՅՍ ՄԱՅ ՀԱՆՂԱՅ
ԽՈՌԵՅ (Սաղմ. ԿԲ. 7):

Հրացո՛ր ի ձեռն աղօթիցն զհոգիդ, եւ յորժամ տեսանիցես հրացեալ բաւականապէս աղօթիցն հրով ի բաց հան, եւ տպաւորեա ի պատկեր զարմանալի, յոր եւ կամեսցիս դու քեզէն: Զի զոր օրինակ պղնձագործ զժանգոտեալ անօթ ի քրայ արկանէ եւ ուռամբք հարեալ պայծառացուցանէ. այսպէս եւ դու զժանգոտեալ մեղօք հոգի քո արկ ի քուրայն խոստովանութեան, եւ ապա իջո ի վերայ գուռն ի բարձանց, այսինքն՝ է բանն մեղադրանաց եւ յանդիմանութեան զքեզ, որով վերստին պայծառացի հոգիդ, զի հաւատա ինձ ոչ այնպէս հուրն զժանգն ի բաց մաքրել սովոր է, որպէս գիշերային աղօթք զմեղացն ժանգ հոգւոց մերոց:

Ընդէ՞ր արդեօք ինքն Քրիստոս ի լերինն զամենայն գիշերն հանէր յաղթես Աստուծոյ (Սաղմ. ճԺԸ. 105). ո՞չ զի մեզ օրինակ լիցի: Զի որպէս բոյսք եւ տունկը պտղաբերք ի տուէ այրելով ի տապոյ արեգականն, գիշերային ցօղովն դարձեալ դալարանան. այսպէս ալ հոգի եւ զմիտս ձեր, զոր ի տուէ տապով մեղացն եւ ազգի ազգահոգի եւ կամայ եւ ակամայ տռչորեցէք, դարձեալ գիշերային աղօթից արտասուօք զովացուցէք. որպէսզի վերստին դալարասցի. ապա թէ զցօղն զայն ոչ առցէ, կիզեալ լիցի ի տուէ, որ քաւ եւ մի լիցի:

Լիցի:
Աստ ինձ, եթէ ի դժուարին ինչ իրս անկեալ լինէիր, գքանի՞ս
աղաչէիր վասն այնր, եւ շնորհս համարէիր միջնորդացն, իսկ այժմ

Աստուած պատրաստ է լսել զաղաչանս քո եւ շնորհս քեզ ունի, վասն զի աղաչես զնա. զի՞նչ է գտանել քան զայս մեծագոյն բարի: Որպէս գու ամբաստանես զբարեկամէն, յորժամ ոչ վստահանալով ի սէրն քո՝ զայլս աղաչօղս կալցի առ քեզ. այսպէս եւ առ մեզ առնէ Աստուած, զի Աստուած յայնժամ առաւել առնէ, յորժամ մեք փութամք եւ ոչ զայլս աղաչեմք միջնորդել:

Եւ զիարդ իշխեմ ասէ, եթէ սխալեալ իցեմ. լռեա ի մեղացն եւ արտասուօք մատիր առ նա, ասա միայն ի խորոց սրտէ, եթէ մեղայ եւ ամենայն լուծեալ եղեւ. Ոչ այնպէս կամիս դու սրբել զմեղս քո, որպէս նա միշտ կամի սրբել զնոյն:

Եւ ստոյգ է այս, զի դու տքնել ոչ առնուս յանձն եւ ոչ զինչսն բաշխես, իսկ նա, զի թողցէ զմեղս մեր ի միածին ոչ խնայեաց, մարդասէր է միայն պատճառս նմա տացուք. եւ զայս խնդրէ, զի մի՛ մեք բնաւ անպիտանք լինիցիմք, զի թերեւս եւ առանց այսորիկ լուծանէր:

Այլ որպէս մեք առ մերոց ծառայիցն բազում իրս ստեղծանեմք,
առ ի ճանաչել զսիրտս նոցա եւ սիրել զնոսա, նոյնպէս եւ նա վասն
մերոյ փրկութեան առնէ: (Սաղմ. ճեհ. 18) բար

մերոյ փրկութեան առնէ:

Արդ՝ ճշմարտապէս կարդասցուք առ նա (Սաղմ. ՃԽԴ. 18) ըստ մարգարէին կամօք եւ յօժարութեամբ (Հմմտ. Հուդիտ Դ.16), զի հեզ է եւ քաղցր, այլ եթէ դու ոչ կարդաս առ նա ճշմարտութեամբ, նա զիր^ը արգ առնէ:

... և ... արգ, որպէս առ կազմեալսն

նա զիւրդ առնէ:
Եւ զիւնչ է ճշմարտութեամբ աղօթելն, որպէս առ կազմեալսն
ասեն, եթէ ճշմարիտ է, ոչ ունիս խարդախութիւն, նոյնպէս եւ
աստ, որ ճշմարտապէս կարգայ առ նա, որպէս ցաւոտ առ բժիշկ ոչ
լինի ի բաց կացեալ, մինչեւ առնուցու:
Եւ զստեման աղօթիցն միայն լնուլ եւ ոչ

Լինի ի բաց կացեալ, մինչեւ առնուցուի։
Իսկ որ վայրապար զնոյն սահման աղօթիցն միայն լնով եւ ոչ ի խորոց սրտէ աղօթէ, զիա՞րդ առնուցուի։ Զի որպէս ցաւոտն ոչ ի խորոց սրտէ աղօթէ, թէ ցաւոտ եմ, այլ փութայ ազատիլ ի ցաւոցն. միայն ասէ բժշկին, թէ ցաւոտ եմ, թէ մեղաւոր եմ, այլեւ այսպէս եւ դու մի միայն ասեր Աստուծոյ, թէ մեղաւոր եմ, այլեւ ցաւեցիր եւ փութա՛ ազատել զքեզ ի մեղացն, զի եթէ ցաւազնիս, ցաւեցիր եւ փութա՛ ազատել զքեզ ի մեղացն, զի եթէ ցաւազնիս, եւ եթէ փութաս, իսկ եթէ ոչ փութաս, յայտ է, թէ ոչ ցաւազնիս, եւ եթէ փութաս քո փրկութեան ոչ ցաւազնիս, խաբեբայ ես, զի ով ոք ասիցէ, եթէ ցաւիմ, եւ ոչ զամենայն ինչ առնիցէ, որպէս զի ազատեսցի։
Եթէ ցաւիմ, եւ ոչ զամենայն ինչ առնիցէ, որպէս զի ազատեսցի։

Մեծ զէն են աղօթք առ ի փրկութիւն. եթէ դուք գիտէք, ասէ պարզեւս բարիս տալ որդւոց ձերոց. որչափ եւս Հայրն ձեր, որ

յերկիրն է, տացէ բարիս այնոցիկ, որ խնդրեն զնա (հմմտ. Մարթ. Է. 11, Ղուկ. ԺԱ. 13):

Այսուհետեւ մատիցուք առ նա հաւատով եւ ընծայիւք, զորս եւ ախորժէ. եւ ո՞յք են այնք, չարեացն անյիշութիւն, ողորմութիւն եւ խոնարհութիւն: Եթէ այսպէս մատիցես, թէպէտ եւ մեղաւոր իցես, շահեսցիս, ապա թէպէտ եւ արդար իցես, եւ զանյիշաչարութիւն եւ զայլսն ոչ ունիցիս, ոչ ինչ շահիցիս:

Եւ զի Աստուած մեծ է, քան զմարդ. Եթէ դու ասիցես ցնա, նենգութիւն կրեցի եւ ոչ զչարեցայ վասն քո հրամանիդ, արդ եւ դու թող զմեղս իմ. յայնժամ եւ նա թողուցու, իսկ որ ոչ թողու ընկերին, եւ ոչ ինքն յԱստուծոյ գտցէ թողութիւն:

Արդ՝ մաքրեսցուք զհոգիս մեր ի չարայուշութենէ, եւ հսկելով աղօթեսցուք առ նա պահօք եւ ժուժկալութեամբ, զի արժանի լիցուք խոստացելոց բարեացն Քրիստոսիւ Յիսուսիւ՝ տերամբ մեզու: Ընդ որում Հօր եւ Հոգւոյն Սրբոյ վայելէ փառք պատիւ եւ իշխանութիւն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԲԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ Թ.)

Ի ժամուն յայնմիկ, այր մի՝ լի անհաւարութեամբ, մեկուսի գտեալ զաշակերպսն, էած առ նոսա զորդին իւր դիւահար (հմմտ. Ղուկ. Թ. 38):

Եւ աշակերտքն ոչ կարացին հանել զնա վասն անհաւատութեան հաւր մանկանն, զի իբրեւ առ կախարդս եկն առ նոսա եւ նոցա ոչ էր յայտնի անհաւատութիւն նորա: Իսկ Յիսուս, իբրեւ էջ ի լեռունէ անտի եւ եկն առ նոսա, ընդ առաջ եկեալ այրն՝ ամբաստան լինի զաշակերտացն, զի ոչ կարացին հանել, այլ՝ նա, որ զծածուկսն տեսանէ, ասէ. անհաւատութիւն քո է պատճառ, ընդէ՞ր չարախաւսես զաշակերտսն: Զայս լուեալ առնն՝ գայ ի հաւատս, աղաղակեալ ասէ. «Հաւարամ, Տէր, ազնեա՛ եւ մի՛ յիշեր զանհաւարութիւնս իմ» (Մարկ Թ. 23): Իսկ Յիսուս ետ հրաման՝ ածել զնա առաջի իւր եւ թոյլ ետ դիւին սաստկապէս շարժել զնա, եւ ապա՝ սաստեալ իշխանութեամբ, հալածական առնէ, զի տեսցեն եւ երկիցեն եւ գիտացեն, թէ յորքան չար այսոց զերծոյց զնոսա, եւ ի միտ առեալ՝ մի մոռացին զերախտիս բարերարութեան նորա:

Յայտնեաց այնուհետեւ զխորհուրդ չարչարանացն եւ ծածկէ, զի մի գիտացեն, եւ վասն այնորիկ ասէ յառաջ, զի յետ լրմանն խորհրդոյն գիտացեն, որով ունիցին զայլս ուսուցանել:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Թ.)

Եւ ահա այր մի ի ժողովրդենն աղաղակեաց ի ժամուն յայնմիկ (Ղուկ. Թ. 38):

ԻԳ. Այր անհաւատութեամբ լի:

Նարցանէ ցնա Յիսուս. Քանի՞ ժամանակք են: Եւ նա ասէ. Ի մանկութենէ բազում անգամ ի հուր արկանէ, երբեմն ի ջուր, զի կորուսցէ զնա (հմմտ. Ղուկ. Թ. 39):

ՈՎ. Եւ արդ՝ դու տես՝ զբարերարութիւնն Աստուծոյ եւ զանչափ խնամակալութիւնն, զի այնչափ ժամանակս ի նոսա էր դեւն եւ ո՛չ տայր մեղանչել: Զի եթէ ո՛չ վայելեալ էր յԱստուծոյ խնաման եւ ո՛չ տայր մեղանչել: Զի եթէ ո՛չ վայելեալ էր զնա: Քանզի ասաց, եթէ՝ «Ի այրն, ի վաղուց հետէ կորուսեալ էր զնա: Քանզի ասաց, եթէ՝ «Ի հուր արկանէ եւ ի ջուր», որ այնչափ յանդուգն էր: Նաեւ ի սպանանելոյ ո՛չ աղնածէր, եթէ ո՛չ սանձեալ էր զմոլեգնութիւն նորա:

Աղաչեցի զաշակերպսն քո, զի հանցեն, եւ ո՛չ կարացին Ղուկ. (Թ. 40):

ԵՓ. Մեկուսի գտեալ զաշակերտսն, եւ աշակերտքն ո՛չ կարացին հանել վասն անհաւատութեան հաւր մանկանն: Զի իբրեւ առ կախարդս եկն առ նոսա, եւ նոցա ո՛չ էր յայտ անհաւատութիւն նորա: Կարծեաց, եթէ ո՛չ են կատարեալ յարուեստ գիտութեան վարդապետին իւրեանց: Ապա եթէ ո՛չ, ընդէ՞ր ո՛չ բժշկէին զնա: Եհաս բանս այս առ աշակերտսն, եւ կացոյց զնոսա ի մէջ ծփանաց:

Եւ Յիսուս ասաց. Ո՛վ ազգ անհաւար եւ թիր (Ղուկ. Թ. 41):

ԻԳ. Որ զծածուկսն տեսանէր: Ասէ. «Անհաւարութիւն քո է պարճառ, ընդէ՛ր մեղադրես աշակերպացն»:

ՈՎ. Ո՛չ ի նորա դէմսն ձգէր զբանն, այլ առ ամենայն հրէայսն: Քանզի թերեւս գայթաղեալ էին ամենեքին, որ անդ կային:

Մինչեւ ցեղրը իցեմ ընդ ձեզ եւ անսայցեմ ձեզ (Ղուկ. Թ. 41):

Յուշանէ, եթէ ասորժելի էր Քրիստոսի մահն իւր եւ ցանկալի էր նմա մեկնիլ ի նոցանէ: Եւ ծանրագոյն թուէր նմա շրջել ընդ նոսա, քան ի խաչ ելանել:

Մինչդեռ մաքչէր, զարկոյց գնա դեռն եւ շարժեաց (Ղուկ. Թ. 42):

Հրաման տայր դիւին լլկել զնա: Ո՛չ եթէ ի ցոյց ինչ ժողով-դեանն արար զայն, այլ վասն Հաւրն: Զի յորժամ տեսցէ, եթէ ի կոչելոյն միայն խռովեցաւ դեռն, եւ հաստատեսցի ի հաւատս վասն նշանին, որ լինելոց էր:

Սաստեաց Յիսուս այսոյն պղծոյն եւ բժշկեաց զմանուկն (Ղուկ. Թ. 43):

ԵՓ. Զի արագ լսէր նմա այսն պղծ, քան զմարդիկ գալ ի հա-ւատս:

ԻԳ. Հալածական առնէր զդեռն, զի տեսցեն եւ երկիցեն: Եւ գիտասցեն, եթէ յորքան չարեաց զերծոյց զնոսա, եւ մի՛ մոռասցին զերախտիս բարերարութեան նորա:

Ասէ ցաշակերպսն իւր. Դի՛ք դուք ի միտս ձեր զբանս գայս, զի Որդի մարդոյ մաքնելոց է (Ղուկ. Թ. 44):

ԻԳ. Զի մի՛ ասիցեմք, եթէ ընդէ՞ր աստ ցանկ տուայտիմք: Յա-ղագս այնորիկ վասն չարչարանացն ճառէ, զի յորժամ լսեն, բնաւ ո՛չ կամիցին տեսանել զերուսաղէմ:

25. ՍԱՏԵՐ Ի ԲԵՐԱՆ ԶԿԱՆ

Մաթթեոս ԺԷ. 23-26

ԼՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՒ ԵՓՐԵՍ

Յորժամ եկին նորա ի Կապեռնաւում, մաքեան որք զերկորա-մեանն պահանջէին՝ առ Պետրոս, եւ ասեն. Վարդապետն ձեր ո՞չ փայ զդիորաքմայն (հմմտ. Մաթթ. ԺԷ. 29-30):

Յորժամ զանդրանիկս եգիպտացւոց կոտորեաց Աստուած յայն-ժամ զղուտացւոց ազգն ընդ նոցա առ իւր: Զի քան զհրէիցն անդ-ժամ զղուտացւոց ազգն ընդ նոցա առ իւր: Փոխանակ ընդ պակասուիցն րանիկս պակասէր թիւց զեւտացւոցն: Փոխանակ ընդ պակասուիցն թւոց սիկղ մի արծաթոյ հրամա[յ]էր բերել եւ այլեւ ազգ անդ ի սովորութիւն կալաւ անդրանկաց Իսրայէլի զհարկս տալ: Եւ զի Քրիստոս անդրանիկ էր եւ զի գլուխ առաքելոցն զՊետրոս հա-մարէին, առ նայ մատչէին: Թւի ինձ, թէ քաղաքի առ անձին իմն պահանջէին: Քանզի նորա քաղաք կարծէր Կապեռնաւում, եւ առ նայ չիշխէին մերձենալ, բայց առ Պետրոս: Եւ ոչ կարի սաստիկս, կարծիք, այնմ չէին ինչ տեղեակ, այլ իբրեւ զմարդ համարէին, բայց սակաւ ինչ ակնածէին եւ պատուէին, վասն յառաջագոյն գործոց նշանացն:

Զի՞նչ գործիցէ Պետրոս: «Այոյ» ասէ (տես Մաթթ. ԺԷ. 23): Նո-ցայ ասաց, թէ տայ զհարկն, բայց նմայ ինչ ի վեր չեհան: Թերեւս ակնածէր, վասն այնպիսի դոյզն իրաց ասել զՆայ: Վասն որոյ հեղն որ զամենայն ինչ ճարտար գիտէ յառաջ քան զնայ: «Զիմրոյ թուի բեզ, ասէ, Սիմովն. թագաւորք երկրի, յոմմէ՞ առնուն զհարկս այլովք հանդերձ» (հմմտ. Մաթթ. ԺԷ. 24): Զի մի կարծիցէ Պետրոս, թէ ի նոցանէ լ[ո]ւեալ ասիցէ, յառաջ քան զՆայ եւ յայտ առնէ զնոյնն եւ համարձակու-թիւն (=համաձայնութիւն) տայ: Քանզի դանդաղէր ասել զՆայ: Այսպիսի է, զոր ասեն: Ազատ եմ, ասէ, ի հարկ տալոյ, զի թէ երկրիս թագաւորք իւրեանց որդ[ւ]ոցն չառնուն զհարկս, այլ յայնցանէ որ իշխիցենն: Որչափ եւս առաւել ինձ պարտ էր յայսպիսի հարկաց

Ղապւնտական պատուոյն եւ ի հրաշիցն գործոց ակն ածէին, այլ առ Պետրոս մատեան իբր զգլխաւոր առաքելոցն, եւ զի ինքն իսկ անդ-
րանիկ էր, եւ ասեն. «Վարդապետն ձեր ո՞չ հարկիցի գոյողաքմայն»: Ո՛չ
սաստիւ, այլ մեղմով հարցանէին, եթէ ո՞չ տայ զերկդրամեանն, եւ
նա ասէ՝ այո: Զի՞նչ գործէ զայս Պետրոս, քանզի ո՞րպէս գիտէր,
թէ տալոց էր զհարկն, զի ասաց, թէ տայ, եւ Տեառն ոչ յայտնեաց:
Ինձ թուի, թէ ականածէր վասն այսպիսի դոյզն իրաց ասել ց՛նա եւ
կամ կազել ընդ պահանջողսն, այլ կամեցաւ յանձնէ վճարել, վասն
որոյ Հեզն, որ զամենայն ինչ գիտէ, յառաջէ եւ ասէ:

Եւ իբրեւ եմուր ի փուն, յառաջեաց քան զնա Յիսուս եւ ասէ.
«Զիա՛րդ թուի քեզ, Սիմո՛ն, թագաւորք ազգաց յումմէ՛ առնուն
զհարկս կամ զհասն՝ յորդոմոց իւրեանց, թէ յօրարաց» (Մաթթ. ԺԷ.
24):

Թուլի թէ եւ զՊետրոս կազդուրել կամի թէ՛ չէ՛ Ինձ արժան հարկս տալ, որպէս դու իրաւ համարեցար, վասն որոյ եւ դատաւոր զնա նստոյց. եւ զայս հաստատէ ոչ միայն հարցմամբն, այլեւ յառաջելովն քան զնորա ասելն եւ կամ զայլոյ ումեք ծանուցանել: Նաեւ համարձակուիթիւն տայ Պետրոսի ասել, քանզի դանդաղէր եւ ամաչէր յիրացն. «Զիա՛րդ թուի քեզ. թագաւորք ազգաց, – ասէ, – յումմե՛ առնուցուն զհարկս, կամ քահանայք՝ զհասն», այսինքն՝ զի թէպէտ յստեղծմանն հաւասարք ստեղծան մարդիկ՝ ամենեքեան թաղաւորք գուլով, բայց յետ յանցմանն ոմանք բռնացեալ տիրեցին բազմաց եւ հարկս տան հարկանել, արդ՝ նոյն բռնաւորքն յուժմե՛ պահանջեն զհարկն՝ յորդուոց, թէ յօտարաց:

Եւ իբրեւ ասաց թէ՛ յօդարաց, ասէ ցնա Յիսուս. «Ապա ուրեմն ազապ են որդիքն (Մաթթ. ԺԷ, 25):

Քանզիի եկին նոքա հարկս խնդրել, որպէս զի բարուրս գտա-
նիցեն ի վերայ Նորա, որպէս զի թէ ոչ տացէ, ապստամբօղ զՆա
յՕրինացն ասիցեն, եւ եթէ տացէ, համարիցին զՆա իբրեւ զօտար
մի: Արդ՝ զսոցա կարծիս խափանեաց հարցմամբն, քանզի զանձնէ
եցոյց, թէ չէ օտար, այլ ազատ է, եւ զնոցանէ առաւել անիրա-
ւութիւն խորհին, քան զթագաւորս եւ զբռնաւորս ազգաց, զի թէ,
որպէս ասացեր, նոքա յօտարաց, իսկ սոքա յազատաց, կարի իմն
անիրաւք են, եւ Որդի եմ ո՛չ երկրաւոր թագաւորի, այլ երկնաւո-

ըին: Եւ դարձեալ՝ զի ղեւտացիք էին՝ որ զՀասն պահանջէին, եկին փորձել զՆա. զի թէպէտ վարդապետ գիտէին, սակայն քահանայ ոչ կարծէին: Իսկ Տէրն յայտնապէս ո՛չ եցոյց զինքն քահանայ գոլ, այլ օրինակաւն ծանոյց. քանզի ղեւտացիքն ոչ տան հարկս, զի ազատք էին, քանզի թագաւորք երրայեցւոցն զքահանայսն ոչ հարկեցուցանէին, այլ ազատս պահէին: Ասաց եւ զինքն ազատս գոլ, որով եցոյց, թէ եւ քահանայ է: Եւ իբրեւ հաստատեաց զբանն դատաստանաւ, ապա ասէ.

Բայց զի մի՛ գայթաղեցուցուք զնոսա, երթ ի ծով եւ ընկեա
կարթ, եւ զառաջին ձուկն, որ ելանիցէ, առ եւ բաց զբերան նորա,
եւ գրանիցես սապեր. եւ զայն առեալ՝ փացես նոցա ընդ Իմ եւ ընդ
քո» (Մատթ. ԺԷ. 26):

Թէպէտ տալ զհարկն, բայց ո՛չ վայրապար հրամայէ տալ, այլ նախ ցուցանէ, թէ չէ պարտ տալ, եւ ապա տալ, զի միովն նոքա չգայթազդեսցին, եւ միւսովն սոքա չվնասեսցին. զի ո՛չ իբրեւ զպարտական տալ, այլ զի զնոցա անմտութիւնն ածիցէ յուղղուլ-թիւն: Նաեւ տալովն զանճառ զօրութիւնն ծանոյց, զի ո՛չ ի քսակէ, այլ ի ծովէ իբրեւ զամենայնի Աստուած հրամայեաց տալ, որում եւ երբեմն սաստեաց իսկ (հմմտ. Մարթ. Ը. 26), եւ Պետրոսի ի վերայ եւ երբեմն սաստեաց իսկ (հմմտ. Մարթ. ԺԴ. 28-29): Նոյնպէս եւ աստ ի ծովէ ալեացն ետ գնալ (հմմտ. Մարթ. ԺԴ. 28-29): Նոյնպէս եւ աստ ի ծովէ տալ, եւ չէ փոքր սքանչելիք յայնպիսի խորոց զձուկն սատերաւն արտաքս ածել, քանզի կրկին եւ երեքկին սքանչելիք է, զի ի ծովէ եւ ի ձկանէ եւ յառաջին ձկանէն, քանզի կարթն մին ըմբռնէ, որ ամենեւին զաստուածական զօրութիւնն յայտ առնէ, որ ծովուն եւս հրամայեաց հարկատու լինել եւ հնազանդ: «Մի՛ գայթազդես հրամայեաց հարկատու լինել եւ հնազանդ: «Մի՛ գայթազդես ցուսցուք զնոսա». այսինքն՝ բամբասել զմէնջ, թէ օրինազանցք են, քանզի յորում տեղուջ վասն այլոց եւ կամ վասն հոգեւորացն էր բանք, ոչինչ փոյթ առնէր գայթազդուլթեան նոցին, այլ ասէր. «Թո՛յլ բանք, ոչինչ փոյթ առնէր գայթազդուլթեան նոցին, այլ ասէր. «Թո՛յլ փութ, կոյրք են, կուրաց առաջնորդ» (Մարթ. ԺԵ. 14), իսկ յորժամ վասն անձինն եւ մարմնական իրաց՝ զգուշանայր յոյժ առ ի խրատ մեզ:

«Առեալ,- ասէ,- փացես նոցա ընդ Իմ եւ ընդ բո»: Քանզի եւ Պետրոս անդրանիկ էր, պատուէ զնա այսու: Բայց դու տես զխոնարհու թիւն մտացն Պետրոսի եւ զկատարեալ հաւատոս նորա եւ զարմացի՛ր ընդ խոնարհութիւնն. զի Մարկոս աշակերտ նորա ոչ գրեաց զայս, որ բարգաւաճանք էր նմա, իսկ զուրանալն եւ զայլսն գրեաց:

Իսկ ընդ հաւատս՝ զի իր այնպիսի յանձն էառ վճարել, որ կարի իսկ դժուարինք էին, վասն որոյ եւ հատուցումն հաւատոցն նորա զայն ետ, զի ընդ Իւր յարեաց ի տալ հարկին, եւ քանզի յանձնեաց նոցա, զի Պետրոս տացէ, իբրու առ նա զցանցս երթալ ընկենուլ, ընդ նմա երթային եւ նոքա, ոմանք իբր ի սքանչելիս, եւ կէսք առ ի յանգոսնել: Եւ իբրեւ եհան նա զձուկն, որ ունէր զսատերն ի բերանի իւրում, զոր ոմանք ստեղծեալ ասեն եւ այլք՝ զգրիչն արծաթի Սիմէոնի ծերոյ, որ թարգմանիչ էր զկնի Եօթանասնիցն ի Փարան կղզի յաւուրս Պտղոմեայ արքայի առասպելին, պահեաց անհալ՝ նկարելով ի նմա պատկեր արքունի, որ նշանակէր զանմահ թագաւորութիւնն Քրիստոսի: Չայն յորժամ տեսին, ամաչեցին ամբարտաւանքն, որ ոչ համարեցան զՆա զեւտացի, որում ծովն եւ ձուկն եւ արծաթն վկայեցին, թէ թագաւոր է Նա եւ քահանայ:

Եւ դարձեալ՝ «Առնալ՝ քացես նոցա ընդ Իմ եւ ընդ քո» ա՛յս է. զի սատերն կայսերական է, կայսե՛ր հատո, որպէս ասացն, իսկ զքեզ Ի՛նձ վասն տուր, որպէս զԻս վասն քո ետու, քանզի Իմս՝ քեզ միայն է, իսկ քոյդ՝ վասն Իմ սիրոյ եւ ի քո փառս: Իսկ առ ի միտս՝ ծով աշխարհս է, եւ կարթ՝ առաքելական քարոզութիւնն, եւ ձուկն՝ մարդիկ տղմասէրք, եւ արծաթ՝ բանին նշանակ, որ ի դալն ի հաւատս առաջին զայս ետուն, թէ Յիսուս է Որդի Աստուծոյ, եւ առաքեալքն՝ քարոզք Նորին, ա՛յս ընծայ եղեւ Աստուծոյ Հօր: Այլեւ տայ հարկս կամաւորապէս, որպէս զի զիս ի հարկից մեղացն ազատեցէ, զի որպէս նուաստութեամբն բարձրացոյց եւ անարգութեամբն փառաւորեաց եւ մահուամբն կեցոյց, այսպէս եւ հարկս տալովն ի ծանրութենէ հարկացն Օրինացն եւ մեղացն զերծուցեալ ապրեցոյց, զի մի՛ այլ լուիցուք, ըստ Յոբայ, զձայն հարկահանի (հմմտ. Յոր Գ. 18):

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Նինգերորդ հապոր Գլուխ Զ.)

ՎԱՍՆ ԵՐԿԴՐԱՄԻՆ

Հարց. Զի՞նչ է երկդրամեանն:

Պատասխանի. Յորժամ զանդրանիկս եգիպտացւոցն կոտորեաց եւ ազատեաց զժողովուրդն, յայնժամի յանապատի ասաց. Իմ է

ամենայն անդրանիկն Իսրայէլի: Եւ զթացեալ ի ծնողսն՝ փոխանակեաց ընդ ցեղին Ղեւեայ: Եւ զի պակասէին զեւտացիքն քան զանդրանիկսն: Հրամայեաց Աստուած սկիզ մի արծաթոյ տալ ազգին Ղեւեաց: Եւ գիտէին, զի Քրիստոս անդրանիկ էր: Եւ Պետրոս՝ զլիսաւոր աշակերտացն եւ անդրանիկ եւս: Վասն այն ի նմանէ խնդրէին, ո՛չ բռնութեամբ, այլ հարցմամբ եւ մեղմով:

Հարց. Որչա՞փ կշիռ է:

Պատասխանի. Երկդրամեան եւ սիկղ, եւ սատեր, եւ դիդրաքմայ. մի են սոքա: Զի Ի. Ի. դանկ են իւրաքանչիւրքն, որ է Գ. մտղալ եւ Բ. դանկ: Այլ սիկղն կրկին է, մին, որ հասարակն է: ԲԺ. դանկան, որ է մտղալ Բ.: Իսկ սրբութեան սիկղն Ի. դանկ է, զոր յիւրաքանչիւր ամի սիկղ մի առնուին յանդրանկաց եւ այն քահանայապետին էր: Որպէս այժմ քահանայապետն առնու զսրբադրամն յիւրաքանչիւր տանց: Եւ այլազգիք առնուն զհարկ ջիզրային:

Հարց. Որքա՞ն խնդրէին:

Պատասխանի. Ոմանք իմանան, թէ մի անգամ խնդրէին, որպէս ի Պետրոսէ: Եւ ոմանք, թէ յամենայն ամի Ե. Ե. սիկղ, որպէս ի թիւքն ասէ: Ասեմք, թէ ոչ այսպէս, այլ զառաջինն խնդրէին Ե. սիկղ եւ ասէ: Ասեմք, թէ ոչ այսպէս, այլ զատճառ է զի յանապատին այլ յամենայն ամի՛ մի՛ մի՛ սիկղ: Որոյ պատճառ է զի յանապատին խնդրեաց Ե. սիկղ մի անգամ, ըստ Ե. զգայութեանց, այլ յետոյ, խնայելով ի նոսա, յամենայն ամի մի՛ մի՛ սիկղ հրամայեցաւ:

Հարց. Վասն է՞ր ի Քրիստոսէ մի՛ անգամ:

Պատասխանի. Զի գիտէին՝ զնա յազգէն Ղեւեա լինել ի մի կողմանէ: Ոչ պահանջէին, այլ, այժմ ի պատճառս ընբռնելոց խնդրէին: Զի թէ ո՛չ տացէ, ասեն, ապստամբ է օրինացն եւ լուծիչ: Եւ թէ տայ, ասեն, օտար է՝ ի զեւտաց[ւ]ոց: Եւ չէ օրէնս ուսոյց վարդապետ:

Թագաւորք երկրի, ասէ, ազար են ի հարկէ, եւ յորդ[ւ]ոց ոչ առնու այլ՝ յօքարէ (հմմտ. Մաթթ. ԺԷ. 24-25)

Ապա ուրեմն՝ ազատ եմ ի հարկէ: Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի Որդի եմ թագաւորի: Երկրորդ՝ եւ թագաւոր եմ: Երրորդ՝ երկնաւոր թագաւոր: Չորրորդ՝ տէր հարկաց նոցա:

Այլ զի մի՛գայթազդեցուցուք [զնոսա] (տէս Մաթթ. ԺԷ. 26):

Նախ՝ բանիւ ասաց, թէ ազատ են որդիքն: Երկրորդ՝ ի ծովու ետ եւ ոչ ի քսակէ: Երրորդ՝ նոր ստեղծ զձուկն եւ զսատերն: Չորրորդ՝ որ զառաջինն ասաց հասնել:

Հարց. Վասն է՞ր ի ծովէ եւ ո՛չ յերկրէ:

Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի երկրէ բազում էր տուեալ նշանս, որպէս զհացն կրկին: Երկրորդ՝ զի ինքեանք երթիցեն ի ծովն եւ հաւատասցեն: Երրորդ՝ զի տէր է երկրի եւ ծովու: Չորրորդ՝ զի այսպէս զմարդիկ ի ծովու կենցաղոյս եւ զհոգիսն ի դժոխոց հանիցէ:

Հարց. Վասն է՞ր զառաջին ձուկն:

Պատասխանի. Վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ զի կամօք ցուցցէ եւ ոչ պատահամբ: Երկրորդ՝ զի նոր ստեղծաւ, պարտ էր առաջինն գոլ: Երրորդ՝ վասն անդրանկաց էր տալի: Չորրորդ՝ զի թագաւոր էր եւ քահանայ. նմայ տայր ծով եւ ձուկն զհարկն առաջին: Եւ որպէս կամաւ յաշխարհագիրն եմուտ, այսպէս եւ ի հարկն, եւ որպէս ազատ (ա) էր մահու, այսպէս եւ ի հարկէ:

ՎԱՍՆ ՍԱՏԵՐՆ

Հարց. Զի՞նչ նշանակէր ձուկն եւ սատերն ի բերան:

Պատասխանի. Զորս ինչ: Նախ՝ զհոգիս մարդկան, որ պատկեր է Աստուծոյ, որպէս սատերն թագաւորին եւ ձուկն՝ մահն եւ դժոգք, որ եկուլ զնա: Եւ Քրիստոս կարթ եղեալ մասապատ մարմնով եհան ի դժոխոց: Երկրորդ՝ նշանակէ զյարութիւն մարմնոց մարդկան ի ձայն հրեշտակին: Երրորդ՝ մեղօք կլանի հոգին եւ խոտովանութեամբն ազատի: Չորրորդ՝ աստուածային բանք ի սուրբ զիրս թաքուցեալ եւ կարթիւ մտաց արտաքս հանի:

ՎԱՍՆ ՆԱԽԱՆՁՈՒ

Զորս յատկութիւն նախանձու ցուցին առաքեալքն: Նախ՝ ի բարիսն տրտմեցան: Երկրորդ՝ առ մեծութիւն պատուոյն Պետրոսի: Երրորդ՝ յորժամ ի մինն ժողովեցաւ պատիւն: Չորրորդ՝ ի վաղուց մթերեալ, այժմ բորբոքեցան:

26. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԿՈՒՐԻՅ Ի ԵՐԻՔՈՎ

Մաթթէոս Ի. 29-34,

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՎ ԵՓՐԵՍ

Իբրեւ եկին նորայ Յերիքովէ, գնացին զհեպ Նորա ժողովուրդը բազումք եւ բժշկեաց զամենեսեանս (հմմտ. Մաթթ. Ի. 29):

Տեսանե՞ս ուստի զայր յերուսաղէմ եւ ուր չըջել զայնժամ անդ զՅորդանան գետով, զոր եւ թուի ինձ թէ խնդրելոյ արժանի է, թէ վասն էր եւ զառաջինն իսկ ո՛չ ընդ այնու չոգաւ ի Գալիլեայ, այլ ընդ Սամարիայ: Բայց զայսոսիկ ուսումնասիրացն թողցուք եւ թէ ոք հաւաստեալ քննել կամիցի, գտցէ: Զի Յովհաննու իսկ բարւոք ակնարկեալ է եւ զպատճառն եւս ցուցեալ, բայց մեք որ ինչ առաջիկայ զայսու լինիցիմք եւ միտ դիցուք կուրացն բարբառոյ, որ կարի կայ զայսու լինիցիմք եւ միտ դիցուք կուրացն բարբառոյ, որ կարի լուսաւորագոյնք, քան զաշայսն էին, զի ոչ առաջնորդ ունէին եւ ոչ զնայ տեսանել կարէին, թէ ուր է: Սակայն գու՛ն գործել ջանային երթալ մերձենալ առ նայ եւ մեծաձայն բարբառ արձակէին: Թէպէտ եւ այլքն սաստէին, սակայն նոքայ աղաղակելոյ ո՛չ դադարէին, զի աշխարհի են ժուժկալացն ոգիք, որչափ եւ սոքա խափանեսցէ: Եւս քան զեւս յորդորէին եւ Քրիստոս թոյլ տար զնոսա ըմբերանել: Զի եւս առաւել նոցա յաւժարութիւնն երեւեսցի եւ ուսանիցիս, թէ արժանի էին վայելելոյ յերախտիսն, վասն այնորիկ ոչ հարցանէ, թէ հաւատայք որպէս ցբազումսն զի աղաղակելն եւ դիմելն ի վերայ բաւական էին առնել յայտնի ամենեցուն, զհաւատս նոցա: Զի աստի իմանայցես սիրելի, թէպէտ եւ կարի արհամարք եւ խոտանք ինչ իցեմք եւ հաւատով մատչիցիմք առ Աստուած, անձամբ իսկ եւ զալ մերձենալ առ Քրիստոս: Թէպէտ համարձակութիւն ինչ վաւրուց եւ ոչ մի ինչ վկայէ զնոցանէ աւետարանիչն, այլ բաւական եղեւ նոցա ամենայնի միայն յաւժարութիւնն, նոցին նախանձաւոր լիցուք եւ մեք, զի թէպէտ եւ յամիցէ տալ զպարգեւսն Աստուած: Եւ բազումք իցեն, որ ի բաց մերժիցեն, մի դադարեսցուք ի խնդրուա-

մուրթեան Քում» (Մաղմ. Ծ 3), *եւ թէ՛ «Ողորմեա՛ ինձ, Աստուած, զի կոխեաց զիս մարդ»* (Մաղմ. ԾԵ. 2), *քանզի Որդի Պաւթի Քո լինելդ ըստ երգմանն ոչ այլ ինչ է, քան թէ ողորմութիւն մեզ ընծեռել:*

Եւ ամբոխն սաստեաց նոցա, զի լոեացեն, եւ նոքա ե՛ւս առաւել աղաղակէին եւ ասէին. «Տէ՛ր, ողորմեա՛ց մեզ, Որդի՛ Պաւթի» (Մաթթ. Ի. 31):

Կամ վասն նախանձու սաստէին, զի մի՛ բժշկեսցէ զնոսա՝ զոր բարեհամբաւէին, կամ պատիւ դնելոյ սակս դադարեցուցանէին, որպէս երբեմն զմանկտին (հմմտ. Մաթթ. ԺԹ. 13-15), բայց նոքա յեւս առաւել աղաղակելոյ ոչ կացին ի բաց, քանզի այնպիսիք են ժուժկալացն ոգիք. որչափ եւս խափանեսցէ ոք, եւս քան զեւս յորդորին: Եւ Քրիստոս թոյլ տայր զնոսա ըմբերանել, զի առաւել նոցա յօժարութիւնն երեւեսցի, եւ ուսանիցիս, թէ արժանի էին վայելելոյ յերախտիսն, վասն որոյ եւ ո՛չ հաւատս պահանջեաց ի նոցանէ, որպէս ի բազմաց, զի աղաղակելն եւ դիմելն ի վերայ՝ բաւական էր ցուցանել զհաւատս նոցա եւ զյօժարութիւնն: Զի ոչ աղքատութիւնն եւ ոչ կուրութիւնն եւ ոչ չլինելն լսել եւ ոչ բազմութիւնն որ սաստէր կամ վարուցն անհամարձակութիւն կարաց արդելու զնոսա, որպէս զի լցցի բանն թէ՛ «Եկն Լոյս յաշխարհ, զի կուրաց տեսանել քայցե» (հմմտ. Յովհ. Գ. 19, Եւ. ԽԲ. 7): Ուստի ուսանիմք, զի թէպէտ կարի արհամարհք եւ խոտանք ինչ իցեմք, եթէ հաւատով մատչիցիմք առ Աստուած, անձամբ իսկ կարօղ եմք վճարել զինչ եւ խնդրիցեմք, եւ թէ յամիցէ Աստուած զպարգեւն, եւ կամ թէ ոք ի բաց մերժիցէ, մի՛ դադարեցուք ի խնդրուածոց, զի այնպէս ե՛ւս առաւել հաւանեցուցանեմք զԱստուած, որպէս սոքա, զի «աղաղակէին եւ ասէին. «Տէ՛ր, ողորմեա՛ց մեզ»»:

Ոչ միայն զաղաղակն ձայնիւ բարձրացուցին, այլեւ բանիւ պանծացուցին. «Տէ՛ր, — ասէին, — ողորմեա՛ց մեզ», զի զոր նախ որդի Պաւթի ասացաք, նոյն ինքն եւ Տէր նորին, որ յաւէտ Արարչիդ վայել է ողորմութիւնն: Քանզի «Տէր» զմշտնջենաւոր աստուածութիւնն խոստովանէին, իսկ «Որդի Պաւթի»՝ զմարդեղութիւնն, վասն զի Յիսուս ոչ սոսկ մարդ է եւ ոչ յատուկ Աստուած, այլ Աստուած միացեալ ի մարմնի անճառապէս, եւ զի որպէս էրն, այնպէս դաւանեցին, վասն այսորիկ առին՝ զոր հայցեցին: Իսկ ըստ երկրորդ կարգին՝ ամբոխ իմա ինձ զբազմութիւն դիւացն, որք փոր-

ձութիւնս յարուցանէին ի վերայ սրբոցն, կամ զխուժանն հրէից, զի թերեւս ի նեղութենէն լռեալ դադարեսցեն ի պաղատանացն կամ հաւատալոյ ի Քրիստոս: Իսկ նոքա եւս առաւել աղաղակէին թէ՛ «Տէ՛ր, ի նեղութեան յիշեցաք» (Եւ. ԻԶ. 16), *եւ թէ՛ «Ի նեղութեան իմում ես առ Տէր կարդացի»* (Մաղմ. ԺԷ. 7), *եւ՝ «Աղաղակեցին առ Տէր ի նեղութեան իւրեանց, եւ ի վշտաց նոցա փրկեաց զնոսա»* (Մաղմ. ԸԶ. 6) *եւ «առաքեաց զբան Իւր եւ բժշկեաց զնոսա»* (Մաղմ. ԸԶ. 20), *որ եկն եւ եղեւ Որդի Պաւթի ըստ խնդրոյ նոցա:*

Զտեղի առ Յիսուս, կոչեաց զնոսա եւ ասէ. «Զի՞նչ կամիք, զի արարից ձեզ»: Ասեն ցՆա. «Տէ՛ր, զի բացցի՛ն աչք մեր» (Մաթթ. Ի 32-33):

Յորժամ ետես զթախանձանս նոցա, յօժարութեամբ սրտիւ գտեղի էառ եւ կոչեալ հարցանէ թէ՛ «Զի՞նչ կամիք»՝ առ ի խրատ մեզ, զի մի՛ ի խնդրողացն խոյս տայցեմք, այլ զիդձս նոցա կատարեցեմք: Բայց է՛ր վասն հարցանէր. զի մի՛ ոք կարծիցէ, թէ նոքա այլ իմն խնդրէին, եւ Նա այլ ինչ տայցէ, քանզի եւ սովոր իսկ է ամենայն ուրեք նախ զառաքինութիւն բժշկելոցն յայտ առնել եւ ապա զբժշկութիւն շնորհել, զի զայլս ի նախանձ ածիցէ, որպէս քանանացի կնոջն արար եւ հարիւրապետին (հմմտ. Մաթթ. ԺԵ. 22-28, Ը. 5-13), *եւ միւս եւս՝ զի ցուցցէ, թէ արժանի է պարգեւացն, զի «որ խնդրէ ոք՝ առնու», որպէս ասացն* (Մաթթ. Է. 8). *միանգամայն եւ ոչ զանձն յառաջեցուցանէ ի հրաշս, զի մի՛ վասն պարծանաց վարկանիցին կատարել զսքանչելիսն: Ասեն ցՆա. «Տէ՛ր, զի բացցի՛ն աչք մեր»*. զի թէպէտ բազում իրաց կարօտ էին, բայց ընդ աղօտ յայլսն վայելէին, իսկ լուսոյ՝ եւ ո՛չ բնաւ. վասն այսորիկ զառաջին պարգեւն խնդրեցին՝ զգեղեցկութիւն էիցս, զլոյսն ասեմ պանծալի, որպէս կենդանի հրճուի ընդ գալուստ նորա՝ ոչ թէ լոյս պանծալի, որպէս կենդանի հրճուի ընդ գալուստ նորա՝ ոչ թէ լոյս լուեալ էին, թէ զբազում կոյրս լուսաւորէ, որպէս զայն, որ ի Սելուլում առաքեաց (հմմտ. Յովհ. Թ.), կամ թէ ի հաւատոցն դաւանութենէ ազդումն իմն շնորհաց եղեւ ի նոսա, թէ Սա, որ եկն զհոգիս մարդկան պայծառացուցանել, կարօղ է եւ մարմնոյ աչաց լուսաւորութիւն շնորհել:

Իսկ առ ի միտս՝ զտեղի առնուլն Յիսուսի՝ կամ անդորրութիւն շնորհելն է փորձանաց արդարոցն, որով զփափագն աճեցուցանէր, կամ ի լրումն ժամանակի գալն եւ առնուլն մարմին, քանզի տեղի ոչ այլ ինչ է, քան թէ մարմնոյ պատահումն, եւ առանց մարմնոյ ոչինչ է տեղի: Ապա ուրեմն տեղի առնուլ զմարմին զգենուլն նշանակէ, որով կոչեաց զամենեսեան ի փրկութիւն ըստ Յիսուսի ձայնի, կամ թէ յորժամ էջ յերկնից, զամս երեսուն լռեաց եւ ապա կոչեաց զհրէայս եւ զհեթանոսս, զորս եւ հարցանէ թէ՝ «Զի՞նչ կամիք», եւ նոքա ասեն. «Զի բացցին աչք մեր»: Այսմ ըղծից եւ Դաւիթ ըղձայ թէ՝ «Զարթո՛ղաչս իմ, եւ նայեցայց ի սքանչելիս օրինաց Բոց» (Սաղմ. ԺԺԸ. 18), քանզի մարմնական տրօք փարթամացեալ էր բնութիւնս եւ միայն աստուածգիտութեանն ցանկայր, որպէս զի բացցին առագաստ մտացն եւ քակեսցին ի սնտոի կենացս, եւ զարձցին ի ճշմարիտ լուսոյն հայեցողութիւն:

Եւ գրաջեալ Յիսուս՝ մերձեցաւ յաչս նոցա, եւ վաղվադակի փե-
սին եւ գնացին զհետ Նորա (Մատթ. Ի 34):

Գլխութիւնն եղեւ պատճառ բժշկութեանն, վասն որոյ եւ յաշխարհ իսկ եկեալ էր, այլ թէպէտ գթած է՝ գրեալ է (Խմբ. Ա. Մն. 1. 9, Սաղմ. ԴԷ. 38, ՁԵ. 15, ՃԺԱ. 4, Ղուկ. Զ. 36 և այլն), սակայն եւ արդար է՝ զարժանիսն խնդրէ, եւ զի արժանի էր՝ յայտ է յասացելոցն: Իսկ զի՞նչ այն թէ՝ «վաղվաղակի տեսին»: Յուցանէ, թէ ինքն է արարիչ բնութեանս, որ առանց աշխատանաց բանիւ գերկինս երկու լուսաւորօքն պայծառացոյց եւ զմարդն տեսող նոցին գործեաց, Նա դարձեալ զխանգարեալ աչս նոցին բանիւ միայն եւ հպմամբ յաչս՝ լուսաւորեաց, որք տեսին ոչ միայն զէքս, այլեւ զՆա «եւ գնացին զհետ Նորա»: Զի ոչ եղեն որպէս զբազումս ապերախտ, մանաւանդ որպէս զհրէայսն, այլ սոքա որպէս յառաջ քան զպարգեւսն ժուժկալեալք էին, նոյնպէս եւ յետ պարգեւացն մտադիրք եղեն, վասն որոյ զկնի չոգան, զի բարեբանեսցեն. այլեւ զհետ Նորա ընթանալն՝ զաշակերտելն ցուցանէ:

Այլ հոգեւոր տեսութեամբ այսպիսի է. քանզի ոչ այլ ինչ էր պատճառ մարդեղութեան Յիսուսի, եթէ ոչ՝ գութն արարչական, որ ստիպեաց մերձենալ եւ խառնիլ ի բնութիւնս մարդկան եւ բնակիլ ի մեզ՝ ըստ առաքելոյ թէ՝ «Բնակեալ Քրիստոսի ի ներքին մարդս ձեր՝ բանալ եւ լուսաւորել զայս սրտից անձեռագործ թլիպարութեամբ» (հմմտ. Եփես.

Գ. 16-17, Ա. 18, Կող. Բ. 11). որք արագ հաւատացին ի Նա եւ ի Հայր Նորա՝ բեւեռմամբ սիրոյ, ընթանալով զհետ հոտոյ իւզոց Նորա (Խմբ. Երգ Ա. 2-3) ի մահ եւ ի չարչարանս եւ յերկինս՝ հրէայք եւ հեթանոսք, որք ի վաղնջուց հետէ հետեալ կային ի Նմանէ, որպէս զի աստ իմացիս զշահ մարմնառութեան Բանին, որով արարածս զԱրարիչն ծանեաւ:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ
(Նինգերորդ հարոր. գլուխ ԺԵ.)

ՎԱՍՄՆ ԵՐԻՔՈՎԻ

[Հարց.] Վասն է՞ր գառաջիներն ի Սամարիայ դնաց ի Գալիլեա եւ
ղվերջինն յԵրիքով գայ:
Պատասխանի. Զգառաջիներն ի Սամարիայ դնաց, որ Հեթանոսք էին
եւ աւուրս երկուս կալավ անդ, բազումք հաւատացին, ի յանդի-
մանութիւն հրէիցն, որ բազում ժամանակս ոչ հաւատային: Իսկ
յԵրիքով գայ եւ ելանէ յԵրուսաղէմ, զի Երիքով նմանի մահու եւ
դժոխոցն վեցիւք: Նախ՝ տեղեաւն խոնարհ է քան զԵրուսաղէմ եւ
մահ եւ դժոխք խոնարհի ստորեւ երկրի: Երկրորդ՝ զի յետոյ շի-
նեցաւ, զի Քովակ անուն յորդոցն Քամայ ունէր Գ. որդի՝ Գայի,
եւ Գաղ, եւ Երիքով: Եւ՝ Գայի, եւ՝ Գաղ յանուն իւրեանց շինեցին
եւ Գաղ, եւ Երիքով: Եւ՝ Գայի, եւ՝ Գաղ յանուն իւրեանց շինեցին
եւ Գաղ, եւ Երիքով: Եւ զԳաղգաղ: Եւ յետոյ Երիքով յիւր անունն շի-
նեաց զԵրիքով: Որպէս յետոյ շինեաց սատանայ զմահ եւ զդժոխք.
նախանձու բանսարկուին եմուտ մահ յաշխարհ: Երրորդ՝ անուան,
զի Երիքով լուսին թարքմանի, որ է փոփոխական եւ գիշերոյ լոյս,
այսպէս մահն եւ մեղքն փոփոխական է ըստ կամաց մարդկան եւ
լոյս թուի ի խաւարելոց: Զորրորդ՝ շինուածոյն է. պարիսպ եւ անդ-
ծելի երկաթոյ դիւրամուտ եւ դժուարել: Եւ է. մահացու մեղքն պա-
րիսպէն դժոխոցն, որ հեշտութեամբ մտանեն եւ դժուարաւ ելանեն
յապաշխարութիւն, զի անդծելի է սեւացելոցն մեղօք: Հինգերորդ՝
Յեսու քակեաց եւ անէծ զշինողսն: Եւ Քրիստոս աւերեաց զդժոխս
եւ անէծ, որ շինէ մեղօք: Վեցերորդ՝ Ազան Բեթելացի հրամանաւ
Աքայաբու շինեաց եւ պատժեցաւ Աբեներաւ անդրանկաւ, արկ հի-
մունս եւ զերծելաւ կրտսերաւ կանգնեաց զդրունս, այսպէս որ շի-
նէ մեղօք անդրանիկ հոգևով եւ մարմնով պատժեսցի ի հուրն: Եւ

այսպէս այն որ իջանէ յերուսաղէմէ յերիքով, նշանակէ զԱդամ, որ ել ի դրախտէն եւ էջ ի դժոխս՝ վիրաւորեալ մեղօք: Եւ Քրիստոս մկրտութեամբ բժշկեաց: Նախ՝ էջ ի դժոխս եւ ապա եհան յերկինս: Յայս միտս գայ յերիքով եւ ելանէ յերուսաղէմ բազում ժողով-ըդովք, որ արձակեաց զհոգիսն ի դժոխոցն:

ՎԱՍՄՆ ԿՈՒՐԱՅՆ

Հարց. Վասն է՞ր Մատթէոս Բ. (յեն Մաթթ. Ի 30), ասէ՛ հւ Մարկոս
մինն կոյր (յեն Մարկ. Ժ. 46):

Պատասխանի. Երկու էին, այլ մինն սակաւ մի լոյս ունէր, որ նշանակէր գհրեայս եւ հեթանոսն, ամենեւիմբ կուրացեալ:

Հարց. Վասն է՞ր սաստիկին:

Պատասխանի. Կամ վասն պատուոյ վարդապետին, որպէս զմանուկսն արգելին, կամ չար բարութ, զի մի բժշկեսցին, եւ ցուցցի սքանչելիք:

Հարց. Վասն է՞ր առաւել աղաղակէին:

Պատասխանի. Զի գյօժարութիւն սրտին առաւել ցուցանէին, որով առին զոր խնդրէին: Նախ՝ ցուցանէ ի մեզ թէ ո՛չ է պարտ թողուլ պարապիլ ի խնդրուածոց, որպէս նոքա որ ժուժկալք են եւ առաքինիք, թէպէտ բազումք են, որ խափանեն եւս առաւել նոքա խնդրեացեն: Երկրորդ՝ ցուցանէ, թէ որպէս կոյր լինիմք մեզօք եւ աղքատք բարուց, յորժամ հաւատովք խնդրեմք առնումք յԱստուծոյ:

Հարց. Զի՞նչ էր նոցա արգել:

Պատասխանի. Վեց ինչ: Նախ. կուրուլթիւն, Երկրորդ՝ աղքատութիւն, Երրորդ՝ անմիջնորդութիւն, Չորրորդ՝ անուղղութիւն, Հինգերորդ՝ սաստեւն, Վեցերորդ՝ անլսելի լինելն: Նոյնպէս մեզ վեց ինչ է արգել աղօթից: Նախ թէ ոչ լսին խնդրուածքն, երկրորդ՝ չարք ի մարդկանէ, երրորդ՝ դեւք խաբողք, չորրորդ՝ հեշտութիւն մարմնոյ, հինգերորդ՝ տգիտութիւն մտաց: Վեցերորդ՝ աղքատութիւն եւ սէր ընչից: Այլ որք ջերմ են ի սէրն եւ աշխատասէր միտք ունի, անխափան հանապաղ աղօթեն:

Հարց. Որպէ՞ս լուսաւորեաց Քրիստոս:

Պատասխանի. Չորս է խաւար, այսինքն՝ անգիտութեան, ու անհաւատութեան, եւ մեղադ, եւ աչաց: Զչորեսին լուսաւորեաց

Քրիստոս: Զի քարոզութեամբն ի գիտութիւն հած եւ աստուած-
պաշտութեամբն ի հաւատ գմեղս ջնջեաց եւ զաչս լուսաւորեաց
ըստ օրինակի զգալի լուսոյս: Նախ՝ լուսաւորէ զօղս եւ ապա զաչս
եւ ապա տեսանեմք զերեւելիսս եւ ապա տեսանեմք զնոյն ինքն
զարեգակ:

«Տէր՝ որդի Դաւթի»։ Նախ՝ է Աստուած մարդացեալ խոստովա-
նին զՔրիստոս։ Երկրորդ՝ զԴաւիթ յուշածնն, որ արար ողորմու-
թիւն կուրացն եւ կաղացն երուսացւոց (հմմտ. Բ. Թագ. Ե. 8)։ Զտեղի
առ Յիսուս, այսինքն՝ կանգնեցաւ, որ նշանակէ զլուելն Լ. ամաց եւ
ապա քարոզեաց։

Հարց. Վասն է՞ր հարցանէր զկոյրսն:

Պատասխանի. Վասն Դ.(չոր)ից: Նախ՝ զի մի ասիցեն, թէ զայլ ինչ խնդրեցին եւ զայլ ինչ ետ: Երկրորդ՝ զի զհաւատս նոցա յայտնեցէ: Երրորդ՝ զի եւ այլք նոցա ցանկասցեն: Չորրորդ՝ ցուցանէ զի արժան էին պարզեւացն:

«Գթացաւ ի նոսա եւ բժշկեաց» (սին Մապր. Ի. 34):

Յուզանէ՝ թագաւորութեամբ բռնկեաց եւ վասն այն եկն յաշ-
խարհ, որ զողորմութիւն եւ զշնորհս բաշխէր: Այլ թէպէտ ողորմու-
թիւն է, այլ սակայն արժանաւորացն տայ, որպէս սոքա որ աղա-
ղակեցին եւ բռնկեցան եւ գնացին զհետ Քրիստոսի յերուսաղէմ,
որ նշանակէր զհաւատացեալս, որ ընթացան զհետ Քրիստոսի ի
վերինն Երուսաղէմ, ըստ այնմ, ուր եսն եմ, անդ եւ պաշտօնեայն
իմ եղիցի: Այսքան առ այս:

27. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԲԱՐՏԻՄԵՈՍ ԿՈՒՐԻՆ

Մարկոս Ժ. 46-52

ԲԱՐՍԵՂ ՄԱՇԿԵՒՈՐՅԻ

(Գլուխ Ժ.)

Եւ գան յԵրիբով, եւ ընդ ելանելն նորա յԵրիբովէ աշակերտօքն եւ բազում ժողովրդովք, որդի Տիմէի Բարսիմէոս կոյր նստէր մուրացիկ յանցս ճանապարհի (Մարկ. Ժ. 46):

Ջանազան եւ ազգի ազգի վիրօք վիրաւորեաց սատանայ զմարդկայինս ազգ յառաջ քան զգալուստն Քրիստոսի մարդեղութեամբն յաշխարհս:

Քանզի ոչ բաւականացաւ այնու, զի արտաքսեաց զնա ի կենացն վայրէ, եւ զանմահն ընդ մահուամբ էարկ, եւ զանապականն՝ ընդ ապականութեամբ, եւ զՏէրն՝ ընդ ծառայութեամբ:

Այլ յորժամ մերժեաց զնա ի դրախտէն եւ տարագրեաց զնա յանիծից եւ ի տրտմութեան հովիտս, այսինքն՝ յաշխարս յայս, բնակել պանդխտութեամբ. յայնժամ հետամուտ եղեալ նմա եւ ըստ չար ախորժակացն իւրոց յանխնայ խոցոտեաց զնա եւ կարեւիւր վիրաւորեաց զնա յոտից մինչեւ ցգլուխ, այնքան, մինչ զի ոչ մնաց ի նմա նշխար եւ մասն ինչ կենդանութեան: Եւ այս ոչ միտմ ումեք դիպեցաւ եւ կամ երկուց, այլ ամենեցուն առ հասարակ՝ արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, կուսից եւ երիտասարդաց. ըստ այնմ, թէ ամենայն գլուխ ի ցաւս, եւ ամենայն սիրտ ի տրտմութիւն, յոտից մինչեւ ցգլուխ չմնաց առողջութիւն (Եսայի Ա. 5): Քանզի յորժամ ետես սատանայ, եթէ դարձոյց զերեսս իւր ի նմանէ Աստուած եւ ի բաց էառ զխնամս իւր՝ յորում վայելէր մինչ ի դրախտին էր, յայնժամ համարձակ հանդերձ դիւօքն իւրովք յարձակեցաւ ի վերայ նորա եւ նախ զառաջնորդական զմիտսն խաւարեցուցին տգիտութեամբ, որ էր ճրագ մարմնոյն եւ լոյս հոգւոյն:

Որպէս գողք եւ աւազակք յորժամ զյորոմս հատանեն, նախ զճրագն որ ի տանն է, շիջուցանեն, եւ ապա զոր ինչ եւ կամին, համարձակ գործեն: Այսպէս եւ սատանայ նախ զլուսաւորութիւն

մտացն խաւարեցոյց եւ ապա զոր ինչ եւ կամէր, գործեաց. եւ այսպէս աճեցոյց եւ բազմացոյց զչարն ի բնութիւնս մեր:

Քանզի ոչ եթող կալ մնալ ի յառաջին յանցանսն, յոր էարկ զմարդն ի յանհնազանդութիւն հրամանացն Աստուծոյ, այլ եւ ի վերայ միմեանց յարոյց, եւ ընդ իրեարս մարտնչել կազմեաց, նախանձու եւ սպանութեամբք, մախանօք եւ ատելութեամբք, շնութեամբ եւ գողութեամբ, եւ այլ ազգի ազգի չարեօք, որովք եւ առ իրեարս անիրաւք գտան մարդիկ, զորս ընդարձակս պատմեն ամենայն աստուածաշունչ տառք:

Ըստ որում ասէ Պօղոս, թէ էաք երբեմն եւ մեք անմիտք անհաւանք, ծառայեալք ամենայն ցանկութեանց եւ պէսպէս անառաւ կութեանց, չարութեամբ եւ նախանձու շրջէաք, ատեցեալք եւ զմիմեանս ատէաք (Տիմ. Գ. 3) եւ ըստ Սողոմոնի՝ ամենայնի ինչ խառնիրուռն, արիւն եւ սպանութիւն, անհաւատութիւն եւ երգմանաստութիւն, ոգւոց պղծութիւն եւ ամուսնութեանց անառակութիւն, շնութիւն եւ գիշութիւն (Կրն Իմաստ., ԺԴ, 25):

Եւ կարի իմն չար այն էր, ասէ, զի մինչ ի մէջ այսչափ պատերազմի անգիտութեան կային, զայնպիսի չարիս խաղաղութիւն անուանէին (Իմաստ. ԺԴ, 22):

Յետ որոյ ապա եւ հնարագիտութիւն կռոցն, քանզի յորժամ զչարիսն, որ առ միմեանս, լցեալ կատարեցին, ապա եւ առ աստուածութիւնն դարձեալ զինքեանս ի մարտ կացուցին, որ էր յոյժ իմն չար, քան զառաջինն: Զի յայնժամ միայն զհրամանն Աստուծոյ չար, քան զառաջինն: Զի յայնժամ եւ բոլորովին զԱստուած ուրանալ ու ետ արհամարհել, իսկ այժմ եւ բոլորովին զԱստուած ուրանալ ու սոյց, քանզի յաղագս այսորիկ ուսոյց զհնարագիտութիւնն կռոց, իբր թէ չիք Աստուած, որպէս եւ իսրայէլացիքն ասէին ցԱհարօն, արա մեզ Աստուածս, որ երթայցեն առաջի մեր, զի Մովսէսն այն, որ եհան զմեզ յերկրէն եգիպտացոց, ոչ գիտեմք, զի՞ եղեւ նմա (Կրն Ելք, ԼԲ, 23):

Եւ զի վերջին ամենայն չարեացն էր կռապաշտութիւնն. դարձեալ ասէ իմաստութիւն, եթէ պոռնկութիւնն եղեւ սկիզբն հնարագիտութեան կռոցն (Իմաստ. Իմաստ., ԺԴ, 12), զի ոչ էր ի սկզբանէ, այլ տուեալն կռոցն (Իմաստ. Իմաստ., ԺԴ, 12), զի ոչ էր ի սկզբանէ, այլ նորակրօնութիւնն մարդկան եմուտ ասէ յաշխարհս: Քանզի եւ նորակրօնութիւնն մարդկան եմուտ ասէ յաշխարհս: Քանզի եւ այսպէս յամենայն տեղիս զսոյն տեսանեմք վճարեալ, զի յետ զմիմեանս արհամարհելոյն, ապա եւ յարհամարհութիւնն աստուածութեան գամք, ըստ որում եւ Կայէն յետ սպանանելոյն զՀաբել, ապա

եւ ընդդէմ դարձաւ Աստուծոյ՝ ասելով՝ մի թէ պահապան իցեմ ես եղբօրն իմոյ (տէն Ծննդ., Դ, 9) եւ հրէայքն յորժամ զմարդարէսն ատեցին եւ հալածեցին, ապա եւ զԱստուածն մարդ լեալ՝ խաչիւ դատապարտեցին:

Զի որ առ ընկերն չար գտանի, առ Աստուած բարի ոչ կարէ երեւիլ, որպէս ասէ եւ Յօհաննէս, եթէ ոք ասիցէ, եթէ սիրեմ զԱստուած, եւ զեղբայր իւր ատիցէ, սուտ է, զի որ ոչ սիրէ զեղբայրն, զոր տեսանէ, Զաստուած, զոր ոչն ետես, զիարդ կարիցէ սիրել (Ա. Յովհ., Դ, 20):

Եւ զի այսքան տկարացոյց եւ վիրաւորեաց սատանայ զմարդիկ մեղօքն, զոր առ միմեանս եւ առ Աստուած, յաղագս որոյ եւ Աստուած կամելով զմեզ յերկոցունցս ազատել, ետ օրէնս կրկինս ըստ չարեացն, զոր գործեցաք:

Քանզի երկու էին պնակիտքն, զոր ետ Մովսէսի, գրեալ ներքոյ եւ արտաքոյ զհրամանս օրինացն, միովն զառ Աստուածն հնազանդութիւն ուսուցաներ եւ միւսովն՝ զբարեմիտ լինելն առ միմեանս (տէն Ելք, ԼԲ, 15-16):

Քանզի այսպէս էր գրեալ ի միում պնակտին, թէ Ես եմ տէր Աստուած քո, եւ մի՛ արասցես դու քեզ կուռս եւ մի՛ առնուցուս զանուն տեառն Աստուծոյ քո ի վերայ սնոտեաց եւ թէ յիշեալիք զօրն շաբաթուց՝ սրբել զնա եւ թէ պատուեա զհայր քո եւ զմայր:

Իսկ ի միւսն, թէ մի՛ շնար, մի՛ սպանաներ, մի՛ գողանար, մի՛ սուտ վկայեր եւ մի՛ ցանկանայցես ամենայնի, որ ինչ ընկերի քում է (տէն Ելք, Ի, 1-17):

Եւ ոչ եթէ այսոքիկ միայն կոչին օրէնք, այլ եւ սոքա իբրեւ սեռք իմն եւ բոլոր ինչ բազումս ունելով ընդ ինքեանս տեսակս եւ մասունս, զորս գտանեմք ի գիրսն Մովսէսի եւ յայլոց մարգարէիցն, զի զսոսա զամենայն օրէնս կոչեն գիրք:

Եւ թէպէտ Աստուած այսքան հոգացաւ՝ օրինօքն օգնական լինել բնութեանս, սակայն մարդիկ եւ առ օրինօքն եւս քան զեւս յաճախեցին ի չարիս, ըստ այնմ, թէ որչափ օրէնքն ի ներքս մտին, յանցանքն բազմացան (Հռոմ., Ե, 20) եւ թէ պատճառս առին մեղքն պատուիրանաւ եւ գործեցին յիս զամենայն ցանկութիւնս (Հռոմ., Է, 8): Եւ այս, ոչ եթէ օրինացն ինչ մեղադրութիւն է, այլ նոցա, որք ոչ պահեցին զնոյն:

Որպէս թէ ոք զխրատ իմաստնոյն արհամարհելով եւ ապա վշտաց ինչ զիպեսցի եւ կամ զինուոր, որ զէնընկէց լինի եւ փախչի ի ճակատէն եւ ապա կարեւելի վիրաւորի. ոչ եթէ զխրատն բամբասեմք եւ զգէնսն, այլ զարհամարհօղսն եւ զի բաց ձգօղսն նոցին: Այսպէս եւ աստ՝ նոքա են պարսաւելիք, որք զօրէնսն արհամարհեցին եւ ի բացընկեցին, եւ ոչ կացին ի նմին: Եւ զորօրինակ զինուոր յորժամ ի բաց ընկենու զգէնսն, առաւել վնասեալ լինի. այսպէս եւ ազգ մարդկան յորժամ ի բաց ընկեցին զօրէնսն՝ կէսք զբնաւորականն եւ այլք զգրաւորականն, յայնամ առաւել պատժապարտք եղեն:

Զոր Պօղոս ընդարձակ պատմէ առ հռոմայեցիսն, եթէ հեթանոսք բնաւորական գիտութեամբն իմացան զԱստուած, ըստ որում եւ ասէ, եթէ գիտութիւնն Աստուծոյ յայտնի էր ի նոսա (տէն Հռոմ., Ա, 19-21):

Քանզի յեղելութենէ անտի մասնաւորացն՝ մարդկան եւ այլ կենդանեաց, եւ բուսոց եւ տնկոց, իմացան, թէ եւ բոլորն սոցունց եղական է, եւ եղականն սկսական, եւ ամենայն եղեալ եւ սկսեալ չունեմնէ վեհագունէ յանեղէ եւ յանսկզբնէ գոյացեալ լինի, որովք գիտացին, թէ է Աստուած:

Եւ զի տարերք աշխարհիս այս բոլորքն եւ մասնականքն սիրեն ապականել զիրեարս, ըստ որում բանականն եւ անբան կենդանիք եւ բոյսք եւ տունկք իրերաց խանգարիչք. ջուր՝ հրոյ շիջուցիչ, եւ հօւր՝ ջրոյ ցամաքեցուցիչ, հող՝ օդոյ, եւ հողմոյ ընդ զիմակ՝ եւ արգելիչ, եւ հողմ հողոյ հոսիչ եւ ցրուիչ:

Եւ որպէս տարերքս, նոյնպէս եւ ամենայնքն, յորոց սոքա, ուստի եւ ի հանապազորդ մարտիցս եւ միշտ անլուծանելի մնալոյն տի եւ ի հանապազորդ մարտիցս եւ նախախնամիչ. եւ պէս ստուգեաց, գիտացին, թէ է արարածոցս եւ նախախնամիչ. եւ պէս ստուգեաց, եթէ գիտացին զԱստուած, ապա յանդիմանեալ կշտամբէ զանմտութիւն նոցա՝ ասելով, թէ փոխեցին զփառս անեղծին Աստուծոյ ի նմանութիւն պատկերի եղծանելոյ, մարդոյ եւ թռչնոց եւ չորքոտանեաց եւ սողնոց (Հռոմ., Ա, 23):

Տե՛ս՝ փոխեցին ասէ, որով յայտ է թէ ունէին զգիտութիւն Աստուծոյ, զի զոր ունի ոք, զայն փոխէ:

Այլ փոխելն լինի, երբեմն զյոռին ընդ լաւն, եւ երբեմն զլաւն ընդ յոռւոյն, իսկ աստ զլաւն ընդ յոռւոյն, եւ զպատուականն՝ ընդ անարգին եցոյց, եթէ փոխեցին: Եւ ոչ ըստ հաւատոցն միայն եցոյց

տելով եւ ուսուցանելով զմարդիկ, զսոյն գործեաց եւ ի դժոխս, զի որպէս մարմնով ի վերայ երկրի մարմնաւորացն քարոզեաց, այսպէս եւ բանական հոգւովն, որ ի դժոխս, հոգւոցն, որպէս գրէ Պետրոս՝ ասելով, որով եւ ոգւոցն, որ էին ի բանտին, երթեալ քարոզեաց երբեմն ապստամբելոցն (Ա. Պետր. Գ. 19 - 20):

Եւ այսպէս կործանեաց զդժոխս եւ առ յաւարի, զորս ի նմա, որպէս եւ Յեսու կործանեաց զԵրիքով եւ առ յաւարի զգանձս նորա (Կեն Յեսու, Զ, 20-21):

Եւ զորօրինակ Յեսու ձայնիւ եւ աղաղակաւ կործանեաց զԵրիքով՝ առանց ամենայն մեքենայից եւ պատերազմաց. այսպէս եւ Քրիստոս առանց ամենայն հնարից, միայն ձայնիւն եւ աղաղակաւն, որ ի վերայ խաչին, քակեաց զդժոխսն եւ եհան ընդ իւր զամենայն արգելեալսն, որ անդ որպէս եւ ասէ, թէ ել նա յԵրիքովէ, այսինքն՝ ի դժոխոցն, ոչ միայն աշակերտովքն, այսինքն՝ մարգարէիւքն եւ արդարովք, այլեւ բազում ժողովրդովք, այսինքն՝ ամենայն ըմբռնելովքն, որ անդ:

Նաեւ լուսին մեկնի Երիքովն, որպէս ասացաւ, զոր յոյժ պատշաճ է յիշել ի ժամ չարչարանացն, յորում մերձենայրն, զի պակասութիւն մարմնովն Քրիստոսի ի չարչարանսն, լրումն է երկնաւորն Երուսաղէմի, զի բաժանելով յԵրիքովէ յԵրուսաղէմ, որ է տեսումն խաղաղութեան, մերձենայ:

Դարձեալ՝ Բարտիմէոս կոյրն նշանակէ զժողովուրդ հրէից, որ ի կատարած ի լուսաւորելոց են ի գալն Եղիայի. կոյր նստէր, զի որ ծառայ է, լսէ զգիրս եւ ոչ կատարէ գործով, ի վերայ ճանապարհին նստի եւ մոլորայ, որպէս որ նստի ի սեղանն եւ քաղցէ:

Իբրեւ լուսաւ, թէ Յիսուս Նազովրեցի է, սկսաւ աղաղակել եւ ասել. «Որդի Դաւթի Յիսուս, ողորմեաց ինձ»։ (Մարկ. Ժ. 47)

Ղուկաս ասէ, թէ իբրեւ լուսաւ զանցանել ժողովրդեանն, եհարց, թէ զի՞նչ իցէ այն, եւ թշնամիքն Քրիստոսի պատասխանեցին՝ հեղնելով, թէ Յիսուս Նազովրեցի անցանէ, զոր իմացեալ կուրին, ոչ ասաց Նազովրեցի, այլ թէ որդի Դաւթի Յիսուս ողորմեաց ինձ (Կեն Ղուկ., ԺԸ, 35-37):

Եւ սաստիկն նմա բազումք, զի լռեսցէ, եւ նա առաւել եւս աղաղակէր. «Որդի Դաւթի ողորմեայ ինձ» (Մարկ. Ժ. 48):

Եւ միտ դիր, թէպէտ եւ այլքն սաստէին, սակայն նա յաղաղակելոյն ոչ դադարէր, զի այնպիսի է ժուժկալ հոգի, որչափ ոք խափանիցէ եւս քան զեւս յորդորի. եւ Քրիստոս թոյլ տայր ըմբերանել զնա, զի առաւել եւս նորա յօժարութիւնն երեւեսցի, եւ իմասցի, թէ արժանի իսկ է շնորհաց:

Վասն որոյ եւ ոչ հարցանէ, եթէ հաւատա, իբրեւ զայլս, զի աղաղակն բաւական էր յայտնի առնել զհաւատս նորա:

Իբրեւ լուսաւ, թէ Յիսուս Նազովրեցի է:

Լուսան նախ ի մարգարէիցն հեթանոսք զհամբաւն Քրիստոսի, թէ նա է ակնկալութիւն հեթանոսաց (Մննդ. Խթ. 10) եւ թէ ի նա հեթանոսք յուսացին (Եսայի ԺԱ. 10, Հռոմ. ԺԵ. 12), ապա ստուգեցին եւ յառաքելոցն, եւ կամէին մասնաւորիլ շնորհացն Քրիստոսի, եւ սկսան աղաղակել առ նա եւ ասել, որդի Դաւթի Յիսուս, ողորմեաց մեզ:

Եւ սաստէին նոցա բազումք, զի լռեսցեն: Նախ՝ դեւքն եւ մեղքն ջանային լռեցուցանել զաղաղակ աղքատաց, որոց տէր լսող է. եւ ասլա հրէայքն, եւ ասլա կռապաշտ դատաւորքն եւ թագաւորքն ընդդէմ դառնային եւ հակառակէին դարձին հեթանոսաց, ոչ աղաղակել առ Քրիստոս եւ խնդրել ի նմանէ մաքրիլ եւ լուսաւորիլ:

Սակայն նոքա, որք կարգեալ էին ի կեանսն յաւիտենից, ոչ լինէին զարհուրեալք ի բարկութենէ հակառակորդացն, այլ որչափ հալածեալ չարչարէին, նոքա եւս քան զեւս աղաղակէին որդի Դաւթի Յիսուս, ողորմեաց մեզ: Ողորմութիւն հայցէին, ճրի տուրք եւ շնորհս, այլ ոչ վարձս փոխարէն բարեգործութեան, զի հեթանոսք վասն ողորմութեան փառաւոր առնեն զԱստուած, ասէ Պօղոս նոսք վասն ողորմութեան փառաւոր առնեն զԱստուած, ասէ Պօղոս (Հռոմ. ԺԵ. 9), զի հրէայքն ունէին փոքր ինչ պատճառս երախտեաց՝ զթլփատիլն եւ զչաբաթանալն եւ զպատարագացն մատուցանել, իսկ հեթանոսք ոչ ինչ եւս, յաղազս այսորիկ աղաղակեն, որպէս կինն քանանացի (Կեն Մարկ. ԺԵ. 22), եւ ասեն՝ ողորմեաց մեզ:

Որ Աստուծոյ միայն վայելէ, զի անծախելի է մեծութիւն նորա, մանաւանդ թէ ի տալն եւս քան զեւս բազմանայ:

Զփեղի առ Յիսուս եւ հրամայեաց կոչել զնա. կոչեն զկոյրն եւ ասեն ցնա. «Քաջալերեաց, արի, կոչէ զքեզ»։ Եւ նորա ընկեցեալ զձորձս իւր, յարեաւ եկն առ Յիսուս: Պապասխանի ետ նմա Յիսուս եւ ասէ. «Զի՞նչ կամիս, թէ արարից քեզ» (Մարկ. Ժ. 49-50):

Եւ է՞ր վասն հարցանէ, զի մի ոք կարծիցէ, թէ նա այլ իմն խնդրէ, եւ նա այլ ինչ տայ, զի եւ սովոր է նախ զառաքինութիւն բժշկելոցն յայտնել, եւ ապա զբժշկութիւն շնորհել:

Նախ՝ զի ցուցցէ, թէ արժանի են շնորհաց եւ ապա՝ զի զայլս ի նոցա նախանձն ածիցէ, զոր եւ քանանացւոյ կնոջն արար (Կեն Մաւրթ. ԺԵ, 22) եւ հարիւրապետին (Կեն Մաւրթ. Ը, 5, Ղուկ., Է, 2) եւ տեւաւորսն (Կեն Մաւրթ. Թ, 20), զնոյն եւ աստ գործեաց:

Զտեղի առ Յիսուս եւ հրամայեաց կոչել զնա:

Կարգ փրկելոցն յոյժ պատշաճ է, նախ լսել եւ յետ այնորիկ ձայն տալ եւ աղաղակել եւ զկնի ապա կոչիլ, յետ որոյ շարժիլ եւ գնալ:

Լուաք ի մարգարէիցն եւ աղաղակեմք ի ձեռն հաւատոյն, կոչեցաք ի ձեռն առաքելոցն եւ յառնեմք ի ձեռն ապաշխարութեան եւ մերկանամք զմեզս ի ձեռն աւազանին եւ հարցանիմք կամօք:

Քաջալերեաց արի կոչէ զքեզ:

Աղաղակելով կոյրն տէրն կոչէ զնա. մինչդեռ ժողովուրդն հեթանոսաց ցանկային ճշմարիտ իմաստութեանն ի ձեռն սուրբ քարոզողացն զբան հաւատոյն ընկալան, զի նոքա յարուցին զկոյրն եւ քաջալերեցին զնալ առ նա, յուսալով ունել զփրկութիւն, այսինքն զպայծառութիւն լուսաւորութեան. ըստ Դաւթի, մատիք առ տէր եւ առէք զլոյս (Սաղմ. ԼԳ. 6) եւ ըստ Պօղոսի, արի, որ ննջեսդ եւ լուսատու լիցի քեզ Քրիստոս (Եփես. Ե. 14):

Զտեղի առ Յիսուս եւ հրամայեաց կոչել զնա:

Ով մեծագոյն աւետեացս եւ բարձրագոյն պատուոյս, որ այժմս տուեալ լինի հեթանոսաց:

Զի զորօրինակ թագաւոր տարագրէ զոք ի սպասաւորացն իւրոց յինքենէ, այլեւ սաստէ իւրոցն ոչ հպիլ առ նա եւ ոչ խօսակից լինել նմա. եւ ապա անյիշաչար եղեալ առ նա, հրամայէ կոչել զնա:

Այսպէս եւ Քրիստոս ի սկզբան քարոզութեան իւրոյ տարագրեաց զհեթանոսս յինքենէ եւ յաշակերտացն իւրոց, ըստ այնմ, թէ ոչ առաքեաց առ հեթանոսս, այլ առ իսրայէլացիսն (հմմտ. Մաւրթ. ԺԵ. 24). սաստեաց եւ աշակերտացն, թէ ի ճանապարհս հեթանոսաց մի երթայցէք (Մաւրթ. Ժ 5), իսկ յորժամ զտեղի առ եւ կատարեցաւ գործք անօրէնութեանն, վարդապետութիւն, սքանչելիքն մահն խաչի, թաղումն եւ յարութիւնն. յայնժամ հրաման ետ աշակերտացն՝ ասելով, գնացէք այսուհետեւ՝ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս (Մաւրթ. ԻԵ. 19). որպէս եւ աստ ասէ:

Զտեղի առ Յիսուս եւ հրամայեաց կոչել զնա:

Այսինքն՝ յորժամ կատարեաց զամենայն տնօրինական զգործս իւր Քրիստոս, ապա հրաման ետ կոչել զհեթանոսս, զի յորժամ հրէայքն կրկին կրկին զկոչնականսն առաքեալ առ ինքեանս, վան հարին, կառափնատեցին եւ ունայն արձակեցին ի վերայ ծառայիցն եւ զորդին, որ տէր եւ ժառանգ էր ամենայնի (Կեն Մաւրթ. ԻԱ. 33-46, Մարկ. ԺԲ. 1-12, Ղուկ. Ի. 9-19), եւ զնա խաչի դատապարտեցին, բարկացաւ նոցա եւ Աստուած Հայր, եւ հրաման ետ ծառայից իւրոց առաքելոցն՝ ելանել յանցս ճանապարհաց եւ ի հրապարակս քաղաքաց եւ կոչել զաղքատս եւ զխեղս, եւ զկաղս, եւ զկոյրս (Ղուկ. ԺԴ. 13). յաղագս որոյ այնորիկ, որք ոչ իշխէին խօսիլ ընդ հեթանոսս, այժմ աւետատուք գտանին նոցա՝ ասելով:

Քաջալերեաց՝ արի կոչէ զքեզ:

Քաջալերեաց. այսինքն՝ խնդա եւ ուրախ լեր, արի, յայտ է, թէ ի գլորմանէ, որ լպրծող մեղօքն գայթակղեաց եւ կործանեցաւ ընդ օձին յերկիր անկանելով. որ եւ զօրացեալ եղեւ ի հրամանէ կոչողին, որպէս եւ անդամալոյծն, ըստ որում եւ ասէ:

Յարեաւ եւ ընկեց զձորձս իւր, եկն առ Յիսուս:

Ընկենու ձորձոցն՝ ցուցանէ ի բաց ձգել զհոգս աշխարհիս, մանաւանդ թէ զմեզս եւ զանօրէնութիւնս, որ ծանր է, քան զամենայն անուանս, թեթեւացուցանելով զգնացս մտացն, երթալ փութապէս առ տուողն լուսոյ, զի ըստ Սողոմոնի նմանեալ որթուց եղանց, վազելով ի վերայ լերանց եւ խայտալով ի վերայ բլրոց (Կեն Երգ Բ. 8-9), թողլով զամենայն հեշտութիւնս մարմնականս եւ եկն առ Յիսուս, զնա մեծ եւ պատուական համարելով, քան զամենայն, վասն որոյ Պատասխանի ետ նմա Յիսուս եւ ասէ. զին՞նչ կամիս, թէ արարից զքեզ:

Հայելով Յիսուս ի բարի կամսն եւ ըստ բարի ցանկութեան նոցա տայ զպարգեւսն. ըստ այնմ, տացէ քեզ Տէր ըստ սրտի քում եւ զամենայն խնդրուածս քո կատարեսցէ (Սաղմ. ԺԹ. 5) եւ թէ զամենայն, զոր ինչ խնդրէք, յաղօթս հաւատովք, առնուցուք (Մաւրթ. ԻԱ. 22):

Զին՞նչ կամիս, թէ արարից քեզ: Գիտէր, զինչ կամէր, այլ կամի, զի յիւրմէ լուիցէ, որով խրատէ զմեզ անդադար աղօթել, վասն որոյ եւ յայլ ուր ասէ, գիտէ հայրն ձեր զինչ պիտոյ է ձեզ յառաջ, քան զխնդրելն (Մաւրթ. Զ. 8), այլ կամի խնդրել յինքենէ:

Զի՞նչ կամիս:

Յայտնի ցուցանիշ, զի ոչ հարկէ եւ ոչ բռնադատէ զոք Աստուած ակամայ կամօք ծառայել իւր, այլ կամօք եւ յօժարութեամբ, որպէս ասէ, եթէ ոք կամի իմ աշակերտ լինել (հմմտ. Մաթթ. ԺԶ, 24, Մարկ., Ը, 34, Ղուկ., Թ, 23) եւ դարձեալ, թէ եթէ կամիս կատարեալ լինել (հմմտ. Մաթթ. ԺԶ, 21, Մարկ. Ժ. 21). զի տէր եւ իշխան ստեղծ զմարդն, գործոց բարեաց եւ չարեաց, զի զոր կամի, զնոյնն եւ գործէ, յաղագս այսորիկ ասէ:

Զի՞նչ կամիս, թէ արարից քեզ:

Զորօրինակ՝ բարի եւ քաղցր տէր ասէ առ ծառայ իւր, զի՞նչ կամիս, որ առնեմ քեզ, կամիս կալ եւ ծառայել ինձ, եթէ կամիս գնալ եւ ծառայել այլոց. նոյնպէս եւ Քրիստոս ասէ, կամիս կալ առ իս եւ ծառայել ինձ, եթէ կամիս գնալ առ սատանայ եւ ծառայել նմա:

Արդ՝ զոր ինչ խորոթես, զնոյն քեզ առնեմ, զի թէ կամիս առիս կալ եւ ծառայել ինձ բարի գործովք, բժշկեալ լիցիս ի ցաւոցդ եւ լուսաւորեսցիս հոգւով եւ մարմնով, իսկ եթէ սատանայի կամիս ծառայել մեղօք եւ անօրէնութեամբ, մնասցիս ի կուրութիւնդ անբժշկելի յաղագս սորոյ:

Ասէ ցնա կոյրն. ռաբբունի, զի բացայց:

Այսինքն՝ ոչ այլ ինչ խնդրեմ, քան թէ զբանալ աչաց իմոց եւ տեսանել զլոյս, զի կոյրն զհարստութիւն կարէ ունել, բայց ոչ կարէ տեսանել, զոր ունի: Այսու առակէ, զի մեք մի խնդրեսցուք սուտ զհարստութիւնս այլ զլոյս, զոր լոյս ետ հրեշտակաց, ըստ այնմ, թէ լուսատու ես դու սքանչելապէս լերանցն յաւիտենից (Սաղմ. ՆԵ. 5), զոր մեք հաւատովք կարեմք տեսանել, զի աստուածութեանն լուսոյ տեսող հաւատքն է, ուստի լուսաւորեալ կուրին:

Եւ Յիսուս ասէ ցնա. երթ հաւարք քո կեցուցին զքեզ եւ վաղվաղակի բացաւ, եւ երթայր զհետ նորա ի ճանապարհին (Մարկ. Ժ. 52):

Ուստի տեսանէր եւ զկնի հետեւէր, զի որ բարւոք լսէ, զնոյն եւ գործով կատարէ, եւ տես, զի ոչ ասաց նմա, եթէ հաւատք քո ետուն քեզ տեսանել, այլ թէ հաւատք քո կեցուցին զքեզ, զի յայտ արասցէ, եթէ նախ կեանս ետ նմա եւ ապա զբանալ աչացն, եւ վաղվաղակի բացաւ, որով եցոյց աստուածային զգործն, զի ոչ աղօթիւք եւ խնդրուածովք, այլ իշխանութեամբ եբաց զաչս նորա, եւ ոչ յամելով, այլ ի նմին ժամու:

Մատթէոս ասէ, թէ գթացաւ եւ բժշկեաց զնա (տես Մաթթ. Ի. 34):

Ուստի ուսանիմք, եթէ ոչ է ռիսակալ Աստուած, եւ ոչ յիշէ զչարիս ումեք, զոր գործեալ է, յորժամ զղջանայ, եւ դիմէ առ Աստուած, այլ ընդունի եւ պատուէ, մանաւանդ, թէ եւ գիրկս արկեալ՝ համբուրէ:

Որպէս եցոյց առ անառակ որդին (տես Ղուկ. ԺԵ. 11-32) եւ առ կինն պոռնիկ (տես Ղուկ. Է. 37 - 42) եւ առ աւագակն, որ ի խաչին (տես Ղուկ. ԻԳ. 43), զի ոչ գարշեցաւ եւ ոչ ի բաց դարձոյց զերեսս, այլ յառաջին պատիւն կարգեաց եւ ի մեղացն սրբեաց եւ զբախտին արժանացոյց:

Եւ երթայր զհետ նորա ի ճանապարհին:

Զհետ երթալն Քրիստոսի նմանելն է ի Քրիստոս, գործովք բարեաց, ըստ որում ասաց ինքն, եթէ ոք զիս պաշտեսցէ, զկնի իմ եկեսցէ (Յովհ. ԺԲ. 26). այսինքն՝ նման լիցի ինձ, որպէս աշակերտ, վարդապետի:

Ապա ուրեմն ընդ բարիսն ճանապարհորդեսցուք եւ մի ընդ չարիսն, որպէս զի այսպիսի ճանապարհաւ առ Աստուած ելանիցեմք, ըստ որում դարձեալ ասաց Քրիստոս, ես եմ ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք (Յովհ. ԺԴ. 6):

Այս է ճանապարհն նեղ (տես Մաթթ. Է. 13 - 14), որ տանի զմեզ ի վերինն Երուսաղէմ՝ ի կեանսն յաւիտենից, եւ առ Աստուած:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Վասն որոյ պարտ է հանապազ զԱստուած յիշել եւ միշտ մտօք առ նա լինել, որպէս զի յամենայնի զինչ եւ գայցէ ի վերայ համբերեսցուք դիւրաւ:

Զի թէ ոք զսիրելին յիշիցէ, քրքրի սրտիւն եւ խնդայ յիշելովն, իսկ եթէ ոք զայն, որ ճշմարիտ սիրելին է մեր, ունիցի ի մտի եւ յիշիցէ, ոչ երբէք սգայ տրտմութեան իմիւք, եւ ոչ յահէ ինչ երկն-յիշիցէ, եւ վասն այնորիկ երկնչիմք, զի Աստուծոյ երկիւղն չունիմք ի չի, եւ վասն այնորիկ երկնչիմք, զի Աստուծոյ երկիւղն չունիմք ի մտի, որպէս պարտ է ունել եւ չածեմք զնա մտաւ, ի դէպ ժամանամտի, որպէս պարտ է ունել եւ չածեմք զնա մտաւ, ի դէպ ժամանամտի, որպէս պարտ է ունել, թէ մոռացար զիս, մոռացայց եւ ես զքեզ կի ասասցի եւ առ մեզ, թէ մոռացար զիս, մոռացայց եւ ես զքեզ (հմմտ. Ովսէլ Դ. 6). եւ կրկին չարիք լինին, զի եւ մեք զնա մոռանամք, եւ նա՝ զմեզ:

Մեծ բարութիւնն է յիշելն Աստուծոյ զմեզ, եւ մեծ յիշելն մեր զնա:

Եւ նոյնն յորդորէ զմեզ գործել զբարիս, վասն այսորիկ ասէ մարգարէն, թէ յիշեցի զքեզ յերկրէն Յորդանանու եւ ի Հերմօնէ լեռնէ փոքուէ (Սաղմ. ԽԱ. 7): Զայս ժողովուրդն մինչդեռ ի Բաբելոն էր, ասէր, եւ մեք Համարեսցուք, թէ ի Բաբելոն իցեմք, զի թէպէտ չեմք գերիք, այլ ի թշնամեաց միջի եմք, նաեւ բազումք ի նոցանէ, քան զգերեվարն իւրեանց զթագաւորն փառաւորք էին:

Որպէս Դանիէլ եւ երեք մանկունքն, զի գերեացն, գերեվարն երկիրպագանէր (Կեն Դան. Գ. 95), եւ այս նոցա ի միշտ յիշելոյն զԱստուած եւ ի խոնարհութենէն եղեւ, որպէս եւ ի Հնոցին ասէին, թէ յանձինս խոնարհս եւ հոգւով բեկելով ընդունելի լիցուք:

Եւ Դանիէլ այնպէս հեզ եւ խոնարհ էր, զի մինչ ի գուրն առիւծուց էր վասն Աստուծոյ եւ մարգարէն եբեր նմա զկերակուրն, ասէր, յիշեցեր զիս Աստուած (Դան. ԺԴ. 37): Տե՛ս, զի անարժան Համարէր զինքն յիշատակի եւ լսելի լինելոյ, եւ մեք յորժամ փոքր ինչ նեղիմք, ոչ վասն Աստուծոյ, այլ վասն մեր մեղացն, եւ թէ փութով չլսէ յաղաչելն մեր, տրտնջեմք եւ բամբասեմք զԱստուած՝ ասելով, թէ սիրելի են քեզ անօրէնքն, քան զքրիստոնէքն, եւ լաւ են անհաւատքն, քան զհաւատացեալքս:

Արդարեւ մեծ միջոց կայ ընդ մեզ եւ ընդ նոսա, որչափ ընդ երկինս եւ ընդ երկիր, թէ եւ այլեւս աւելի կայցէ, քան զայս, զի նոքա յետ այնչափ սքանչելեաց, անարժանս Համարէին զինքեան, վասն որոյ ասէին, թէ յիշեցեր զմեզ Աստուած: Արդ՝ եւ մեք միշտ յիշեսցուք զԱստուած, զի ուրախացուք եւ երկիցուք ի նմանէ: Որ թէ եւ ի գերութեան իցեմք, քան զամենեւեանս պայծառագոյնք եմք, զի թէ երկիւղն Աստուծոյ մերձ կայցէ, չիք ինչ վիշք, որ մեզ ցաւեցուցանել կարէ:

Թէպէտ զաղքատութիւն ասիցես, կամ զցաւս, կամ զգերութիւն եւ կամ զինչ եւ իցէ վիշտք, այլեւ նոյն իսկ գործակից լինի մեզ բարեաց, ըստ այնմ, բայց գիտեմք, թէ որք սիրենն զԱստուած, յանմենայնի գործակից լինի ի բարիս (Հոմ. Ը. 28): Վասն որոյ եթէ կամիմք ամենայն բարութեանց հասանել միշտ յիշեսցուք զԱստուած եւ խնդրեսցուք զնա գտանել:

Զի որպէս այնոցիկ, որք խնդրեն զԱստուած ըստ Պօղոսի, լինի պարգեւ ատու (Եբր. ԺԱ. 6), նոյնպէս եւ որոց ոչ խնդրեն, ոչ լինի,

յաւուր նեղութեան իմոյ զԱստուած խնդրեցի, ասէ ձեռօք իմովք ի զիշերի (Կեն Սաղմ. ՇԶ. 3) եւ ոչ խաբեցայ. զիշեր զմեղսն ասէ, որով խրատէ զմեզ, թէ եւ ի մեղս եմք, պարտիմք խնդրել զԱստուած, եւ թէ խնդրեցէք զՏէր եւ գտանիցէք զնա եւ զիարդ իցէ զտէրն խնդրել, որպէս զկորուսեալն խնդրեմք, զի թէ ոք որդի սիրելի կորուսցէ, յօտար աշխարհ գնայ, եւ ամենեւեան հարցանէ, եւ ինչս խոստանայ եւ թէ գտանէ, սիրով ընդունի, զնոյն եւ վասն Աստուծոյ արասցուք, նա եւս աւելի:

Խնդրեցէք, ասէ, եւ գտանիցէք, յորժամ խնդրէ ոք զինչս, բազում հոգս յանձին պարտի ունել, եւս աւելի զԱստուած, զի բազում ինչ խափան լինին մտացս մերոց, որպէս արեգակնս յայտնի է, եւ հունիմք պէտս խնդրելոյ զսա:

Իսկ թէ զմեզ ի խորխորատ թաքուցանեմք, դժուարաւ կարեմք տեսանել զնա, նոյնպէս եւ աստ, թէ ի խորս չար ցանկութեանցն զմեզ թաղեմք հազիւ կարեմք յԱստուած հայել, վասն որոյ փախիցուք ի չար ցանկութեանցն, զի տեսցուք զԱստուած:

Եւ զիարդ լիցի այս. Համբարձումն ձեռաց իմոց, ասէ, պատարագ երեկոյի (Կեն Սաղմ. ԾԽ. 2), այնպէս պարտ է եւ ձեզ միշտ առնել եւ թէ միշտ ոչ գոնէ ընդ երեկոյս եւ ընդ առաւօտս:

Եւ թէ զձեռսդ չկարես տարածել, տարածեա զմիտսդ եւ ի վեր, քան զերկինս հասանես, անվնաս մնալով: Զի չէ այնպէս երկայնաձիգ սատանայ, թէ եւ ի բարձունս հարել կարէ:

Զգե՛լ ձգէ զնետսն, քանզի լիրբ է, բայց ոչ կարէ հարել զվերացեալն յերկրէ, իսկ որք ընդ երկիր քարշին, հարեալ լինին նովաւ: Նետք սատանայի չար ցանկութիւնն է, որ հուր եւ բոց բորբոքեալ, որով ամենեքեան գերեալ եմք ի սատանայէ, ոչ բռնութեամբ, այլ կամօք եւ յօժարութեամբ: Եւ փոխանակ խնդրելոյն զԱստուած, փախեաք յԱստուծոյ, եւ ի սատանայ ձեռս տուաք, եւ չիք ոք, որ սուգ առնու եւ յոգւոց հանիցէ ընդ այն, զի ամենեքեան յառաջին զնացսն դարձաք:

Եւ որպէս յառաջ, քան զՔրիստոսի դալուստն փախչէաք յԱստուծոյ, նոյնպէս եւ այժմ: Փախչի՛լ յԱստուծոյ ոչ եթէ տեղեաց ի տեղիս իցէ, այլ մեղօքն, որպէս ասէ Դաւիթ, թէ որք հեռացուցին մեղօքն զանձինս իւրեանց ի քէն, կորիցեն (Խմմր. Սաղմ. ՇԲ. 27): Զի որ յԱստուծոյ հեռանայ, որպէս ոչխարն ի հովուէն, այլ ինչ, քան

ցուսցէ առաւել, քան զչափն առաջին: Եւ տացէ մեզ դարձեալ տեսանել զաւերակսն եւ զանմարդաբնակսն վերստին շինեալ եւ լցեալ բազում բնակչօք, մինչ զի ասիցեն, թէ նեղ է մեզ տեղիս, ընդարձակեացուք:

Միայն դարձցուք առ Աստուած եւ խնդրեացուք զնա ի բոլոր սրտէ եւ յամենայն կամաց եւ ի զօրութենէ:

Եւ որպէս զորդին անառակ ասացուք, թէ հայր մեղաք յերկինս եւ առաջի քոյ (հմմտ. Ղուկ. ԺԵ 21), զի յոյժ ցանկալ դարձին մերոյ եւ չունի ոխս վասն առաջին յանցանացն:

Դարձցուք անդրէն եւ իմացուք զանարգութիւնն, յորում էաք, զի խոզս առնեն զմեզ մեղքն եւ չունս կատաղիս:

Նորոգեացուք զանձինս եւ դարձցուք յառաջին գեղեցկութիւնն, զի եւ հանդերձելոց բարութեանցն հասանիցեմք Քրիստոսիւ Յիսուսիւ տէրամբ մերով:

Ընդ որում Հօր եւ Հոգւոյն Սրբոյ վայելէ փառք, պատիւ եւ իշխանութիւն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

28. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԿՈՒՐԻՅ ՅԵՐԻՔՈՎ

Ղուկաս ԺԸ. 35-43

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵՒԼԵՈՆՅԻ

(Գլուխ ԺԸ.)

Եւ ի գնալն Նորա առ ճանապարհան, նստեալ կոյրք երկու (Ղուկ. ԺԸ. 35)

Յաւրինակ Հրէից եւ հեթանոսաց, մնային աստուածային լուսոյն, որ ծագելոց էր, որոց նստէին ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու:

Արդ, ի յանցանելն հարցանեն, թէ ո՞վ իցէ: Եւ նախանձաւորքն փոքր կացուցանեն զնա, մախացեալ ընդ փառս Նորա. Նազաւրեցի, ասեն, զՆա: Ծանեան եւ կոյրքն, զի յաչաղանք էին, վասն որոյ թողուն զատեւեացն, եւ առնուն զմարգարէիցն եւ Տէր եւ Որդի Դաւթի աղաղակեն: Եւ նոցա զժկամակ առ այն լեալ՝ սաստէին, զի լռեսցեն: Իսկ նոքա ոչ ինչ գրէին զսաստելն նոցա՝ յաւրինակ հաւատացելոցն, որք ոչ ի սպառնալեացն երկեան եւ ոչ ի հարուածոց զանդիտեցին լռել ի քարոզելոյ զԱստուածութիւն Նորա: Իսկ Յիսուս, տեսեալ զպինդ հաւատս նոցա, զի անցանէին զխափանողաւքն՝ կացեալ կոչէ առ Ինքն, հարցանէ եւ զպարգեւս լուսոյն շնորհէ՝ յաւրինակ ներքին մարդոյն լուսաւորութեան:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՐԻ

(Գլուխ ԺԸ.)

Ի մտանել նորա յերիքով, կոյրք երկու նստին առ ճանապարհան (Ղուկ ԺԸ. 35):

Յաւրինակ Հրէիցն եւ հեթանոսաց մնային աստուածային լուսոյն, որ ծագելոց էր նստելոցս ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու:

Իբրեւ լուան զանց[ան]ելն, հարցանէին, թէ ո՞վ իցէ (Ղուկ ԺԸ. 36):

Եւ նախանձաւորքն փոքրկացուցանեն զփառս նորա մախանաւք:

Նազաւրացի, ասեն, անցանէ (Ղուկ ԺԸ. 37):

Իգ. Ուխտաւոր թարգմանի: Եւ ծանեան կոյրք զաղաչանս նոցա:

Աղաղակեցին. Յիսուս, որդի՛ Դաւթի, ողորմ[եաց] (Ղուկ ԺԸ. 38):

ԵՓ Արդ՝ եկն լոյսն յաշխարհ, զի կուրաց տեսանել տացէ եւ զթերահաւատսն հաստատեսցէ ի հաւատս ճշմարիտս Սուրբ Երրորդութեանն: Եւ ի հասանելն առ կոյրսն՝ ետ նոցա աղաղակել:

Յիսուս, որդի՛ Դաւթի, ողորմեաց մեզ (Ղուկ ԺԸ. 38):

Բարիոք կոչեցին զնա որդի Դաւթի, այն, որ առեր զողորմութիւն ի վերայ կաղացն եւ կուրացն եւ գաւսացելոցն: Ըստ այնմ՝ «Եթէ, որ մարիցէ սրով առ կաղս եւ կոյրս, արելի է անձին Դաւթի» (Բ. Թագ. Ե. 8): Զի բարեկամք էին նորա, որք ասէին. «Մի՛ մըցէ այսր Դաւիթ» (Բ. Թագ. Ե. 6):

Որք առաջի երթային, սաստիկն, եւ նոքա առաւել եւս աղաղակ[եին] (ԺԸ. 39):

Ոկ. Մեծածայն բարբառ արձակէին: Թէպէտեւ այլքն սաստիկն, սակայն նոքա յաղաղակելոյն ո՛չ դադարէին: Զի այնպիսիք են ժուժկալացն հոգիքն. որչափ խափանեն՝ առաւել յորդորին:

Իգ. Յաւրինակ հաւատացելոցն, որք ո՛չ ի սպառնալեացն երկեան եւ ո՛չ ի հարուածոց զանգիտեցին լռել ի քարոզելոյ զաստուածութիւն նորա:

Եւ Յիսուս կոչեաց զնոսա եւ ասէ. Զի՛նչ կամիրք, զի ար[արից] (Ղուկ ԺԸ. 40-41):

Ոկ. Զի մի՛ ասիցեն նախանձոտքն, եթէ նոք[ա] այլ ինչ խնդրեն եւ նա զայլ ինչ շնորհէ:

Եւ ասեն. Տէ՛ր, զի բացեն աչք մեր եւ տեսցուք (Ղուկ ԺԸ. 41):

Տէր՝ զաստուածութիւն խոստովանէին եւ որդի Դաւթի՝ զմարդկութիւն բացայայտէին, վասն որոյ եւ ընդունին զհայցելին: Եւ մեք, թէ հաւատով մատչիմք առ Աստուած, զամենայն առնումք: Տեսանե՞ս, զի եւ յառաքելոցն ո՛չ կալան բարեխաւս, զի եւ բազումք ըմբերանէին:

Եւ Յիսուս ասէ ցնա. Հաւատք քո կեցուցին զքեզ: Եւ առժամայն տեսանէր (ԺԸ. 42-43):

Այն իսկ էին պատճառք բժշկութեան, վասն որոյ յաշխարհս եկեալ էր:

Իգ. Աւրինակ ներքին մարդոյն լուսաւորութեան նշան արարեալ:

Երթայր զհեղ նորա եւ փառաւոր առնէր զԱստուած (Ղուկ ԺԸ. 43):

Ոկ. Եւ ո՛չ մեկնէին ի նմանէ, որպէս բազումք յետ երախտեացն ապերախտք գտան: Իսկ սոքա յառաջ քան զպարգեւս ժուժկալք, եւ յետ պարգեւացն՝ մտադիւրք, քանզի զհետ իսկ երթային՝ փառաւորելով զնշանագործն:

մօրն ընդ առաջ Նորա (հմմտ. Ղուկ. Ա. 41), եւ կոտորեցան մանկտին ի ծննդեան Նորա (հմմտ. Մարթ. Բ. 16-18), եւ եղեն ողկոյզք հարսանեաց Նորա, եւ աղաղակեն տղայք ստնդիայք յօրհնութիւնս Նորա ի ժամանակի անդ չարչարանաց Նորա, որք յայտնապէս ցուցանեն, թէ Աստուած է եւ Որդի Աստուծոյ, որ զօրհնութիւնս ընդունի՝ որպէս ի վերնոցն, այսպէս եւ ի ներքնոցս՝ մինչեւ ցբուն վերջինսն, որով կատարի օրհնութիւնն լրմամբ բոլոր եղականացս:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Հինգերորդ հարոր. գլուխ ԺԷ.)

Հարց. Ուստի՞ էին կոյրք եւ կաղք ի տաճարին:

Պատասխանի. Կամ ժողովեալ էին ի պրոպատիկէ աւագանն, զի յորժամ ջուրն շարժէր, մկրտէին եւ բժշկէին, կամ մուրացիկ էին նստեալ ի դուռն տաճարին, կամ լուեալ ըստ Քրիստոսի, զկոյրսն եւ զկաղսն բժշկելն եւ զիշխանութիւնն ի տաճարն մուծանել: Զի օրէն էր նոցա, որ արատաւորքն մարմնով կաղ եւ կոյրքն ի տաճարն ոչ մտանէին:

Վասն մանկոյն

Հարց. Ուստի՞ էին մանկունքն ի տաճարին:

Պատասխանի. Կամ վասն սրբութեան Խ.(քառասուն)օրեա բերեալք էին, կամ վասն թլփատութեան, կամ յորժամ դղրդեցաւ քաղաքն, մարքն զմանկունքն ի գիրկն առեալ ելին ընդ առաջ Քրիստոսի:

Հարց. Վասն է՞ր մանկունքն աղաղակէին:

Պատասխանի. Ասեն վարդապետք Ժ. պատճառս: Նախ՝ զի մարգարէութիւնն կատարեսցի ի բերանոց տղայոց. «կապարեցեր զօրհնութիւն» (Մարթ. ԻԱ 16): Երկրորդ՝ զի ցուցցէ թէ նորա զօրութեանն էր պարգեւք, որ յանկարծակի բացաւ բերան նոցա եւ ոչ ի մտաց նոցա էին բանքն, որպէս ասէ ի «բերանոց տղայոց [եւ սրբնդիեցաց կապարեցեր զօրհնութիւն]» (Կեն Մարթ. ԻԱ 16): Երրորդ՝ յաւրինակ հեթանոսաց, որ տգետք էին մտօք, յանկարծակի հնչեցին զօրհնութիւնս Աստուծոյ: Չորրորդ՝ ի յուսադրութիւն առաքելոցն ասացաք, թէ մի՛հոգայք, թէ զի՞նչ խօսեցիք, զի սոյնպէս տայ ձեզ բերան եւ իմաստութիւն

հոգին սուրբ: Հինգերորդ՝ ի յանդիմանութիւն հրէիցն տկարքն հասակաւ զիմաստութիւն խօսէին եւ նոքա կատարեալ հասակաւ մոլորէին եւ ոչ հաւատային: Վեցերորդ՝ որպէս ի ծնունդն խայտէին մանկունքն, ոմանք յորովայնի որպէս Յովհաննէս եւ արեան հեղմամբ, որպէս մանկունքն Բեթղէմի, սոյնպէս եւ ի մահն օրհնաբանէին ուրախացեալք վասն փրկութեան աշխարհի: Եւթներորդ՝ զի թագաւորէ, թէպէտ քահանայքն վասն նախանձու լեթներորդ՝ զի թագաւորէ, թէպէտ քահանայքն վասն նախանձու որպէս ետ մարդկան լեզու եւ խօսք սոյնպէս զանխօս լեզուս նոցա արձակեաց: Իններորդ՝ որպէս այնմ օրի ծնունդն հրեշտակք նոր ձայնիւ նոր փառս երգէին սոյնպէս ի մահն ըստընդիայ մանկունք, նոր լեզուաւ փառաբանէին: Տասաներորդ՝ ցուցանէ, թէ որք զբարք եւ զանմեղութիւն տղայոց ստանան, նոքա լինին արժանի իջման հոգւոյն եւ կանխասացութեան բարբառոյ: Այսքան առ այս:

Եւ երրորդ՝ վասն այնորիկ անէծ, զի գրեալ էր յՕրէնսն թէ՛ «Յորժամ Հնճեսցես զՀունձս, թող զափնիս աղքատաց, եւ յորժամ կ'թեսցես զայգիս քո եւ զթղենիս քո, նո՛յնպէս արասցես» (Խմմր. Ղևոր. ԺԹ. 9-10), իսկ տէր թղենւոյն ոչ եղեւ ունկնդիր Օրինացն, այլ արհամարհեաց, եկն Տէր Օրինացն եւ անէծ զնա, զի մի՛ կերիցէ ի նմանէ տէր նորա, զի եւ նա ոչ եթող որբոց եւ այրեաց: Եւ չորրորդ՝ զոր օրինակ գերգեսացիքն եղին ի մտի, զի մի՛ ելցեն առ Նա, հեղձոյց զխոզս նոցա, զի զուարթացուցէ զմիտս նոցա ելանել առ Նա յաւամայ կամս, այնպէս եւ տէր թղենւոյն եղ ի մտի, զի մի՛ ելցէ առ Նա, ցամաքեցոյց զթղենին Նորա, զի ելցէ առ Նա աւամայ, վասն զի պատճառ կենաց մարդկութեանս ամենայն ուրեք կամէր Նա: Հինգերորդ՝ քանզի ի ժամուն յորժամ մեղաւ Ադամ՝ մերկացաւ ի փառացն զոր ունէր եւ ի տերեւոյ թղոյ արար իւր սփածանելիս, եկն մարմնով Տէր մեր յերկիր, անէծ զթղենին յօրինակ մեղացն Ադամայ եւ բեւեռմամբն ի խաչին, որպէս զի յայտ արասցէ, թէ ոչ այնուհետեւ պիտոյ է տերեւ թղենւոյ ի Հանդերձս Ադամայ, քանզի զգեցաւ նա դարձեալ զփառս իւր առաջինս:

Վեցերորդը՝ եկն յերկնից Փրկիչն զկեանս մարդկան գտանել, զոր քաղցն յայտնէ, եւ եզրիտ զլայն եւ զընդարձակ ճանապարհն յայտնեալ, եւ չոգաւ առ նա եւ ետես զնա սաղարթօք վարսաւորեալ, այսինքն՝ աղանդօք մեղաց ծաղկեալ, եւ ոչ ունէր պտուղ, զի ոչ էր ժամանակ: Բանզի զիա՞րդ կարէր մահն պտղաբերել ի գալն Քրիստոսի, զի թագաւորեաց յԱդամայ մինչ ի Մոսէս, այս է՝ յՕրէնսն, որոյ ասաց թէ՝ «Մի՛ եւս եղիցի ի քէն պտուղ յաւիտեան», այսինքն՝ նախ քան զիմ գալուստն պտղաբերեցեր զմահն, ահա եւս եկի՝ Յարուծի՛ւնս, արդ ի գալս Իմում մի՛ եւս եղիցի ի քէն պտուղ յաւիտեան. եւ վազվազակի դօսացաւ թղենին, եւ լցաւ զիրն թէ՝ «Ընկլաւ, մահ, յաղթութիւն քո» (հմմր. Ա. Կոր. ԺԵ. 54, Ես. ԻԵ. 8):

Իբրեւ տեսին աշակերտքն, զարմացան եւ ասեն թէ՝ «Զիա՞րդ վաղվադակի ցամաքեցաւ թզենին» (Մատթ. ԻԱ. 20):

Որպէս ասացաք, թէ վասն սոցա արար, զի թէպէտ բազում նշանք տեսեալ էին, սակայն այս նոր իմն էր, վասն այսորիկ սքանչացան ոչ միայն ի չորանալն, այլեւ յարադ գօտանալն, եւ այն՝ բանիւ: Այսպէս եւ յետ սակաւ ժամանակի, մինչ զի աշակերտքն տակաւին կենդանի էին, տեսին աւերեալ գերութադէմ, եւ բարձեալ

զքահանայութիւնն, եւ խափանեալ զզոհն եւ զմարգարէութիւնն, եւ ցամաք յաստուածխօսութեանն օրինաց մնացին՝ վտարեալք ի ծառայութիւն, զոր տեսեալ աշակերտացն զբանն Տեառն Համայն եւ զառակն, զբանն թէ՛ «Ոչ մնացեւ այդր քար ի քարի վերայ, որ ոչ քակ- րեսցի» (Մարթ. ԻԴ. 2), իսկ զառակն՝ զթղենւոյն իրաց, եւ ծանեան, թէ ի գլուխ եւ ասացեալ եւ գործեալ ի Տեառնէ աւերման նոցա Հանգամանքն, ընդ որս եւ զարմացան իսկ: Եւ դարձեալ՝ յորժամ տեսին զՅիսուս յարուցեալ ի մեռելոց, զարմացան եւ ասեն, թէ զիա՞րդ վաղվաղակի բարձաւ զօրութիւն մահու ի մարմնոյ Նորա՝ ըստ այնմ թէ՛ «Գնաց ընդ միւրս զարմացեալ, թէ զինչ եղես» (Ղուկ. ԻԴ. 12), առ ի լրումն մարգարէութեանն Յորայ թէ՛ «Զարմանք կալան զճշմարիտս ի վերայ այսոցիկ» (Յոր ԺԷ. 8):

Պարասխանի եր 3իսուս եւ ասէ ցնոսա. «Ամէ՛ն ասեմ ձեզ. եթէ ունիցիք հաւաքս եւ ո՛չ երկմարիցէք, ոչ միայն զթգենւոյդ առնիցէք, այլ թէպէտեւ լերինդ ասիցէք՝ բարձիր եւ անկիր ի ծով, եղիցի: Եւ զամենայն ինչ, զոր եւ խնդրիցէք յաղօթս հաւաքովք, առնուցուք» (Մարթ. ԻԱ. 21-22):

(Մարթա, ԻԱ. 21-22).
Տեսանե՞ս՝ զիա՛րդ վասն նոցա եղեւ այն, զի մի՛ զանգիտիցեն եւ
երկնչիցին ի նենդութեանց, եւ ոչ միայն այս, այլ թէ՛ եւ կատարեալ
հաւատով յաղօթս խիզախեսցին, հանգոյն նմին եւ այլ եւս մե-
ծամեծս գործեսցեն, այսինքն՝ ոչ միայն զմեղս թողցեն մարդկան,
զոր թզենին առակէ, այլ եւ զառաջնորդ մեղացն զլեառն հպարտ
եւ զմեծ՝ յանդուռդ ընկղմեսցեն, որպէս Տէրն։ Եւ զի կրկնէ թէ՛
«Զոր ինչ եւ խնդրէք՝ առնուցուք», առ ի հաստատել զասացեալն՝
միանգամայն եւ յաղօթս յորդորէ հաւատով, որք նպաստ լինին
գործելեացն։ Բայց հաւատս աներկմիտս յո՞ ասաց ունել՝ հայցելի
է։ Կամ թէ ի խնդրելն ոչ տարաբերել մտօք, թէ կատարէ՞ Աստուած
զխնդրելին, թէ ոչ, կամ եթէ յինքն իբր յԱստուած եւ յՈրդի Աստու-
ծոյ, թէպէտ ի չարչարանս խաչի եւ մահու տեսանիցէք զիս եկեալ,
մի՛ երկմտիցիք, ասէ, ի հաւատալն։ Եւ զի հաւատն միայն չէ բա-
ւական ի ներգործութիւն հրաշիցն, յարէ եւ զաղօթսն, որ կատա-
րումն է ամենայն գործոց բարեաց, զի հաւատք ուղիղ եւ գործք
մաքուր՝ ամենայն ուրեք եւ յամենայն իրս կատարեն զխնդրելին։

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ
(Նինգերորդ հապոր գլուխ ԺԸ.)

ՎԱՄՆ ԹԶԵՆՈՅՆ

Այգուցն քաղցեալ (տէն Մապթ. ԻԱ. 18):

Երեք անպատշաճութիւն երեւի: Նախ՝ զի այգուցն քաղցեալ, զի բնական է ի Զ. ժամն քաղցնուլ: Երկրորդ՝ զի կրկին անգիտացաւ մին զպտուղն եւ միւսն զժամանակն, զի Նիսան եւ Մարտի ժամանակ ո՛չ է պտղի: Երրորդ՝ զի անմեղ անէծ զթզենին: Քաղցն է ցանկութեանն, անգիտանալն՝ բանին մասին, անիծանելն՝ ցաս(մանն): Առաջինն ցուցանէ, զի՞ կամաւ քաղցեալ, որպէս յորժամ Խ. օր պահեաց: Նոյնպէս եւ միջինն զի՞ կամաւ անգիտացաւ, որպէս Հայր ասէր զԱդամ՝ «Ո՛ր ես» (Ծննդ. Գ. 9), եւ զԿայեն՝ «Ո՛ր է եղբայր բո» (հմմտ. Ծննդ. Դ. 9): եւ զՄովսէս՝ «Զի՞նչ է ի ձեռին բո» (տէն Ելից Դ. 2): Իսկ վասն վերջնոյն բազում դնեն պատճառս վարդապետք, զոր ժողովեսցուք մեք ԺԵ. գլուխս: Նախ՝ վասն աշակերացն, զի քաջալերեաց զնոսա, զի ունէին երկիրը եւ տրտմութիւն, ովսաննայիւն զտրտմութիւնն մերժեաց եւ թզենեալն զերկիրը հրէիցն փարատեաց: Երկրորդ՝ կրկին զօրութիւն է Աստուծոյ, այսինքն՝ արարչական եւ արքունական, որ է բարերարեալ, որ զբազումս արար եւ աստ պատժէ, զի մի ասիցեն, թէ ոչ կարաց զանձն փրկել ըմբռնեցաւ: Երրորդ՝ պատճառաւ անէծ զթզենին, զի ազդումն աստուածութեան իւրոյ ետ ամենեցուն բարեկամացն նշան բերկութեան եւ թշնամեացն՝ երկիրը: Աշակերտքն Հաստատեցան եւ աւտարքն զարմացան: Չորրորդ՝ զի ցուցցէ զխոնարհութիւն եւ զքաղցրութիւն առ նենգաւորսն իւր, որ զանշունչ տունկն ցամաքեցոյց կարէր զնոսա սատակել: Հինգերորդ՝ որ կամէր բառնալ զպատիժ մարդկան Գ. ինչ պատժեաց, այսինքն՝ զվէմս փշրեալ, եւ զխոզսն հեղձեալ եւ զտունկն գօսացուցեալ: Զի վիմովն պատառեսցին սիրտք անհաւատից եւ խոզիւքն հեղձցին մոլար խաբէութիւնք չարին եւ անմեղ տնկովն Երուսաղէմ գօսացի, վասն խաչի յանցանաց իւրոց ըստ որում ձայնն ի տաճարին՝ «Գնամք աստի, գնամք եւ այլ ոչ դառնամք», որպէս պատմէ Յօսեպոս: Վեցերորդ՝ օրէն էր հրէից, զայգի եւ զծառս ոչ առնել ճաքաղ եւ թէ «զեզերս արտի քո մի քաղեսցես»: Եւ տէր ծառոյն, անարգեալ զօրէնս, արար ճաք

քաղ, վասն վրէժխնդրութեանն աւրինացն անէծ զտունկն: Եւ թնեւորդ՝ գերգեսացիքն կամ ոչ ելին առ Քրիստոս կոտորեաց զխոզսն եւ աւամայ եկին, սոյնպէս եւ Տէր յանդիմանեաց զտունկն եւ ի հարկէ եկն: Ու թերորդ՝ զի յորժամ մեղաւ Ադամ եւ մերկացաւ ի փառաց եւ թզենեալ ծածկեաց զմերկութիւնն, եկն Տէրն եւ վճարեաց զպարտս նորա եւ չորացոյց զթզենին, զի ոչ է պիտոյ տերեւ նորա ծածկոյթ Ադամայ, զի դարձեալ նայ առաջին փառս իւր: Իններորդ՝ անէծ զթզենին ո՛չ վասն քաղցի, այլ վասն աշակերտացն զարմանալոյ, զի նոր իմն նշանն ի թզենին որ դալարագոյն է քան զամենայն տունկ, որպէս ասէ Հետակայ, ոչ միայն թզենոյդ, այլ թէ լերինդ ասիցէք ելցի Տասներորդ՝ զի ցուցցէ թէ արարիչ է բնաւից, կարէ տնկել եւ խել: Մետասաներորդ՝ յօրինակ հրէիցն, որ զուարճ էին օրինացն ձեւով եւ դատարկ ի գործոց, վասն որոյ խլեաց զնոսա եւ չորացան յարմատոց: Երկոտասներորդ՝ թզենին դառն եւ անիծաւ, սոյնպէս դառնացեալքն մեղօք չորացին եւ սատակեսցեն յերկրէն կենդանեաց, ի միջոյ արդարոց: Երեքտասներորդ՝, յօրինակ կեղծաւորաց, որք միայն ունէին զձեւ առաքինոյ եւ զպտուղ զոր զկարի մեղաւորսն ընդմէջ կտրել հրամայէ, եւ զբաժինն ընդ կեղծաւորսն դնել, թէ եւ ոմանք վասն սատանայի ասեն զայս կեղծաւոր: Չորէքտասներորդ՝ ասեն թէ օձն արտաքոյ դրախտին ել ի ծառ թզենի եւ պատրեաց զԵւայ, անէծ զայնպիսի ենթակայ եւ պատճառ խաբէութեան մարդոյն: Հնգետասներորդ՝ ասեն ոմանք, թէ պտուղն զոր կերաւ Ադամ, այդ էր, վասն ներորդ՝ ասեն ոմանք, թէ պտուղն զոր կերաւ Ադամ, այդ էր, վասն այն Քրիստոս անէծ զի եղեւ պատժառ եւ առիթ անկման մերոյ ի դրախտէն, անէծ զնա, զի վերստին տալոց էր զերագոյն փառք քան զդրախտին:

Հարց. Որպէ՞ս չորացաւ:

Պատասխանի. Նախ՝ ամենայն տունկ յերկար ժամանակաւ չորանայ, իսկ այս յանկարծակի: Երկրորդ՝ զի ի տերեւոյն եւ ի ստեղանցն թառամի, եւ սա յարմատոյն չորացաւ: Երրորդ՝ զի կեղեւն սպիտակացեալ որպէս զաստղ փայլէր, վասն որոյ զարմացան: Իսկ որ ասէ օրինակաւ լերին ի դէմս հպարտացեալ լերինն է իմանալ, որպէս ասացաւ յայն մասին ի՝ համարն:

¹ Ոչ այս, ոչ 5589 ձեռագրում համարի թիվը նշված է:

ՎԱՄՆ ԽՆԴՐՈՅ

Հարց. Զի՞նչ է հաւատով խնդրիցէք զամենայն:

Պատասխանի. Չորս ինչ հարկաւոր է խնդրոյն: Նախ՝ հաւատ աներկմիտս: Երկրորդ՝ գործք բարեաց: Երրորդ՝ աղօթք ստէպ ի մտաց: Չորրորդ՝ վասն բարեաց խնդիրք:

Մարկոս ԺԱ. 12-14

ԲԱՐՍԵՂ ՄԱՇԿԵԻՈՐՅԻ

(Գլուխ ԺԱ.)

[Բան.] Եւ ի վաղիւ անդր մինչդեռ ելանէին ի Բերթանիայ քաղցնաւ: Եւ ետես թզենի մի ի բացուստ փերեւալից եւ եկն թէ գրանիցէ, ինչ ի նմա. եւ իբրեւ եկն ի նմա ոչինչ եգիտ, բայց միայն փերեւ, զի ոչ իսկը էր ժամանակ պարոյ: Պատասխանի ետ եւ ասէ ցնա. մի եւս ոք յաւիտեան ի քէն պարուղ կերիցէ եւ լսէին աշակերտքն նորա (Մարկ. ԺԱ. 12-14):

[Մեկնութիւն.] Քաղցնուլս աստ ըստ կարծեաց աշակերտացն էր, եւ ոչ եթե ստուգապէս քաղցեալ էր:

Եւ գիտելի է, զի առաւօտ էր. նա եւ թէ քաղցեալ էր, ու արգելոյր զնա ուտել եւ ապա գնալ, զի ի տունն Ղազարու՝ բարեկամին իւրոյ էր, ուստի յայտ է, թէ ըստ կարծեաց աշակերտացն գրեցաւ այս:

Եւ զոր օրինակ՝ այս ըստ կարծեաց նոցա էր, նոյնպէս եւ կարծելն թէ վասն այնորիկ անէծ, զի ոչ եգիտ ի նմա պտուղ, վայ անպտոյց:

Եւ է՞ր վասն անիծանիցէ, զի յամենայն ուրեք բարեբարութիւն եւեթ եցոյց եւ ոչ զոք պատժեաց. պարտ էր եւ զպատժողական զօրութիւնն ցուցանել, վասն երկուց իրաց: Մի վասն աշակերտացն, զի իմասցին, եթէ ոչ ի տկարութենէ հարչարեցաւ, այլ կամօք իւրովք, եւ միւս՝ եւս՝ վասն հրէիցն, զի զղձասցին ընդ գործսն եւ ի միտ առցեն, զի եթէ կամեցեալ էր ի ժամ խաչին իւրոյ, չորացուցանէր զնոսա որպէս թզենին, այլ ոչ կամեցաւ զայս ի մարդիկ ցուցանել, զի մարդասէր էր: Դարձեալ՝ զի թէ ի մարդիկ ցուցեալ էր այս, ասէին փարիսեցիքն, թէ վասն մեղաց իւրեանց եղեւ այն եւ ոչ թէ ի զօրութենէ նորա, յաղագս այսորիկ ի տունն եցոյց զսոյն երբեմն ի վէմս եւ յանասունս:

Զսոյն յայտնէ եւ աւետարանիչն ասելով, եթէ չէր իսկ ժամանակ պտղոյ, զի նիսան էր, յորժամ ծառքն պտկեն եւ ծաղկին եւ ոչ թէ պտուղ ինչ ունիցին: Որով յայտ է, թէ ոչ վասն քաղցի ինչ եկն անդր, այլ վասն աշակերտացն զարմանալոյ, վասն որոյ եւ ոչ յայլ ինչ տունկ, այլ ի թզենի, որ քան զամենայն դալարագոյն է:

Զի թզենին յորժամ հատանի, վասն բազում դալարութեան իւրոյ ի բազում աւուրս, ապա ցամաքեալ լինի, վասն այսորիկ նովաւ եցոյց զզօրութիւնն իւր: Եւ ըմբռնեցաւ, զի կամեցաւ որպէս եւ եկն նա յերկնից, զի հաճոյ եղեւ նմա: Դարձեալ՝ ասի, թէ յորժամ մերկացաւ Ադամ, ի փառացն, զոր զգեցեալ էր, տերեւով թզենւոյն զմերկութիւնն իւր ծածկեաց. եկն Քրիստոս ցամաքեցոյց զթզենին եւ մեռաւ վասն Ադամայ, զի յայտ արասցէ, թէ այլ եւս չէ պիտոյ եւ նմա տերեւ թզենւոյն, զի զգեցաւ նա զփառս իւր առաջինս: Քաղցեալ՝ ասէ:

Զի ցուցցէ, թէ ճշմարտապէս մարդկային մարմին ունէր, դարձեալ որպէս քաղցեալն եւ ծարաւին ի խնդիր են կերակրոյ եւ ըմպելեաց, իսկպէս եւ նա քաղցեալ եւ ծարաւի էր փրկութեան մարդկան եւ ի խնդիր եւ փրկել զմարդն, որով կերակրեալ լինէր, որպէս ասաց առ աշակերտսն, թէ իմ կերակուր այն է, զի արարից զկամս առաքչին իմոյ (Խմմր. Յովհ. Դ. 34) եւ փրկեցից զմարդիկ, զոր եւ սամարացիքն ասէին, թէ սա է ճշմարիտ փրկիչն աշխարհաց (Խմմր. Յովհ. Դ. 42):

Արդ՝ քաղցեալ փրկութեան մարդկան. եւ ետես թզենի մի ի բացուստ տերեւալից: Որպէս խօսէր զխօսս իւր առաւօք, այսպէս եւ զգործս գործէր առաւօք: Զի որպէս առաւելաւոր բանիւքն, զոր խօսէր, զայլ իրս յայտնէր, իբրեւ հին եւ նոր տիկքն, եւ գիտին (տես Մարթ. Թ. 17, Մարկ. Բ. 22, Ղուկ. Ե. 37) եւ մանանեխն (տես Մարթ. ԺԳ. 31, Մարկ. Դ. 31, Ղուկ. ԺԳ. 19), եւ մարգարիտն (տես Մարթ. ԺԳ. 45), եւ խմորն (տես Ղուկ. ԺԳ. 21) եւ սերմնացանն (տես Մարթ. ԺԳ. 1, Մարկ., Դ. 1, Ղուկ. Ը. 4) եւ այլքն: Այսպէս եւ այժմ քաղցնուլս եւ գալն ի թզենին եւ չորացուցանելն, զայլ իրս գուշակէր:

Թզենին նշանակէ զժողովարանն հրէից, զգեցեալ եւ զարդարեալ պատուիրանօք մարդկան արտաքուստ ի ցոյցս մարդկան, իսկ ի ներքոյ տգեղ եւ աղտեղի, որով զպտուղն ուրանայ յամենայն ժամ:

Եւ իբրեւ եկն ի նմա ոչ ինչ եգիտ, բայց միայն տերեւ:

Քրիստոսի, զի զմարգարէութիւնն կատարեսցէ եւ զվարդապետսն ամենայն աշխարհաց ժողովեսցէ, զի անդ շրջէին առ ծովակին: Որպէս ասաց Եսայի. «Երկիր Զաբողոնի եւ Նեփթաղէմի՝ ճանապարհ յայնկոյս ծովուն, գալէլեացոց հեթանոսաց: Եւ ժողովուրդ, որ նստէիք ի խաւարի, տեսէք զլոյս մեծ» (Ղուկ. Ես. Թ. 1-2):

Եւ էր ի ժողովուրդն այր մի ի դիւէ պղծոյ, աղաղակեաց. Թուլացո՛ղ, զի կայ մեր եւ քո Յիսուս Նազարացի: Եկիր կորուսանե՛լ զմեզ (Ղուկ. Դ. 33-34):

Վասնզի Քրիստոս աստուածային զաւրութեամբն ի ծածուկ սկսաւ չարչարել զնա, իսկ նա, որ ի լերին[ն] անդ զմեծութիւն աշխարհի եղ առաջի եւ հայցէր երկրպագութիւն, այժմ տագնապեալ աղաղակէ իբրեւ զծառայ ոք չարչարեալ ի Տեառնէ:

Եւ Յիսուս ասէ. Պապանձեաց եւ ել (Ղուկ. Դ. 35):

Եւ նա առժամայն փախստական լինի:

Եղեն զարմանալիք ի վերայ ամենեցուն (Ղուկ. Դ. 36):

Զի ո՛չ ըստ աւրինի արանց սրբոց աղաւթիւք հալածէր զգեւս, զի իշխանութեամբ սաստեաց այսոց պղծոց:

32. ՏՐԱՇԱԼԻ ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆ

Ղուկաս Ե. 1-11

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԲԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ Ե.)

Արդ, ի խոնիլ գնովաւ ժողովրդոցն՝ եմուր Նա ի նաւ վասն բազմութեանն (հմմտ. Ղուկ. Ե. 1-3):

Զի ի թիկանց կուսէ ոք մի կացցէ, այլ ամենեքեան հանդէպ երեսաց Նորա կացցեն, զի մի տեղին գողասցի զբանն ի լսելեաց նոցա, այլ, յանդիման Նորա կացեալ, ամենայնին դիւրաւ լսաւք լիցին: Արդ, զայն եթէ ուսուցանէր՝ դրեաց աւետարանին, բայց թէ զինչ խաւսեցաւ բնաւ ինչ ոչ դրեաց, զի ոչ էին բաւական զրել, նա՛ եւ ոչ աշխարհս բաւական էր տանել, ըստ Յովաննոս:

Եւ լռեալ, ասէ, ի խաւսիցն՝ ասէ ցՍիմոն. «Խաղացո՛ խորսն եւ արկէք զգործիս ձեր յորս»: Եւ Սիմոն ասէ. «Վարդապետ, զամենայն գիշերս աշխար եղեաք եւ ինչ ոչ կալաք, բայց վասն Զո բանիցդ արկցուր»: Իբրեւ ձգեցին՝ փակեցին ի ներքս բազմութիւն ձկանց եւ ակն արկէին ի միւս նաւն՝ գալ, աւգնել նոցա (հմմտ. Ղուկ. Ե. 4-6):

Աստ՝ Մատթէոս յայսպիսեաց աստի, ինչ ոչ դրեաց, այլ՝ սոսկ միայն զի գնայր ընդ եզր ծովուն եւ անտի կոչեաց զՊետրոս եւ զԱնդրէաս եւ զորդիսն Զեբեթեայ: Արդ, Մատթէոս վասն սքանչելեացն, զոր արար եւ բանիցն, զոր խաւսեցաւ՝ չարար ինչ փոյթ, բայց՝ զկարգ ժամանակին, ըստ որում եղեւ՝ այնպէս դրեաց: Իսկ Ղուկաս զժամանակին կարգ ոչ պահեաց, այլ՝ զուսուցանելն եւ զնշանսն, որով հաւանեցոյց զնոսա թողուլ զամենայն եւ երթալ զհետ Նորա, ստուգութեամբ դրեաց: Այլ զայն ասել կարի լաւագոյն է, զի Հոգւոյն է ամենայն, որ ետ գրել նոցա՝ որպէս կամեցաւ, զի անմեղութիւն աշակերտացն ցուցեալ լիցի եւ պատմութեանն ստուգութիւն: Արդ, դրեաց Ղուկաս զայս, յորում նկարեալ է խորհուրդ մարգարէիցն, վասն զի ասելն Սիմոնի. զամենայն գիշերս աշխատեցաք եւ ոչ ինչ կալաք՝ ահա յայտ է, զի գիշեր համարեալ է ժամանակ մարգարէիցն քարոզութեան, յորում աշխատեալք, ոչ

զոք զաւրեցին փրկել, եւ գիշեր էր, զի ոչ էր երեւեալ արեգակն ի բարձանց, որ լուսաւորէր զխաւարն: Իսկ աստ՝ վասն զի մերձ էր արեգակն եւ տիւ լուսաւոր, տայ հրաման աշակերտացն ոչ զանգիտել, այլ՝ արկանել ի ծովացեալ աշխարհս մեղաւք զուռկանս Բանին եւ լի ունել ամենայն բազմութեամբ մարդկան՝ մինչեւ այլուժ կարաւտանալ գործակցի, գալ աւգնել, ըստ այնմ. «Աղաչեցէք զքեր հնձոցն, զի հանցէ մշակս ի հունձս իւր» (Մաւրթ Թ. 38): Արդ, այսպէս զաւրանայ խորհուրդ կողմանն հեթանոսաց: Նա՛ եւ Ինքն իսկ առական զնոյն եցոյց, «Նման է, ասէ, արքայութիւն երկնից ուրկանի արկելոյ ի ծով եւ յամենայն ազգաց ժողովելոյ» (Մաւրթ. ԺԳ. 47): Աւրինակաւ բանիս վարեալ՝ այս չափ դատեալ եղեւ: Իսկ պարպատեալ՝ եցոյց զզաւրութիւն Իւր մեծ առ որսս ձկանցն, զի հաւատասցեն, թէ յամենայնի բաւական է վճարել որպէս եւ կամի: Վասն որոյ տեսեալ Պետրոսի՝ ծանեաւ զզաւրութիւնն, թէ ի վեր է քան զչափ մարդոյ արժանաւորութեան:

Եւ անկեալ առ ոքսն Յիսուսի, ասէ. «Տէր, ի բաց գնա յինէն, զի այր մեղաւոր եմ ես» (Ղուկ. Ե. 8):

Ամենուրեք տկարութիւն յանդիմանի, յորժամ զաւրաւորագոյնն մերձ իցէ, որպէս աչաց տկարութիւն յաղիմանի յարեգականն լուսոյ՝ եւ մարդկան ոգւոց մաքրութիւն՝ յաստուածայինսն մերձեալ, ըստ որում եւ Եսայիաս զփառսն Աստուծոյ տեսեալ եւ զսերովբէիցն սրբասացութիւնն լուեալ առ այնպիսի մաքրագոյնս հաւասարեալ, ասէ՝ «Վայ ինձ, զի ես այր քառապեալ եմ եւ պիղծ շրթունս ունիմ» (Եսայի Զ. 5): Այսպէս է տեսանել ամենայն ուրեք, առ որս Աստուած երեւեցաւ: Ըստ սմին եւ Պետրոս ասէ՝ ի բաց գնա յինէն, զի մեղաւոր եմ:

Քանզի ահ պարեաց գնա, վասն որսոյ ձկանց: Այլ Յիսուս բառնայ զերկիւղն, համարձակութիւն քայ. «Մի՛ երկնջիր, - ասէ,- յայսմ հեղի զմարդիկ որսայցես ի կեանս» (հմմտ. Ղուկ. Ե. 9-10):

Ի փոքունք՝ նկարեաց զմեծն, եւ մարմնականն՝ զհոգեւորն, զի փոխանակ այնմիկ, որ էին որսորդք ձկանց՝ արար զնոսա լինել որսորդս մարդկան: Ոչ որսալովն ձգէ ի մահ եւ յապականութիւն, այլ ի մահուանէ՝ ի կեանս, եւ յաղտաղտուկ կորստական ջուրցն մեղաց եւ անհաւատութեան՝ ի հաւատս ուղիղս եւ ի վարս պարկեշտս: Արդ, անսան կոչողին եւ չառնեն ինչ փոյթ զուժեքէ, այլ զամե-

նայն ինչ առ ժամայն լքին եւ այնպէս՝ թափուր յամենայնէ, գնացին զհետ Նորա, զի լիցին որսորդք մարդկան՝ ըստ մարգարէին, որ ասէ. «Առաքեցից ի վերայ ձեր որսորդս եւ որսասցեն զձեզ» (Երեմ. ԺԶ. 16): Իսկ արդ, յո՞րպիսի ինչ միտս առցուք զայս, զի ժողովեաց զդասս առաքելոցն յորսորդաց եւ է կնքեալ վկայութեամբ մարգարէիցն: Իսկ զառաջինսն զայնոսիկ, զորս արար մարգարէս եւ կարգեաց վերակացուս՝ յաճախ ի հովուաց ընտրեալ են, ըստ որում՝ Մովսէս, Դաւիթ, Ամովս: Ուստի եւ մեզ՝ վայրապար ընդ այս անցանել աւրէն ոչ է, այլ՝ կալ քննութեամբ ի վերայ տեսութեան խորհրդոյն եւ ունի այսպէս՝ ընտրեցան առաջինքն այնոքիկ ի հովուաց, որ զիւրեանցն արածեն զհաւտս դրոշմաւորս եւ ոչ զաւտարաց եւ աննշանս: Ըստ նմին եւ մարգարէքն՝ զիւրեանցն հովուեցին զժողովուրդ՝ զորդիսն Իսրայելի զդրոշմեալս ի մարմինս իւրեանց: Իսկ որսորդք զաւտարս որսան եւ զվայրենիս, որով եւ առաքելոցն դասք ցուցեալ են, զի որսորդք եղեն՝ որսալ զաւտար եւ զվայրենաւորս հեթանոսս՝ ի կեանս: Յայս առցես ինձ եւ զմաքսաւորս՝ տիրել աւտարացն արտաքոյ անիրաւ բռնութեանն, ըստ այնմ. «Բերեմք զամենայն միտս ի հնազանդութիւն Քրիստոսի» (Բ Կորնթ. Ժ. 15):

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Ե.)

Եղեւ ի խոնել զնովաւ ժողովրդոցն, եւ լսել զԲանն Աստուծոյ (Ղուկ. Ե. 1):

Այլ նոքա բազմանային եւ խռնէին զնովաւ յամենայն կողմանց, զի մի՛ գնասցէ ի նոցանէ: Զայս առնէին, զի հարան ի սէր նորա, եւ ընդ զաւրութիւն[ս]ն զարմացեալք կամէին միշտ տեսանել զսքանչելիս նորա եւ լսել զքաղցր բարբառ իմաստութեան նորա բանիցն: Ըստ առակողին՝ «Զայն քապրակի լսելի եղեւ յերկրի մերում» (Երգ Բ. 12):

Եմուր ի նաւ մի, որ էր Սիմոնի (Ղուկ. Ե. 3):

Եփ. Երկու նաւքն՝ մինն թլփատութեան եւ մինն անթլփատութեան, էին աւրինակ: Եւ դարձեալ. զի մի՛ ի թիկանց կուսէ ոք եղիցի, այլ ամենեքին հանդէպ երեսաց նորա կայցեն առ ծովեզերին: Այլեւ զի մի՛ տեղին անլուր արասցէ զլսաւղսն:

Նստաւ եւ ուսուցանէր զժողովուրդն (Ղուկ. Ե. 3):

Արդ՝ աւետարանիչքն, զի ո՛չ էին բաւական գրել, նաեւ՝ «Ո՛չ աշխարհս բաւական էր տանել» (Յովհ. ԻԱ. 25)՝ ըստ Յովհաննու:

Իբրեւ լռեաց ի խաւսելոյ, ասէ ցՍիմոն. Արկէք զգործիս ձեր յորս: Եւ Պետրոս ասէ. Զամենայն գիշերս աշխարհ եղաք եւ ո՛չ կալաք (Ղուկ. Ե. 4-5):

ԵՓ Խորհուրդ մարգարէիցն, որ գիշեր համարեցաւ քարոզութիւն նոցա, զի աշխատեալ

ԻԳ ո՛չ կարացին փրկել զոք: Եւ գիշեր, զի ո՛չ ծագեաց արեգակն ի բարձանց, որ լուսաւորելոց էր զաշխարհս ամենայն, որ էին ի խաւարի:

Բայց վասն քո բանիցդ արկցուք զգործիս (Ղուկ. Ե. 5):

Իսկ աստ մերձ էր Արեգակն: Եւ տիւ՝ լուսափայլ վարդապետութիւնն Քրիստոսի, հրաման տայ ո՛չ զանգիտել, այլ արկանել զուռականս Բանին ի ծովացեալ աշխարհս մեղաւք:

Եւ փակեցին զբազմութիւն ձկանցն: Եւ ակնարկէին որսակցացն աւգնել նոցա (Ղուկ. Ե. 6-7):

ԵՓ Խորհուրդ եւթանսուն եւ երկուցն, զի սակաւ էին նոքա յորս: Ըստ այնմ՝ «Աղաչեցէք զՏէր հնձոցն, զի հանցէ մշակ ի հունձս իւր» (Մաթթ. Թ. 38):

ԻԳ. Եւ ինքն առական զնոյն եցոյց. «Նմանեցաւ արքայութիւնն Աստուծոյ ուղանի արկելոյ ի ծով եւ յամենայն ազգաց ժողովելոյ» (Մաթթ. ԺԳ. 47): Այսպէս զաւրանայ կողմն հեթանոսաց:

Իբրեւ ետես Պետրոս, անկաւ առ ուրսն Յիսուսի. Տէր, ի բաց գնայ յինէն, զի այր մեղաւոր եմ եւ (Ե. 8):

Ծանեաւ զզաւրութիւն նորա ի վեր քան զբնութիւն մարդկան: Ամենայն ուրեք մարդկան տկարութիւն յանդիմանի, որպէս աչացն առ արեգականն պայծառութիւնն եւ հոգոց մարդկան յաստուածայինսն մերձեցեալ: Որպէս Եսայի ետես զփառսն Աստուծոյ եւ զսերորէիցն զսրբացութիւնն, եւ ասէ. «Վայ ինձ, զի ես այր մեղաւոր եմ եւ պիղծ շրթունս ունիմ» (Ես. Զ. 5):

Եւ Յիսուս ցՍիմոն ասէ. Մի՛ երկնջիր, յայսմ հետէ զմարդիկ որսացես (Ղուկ. Ե. 10):

ՍԿ.(կր.) Յաղագս այսորիկ որսորդքն մարդկան որսալով զնոսա, եւ կորզեալ ցանցիւքն վարդապետութեան ի ժանեաց կամակոր վիշապին, որ կամի զամենայն մարդ որսալ ի կորուստ իւր՝ ի հուրն յաւիտենական:

Որսացես ի կեանս (Ղուկ. Ե. 10):

ԻԳ. Ո՛չ որսալ ի մահ եւ յապականութիւն, այլ ի մահուանէ «ի կեանս», եւ յաղտաղտուկ կորստական ջուրց մեղաց[ն]՝ ի ջուրն կենդանի, որ իսաղաղացուցանէ ի կեանսն յաւիտենականս[ն], որպէս ասաց Քրիստոս, եւ յանհաւատութենէ ի հաւատս ուղիղս եւ վարս պարկեշտս: Ըստ մարգարէին՝ «Առաքելից ի վերայ ձեր որսորդս եւ որսայցն զձեզ ի վերայ լերանց եւ բլրոց» (Երեմ. ԺԶ. 16):

Հանեալ զնաւն ի ցամաքն՝ թողին զամենայնն եւ գնացին զհետ Յիսուսի (Ղուկ. Ե. 11):

ՍՏ Թողին զգործ անցաւոր լուսոյս եւ հետեւեցին ի մեծ եւ յիմանալի եւ յանստուեր լոյսն: Եւ դու միտ դիր հաւատոցն Հնազանդութեան: Թէպէտեւ ի գործ[ս] արուեստին զբաղեալ էին, սակայն ո՛չ դանդաղեցան, եւ Յովհաննէս ո՛չ ասաց: Եւ վաղվաղակի յոժաւրեցան գնալ զհետ, որ ցուցանէ զառաքինութեան նոցա զհանդէս:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

Դաւաւսխանի ետ Սիմովն՝ եւ ասէ ցնա. Վարդապետ՝ զամենայն գիշերս աշխարհ եղաք, եւ ոչ[ինչ կալաք. բայց վասն քո բանիդ՝ արկցուք զգործիսս] (Ղուկ. Ե. 5):

Աստ նկարեալ է խորհուրդ մարգարէիցն, զի աշխատ եղեն եւ ոչ կարացին զոք փրկել: Եւ զի՞ ի գիշեր նմանեցուցանէ քարոզութիւն մարգարէիցն: Եւ այս վասն բազում պատճառի: Նախ՝ զուրթիւն մարգարէիցն: Եւ այս վասն բազում պատճառի: Նախ՝ զի գիշերն հեռի է յարեգակէն, վասն որոյ խաւար լինի, այսպէս եւ ի ժամանակէ մարգարէիցն հեռի էր Քրիստոս արեգակն, վասն որոյ քարոզութիւն մարգարէիցն ոչ զոք լուսաւորեաց: Երկրորդ՝ զի ի գիշերն քուն լինին մարդիկ եւ ամենայն կենդանիք, այսպէս եւ ի ժամանակս մարգարէիցն ննջեալք էին ամենեքեան ի մեղս, ի սկզբնական եւ ի ներգործական: Նա թե եւ մարգարէքն իսկ թեպէտ չունէին ներգործական, սակայն զպարտս նախահօրն ամենեքեան ունէին յանձինս: Երրորդ՝ զի ի գիշերն առաւել գործի մեղք քան

ի տիւն, այսպէս եւ ի ժամանակս մարգարէիցն առաւելեալք էին ի մեղս, եւ զի ոչ ոք կարէր գործով արդարանալ, զի ամենեքեան պա-
կաս գտանէին կատարել զօրէնս, այն է՝ առաւելութիւն մեղացն: Զորրորդ՝ զի ի գիշերի գազանք համարձակ շրջին, այսպէս եւ ժա-
մանակ մարգարէիցն կռապաշտութիւնն համարձակեալ կայր ընդ
ամենայն տիեզերս: Հինգերորդ՝ զի ի գիշերի ոչ ոք կարէ առնել
վաստակ հասարակ, բայց առանձին հնարին ի տան ճրագով, այս-
պէս եւ մարգարէքն ոչ ինչ կարացին առնել բնութեանս, բայց
առանձին սրբութեամբ զինքեանս արդարացուցին լուսով նուազ
օրինացն: Վեցերորդ՝ զի ի սկսման գիշերոյն առաւելանայ խա-
ւարն. մինչեւ ի մէջ գիշերոյն եւ անտի հետ նուազի եւ առաւելա-
նայ լոյսն, զի մերձ ի յարեգակն, այսպէս եւ ի մեղանչելն Ադա-
մայ եղեւ խաւար բնութեանս անմահ, եւ անաւրինեցան մարդիկ
յոյժ մինչեւ ի Մովսէս. ըստ այնմ՝ «Թագաւորեաց մահ յԱդամայ մինչեւ
ի Մովսէս» (Առ Ղոռմ. Ե. 14): Եւ անտի հետ աւգնականութեամբ աւրի-
նացն սակաւ սակաւ ուսան զխորհուրդ լուսոյն մինչեւ մարգացաւ
բանն: Եւթներորդ՝ զի աստեղք եւ լուսին ի գիշերի տան լոյս,
բայց ոչ կարեն ստուգապէս առաջնորդ լինել մարդկան, այսպէս
եւ օրէնք եւ մարգարէքն խրատէին՝ «Մի շնար, մի գողանար» (Ելից Ի
14-15) եւ այլն, բայց ոչ կարացին, զի տկարք էին եւ անզաւր: Ու-
թերորդ՝ զի փութով անցանի գիշերն, այսպէս եւ այնքան ժամա-
նակ փութով անցին, զի ոչ գոյր հանգիստ աստուածայինս: Իննե-
րորդ՝ զի յատուկ է ամենայն կենդանոյ ի լուսոյն գալն խնդալ եւ
ի խաւարին՝ տրտմելն, այսպէս եւ այնքան ժամանակն տրտում էր
մարդկային բնութիւն՝ մոլորեալ խաւարաւն անգիտութեան: Տաս-
ներորդ՝ զի ի սպառել գիշերոյն գայ արեգակն եւ լուսաւորէ, այս-
պէս եւ ի մերձենալ ժամանակին գալոյ Բանին Աստուծոյ, աւարտ
եղեւ ժամանակաց մարգարէիցն, եւ ծագեաց մեզ արեգակ պայծառ,
որով կարեմք առնել զամենայն գործ արդարութեամբ, եւ արկա-
նեմք գաշխատութիւնն մեր սրբութեամբ, ուստի լինի հասանել
մեզ արքայութեան տեսուն վասն որոյ ասէ Պետրոս՝ «վասն քո բանիդ
արկցուք [զգործիսս] (Ղուկաս, Ե. 5): Այսքան առ այս:

Հարց՝ Զինչ է, որ ասե՝ «Յայտհետէ զմարդիկ որսասցես ի կեանս» (Ղուկ. Ե. 10):

Պատասխանի՝ Վասն զի առաքեալքն նմանեցան որսորդի ըստ
բաղոմ եղանակաց:

Նախ՝ զի որսորդն խայծ դնէ եւ ապա ըմբռնէ զորսն, այսպէս եւ առաքեալքն, խայծ եղին զսքանչելիսն եւ սրբութիւնսն եւ նոքա ըմբռնեցին զնոսա ի հաւատս: Երկրորդ՝ զի զոմանս նետիւ ըմբռնեն որսորդք, այսպէս եւ առաքեալքն, զի զոմանս բանիւ դարձուցին ի հաւատ քրիստոնեութեան: Երրորդ՝ զի որսորդն յոյժ աշխատի շրջելով զհետ որսոյն, այսպէս եւ առաքեալքն աշխատեցան շրջելով ընդ տիեզերս, ըստ այնմ «Առաքեցից ի նոսա որսորդս բազումս եւ որսացեն զնոսա ի վերա բլրոց եւ լեռանց» (Կրն Երեմ. ԺԶ. 16): Չորրորդ՝ զի վայրիսն որս անէ, ո՛չ ընդանիսն, այսպէս եւ՝ առաքեալքն, զի վայրենացեալ ազգ հեթանոսաց, որսացին ի կեանս, եւ ոչ զիսրայէլ, ըստ այնմ՝ «Աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոսս, եւ Պաւղոս այսուհետեւ դառնամք ի հեթանոսս» (Կրն Գործք ԺԳ, 46): Հինգերորդ՝ զի ամենայն որսորդ, ոչ կարէ ըմբռնել, այսպէս եւ՝ ամենայն առաքեալքն քարոզեցին, բայց Պողոսի բանքն արդիւնաւոր եղեւ քան զամենայն: Նաեւ մեր առաքեալ Թադէոս, եւ ոչ միւր եղեւ քան զամենայն: Նաեւ մեր առաքեալ Թումայի հնդիկս եւ ի մերոց ազգաց կարաց դարձուցանել որպէս Թումայի հնդիկս եւ այլն: Վեցերորդ՝ զի ոչ առնէ փոյթ որսորդն թէ այս մեծ է, կամ՝ այն փոքր, այլ զամենայն ընբռնէ որոց եւ հասանէ, այսպէս եւ՝ այն փոքր, այլ զամենայն ընբռնէ որոց եւ հասանէ, այսպէս եւ՝ առաքեալքն ոչ ընդրեցին զմեծատունս եւ զաղքատս կամ զծերս եւ զտղայս, այլ ամենեցուն յարգեցին զհաւատս: Եւթներորդ՝ զի զորս ի ծովու ըմբռնեն, հանեն ի բնական տեղացն որ է ջուրն, այսպէս եւ՝ առաքեալքն հանին զմարդիկ ի գիջական ախտից եւ ի կեանսն հաստատեցին, որ հեռի յաղտէ մեղաց: Ութերորդ՝ զի սոսկութիւն է որսորդաց սակաւ սակաւ քարշել զձկունս ի ցամաք, զի թէ բռնութեամբ քարշէ, ոչ կարէ, այսպէս եւ՝ առաքեալքն սակաւ սակաւ խրատելով եւ խոնարհութեամբ ածին զմարդիկ սակաւ սակաւ խրատելով եւ խոնարհութեամբ (հմմտ. Բ Կորնթ. Ժ. 5): Իններորդ՝ զի ի հնազանդութիւն Քրիստոսի (հմմտ. Բ Կորնթ. Ժ. 5): Իններորդ՝ զի յորժամ ըմբռնէ որսն որսորդն, յայնժամ ըստ կամաց իւրոց չարժէ կենդանին, այսպէս եւ՝ առաքեալքն յորժամ դարձուցին զամենայն հեթանոսաց ազգս ըստ կամաց Տեառն գրեցին Կանոնս, եւ նոքաւք վարեն զնոսա եւ ոչ եւս ըստ հեթանոսական սովորութեան գնան: Տասներորդ՝ զի պատահի որսորդ ի գազանն եւ սպաննէ զնոսա, այսպէս եւ ի քարոզել առաքելոցն ընդդէմ ազանքն կռապաշտքն եւ սպանին զնոսա: Բայց ոչ ամենայն իրաւք հպի օրինակն առ ճշմարտութիւնն, զի ամենայն որսորդ տանի ի կենաց ի մահ, իսկ առաքեալքն որսացին ի մահուանէ ի կեանս զմարդիկ:

33. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԴԱՏԱՆԻՈՅՆ Ի ՆԱՅԻՆ

Ղուկաս Է. 11-17

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԲԼԵՌՆՅԻ

(ፋጠራ ኒ.)

Եւ եղեւ ի վաղիւ անդր Երթայր աշակերտաւսն ի քաղաք մի,
որում անուն էր Նային (սենս Դուկ. Է. 11):

Ոչ կամէր Նա ի միում տեղուջ լինել: Զի ոչ եկն Նա ի Հաւրէ բնակութիւն իւր խնդրել յերկրի, այլ շրջել եւ ուսուցանել եւ առ ինքն ժողովել եւ ընծայել Հաւր: Ըստ որում ի խռնիլ զնովաւ ժողովրդեանն եւ յարգելուլ, ասաց եւ այլոց քաղաքաց պարտ է ինձ աւետարանել, զի այն իսկ առաքեցայ: Էին ընդ նմա ժողովուրդ բազումք, զի վասն նշանացն, զոր տեսանէին եւ վարդապետութեանն, յորս վայելէին՝ ոչ կամէին բնաւ մեկնել ի նմանէ, վասն զի ոչ էին յայնցանէ, որ նախանձու չարութեանն հեղձեալք էին, այլ մարդիկք պարզք եւ առանց նենգութեան:

Իբրևս մերձ եղել ի դուռն քաղաքին, եւ ահա եղանէր պատրանի մի մեռեալ՝ որդի միամաւր մաւր իւրոյ, եւ նա էր այրի (սբն Ղուկ. Է. 12):

Արդ, մերձ եղեալ աստ պատահէ մեծագոյնն սքանչելեաց, քան որ ի Կափառնաւում եղեւ զի աստ՝ ոչ կին ոք տապացեալ ազատի ի յախտէն եւ ոչ մանուկ մերձ ի մահ բժշկի, այլ պատանի մեռեալ, որոյ եւ մերձ էր ի գերեզման դնել եւ հողով ծածկել: Բարձեալ, ասէ, տանէին եւ էր միամաւր եւ մայր մեռելոյն էր այրի: Արժանի ողբոց էր մահն, վասն առողջութեան հասակին եւ զի նա՝ միայն էր մաւրն եւ ոչ գոյր այլ ոք նմա մխիթար՝ ոչ փոխանակ մեռելոյն եւ ոչ յոյս որդեծնութեան, զի այրի էր եւ պակասեալ ի զաւրութենէ ծնանելոյ: Դառնացեալ էր սգով եւ ամենայն բազմութիւն քաղաքին զհետ ելեալ աշխարէին զնա:

Իբրեւ երես զնա Տէր՝ գրթացաւ ի նա եւ ասէ. «Մի՛ լար» (Ղուկ. Է. 13):

Եւ մերձեցաւ ի դագաղսն եւ որ բարձեալն տանէին՝ առին: Ետես, ասէ, Տէր, գթացաւ ի նա: Եւ զիա՞րդ ոչ գթայր, որ ամենաբարին էր բնութեամբ, զի թէ որ չարքն էին՝ ողբային զնա՝ ո՞րչափ եւս առաւել, որ առատն էր պարգեւաւք՝ տայր նմա զխնամս գթու-թեանն՝ ոչ ողբալով ընդ նմա, այլ կենդանութեամբ պատանւոյն լուծանէ զտրտմութիւնն եւ դադարեցուցանէ զարտասուսն, վասն որոյ ոչ յանկարծադէպ ինչ իրս առնէ, զի մի արհաւիրս առնիցէ տեսողացն, այլ նախ խաւսի ընդ մեռելոյն մաւր եւ ապա ձգեալ զձեռնն, դադարեցոյց ի գնալոյ, զի այնպէս ամենեքեան ուշ ունի-ցին՝ տեսանել, թէ զինչ կամիցի առնել:

Եւ ասէ, «Պապանի դու, քեզ ասեմ, արի՛»: Եւ կանգնեցաւ, նստաւ
մեռեալն եւ սկսաւ խաւսել (Ղուկ. Է. 14):

[illegible]

Զայս Կեսեալ բազմութեանն, ահ կալաւ զնոսա՝ վասն ոչ եւս այլ Կեսեանելոյն այսպիսի զարութիւն, երկեան եւ սկսան փառաւոր առնել զԱստուած» (Խմբ. Ղուկ. Է. 16):

Այսպիսի բնաւորեալ են նշանք, զի զամենայն միտոս ըմբռնեալ՝ ձգէ յինքն եւ ի հիացմանէն չունին այլ ինչ՝ խաւսել, բայց միայն՝ փառս տալ Աստուծոյ եւ իմանալ, եթէ այցելութիւն աստուածեղէն է: Ասեն. «Մարգարէ ոմն մեծ յարուցեալ է ի միջի մերում» (Ղուկ. Է. 16): Թէպէտ եւ զպատշաճ կարծիսն վասն Նորա ոչ ծանեան, սակայն

ի դպրացն եւ ի փարիսեցւոցն չարաչար կարծեացն ազատք էին: Յաղագս որոյ ասէին՝ այց արար Աստուած ժողովրդեան իւրում՝ ի բարութիւն, քանզի ծանեան եթէ նշան բարեաց է՝ զմեռեալս յարուցանել, զի եւն բազում նշանք, որ կորստեան նշանակիչք են, ըստ որում մարգարէին տուեալ ի կալն Բոբովամու եւ՝ զգոհելն ի վերայ բազնին, զպատառիլ սեղանւոյն եւ հեղուլ զարգանակ զոհիցն (հմմտ. Գ. Թագ ԺԳ.1-5), եւ՝ աւերածոյն Երուսաղէմի նշան երեւեալ առ չարչարանաւքն, եւ՝ յետ այսոցիկ կառք եւ երիվարք՝ ի վերոյ, քան զնոսա յաւդն խաղացեալ՝ նշան չարի նոցա եւ՝ որ ըստ այսմ կարգի: Վասն որոյ Դաւիթ մաղթէ Աստուծոյ՝ առնել առ նա նշան բարութեան եւ մի չարեաց ինչ:

Արդ, ծանեան ժողովուրդն այն, թէ բարեաց է նշանս այս եւ մեծ ոմն է, որ երեւեցաւ ի միջի նոցա՝ Փրկիչ լինել նոցա:

Եւ ել գրոյցս այս յամենայն Հրէաստան վասն Նորա եւ յամենայն կողմանս աշխարհին (Ղուկ. Է. 17):

Վասն զի մեծ էին սքանչելիքն, զի զմեռեալս յարուցանել կարի իմն զարմանալի եւ մեծ թուի յաչս մարդկան: Եւ զայս տեսեալ, առաւել համբաւեցին ընդ ամենայն աշխարհն: Եւ այնքան զաւրացաւ տիրել այս համբաւ՝ մինչեւ աշակերտքն Յովաննու, որ նախանձ ընդդէմ էին, ըմբռնեալ ի զաւրութենէ գործոյն, եկեալ պատմեն Յովաննու ի բանտի անդ: Ի Յովհաննու աւետարանչին՝ յորժամ եկեալ աշակերտացն Յովաննու ասեն. «Ռաբբի՛, որում վկայեցերն, աւանիկ մկրտել եւ բազումք գան առ Նա» (հմմտ. Յովի Գ. 26): Նա բազում բարձրագոյն եւ աստուածավայելուչ վկայութիւնս վասն Տեառն մերոյ խաւսեցաւ՝ եղ առաջի նոցա: Իսկ աստ՝ զնոսին առաքէ՝ զնալ, տեսանել եւ լսել ի Նմանէ՝ հաւատալ եւ յարել ի Նա: Ի դէպ իսկ է եւ զայն ասել, թէ յետ հարցանելոյն եւ դառնալոյն առ Նա՝ բազումս ունէր Նա տալ վկայութիւն նոցա, զի մի բաժանեացին ի նմանէ:

Արդ, առաքէ հարցանել՝ այն, որ յառաջ քան զտեսանելն գիտէր զՆա, եւ ետես եւ վկայեաց, եթէ Նա է գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս յաշխարհէ:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ Է.)

Ի վաղիւն երթայր ի քաղաքն, որում անուն էր Նալլին (հմմտ. Ղուկ. Է. 11):

Եփ.(իգ.) Իբրեւ ո՛չ կամէր Յիսուս ի միում տեղոջ լինել: Զի ո՛չ եկն նա ի Հաւրէ բնակութիւն խնդրել յերկրի, այլ շրջել եւ ուսուցանել եւ առ ինքն ժողովել եւ ընծայել Աստուծոյ Հաւր: Որպէս եւ ինքն ասաց, թէ՝ «Եւ այլոց քաղաքաց պարս Է ինձ աւերարանել, զի յայն իսկ առաքեցայ» (հմմտ. Ղուկ. Դ. 44):

Էին ընդ նմա աշակերտք իւր եւ ժողովուրդք բազում (սին Ղուկ. Է. 11):

Զի վասն նշանացն, զոր տեսանէին, եւ վարդապետութեան, յորս վայելէին, ո՛չ կամէին բնաւ մեկնել ի նմանէ: Վասնզի ո՛չ էին յայտնաւորէ, որ նախանձու չարութեան հեղձեալ էին, այլ՝ մարդք պարզամիտք եւ առանց նենգութեան:

Իբրեւ մերձ եղեն ի դուռն քաղաքին, ահա ելանէր պապանի մի մնոեալ, որդի միամաւր մաւր իւրոյ: Նա էր այրի (Ղուկ. Է. 12):

Արդ՝ մերձ եղեալ աստ՝ պատահէ մեծագոյն սքանչելեաց, քան որ ի Կափառնաւում: Աստ ո՛չ կին ոք տազնապեալ յախտէն եւ ո՛չ մանուկ բժշկեալ մերձ ի մահ, այլ՝ պատանի մեռեալ եւ մերձ ի գերեզման, հողով ծածկեալ, եւ միամաւր: Արժանի ողբ էր նա վասն առո[յ]գութեան հասակին, զի նա միամաւր էր եւ ո՛չ գոյր նորա ալ յայրի էր եւ ծեր, պակասեալ ի զաւրութենէ ծնանելոյ, դառնացեալ ոգով:

Իբրեւ ետես զնա Յիսուս, գրացաւ ի նա եւ ասէ. «Մի՛ լար» (սին Ղուկ. Է. 13):

Ետես զաղիողորմն թշուառութեանն, եւ զկականումն ձայնին, եւ զտատանումն մատանցն, եւ զկրծիցն կոծումն, եւ զհոսումն արտասուաց, եւ զտուայտումն, եւ զտխրութիւն դիմացն, զոր տեսեալ աստուածային սիրով:

Գթացաւ (Ղուկ. Է. 13):

Զիւ՞րդ ո՛չ գլխաւոր ամենաբարձր բնութեամբն: Զի թէ՛ չարքն ողբային զնա, որչա՞փ եւս առաւել ամենառատն պարգեւաւք զխնաման ցուցանէր: Լուծանէր զտրտմութիւն՝ զտրտմութիւն դադարեցուցանէր եւ զարտասուսն:

Եւ մաքուցեալ մերձեցաւ ի դագաղսն, եւ որ բարձեալ բերէին՝
գտնէի առին (Ղուկ. Է. 14):

Ո՛չ յանկարծադէմ ինչ իրս առնէր, զի մի՛ արհաւիրս արկանիցէ տեսողացն: Այլ նախ՝ խաւսի ընդ մաւր մեռելոյն եւ ապա՝ ձգեալ զձեռնն դադարեցոյց ի գնալոյն, զի ամենեքին ուշ ունիցին տեսանել, թէ զի՞նչ կամիցի առնել:

Ասէ. «Պատրանի՛ դու, քեզ ասեմ»: Կանգնեցաւ, նստաւ մեռեալն
(տէն Ղուկ. Է. 14-15):

Յարուցանէր զորդին եւ շնորհէր նմա աստուածային սքանչեւեալք, զոյգ ընդ հրամանին եւ իրսն կատարէին: Զի նա էր, որ ասաց, եւ եղեն արարածք, հրամայեաց եւ հաստատեցան:

Եւ սկսաւ խաւսել (Ղուկ. Է. 15):

Հեզ եւ հանդարտ խաւսէր եւ ընդելական ճայնիւ: Զի մի՛ ամբոխեացին վասն նորանշան գործելոյն, զի կամեցաւ Տէր զյոյս յարութեան հաստատել: Որպէս եւ ինքն ասաց. «Եկեացէ ժամանակ, յորժամ մեռեալք լուիցեն ձայնի նորա եւ եկեացեն արարաք» (հմմտ. Յովհ. Ե. 28-29): Զի հաւատարիմ լիցի ասացեալն, տայ առհաւատչեայ զյարութիւն պատանոյն: Եւ զՂազար այր կատարեալ չորեքաւրեայ լի ժահահոտութեամբ ի գերեզմանէն յարուցանէր, զի զսաղուկեցեաց խցցէ զբերանն, որ ո՛չ խոստովանին զյարութիւնն:

Զի եւ մեք ուսեալք՝ հաւատասցուք մերում յարութեանն: Իջուցանէ ի դագ[ա]ղացն զպատանին, զի ինքնին ոտիւք երթայցէ զհետ բազմութեանն ի քաղաքն:

Եւ ահ կալաւ զամենեսին (Ղուկ. Է. 16):

Այսպէս բնաւորեալ են նշանք, զի զամենայն միտս առ ինքն ըմբռնեալ ձգէ:

Փառաւոր անէին զԱստուած (Ղուկ. Է. 16):

Երկեան եւ սկսան տալ փառս Աստուծոյ: Ո՛չ այլ ինչ խաւսել, այլ միայն փառաւորել եւ իմանալ, եթէ այցելու թիւն աստուածային է:

Ասեն. Մարգարե ոմն յարուցեալ է ի միջի մերում (Դուկ. Է. 16):

Թէպէտեւ զպատշաճ աստուածային մարդեղութեանն ո՛չ ծանեան, սակայն ի դպրացն եւ ի փարիսացոցն չար նախանձոյն ադատէին:

Այց արար Աստուած ժողովրդեան իւրում ի բարութիւն (Ղուկ. Է.

16):

16):

Քանզիի ծանեան, եթէ նշանք բարեաց է զմեռեալս յարուցանելն,
զի այլ են նշանք կորստեան: Ըստ որում մարգարէն ետ Ռոբովա-
մայ, յորժամ զոհէր առաջի ոսկի երնջոցն, պատահեցաւ սեղանն եւ
հեղաւ արգանակ զոհին (յրեն Գ. Թագ. ԺԳ. 1-5): Եւ երուսաղեմի աւե-
րածոյն նշան զհետ Քրիստոսի հարչարանացն՝ կառք եւ երկվարք
ի վերայ Որդոյն վեր քան զնոսա խաղացեալ: Վասն որոյ Դաւիթ
աղաւթէ. «ՅԱսպոծոյ առնել նշան բարութեան եւ մի՛ չարեաց» (հմմտ. Սաղմ.
ՁԵ. 17):

Եւ ել գրոյց ի հրէաստան եւ յամենայն կողմանս աշխարհին
(հմմտ. Ղուկ. Է. 17):

Վասնզի մեծ էին սքանչելիքն: Եւ կարի իմն զարմանալի թուի յաչս մարդկան զմ[եռեա]լս յարուցանել, զոր տեսեալ համբաւեցին բնաւ աշխարհին:

ՄԱՏԹ-ԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

Հարց. Վասն է՞ր առաւել եղկելի էր մահ միամօրն:

Պատասխանի. Նախ՝ վասն առողջութեան հասակին: Երկրորդ՝ զի նա միայն էր մօրն եւ այլ ոչ ունեւ մխիթարութիւն: Երրորդ՝ զի ոչ յայլ ոք յազգականացն ունեւ փոխանորդ որդոյն: Չորրորդ՝ զի Հփոյր այլ յոյս որդեծնութեան: Հինգերորդ՝ զի ոչ ունեւ այլ յիշատակ յետ իւր անցմանն. վասն որոյ զթացաւ Տէր եւ յարոյց զնա: Յիմարութիւն տղային երկու կերպիւ երեւի. զի ըստ նոսա,

Արժանացոյց եւ ձեռն եւս դնել։ է ուշէք, ուշ բանիւ վճարի, գործինչ կամի, եւ է, զի ձեռն դնէ։ եւ այս Իւր աստուածեղէն իմաստութեանն գործ է։ Դնէ ձեռն աստ որպէս բորոտին, զի ցուցցէ, [թէ ոչ] թեանն գործ է։ Դնէ ձեռն աստ որպէս բազումը հրամանաւ ի բացողատ՝ որպէս պարշի նա յօլմեքէ։ Բժշկէ բանիւ եւ հրամանաւ ի բացողատ՝ որպէս գորդի թագաւորազիրեն, վասն որոյ ասաց. «Երբ, որդի քո կենդանի է» (Յովհ Դ. 50), զի ցուցցէ, [թէ] յամենայնի բաւական է, որպէս եւ կամի (Յովհ Դ. 50), զի ցուցցէ, [թէ] յամենայնի բաւական է, որպէս եւ կամի կեցուցանել։ Դնէ եւ աստ զձեռն եւ ասէ. «Արձակեալ ես ի հիւանդութենէ քումմէ» (Ղուկ. ԺԳ. 12) եւ զոյգ ընդ բանիցն՝ առ ժամայն ուղղեցաւ եւ փառաւոր առնէր զԱստուած։ Քանզի այս բնութեանս մերոյ կիրք են, զի նեղեալ անձինք աւրհներն եւ գոհանան զԱստուծոյ՝ գերծեալք ի վտանգից, ըստ այնմ. «Տէր, ի նեղութեան յիշեցաք զ-Զեզ»

(Եսայի ԻԶ. 16): Իսկ, որ ի հանդստեան են՝ դուռն ուրեք թէ յիշեն զԱստուած կամ գոհանան: Յայսպիսեաց աստի հարկի Աստուած ածել զբարկութիւն, զի դարձցին եւ յիշեսցեն, ըստ այնմ. «Յորժամ սպանանէր զնոսա՝ դառնային խնդրել զԱստուած» (Խմմր. Սաղմ ՇԷ. 34): Նկարեցաւ դարձեալ ի կինս յայս՝ հեթանոսաց փրկութիւն, որք կարկամեալք եւ ի խոհարհ ի վայր կորացեալք ի լծոյ անաւրէնութեանց եւ ի ծանրութենէ մեղացն բեռանց, որ ոչ էր հնար ի վեր յերկնից բարձրութիւնն հայել եւ դանտի կեանսն եւ զմեծ վայելչութիւն փառացն Աստուծոյ տեսանել, այլ՝ ախտաւոր աստի կենաւքս կաշկանդեալք՝ կային կորացեալք: Վասն որոյ զթացեալ ի մեղ Արարիչն բնութեանս, ուղղեաց՝ ի վեր հայել եւ զվերինսն նկատել, եւ զմերն գիտել տեղի բնակութեան եւ ճանաչել զմեր բարեսոհմութիւնն:

Ֆասեալ, ասէ, ժողովրդապետն, թէ ընդէ՛ր ի շարաթու բժշկեաց
(Ղուկ. ԺԳ. 14)

Եւ ահա այս յայտ է, զի ոչ վասն շաբաթուն ցասեալ, այլ վասն բժշկութեանն, որ զփառս Նորա յայտնեաց, զի ոչ էին այսպիսի հաւաստիք աւրինացն վասն շաբաթու, այլ բազում ինչ՝ որ փոքունք էին եւ առանց աշխատութեան գործէին եւ չհամարէին լուծումն շաբաթուն, որպէս աստ, զի զանասունսն արձակէին ի մարոյ՝ ջուր տալ եւ չհամարէին ինչ վնաս: Եւ արդ, զի՞նչ քան զբժշկութիւնս զայս դիւրին, զի ասաց բանիւ՝ արձակեալ ես, եւ արձակեցաւ՝ ընդ որ պարտ էր հիանալ եւ քան զաւրէնսդիրն ի վեր զՍա համարել, թէ եւ լուծանէր յաւրինացն: Այլ չար է նախանձ եւ ի կարի յանդդնութիւնս ածէ եւ որքան զմեծամեծսն տեսանէ, յայնժամ կատաղի եւ ոչ բերէ լուել: Ըստ որում եւ սա, որ զաւրէնս պահէր, ասէ.

«Վեց ար է, յորս արժան է գործել՝ յայնս եկայք բժշկեցարուք»
(Ղուկ. ԺԳ. 14)

Իբրու թէ ինքն իցէ, որ բժշկեն: Ո՛վ յիմար դու, ո՞չ ապաքէն, որ
զաւրագոյն է, քան զքեզ՝ նշանաւքն, զոր առնէ՝ պարտ է քեզ գի-
տել, թէ եւ Իմաստուն է եւ գիտէ լաւագոյն, քան զքեզ զաւրինացն
հաւաստիս: Այլ, որպէս ասացի, չար է նախանձն եւ որք նովաւ
վարակեալք են, չածեն ինչ ի պատշաճիցն զմտաւ, վասն որոյ եւ
Յիսուս դարձեալ յանդիմանէ ցանմարդի բարս նոցա.

«Աեղծաւորք, ասէ, զեզն եւ զէշ արձակէք եւ փանհք փալ ջուր»
(Ղուկ. ԺԳ. 15)

Կեղծաւորս կոչէ զնոսա, զի առ Հարութեան խաւսէին եւ չէր ինչ նոցա փոյթ վասն շաբաթուն, եւ պատրուակ զշաբաթն առեալ իւրեանց նենգութեանն, վրէժխնդիր աւրինացն ձեւանան լինել։ Վասն որոյ ունի զլեզուս նոցա, որք վասն անասնոցն կարեաց չգրեն ինչ զշաբաթան եւ վասն մարդոյ, վասն որոյ եւ շաբաթն եղաւ զի հանգիցէ, կամին զի չարչարեսցի եւ մի՛ բժշկեալ հանգիստ առցէ։ Եւ այլ ուր ասէ՝ զանկեալ անասունն ի խորխորատ ի վեր հանէք, որ կարի աշխատութեան է եւ չէ ինչ փոյթ անդ վասն շաբաթուն, որչա՞փ եւս մեծ է մարդ, քան զանասուն։ Զնոյն եւ աստ առնէ։ Նախ՝ զանասունս եղ, որոց խնամարկէին արձակել եւ տայ ջուրն եւ ապա յաւելու՝ ձաղել զանագորոյն միտս նոցա։ Ասէ.

«Այս դուստր Արրահամու էր, զոր կապեաց սափանայ ահաւ-
դիկ ութուրասն ամ: Ո՛չ էր արժան արձակել ի կապանաց անորի ի
շարաթոյ» (Ղուկ. ԺԳ. 16)

Այսու ամենայնիւ ամեցուցանէ զնոցա անզգամութիւնն եւ զյաղթութիւն ստանայ, զի իրաւունք էին բռնել զայնպիսի ոք ախտացեալ, նախ՝ զի դուստր էր նահապետին, որով ինքեանք իսկ պարծէին. «գաւակ Արրահամու եմք»,- ասեն, եւ քանզի ասէին, թէ՛ «անարգէ գորղիսն Արրահամու»: Ահաւանիկ՝ նոքա անարգեն, եւ Յիսուս յարգէ: Եւ յիրաւի՝ զի ատէին զաղքատս եւ զախտաժէտս եւ գարշէին յայնպիսեացն եւ փրկութիւն նոցա չէր ինչ՝ առ նոսա: Իսկ Նա, որ Արարիչ է բնութեանս եւ վասն այնորիկ եկն, զի ազա-տեացէ ի սատանայէ՝ չհայի յարտաքին տգեղութիւն եւ չգարշի, ալ ի բնութիւնն հայի եւ ողորմի զաղքացեալ պատկերին, վասն որոյ պատիւ դնէ կնոջն եւ արժանի բռնութեան համարի, ոչ այ-նու բնութեամբ, զոր ինքն տեսանէր, ալ զոր նոքա իմանային. «դուստր, ասէ, Արրահամու էր», եւ ասպա թէ՛ «նապեաց սարանայ», որ կարի մարդասիրութեան եւ մեծի զաւրութեան գործ էր՝ զըմբռնեալն ի սատանայէ արձակել եւ դարձեալ՝ այնքան ամաց չարչարեալ, որ եւ զգազանայինսն վայրագութեամբ խոնարհեցուցանէր ի խնամս: Այլ այս ամենայն չէր ինչ նոցա առ ատելութեանն, զոր ունէին առ Նա եւ միայն՝ ի բանիցն ճշմարտութենէ յանդիմանեալք, զամաւթի նա եւ միայն՝ ի բանիցն ճշմարտութեան ժողովուրդն, որ առանց նախան-հարեալ, լռեցին: Իսկ պարզամտի ժողովուրդն, որ առանց նախան-

ձու էին, ուրախ լինէին ի վերայ ամենայն փառաւորութեանցն, որ գործէին ի նմանէ: Ուստի դպիրքն վնասէին՝ ռամիկքն շահ մեծ ունէին, քանզի զնշանսն տեսեալ եւ զբանսն լուեալ՝ հեղձնուին դպիրքն, իսկ ժողովուրդն, մեծաւ ցնծութեամբ, փառաւոր առնէին զԱստուած: Իբրեւ ուղղեաց զթիւրեալն եւ լռեցոյց զապստամբսն եւ ուրախ արար զխոնարհսն, ապա՝ նշանակէ բանիւն՝ ի հեթանոսս սփռել Աւետարանին եւ ընդ բնաւս տարածելոյ արքայութեան Նորա՝ աւրինակաւ մանանխոյ եւ խմորոյ, որ ձգէ ոստս, մինչեւ բաւական լինել ընդունել զվերնագնաց ոգիս իբրեւ զթռչունս եւ ձգել յինքն՝ խառնեալ եւ յիւրն փոխադրել բնութիւն:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ ԺԳ.)

Եւ ուսուցանէր ի միում ժողովրդանոցացն ի շաբաթու (տե՛ս Ղուկ. ԺԳ. 10):

ԻԳ. Ժողովրդարանն տեղի աղաւթից շինեալ, յոր ժողովեալ յաւուր շաբաթու ի գործոյ պարապեալ լսէին զպատգամս մարգարէիցն եւ խնդրուածս առնէին: Եւ Յիսուս մտեալ անդ՝ ուսուցանէր, որպէս երբեմն առ նազաւրացիսն, եւ խրատէր զնոսա, որպէս աւրէն էր: Ապա գայ ի սքանչելիսն՝ վկայաբանիցն կացուցանելով:

Եւ ահա կին մի, զոր ունէր այս հիւանդութիւն ամս ութուրասն, եւ ո՛չ կարէր ի վեր հայել (տե՛ս Ղուկ. ԺԳ. 11):

Զի կարի չար պատերազմ է բնութեանս եւ թշնամի սատանայ ո՛չ միայն ոգոյ, այլեւ մարմնոյ:

Եւ Յիսուս տեսեալ զնա՝ ասէ. Կին դո՛ւ, արձակեալ ես ի հիւանդութենէդ (հմմտ. Ղուկ. ԺԳ. 12):

Գթածն Յիսուս թէպէտեւ յառաջ ո՛չ մատեաւ եւ հաւատս ո՛չ ընծայեաց, ո՛չ կարաց անտես առնել ողորմածն, որ յայնքան չար դիւին ձեռս մատնեալ էր:

Եւ եղ ձեռս ի վերայ (տե՛ս Ղուկ. ԺԳ. 13):

Եւ այս իւրոյ աստուածային իմաստութեանն գործէ՝ զնել ձեռն աստ, որպէս բորոտին (տե՛ս Մարթ. Ը. 3). զի ցուցցէ, թէ ո՛չ դարշի յումեքէ բժիշկն: Եւ բանիւ ի բացուստ, որպէս որդի թագաւորացիսն, որ ասաց. «Ե՛րբ, որդին քո կենդանի է» (Յովհ. Դ. 50): Զի ցուցցէ, թէ յամենայնի կարող է, թէ կամի կեցուցանել:

Եւ առժամայն ուղղեցաւ (Ղուկ. ԺԳ. 13):

Զորդ ընդ բանիցն ընթացաւ առողջութիւն[ն]: Որպէս ասէ Եսայի. «Նա զգաս մեր բառնայ» (հմմտ. Ես. ԾԳ. 4), եւ զհիւանդութիւնս մեր առողջացուցանէ: Եւ Մաղաքիա. «Ահա այր, եւ ծագումն անուն նորա» (Զաք. Զ. 12), եւ բժշկութիւն եւ կեանք ի լեզուի իւրում:

Փառաւոր առնէր զԱստուած (Ղուկ. ԺԳ. 13):

Քանզի այս բնութեան[ս] մերոյ կիրք են, զի նեղեալ անձինք եւ զերծեալք ի վտանգից աւրհանն եւ գոհանան զԱստուծոյ: Ըստ այնմ. «Տէ՛ր, ի նեղութեան յիշեցաք զքեզ» (Եսայի ԻԶ. 16): Իսկ ի հանգստեան դուռներք յիշեն զԱստուած կամ գոհանան: Ուստի հարկի Աստուած ածել զբարկութիւն, զի յիշեսցեն: Յորժամ սպանանէր զնոսա, դառնային եւ խնդրէին զԱստուած: Աւրինակ էր կինս այս հեթանոսաց փրկութեան, որք կարկամեալք էին եւ կորացեալք ի ծանր մեղաց բեռանց, որ ո՛չ էր հնար յերկնից բարձրութիւնն հայել եւ զփառն Աստուծոյ տեսանել: Վասն որոյ զթացեալ ի մեզ Արարիչն բնութեանս ուղղեսցի ի վեր՝ հայեալ ի մեր տեղի բնակութեանն:

Ժողովրդապետն ցասուցեալ, թէ՛ Ընդէ՛ր Յիսուս ի շաբաթու թժշկեաց (տե՛ս Ղուկ. ԺԳ. 14):

Ո՛չ վասն շաբաթուն ցասեալ, այլ վասն բժշկութեանն, որ զփառս նորա յայտնեաց: Եւ ո՛չ յաւրինացն այսպիսի էին հաւաստիք վասն շաբաթու: Եւ բազում ինչ, որ փոքունք էին, առանց աշխատութեան գործէին: Եւ ո՛չ կամէին լուծումն շաբաթու, զի արձակէին ի մարոյ զանասուն եւ զէշ տալ ջուր եւ ո՛չ համարէին վնաս: Եւ արդ՝ զի՞նչ դիւրին քան բանիւ արձակել ի հիւանդութենէ, ընդ որ պարտ էր հիանալ եւ քան զաւրէնսդիրն ի վեր համարել, թէ եւ զաւրէնսն լուծանէր: Այլ չար է նախանձն եւ կոյր, եւ ո՛չ տայ

հայել ի ճշմարտութիւնն: Եւ որքան մեծամեծս տեսանէ, առաւել կատաղի եւ ո՛չ կարէ լսել:

«Վեց ար է, յորս արժան է գործել, յայնս եկայք բժշկեցարուք» (Ղուկ. ԺԳ. 14):

Ո՞ր քանի էր կուրուցիւն մտաց նոցա, իբր թէ ինքն ունի իշխանութիւն ամենայն ցաւոց շնորհել առողջութիւն: Ո՛չ ապաքէն, որ զաւրաւոր է նշանաւք քան զքեզ, պարտ էր գիտել, թէ եւ իմաստուն է եւ գիտէ զամենայն հաւաստիս աւրինացն: Այլ որպէս ասացի չար է նախանձն եւ, որ ընդ նովաւ վարեալ են, չիմանան զպատշաճն:

Կեղծաւորք, գէշ եւ զեզն արձակէք փալ ջուր ի շաքաթու (Խմբ. Ղուկ. ԺԳ. 15):

Կեղծաւորս կոչէ, զի չարութեամբ խաւսէին, եւ պատրուակ զշաքաթն իւրեանց չարութեանն առնէին՝ վրէժխնդիր աւրինացն ձեւանային լինել, եւ չէր նոցա փոյթ վասն շաքաթու: Վասն անասնոցն կարեաց չգրէին ինչ զշաքաթն եւ վասն մարդոյ, վասն որոյ զշաքաթն եղ Աստուած, զի հանգիցէ: Եւ նոքա կամէին, զի չարչարիցի եւ մի՛ բժշկեալ հանգիցէ: Եւ այլուր ասէ զանկեալ անասունն ի վեր հանէք, որ կարի աշխատութիւն է, որչա՞փ մեծ է մարդ քան զանասուն:

Ասէ. «Այս դուստր Աբրահամու է, որ կապեաց սափ(անայ) ութուփասն ամ, ո՛չ էր արժան արձակել ի շաքաթու» (Կեն Ղուկ. ԺԳ. 16):

Յուցանէ զնոցա անզգամութիւնն եւ զսատանայի պարտութիւնն, զի իրաւունք էին բժշկել զայնալիսի ախտացեալն: Զի դուստր էր նահապետին, որով ինքեանք պարծէին. «Զաւակ Աբրահամու եմք» (Յովհ. Ը. 33), եւ ասէին. «Անարգէ գորդիս Աբրահամու Յիսուս»: Եւ, ահաւասիկ, եւ նոքա անարգեն, եւ Յիսուս յարգէ: Եւ հրէայքն ատէին զաղքատս եւ զախտաժէտս եւ գարշէին, եւ փրկութիւն նոցա անփոյթ էր առ նոսա: Իսկ նա Արարիչ էր բնութեանս եւ վասն այնորիկ եկն, զի ազատեսցէ ի սատանայէ: Ո՛չ հայէր յարտաքին տգեղութիւնն, այլ կարեկից լինէր բնութեանս եւ ողորմէր, որ այնքան ամաց չարչարեալ էր, որ եւ զգազանս խոնարհեցուցանէր ի խնամս:

Եւ զայս իբրեւ ասաց, յամալք լինէին ամենեքին (Ղուկ. ԺԳ. 17):
Ի բանիցն ճշմարտութենէ յանդիմանեալք՝ զամալքի հարեալ լռեցին:

Եւ ժողովուրդն ուրախ լինէր ի վերայ ամենայն փառաւորութեանցն, որ գործէին (Կեն Ղուկ. ԺԳ. 17):

Իսկ պարզամիտ ժողովուրդն, որ առանց նախանձու էին, ուրախ լինէին, եւ դպիրքն վնասէին, եւ զչարեալ՝ հերձ[ն]ուին, եւ ռամիկն շահ մեծ ունէին՝ զնշանսն տեսանելով: Եւ զբանս վարդապետութեան լուեալ՝ ցնծութեամբ փառաւորէին զԱստուած:

35. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ԶՐԳՈՂԵԼՈՅՆ

Ղուկաս ԺԴ. 1-6

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԻԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ ԺԴ.)

Եւ եղեւ ի մփանելն Նորա ի փուն ուրումն իշխանացն փարիսեցւոցն ի շաբաթու՝ ուրեւ հաց, եւ նոքա սպասէին Նմա, զի էր անդ այր մի ջրգողեալ առաջի Նորա (տէն Ղուկ. ԺԴ. 1-2):

Թէպէտ եւ առնէին ուրեք-ուրեք փարիսեցիքն ընդունելու թիւն Նմա, այլ ոչ՝ կատարեալ սիրով եւ ազատ յախտից եւ առանց գայթակղութեան՝ որպէս Սիմոն, որ աղաչէր, զի կերիցէ ճաշ ընդ նմա եւ վասն կնոջն մեղաւորի, զի թոյլ ետ մերձենալ յոտս նորա՝ գայթակղէր: Եւ դարձեալ՝ միւս փարիսեցին, որ կոչեաց զՆա եւ զի ոչ մկրտեցաւ՝ տկարանայր՝ առ որ բազում առնէ բանս յանդիմանութեան: Այսպէս է տեսանել եւ աստ, կոչեն բարեկամաբար, սակայն սպասեն պատճառս հակառակութեան գտանել, եւ զի էր այրն ջրգողեալ, եւ նոքա գիտէին զՆա, զի կամս բարիս ունէր՝ առ աղքատս եւ առ ախտացեալս եւ անտես ոչ առնէր զայրն, վասն այնորիկ սպասէին: Զոր աւերինակ յորժամ զայրն, որոյ ձեռն գաւսացեալ էր, առաջի կացուցին եւ սպասէին, թէ բժշկեսցէ ի շաբաթու, զի չարախաւսեցեն, այլ Նա, որ գիտէր զխորհուրդս նոցա՝ կանխաւ ժամանէ՝ ունել զլեզուս նոցա, որպէս անդ, զի ասէ՝ ցասուցեալ անագորոյն մտաց նոցա. զի՞նչ արժան է ի շաբաթու՝ բարի՞ ինչ գործել, եթէ չար առնել, ոգի՞ մի ապրեցուցանել, եթէ՞ կորուսանել (Մարկ. Գ. 4) Եւ իբրեւ անպատասխանիս արար, ապա եւ զառողջութիւն ախտացելոյն շնորհէ, զնոյն եւ աստ առնէ. նախ հարցանէ ցնոսա, որ սպասէին՝ չարախաւս լինել. արժա՞ն է, ասէ, ի շաբաթու բժշկել, թէ՞ ոչ: Եւ իբրեւ չգոյր ինչ առ այն նոցա տալ պատասխանի, այլ ամաչեցեալ լռեցին. զի յորժամ վերին իմաստութիւնն խաւսի՝ խափանելի իմաստութիւնս այս՝ զի՞արդ կարէ արդարանալ, ապա՝ բուռն հարեալ զառնէն՝ ազատեաց յախտէն: Ոչ ժամանակի կարաւտացեալ առ այն եւ ոչ դեղոց, այլ առժամայն բանիւ տուեալ զառողջու-

թիւնն՝ արձակեաց զնալ, որ նախ, քան զայն կարի ծանրացեալ էր ախտիւն եւ պակասեալ ի գնալոյ: Եւ փարիսեցիքն առ այն, ինչ ոչ համարձակեցան խաւսել, վասն զի յառաջագոյն հարցանելովն՝ լռեցոյց զնոսա: Արդ, թէպէտ եւ նոքա լռեցին, բայց Նա տակաւին եւս վկայս Անձին Իւրոյ ի գործոց նոցա կացուցանէ, զի մի բնաւ եւ ի միտս ինչ ունիցին ասել, վասն որոյ ասէ.

«Ո՞յր իցէ եզն կամ էշ եւ անկանիցի ի ջրհոր եւ ո՞չ հանիցէ զնա ի շաբաթու՝ մեծաւ աշխատութեամբ լուծեալ զշաբաթն» (հմմտ. Ղուկ. ԺԴ. 5-6):

Իսկ Տէրն մեր առանց աշխատութեան զամենայն ինչ բանիւ վճարեաց, զի Նա է, վասն որոյ ի սաղմոսի անդ գրեալ է. «Ասաց եւ եղեւ, իրամայեաց եւ հասարարեցաւ» (հմմտ. Սաղմ. ՃնԸ. 5):

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ ԺԴ.)

Եւ ի մփանել նորա ի փուն ուրումն իշխանաց փարիսացոցն ուրեւ հաց ի շաբաթու (տէն Ղուկ. ԺԴ. 1):

ԻԳ Թէպէտ առնէին նմա ընդունելութիւն փարիսացիքն, այլ ո՞չ կատարեալ սիրով որպէս Սիմոն, որ աղաչէր. «Զի կերիցէ ճաշ ընդ նմա» (Ղուկ. Է. 36, ԺԱ. 37), եւ վասն կնոջն մեղաւորի, որ մերձեցաւ յոտսն Յիսուսի, գայթակղէր (տէն Ղուկ. Է. 37-38), եւ միւս փարիսացիքն, որ կոչեաց զնա. «Եւ զի Յիսուս ոչ մկրտեցաւ» (ԺԱ. 38): Տկարանայր փարիսացիքն, որ յանդիմանեաց բազում բանիւք: Այսպէս կոչեմ բարեկամաբար (հմմտ. Ղուկ. ԺԴ. 10):

Եւ նոքա սպասէին նմա (Ղուկ. ԺԴ. 1):

Սպասեն պատճառս հակառակութեան գտանել, որպէս զայրն, որ ձեռնն գաւսացեալ էր, առաջի կացուցին եւ սպասէին, եթէ բժշկեսցէ ի շաբաթու, զի չարախաւսեցեն զնմանէ (հմմտ. Մարթ. ԺԲ 10):

Էր անդ այր մի ջրգողեալ առաջի նորա (Ղուկ. ԺԴ. 2):

սպասե՛ին:

ի շաբաթու ԲԺՂԿԵԼ»: Եւ նորա լոնցիս (տես Լուկ. Ժ Է. 3-4):

այս գիտ²րդ կարէ արդարանալ:

Բուժն հարեալ գնմանէ՝ բժշկեաց (Ղուկ. ԺԴ. 4):

Հաստատել [եղաւ]:

Եւ արձակեաց զնա զնալ (ԺԴ. 4):

ի գնալոյ:

պարասխանի առ այն (հմմտ. Ղուկ. ԺԴ. 5-6):

միասին ունիցին ասել:

36. ՄԱՔՐԻԼՆ ՏԱՍԻՅ ԲՈՐՈՏԻՅ

Հովհաննիս ԺԷ. 11-19

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵՒԼԵՌՆՅԻ

(ፋጠነህ ታዲ.)

րիայ եւ Գալիլեացոց (սեն Դով. ԺԷ. 11):

սու ճանապարհաւ գայ յայն:

սո՛ւս Վարդապետ, ողորմեա՛ց մեզ» (սեն Դուկ. ԺԷ. 12):

դայս, ասէ.

ցին, առժամային բժշկեցան (հմմտ. Ղուկ. ԺԷ. 14):

Թէպէտ եւ ըստ սահմանի աւրինացն առ քահանայսն ասէ զնալ, սակայն աւրինաւքն ոչ սրբէ, այլ արտաքոյ աւրինաց՝ Իւր Աստուածային զաւրութեամբն: Քանզի աւրինացն այս էր պատուէր. «Եւ րեսեալ, ասէ, քահանային եւ ահա արած բորոպութեան է ըստ առաջին խրատուն պղծեսցէ զնա եւ քակեսցէ զհանդերձս նորա եւ զերծցէ զգլուխ նորա եւ կապեսցէ վերջոյ զքերան նորա եւ հանեն զնա արտաքոյ բանակին զաւուրս ուր եւ ապա կրկին րեսցէ զնա եւ թէ փոխեալ իցէ գոյն կամ թէ նոյն իցէ եւ որ ըստ այսմ կարգի սրբութեան իցէ լուսման եւ պարարագի, որում էր հասանել մարտութեան» (հմմտ. Ղեւր. ԺԳ. 3): Եւ, արդ, այսպիսեաց ինչ ոչ առնէ, այլ ի զնալն, առժամայն սրբեցան եւ թերեւս առ քահանայսն ոչ ժամանեցին:

Մի ոմն ի նոցանէն, իբրեւ եպեա, թէ բժշկեցաւ, դարձաւ անդրէն, ի ձայն մեծ փառաւոր առնէր զԱստուած, անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց առ ոքսն Նորա եւ գոհանայր զՆմանէ եւ ինքն էր սամարացի: Ասէ Յիսուս. «Ո՛հ քասն սորա սրբեցան, իսկ արդ, ինունքն ու՛ր են»: Զի ոչ գրան դառնալ քալ փառս Աստուծոյ, բայց միայն՝ այլազգիս այս: Եւ ասէ ցնա. «Արի՛ եւ զնա՛, զի հաւաքք քո կեցուցին զքեզ» (հմմտ. Ղուկ. ԺԷ. 15-19):

Ամենայն ուրեք յայտնի է այս, զի հեթանոսք պատշաճ հաւատս ընծայեցին Տեառն մերոյ, քան զհրէայսն եւ հրէայքն յամենայնի ապախտաւորք գտան՝ որպէս առ մարգարէիւքն եւ առաւել եւս՝ առ Քրիստոսիւ: Վասն որոյ եւ աստ սամարացիս գոհանայ եւ փառաւոր առնէ զԱստուած, քանզի զիտէր, թէ Նովաւ այս զաւրութիւնք կատարին եւ ոչ՝ որպէս Հրէայքն, որք զիւրաց համբաւէին զգործսն Աստուծոյ: Այլ սա, ամարացի գոլով եւ՝ բարեբարոյ, եկեալ անկաւ առ ոտսն Տեառն՝ շնորհապարտ լինել եւ գոհանալ զՆմանէ՝ վասն բարեգործելոյն առ նա: Եւ եցոյց ի յինքն զխորհուրդ փրկութեան ամենայն հեթանոսաց, զի սրբեալք մաքրեցան աւազանաւն յանաւրէնութեանց անտի՝ շնորհ ունին փրկողին Աստուծոյ, ըստ այնմ՝ «Ներանուք վասն ողորմութեան, փառաւոր առնեն զԱստուած» (Հռոմ ԺԵ. 9): Իսկ ինունքն, որ ի հրէից անտի էին, ապերախտ գոլով, ոչ կամեցան գոհանալ, կամ փառս տալ Աստուծոյ: Նկարեցաւ եւ ի սոսա հրէիցն խորհուրդ, որք բազում խնամս գտեալ ի Նմանէ յանապատի անդ եւ յերկրին Քանանու եւ երախտամոռացք եղեալ՝ առ դեւս հաստատէին զաշինս՝ ըստ որում յայտնի է այս ի մարգարէից անտի, որք պախարակէին զանհաւատութիւնն Իսրայէլի: Բայց եւս

բազմապատիկ եղեւ սոցա ստամբակութիւնն առ Փրկչաւն՝ որպէս յայտնի է ամենայնի, որոց միտ դնեն խնամոցն առատութեան եւ նոցա անշնորհակալութիւնն եւ Հար փոխարէն Նմա՛ ի ներքս բեւել: Վասն որոյ եւ աստ, զարմացեալ ընդ նոսա, որ եւ ոչ ազատելն յայնպիսի ախտէ՝ բարեմիտս արար զնոսա, զի գոհացին զնմանէ կամ փառս Աստուծոյ հանցեն: Արդ, զսոցա անբարի լինելն՝ ընդ պարսաւանաւք եղեալ՝ յարգէ զայլազգիս եւ քաջալերեալ՝ յղարկէ, ասէ՝

«Հաւաքք քո կեցուցին զքեզ» (Ղուկ. ԺԷ. 19, հմմտ. Մարթ Թ. 22):

Զի ուսցին եւ այլք՝ այնպիսի հաւատս ընծայել Աստուծոյ, եւ նա հաստատեսցի ի նոյն՝ իմացեալ, թէ գովելի իցէ:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ ԺԷ.)

Եւ եղեւ մինչ երթայր նա յԵրուսաղէմ, եւ անցանէր ընդ մէջ Մամարիայ գալիլեացոցն (տեսն Ղուկ. ԺԷ. 11):

Այս վերջին գալն է նորա յԵրուսաղէմ, եւ մերձ առ այս է յղելն առ նա քերցն Ղազարու, զոր յարոյցն ի մեռելոց:

Մինչդեռ մտնէր ի գիւղ ուրեմն, պապահեցին նմա քասն բորոք, որ կացին ի հեռաստանէ, բարձին զձայնս իւրեանց եւ ասեն. «Յիսուս վարդապետ, ողորմեա՛ց մեզ» (հմմտ. Ղուկ. ԺԷ. 12-13):

ԿՐ Ո՛հ իշխեցին մերձենալ, գալ առ նա, քանզի զիտէին, թէ եղիսէ զն[է]ման ո՛չ կամեցաւ տեսանել, թէպէտ Յորդանանաւ սրբեցաւ (հմմտ. Դ. Թագ. Ե. 1-18, Ղուկ. Դ. 27):

Ասէ ցնոսա. «Երթայք ցուցէ՛ք զանձինս ձեր քահանայիցն» (Ղուկ. ԺԷ. 14):

Վասնզի այսպիսի էր աւրինացն պատուէր. «Մարդ որ, ասէ, յորում երեսցի արած բորոպութեան, մարիցէ առ քահանայն եւ քահանային րեսանել լով» (հմմտ. Ղեւր. ԺԳ. 9), թէ «լսնագոյն իցէ կամ պաղպաջուն, կամ նսրագոյն, լով» (հմմտ. Ղեւր. ԺԳ. 3), եւ զնոսա՝ բամզի ցուցցէ զինքն պահող արինացն» (հմմտ. Ղեւր. ԺԳ. 3), եւ զնոսա՝ բամբասող նորա:

Եւ իբրեւ գնացին, առժամայն բժշկեցան ի ճանապարհի (հմմտ. Ղուկ. ԺԷ. 14):

Եւ ո՛չ աղաւթիւքն սրբեցան, այլ աստուածային զաւրութեամբն: Արտաքոյ աւրինացն աւրինադիրն բժշկէր զնոսա, զի աւրինացն այս էր պատուէր. յորժամ քահանայն կրկին տեսանելովն ըստ առաջին կերպին մնայր բորոտն, քակէր զասխոթսն հանդերձին եւ գերծոյր զգլուխն, եւ կապէր ի վերջոյ զբերանն: Եւ հանէին զնա արտաքոյ բանակին ութ աւր: Եւ ապա երրորդ անգամ տեսանէին, թէ նոյն իցէ, թէ այլ կերպիւ, կամ սրբեալ իցէ, լուանայր եւ պատարագ մատչէր ըստ աւրինին:

ՍՏ Իսկ սրբութիւնս այս Յիսուսի էր գործ կարողին, որ ի գնալն՝ «առժամայն բժշկեցան»:

ԱՐ Քանզի [ի] խնդրել աշակերտացն յաւելումն հաւատոց: Տէրն յարդար էր զպատահումն նոցա ի նորասքանչ զարմացումն եւ ի հաստատութիւն հաւատոց առաքելոցն, թէ կամք նորա կատարէ զամենայն ինչ յերկինս եւ յերկրի:

Եւ ոմն ի նոցանէ իբրեւ եպեւ, թէ սրբեցաւ, անդրէն ի ձայն բարձր փառաւորէր զԱստուած: Անկաւ առ ոքս նորա եւ գոհանայր զՏեառնէ. եւ ինքն էր սամարացի (Ղուկ. ԺԷ. 15-16):

ԱՐ Իսկ սամարացոյն դարձումնն զհեթանոսաց ընդունելութիւն նշանակէ յառաքելոցն վարդապետութիւն[ն]:

ԻԳ Քանզի գիտէր նա, թէ նովաւ այս զաւրութիւնք կատարին: Սամարացի գոլով եւ բարեբարոյ՝ տպացոյց յինքն զխորհուրդ փրկութեան ամենայն հեթանոսաց, զի սրբեցան աւագանաւն յանաւրէնութեանց շնորհաւքն Աստուծոյ: Ըստ այնմ՝ «Նեթանուք վասն ողորմութեան փառաւոր առնեն զԱստուած» (Նոռմ. ԺԵ. 9):

Ասէ Յիսուս. «Ո՛չ սորա փասն սրբեցան, իսկ արդ՝ իննունքն ո՛ւր են: Զի ո՛չ գրան դառնալ փալ փառս Աստուծոյ, բայց միայն այլազգիս այս» (տէն Ղուկ. ԺԷ. 17-18):

Որք ի հրէից աստի էին ապերախտք գոլով՝ ո՛չ կամեցան գոհանալ կամ տալ փառս Աստուծոյ: Նկարեցաւ ի նոսա հրէիցն խորհուրդն, որք գիւաց համբաւէին զգործս Աստուծոյ, որք, բազում խնամս գտեալ ի նմանէ, յանապատի անդ եւ յերկրին Քանանու: Եւ երախտամոռացք եղեալ՝ առ գեւս հաստատէին զաշինս: Եւ

յայտնի է այս ի մարգարէից անտի, որք պախարակէին զանհաւատութիւն[ն] Իսրայելի: Եւս բազմապատիկ եղեն նոցա ստամբալութիւնն Քրիստոսիւ, եւ անշնորհակալու եղեալք, որպէս յայտնի է ամենեցուն, որք միտ դնեն: Վասն որոյ զարմանայ ընդ նոսա, որք յայնպիսի ախտէ ազատեալք՝ բարեմիտ ո՛չ եղեն գոհանալով կամ փառս տալով:

Ասէ ցնա. «Արի՛ գնայ, հաւաքք քո կեցուցին զ[քեզ]» (Ղուկ. ԺԷ. 19, հմմտ. Մաթթ. Թ. 22):

Ամենայն ուրեք յայտնի է այս: Զի հեթանոսք պատշաճ հաւատս ընծայէին Տեառն քան զհրէայսն, որք ապերախտք գտան առ Քրիստոսիւ որպէս առ մարգարէիւքն: Զի հեթանոսք հաւատովք ապրեցան, զի ուսցին եւ այլք այնպիսի հաւատս մատուցանել: Եւ նա հաստատե[ս]ցի ի նմին՝ իմացեալ, թէ գովելի են հաւատք:

38. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԿԱՆ ԾԱՌԱՅԻՆ ԲԱՅԱՆԱՅԱՊԵՏԻ

Ղուկաս ԻԲ. 49-51

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ՍԵԻԼԵՌՆՅԻ

(Գլուխ ԻԲ.)

Արդ, իբրեւ փեսին աշակերտքն գամբոխ Նրէիցն եւ զհազարապեփն՝ զինուորաւք դափաւորին, զոր առեալ ունէին ընդ իւրեանս՝ յաւգնականութիւնս. սթափեալք ի քնոյ անրի, զինեցան եւ խիզախեալք ասեն. «կամի՛ս, զի հարցուք զդոսա» (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 49):

Իսկ Յիսուս արգելու զնոսա, զի ցուցցէ, թէ կամաւ մատնէ զԱնձնն սպանողացն եւ չունի Նա պէտս մարտակցութեան նոցա, վասն որոյ ասէ. «Կարաղ եմ աղաչել զՆայր, զի առաքեսցէ այսք ատելի բան զերկրասան գունդս հրեշտակաց՝ ըստ թոյլոյ նոցա» (Մաթթ ԻԶ. 53): Եւ զայս ասացեալ՝ դադարեցուցանէ զյարձակումն աշակերտացն:

Իսկ Պետրոս, ոչ անսացեալ հրամանին, յառաջ մափուցեալ, հարկանէ զծառայ քահանայապետին եւ հարանէ զունկն անլոր (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 50):

Զոր ոչ վայրապար պատահումն ասել աւրէն է, զի զծառայն հար եւ ոչ՝ զայլ ոք, եւ զունկն եւ ոչ՝ զայլ ինչ յանդամոցն: Արդ, զայս առակեաց Մովսէս ի բանս իւր. «Զի ծառայ, ասէ, որ ոչ սիրէ զազափութիւն՝ ծակեսցեն զունկն նորա եւ եղիցի սպրուկ յափտեան» (հմմտ. Բ. Օր. ԺԵ. 15): Եւ, արդ, զի եկն Որդին Ազատիչ եւ ոչ կամեցան ազատել զանձինս ի ծառայութենէ անտի ի անիծիցն դատապարտութեան, այլ սիրեցին՝ կալ ի ծառայութեան մեղաց՝ նորին աղաքաւ հատաւ ունկնն այն, զի լիցին ծառայք յաւիտենից մեղացն: Բայց Յիսուս անդրէն հաստատէ՝ յաւրինակ այնոցիկ, որ յազգէ անտի հաւատալոց էին եւ ողջանալոց ի վիրաց անտի՝ անհաւատութեան իւրեանց՝ սաստէ եւ Պետրոսի, զի անդրէն ամփոփեսցէ զսուսերն եւ սպառնայ՝ վրիժապարտ մահու զոյ, որք յաւժարին կրել սուր (հմմտ. Մաթթ ԻԶ. 52): Յանդիմանէ այսու բանիւ՝ ոչ զՊետրոս, այլ զնոսին,

որք զինու պատրաստութեամբ եկին՝ վասն արեան Նորա, յաղազս որոյ ասէ.

Իբրեւ ի վերայ աւագակի՞ աշակիսի պատրաստութեամբ զինու, բազմութեամբ զաւրականաց եկեալ էք (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ. 52): Եւ մինչ էի ընդ ձեզ ի տաճարի անդ եւ ուսուցանէի՝ ընդէ՞ր ոչ արկիք յիս ձեռն (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ. 53):

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

(Գլուխ ԻԲ.)

Իբրեւ փեսին, որ գնովան էին, որ ինչ եղեն (Ղուկ. ԻԲ 49):

ՍՏ Կալան զՅիսուս, զի ինքն կամեցաւ անկանել որպէս [զ]ճնճողուկ ի ձեռս որսորդացն: Զի թէպէտեւ զայրագնեալ էին մոլեգնաբար, բայց սակայն ո՛չ էին ձեռնհաս, թէ ինքն ո՛չ էր թոյլ տուեալ, զի մի՛ ազատեսցին յանհարին տանջանացն: Զի զայնչափ զաւրութիւն եւ զհեղութիւն տեսին զՅիսուսի, եւ քան զամենայն զազանս դժնդակագոյն եղեն:

Ասեն ցնա. «Տէ՛ր, հարցուք զնոսա սրով» (Ղուկ. ԻԲ 49):

ԻԳ Աշակերտքն, սթափեալք ի քնոյ անտի, զինեցան եւ խիզախելով յորդորէին ի վրէժխնդրութիւն զվարդապետն:

Եհար մի ոմն ի նոցանէ զքահանայապետին ծառայն եւ ի բաց Եհան զունկն նորա (Ղուկ. ԻԲ 50):

ՍՏ Արդ՝ սուրն, որ հանաւ, զի հաստատեսցի բանն Մովսիսի, թէ՛ «Ամենայն անձն, որ ոչ լուիցէ մարգարէին, այնմիկ սապակեսցի» (հմմտ. Բ Օր. ԺԸ. 19):

ԿՐ Աստուած ահաւոր նշանաւք ստացաւ զԻսրայէլ իւր ծառայս՝ ի բաց հանելով ի ծառայութենէ դիւաց: Եւ աւրէնս կարգէ. «Եթէ ոք կամիցի զծառայ իւր ազատել եւ ծառայն ո՛չ կամեսցի, առաջի ձերոց ժողովրդեանն ծակեսցեն զունկն նորա, զի եղիցի նմա ի ծառայութիւն նշանաւն մինչեւ յաւր մահուան իւրոյ» (հմմտ. Բ. Օր. ԺԵ. 15): Զի կամէր Տէրն ի ձեռն խաչին ազատել զնոսա [ի] Բ. Օր. ԺԵ. 15): Զի կամէր Տէրն ի ձեռն խաչին ազատել զնոսա [ի] ծառայական կարգացն, եւ նոքա ո՛չ կամեցան զազատութիւնն: Ի ծառայական կարգացն, եւ նոքա ո՛չ կամեցան զազատութիւնն, ձեռն հատանելոյն Պետրոսի զունկն ծառայի քահանայապետին, որ էր անդամալոյծն, յուշ ածէ նոցա զտուեալ աւրէնսն, որ զծառայորէն նշանակէր կալ ի ծառայական կարգսն: Զոր այս յայտ արար,

US (իգ.) Զի քահանայապետին ծառային էր առաջնորդ մոլորու-
թեան գնդին բազմութեան, որ եւ ի Պիղատոսէ Հռոմայեցիք էին
զհետ մատնչին, եւ այլ եւս բազումք ի հրէիցն: Վասն այնորիկ
քահանայապետին ծառայն եցոյց զկամս աւրինացն:

ԿՐ. Որպէս թէ ասիցէ մինչեւ ցայդ վայր էր աւրինակն, զոր աւանդեցի ի հնումն: Եւ հատաւ ունկնն, որք կամեցան կալ ի ծառայութիւն մեղաց:

ရှည်:

ԱՐ Դարձեալ. ի տեղոջն իւրում հաստատեալ զուսկնն: Զի որպէս
ատանելովն զհետեալն յաւրինացն Մովսիսի գուշակեաց յազա-
ութենէն, այսպէս եւ հաստատելովն զյետնոցն, որք յԻսրայելէ
աւատալոց էին ի Քրիստոս, ի ձեռն Ննովքայ եւ Եղիայի գուշա-
եաց: Զոր եւ Պաւղոս նշանակեաց՝ ասելով. «Մինչեւ լրումն հեթանոսա-
րցէ, եւ ապա ամենայն Իսրայէլ կեցցէ» (Ղոմ. ԺԱ. 25-26): Դարձեալ. զհե-
ութիւն եւ զանոխակալութիւն եւ զիւր ներողութիւն յայտ առն-
ոցա եւ աւրնթեր խաչին զիւր զաւրութիւն ցուցանէ, թէ կամա-
ւայ ի խաչն եւ ո՛չ ի հարկէ:

Հաղորդե՛լ արար ողորմութեան՝ զուսկնն ի տեղի իւր բժշկելով:

38. ՆԱՐՍԱՆԻՔՆ Ի ԿԱՆԱ

Յովհաննէս Բ 1-11

ՄՏԵՓԱՆՆՈՍ ՄԻԻՆԵՅԻ

(ᑭᓄᓂᓂ ᓂᑭ.)

Եւ յաւուրն երրորդի, հարսանիքն էին ի Կանա Գալիլեացոց. եւ անդ էր մայրն Յիսուսի: Կոչեցաւ եւ Յիսուս եւ աշակերտքն նորա ի հարսանիսն (Յովհ. Բ 1-2):

Երբ որդի աւերն յորում ելն ի Գալիլեա, որ է վեցերորդ յաւրէն,
յորմէ առաջին վկայութիւնն Յովհաննու եղեւ, յառաջին աւուրն
ելանէր ի Գալիլեա, յերկրորդումն նախախնամութիւնն որ առ Նա-
թանա[յ] ել լինէր, յերերորդումն աւուրն հարսանիսն, յորում ուրա-
խացուցանէր զկոչաւղսն. յերրորդում աւուր ել եւ Աբրահամ ի տե-
ղին, զոր ասաց նմայ Աստուած եւ հայեցեալ ետես զնա. յերրորդ
աւուր չուեալ որդւոցն Իսրայելի եկին ի Մարա, ուր ջուրն դառն
ի քաղցրութիւն փոփոխեցաւ. երկու աւուրս հրամայեաց Աստուած
ի քաղցրութիւն փոփոխեցաւ. երկու աւուրս հրամայեաց Աստուած
ի կանանց մեկուսանալ. լսաւդացն զտասն պատ-
ժողովրդեանն ի կանանց մեկուսանալ. լսաւդացն զտասն պատ-
գամսն, այլ եւ Ովսէէ մարգարէ ասէ. «Յետ երկուց աւուրց յաւուրն
երրորդի յարիցուք» (Ովսէէ Զ. 3). յերրորդ աւուր եւ Յովնան թքա-
նիր ի գետին ցամաք. յերրորդ աւուր եւ Փրկիչն յարեաւ անդ-
րանիկ ի մեռելոց: Եւ ինծ թուի պատմութեանն ճշմարիտ գոլ, եթէ
հարսանիք էին մարդկա[յ]ին, եւ փեսայ եւ հարսն երեւելի, կո-
չիլն Յիսուսի եւ աշակերտացն ճշմարիտ: Իսկ վերաբերեցին ոմանք
այսպէս. Կանա թարգմանի ստացուած, եւ Գալիլեա՝ թաւալումն
եւ շարժումն, լսի եւ փոփոխ բնականութիւն: Արդ, ես եթէ հնար է
զամենայն միտսդ ասացեալ, որ ի շարժմանէ ի ճշմարտութիւն եւ
ի հաստատութիւն փոփոխեցից: Հարսն ճշմարիտ կոչել եւ առնուլ
ի հոգի իւր փեսա[յ] զԲանն Աստուծոյ՝ Քրիստոս, եւ աշակերտս՝
զաստուածային զաւրութիւնս: Եւ դարձեալ տեսցես եթէ փեսա[յ] է
մովսէսական աւրէնն, հարսն՝ հոգին, որ ընդ աւրինաւքն Մովսէսի:
Յոր հարսանիս կոչի Յիսուս եւ աշակերտքն, դեռ եւս ընդ հրէա-
կան աւրինաւքն ի Կանա, ի ստացուածին զոր ստացաւ Աստուած

զայստսիկ, որք ընդ աւրինաւքն ասելով, ոչ սա ինքն է հայր քո, որ ըստացաւն զքեզ. արդ, եթէ փեսայն նշանակէ զաւրէնս մովսէսական, եւ հարսն՝ զհոգին ընդունակ աւրինացն, յիրաւի ասէ մայրն Քրիստոսի, Հոգին Սուրբ, եթէ գինի ոչ ունին քանզի աւրէնքն եւ մարգարէութիւնն մինչեւ ցՅովհաննէս. եւ ապա պակասեաց մարգարէական ուրախութիւնն. եւ կամ զայս նշանակէ, զի թէպէտ փեսայ ունէին զաւրէնսն, եւ հարսն զոգիդ ասացեալ, այլ ճշմարիտ միտս աւրինացն ոչ ունէին, որ ուրախացուցանեն եւ կեցուցանեն: Իսկ եկեալ Քրիստոսի, զՅուր, զգիրն, որ սպանանէր, ի գինի փոփոխեաց: Բայց տաճարապետն զո՞րդեւք նշանակիցէ. զհոգի վարդապետական, որ կարէ իմանալ զմիտս եւ զաւրութիւն աւրինացն եւ մարգարէիցն:

Ասէ ցնա Յիսուս. «Զի՞ կայ իմ եւ քո, կին դու, չեւ է հասեալ ժամանակ իմ» (Յովհ. Բ. 4):

Մայրն զեկուցանել թուի հասեալ ժամանակ աստուածային շնորհացն, իսկ Յիսուս ասէր՝ կարծեցեալ ցասմամբ, եթէ դեռ եւս չէ հասեալ ժամանակն, բայց վասն կոչաւղացդ հատուցից շնորհս փոխանակ շնորհաց:

Կային անդ թակոյկք կճեայք վեց ըստ սրբութեանն Նրէից, որ քանէին չափանս երկու կամ երիս (Յովհ. Բ. 6):

Վեց թիւդ կատարեալ է, վասն զի իւրոյ մասանցն հաւասար մասունք դորա. երեք՝ երկու, մի երեք՝ կես, երկու երկրորդ մասն, մի վեցերորդն, երեքն եւ երկու եւ մի շարադրեալ կատարեն զվեց թիւդ: Վասն որոյ եւ ի վեց աւուր պատմի լինել երեւելի աշխարհս՝ ցուցանելով զկատարելութիւն արարածոցս. քարեղէն ասէ վեց թակոյկք. քար երբեմն ի յետին իրս լսի, որպէս ի յասելն. «Եթէ խնդրիցէ հաց, միթէ քա՞ր տայցէ նմա» (Մաթթ. Է. 9), եւ դարձեալ «ասայ, զի քարինս այս հաց լինիցին» (Մաթթ. Դ. 3). ասի երբեմն եւ ի բարւոջ, որպէս զքարն, զոր արհամարհեցին շինաւղքն, եւ եղեւ ի գլուխ անկեանն (Մաթթ. ԻԱ. 42, Մարկ. ԺԲ. 10, Ղուկ. Ի. 17, Ա. Պետ. Բ. 8). եւ ահա դնեմ ի Սիովն քար զայթակողութեան (Հռոմ. Թ. 33): Այսց այսպէս ասացելոց, այժմ զքարեղէնդ ի բարի իրս պարտ է համարել յաղագս կրկնակի բարեգործութեանն Քրիստոսի: Զվեց թակոյկսդ նշանակեալ ոմն յառաջնոցն ասաց, զհինգ զգայութիւնսդ

եւ զմտածութիւնսդ, որ կառավարէ զդոսա եւ կարգաւորէ: Նախկին յորովայնին ունայն էին զգայելիքդ եւ սիրտ, ի զգայութեան եւ ի մտածութեան, եւ ի զգայութենէ, ապա լցան ջրով, փոքրագոյն եւ տկարագոյն զգայութեամբք եւ խորհրդովք, եւ ապա երրորդ գինեաւ, աստուածական վարդապետութեամբ, որ ուրախացուցանէ զհոգիս մարդկան:

Ըստ սրբութեանն Նրէից, որ քանէր չափանս երկու կամ երիս (Յովհ. Բ. 6):

Յաղագս սրբութեանն աւրինադրութիւն երկական է եւ մարմնական, հոգեւոր եւ երկնային, որք վեհագոյնքն են զերկուսն միայն ընտրեն՝ զհոգեւորն եւ զերկնայինն, իսկ զմարմնականն ի բաց թողուն, համարելով անհնարին լինել արեան երնջուց եւ նոխազաց զուն, համարելով անհնարին լինել արեան երնջուց եւ նոխազաց զուն, սրբել զմեղս, իսկ ոմանք եւ զմարմնականն ընդունին ի սրբութիւն, այսպիսիքս տանին չափս երիս. եւ առաջինքն, որ զմարմնականսն ոչ ընդունին, չափս երկուս:

Ասէ ցնոսա Յիսուս. «Լցէք զդոսա ջրով» (Յովհ. Բ. 9):

Ջուր նուազագոյն եւ խոնարհագոյն աւրինացն վարդապետութիւն, գինին վեհագոյն եւ մեծագոյն վարդապետութիւն, որ ուրախացուցանէ զհոգիս. այլ ասացի փոքր ի շատէ վերաբերութիւն րախացուցանէ զհոգիս. այլ ասացի փոքր ի շատէ վերաբերութիւն հարսանեացն՝ փեսա[յ]ին եւ հարսինն, ջրոյն եւ գինոյն եւ տաճարապետին: Այլ եւ զայս գիտացես, զի ոմանք զատաճարապետքն, որ էր ընտանի եւ մերձաւոր փեսային եւ հաւատարիմ ի Յովհաննէս վերաբերեցին:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

[ՎԱՍՆ ՆՇԱՆԱՅ]

Եւ «Ի վաղիւ [անդր] կայր Յովհաննէս (Յովհ. Ա. 35), «Ի վաղիւ [անդր] կամեցաւ ելանել ի Գալիլ[ե]ա»¹ (Յովհ. Ա. 43):

¹ Սուրբգրային այս եւ նախորդ մեջբերումները հետագայում ավելացված են արտաքին լուսանցում:

ԵՓ Կոչեցաւ եւ Յիսուս ընդ հրաւիրեալսն եւ ոչ եկն ընդ նոսա, եկն մայրն Յիսուսի եւ աշակերտքն յառաջագոյ, զի պատուեսցեն զառաջագոյն գինին զյոռին, զի եկեացէ Տէրն յետոյ եւ բերցէ զանոյշ գինին: Հրաւիրեցաւ ընդ նոսա, իբր թէ ոչ էր որոշեալ ի նոցանէ տեսեամբ երեսաց, արար նշան սքանչելի, զի մեկնեալ լիցի ի նոցանէ, թէ ոչ է նոցա հաւասար բնութեամբ իւրով: Զի յորժամ / կարծիս տացէ տեսիլ նորա թէ իբրեւ զնոսա իցէ եւ ուսուցէ զնոսա նշան սքանչելեաց նորա թէ մեծ է քան զնոսա:

Հրաւիրեաց փեսայն զի փեսայն Քրիստոս եւ Տէր երինից հարսանեացն յերկրաւորաց ի մարդկան հարսանիս եկն: Հրաւիրեցաւ ի բազմականն երկրաւոր, որ բացմեցուցանէր զմարդիկ աշխարհիս յարքայութիւն իւր, արկ նոցա աւժիտս, զի ուրախ եղեն ի նա եւ ոչ զարշեցաւ մեծութիւնն նորա յաղքատութենէ նոցա, որք զյոռի գինին ոչ ունէին անգամ ընդ կոչեցեալսն բաւական: Եւ եթէ ոչ էր հեղեալ, փոքր մի ի մեծութենէ իւր, մեծ արաւ եւ տրտում յառնէին անտի: Եւ Քրիստոս հրաւիրեաց զնոսա ի հարսանիս իւր եւ հրաժարեցին, որ չափ յաճախեաց զուրախութիւնսն իւր ի բազմականս նոցա, այնչափ զարշեցան անձինք նոցա ի սեղանոյ նորա, որպէս հարքն նոցա՝ ի մանանայէն: Նոքա հրաւիրեցին եւ եկն առ նոսա, եւ Նա հրաւիրեաց եւ ո՛չ եկնին ի հարսանիսն Յիսուսի: Նա պատուեաց զհրաւիրակսն, եւ նոքա անարգամահ արարին զհրաւիրակսն Յիսուսի: Նա ուրախ արար զբազմականս նոցա, եւ նոքա սպանին զծառայս նորա՝ զառաքեալսն:

ՈՍԿ Եկն ի հարսանիսն, որ զԵւայ եւ զԱդամ ստեղծ եւ աւրհնեաց, նոյն եւ այժմ՝ պատուէ զհարսանիս, կոչեալ ի հարսանիքն Քրիստոս եւ աշակերտքն իւր՝ զաստուածային զաւրութիւնս նշանակէ:

ՍՏ Էջ նա ի պատերազմէ նահատակեալ ընկալան զնա հարսանիքն ցնծալով յերրորդումն անտ, / զի յայտ արասցէ, թէ յետ մարտի պատերազմի յուրախութիւն մտանէն նահատակքն Քրիստոսի. թէպէտ իբր աւար հրաւիրեցաւ, սակայն երեւեցաւ, եթէ տէր է հարսանեացն, զի բանիւն իւր ելից զսակասութիւն հարսանեացն, որ լցուցիչն է ամենայն պակասութեանց:

Եւ ի պակասել գինոյն ասէ, մայրն զՅիսուս. «Գինի ոչ ունին» (Յովհ. Բ 3):

ԵՓ Զի խորհեցաւ Մարիամ, թէ պատճառանաւք սքանչելեացն Յիսուսի փառք եւ պատիւ լինի նմա ի մէջ բազմականացն, զի սքանչելեացն, զոր առնելոց էր, տեղեակ էր մայրն, զամենայն ինչ, ասէ, պահէր ի մտի իւրում: Ասի, թէ երկեաւ Մարիամ, զի ի գալն Յիսուսի պահանջին արք հարսանեացն բերել գինի եւ անարգել քեզ, զի լսեն, թէ եկիր ի պակասել գինոյն նոցա, յետ առաքինութեան անապատին ի վատթարել զթշնամին, մուտ իբրեւ նահատակ առաքինի գործել զսքանչելիսն ի հարսանիք անտ: Ընթացաւ Մարիամ լինել սպասաւոր կամաց Նորա՝ փոխանակ առաքելոցն. նոյնպէս եւ յետ յաղթութեան Նորա ի դժոխոց, իբրեւ ետես զնա մայրն, կամեցաւ իբրեւ մայր գգուել զնա:

ՈՍԿ Ուստի յուսացաւ Մարիամ հանդիպել շնորհացն եւ ահա ոչ նախքան զայն աներեւոյթ զաւրութիւնն գործեաց ինչ, այլ ետես զմեծասքանչ զաւրութիւնն, որ ի ժամ մկրտութեանն կատարեցան ի վերայ նորա: Եւ զկնի այն զի յայտնեաց զինքն եւ յաւաքեաց զդասս աշակերտացն եւ այնուհետեւ յոյս ստացաւ նշանաց եւ զաւրութեանց:

ՍՏ Մաւրն զեկուցանել թուի ինձ, զհասեալ ժամանակ աստուածային շնորհացն:

«Ասէ զնա Յիսուս. Զի՞ կա[յ] իմ եւ քո՝ կին դու, չեւ է հասեալ ժամանակ իմ» (Յովհ. Բ 4):

ԵՓ Այսինքն՝ ես ոչ բռնի երթամ ի վերայ, այլ նախ գտասցեն եթէ հատաւ զինին եւ խնդրեսցեն ամենեքեան ըմպել որպէս զի մեծասցին պարգեւք իմ յաչս նոցա:

Փութացաւ Մարիամ վասն այնորիկ ուսոյց նմա եւ ասաց Յիսուս՝ «Չեւ է հասեալ ժամանակ իմ նշանաց», կամ «Ժամանակ մահու», քանզի արբեալ էին նախանձու արեան մարգարէիցն, թէ բռնութեամբ ընկեցեալ էր զպարգեւս իւր ի վերայ նոցա, ո՛չ ապրեալ լինէր ի չարչարանաց նոցա, զի սկիզբն դեռ էր աւետարանութեան նորա:

«Չեւ հասեալ է ժամանակ իմ»:

Զի զխորհուրդ մաւրն կամեցաւ խափանել: Զի՞նչ չար ասաց, որ երկմտեցոյց զնա ի բանէ նորա, իբր սաստեաց մաւրն, որ յամենայնի հնազանդ գորով: Վասն պարծանս ստանալոյ եւ ի ցոյցս տեսութեան հայցէր Մարիամ զնշանսն, որ ոչ փոքր պարծանք էին: Վասն

ՄՏ Իսկ Յիսուս ասելը կարծեցեալ ցասմամբ, թէ դեռեւս չէ հասեալ ժամանակ, բայց վասն կոչողացդ հատուցից շնորհս փոխանակ շնորհաց:

ԵՓ ՈԼՍԱԼ Մարիամ, թէ նշանս առնելոց է, անդ զի բարձցէ զկարծիսն որք ախտանային գինի ոչ գոլ:

ՈՍ Վասն զի սակաւ ունի ջուր Պաղիստինէ գետոյ կամ աղբ-
բաց, քարեղէն էին թակոյկքն:

Այժմ գըքարեղէն անաւթդ ի բարի իրս պարտ է առնուլ, վասն կրկնակի բարեգործութեանն Քրիստոսի: «Վեց»՝ վեց թիւդ կատարեալ թիւ ասի վասն իւրոյ մասանցն, զի հաւասար է մասունքն Գ. Բ., Բ. Գ. կես երկրորդ մասն Ա. վեցերորդ նշան գրեալ կատարեն, մին թիւ համարոյ է, բայց ի համարն ոչ է՝ ըստ թուական արհեստիցն: Վասն որոյ ի վեց աւր պատմի լինել երեւելի աշխարհս ցուցանելով զկատարելութիւն արարածոցս զհինգ զգայութիւնդ եւ զմիտսդ, որ կառավարէ զգոսս եւ կարգաւորէ: Նա <ի> յորովայն մաւրն ունայն էին զգալիք սրտիդ եւ մտածութիւնք ի զգայութենէ, ապա լցաւ ջրով, փոքրագոյն եւ տկար զգայութեամբք եւ խորհրդով եւ յետոյ մկրտութեամբ ծնեալ շնորհք հոգւոյն լցոյց: Երրորդ՝ «գինի»՝ աստուածական վարդապետութեամբն ուրախացուցանէ զհոգիս հաւատացելոց ի Քրիստոս: Ըստ սրբութեան հրէիցն ի նոսա արկ Տէր մեր Յիսուս զոսոմն վարդապետութեան

Ասե՛ր ցնոսա Յիսուս՝ լցե՛ր զթափոյկըդ ջրով մինչեւ ի վեր (Յովհ. Բ 7):

Զջուրն գինի եղեալ:

Զջուրն գինի եղևալ:

ԵՓ Ոչ արտաքս քան զարարածս ել նա, այլ որ ի ջուրց հաս-
տատեաց գինի յորթս զնոյն եւ ոչ աւտար արարած եմոյծ անդը,
այլ զառաջին արարածն փոխեաց, զի յայտ արասցէ, թէ նա ինքն է
Տէրն նորա, զի ի վախճան կատարածի նոյն ինքն արարածք նորին
հրամանաւն նորոգեալ լինին: Զի կամքն, որ շրջեցին արագ հրա-
մանաւքն զջուրն գինի անոյշ, կարող է դարձուցանել ի վախճան
կատարածի զամենայն արարածս: Յանպատում ճաշակս այն, որ
հրամայեաց ապականիչ հրոյն եւ գգուիչ մանկանցն եղեւ երից,
եզ. եւ նա հրաման կորուսիչ հրոյն. եւ լինի նորոգիչ սրբոցն եւ

Հարացն լինի տրտմեցուցիչ: Ընդէ՞ր Տէր զսկիզբն նշանացն զբնու-
թիւն ջուրցն շրջեաց, զի յայտ արասցէ, թէ Աստուած է, որ շրջեաց
զբնութիւն ջուրն ի մէջ թակուկացն, նոյն իսկ զբնութիւն իւր՝ յո-
րովայնի կուսին: Եւ կատարած նշանաց իւրոց՝ գերեզմանս երաց,
զի յայտ արասցէ թէ ոչ զաւրանայ ի վերայ նորա ազահուութիւն մա-
հու, զիջուրքն որ ի մէջ որթուն փոփոխեալ լինին եւ ի մէջ քարե-
ղէն թակուկացն փոփոխեցան, խորհուրդ է մահու նորա, զի սքան-
չելապէս ի մէջ կուսին յղացաւ առանց առն: Ի ջուրց / անտի արար
գինի, զի հաւանեցուցէ վասն ծնընդեան եւ յղութեան որպիսու-
թեանն եւ թակոյկք ի վկայութիւն կուսին, որ ծնաւ զՅիսուս, յղա-
ցան թակոյկքն նորասքանչ զարմանալեալք ոչ սովորութեամբ, եւ
ծնան գինի եւ այլ ոչ եւս: Յղացաւ կոյսն եւ ծնաւ զՅիսուս մի
անգամ այլ ոչ եւս:

Ամենայն մարդ զանոյշ գինին յառաջագոյն ըմպէ. (Կեն Յովհ. Բ 10):

Զի յայտ արասցէ, թէ առաջին գիրնին նշմարանք էին, զաւրի-
նացն ասէ, որ ի ձեռն Մովսէսի տուան:

Եւ դու պահեցեր զանոյշ գինիդ (Յովհ. Բ 10): Փոխանակ նմանոյշ գինոյն, ետու քացախ եւ լեղի, Նա ընդեւացոյց յառաջագոյն զբերանս նոցա ի ճաշակ անոյշ գինւոյ իւրոյ, զի պատրաստեցէ ծծցէ զլսելիս նոցա ի ճաշակ քաղցր վարդապետութեանն իւրոյ: Եւ փոփոխմամբ ջրոյն ի գինի անոյշ, ըստ առման մարմնոյն ու փոփոխելոյ յանապական տաճար միութեան Բանին, հրաշագործէ՝ ցուցանելով զփառս անճառս խորինս, որ ի ձեռն ջրոյ եւ հոգոյ կեանք աղբիւրացան եւ բնութիւնն բնութեանց յաղթեաց եւ ջրովք ջուրք ծածկեցան եւ զմարդիկ յանճառելիսն տարան, որք տեսին զսակաւն եւ հաստատեցան յիմանալիսն յանբաւ եւ յանճառսն, պահեցեր ի սպառումն ժամանակաց, յորում բանն Աստուած, խնամաւր եւ ողորմութեամբ իջեալ յերկիր, լցաւ տիեզերք գիտութեամբ եւ փառաւքն Քրիստոսի, եւ որ յԱգամ մեռեալքն էին, կենդանացան, ըստ ամանոցն աստի վերջստին ծննդեամբ ջրով վերացեալ ազգք մարդկան եւ յերկինս տարան մարմնովն Քրիստոսի, ուստի անապական գինին հեղաւ ի ցնծութիւն կենդանեաց եւ մեռելոց եւ յու-

բախութիւն հրեշտակաց եւ մարդկան եւ ի կամս հաւր եւ ի հաւանութիւն որդւոյ եւ ի բնակութիւն Սուրբ Հոգւոյն:

Զայս արար սկիզբն նշանաց Յիսուս ի Կանա գալիլեացոց]
(Յովհ. Բ 11):

Ընդէ՛ր սկիզբն նշանաց զջուրն ի գինի փոխարկեաց զի զցրտացեալ եւ լուծեալ ազգ մարդկան մտաւք առ ծանաւթութիւն աստուածութեանն ի համեղագոյն եւ ջերմագոյնս յարդարեալ փոփոխեցէ, որակութիւնն զցանկութիւն առաքինութեան զտկարութիւնն գինոյ մարդկան արծարծել:

US Սկիզբն բանից քոց ճշմարտութիւն եւ յաւիտեան են իրաւունք արդարութեան քոյ եւ սքանչելի են գործք քո եւ անձն իմ սիրեաց յոյժ զնոսա եւ յաւետ, զի սրբութեամբ սիրեցին զԲանն Աստուծոյ աշակերտքն եւ բուռն կամաւք կոչեցան ի վերուստ եւ զկնի գնացին սքանչելագործին Տեառն եւ Հաստաւդին զէսս, զի սկիզբն գործոց նորա ճշմարտութիւն է եւ արդիւնաւորաց նորա զիտութիւն եւ բան նորա Հոգի եւ կեանք եւ ի լեզուի իւր կրէ զիտութիւն եւ զիրաւունս: «Զայս արար սկիզբն» զառաջագոյն զողորմութիւն եւ զիրաւունս: «Զայս արար սկիզբն» զառաջագոյն զառաջեալս կոչմամբ ի Հանդէսն դիտական ի Կանա, որ ասի երասացեալս կոչմամբ ի Հանդէսն դիտական ի Կանա, որ ասի երկիր ստացուածոյ, ուստի ստացաւ զաշակերտսն ու նոքաւք զբոլոր աշխարհս ի խորհրդական Հարսանիս տաճարին, ուր բազմեալքն յոլով եւ տէր / տաճարին, Բանն Աստուած եւ ստացողն բոլորից ի նոսա ուրախ էր եւ Տէր տաճարի սուրբ իւր եւ սուրբն ի մէջ սրբոց եւ Տէր յերկինս յաթոռ իւր:

ՈՍԿ «Գալիլեացոց»։ Եւ Տէր նոյն ի Կանայ գալիլէացոց լիով
 յերկիրնս եւ բովանդակ յերկրի։ Աստուած միացեալ ի մարդ, զա-
 նուն տեղոյն ի մէջ բերէ աւետարանիչն, զի ծանաւթագոյն էր,
 զի անտի հետեւելոց էին ազգք։ Մարգարէն ասէ՝ «երկիր Զաբուղով-
 նի եւ Նեփթաղիմայ՝ Գալիլեա հեթանոսաց» (հմմտ. Եսայի Թ. 1), յայտնեաց
 զփառս իւր աստուածութեամբն զմարդկութիւնն միացեալ եւ հա-
 լատացին աշակերտք իւր՝ որ ամէնահզաւր եւ ամէնիշխան, բան եւ
 լոյս աշխարհի կեանք եւ ազատեցուցիչ, ստեղծող աշխարհի բոլո-
 րից եւ միաւորիչ առ միմեանս երկնի եւ երկրի։

Յեպր այսօրիկ էջ [Յիսուս] կափառնաւում. ինքն եւ մայր իւր եւ եղբարք իւր. եւ անդ լինէր ոչ բազում ինչ աւուրս) (սրն Յովհ. Բ 12):

Ձառաջագոյն եղեալսն բանիւ ընդ այլսն համարձակեալսն եւ զմնացեալսն ի նոցանէ երկրորդէ Յովհաննէս, որ է յետ երկրորդին հարսանիսն, ապա զկնի այնորիկ զկարգսն համառաւտէ: «Եւ անդ լինէր»: Որ ամենայն ուրեք, որ յերկինս նստեր ընդ աջմէ Հաւր, որ լինեն երկինք եւ երկիր փառաւք նորա, որ անսահման զաւրութեամբն ոչ փակի ընդ տեղեաւք անբաւանդակելի բանն Յիսուս Քրիստոս: Նոքաւք հանդերձ, որում հրեշտակք կային մերձ ընդ դոյզն որարն (°), ի // Կափառնաւումն շրջէր, որում հրեշտակապետք հուպ էին շուրջ զնովաւ, որ յաթոռոցն փառաբանի ընդ ձկնորսն, Տէրն տեւրանց ընդ ծառայսն որ ի տէրութեանց գոհաբանի արժանապէս, ընդ աղքատսն, որ ի պետութեանց պաշտի եւ իշխանութիւնքն սպասաւորեն եւ ք[ե]րովբէքն զարմանազրեն եւ ս[ե]րովբէքն թեւասքաւդեալ զդեմս եւ զոտս սրբաբանեն ընդ անյարկսն: «Ոչ բազում ինչ աւուրս», որ յաւիտենիցն էր ընդ հաւր եւ ոչ ընդ սահմանաւ անկանի ժամանակաց, անբաւանդակ ելին Աստուած, բաւանդակեալն ի մարմնի, անհասականն Յիսուս Քրիստոս, որպէս զի կատարեսցէ զժամադրական փութով զանճառ տնաւրենութեանն խորհուրդ, ոչ բազում ժամանակս, զի առաջի կայր երեք ամբն նշանագործք եւ դիմեալ ընտանի փութով առ իրս խաչին եւ երեքաւրեայ լոյս պայծառ յարութեանն նախախնամող փոյթ եւ ոչ ի բազումս՝ ըստ համբարձմանն եւ հրաշալի գայտեանն ցոյցք:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Առաջին հատոր. գլուխ Բ.)

ՎԱՍՆ ՆԱԲՍԱՆԵԱՅ

Բան. Եւ յաւուրն երրորդի հարսանիք էին (Յովհ. Բ 1):

Մեկնութիւն. Ասէ իմաստասէրն Արիստոտէլ. «Եւ հինգ իրի հետեւի ներգործութիւն, եւ ամենայն էութեան գոյ ներգործութիւն», սոյնպէս աւետարանիչս, յորժամ եցոյց զէութիւն Քրիստոսի, ծնանելով ի մաւրէ, այժմ ասէ զսքանչեւագործութիւն Քրիստոսի, որով յայտնի աստուածային կարողութիւն, զի գործ սքանչելեաց զեր ի վերոյ են, քան զամենայն կարողութիւն արարածոցս,

եւ գործ սքանչելեացն Քրիստոսի ցուցանի չորս կերպիւ. Առաջին. ի ծնունդն, զոր արար Քրիստոս յղացմամբ եւ ծնանելովն ի Կուսէն: Երկրորդ. գործն, զոր արար Քրիստոս՝ շրջելով ի մէջ մարդկան: Երրորդ. գործն, զոր արար մեռանելովն: Չորրորդ. գործն, զոր ինչ արար՝ յառնելովն ի մեռելոց: Արդ, աւետարանիչս, զոր ինչ վասն ծննդեանն էր, ասաց, իսկ աստ ասէ զգործ սքանչելեացն, զոր արար Քրիստոս՝ շրջնելովն ի վերայ երկրի: Եւ այսմ սքանչելեաց պատճառ էր պակասութիւն գինոյն ի հարսանիսն, վասն որոյ նախ գրէ զհարսանիսն եւ նախ ցուցանէ զժամանակն եւ զտեղին, որպէս ասէ. «Եւ յաւուրն երրորդի հարսանիք էին ի Կանա Գալիլեացոց» (Յովհ. Բ 1):

Մեկնութիւն. Թիւ աւուրցս յետ մկրտութեան եւ յետ փորձութեան, եւ յետ ամի միոյ է ստուգաբար տեսեալ: Եւ է առաջին աւր միջին վաղիւն, որ Անդրէաս եւ Յոհաննէս աշակերտեցան, երկրորդ աւրն վերջին վաղիւն, որ զՓիլիպպոս եւ զՆաթանայէլ կոչեաց, իսկ երրորդ աւր հարսանեացն ի Կանա, որ էր քաղաք Նաթանայէլի:

Եւ աւրս այս երիւք պատիւ ունի. նախ զի աւր է ծնողացն
Տեառն: Երկրորդ. աւր է մկրտութեան յետ երեսուն ամի: Երրորդ.
աւր է զջուրն ի գինի փոխարկելոյն եւ սէիզբն նոր նշանաց, որպէս
նոր էր ծնունդն եւ մկրտութիւն:

Դարձեալ ի միտս. առաջինն նշանակէ զծնունդն ի Հաւրէ նախ-
քան զյաւաիտեանս, ըստ որում. «Ընդ քեզ է սկիզբն ատուրն վայելչութեան»
(Կեն Սաղմ. ԸԹ. 3): Երկրորդ. զծնունդն ի մաւրէ, որ եղեւ սրբութիւն
մարդկան. «Զոր Հայր սրբեաց եւ առաքեաց» (Յովհ. Ժ. 36) **ասէ: Երրորդն.**
զյարութիւն ի գերեզմանէ, զի այն էր աւր Հարսանեաց, որպէս եւ
խաչն սպակեաց եւ փեսայութեան ասէ Սաղովմոն (հմմտ. Սաղմ. Ը. 6,
Երր. Բ 9):

Այլ եւ վասն աւուրս այս գիտելի է ըստ տուժարին, զի յու-
նուարի վեցը, որ է աւր ծննդեան Տեառն եւ մարտի յոթ եւ տասն,
որ է առաջին աւր արարչութեան, որ ըստ եբրայեցւոցն ի մինն
աւելեացն է, եւ ապրիլի եւթն, որ է աւր աւետեաց: Երեքեան աւրս
այս ի մին պատկեր գիպլի, որ նշանակէ զեռանձնեայ Աստուածու-
թիւն, այլ լոյսն առաջին, ծնեալ ի Հաւրէ, էջ ի կոյսն եւ ծնաւ ի
մաւրէ: Իսկ առ մեզ. առաջին՝ աւր է ծննդեան, երկրորդ՝ աւր մա-
հուանն, երրորդ՝ աւր յարութեան մեր, որ է հարսանեաց եւ գալս-
տեան փեսային:

Բան. «Անդ էին թափոկը կճեայր վեց» (Յովհ. Բ 6):

Մեկնութիւն. Յորժամ ճառեաց աւետարանիչս զպատճառ սքանչելեացն, որ էր պակասութիւն գինւոյն, այժմ ճառէ, թէ որպէ՞ս եղեւ, մինչ ասէ. «Անդ էին թակոյկք կճեայք վեց»:

Մեկնուլթիւն. Կուճ մարմարն է, թաղոյք ամանն է ջրոյ, որպէս
կուժ կամ փարչ:

ԲաՆ. «Ըստ սրբությունան» (Յովհ. Բ 6):

Մեկնութիւն. Ասէ զայս, զի մի կարծեսցի գինի լինել ի նոսա, այլ վասն լուացման էր պատրաստեալ, զի գետք եւ աղբիւրք պակասէ ի Պաղեստինէ, որովք սրբէին զինքեանս ի հրապարակէ մտեալ կամ բռնալիբ լուանալ, եւ ջրհորոց ջուրն ոչ էր ի սրբութիւն, եւ թէ երբէք գինի լցեալ լինէր ի թափոյսն, ոչ էր պիտոյ այնմ գործոյ:

ՔաՆ. Տանէին մի-մի ի նոցանէ մարս երկուս (Յովհ. Բ 6):

Մեկնութիւն. Մարն չափոյ անուն է, որպէս մեք «փաս» ասեմք, եւ յոյնք՝ «սասարիաս»: Եւ է սաւսարիաւսն, այսինքն՝ մարն, երկու լիտր, ո՛չ առաւել մեծ եւ ո՛չ փոքր, այլ միջակ: Ասեն, թէ երկուքն ի նոցանէ տանէին մարս երկուս-երկուս, այսինքն՝ չորս-չորս լիտր եւ չորս թակոյկքն ի նոցանէ տանէին երեք-երեք մարս, որ է վեց-վեց լիտր, եւ լինի ամէնն վեցտասան մար եւ երեսուն եւ երկու լիտր:

Բան. Եւ ասէ. «Լցէք զթակոյկսդ ջրով» (Յովհ. Բ 7):

Մեկնութիւն. Եւ վասն է՞ր ասէ՛ 1918 ջրով, զի կարող էր հրամանաւ լնուլ զՅուրն, որպէս յանապատին հրամանաւ զհացն աճեցոյց եւ այլն: Ասեմք վասն երեք պատճառի. նախ՝ զի ցուցցէ, թէ ոչ ըստ իւրում կարողութեան առնէր զսքանչելիսն, այլ ըստ մերում աւգտի: Երկրորդ. զի առաջին նշան էր, պարտ էր հաստատուն եւ յայտնի լինել, զի եւ այլոց նշանացն հաւատասցեն: Երրորդ. զի թէ զլասցին, ոտք եւ ձեռք իւրեանց յանդիմանեսցեն զնոսա, որք բերին եւ արկին զՅուրն:

ԲաՆ. Տաճարապետն (Յուդի. Բ 8):

Մեկնութիւն. Ոմանք զփեսեղբայրն ասեն, որք զհարսանիսն Շմաւոնի ասեն եւ զՅոհաննէս փեսեղբայր եւ տաճարապետ, իսկ Ոսկեբերանն ասէ, թէ քահանայ էր եւ ունէր իշխանութիւն ի տաճարին, վասն որոյ եւ «պեպ» ասէ, իսկ խորհրդաբար ասեն տաճարապետ զԱբրահամ, իսկ այլք՝ զՅոհաննէս: Անուշ գինի՝ նոր աւրէնքս եւ յորի հնոյն ասէ:

ԱՆՈՒՇ ԳԻՆԻՈՅՆ

Բան. Իբրեւ ճաշակեաց (Յովհ. Բ 9):

Մեկնութիւն. Նախ՝ զարմացաւ վասն ազնուութեան գինւոյն, եւ ոչ գիտէր, թէ զաւրութեամբն Քրիստոսի եղեալ էր: Դարձեալ՝ բնութիւն եւ զաւրութիւն, եւ համ, եւ հոտն գինւոյ էր փոխեալ, իսկ գոյնն ջրոյն, ուստի յայտ է յայնմանէ, որ իբրեւ ճաշակեաց, ապա գիտաց, թէ գինի է: Խաւսի ընդ փեսային տաճարապետն՝ յանդի- մանելով. «Ամենայն մարդ» (Յովհ. Բ 10), այսինքն՝ որ գիտութեամբ վա- րի. «Զանոյշ գինին յառաջագոյն» (Յովհ. Բ 10), այսինքն՝ ի սկիզբն կերակ- րոյն, զի յայնժամ ճաշակելիքն առաւել ճաշակէ զազնուութիւն գինւոյն եւ ոչ զկնի արբեցութեան, եւ յետոյ զյոռին, այսինքն՝ զանպիտանն ի ժամ արբեցութեան տան, որ ոչ կարեն զանազանել զլաւն ի վատէն, դու պահեցեր, որպէս թէ յիմարութեամբ արարեր: Եւ աստ պատասխանի ետ փեսայն տաճարապետին, բայց Աւետա- րանս համառաւտ անցանէ, միայն գրէ զփոխել ջրոյն: Յայսմանէ սովորեալ քրիստոնէից ի յըմպել գինւոյն «անոյշ» ասեմք միմեանց, որպէս տաճարապետն անոյշ գինի ասաց: Եւ զայս ասէ սուրբն Եւագրիոս. «Ամեննիմբ գինի մի ըմպիցես, - այսինքն՝ կրաւնաւորացն Եւագրիոս. «Ամեննիմբ գինի մի ըմպիցես, զԱրարիչն արհնեսցես», զայս աշխարհա- կանոն է, - ապա թէ ըմպիցես, զԱրարիչն արհնեսցես», զայս աշխարհա- կանաց ասէ:

Բան. Զայս արար սկիզբն նշանաց (Յովհ. Բ 11):

ՄԵԿԿՈՒԹԻՒՆ. Նշան, որ բանիս լինի, եւ արուեստ, որ ձեռաբ առնէր:

Բան. Եւ հաւաքացին [ի նա] աշակերտք նորա (Յովհ. Բ 11):

Մեկնութիւն. Անդրէաս եւ Յոհաննէս եւ այլքն յայնժամ հաւատացին, յորժամ եկին զհետ Նորա, այլ աստ առաւել հաստատեցան: Եւ գիտելի է, զի յորժամ աշակերտքն զհետ Յիսուսի կոչեցան ի

մարդկային տեսակն ոչ փոխեցաւ, եւ ջուրն գինի եղեւ, եւ գոյնն ոչ փոխեցաւ, այսու նման է, այլ անդ միաւորութիւն եղեւ, իսկ աստ՝ փոփոխումն, այսու չէ նման: Եւ թէ ասիցէ ոք. «Ապա աւրինակ է, զի հացն եւ գինին փոխին ի մարմին եւ յարիւնն Քրիստոսի», ասեմք, թէ՛ ոչ, զի գոյացութիւն ջրոյն փոխեցաւ ի գոյացութիւն գինւոյ, եւ մնաց գոյնն, այնու նման է, այլ զի անդ համն եւ հոտն փոխեցաւ, եւ աստ՝ ոչ, այնու չէ նման:

Այս առ երրորդն:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՎԵՅԻՅՆ

Հարց. Վասն է՞ր վեցն են թակոյկք:

Պատասխանի. Ասեմք, թէ չորս ինչ նշանակէ.

Նախ՝ զի վեց թիւն կատարեալ է, զի յիւր մասանցն բաղկանայ առ ի ցուցանել, թէ որ զմարդն ստեղծ ի վեցերորդ աւուրն եւ ի վեցերորդ ժամն յանցեալ, եւ Տէրն ի վեցերորդ դարն եկն ի վեցերորդ աւրն եւ ի վեցերորդ ժամն վերստին նորոգեաց զնա: Երկրորդ. վեց ի նմանութիւն վեցեկի շարժմանցն ի շարժումն գործոց բարեաց:

Երրորդ. ի յաւրինակ հինգ զգայութեանցս եւ միոյ մտացս, որ փոխելոց էր ի յիմացումն, ի տեսութիւն եւ ի լսողութիւն աստուածային աւրինացն, ե՛ւ զհոտոտումն, ե՛ւ զճաշակումն, ե՛ւ զչաւշափումն արդարութեան գործոց, ե՛ւ յիւրն նոր ուխտ փրկութեան մերոյ:

Չորրորդ. ի յաւրինակ վեցեկի շարժմանց ամենայն էից լինելութեան ասեմ, եւ յապականութեան, աճելութեան եւ նուազութեան, այլայլութեան, եւ ըստ տեղւոյ փոփոխման, զի փոխելոց էր զմեզ ի նորոգութիւն:

Հինգերորդ. դարձեալ գիտելի է, զի վեց թակոյկքն աւրինակ էին միոյն Կուսի Աստուածածնի Մարիամու. Նախ՝ զի որպէս թակոյկքն առանց լնլոյ գինւոյ լցան գինով, սոյնպէս Կոյսն Մարիամ առանց սերման առն յղացաւ զՔրիստոս: Երկրորդ. զի որպէս թակոյկքն միանգամ ծնան զգինին եւ այլ ոչ եւս յաւել ծնանել, սոյնպէս եւ Մարիամ մի անգամ ծնաւ զէմմանուէլն եւ այլ ոչ եւս: Երրորդ. զի թակոյկքն ծնան ի տկարութենէ ի զաւրութիւն եւ ի յանարգութենէ ի պատուականութիւն, իսկ Քրիստոս զընդդէմ նոցին ի մեծութենէ

ի նուազութիւն, ի փառաց յանարգութիւն, ի ծնունդն եւ յայլն ամենայն՝ ըստ առաքելոյ. «Ձանձն ունայնացոյց, զկերպսն ծառայի էառ»:

Վեցերորդ հարց. Թէ վասն է՞ր զսկիզբն վարդապետութեան իւրոյ ի յաւազան սրբութեանցն արար:

Պատասխանի. Զի ցուցցէ, թէ ոչ է հակառակ հնոյն, այնու, որով զվարդապետութիւն իւր ի նոցանէ սկսաւ:

Այս առաջին վկայութիւն ի կարողութենէ, թէ Աստուած է Քրիստոս, յորում զջուրն ի գինի փոխեաց:

Այսքան առ այս:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

Եւ յաւուրն երրորդի, հարսանիք [էին ի Կանա գալիլեացոց եւ անդ էր մայրն Յիսուսի] (Յովհ. Բ 1):

Նախ պարտ է գիտել, թէ յորմէ հետէ Գ. օր թուէ: Գիտեալ է, զի յետ Խ. օրեա պահոցն եւ փորձութեան անապատին: Առաջին օր զմիջի վաղիւն ասէ, զոր հետեւ եւ վկայեաց Յովհաննէս, թէ՛ «անա գառն Աստուծոյ» (սրեն Յովհ. Ա. 29): Երկրորդ օր վերջի վաղիւն է, որ կոչեաց զՓրիլպոս եւ Փրիլպոս՝ զՆաթանայէլ եւ զեղբայր իւր: Իսկ երրորդ օր է այս, որ հարսանիք եղեն: Լատինքն ասեն, թէ Յովհաննէս օր է այս, որ հարսանիքն, բայց եթող եւ կուսութեամբ զկնի աւետարանչին էր հարսանիքն, բայց եթող եւ կուսութեամբ զկնի Քրիստոսի գնաց: Իսկ ուղղափառ վարդապետք ասեն, թէ Շմաւոնի էր՝ որդ[ւ]ոյն Կղէոսիպեա՝ եղբօրն Յովսէփ աստուածահօր:

«Եւ անդ էր մայրն [Յիսուսի]» Եւս այս ցուցանէ, թէ ի տունն էր Մարեամ կոյսն՝ ընդ ազգակցացն: Դարձեալ ցուցանէ Եւս, զհետ պատվաւորացն մեծարեալ:

Կոչեցաւ եւ Յիսուս եւ աշակերտքն [նորա] ի հարսանիսն (սրեն Յովհ. Բ 2): Իսկ այս Եւս խոնարհութիւն ցուցանէ Քրիստոսի, զի դեռ չէր սքանչելիք ցուցեալ, բայս վասն մօրն զի անդ էր, կոչեցին եւ զնա: Իսկ աշակերտքն դեռ Անդրեաս եւ Փրիլպոս եւ Նաթանայէլ եւ Յովհաննէս էր:

Ասէ մայրն [ցՅիսուս]. Գինի՛ ոչ ու[նին] (սրեն Յովհ. Բ 3): Պարտ է խնդրեալ, թէ ուստի յուսայր Մարիամ սքանչելիք լինել յորդ[ւ]ոյն, զի դեռեւս ոչ էր արարեալ: [Նախ՝] գիտէր յաւետեացն Գաբրիէ-

Աի, թէ որդի Աստուծոյ է եւ Բ.՝ զի Հոգւոյն Սրբոյ] բնակարան էր: Երրորդ՝ զի ետես զայնքան հրաշքն ի ծննդեան: Եւ չորրորդ՝ զի լուաւ զմկրտութեան անուրն զվկայութիւն Հօր եւ Հոգւոյն: Եւ հինկերորդ՝ զի յորժամ աշակերտս հաւաքէր իմացաւ թէ յայտնելոց է զփառս իւր եւ կամ, վեցերորդն՝ զի յայնժամն ազդումն եղեւ ի նա:

«Զի՛ր կայ իմ եւ քո՛ կին դու» (Յովհ. Բ 4): Եւ թէ վասն է՞ր սաստկաբար պատասխանեաց Յիսուս, զի յամենայնի հնազանդ գոլով: Եւ այս վասն բազում պատճառի: Նախ՝ զի ասէ Յոհան Ոսկեբերան, թէ ի պարծանս եւ ի փառասիրութիւն խնդրեաց վասն որոյ ասաց, զի մեծագործս ոչ վասն փառս որսալո[յ] է, բայց ոմանք զայս բանս ի վերայ Ոսկեբերանին թերութիւն դնեն: Երկրորդ՝ զի դեռ ամէնեւին չէր հասեալ գինին: Երրորդ՝ զի դեռեւս ոչ փափաքէին գին[ւ]ոյ: Չորրորդ՝ զի հրամա[յ]աբար ասէր՝ իբր զօրէն մարց, ի վերա[յ] սոսկ որդ[ւ]ոց: Հինկերորդ զի շատ կա[յ]ին անդ բազմեալ, բայց նա յառաջեաց: Վեցերորդ՝ զի մի՛ ասիցեն չարքն, թէ յառաջագոյն խորհեալ էին, թէ դու խնդրեա՛ եւ ես ցուցից նշան: Եւ դարձեալ է. երորդ՝ մի հարցմամբ, այլ սոսկ իմանաս ասէ՛ կա[յ] իմ կարողութիւն սքանչելիք առնել, զի Աստուած եմ, այլ չէ ժամանակ: Ը. երորդ՝ որպէս ասացաք, կա[յ] իմ կարողութիւն ըստ աստուածութեանս, որ ի Հօրէ է, այլ մարմինս, որ ի քէն ունիմ, զի՞նչ ունի կարողութիւն զոր դու հրամայելով ասես, զի մարմինս միայն է ի քէն: Թ. երորդ՝ դարձեալ սոսկ իմացմամբ կա[յ], ասէ, իմ կամք, որպէս ըստ աստուածութեանս, որ ի Հօրէ առաքեցա, զի զկամս Նորա առնեմ, այսպէս արարից զքոյդ, զի սկիզբն մարդկութեանս իմ ի քէն է: Ժ. երորդ՝ դարձեալ սոսկ իմա՛, զի կա[յ] իմ եւ քո է կին դու, այսինքն՝ թէ ի միանալ բնութեանս աստուածութեանս եւ մարդկութեանս անքակ միութեամբ կա[յ], զի արարից ի ժամանակի, այլ դու շոյտափոյթ եղեր զօրէն կանաց: ԺԱ.՝ դարձեալ ասաց սաստկաբար՝ զի այսու զհնազանդութիւն կուսին յայտնի արասցէ, զի ոչ ետ պատասխանի որդ[ւ]ոյ իւրո[յ], առ այն, սաստկութեան բանն:

[Անդ էին թակոյկը կճեայք վեց՝ ըստ սրբութեանն հրէից] (Յովհ. Բ 6):

«Թակոյկը կնկնայր»: Կուճ մարմարն ասի, թակոյք՝ աման ջրոյ,
որպէս կուժ կամ փարչ:

«Ըստ սրբություններից»: Ասէ՛լ զայս, զի մի՛ կարծեսցի գինի լինել ի նոսա, այլ վասն լուացմանն է պատրաստեալ, զի գետ եւ աղբիւր սակաւ է ի Պաղէստինէ: Զի յորժամ գա[յ]ին ի հրապարակէ, լուանա[յ]ին զանձինս եւ ապա բազմէին, եւ եթէ երբէք գինի լցեալ լինէր, ո՛չ էր պիտոյ այնմ գործածելո[յ]:

«Տանէին մի մի [ի նոցանէ] մարս երկուս [կամ երիս]» (Յովհ. Բ 6): Մարն չափս է անուէն, զոր յո[յ]նք սօսարիօս ասեն: Եւ է սօսա-
րիօսն Բ. լիտր, որ ո՛չ առաւել մեծ եւ ո՛չ փոքր, այլ միջակ: Ասեն,
[թէ երկուքն ի նոցանէ տանէին մարս Բ. Բ., այսինքն՝ Դ. Դ. լիտր
եւ Դ. [թակոյքն՝ Գ. Գ. մար, որ է Զ. Զ. լիտր, լինի ամեն ԼԲ. լիտր:
/ Եւ վասն է՞ր ասաց, [թէ դուք լցէք, զի կարող էր, որ յանապատին
լորամարզի ծովէ եւ մանանա[յ] յերկնից իջոյց (Ելից ԺԶ. 13-16) եւ ի
միւս անապատին զբիւրսն ի սակաւ հացէ եւ ի ձկանցն կերակրեաց
(հմմտ. Մապթ. ԺԴ. 13-21, ԺԵ. 32-39, Մարկ. Զ. 30-44, Ը. 1-9, Ղուկ. Թ. 10-17,
Յովհ. Զ. 1-14): Այլ ասէ՝ զի զլասցին ոտքն իւրեանց եւ ձեռքն յանդի-
մանեսցեն, որ բերին եւ արկին ջուր: Տաճարապետ, ասեն ոմանք,
[թէ փեսա[յ] եղբօրն ասէ եւ որք ասեն Կղէովպա լինել զհարսանիսն.
զՅովհաննէս աւետարանիչն ասեն տաճարապետ, իսկ Յոհաննես
Ոսկեբերանն ասէ, [թէ քահանայ էր եւ ունէր իշխանութիւն ի տա-
ճարն: Վասն այն պետ ասէ: Իսկ խորհրդաբար ասեն զՅովհաննէս
Մկրտիչ, իսկ այլք՝ զԱբրահամ: Անո[յ]չ գինի նոր օրէնքս է եւ յո-
ռի, վասն հնոյն ասէ:

Եւ աստ հարցումն ինչ. Նախ՝ թէ վասն է՞ր ինքն Բրիստոս եւ կամ կոյսն մարիամ գնացին ի հարսանիսն:

Պատասխանի. Քրիստոս վասն զնաց, զի ցուցցէ, թէ նոյն Աստուածն եմ, որ զԱդամ եւ զԵւա յառաջն ի դրախտն օրհնեաց եւ այժմ օրհնէ զայս հարսանիս: Տե՛ս, զի սուտ ասեն, որք ասեն՝ Յովհաննէս աւետարանչին լինել զհարսանիսն, զի անմարթէ յօրհնելն որք կուսութեամբ եւ սրբութեամբ մնան, ի կատարումն իւրեանց արժանի լինին հոգեւոր հարսանեաց, այսինքն՝ արքայութեանն երկնից: Երկրորդ՝ վասն այն զնաց ի հարսանիսն Քրիստոս, զի եւ ինքն է փեսա[j] եւ հոգեւորք հաւատացելոց՝ հարսունք գեղե-

ցիկ: Եւ նա միանա ի հոգիս մեր, որպէս փեսա[յ] ըստ առաքելոյ՝ «Խորհուրդս այս մեծ, բայց ես ասեմ իսկ ի Քրիստոս, եւ յեկեղեցի» (Եփես. Ե. 32) եւ ինքն եղեւ մեզ սգեստ ըստ մկրտութեանն, ըստ այնմ, որք ի Քրիստոս մկրտեաց, զՔրիստոս զգեաց եւ եղեւ մեզ կերակուր կենաց մարմնով եւ արեամբն իւրով: Երրորդ՝ եւ թէ վասն է՞ր յետ փորձութեանն եւ յաղթելո[յ] զթշնամին, գնաց ի հարսանիսն, զի ցուցցէ, թէ որք այնպիսի նահատակութեամբ յաղթեն փորձողին, վերջքն ի հարսանիքն հաւիտենից վայելեն եւ ուրախանան:

Երկրորդ հարցումն. թէ վասն է՞ր Տէր մեր զսկիզբն նշանաց ի ջուրն արար: [Առաջին՝] զի ցուցցէ, թէ զցրտացեալսն յաստուածապաշտութենէ եւ զմեղօք տղմացեալ եւ զգիծացեալ ի միտս մարդկան փոխելոց է ի ջերմ սէր աստուածապաշտութեան եւ ի քաղցրորակ գործս արդարութեան, որով տեսանի Աստուած՝ որպէս զջուրն ցուրտ՝ ի գինի քաղցր եւ ջերմ: Բերորդ՝ յօրինակ հին օրինացն, որ փոխելոց էր զսառնայառոյց օրէնսն, որ էր «ակն ընդ ակն եւ մահ ընդ մահու» (հմմտ. Ելից ԻԱ. 24) ի նոր քաղցր վարդապետութիւնս, որ ասէ՝ «Լուծ իմ քաղցր [է] եւ բեռն իմ [փոքր]ոցի» (Մատթ. ԺԱ. 30):

Երրորդ հարցումն. թէ վասն է՞ր Տէր մեր ի սկիզբն նշանաց զբնութիւնն փոխեաց: Զի ցուցցէ, թէ որպէս ըստ բնութեան կարգի է, որ ի մէջ որթոյն ջուրն ի գինի փոխարկի. իսկ որ ի մէջ թակոյկացն շրջեցաւ, Աստուծոյ էր կարողութիւն: Այսպէս եւ / անսերմ յղութիւնն եւ առանց խախտելոյ՝ կուսութեամբ ծնունդն աստուածային է հրաշք եւ ի վեր քան զբնութեան գործք: Եւ դարձեալ վկայ լինիցի վերջինս սքանչելեացն այսինքն՝ յարութեանն զի յաղթութիւն մահու ոչ կարէ տիրել նմա:

Չորրորդ [հարցումն]. թէ վասն էր Զ. էին թակոյքն, զի Զ. թիւն կատարեալ է, զի յիւր մասանցն բաղկանա[յ]: [Ա.] զի ցուցանէ, թէ որ զմարդն ստեղծի Զ. Երրորդ օրն, ի Զ. դարն եկեալ եւ վերըստին կատարեաց գնա: Դարձեալ Բ.՝ վասն այն Զ.՝ ի նմանութիւն վեցեկի շարժմանց. մարդային բնութեանս, զի փոխելոց էր <ի> յանոպա[յ] շարժման գործոց բերեաց: Դարձեալ Գ.՝ վասն այն Զ.՝ <ի> յօրինակն Ե. զգայութեան մերոյ եւ Ա. մտացս, որ փոխելոց էր <ի> յիմացումն, եւ ի տեսութիւն, եւ ի լսողութիւն աստուածային օրինացն եւ զհաստատումն եւ զճաշակումն եւ զշօշափումն արդա-

րութեան գործոց եւ յիւրն նոր ուխտ փրկութեան մերոյ¹: Դարձեալ Դ.՝ վասն այն Զ.՝ <ի> յօրինակ վեցեկի շարժմանց. ամենայն էից, լինելութեանց ասեմ եւ ապականութեանց աճելութեան եւ նուազութեան ալլալութեան եւ ըստ տեղո[յ] փոփոխման, զի փոփոխելոց էր ի նորոգութիւն: Դարձեալ Զ. թակոյքն օրինակ էին միոյն կուսի. Ա.՝ զի որպէս թակոյքն առանց լնուլ ծնան գինի: Այսպէս կոյսն Մարեամ առանց սերման առն յղացաւ եւ ծնաւ զՔրիստոս: Բ. Երրորդ՝ որպէս նոքա միանգամ ծնան եւ ալլ ոչ եւս յաւելուն ծնանել: Այսպէս եւ Աստուածածինն՝ միանգամ զէմանուէլն եւ ալլ ոչ եւս: Գ. Երրորդ՝ զի թակոյքն ծնան ի տկարութենէ ի զօրութիւն եւ յանարգութենէ ի մեծութիւն: Իսկ Քրիստոս զընդդէմ նոցին ի եւ յանարգութենէ ի մեծութիւն, ի փառաց ի յանարգութիւն ծնաւ: Ըստ մեծութենէ ի նուազութիւն, ի փառաց ի յանարգութիւն ծնաւ: Ըստ առաքելո[յ] գանձն ունայնացոյց եւ ալլն (հմմտ. Փիլիպ. Բ 7):

Հինգերորդ², հարց՝ թէ վասն է՞ր զսկիզբն վարդապետութեան իւրոյ յաւազան սրբութեանց արար, զի ցուցանէ, թէ ոչ է հակառակ հնոյն այնու որով զվարդապետութիւնն իւր ի նոցանէ սկսնու:

Զայս արար սկիզբն նշանաց [Յիսուս ի Կանա գալիլեացոց] (Յովհ. Բ 11): Ոմանք թիւրեմ զբանս զայս, թէ ոչ է այս սկիզբն ամենայն նշանաց իւրոց, ալլ միայն ի Գալիլեա էր, այս առաջինն եւ բերեն կարծեաց իւրեանց վկայ զբանս այս, որ ասէ՝ զայս երկրորդ նշան արարեալ եկեալ ի Հրէաստանէ ի Գալիլեա եւ բազում նշան արար յԵրուսաղէմ եւ ապա գնաց ի Գալիլեա:

¹ Այս եւ նախորդ կետի հերթագայութիւնը գրչից սրբագրված է:

² Գրիչը վրիպմամբ գրել է վեցերորդ:

39. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՐԴԻՈՅՆ ԹԱԳԱԲՈՐԱԶՆԻՆ

Յովհաննէս Դ. 43-54

ሀላፊዎችና አባላት

Եւ ետր երկուց արուրց ել եւ գնաց ի Գալիլեա (Յովհ. Դ. 43):

Ո՛չ եմուտ ի Կափառնաւում, որ բնակուլթիւն էր: Վասն է՞ր ոչ գնայ ի Կափառնաւում, զի յաճախ արար անդ վարդապետութիւնս եւ ո՛չ հաւատացին վարդապետութեան նորա: Ասէ. «Մարգարէ յիւրում գաւառի պարիս չունի» (Յովհ. Դ. 44): Վասն զի ել ի Հրեաստանէ եւ ոչ մտանէ ի Կափառնաւում: Զիք չար առաւել քան զնախանձ, եւ զչարակնութիւն եւ զնորա փառ՝ հպարտութիւն: Այս է որ զբիւր բարիսն յապականութիւն դարձուցանէ: Հրէայքն ի մարգարէիցն լուեալ եւ զգալուստն զիտէին եւ հալածէին եւ շամրտացիքն ընդունէին, այլեւ զՄովսէս քարկոծ կամէին առնել հրեայքն եւ եգիպտացիքն մատն Աստուծոյ կոչէին: Նաեւ զԵրեմիայ Անաթովթ ոչ ընկալաւ (հմմտ. Երեմ. ԺԱ. 21) եւ Նաբուգոդոնոսոր պատուէր իբրեւ մարգարէայ եւ զԵղիայ Թեզբացիքն եւ զԵղիսիոս Բեղեմէոփք եւ Պաւղոս ի Կիկիրկեայ ո՛չ քարոզեաց: Վասն որոյ ասէր Տէրն՝ «Վա՛յ քեզ Բորագի[ն], վա՛յ քեզ Կափառնաւում» (հմմտ. Մարթ. ԺԱ. 21):

Յորժամ եկն ի Գալիլեա, ընդալան զնա գալիլեացիքն (տե՛ս Յովի. Բ 45):

Զի գիտասցես զգաղիլէացիսն ազնուագոյն գոլ, որ արհամարհեալ էին ի հրէիցն, ըստ այնմ որ Նաթանայէլն ասէր, [Թէ ի Նազարեթէ գալիլեացւոց մարթիցէ բարւոյ իմիք լինել նմանապէս եւ հրէայքն ցնիկոդիմոս ասէին, քննեա՛ եւ տե՛ս զի մարգարէ ի Գալիլեա ոչ յառնէ, վասն որոյ ցուցանէ յառաջագոյն լեալ եւ ազնուագոյնս զնոսա եւ յայտ առնէ եւ ոչ նշանաց հաւատան քան նշանաւք:

Եկն դարձեալ ի Կանայ գալիլեացոց ուր արար զջուրն գինի (Կրնն Յովհ. Բ 46): Սոքա յերուսաղեմացւոցն եւ ի մեծամեծ նշանացն

որ անդ գործեցաւ, ընդալան զՔրիստոս ի Գալիլեա վասն նախան-
ձուն հրէիցն եկն, բայց ի Կանայ գալիլեացոցն յառաջ կոչեցեալ
եկն, վասն զի կրկին գայ: Թուի թէ զյառաջագոյն հաւատն, որ ի
նշանացն եղեւ ի նոսա, եկն հաստատել զայն, զի ընդեւացուսցէ
զնոսա ի բարիս ինքնակոչ գալստեամբն:

Անդ էր թագաւորաւն մի (կամ յազգէ թագաւորացն կամ յորթա-
ղոքսացն, կամ ի պատուէ իշխանացն զոր ունէին ի թագաւորացն),
որոյ որդի նորա հիւանդ կայր ի Կափառնաւում (Յովհ. Բ 46):

Ոմանց այս թուեցաւ, թէ այն է, զոր Մատթէոսն ասաց (հմմտ. Մապթ. Ը. 5-13), բայց ո՛չ այս այն է, զի նա հրաժարէր ի տուն երթալ Քրիստոսի, իսկ սա զերթալն աղաչեաց, նա հանդիպեցաւ յորժամ մէջ ի լեռնէն եւ սա յորժամ դարձաւ ի սամարացւոցն Յիսուս: Նորա որդին անդամալոյծ էր եւ սորա որդիս ջերմացեալ: Ասէ ցնոսա Յիսուս, եթէ ո՛չ նշանս տեսանեք, ո՛չ հաւատայք. հաւատոյ էր զալն եւ աղաչելն եւ տեսանելն զայլ գործս սամարացւոցն, զարմանալի առնէ զի առանց նշանաց հաւատացիին կամ ըստ գտանէ զԿափառնաւումն զիւր քաղաքն ուստի սայ էր: Ղուկաս ասէ զսմանէ, ասաց՝ հաւատամ Տէր, աւգնեա՛ թերահաւատութեանս իմոյ (հմմտ. Ղուկ. Ե. 17-26), թէպէտ հաւատաց, այլ որ բովանդակ, թէ դա է Քրիստոսն: Այլ զժամն հարցանէր եւ փութացուցանէր զփրկիչն, որ թեւաւորապէս ի նշան էր եւ ոչ հաւատացելոյ նա եւ ո՛չ իբրեւ զմիւսն, որ ասէր բանիւ ասայ եւ բժշկեցցի (տես Մապթ. Ը. 8, Ղուկ. Է. 7):

Ասէ ցնա թագաւորազնն. «Տէր, էջ մինչեւ մեռեալ իցէ մանուկն իմ (Յովհ. Բ 49): Կարծէր թէ, ոչ կարէ յետ մահուն յարուցանել եւ վասն կարեացն որ ունէր հայցէր զբժշկութիւնն ու ո՛չ ըստ հաւատոցն, սակայն Տէրն ո՛չ արգելոյր գիտելով, զի յետոյ լինելոց էր ի տան նորա հաւատք: Եւ այսու յայտնէ, զի տեսանէ եւ նախքան զորդւոյն զհաւրն թերահաւատութիւն բժշկեաց, զի նշան ո՛չ հաւատացեալքն խնդրեն, այլ թանձրացեալքն դանդաղութեամբ եւ թերահաւատքն: Վասն որոյ ասէր Յիսուս զՓիլիպպոս թէ հաւատաս, թէ Հայր Յիս եւ ի Հայր, սակայն վասն գործոցն հաւատացէք:

Մինչդեռ իջանհր ընդառաջ եկիր ծառայքն, աւետիս ետուն, թէ որդին քո կենդանի է եւ հարցանէր, ասեն «Երէկ յեւթներորդ ժամուն եթող զնա ջերմնն»: Զի ոչ դուզնաքեայ թաւթափեացաւ ի

ցաւոցն, այլ յանկարծակի ի կատարեալապէս եւ մի համարել այլ դառնալ ախտին, ո՛չ որպէս առ բժիշկն տեսանէ ոք, որ առ սակաւ սակաւ գալ յառողջութիւն, այլ ընդ հրամանին եւ կատարեալապէս զաւրանայր մանուկն, որպեսզի յայտնի լիցի տեսողացն աստուածային զաւրութեանն ցոյցք:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՅԻ

(Առաջին հատոր. գլուխ Դ)

Բան. Եւ յեք երկուց աւուրց ել անտի (Յովհ. Դ. 43):

Մեկնութիւն. Զիա՞րդ է, զի երկու աւր միայն զսամարացիսն դարձոյց եւ ի գաւառ Իւր զբազում աւուրս կացեալ զսակաւս դարձոյց:

ՎԱՄՆ ՄԱՐԳԱՐԵԻՅ

Ասէ, զի ինքն Յիսուս վկայեաց, թէ՛ «Մարգարէ ի գաւառի իւրում պապի ոչ ունի» (տե՛ս Յովհ. Դ. 44), եւ յայտնի է այս ի մարգարէիցն, զի Եղիա ոչ միայն ի Թեղբէ, այլ յամենայն Իսրայէլ ոչ ընկալան, վասն այն գնաց յերկիրն Սիդոնի ի գեղ մի Սարեփթա, առ կին մի այրի, զորոյ զորդին յարոյց (հմմտ. Գ. Թագ. ԺԷ): Ասեն ոմանք, թէ Յունան մարգարէն էր մանուկն այն: Սոյնպէս եւ ոչ զԵրեմիաս [Ան]թովթ ընկալաւ, եւ ոչ զԵղիսէէ, սոյնպէս եւ զՍամուէլ Հռամա ոչ ընկալաւ, սոյնպէս ժողովուրդն զՄովսէս չընկալաւ, սոյնպէս եւ հրէայքն զՔրիստոս չընկալան:

Եւ այս լինի վասն չորս պատճառի. նախ՝ վասն նախանձու ընկերացն, զի վասն ապականեալ բնութեանս բուսաւ ի մէջն նախանձ, որ ամենայն արուեստագէտ զհամարուեստս իւր ատէ, որպէս դարբին՝ զդարբին, եւ եղբայրն՝ զեղբայր, վարդապետ՝ զվարդապետ եւ այլն, զի նման եւ հաւասարն ատեն զմիմեանս եւ ոչ աննման եւ անհաւասարն: Երկրորդ. զի մինն ի միւսոյն յանդիմանի, իսկ առաւել մարգարէն յանդիմանէ զանկարգութիւնս այլոց, վասն այն ատեն զնա, ըստ այնմ՝ «Ատեցին զյանդիմանիչս ի դրունս իւրեանց» (տե՛ս Ամովս Ե. 10): Երրորդ. զի առաւել սիրեն զնոր իրս, քան զհին եւ զծանալթն, որպէս ի կերակուրս է տեսանել, յորժամ բազում ուտէ՝ տաղտկանայ, եւ զոր առ ձեռն պատրաստ ունի մարդ, անարգ համարի եւ նուազ, թէպէտ պատուական իցէ:

Չորրորդ. վասն տղայութեան հասակին տեսանելոյն եւ գործոյն անմտութեան ուրանան զչնորհքն, որ յետոյ հանդիպեցան նմա:

Դարձեալ գիտելի է, զի Յիսուս դառնալով ի Գալիլեայ, ո՛չ գնաց ի Նազարեթ գաւառ իւր, զորոյ զպատճառն ցուցանէ Աւետարանն՝ ասելով. «Զի ինքն իսկ Յիսուս վկայեաց» (Յովհ. Դ. 44), այսինքն՝ նախ վկայեալ էր, որպէս Ղուկաս գրէ, թէ. «Մարգարէ յիւրում գաւառի պապի ոչ ունի» (Ղուկ. Դ. 24, Մաթթ. ԺԳ. 57, Մարկ. Զ. 4), Քրիստոս այժմ ոչ գնաց ի Նազարեթ, զի նախ գնաց անդ եւ արհամարհեցաւ, յորժամ կամեցան զնա գահավէժ առնել, այլ չոգաւ ի միւս մասն գալիլեացոց եւ անդ ընկալան զնա պատուով, որպէս ասէ:

Բան. Այլ յորժամ եկն նա ի Գալիլեայ, ընկալան (Յովհ. Դ. 45):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ հաւատալով զնա իբրեւ զՔրիստոս յԱստուծոյ առաքեալ ընդունելով:

Բան. Զի փեսեալ էին գնշանսն, գոր արար յերուսաղէմ (տե՛ս Յովհ. Դ. 45):

Մեկնութիւն. Յուցանէ, թէ ի մէջ նոցա ոչ արար նշանս, այլ յերուսաղէմ ի տաւնին, յորժամ Նիկողիմոս վարդապետն հաւատաց, նոյնպէս եւ նորա հաւատացին:

Բան. Զի նորա եկեալ էին ի փաւնն (տե՛ս Յովհ. Դ. 46):

Մեկնութիւն. Որպէս ասացաք յառաջագոյն, թէ ամենայն հրէայքն պարտական էին գալ ի տաւնն յայն:

ՈՐՔԱՆ Է ԳԱԼԻԼԻԱ

Հարց. Քանի՞ է Գալիլիա:

Պատասխանի. Թուի, թէ երեք է. նախ՝ Գալիլիա լեառն, որ է մերձ յերուսաղէմ, ուր ժամադիր եղեւ նոցա Յիսուս: Երկրորդ. Գալիլիա հրէից, ուր Կանա գալիլեացոցն էր եւ Նազարեթ, եւ

Կափառնայում մայրաքաղաք է նոցա: Երրորդ. Գալիլեա հեթանոսաց, որպէս ասէ Եսայի. «Որ նստէր ի խաւարի, լոյս ծագեաց» (հմմտ. Եսայի Թ. 2), կամ երկու կողմ է գալիլեացոց երկիրն. մինն հրէից եւ մինն հեթանոսաց կողմ:

Հարց. Վասն է՞ր գալիլեացիքն արհամարհեալ էին ի մէջ նոցա:

ւատն, վասն է՞ր բժշկեաց: Ասէ Ոսկէբերանն, զի ետես կանխատես զաւրութեամբն, զոր յետոյ լինելոց էր ի հաւատոցն: Իսկ այլք ասեն, եթէ կրկին անգամ աղաչեաց եւ խոնարհութեամբ, վասն այն լուաւ: Զայն ցուցանէ, թէ հանապազորդ խնդրելն լսելի առնէ զհայցուածն, վասն որոյ ասէ. «Հաւարաց այրն բանին, զոր ասաց նմա Յիսուս» (Յովհ. Դ. 50), այսինքն՝ զի կենդանի վասն առողջութեան ասաց: Եւ վասն երեք պատճառի Քրիստոս ոչ կամեցաւ իջանել ընդ նմա. նախ՝ առ ի ցուցանել, զի Քրիստոս բացեալ գոլով մարմնով, Աստուածութեամբն մերձ գոյր ընդ ամենայն տեղիս: Երկրորդ. ի ցուցանել զխոնարհութիւն իւր, զի ընդունայն համարէր զմարմնաւոր ինչ սեւ զփառս աշխարհիս, զոր կարծէին ոմանք տալ նմա թագաւորազինն վասն որդւոյն առողջութեան: Երրորդ. յուսուց անել զմեզ, թէ ոչ է պարտ առնել սքանչելիս կամ այլ ինչ գործ աստուածային վասն երկիւղի եւ սիրոյ իշխանաց:

Բան. «Եւ մինչ դեռ իջանէր, ընդ առաջ եղեն [նմա] ծառայքն նորա» (Յովհ. Դ. 51):

Մեկնութիւն. Վասն կրկին պատճառի. նախ՝ զի ցուցցեն զմտերմութիւն իւրեանց եւ զուրախութիւն վասն առողջութեան տեսան որդւոյն: Երկրորդ. աւետիս տալ եւ ուրախացնել զտէրն իւրեանց, թէ մանուկն նորա կենդանի է:

Բան. «Հարցանէր ցնոսա վասն ժամուն, յորում բժշկեցաւ» (Կրն Յովհ. Դ. 52):

Մեկնութիւն. Զայս կամէր իմանալ, թէպէտ համբաւէր առողջութիւն որդւոյն, թէ պատահմամբ էր առողջութիւն որդւոյն, թէ ի սքանչելեացն Քրիստոսի, զի դեռ անկատար էր ի հաւատն:

Բան. «Ասեն ցնա. Երէկ, յետքերորդ ժամուն եթող զնա ջերմն» (Յովհ. Դ. 52):

Մեկնութիւն. Եւ այնու ծանեալ, թէ սքանչելեաւք էր առողջացեալ, որպէս ասէ.

Բան. «Գիտաց հայր նորա, թէ յայնմ ժամու, յորում ասաց Քրիստոս, առողջացաւ որդին» (Կրն Յովհ. Դ. 53):

Մեկնութիւն. Գիտէր այրն զժամանակն եւ ի բանից ծառայիցն եւս ծանեալ, թէ մի եւ նոյն ժամն էր: Դարձեալ գիտելի է, թէ ծառայք նորա ի մէջ ճանապարհին պատահեցան նմա եւ այնու եւս ծանեալ, զի ի նոյն ժամանակի, յորժամ ել նա ի Քրիստոս է, եւ նոքա ի տանէն ելեալք էին: Եւ չորսս այս ի նոյն եւթներորդ ժամուն եղեւ, այսինքն՝ հրամանն Քրիստոսի եւ առողջութիւն մանկանն եւ ելանել թագաւորազինն ի Քրիստոսէ եւ ծառայքն ելին ի տանէն:

Բան. «Եւ հաւարաց ինքն եւ ամենայն փուն իւր» (Յովհ. Դ. 53):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ կատարելագոյն հաւատաց նա:

ՀԱՒԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԱԶՆԻՆ

Քանզի այն թագաւորազն երեք աստիճան հաւատոյ ունէր զկնի միմեանց. նախ՝ զի սակաւ աղաչեաց զՔրիստոս ի տունն: Երկրորդ. բարձրագոյն, յորժամ հաւատաց բանին Քրիստոսի եւ գնաց: Երրորդ. գերագոյն, յորժամ լուաւ ի ծառայիցն:

Եւ յայսմանէ գիտելի է, զի հաւատն աստիճանք ունի, եւ ի սոցանէ էեւ այլ առաքինութիւնքն, որոց սկիզբն է հաւատն, այսինքն՝ նախ՝ սկիզբն, երկրորդ՝ աճումն, երրորդ՝ կատարումն, որպէս հաւատոցն, նոյնպէս յուսոյ, նոյնպէս սիրոյ եւ ամենայն առաքինութեանց:

ՎԱՍՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Իսկ որ ասէ մեկնիչն, թէ եթող զնա ջերմեւ այլ ոչ կարծիս ունէր ախտին. նախ սովորութիւն է՝ այսաւր թողու ջերմն եւ այլ վերստին դառնայ, իսկ մանուկն յանկարծակի առողջացաւ: Երկրորդ. բժիշկի՝ սակաւ-սակաւ տան զառողջութիւն, իսկ նա կատարեալ բժիշկի՝ սակաւ-սակաւ տան զառողջութեան էր հրաշագործութիւն: Եւ գիտելի է, զի հիւանդութիւն եւ առողջութիւն մարմնոյ սակաւ-սակաւ աճեն, որպէս առաւաւտ եւ երեկոյ, եւ բժիշկ յորժամ զցաւն բուժէ ի ձեռն փահրէզի եւ շարբաթի, ի կատարեալ առողջացաւն բուժէ ի ձեռն փահրէզի եւ շարբաթի, ի կատարեալ առողջութիւն տանի, նոյնպէս մեղք, որպէս խաւար սակաւ-սակաւ աճէ ի ջուրիւն տանի, նոյնպէս մեղք, որպէս խաւար սակաւ-սակաւ աճէ ի մարդն, ըստ այնմ. «Փոքր ի շատէ եղեւ կորուստն իսրայէլի» (Խմմաբ. մարդն, ըստ այնմ. «Փոքր ի շատէ եղեւ կորուստն իսրայէլի» (Խմմաբ.

Հռոմ. ԺԱ. 25), սոյնպէս արդարութիւն որպէս լոյս փոքր-փոքր աճէ, վասն այն քահանայքն ի խոստովանելն զախտ մեղացն բուժեն ի մարդոյն, իսկ ապաշխարութեամբ սակաւ-սակաւ զարդարութիւն շնորհեն:

Բան. «Ձայս դարձեալ երկրորդ նշանս արար Յիսուս» (Յովհ. Դ. 54):

Մեկնութիւն. Թո՛ղ զայլ տեղաց նշանսն, զի առաջին զջուրն ի գինի փոխեաց, եւ այս երկրորդ նշան է ի Կանայ գալիլեացոց, որպէս ասէ.

Բան. «Եկեալ ի Հրեասրանէ ի Գալիլեայ» (Յովհ. Դ. 54):

Մեկնութիւն. Այսու ցուցանէ, թէ եւ յայլ տեղիս սքանչելիս արար: Եւ աստ կատարումն չորրորդ ծածկագիտութեան Քրիստոսի, զի անչափ է ամենայն ուրեք եւ սրտագէտ:

Առաջին. որ յայտնեաց զծածուկ սամարացի կնոջն վասն հինգ արանցն փոխելոյն: Երկրորդ. որ յայտնեաց զինքն նմա՝ ասելով. «Ես եմ, որ խաւսիմս ընդ քեզ» (Յովհ. Դ. 26): Երրորդ. որ նախագէտ եղեւ գալստեանն սամարացոցն ի Հաւատս: Չորրորդ. աստ, որ յարոյց զորդի թագաւորազնինն ի բացուստ:

ԱՅԼԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԵՎՈՂԱԿԱՆ

Եւ զայս սքանչելիքս այլաբանութեամբ մեկնեն վարդապետք, զի առաջին սքանչելիքն ի Գալիլեայ, յորում զջուրն գինի արար ի վեց թակուկացն: Նոյնպէս յառաջին գալն Քրիստոսի ի վեց դարուն զազգս հեթանոսաց դարձոյց յԱստուած գիտութիւն, իսկ երկրորդ՝ գալոց է առողջացուցանել զորդի թագաւորազնին, այսինքն՝ զժողովուրդս հրէից, որ որդի ասի Աբրահամու եւ մերձ ի մահ Հասեալ, յորժամ «Լրումն հեթանոսաց մկրտէ, յայնժամամենայն Իսրայէլ կեցցէ» (Հռոմ. ԺԱ. 25-26): Եւ եւթներորդ ժամքն ջերման եւթն փոփոխմունք են ընդդէմ Եկեղեցւոյ Սրբոյ. առաջին՝ կիրք մեղացն է ի սատանայէ, որ ի պատկեր այլազգոյն Հերովդէի հակառակի Եկեղեցւոյս Քրիստոսի: Երկրորդ կիրք. հրէայքն՝ Քրիստոսի եւ սուրբ առաքելոցն: Երրորդ. հեթանոսք, կռապաշտք եւ չար թագաւորք, յորոց մարտիրոսացան բազումք: Չորրորդ արտաքին իմաստունք, որք ընդ-

դէմ խաւսեցան Քրիստոսի եւ Եկեղեցւոյ նորին: Հինգերորդ. հերձուածողացն դասք, որ յանմարմին էութիւն եւ ի մարդեղութիւն հայհոյութիւն խաւսեցան: Վեցերորդ. այլազգիք, այժմ կարապետ նեռինն, հակառակին Քրիստոսի եւ Եկեղեցւոյ նորին: Եւթներորդ. նոյն ինքն նեռն, որ ազդեցութեամբն սատանայի է, զոր Տէր Յիսուս զնա եւ զսոսա՝ սատակեցէ հոգւով բերանոյ Իւրոյ: Եւ յայնժամ ամենայն հրէայք հաւատասցեն ի Քրիստոս, եւ ամենայն լեզու խոստովան լիցի զԱստուծոյ:

Դարձեալ եւ այլ կերպիւ տեսանի որդի թագաւորազնին, որ է ջերմոտ՝ նշանակէ զամենայն մեղաւորս: Եւ եւթ ժամ ջերմանն նշանակեն զեւթն գլխաւոր մեղս եւ կամ զարմատս նոցա:

Դարձեալ՝ առաջին ժամն է, որ փորձութիւն մեղաց մինչ ի սիրտ մարդոյն ժամանէ եւ հաճութեամբ սրտին ընկալեալ լիցի: Երկրորդ ժամն՝ կատարեալ հաւանումն մտաց: Երրորդ. արտաքին գործ մեղաց: Չորրորդ. հանապազ սովորութիւն մեղաց: Հինգերորդ. է զայտնի ներգործութիւն մեղացն: Վեցերորդ. է պատճառ յաւել եւ խնամ տանել վասն մեղաց, յորժամ յանդիմանի: Եւթներորդ. է խրատողաց հալածումն եւ տարածումն մեղաց իւրոց յայլս: Եւ է յորժամ յայս եհաս մերձ ի մահ, զի թէ ոչ ի Քրիստոսէ զարմանալի, եւ անսովոր սքանչելեալք բժշկի, մերձ է ի յաւիտենական մահն, եւ անսովոր սքանչելեալք Բժշկի, մերձ է ի յաւիտենական մահն, եւ նմա փառք յորոց փրկեցէ զմեզ Քրիստոս Աստուած՝ յոյսն մեր, եւ նմա փառք յաւիտեանս: Ամէն:

Եւ աստ աւարտումն առաջին հատորի մեկնութեան Աւետարանիս Յոհաննու, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. Ամէն:

40. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԻՆ ՊՐՈԲԱՏԻԿԵԻ ԱԲԱԶԱՆԻՆ

Յովհաննէս Ե. 1-18

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՅԻ

(Գլուխ ԻԸ.)

Յեպ այսորիկ գրանէ զնա Յիսուս ի փաճարին, եւ ասէ. «Ահա-
ւադիկ ողջացար, այլ մի՛ եւս մեղանչեր, զի մի՛ չար ինչ լիցի քեզ»
(Յովհ. Ե. 14):

Յայսմանէ զիտասցես, զի զիպի ախտ մարմնոց, վասն մեղաց եւ
յանցանաց լինի:

Եւ Յիսուս պափասխանի եպ նոցայ. «Նայր իմ մինչեւ ցայժմ գոր-
ծէ, եւ ես գործեմ» (Յովհ. Ե. 17):

Ոչ երբէք դադարէ բոլորեցուն Աստուած բարեգործել եւ խնա-
մել ամենեցունց, նոյնպէս եւ Որդի՝ Բանն Աստուած:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ.

(Գլուխ Ե.)

Յետ այսորիկ տաւն էր հրէիցն եւ ել Յիսուս յԵրուսաղէմ, թուի
թէ տաւն Պենտակոստէիցն էր, զոր յետ Ծ. աւուր զատկին տաւ-
նէին կամ Տաղաւարահարացն: Զի յաճախ երթայր ի տաւնս նոցա
Յիսուս եւ ուրախ էր ի տաւնս նոցա: Ելանէր փրկիչն վասն ազ-
գացն ժողովելոցն ի տաւնն, զի նշանս արասցէ եւ վարդապետու-
թեամբն զանարգագոյն ժողովրդեանն զաչս բացցէ եւ զականջս եւ
յանդիմանէր զհրեայսն, որ հակառակ ասէին զնա Աստուծոյ:

Անդ էր յԵրուսաղէմ բեզեզդայ հինգ սրահ, այսինքն՝ աւա-
զանքն: Զի՞նչ «բեզեզդայն» թարգմանի՝ «ողորմութեան իջումն»
կամ «հանգիստ», յորս անկեալ զնէր բազմութիւն յոյժ կուրաց,
կաղաց, որք ակն ունին ջուրցն յուզելոյ, ըստ հրամանին Աստուծոյ
իջանէր հրեշտակն եւ շարժէր ջուրն եւ բժշկութիւն մարմնական

ախտիցն լինէր, որ նշանակէր զմեծասքանչ զաւրութիւն զշնորհաց
աւագանին սրբութիւն մկրտութեամբ, որ լուանայր զմեղս աշխար-
հի եւ զմեղութիւն մարդկան վերստին ի կենդանութիւն փոխէր:
Նախ զնշմարագիրն յառաջ բերեր եւ ապա զնկարն երփնագրեր
ըստ այնմ աւրինակի: Նախ՝ զջուրն ի սրբութիւն մարմնոյ պղծու-
թեան, որ գուշակէր զմաքրութիւն աւագանին եւ Հոգւոյն Սրբոյ,
զի որպէս անդ ոչ ջուրն սրբեր, այլ հրեշտակին իջումն որ զջուրն
սրբէր եւ շարժէր եւ ընդ նմին բժշկութիւն ի ներքս ծնուցանէր,
նոյնպէս եւ աստ ո՛չ ջուր աւագանին այլ Հոգին Սուրբ՝ տէրն հրեշ-
տակաց իջանէ ի ջուրն շնորհէ թողութիւն մեղաց եւ ո՛չ նուազ են
շնորհքն, որպէս լոյս արեգականն, նոյնպէս եւ արդարութիւն եւ
հոգւոյն ո՛չ նուազի շնորհք:

Որ ոչ հաւատան, թէ մկրտութիւն զմեղս թողու, զի թէ հաւա-
տան նոքայ, թէ ի Սելովամ ջուրն ի հրեշտակեն շարժեալ բժշկեր
զհիւանդութիւնսն, որչափ եւս Տէրն հրեշտակաց սպիտակացու-
ցանէ մկրտութեամբ զհոգիս եւ զմարմին: Անդ էր այր մի, որոյ Լ.
եւ Ը. ամ էր հիւանդութիւն նորայ:

ՈՍԿ Տէրն ո՛չ անգիտանայր զպատճառս ախտացելոյն, զի ամե-
նեցուն յայտնի էր: Եւ յԼ. եւ Ը. ամին ո՛չ գտաւ աւգնականութիւն
յուսմեքէ, յամալթ լիցին հրեայքն անողորմք:

Ասէ ցնա. «Կամի՞ս ողջ լինել» (Յովհ. Ե. 6):

Ճանապարհորդէր նմա խաւսելոյ զարթուցանելով զնա ի հա-
ւատս:

Կամ ընդէ՞ր զամենեքումք անցանելով զերեսունեութամեայ
անդամալոյծն բժշկել հարցանէր: Զի ուսուցէ զնորա համբերու-
թիւնն բազմաց: Եւ ոչ ասաց նմա, թէ բժշկեցից զքեզ, զի ոչ զմեծն
թիւնն բազմաց, զարմանալի էր հիւանդութիւն նորա, զի ամ յա-
երեւեցուցանէր, զարմանալի էր հիւանդութիւն նորա, զի ամ յա-
մէ յոյս եղեալ՝ ի գլուխ հանէր զտարին, ընդ նմին ո՛չ խափանէր
ակնկալութիւնն. եւ նա զգաստ եւ արթուն կայր, զի աներեւոյթ
յոյսն եւ նա ո՛չ յուսահատէր: Զի ոչ էր յայտ խռովելոյ ջուրցն, իսկ
կաղացն եւ խեղացն հնար էր գիտել եւ կոյրքն զիա՞րդ գիտէին:
Յայլոց հիւանդացն խռովելոյ յամալթ առնէ այս զբազումս, որ Լ.
եւ Ը. ամ դեգերեալ կայր եւ ոչ հատանէր զյոյսն: Իսկ մեք Ժ. աւր
եւ Ը. ամ դեգերեալ կայր եւ ոչ հատանէր զյոյսն: Իսկ մեք Ժ. աւր
աղաչեմք վասն միոյ իրիք եւ թէ ոչ առնումք, յուսահատ լինիմք:

Ասէ. «Տէր, ո՛չ զոք ունիմ, յորժամ ջուրն յուզիցին զի արկցէ զիս աւազանն» (Կեն Յովհ. Ե. 7):

Կարծեաց նա, թէ ջուրքն միայն բռնկեն, վասն այնորիկ ասէ. «ո՛չ զոք ունիմ»: Ասէ Յիսուս. «Արի՛ առ զմահի՞նք քո եւ գնա՛» (Յովհ. Ե. 8): Մեղաւոր էր եւ անհաւատ, եւ վկայէ Տէրն ասելով՝ «այսուհետեւ մի՛ մեղանջեր» (Կեն Յովհ. Ե. 14):

Մուտ արդարն Քրիստոս ի փողոցս Երուսաղէմի խնդրել հաւատս եւ ոչ եզրիտ բռնկեաց ողորմութեամբ զայրն զի մի գնացեն անտի շնորհքն դատարկք, յայտնեաց զզաւրութիւն իւր ասելով՝ «Ա՜ռ զմահի՞նք քո եւ գնա՛» (Յովհ. Ե. 8): Ո՛չ էր այն շատ գնալն, սքանչելիք էին եւ այն, թէ այն որ ոչ կարէր շրջել, յանկողինն յառնել վաղ-վաղակի եւ գնալ, այլ զի ցուցցէ, թէ կատարեալ առողջութիւն ետ նմա՝ բառնալով զմահի՞նքն ըստ անձինն:

Տե՛ս եւ զառնն հաւատս, որ եմուտ ըստ բանին Տեառն, եւ ոչ դանդաղեցաւ մատախոհ լինելով, զի արդ ի ձեռն միոյ բանի յարեաւ. «Բարձ զմահի՞նք քո»: Է՞ր վասն հրամայեաց առնուլ զմահի՞նք, զի արդիւնք հրամանացն երեւեցի տեսողացն: Եւ յարեաւ առ զմահի՞նք եւ շրջէր: Այս ցուցանէ, թէ կատարեալ առողջութիւն ետ նմա միով աստուածային բանիւն եւ ո՛չ ըստ սովորութեան բռնկաց՝ առ սակաւ սակաւ: Զայսոսիկ յաճախագոյն ցուցանէր, յորժամ հրաման տայր մեռելոյ յարուցանելոյ ուտել, յայտնելով, թէ յառաջին յառողջութիւնն ի վեր էած:

Զի թէպէտ եւ նա լռեսցէ մահի՞նքն աղաղակեսցեն:

ՈՍԿ Եւ էր շաբաթ արն, ասեն հրէայքն թէ շաբաթ է եւ ո՛չ է պարտաւորուլ քեզ զմահի՞նք (հմմտ. Յովհ. Ե. 10): Պարտ էր սքանչանալ եւ հաւատալ եւ փառաւոր առնել զԱստուած:

ԵՓ Բայց հրէայքն իբրեւ քրիստիան, ասեն, ո՛վ ասաց քեզ առ զմահի՞նք քո (հմմտ. Յովհ. Ե. 12):

Ո՛վ կոյր անմիտք եւ խու՛լ անզգայք, զի՞ զմիտն թողէք, որ բռնկեաց եւ զմիտն հարցանէք՝ «ով եր քեզ առնուլ զմահի՞նք» (հմմտ. Յովհ. Ե. 12): Զի կամեցան նոքա ծածկել զբռնկութիւնն սքանչելի նորա եւ պատուհասել զայն, որ է՝ «Ա՜ռ զմահի՞նք քո», իմաստութեամբ ետ զպատասխանին, թէ՝ «Որ բռնկեաց նա» (հմմտ. Յովհ. Ե. 11), գիտել զարժանն առաւել քան զձեզ:

ԵՓ Քանզի նոքա թիւր հարցին, սակայն բռնկեալ լուսաւոր ետ պատասխանին, ջատագով լինէր ճարտար որպէս ծառայ առաքելով ի բռնկէ անտի իմաստնոյ, վասն ուղղութեան թիւրեւոցն ի ճշմարտութենէ, որ յայտնապէս քարոզեաց զբռնկութիւն նորա եւ կշտամբեալ յանդիմանեաց զուրացութիւն նորա: Ասէ ցնոսա ո՛չ զայն զոր կամէին լսել, զայն, զոր խիթային հաւատալ:

«Հարցին՝ իսկ ո՛վ է այն, որ ասաց՝ առ զմահի՞նք քո» (Յովհ. Կեն Ե. 12):

Զի զսքանչելիսն ոչ ախորժէին, սոսկ բանիւ հարցանէին, զի որ բարձեալ էր զմահի՞նքն, առաւել հաստատեւր զնշան սքանչելեացն:

«Ասէ բռնկեալն՝ «ո՛չ գիտեմ», բանգի Յիսուս խոյս եր ի քրիստո-ջէն վասն ամբոյսին» (Կեն Յովհ. Ե. 13), զի մերձ կալն հակառակու-թիւն լինել եւ ի բաց գնալովն առաւել հաստատէր վկայութիւնն:

«Յեր այսորիկ գրանէ զնա Յիսուս ի քաճարին եւ ասէ՝ Ողջա-ցար, այլ մի եւս մեղանէր» (Կեն Յովհ. Ե. 14): Յորժամ բռնկեաց, ո՛չ ծանոյց զինքն վասն երկուց պատճառանաց, զի բռնկեալն ծանիցէ զբռնկին յանդիմանութեամբն, սոսկ գողանալով զնշանսն յանդետ լինէին՝ ով է, որ ասաց: «Ասաց Յիսուս անաւանիկ ողջացար, այլ մի մեղանէր» (Յովհ. Ե. 14), ցուցանէ, թէ մեղքն էին պատճառ հիւանդու-թեանն, զի յորժամ միանգամ եւ երկուց մեղանէմք, խնամէ, ե՛ւ ի ներէ, ե՛ւ լռէ, ե՛ւ յորժամ հասանէ վտանգն փրկէ, ե՛ւ յորժամ ի նոյն ջերմն գտանիցեմք ի դալ փորձութեանցն, անփոյթ առնիցէ, աղատեցաք աւազանաւն, մի՛ դարձեալ ի նոյն գտանիցիմք: Առ հանդերձեալ դատաստանն արկնարկէ այսու, թէ յետ աւազանին ի մեղս դառնամք անապաշխար, ահագին տանջանքն յաւիտեանսն առաւել է, քան թէ աստի ցաւաւքս հիւանդ արար:

ԵՓ Գուցէ այլ ոք ոչ դիպեսցի քեզ ընդդէմ այնր, զի ասաց՝ «ո՛չ զոք ունիմ»: «Գնաց այրն եւ պարմեաց հրէիցն, թէ Յիսուս էր, որ բռնկեացն զնա» (հմմտ. Յովհ. Ե. 10-12):

ՈՍ Մի ոք կարծիցէ, թէ չարութեամբ զայն արար, այլ յոյժ սի-րոյ ցոյցք էին, զի զերախտիսն կամեցաւ յայտնել: Ոմանք ի թարգ-մանչացն ասացին զնոյն լինել, զոր Մատթէոս ասէր, այլ ոչ ի դեպ

Թուի, զի այն ի Կափառնաւում էր եւ այս յԵրուսաղէմ, զայն առնէր ի շաբաթու. «Վասն մարդոյ եղաւ շաբաթ եւ ոչ վասն Աստուծոյ» (հմմտ. Մարկ. Բ. 27), որ տուիչ է աւերինացն եւ տէր նորա:

ԵՓ Վկայէ կոյրն եւ հիւանդքն քարոզեն, թէ պահեաց Քրիստոս զամենայն աւրենան եւ եցոյց եթե պահելի են, կարող էին եւ ելոյծ ի նոցանէ ի բարին, զի եցոյց, եթէ բարիքն իշխանութիւն ունին ի վերայ շաբաթուցն եւ բժշկութեամբն յայտ արար, թէ տէր է աւրինացն, այնու որ ունկնդիր լինին նմա արարածք եւ իշխանութիւն ունի ըստ հաւր ի վերայ շաբաթու:

Յորժամ վարդապետել կամեր նախ նշանս ինչ գործեր զի հա-
ւատարիմ լիցի կամ նախ զվարդապետութիւնն ճառէր եւ զկնի
նշանս առնէր, յորժամ կամէր վասն ասելոյն հաստատել, թէ՛ «Ես
եմ հացն կենաց իջեալ յերկնից» (հմմտ. Յովհ. Զ. 48, 51), նախ զնկանակն եւ
զձկունսն անեցոյց: «Հայր իմ մինչեւ զայժմ գործէ եւ ես գործեմ»
(Յովհ. Ե. 17), որպէս հայր հրաժարեցուցանէ զձեզ յաւուր շաբաթու
եւ ինքն գործէ: Միշտ նախախնամելովն զարեգակն ծագէ ի շա-
բաթու, զլուսին եւ զաստեղս եւ զաւգս սփռէ, զգեստս գնացու-
ցանէ, զանձրեւս իջուցանէ, զպտուղս սնուցանէ, զնշաւորս դար-
մանէ, զմանկունս յորովայնի մաւրն ստեղծանէ, զողիս շողկապէ
եւ անեցուցանէ, այսպէս եւ ես ունիմ իշխանութիւն ի շաբաթու
խնամել զազգս մարդկան: Զի թէ գործք եւ արարածք եւ հրեշ-
տակք ո՛չ արգելուն ի սպասաւորութենէ պաշտամանց իւրեանց
յաւուր շաբաթու եւ ծնանին եւ թլփատութիւն առնուն եւ բարձան
աւրենք ի շաբաթու, թէ արարածք այսպէս որչափ եւս արարիչն,
վասն այսորիկ «Որդի մարդոյ Կեր է շաբաթու» (Մարկ. Բ. 28), բայց իբրեւ
եկն ժողովուրդն, որ առնէր զկամս շաբաթուն բարձաւ շաբաթուն
բռնութիւն, զի երեւեսցի գործն կամաց ազատութեան: «Վասն այնու-
րիկ առաւել խնդրեիս երեւայքն սպանանել զՅիսուս. զի հայր իւր կոչէր զԱստուած
եւ հաւասար կոչէր զանձնն Աստուծոյ» (Կեն Յովհ. Ե. 18): Հրէայքն թշնամի
գոլով Քրիստոսի բանիցն՝ հակառակ հաւր զնա իմանային, սա-
կայն զբռնութիւնս յերկուս ո՛չ բաժանէին: Զի՞նչ յիմարք ապա այլ,
որք քրիստոնեայք կոչին եւ յերկուս զմի Քրիստոս բաժանեն, զի
թքանելով ի գետին եւ կաւարար կենսաբեր աջովն յայտ է, թէ ի
մարմնէն իւրաքանչիւրն գոլով եւ հրաշագործ էր մարմնովն իբրեւ
զԱստուած գէակցութիւն ցուցանել եւ զհաւասարութիւնն՝ ասե-
լով. «Հայր իմ մինչեւ զայժմ գործէ, եւ ես գործեմ» (Յովհ. Ե. 17) եւ ոչ կարեն

ուրանալ գծեռնն, որ զկոյրն բժշկեաց կամ բարբառն հաւասարութեան պայմանն եւ այնոքիկ ճշմարտեն թէ անքակ է մարմինն ընդ բանին Աստուծոյ եւ անապական:

Իսկ «Տայր իմ մինչև երգս գործե եւ ես գործեմ» (Կեն Յովհ. Ե. 17):

[illegible]

ՄՏ Որք չարախաւսեն զորդւոյ զտկարութիւն, ոչինչ առնէ որդի աննման կամացն հայր կամ գործոց. «Զի հայր սիրէ գորդի եւ զամենայն ինչ ցուցանէ նմա» (Յովհ. Ե. 20): Թէ հայր ցուցանէ որդւոյ, ապա լուծանելով ո՛չ հակառակ Աստուծոյ իցէ այլ գործակից է Աստուծոյ Հաւր եւ հաստատուն եւ հաւասար ունի զգաւրութիւն Հաւր: Եւ մեծամեծս ցուցանէ տեսանելոց էք մեծամեծ նշանս քան, որ այժմդ, որպէս հայր յարուցանէ զմեռեալս եւ կենդանի առնէ: Հայր յարոյց զմեռեալն Եղիայիւ եւ Եղիսէիւ, նոյնպէս Որդի յարոյց զորդի այրւոյն եւ զՂազարոս եւ զԲաղդուս ի ժամ խաչին եւ ի յարուսթեան աւրն զամենայն մեռեալս, ըստ այնմ եկեսցէ ժամանակ, որ մեռեալք լսիցեն ձայն ի որդւոյն Աստուծոյ եւ կեդանասցին: «Ոչ հայր դարի գոք, այլ զամենայն դարաստան եւ Որդոյ իւրում» (հմմտ. Յովհ. Ե. 22), ցուցանէ թէ որդի է դատաւոր եւ նորա է դատաստանն եւ ո՛չ Հաւր: Թէպէտ եւ մի են կամքն, այլ զի խոնարհագունաւքն զիշխանական զաւրութիւնսն բառնա զկարծիս եւ բարձրագունիւքն

գիշխանական զաւրութիւնսն ցուցանէ, իսկ հայրն անտեսանելի է բնութեամբ եւ ոչ առ մարմին, զի զԱստուած ոչ ոք ետես: Եթէ հոգի է Աստուած, ապա ուրեմն որ դատին պարտ է մարմնով տեսանելի գոյ մարմնաւորացս, վասն զի խոնարհեցաւ վասն մերոյ փրկութեան իսկ եւ իննամսեա բնակեցաւ յորովայնի կուսին եւ զմեր կիրս կրեաց բաց ի մեղաց: Դարձեալ վարդապետութեամբն եւ նշանաւքն զհարչարանս եւ զմահ կրելով եւ մեզ ցուցանելով: Դատի զուարցողսն եւ որք ո՛չ գնացին ըստ աւետարանականին եւ չիք անդ պատճառս:

ԵՓ Միթէ ոչ եկեալ եւ ուսուցեալ: Ետ ասելով, վասն մարմնոյն ասէ, ետ նմա կեանս եւ լուր առանց հակառակութեան, վկայէ մարգարէն, վասն նորաբնութեամբ, ըստ այնմ իշխանութիւն նորա ի վերայ ուսոց իւրոց: Այսուհետեւ որ խնդրէ զվրէժ անձինն իւրոյ, զՏէրն եւ զդատաւորն արհամարհէ զտեսուչն ամենեցուն, զի ոչ գիտաց զայն որ առաւել է քան զինքն, մատուցանել առաջին նոցա զյանցանս: Վասն այնորիկ անուանեցաւ Քրիստոս դատաւոր, զի աշակերտքն զմիմեանս մի դատեսցեն, զի ի վաղճանին նա է դատելոց: Զի որք աստեն զանձանց իւրեանց զդատաստան մի պահանջեսցեն Քրիստոս կոչեցաւ գլուխ, զի աշակերտք նորա իբրեւ զանդամք զմիմեանս արգահատեսցեն: Մարգարէն ասէ. «Տէր, դպի գծողովորդ իւր եւ թէ դարեւ՝ զիս, Տէր, ըստ արդարութեան քո[ւմ]» (հմմր. Սաղմ. ԼԴ. 23-24): Եւ ամենայն ուրեք զհայր զեկուցանէ Քրիստոս ասէ, թէ հայր առնէ վրէժխնդրութիւն այնոցիկ, որ գոչեն առ նա, եւ Պաւղոս ասէ, թէ «Անքն^ն ին են դատաստանք նորա» (հմմր. Ղոռմ. ԺԱ. 33): Առ այս կարճառաւտ եմք, վասն զի որդի ըստ կամաց հաւր զգեցուցեան դատի. վասն այնորիկ հայր ասի դատել:

ԵՓ Արդ, տե՛ս դու, թէ որչափ խիստ են դատաստանք մարդոյն
այնմիկ, որ խնդրէ զվրէժս անձին իւրոյ արդարութեամբ: Անար-
գեաց նա զդատաւորն հասարակաց:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ
Վասն Պրոպագանդիկ առաքանին

Բան. «Եւ էր լյերուսաղէմ ի Պրոպարիկէ աւագանին» (Յովհ. Ե.
2):

Մեկնութիւն. Զտեղիքն ասէ, ուր արար զսքանչելիս, որպէս ի Զատիկին արար խարազան չուանեայ եւ եհան ի տաճարէն, իսկ այժմ ի պրոպատիկէն զբժշկութիւն առնէ, որ էր աւազան, եւ անձ-րեւային ջուրք իջեալ ժողովէին անդր, եւ քահանայքն յառա-ջագոյն անդ լուանային զմիս անասնոց եւ զփորոտիսն, եւ ապա լուանային միւսանգամ եւս յանաւթ ի սրահ քահանայիցն՝ մերձ տաճարին, եւ ապա տանէին յայրել կամ յեփել: Եւ թէպէտ այլ եւս անասունք բերէին անդ, այլ առաւել եւս ոչխար, եւ զմիսն ածէին ի լուացումն, վասն այն եւ աւազանս այս «յոխարացն» ընկալաւ զանունն, զի պրոբատիկէն յունարէն ոչխարային լսի, եւ եբրայեցե-րէն «Բեթհեզղա» ասի, որ է՝ տուն ոչխարաց: Եւ թէպէտ Յոհաննէս զԱւետարանս յունարէն գրեաց, բայց զսորա անունն եբրայեցի Բեթսայիդա նոյն է եւ Բեթհեզղա՝ առ ի ծանուցանել զտեղին եւ յայտնի առնել: Իսկ Ոսկեբերանն «Ողորմութեան իջումն» ասէ, կամ՝ «Խանգիսար», կարծեմ թէ այնպէս լսի ի յոյնքն, եւ կամ «գործոյն» ասէ, որ լինէին անդ հիւանդացն: Եւ սրահ ասի, զի ունէր զառ ինքն ծածկոյթ, թէպէտ եւ գործունս ոչ ունէր, ի մին կողմանէ ունէր որմն զարտաքին պարիսպ տաճարին, եւ ի միւս կողմանէ սիւնք էին կանգնեալ եւ առ իքն ի վերայ սեանցն հաստատեալ:

Եւ սոյնալիսի հինգ սրահս անդ կառուցեալ էին, որպէս զի քահանայքն ընդ բազում տեղիսն իջցեն ի ջուրսն եւ լուսացեն զմիս զոհիցն:

Դարձեալ՝ զի սրահքն շինեալ էին վասն հանդստեան հրեան-
դաց, որպէս եւ ասէ.

Բան. «Յորս անկեալ դներ բազմութիւն յոյժ հիւանդաց, կուրաց, կաղաց, գաւսացելոց, որ ական ունէին ջրոցն յուզելոյ» (Յովհ. Ե. 3):

Մեկնուլթիւն. Վասն կրկին պատճառի անստանալիս ինքն ինքն
էին. նախ՝ վասն ողորմութեան, զի աղքատք էին:

Երկրորդ. վասն ջրոյն շարժման, զի հրեշտակ Եփրատ շարժեալ
նակին իջանէր յաւազանն եւ յուզէր զջուրն, եւ որ յառաջագոյն
իջանէր յետ շարժման ջրոյն, առողջանայր ի հիւանդութենէն, յոր
ինչ եւ ըմբռնեալ կայր ի ցաւս: Եւ այն, որ ասէ. «Ըստ ժամանակին»,
յուզանէ, թէ սահմանաւ ի կարգեալ ժամանակն իջանէր, թէպէտ ոչ
ասէ, թէ որքան ի տարւոյն կամ յամիսն: Եւ աստ լինի չորս հարց.

Առաջին. Թե՛ վասն է՞ր այն լինէր:

Պատասխանի. Ասեմք, թէ վասն երեք պատճառի.

Նախ՝ զի Իսրայէլ յայնմ ժամանակի ոչ ունէր մարգարէս, զի բժշկէին զախտաժէտքն, որպէս Եղիա եւ Եղիսէոս: Զայս նոցա ի սփոփումն եւ ի բժշկութիւն շնորհեաց Աստուած:

Երկրորդ. Ասեն ըստ պատմութեան, թէ անդ էր եղեալ փայտ խաչին Քրիստոսի, ըստ ոմանց, թէ Սողոմոն եղ, եւ այլք, թէ քահանայքն յետոյ եղին, զի ձգեալ էր ի դրան տաճարին, եւ վասն զարդուց փայտին այն, զի մերձ էր ժամանակ բեւեռել ի նմա Փրկչին մերոյ եւ Աստուծոյ, որպէս հարսն զի զարգարեն ի ժամ պսակելոյն, վասն այն իջանէր հրեշտակն եւ կատարէր զբժշկութիւն:

Երրորդ պատճառ. զի աւերինակ լինէր այն աւազանիս մերոյ, որպէս ցուցանեմք յառաջիկայսդ:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր հրեշտակն իջեալ շարժէր զջուրն:

Պատասխանի. Վասն երկու պատճառի. նախ՝ զի այնու յայտնի լինէր իջումն հրեշտակին, եւ սքանչելիք բժշկութեան ոչ լինէր պատահամբ եւ ոչ բնական զաւրութեամբ ջրոյն, այլ զաւրութեամբն Աստուծոյ, որոյ հրամանաւն իջանէր հրեշտակն:

Երկրորդ. զի հրեշտակք այնու գիտէին, թէ երբ է ժամանակն իջանելոյն յաւազանն եւ բժշկելոյն:

Երրորդ հարց. Վասն է՞ր միայն յառաջագոյն իջեալն բժշկէր:

Պատասխանի. Վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի այնու սքանչելիքն պատուական երեւէր, որ միոյն լինէր, քան հասարակ: Երկրորդ. զի ցուցցէ, թէ սքանչելիքն այն կամաւորապէս եւ ազատութեամբ լինէր, եւ ոչ՝ բնական զաւրութեամբ ջրոյն: Երրորդ. զի հիւանդք սպասեացեն աստուածային շնորհացն եւ առաւել հաճոյասցին Աստուծոյ:

Չորրորդ. զի պարտ էր բազմութիւն սքանչելեացն, զի լիցի ի յայտնութեան փառացն Քրիստոսի, եւ ոչ վայել էր յառաջագոյն եւ վասն այսմ պատճառի Յովաննէս Մկրտիչ ոչ արար սքանչելիս:

Այլեւ ըստ մտաց ցուցանէ երիս ինչ. նախ՝ զի յորժամ խափան լինէր բժշկութիւն հիւանդին խղճի մտացն, դատէր զինքեանս եւ ի բարին յաւժարէին: Երկրորդ. զի ցուցցէ, թէ սակաւք են ընտրեալք, եւ բազում՝ դատապարտեալք: Երրորդ. զի ցուցցէ, թէ սակաւք են, որ ի ջուր ապաշխարութեան իջանեն եւ սրբին ի մեղաց:

Չորրորդ հարց. Վասն է՞ր ամենայն հիւանդք ողջանային:

Պատասխանի. Նախ՝ զի ամենայն հիւանդք եկեացեն, զի թէ մին ազգ հիւանդն բժշկէր, այլքն ոչ գային: Երկրորդ. զի ցուցցէ զաստուածային զաւրութիւն, զի ոչ երբէք գտանի մին դեղ, որ զամենայն ախտս բժշկէ: Երրորդ. ի ցուցանել զզաւրութիւն մկրտութեան սրբոյ աւազանին, որ սրբէ ոչ միայն զմի մեղս, այլ զամենայն:

ԹԷ ԼԱՐԻՆԱԿ Է ԱՎԱԶԱՆԻՍ

Այլ այժմ ասասցուք, թէ որպէս է աւերինակ աւազանիս մերոյ:

Ասեմք, թէ չորս իրաւք.

Նախ՝ որպէս այն աւազան մաքրէր զմարմինն ի ցաւոց, սոյնպէս եւ մերս աւազան մաքրէ զհոգի եւ զմարմին ի սկզբնական եւ ի ներգործական մեղաց, որպէս մարմինն Աբգարու եւ Կոստանդիանոսի բժշկեցաւ:

Երկրորդ. որպէս անդ ոչ թէ ջուրն տայր զառողջութիւն, այլ հրեշտակին իջումն, նոյնպէս աստ ոչ միայն լոկ ջուրն սրբէ, այլ իջումն Հոգւոյն Սրբոյ:

Երրորդ. որպէս անդ զգալի շարժէր ջուրն, եւ ծածուկ զաւրութեամբ հիւանդքն ողջանային, սոյնպէս եւ աստ զգալի տարր ջրոյն հաստատեալ ի մարմինն, եւ ծածուկ զաւրութիւն բանին սրբէ զհոգին:

Չորրորդ. որպէս անդ միանգամ բժշկէր զիջանողն, եւ ոչ կրկնէր, նոյնպէս աստ մի՛ է մկրտութիւն եւ ոչ կրկին, ըստ Պաւղոսի. «Մի է Տէր, մի՛ հաւատ, եւ մի՛ մկրտութիւն» (Եփես. Գ. 5):

Եւ թէ ոք ասիցէ. «Թէական մկրտութեամբ մկրտեմ, զի թէ մկրտեալ է, ոչ է մկրտութիւն, եւ թէ ոչ է մկրտեալ, մկրտի»: Ասեմք՝ մկրտեալ է, ոչ է մկրտութիւն, եւ թէ ոչ է մկրտեալ, մկրտի»: Ասեմք՝ նմանէ արեւորդւոց, որք երկիր պագանեն արեգականն թէական նմանէ արեւորդւոց, որք երկիր պագանեն արեգականն թէական նմանէ. թէ դու ես աստուած՝ քեզ, եթէ ոչ, Աստուծոյ լիցի: Եւ ինչո՞ք ասէ առաքեալ ի յերայեցւոց, որք կրկին մկրտին. «Անձանց զի՞նչ ասէ առաքեալ ի յերայեցւոց, որք կրկին մկրտին. «Անձանց ի խաչ հանիցեն զՈրդին Աստուծոյ եւ դարձեալ խայտառակեն» (հմմտ. Եբ Զ. 6):

Այս ըստ նմանութեան աւազանիս մերոյ, բայց զի աւերինակն անկատար է, քան զաւրինակեալն, որ է ճշմարտութիւն:

Տեսցուք եւ զայն եւս, զի վեց իրաւք բարձրագոյն է խորհուրդ նորոյս. նախ՝ զի անդ հրեշտակն իջանէր, որ ծառայ էր, եւ աստ՝ Տէրն հրեշտակաց: Երկրորդ. անդ մի ոմն սրբէր, եւ աստ՝ ամենայն աշխարհ: Երրորդ. անդ ողջութիւն միոյ ցաւոց, աստ՝ մաքրութիւն բոլորին, որպէս ցուցաւ: Չորրորդ. անդ երբէք ի տարին կամ յամիսնանգամ, աստ հանապազ սրբին, որք ոչ են մկրտեալք: Հինգերորդ. անդ միայն սոսկ փայտ խաչին եղեալ յաւազանն, աստ ճշմարիտ խաչն Քրիստոսի, եղեալ յաւազանն սուրբ, զի ի մահն Քրիստոսի մկրտիմք: Վեցերորդ. անդ ախտն արգիլիչ լինէր մկրտութեան, «մինչ ես դանդաղիմ, - ասէ, այսինքն՝ դեղեւիմ եւ սողամ, - այլ որ քան զիս յառաջագոյն իջանէ» (Յովհ. Ե. 7), իսկ աստ որք կամին, սրբին:

Այսքան առ այս:

Վասն անդամալուծին

Բան. «Եւ անդ էր այր մի, որոյ երեսուն եւ ութ ամ էր ի հիւանդութեան իւրում» (Յովհ. Ե. 5):

Մեկնութիւն. Յայտ է, զի վասն մեղաց յայնպիսի ախտն անկեալ կայր, եւ երեսուն եւ ութ ամ համբերութեամբ կրեաց զայն, այսինքն՝ գոհութեամբ տարաւ զայնքան ժամանակին հիւանդութեան, վասն որոյ եւ ողորմութեան արժանացաւ ի Քրիստոսէ: Յայսմանէ ոմանք ասեն վասն Յոբայ, թէ երեսուն եւ ութ ամ եկաց ի փորձութիւն, զի որպէս նա համբերութեամբ տարաւ, եւ սա: Եւ որպէս ընդ նմա խաւսեցաւ յամպոյն եւ բժշկեաց զնա, սոյնպէս մարմնով ընդ սմա խաւսեցաւ եւ բժշկեաց զսա: Այլ որք ուղիղ իմացան, եւթ ամ ասացին զփորձութիւնքն Յոբայ, որպէս ցուցաւ ի գիրս իւր:

Բան. «Ասէ ցնա. Կամի՞ս ողջ լինել» (Յովհ. Ե. 6):

Մեկնութիւն. Քրիստոս ոչ եհարց զնա վասն գիտութեան, այլ նախ ի յաւատարեցնել զցանկութիւն նորա, զի ընդունիցի զփրկութիւն Աստուծոյ: Երկրորդ. ճանապարհ տայ խաւսից, զի զարթուց է զնա ի հաւատսն Քրիստոսի: Երրորդ. եհարց զնա, զի պատասխանելովն յայտնեցի կարիս հիւանդին:

Բան. «Եւ նա ասէ. “Տէ՛ր, ոչ գոր ունիմ, [թէ յորժամ ջուրքն յուզիցին], արկցէ զիս յաւազանն”» (Յովհ. Ե. 7):

Մեկնութիւն. Նախ՝ ցուցանէ զչափ տկարութեան:

Երկրորդ. զի անհոգաբարձու էր, որպէս թէ ասել. «Ես անկարեմ իջանել եւ զայլ ոք ոչ ունիմ զիս իջուցանել»: Զայս ասէր հիւանդն, զի տեսանէր զՅիսուս զաւրաւոր գոլ եւ յաջողակ առ ի յիջուցանել զնա յաւազանն, իսկ Քրիստոս վասն փոքր փափագմանն զմեծ պարգեւսն շնորհեաց նմա զկատարեալ առողջութիւն, որպէս ասէ ցնա:

Բան. «Արի՛, առ զմահիմս քո եւ գնա՛» (Յովհ. Ե. 8):

Մեկնութիւն. Շատ է ասել՝ արի՛, քան թէ՛ ողջացի՛ր, քանզի միտք բանիս այս է. այնպէս կատարեալ ողջ լիջի՛ր, մինչ զի իսկոյն կարացես գործ առողջութեան առնել:

Նախ՝ հարց. Վասն է՞ր ոչ խնդրեաց ի նմանէ հաւատ, որպէս ասաց երկու կուրին. «Հաւատա՞յք, եթէ կարող եմ առնել ձեզ զայդ» (Մաթթ. Թ. 28):

Պատասխանի. Ասելի է, եթէ կոյրքն այն լուեալ էին զլուրն Քրիստոսի եւ ի համբաւէ զՅիսուս ճանաչէին, վասն որոյ պարտական էին հաւատալ ի նա, իսկ հիւանդս այս ոչ ճանաչէր զՅիսուս, վասն որոյ ոչ խնդրեաց ի նմանէ հաւատ:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր ասաց. «Ա՛ռ զմահիմս քո»:

Պատասխանի. Վասն չորից. նախ՝ զի հրամանն արդիւնացեալ երեւեսցի, եւ մի՛ կարծեսցի առ աչաւք ինչ եւ ստութեամբ եղեալ: Երկրորդ. վասն աւգտութեան առողջացելոյն, զի չուէր պատճառ մնալոյ, եւ ոչ ունէր պատճառ թողլոյ անդ զմահիմս իւր, զի աղքատ էր: Երրորդ. զի յառաջն իբրեւ զանդամայլոյժ էր, որ ոչ կարէր կանգնել եւ ոչ իր ինչ ձեռաւք բռնել, վասն այն ընդդէմ այսմ ասաց Քրիստոս. «Արի՛, առ զմահիմս քո եւ գնա՛»: Չորրորդ. զայն ցուցանէ, թէ կատարեալ յառաջին առողջութիւն էած միով բանիւ, եւ ոչ որպէս բժիշկ սակաւ-սակաւ տան զառողջութիւն:

Նոյնպէս յարուցեալ մեռելոցն հրամայէր տալ նմա ուտել. մին՝ զի մի առ աչաւք երեւեսցի, եւ միւս՝ թէ ի կատարեալ առողջութիւն եհան զամենայն հիւանդն եւ զմեռեալս: Զայս ցուցանէ մեզ, զի յորժամ էջ Բանն Աստուած յարգանդի Կուսին, իսկոյն զբնութիւնս մեր միաւորելով Աստուած արար՝ անապական մարմնով եւ անմեղ

հոգևով, որպէս էր նախքան զմեղանչելն ի դրախտին, եւ ոչ յետոյ ի մկրտութիւն կամ ի յարութիւն, որպէս ասեն ոմանք:

Բան. «Եւ առժամայն ողջացաւ, եւ յարեալ, առ զմահիճս իւր եւ շրջէր» (Կենն Յովհ. Ե. 9):

Մեկնութիւն. Բարեք ասէ՝ առժամայն, զի աստուածային զաւրութիւն վասն անչափութեան իւրոյ վաղվաղակի ներգործէ, իսկ բնական զաւրութիւն ժամանակաւ ներգործէ:

Այս առաջին բանն, որ ցուցանէ ըստ գործոյն, թէ Աստուած է Քրիստոս:

Վասն շարաթոց

Բան. «Եւ էր շարաթ յաւուրն յայնմիկ» (Յովհ. Ե. 9):

Մեկնութիւն. Այս է առաջին լուծումն շարաթուն, վասն որոյ ասեն, թէ երեսուն եւ ութ ամ հիւանդին շարաթ ունի հազար ինը հարիւր ութսուն աւուրս: Եւ այնքան ամ ասեն յԱբրահամէ, որ զթլփատութիւն եւ զշարաթս եւ զայլ աւրէնս հին հրամայեաց եւ աստ աւարտեաց:

Հարց. Վասն է՞ր Քրիստոս առաւել ի շարաթու բժշկէր, քան ի յայլ աւուրս:

Պատասխանի. Վասն հինգ պատճառի.

Նախ՝ ի յայտնութիւն սքանչելեաց իւրոց եւ քարոզութեան, զի հրէայքն ի շարաթ աւուրս առաւել ժողովէին ի սուրբ տեղիսն եւ սրբութեան պարապէին:

Երկրորդ. զի ցուցցէ զուղիղ միտսն աւրինացն Մովսիսի, զի արգելումն ի գործոց յաւուր շարաթու ոչ էր պարտ իմանալ վասն աստուածային գործոյ կամ վասն հարկաւոր գործոց, զի կարէին զեզինս ի ջուր տանել եւ զգրաստ անկեալ ի ջրհորոյ հանել, եւ ի շարաթի աւր զմանուկն թլփատել եւ զմեռեալն թաղել:

Երրորդ. պատշաճ էր Քրիստոսի բանիւ եւ գործով լուծանել զշարաթս, զի տալոց էր նոր աւրէնս եւ վախճան հնոյն սկիզբն է նորոյս:

Չորրորդ. ցուցանէ, թէ ինքն է Տէր եւ իշխանութիւն ունի ի վերայ շարաթու աւրինացն դնել եւ փոխել, ըստ այնմ. «Տէր է Որդի Մարդոյ եւ շարաթու» (Մարկ. Բ 28): -

Հինգերորդ. ուսուցանէ մեզ զհոգեւոր շարաթս, զի պարտ է միշտ զգործս առաքինութեան գործել՝ թողլով զմարմնական շարաթս:

Բան. «Ասեն հրէայքն [ցրժկեալն]. “Շարաթ է, եւ ոչ է արժան առնուլ [քեզ] զմահիճս [քո]”» (Յովհ. Ե. 10):

Մեկնութիւն. Սուտ ասեն նոքա, զի պատշաճ էր յաւուր շարաթու զայնպիսի մարմնական գործ առնել, որք կարգեալ են յաստուածալաշտութիւն, առ ի պատիւ Աստուծոյ, որպէս քահանայքն ի տաճարին առնէին զգործ մարմնաւոր, այսինքն՝ զարդարելով զտաճարն, զոհելով զանասունս եւ լուանալով եւ վառելով զհուրն, եւ այլ սոյնպիսիս, որպէս ասէ ի Մատթէոս: Իսկ բառնալ զմահիճս էր գործ առ ի յայտնութիւն սքանչելեացն Աստուծոյ, իսկ ողջացեալն այլ իմն կերպիւ պատասխանեաց:

Բան. «Որ բժշկեացն [զիս], նա ասաց ցիս» (Յովհ. Ե. 11):

Մեկնութիւն. Որպէս թէ ասել. նա զիս աստուածային զաւրութեամբն ողջացոյց եւ նոյն զաւրութեամբն զայս ինձ հրամայեաց, եւ ես պարտական եմ նմա հնազանդել, քան ձեզ, եւ նա լաւ գիտէ, քան զձեզ:

Բան. «Նարցին ցնա [եւ ասեն]. “Ո՞վ է այրն”» (Յովհ. Ե. 12):

Մեկնութիւն. Իբրու ասել. չար է այրն այն, որ այնպէս ասաց ընդդէմ աւրինացն Մովսիսի: Եւ ողջացեալն կրկին բան ասաց վասն Քրիստոսի. մի՞ որ բժշկեաց, եւ մի՞ որ հրամայեաց առնուլ զմահիճս, բայց նոքա զմինն ասէին, որ ատելոյն էր, եւ զսքանչելիսն, որ ի պատիւ Քրիստոսի էր, ծածկէին:

Բան. «Եւ բժշկեալն ոչ գիտէր» (Յովհ. Ե. 13):

Մեկնութիւն. Զի բազում ամս ի հիւանդութեան էր, եւ ոչ գիտէր զՅիսուս, թէ ո՞վ ոք էր:

ԹԷ Քրիստոս խոյս ետ

Բան. «Եւ Յիսուս խոյս ետ վասն ամբոխին» (Յովհ. Ե. 13):

Մեկնութիւն. Վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի վկայութիւն ողջացելոյն առաւել հաստատ լինէր, յորժամ Քրիստոս հեռու էր, քան ի մերձն: Երկրորդ. զի զհակառակութիւն հրէիցն զիջուցէ, զի յորժամ ատեն զոք, ի տեսանելն առաւել զայրանան: Երրորդ. զի յորժամ ի բացեայ էր, սքանչելիքն Քրիստոսի առաւել յայտնեցան, զի քննէին ի միտս, թէպէտ ոչ հաւատային: Չորրորդ. ուսուցանէ մեզ զխոնարհութիւն, զի վասն ամբոխին, որ փառաւոր էին, խոյս ետ:

Բան. «Եւ գրանէ զնա [Յիսուս] ի փաճարին» (Յովհ. Ե. 14):

Մեկնութիւն. Զի բժշկեալն միշտ երթայր ի տաճարն, առ ի գոհանալ զԱստուծոյ վասն առողջութեան իւրոյ, եւ Քրիստոս եգիտ զնա, զի բժշկեցէ զմիտս նորա, որպէս զմարմինն ողջացոյց:

Հարց. Վասն է՞ր ծանոյց զինքն նմա:

Պատասխանի. Ի դէմս ողջացելոյն վասն չորից. նախ՝ զի ծանից է բժշկեալն զբժիշկն: Երկրորդ. զի հատուցէ զգոհութիւն: Երրորդ. զի հաւատասցէ ի Քրիստոս: Չորրորդ. զի խրատեսցէ զնա մի մեղանչել:

Իսկ ի դիմաց հրէիցն. նախ՝ զի յանդիմանեսցէ զնոսա վասն նշանացն: Երկրորդ. զի տեսցեն զնա, որ յանգէտս լինէին եւ հարցանէին:

Բան. «Ողջացար, մի՛ եւս մեղանչեր» (Յովհ. Ե. 14):

Մեկնութիւն. Երեք պատճառ ի դիմաց նմա. նախ՝ ցուցանէ, թէ վասն մեղաց էր պատահեալ հիւանդութիւն այն: Երկրորդ. զի մի մոռասցի զերախտիքն ըստ կամաց հրէիցն: Երրորդ. զի դժգոհութիւն եւ վերստին կրկնելն ի մեղս յոյժ ծանրացուցանէ զպատիժ մեղացն:

Ոմանք ասեն զառաջին ապտակն սա եհար, այլ եւ սուրբն Նաբեկացին ասէ յիսունութերորդ ճառն երեք պատճառ ի դէմս մեր. նախ՝ յորժամ ի պատուհասէ զերծանիմք, այլ մի մեղից եմք: Երկրորդ. յետ մկրտութեան թէ մեղանչեմք, տանջանքն է անվախճան: Երրորդ. թէ յետ խոստովանութեան դարձեալ կրկնեմք, լինիցի յետինն մարդոյն չար քան զառաջինն, որպէս ասէր Տէր:

Բան. «Գնաց այրն եւ պաքմեաց հրէիցն» (Յովհ. Ե. 15):

Մեկնութիւն. Ոչ չարութեան, այլ սիրոյ է ցոյցք:

Եւ յայտ է ի չորից. նախ՝ զի ասէ. «Որ բժշկեացն զիս»: Երկրորդ. զի Քրիստոս զոր առողջացոյց մարմնով, առողջացոյց եւ մտաւք: Երրորդ. զի «Ահաւասիկ ողջացար» ցուցանէ զբոլոր առողջութիւն հոգւոյն եւ մարմնոյն: Չորրորդ. վասն սորա ասէ Քրիստոս. «Ողջոյն իսկ մարդ բժշկեցի ի շաբաթոյ» (Յովհ. Ե. 23):

Եւ այն, զի ասէ Քրիստոս պատուիրելով. «Մի՛ եւս մեղանչեր» (Յովհ. Ե. 14), ոչ այնքան վազվազակի անկանէր ի մեղս մատնութեան, վասն այն ասելի է, թէ բարի մտաւք ասաց նոցա, բայց հրէայքն չար մտաւք ընկալան, որպէս եւ զքարոզութիւն Քրիստոսի ի չար փոխարկէին:

Բան. «Վասն այնորիկ զՅիսուս հալածէին հրէայքն, զի զայն առնէր ի շաբաթոյ» (Յովհ. Ե. 14):

Մեկնութիւն. Քանզի համարէին, զի այնու անցանէր զաւր էնսն Մովսէսի, թէպէտ սքանչելիքն Քրիստոսի ոչ է լուծումն աւրինացն Մովսէսի, զի հարկաւոր դործք եւ այնք, որք էին առ ի պատիւ Աստուծոյ, ոչ լուծանէին զշաբաթս, որպէս ցուցաւ ի վերոյ:

Եւ զի թարգմանիչ ասէ մեկնիչդ, զիտելի է, զի երեքն են թարգմանիչք. նախ՝ գրոյն, որպէս եւթանասունքն: Երկրորդ. բանին, որպէս լեզուագէտք: Երրորդ. մտաց, որպէս մեկնիչք:

Հարց. Վասն է՞ր զայս եւ զայն անդամալոյծն մի ասեն:

Պատասխանի. Զի Եւսեբի ի ցանգն զհամաձայնութեան նշանն մի գրէ չորից զլիսոյն, առ որս ասեմք, եթէ Եւսեբի ոչ զանդամալոյծն գրէ մի գոլ, այլ բժշկութիւնն նոցա:

Եւ զի այլ է սա եւ այլ նա, յայտ է յերից. նախ՝ ի տեղւոյն, երկրորդ՝ ի ժամանակէն, երրորդ՝ ի բանից կարգէն:

Զի Քրիստոս առնէր եւ ուսուցանէր

Իսկ այն, որ ասէ Ոսկեբերանն վասն վարդապետութեան եւ նշանացն Տեառն. նախ՝ զի յաւգուտ նոցա առնէր երբեմն զմի, քան զմիւսն յառաջ: Երկրորդ. զի միմեանց վկայք լինիցին, այսինքն՝ քարոզութիւնն նշանացն եւ նշանն քարոզութեան հաստատութիւն:

Իսկ առ մեզ՝ վարդապետացս, կրկին կերպիւ ունիմք. նախ՝ զբանս ճշմարիտ եւ զգործս բարիս: Երկրորդ. աշխատութիւն մտացն եւ ուսումն բանիցն է վկայ, եւ բանքն աշխատանացն:

Իսկ այլ վարդապետք ասեն, թէ նախ առնէր զնշանս եւ ապա քարոզէր, վասն զի բանական ճանաչումն մարդկան ի զգալեացս ածի յիմանալիսն, զի ամենայն ճանաչումն մեր ծնանի ի զգայաբանացս, վասն այն սովորութիւն է աւետարանչիս, զի նախ ճառէ զսքանչելիս եւ ապա՝ զվարդապետութիւն:

Բան. «Նայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, եւ ես գործեմ» (Յովհ. Ե. 17):

Մեկնութիւն. Այս երկրորդն է, որ ի գործոյն ցուցանի, թէ Աստուած է Քրիստոս:

Հարց. «Զի՞նչ է, որ ասէ Մովսէս. «Նանգեաւ Աստուած ի գործոց իւրոց» (Խմմյ. Ծննդ. Բ 2), եւ աստ ասէ. Մինչեւ ցայժմ գործէ»:

Պատասխանի. Կրկին է գործն Աստուծոյ, այսինքն՝ ստեղծանել եւ նախախնամել: Արդ, ի ստեղծանելոյն հանգեալ է, զի այլ նոր ինչ ոչ ստեղծանէ, այլ զեղեալն միշտ խնամէ: Դարձեալ՝ հայր ասաց պահեալ զշաբաթս եւ ինքն գործէ, զայն տայ իմանալ, թէ աւրէնսդիրն ընդ աւրինաւք ոչ մտանէ, որպէս ասաց՝ մի՛ սպանաներ եւ մի՛ դատեր, եւ ինքն դատէ եւ սպանանէ, նոյնպէս եւ զշաբաթս իմացիս: Դարձեալ՝ տե՛ս, յորժամ զաշակերտքն չարախաւս էին, թէ անցանեն զաւրէնս եւ ի շաբաթու հասկ փշրեն, նա զԴաւիթ բերէ վկայ, զի մարդ էր, որպէս եւ առաքեալքն զծառայն ծառայակցաւն, իսկ յորժամ զՔրիստոս հալածէին վասն գործոյ շաբաթուն, վկայ իւր բերէ զՀայր, զի Աստուած է համազուգ Հաւր:

Վասն նախախնամութեան

Դարձեալ՝ Հայր իմ, որ հրամայեաց պահել զշաբաթս, եւ ինքն գործէ միշտ՝ նախախնամելով զմարդիկ, որպէս յաւուր շաբաթու զարեգակն ծագէ, եւ զլուսին եւ զաստեղս եւ զայլս: Նոյնպէս եւ ես յաւուր շաբաթու գործեմ զգործս Հաւր իմոյ, զի Աստուած եմ:

Եւ զիտելի է, զի գլխաւրէն չորս կարգ է նախախնամութեան Աստուծոյ. նախ՝ զտիւ եւ զգիշեր եւ զեղանակս տարւոյն փոփոխելով խնամէ: Երկրորդ. զկենդանեաց տեսակս ծննդեամբ խնամէ, շարժութեամբ երկնային մարմնոց: Երրորդ. զբնականս ի նոյնութեան պահէ եւ ի տեղի իւրեանց, որպէս զչորս տարերս. զքարինս, զգետս եւ զայլս: Չորրորդ. զբանականս խնամէ զանազան խրատով եւ պիտոյիւք եւ այլն:

Այսպէս եւ Քրիստոս չորիւք խնամէր զմարդիկ. նախ՝ քարոզելովն ի գիտութիւն ածէր: Երկրորդ. սքանչելեաւք ի հաւատս բերէր: Երրորդ. զախտս մարմնոյն բժշկէր: Չորրորդ. զմեղս ի հոգւոյն սրբէր:

Ընդդէմ բաժանողաց

Բան. «Վասն այնորիկ հրեայքն խնդրէին սպանանել զնա» (Կրն Յովհ. Ե. 18):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ խորհէին եւ կամէին:

Բան. «Զի ոչ միայն լուծանէր զշաբաթս, այլ եւ հայր իւր կոչէր զԱստուած եւ հաւասար առնէր զանձն Աստուծոյ» (Յովհ. Ե. 18):

Մեկնութիւն. տե՛ս եւ զայս, զի հրէայքն հակառակ Աստուծոյ եւ թշնամիք համարէին զՔրիստոս ըստ իւրն բանին, թէ հաւասար է Աստուծոյ, եւ վասն այն խնդրէին սպանանել, եւ սոքա անուամբ միայն քրիստոնեայք յերկուս բաժանեն զմի Քրիստոսն, որ քան զհրէայսն անարգ են եւ վատթարք, որպէս ցուցանէ մեկնիչդ յերկար աստուածաբանութեամբ ընդդէմ Քաղկեդոնի, որ յերկուս բնութիւնս բաժանեն եւ ընդդէմ Նեստորի, որ յերկուս բաժանեն:

Հարց. Ո՞րն է առաւել չար, որ զբնութիւն բաժանէ, թէ՞ որ զանձն:

Պատասխանի. Այն, որ զանձն բաժանէ, յայտնի չար է, եւ որ զբնութիւնս բաժանէ, ծածուկ չար: նախ՝ որ զբնութիւն բաժանէ եւ զկամս եւ զգործս, նա եւ զանձն բաժանէ: Երկրորդ. զի անձն առանց բնութեան միայն կոչումն է, վասն որոյ որ անձամբ ասէ միացեալ եւ ոչ՝ բնութեամբ, անուամբ ասէ միացեալ եւ ոչ՝ էութեամբ: Եւ տե՛ս, որ բաժանէ զմարմինն ի Բանէն, թէ՛ բնութեամբ եւ թէ՛ անձամբ, զմարմինն Աստուած ոչ խոստովանի: Եւ թէ Աստուած է միութեամբն, յայնժամ զաւրաւոր եւ տկար ոչ է, այլ միայն զաւրաւոր, եւ ոչ հաւասար կամ անհաւասար, այլ միայն հաւասար, եւ ոչ ապականացու եւ անապական, եւ ոչ Տէր եւ ծառայ, այլ Բանն Աստուած մարդացեալ մարմնովն է Տէր, եւ մարմնովն անապական, եւ մարմնովն Որդի Աստուծոյ, եւ մարմնովն հաւասար Հաւր, որպէս յայտնապէս ցուցանի ի գիրս Հարցմանց:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

«Յեպ ալսորիկ փօն էր հրէից. եւ ել Յիսուս լյերուսաղէմ» (Յովհ. Ե. 1):

Թէ վասն է՞ր միշտ ի տօնն երթայր: Առաջին՝ զի զփառս Աստուածութեան յայտնեսցէ ամենայն եկեղոցն եւ հաւատացեղոցն քարոզութեամբն: Բ.(երկրորդ)՝ զպատուէ միշտ զտօնս զի մի հակառակ կարծիցեն: Գ.(երրորդ)՝ զի պարզամիտ եւ անարատ ժողովրդոցն տեսանել եւ յսել տալ գարանհեղիսն եւ գարողութիւնն:

«Պրորբատիկէ» աւագանն «ոչխարաւ[յ]ին» կոչի ըստ յունաց ձայնին, զի շինեաց Սողոմոն զհինկ սրահն ի դուրս տաճարին, զի լուսացեն քահանայք զփորոտիս ողջակիզացն անդր եւ ասպ տարցեն յայրումն: Սոյնպէս «բեթհեզտայն» ըստ եբրա[յ]եց[ւ]ոցն «տուն ոչխարաց» ասի, վասն ասացեալ պատճառիդ իսկ Ոսկիաբերանն Յովհաննէս ողորմութեան իջումն ասէ կամ «հանգիստ», կարծեմ թէ այնպէս լսի ի յոյնքն: Վասն է՞ր ժողովէին անդ ակտայթէտքն. Ա.՝ վասն ողորմութեան, Բ. (երկրորդ)՝ վասն ջրոյն շարժման, զի ամենայն ամի իջանէր հրեշտակն եւ շարժէր զջուրն եւ որ յառաջ անկանէր ի ջուրն, առողջանայր ի միազգ ցաւոց: Թէ վասն է՞ր լինէր այն, ասեն վարդապետք՝ Ա. զի Իսրայէլ ոչ ունէր յայնմ ժամանակի մարգարէս, զի բժշկէին ակտաժետքն որպէս եղիայիւ եւ եղիսէիւ, զայս նոցա ի սփոփումն եւ ի բժշկութիւն շնորհաց նոցա Աստուած: Բ.(երկրորդ)՝ ասեն ըստ պատմութեան, թէ անդ էր փայտ խաչին Քրիստոսի եղեալ, ըստ ոմանց թէ Սողոմոն եղ եւ այլք, թէ յետո[յ] քահանայքն եղին, զի ձգեալ էր ի դուրս տաճարին եւ վասն զարդու փառաց փայտին այն, զի մերձեալ էր ժամանակ բեւեռեալ ի նմա փրկչին եւ Աստուծոյ, որպէս հարսն, զի զարդարեն ի ժամանակս պսակելոյն, վասն այն իջանէր հրեշտակն եւ կատարէր զբժշկութիւնն: Գ.(երրորդ)՝ զի օրինակ էր այն աւագանիս մերոյ ըստ կրկին եղանակի. Ա.՝ զի որպէս այն աւագան մաքրէր զմարմնո[յ] առողջութիւն ի ցաւոց, յասպէս եւ մերս աւագան՝ մաքրէ զհոգիս եւ զմարմին ի սկզբնական եւ ի ներգործական մեղաց: Բ.(երկրորդ)՝ զի նայ ի ձեռն հրեշտակին իջման մաքրէր: Այսպէս եւ մերս՝ ո՛չ միայն լոկ ջուրն, այլ իջումն Հոգւոյն Սրբո[յն]:

Նաեւ մերս բարձրագոյն ունի զխորհուրդ քան զայն: Ա.՝ զի անդ հրեշտակ իջանէր, որ էր ծառա[յ] եւ սպասաւոր: Իսկ աստ՝ Տէրն հրեշտակաց Բ.(երկրորդ)դ՝ զի անդ ախտքն արգել լինէր բժշկութեանն: «Մինչ ես դանդաղիմ (այսինքն՝ դեղեւիմ եւ սողամ), այլ ոք քան զիս յառաջագոյն իջանէ»: Իսկ աստ՝ «որք կամին, սրբին»: Գ.(երրորդ)դ՝ զի անդ մի ոմն սրբէր եւ աստ՝ աշխարհս ամենայն: Դ.՝ անդ առողջ արար միո[յ] ցաւո[յ], աստ՝ մաքրութիւն բոլորին: Ե.(հինգերորդ)դ՝ անդ ի տարին Ա. օր, իսկ աստ՝ յամենայն աւուր հնար է, որք ոչ են մկրտեալ:

Թէ վասն է՞ր յաւուր շաբաթու բժշկէր Քրիստոս:

Վասն Դ. պատճառի. Ա.՝ զի ժողովուրդն յայնմ առուր շաբաթա-
նայր ի գործո[յ] եւ հաւաքէր ի տաճարն եւ առնէր սքանչելիս ի
հաւատալ նոցա եւ փառաւորել զԱստուած: Բ.(երկրորդ)դ՝ զի ու-
սուսցէ, թէ ի բարի գործոց ոչ է պարտ դատարկանալ, այլ ի հարէ,
որպէս ասէր ինքն Յիսուս, թէ «Անգեալ ի խորխորատ էշ կամ եզն
ո՞չ (հանիցէր կամ կապեալ անասնոց ո՞չ փանիք եւ փայք ջուր եւ խոր)» (հմմր.
Մաթթ. ԺԲ. 11): Գ.(երրորդ)դ՝ զի լուծանելոց էր զհինն եւ տալոց էր
նոր օրէնս մեզ ի վերայ հնոյն: Դ.(չորրորդ)դ՝ զի ցուցէ, թէ ինքն է
Աստուած եւ ոչ հարկ օրէնք ի վերայ նորայ, զի «Շաբաթ վասն մար-
դոյ եղև եւ ոչ վասն Աստուծոյ» (հմմր. Մարկ. Բ. 27): Վասն այն ասէր՝ Տէր
է որդի մարդո[յ] եւ շաբաթու (հմմր. Մարկ. Բ. 28): Եւ յորժամ հար-
ցանէին եւ հալածէին զՅիսուս վասն գործոյ շաբաթուն (տեսն Յովհ.
Ե. 16): Պատասխանէր. «Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, եւ ես գործեմ» (Յովհ. Ե.
17): Քանզի ո՛չ ասաց, թէ ոչ գործեմ, այլ թէ գործեմ որպէս Հայր
իմ. «Զի Հայր իմ եղ ձեզ պահել զշաբաթս եւ ինքն միշտ նախախ-
նամէ եւ յառուր շաբաթու որպէս որ ծագէ զարեգակ եւ զլուսինն եւ
զաստեղս եւ զերկիրն շրջեցուցանէ զանձրեւ, զձիւն հեղու, զաւդտ
սփռէ հողմոց շարժել տա[յ], գետոց ընթանալ տա[յ], աղբերաց բը-
խել տա, գտերմանիք բուսուցանէ, զանասունս դարմանէ, զծնունդս
յորովայնին ստեղծանէ, զհոգին եւ զմարմինն շողկապէ եւ զայլ
ամենայն արարածս նախախնամէ, այսպէս ասէ, եւ ես նախախնա-
մեմ եւ առնեմ զգործս Հօր իմոյ, զի Աստուած եմ: Տե՛ս եւ զայս, զի
յորժամ վասն աշակերտացն հրէայքն չարախօսէին առ Քրիստոս,
թէ անցանեն զօրենքն, զի ի շաբաթու հասկ փշրէին (հմմր. Մաթթ.
ԺԲ. 1, Մարկ. Բ. 23, Ղուկ. Զ. 1): Վկա երբր զԴաւիթ, զի թէպէտ մարգարէ
էր, թագաւոր եւ արդար, սակայն մարդ էր, որպէս առաքեալքն,

զծառայն ծառայակցացն վկա եբեր, իսկ յորժամ զինքն զՔրիստոս հալածէին վասն գործոյ շաբաթուն, զկա իւր զՀայր բերէր, վասն զի Աստուած էր՝ համազաւր Հաւր:

«Հայր իւր կոչէր զԱստուած, եւ հաւասար առնէր զանձն Աստուծոյ] (տե՛ս Յովհ. Ե. 18): Տե՛ս եւ զայս հրէայքն հակառակ Քրիստոսի Աստուծոյ եւ թշնամիք, համարէին զՔրիստոս ըստ իւրոյ բանի, թէ հաւասար է Աստուծոյ եւ վասն այն խնդրէին սպանանել (տե՛ս Յովհ. Ե. 18): Եւ սորա, որ անուամբ միայն ասին քրիստոնեայք, յերկուս բաժանեն զմի Քրիստոսն, որք քան զհրեայսն անարգ են եւ վատթարք:

41. ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆ Ի ԾՆԷ ԿՈՒՐԻՆ

Յովհաննէս Թ. 1-41

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՆԵՅԻ
(Գլուխ I.)

Եւ յանցանելն ետես այր մի կոյր ի ծնէ, եւ հարցին ցնա աշակերտքն եւ ասեն. Վարդապետ, ո՞յր վնաս է, սորա՞, թէ հաւր եւ մաւր իւրոյ, զի կոյր ծնան (հմմտ. Յովհ. Թ. 1):

Աղանդ է յառաջին իմաստասիրացն, զի ասացին, եթէ հոգիք մարդկան յառաջագոյն քան զմարմինս եղեն, եւ յառաջագոյն քան զգեներուն զմարմինս յանցեան, որպէ՛ս] եւ մեք զսատանայ ասեմք մեղանչել յԱստուած, եւ իւրաքանչիւր հոգի ըստ յանցանացն եւ ի մարմինս մտանէ եւ տանջի, որ սաստկապէս մեղաւ՝ ի խեղս եւ յարատաւորս եւ ի ցաւազնոտս, եւ ի նոյնախիսս մտանէ, զի առաւելագոյն տանջեսցի, իսկ որ չափաւորապէս յանցեաւ, ի յառողջ եւ յանարատ մարմինս, զի չափաւորապէս տանջեսցի: Զայս պատճառ ասեն արտաքինք կուրութեան մարմնոց, ցաւազնութեան եւ այլոց արատոց, որ ի մարմինս լինի մարդկան. զայդ հեթանոսաց մանկունքն իմաստասիրացն, մանաւանդ թէ յիմարաց ցնորեցան խաբեալք ի սատանայէ: Իսկ Հրէայն՝ վասն զի միայն գրոյն ծառայէ, որ սպանանէ, յաղագս ասելոյն Մովսէսի՝ «Ես եմ Աստուած, որ հապուցանեմ զմեղս ծնողացն յորդիս, մինչեւ յերրորդ ազգս այնոցիկ, որք ապրեանն զիս» (հմմտ. Ելից, Ի. 5), արդ զայս ասացեալ Մովսիսի, կարծեցին, եթէ յաղագս յանցանաց հարց տանջին որդիք. վասն այսորիկ հարցին աշակերտքն զՔրիստոս՝ եթէ սա՞ մեղաւ, այսինքն՝ հոգի՞ սորայ մեղաւ, եւ զգեցաւ զայսպիսի մարմին, եթէ ծնա՞ւղք սորա մեղան, եւ սա տանջի, ըստ իմանալոյն Հրէից զգիրն միայն, եթէ մեղք հարցն յորդիսն անցանեն: Իսկ ասէ Սաղմոսերգուն (Սաղմ. ՃԸ. 14), յոր հանգչէր աշակերտն ուսեալ զգաղտնի զխտութեանն եւ զիմաստութեանն Քրիստոսի զխորհուրդս:

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

«Մինչդեռ անցանք, երես կոյր ի ծնէ մի» (տե՛ս Յովհ. Թ. 1):

Յոյժ զհարացան հրէայքն ընդ փրկչին, յորժամ լուան, թէ «Յառաջ քան զյիսուս Արքայսմուն եմ ես» (Յովհ. Ը. 58) եւ խորհեցան փութալ ի սպանումն: Ապա այնուհետեւ կենարարն յարդարեաց զկուրին պատահումն, զի ամենեւին հարթ հաւասար զայտիցն եւ տեսանելեացն տեղիսն եւ դատարկ յամենայն կազմածոյ անաւթիցն, զի յորժամ աստուծային զաւրութեամբն զնա բժշկեացէ, ցուցցէ զինքն ստեղծիչ Ադամայ: Ընդ է՞ր ոչ բանիւ բժշկէր որպէս զանդամւոյծն: Զի անդ ասաց «Արի, առ զմահի՞նս քո եւ գնա» (Յովհ. Ե. 8): Իսկ աստ թքանէր ի գետինն եւ կաւ արարեալ ծեփէ զաչս կուրին՝ նշանակելով զինքն գոլ արարիչ Ադամայ, որ զպակասութիւն ի բնութեանս Ադամայ նոյն ի նորին նիւթոյ գոյացուցանէ, ուստի զԱդամ ստեղծ եւ յայտ արասցէ այնու քան զԱբրահամ յառաջ գոլ:

Հարցին աշակերտք. «Ռաբբի, ո՞ր վնաս է, սմա՞, թէ՞ հաւր եւ մաւր իւրոյ» (տե՛ս Յովհ. Թ. 2):

Վասն է՞ր հարցին, զի յորժամ բժշկեաց զանդամւոյծն ասաց ցնա. «Առողջացար մի՛ մեղանչէր» (հմմտ. Յովհ. Ե. 14): Յայնմանէ կարծէին նոյնպէս լինել եւ ոչ գիտացին, թե վասն գործոյն Աստուծոյ, որ յայտնելոց էր ի նմա, եղեւ պատճառ կուրութիւն առնն:

«Ետես այր մի կոյր ի ծնէ»:

Զի ցուցցէ, թէ ո՞չ կոյրն մաղթեաց բժշկել զնա, այլ Յիսուս խորհեցաւ ի նա: Եւ աշակերտքն ի հայեցուածոյն գիտացին, թէ կամի բժշկել զնա, վասն որոյ հարցին, թէ՞ «Սորա՞ է վնաս, թէ՞ զինքն ասիցէ պատճառ կուրութեան իւրոց»:

«Հարցին զնա աշակերտքն եւ ասեն. “Ռաբբի, ո՞ր վնաս է, սորա՞, թե՞ հաւր եւ մաւր իւրոյ զի կոյր ծնաւ”» (Յովհ. Զ. 2): Զիւրաքանչիւր հոգի ըստ յանցանացն ասեն, ի մարմինն մտանէ եւ տանջէր, որ մեղաւ սաստկագոյն ի խեղս, յարատաւորս, ի ցաւազնոտս եւ ի նոյնպիսիս զի առաւելագոյն տանջիցի: Իսկ չափաւորապէս յանցեաւ, յառողջ եւ յանարատ մարմինս, զի չափաւորապէս տանջեցին: Զայս պատճառս ասեն, արտաքին կուրութեան ի մարմնոյ ցաւազնութեան եւ այլոյ արատի, զայդ հեթանոսաց մանկունքն յիմաստասիրաց մանաւանդ թէ յիմարաց այսմ իրաց ցնորեցան: Իսկ հրեայն վասն զի միայն գրոյն ծառայէ, որ սպանանէ, յաղագս Մովսէսի ասելոյն՝ «Ես եմ Աստուծոյ, որ հապուցանեմ զմեզս ծնաւոց, յորդիս մինչեւ յերրորդ

ազգս այնոցիկ, որ ասեանս զիս» (հմմտ. Ելից Ի. 5): Զայս ասացեալ Մովսէսի, կարծեն, թէ վասն տանջանաց հարցն տանջին որդիք: Յաղագս այնորիկ հարցին աշակերտքն՝ սա՞ մեղաւ, այսինքն՝ հոգի՞ սորա, զի զգեցաւ զայսպիսի մարմին, թէ՞ ծնաւդք սորա մեղան եւ սա տանջի: Ըստ իմանալոյ հրէից զգիրն միայն, թէ մեղք հարց յորդիս անցանեն: Ասիցեն աշակերտքն ցնա. «Զիա՞րդ դորա է, զի՞ ոչ է մարդ մարդոյ մեղանչել նախքան զծնանելն, թէ՞ մաւր եւ հաւր դորա»: Իսկ թէ ասիցէ ծնաւդացն է վնաս, ասիցեն՝ «Դորա զի՞նչ մեղ է թէ ծնաւդքն յանցեան զպատուիրանաւն Աստուծոյ», որպէս Դաւիթ ասէ, «Որպէս արդար ես ի բանս քո եւ յաղթեսցես ի դատիլն քում» (տե՛ս Սաղմ. Ծ. 6): Մի արդեւ՞ք վասն այնորիկ մեղաւ Դաւիթ, որպեսզի արդարացուցէ զԱստուծոյ ի դատաստանի, այլ զի կանխագէտ է Աստուծոյ. ասաց զայս, թէ նախքան զմեղանչելն իմ տեսեր զիս եւ ոչ պատճեցեր:

ՍՏ Աղանդէ այս առաջին իմաստասիրացն, թէ հոգիք մարդկան յառաջ քան զմարմինս եղեն, եւ նախքան զգեցնուլ զմարմինս յանցեան, որպէս եւ մեք զսատանայ ասեմք մեղանչել յԱստուծոյ: Իսկ պարտ է գործել զգործս Աստուծոյ: Զհաւասարութիւն առ հայր յայտնէ առնէ, զի Աստուծոյ գործ այն ի հողոյ մարմին զարդարել:

ԵՓ «Մինչդեռ ար կայ» (տե՛ս Յովհ. Թ. 4), այսինքն՝ մինչդեռ ընդ ձեզ եմ, զժամանակ մարդեղութեանն ասաց:

ՈՍ Զնշանս ասաց զհրաշագործ, որով հաւատան մարդիկ եւ հետեւին գործոց բարեաց, զի այս է ժամանակ գործելոյ մինչ կենդանի եմք:

«Գայ գիշեր յորում ոչ որ կարէ գործել» (տե՛ս Յովհ. Թ. 4):

ԵՓ Իսկ յետ ամբառնոյոյ որդոյն Աստուծոյ եւ դուք լոյս եք յաշխարհի. մտեք առ Աստուծոյ եւ մոլթն լինի եւ խափանումն նշանաց վասն անհաւատութեան բազմաց կամ վախճանին գիշերէ ոչ որ կարէ գործել:

«Մինչդեռ յաշխարհի եմ, լոյս եմ աշխարհի» (Յովհ. Թ. 5):

Որպէս արեգակն յորժամ ծագէ եւ իւրաքանչիւր ումէք առաջնորդէ ի լոյս, նոյնպէս եւ հաստատելոցն Քրիստոս, ոչ միայն զպապականութիւն անաւթոցն ստեղծագործէ, այլեւ տեսանող զաւրութիւն

շնորհէ, զի ցուցցէ զինքն հոգւոց եւ մարմնոց արարիչ եւ այսու հաստատէ զբանն իւր յառաջ քան զլինելն Աբրահամու:

«Զայս իբրեւ ասաց եթուք ի գերին՝ եւ արար կաւ» (Յովհ. Թ. 6):

ԵՓ Արար աչս ի կաւոյ անտի եւ ծագեաց լոյս ի հողոյ անտի որպէս ի սկզբանն հրամայեաց լուսոյ եւ ի խաւարէ անտի ծնաւ:

Նոյնպէս եւ յայսմ վայրի արար. ստեղծ կաւ, ելից զպակասութիւն ստեղծոյն, զի յայտարացէ թէ այն, որ ելից զթերութիւն բնութեանն, նա արար զմարդն առաջին: Զի ոչ կամեցան հրէայքն հաւատալ, թէ յառաջ էր նա քան զԱբրահամ, հաւանեցոյց զնոսա գործովքն. զի ահաւասիկ զպակասութիւն մարմնոյ ելից ի հողոյն երկրէ: Զի կշտամբեացէ զայնոսիկ, որք ասեն ի չորից կողմանց զմարդն զի ի մի տեղւոյ առ զհողն յերկրէ եւ կազմեաց զպակասութիւն անդամոցն: Զայս վասն աւգտութեան նոցա արար, քանզի նշանքն յորդորէին զնոսա հաւատալ: Հրէայքն, ասէ, նշան խնդրէին, ոչ ջրով արար կաւ, այլ ի թքոյ, զի մի հրէայքն ասասցեն, թէ ջուրն Սելովմայ շնորհեաց նմա բժշկութիւն եւ ոչ ի ձեռն հրամանի, այլ զնիւթն յարգարեաց:

ԵՓ Արդ թուքն, որ եղեւ բանալի աչաց փակելոյ եւ զբիւր աչաց, ջուրն բժշկեաց եւ ի մէջ ջուրց մերձեցոյց զսրբութիւն իւր առ պակասութիւն: Զի յորժամ թքիցեն ընդ երեսս նորա կշտամբեալ յանգիմանեացէ զնոսա աչք կուրին, որ բացաւ թքով նորա:

«Ծեփեաց գկան ի վերայ աչաց կուրին» (Յովհ. Թ. 6):

Ի լրումն բաւանդակ գործարանաց, որք անտեսանելեացն, զի յորժամ հարցանելով երթայ ի մէջ մարդկան, թէ ուր է Սելովմա: Հարցցեն եւ նոքա զնա եւ ուսանիցին ի նմանէ, ասեն ցնա, երթ եւ զնացին այլք տեսանել, թէ արդարեւ բանայցեն աչք նորա, ձգեալ երթային յայտնապէս ականինք զկնի կուրին, որ տեսանէր ի ներքոյ հոգւոյ աչաւք: Զգեալ տանէր ի ծածուկ կոյրն զականիսն, որ կուրացեալ էին ի ներքոյ:

«Ասէ ցնա. “Երթ լուա յաւազանի ի Սելովմայ”» (Կեն Յովհ. Թ. 7):

Զի յորժամ առաջի ամենեցունց զաչս կուրին կաւով ծեփեաց եւ հրամայեց ի Սելովմա երթալ: Տե՛ս, թէ որքան սքանչումն զնոսա ունէր թէ զինչ արդեւք լինիցի, վասն որոյ բազումք զհետ կուրին չոգան՝ տեսանել զոր արար Յիսուս, զի այնպէս հռչակեցաւ գործն: Եւ նա յայն սակս ի Սելովմա առաքէր ի տեղի բժշկութեանն, քանզի նոքա հակառակ զնա աւերինացն ասէին: Եւ կուրին եւս առաւել էին հաւատք, յորժամ աչաւք ծեփելեաւք զնայր երկակի յոյս եւ կասկած ի մտի ունելով, զի ոչ թէ Սելովմա եբաց զաչս կուրին, որպէս ջուրքն Յորդանանու սրբեցին զՆէեման, այլ հրաման մարգարէին բժշկեաց (Խմմր. Դ. Թագ. Ե. 10-14): Նաեւ ջուրքն քաւութեան ոչ եթէ նոքա սրբեն այլ անուն երրորդութեանն, որ ի վերայ նորա լինին քաւիչք մեղաց մերոց: «Զիա՞րդ բացան աչք բո: Եւ նա ասէ. Այր մի որում Յիսուսն ասեն, կաւ արար՝ եւ ծեփեաց զաչս իմ» (Կեն Յովհ. Թ. 10-11): Լուացան զկաւն յաչաց անտի իւրոյ եւ երեւեցաւ նմա: Լուացին նոքա զկուրութիւն իւրեանցն սրտից, եւ երեւեցաւ լոյսն նոցա, զի յորժամ զաչս բանայր տէր մեր, յանժամ զկուրաց բազմաց բանայր ի ծածուկ եւ կոյրն շատատէս վաճառ եղեւ Տեառն մերոյ, զի նովաւ վարեցաւ Տէր մեր եւ զկոյր բազումս ի կուրութենէ սրտից բժշկեաց: Զի ծածկեալ էին ի փոքր բարբառ նորա, գանձք մեծա՝ մեծք եւ նկարեալ էր գործ բժշկութեան նորա խորհրդով, թէ որդի է մեծք եւ նկարեալ էր գործ բժշկութեան նորա խորհրդով, թէ որդի է նա արարչին: Որպէս զի մի ոք կարծիցէ արուեստ բժշկութեան, այլ առեալ զգաւրութիւն Աստուծոյ, յղեաց զնա լուանալ, , զի ցուցցէ, թէ ոչ երկմտեր վասն նորա բժշկութեան եւ հարցանելովն յերթալն քարոզեացէ զիրան եւ երեւեցին նորա հաւատքն:

«Ածին առ փարիսեցիսն զնա, որ երբեմն կոյրն էր» (Յովհ. Թ. 13):

Զի ի նոցանէ լսիցեն զգատատանն թէ զինչ պարտ է առնել, յորժամ գիտաց այրն, թէ չարութեան եւ նախանձու են հարցուածքն եւ կամէին պատճառս ինչ ի վերայ գտանել, ապա ոչ զանունն ասէ, այլ՝ «Կաւ եղ ի վերայ աչաց իմոց, - ասէ, - եւ լուացայ՝ եւ փեսանեմ» (Յովհ. Թ. 15): Եւ ոչ ճառեաց, թէ ի Սելովմա, ուրեմն հաստատուն ունէր ի մտի զերախտիքն եւ նոքա եւս կամէին պատճառս լսել ի յառնէն:

«Ասեն ոմանք ի փարիսեցւոցն. Ոչ է այրն այն յԱստուծոյ, զի զշարաթս ոչ պահեաց» (Յովհ. Թ. 16):

Թողին զայն, որ բժշկեացն, եւ սկսան եպերել զկաւն առնել ի շաբաթու: Հարցին զնա ո՛չ ստուգութեամբ, այլ ասացին նմա իբրեւ զայն, որ երեսունեութամեա անդամալոյծն: «Ո՞վ հրամայեաց քեզ, ասեն, առնուլ զմահիւս քո» (հմմտ. Յովհ. Ե. 12) եւ ոչ ասացին, թէ՛ «Ո՞վ բժշկեաց զքեզ», նոյնպէս եւ յայսմ վայրի, որ առանց կաւոյն, նախանձեցան ընդ նմա ի ժամանակին իբրեւ բժշկեաց ի շաբաթու զայրն ջրգողեալ, ձայնիւ միայն, բանիւ պարզեցաւ նաեւ յըստակեցաւ: Արդ որ խաւսի՝ զշաբաթս լուծանէ՞, ըստ նոցա բանիցն, այո՛: Թէ այս այդպէս իցէ, ո՞վ շատ ելոյծ զշաբաթս, փրկէի՞ն մեր, որ բժշկեաց, եթէ՞ նոքա, որ նախանձու խաւսեցան ի վերայ բարերարին իւրեանց: «Այլ նորա ասեն, զիա՞րդ կարէ մարդ մեղաւոր՝ այսպիսի նշանս առնել» (տե՛ս Յովհ. Թ. 16): Պատառեցան ոմանք ի նոցանէ եւ կամէին ըմբերանել, զի վկայութիւն տացէ կոյրն, որ փորձ առեալ էին զաւրութեան նորա: «Ասեն ոմանք ցկոյրն. Դու զի՞ ասես վասն նորա [զի երաց զաչս քո]» (տե՛ս Յովհ. Թ. 17): Զի երկուս բաժանեցաւ ամբոխն, աւետարանիչն ցուցանելով վասն նորա, սակս որոց հերձուած լինէր ի մէջ նոցա, «զի երաց զաչս քո» ասել կամէին կախարդութեամբ արար որպէս այլու՞մ ժամանակի Բէեղզբեռուղաւ հանէ դա զգեւս: Այլ որ զնոյն կարէին աստ ասել, այլ ասէին՝ զշաբաթս լուծանէ՞:

«Եւ նա ասէ, եթէ մարգարէ է» (Յովհ. Թ. 17):

Տե՛ս զտնանգին իմաստութիւնն ի պատասխանոյն ոչ զարհուրեցաւ:

«Ոչ հաւաքացին հրէայքն թէ կոյր էր եւ բացաւ, մինչեւ կոչեցին զծնաւոյս բացելոյն» (տե՛ս Յովհ. Թ. 18):

Թերահաւատ էին, թէ չէր կոյր ի սկզբանէ, թէրեւս կարացեն պատճառ եւս գտանել, որով կարացեն սուտ առնել եւ ոչ կարէին ծածկել զմեծաւքանչ նշանսն: Վասն այնորիկ ակամայ ցուցանէին զփառաւորեալն: «Հարցին զծնաւոյսն, սա է որդին ձեր. զիա՞րդ տեսանէ: «Մեր ոչ զիտեմք. ցղա իսկ հարցցուք ինքնին ի չափ հասեալ է» (տե՛ս Յովհ. Թ. 19, 21):

Վասն երկիւղին հրէից՝ կրկին հարցանեն եւ նա ասէ. «Այժմ ասացի ձեզ» (Յովհ. Թ. 27):

Տե՛ս զհամարձակութիւն կուրին: Տկար է ստութիւն առ ճշմարտութիւն, ոչ առ ուսանել հարցանէք, հեզնեաց եւ ձաղկեաց զնո-

սա, վասն այնորիկ կամեցաւ մխիթարել զնա Տէր մեր եւ խաւսել ընդ նմա. «զի՞ կամիր միտսեզամ լսել. մի՞թէ՛ եւ դուք կամիր աշակերտել նմա» (Յովհ. Թ. 27):

Գիտէր, եթէ չարութեամբ է քննութիւն նոցա, եցոյց նոցա զիւր յաւժարութիւն առ Քրիստոսի աշակերտութիւնն, իսկ զնոցայն կարճեաց զհարցուածն, զի յանդիմանութեամբ ետ զպատասխանին: «Գիտեմք զի Աստուծո՞ մեղաւորաց ոչ լսէ» (Յովհ. Թ. 31):

Որպէսզի ասիցէ, թէ ոչ ես միայն գիտեմ, այլեւ՝ դուք եւ ամենայն ոք, վասն զի գիտէր, թէ Յիսուս էր, որ բժշկեաց զնա եւ զնոսա ըմբերանեաց եւ համարձակութեամբ խաւսէր:

«Յաւիտենից որ ոչ լուաւ՝ թէ բացան աչք կուրի ի ծնէ կոյր ծնելոյ» (տե՛ս Յովհ. Թ. 32):

Խորամանկքն իմացան, թէ զՔրիստոս խոստովանի, թէպէտ եւ ոչ յայտնապէս ասաց, թէ ոչ էր այրն այն յԱստուծոյ, ո՛չ կարէր առնել նշանս եւ ո՛չ հաւատացին, այլ պատասխանի իսկ ետուն: «Ի մեղս ամենեւին ծնեալ ես, եւ վարդապետ լինիս մեզ» (տե՛ս Յովհ. Թ. 34):

ՅԱստուծոյ զնա խոստովանելովն յաղթեաց նոցա՝ ի մեղս հաստատեալ զնախանձն եւ զատելութիւն հրէիցն, հաստատեալ զանդառնալի չարութիւն նոցա նշանակեաց. «Եւ հանին զնա արքաքս» (Յովհ. Թ. 34): Յանձն առ ելանել ի տաճարեն եւ հաստատուն եկաց ի ճշմարտութեանն: Որչափ ապա եւ մեք որ այնչափ ժամանակ ի հաւատս կացեալ որ զանճառ խորհուրդս մեզ երեւցոյց:

«Լուաւ Յիսուս եթէ հանին զնա արքաքս» (Յովհ. Թ. 35):

Վասն զի ոչ պարտեցաւ ի հրէիցն եւ ոչ զանգիտեաց, ապա յայտնէ կենարարն զինքն հարցանելով. «Դու՞ հաւաքա՞ս յորդին Աստուծոյ» (Յովհ. Թ. 35): Որպէս ոմանց ի հ[ր]էիցն ասաց. «Թէ ոչ էր այրն այն յԱստուծոյ, ոչ կարէր այնպիսի նշանս առնել» (հմմտ. Յովհ. Թ. 33): Նմին վասն յԱստուծոյ, ոչ կարէր այնպիսի նշանս առնել: «Եւ ոչ Տէրն ասաց, թէ հաւատաս յայն որ կաւով զաչս քո ծեփեաց, եւ ոչ Տէրն ասաց, թէ հաւատաս յայն որ կաւով զաչս քո ծեփեաց, զի գիտէր զսրտի նորա ծածուկսն եւ տեսութեանն միայն ցանկայր՝ ասելով «Տէր, ով է եւ ոչ քննութեան կարաւտացաւ, այլ հաւատամ, ասէ, Տէր» (հմմտ. Յովհ. Թ. 38): Անդ գործոցն հաւատաց եւ աստ բաասէ, Տէր» (հմմտ. Յովհ. Թ. 38): Անդ գործոցն հաւատաց, «եւ երկիր եպագ նմա» (Յովհ. Թ. 38): Նիցն զսերտ հաւատսն յայտնեաց, «եւ երկիր եպագ նմա» (Յովհ. Թ. 38): Զերախտաւորութիւնն բացայայտեաց որ լուսաւորեացն զնա ցուցանելով զչնորհակալութիւն երկիր պագանելով:

«Եւ ասէ Յիսուս. Ի դարաստանս եկի յաշխարհս յայս» (Յովհ. Թ. 39): Այնպէս դատեցան հրէայքն հանել արտաքս զնա ի տաճարէն վասն վկայութեանն զոր վկայեաց ի վերայ Քրիստոսի, զի ցուցցէ զինքն լինել դատաւոր ի վերայ նոցա, թէ որպէս զայրն հանէք արտաքս ի տաճարէն, ելցէք եւ դուք յերկնից արքայութենէն. «զի որք ոչ տեսանեն՝ տեսցեն, եւ որք տեսանեն՝ կտրասցին» (Յովհ. Թ. 39): Զի որպէս ի ձեռն մարդոյդ աչաց հոգևով լուսաւորեցար նոյնպէս զազգն հեթանոսաց լուսաւորեցից հաւատովն որ յիս, զի դու պատկեր եղեր նոցա, այլ հրէիցն ո՛չ երեւի կշտամբութիւնն իւրեանց, թէ վասն աչաց կուրաց որ բացանն ասաց նոցա առ կոյրն, զի տեսին զնա մարմնապէս եւ առականիսն զի ոչ երեւէր նոցա հոգեպէս:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ

Վասն ի ծնէ կտրին

Իններորդ գլուխ է ըստ կարգի եւ հինգերորդ ըստ հապորի

Բան. «Եւ մինչդեռ անցանէր» (Յովհ. Թ. 1):

Մեկնութիւն. Նախ՝ Քրիստոս բանիւ եցոյց, թէ վարդապետութիւն նորա լուսաւորիչ է, աստ զսոյն ցուցանէ զգալի նշանաւ: Դարձեալ՝ յորժամ վարդապետեաց, թէ յառաջ քան զլինելն Աբրահամու եմ, այժմ գործով զնոյն հաստատէ: Եւ գիտելի է, զի որ ոք հաւասարի Աստուծոյ, որպէս զԱստուած պաշտաւն ընդունելով՝ Աստուած է, իսկ Քրիստոս հաւասարի Աստուծոյ պաշտաւն ընդունելով, ապա ուրեմն Աստուած է Քրիստոս:

Եւ զի Քրիստոս հաւասար Աստուծոյ պաշտաւն ընկալաւ, ցուցանէ աստ չորս կերպիւ. նախ՝ որ զծնէ կոյրն լուսաւորեաց: Երկրորդ. զհաւատ նորին խնդրելով, յորժամ եհարց. «Դու հաւարա՞ն յՈրդին Աստուծոյ» (Յովհ. Թ. 35): Երրորդ. աստուածային որդիութեամբն, որ Քրիստոս վասն ինքեան վկայեաց, թէ՛ ես եմ: Չորրորդ. կուրին երկրպագութեամբ:

Իսկ այժմ սկիզբն առնէ առաջնոյն՝ ասելով. «Եւ մինչդեռ անցանէր [եպես] այր մի կոյր» (Յովհ. Թ. 1): Եւ ճառս այս յերիս բաժանի. առաջին՝ նախադրութիւն առնէ վասն սքանչելեացն: Երկրորդ. զնէ զլինելն լութիւն սքանչելեացն, անդ. «Զայս իբրեւ ասաց, եթուք ի գետինն» (Յովհ. Թ. 6): Երրորդ. գրէ զստուգութիւն սքանչելեացն, անդ. «Իսկ դրացիքն, եւ որոց տեսեալ էր զնա» (Յովհ. Թ. 8):

Եւն զառաջինն ասէ. «Մինչդեռ անցանէր», որպէս ասացաւ ի վախճան միւս գլխոյն. «Եւ Յիսուս ի փաճարէն» (հմմտ. Յովհ. Ը. 59), եւ մինչդեռ ելեալ էր եւ անցանէր, ետես զկոյրս զայս, որ անդ նստէր, զի մուրացիկ էր եւ ողորմութիւն խնդրէր, որք ի տաճարն ընթանային:

Վասն աղքատաց

Լինի աստ կրկին հարց. Առաջին. վասն է՞ր կաղք եւ կոյրք նստէին մերձ տաճարին:

Պատասխանի. Վասն երից. նախ՝ զի անդ ողորմութիւն բազում լինի վասն գնացողացն: Երկրորդ. զի առ Դաւթիւ ասացաւ. «Կաղք եւ կոյրք մի մտցեն ի տուն Տեառն» (Բ Թագ. Ե. 8), յորժամ ընդդիմացան նմա յեբուսացիքն: Երրորդ. յաւրինակ նորոյս, զի հոգևով կաղք եւ կոյրք արտաքսին յեկեղեցւոյ:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր կաղք եւ կոյրք մուրացիկ լինին:

Պատասխանի. Վասն երից. նախ՝ զի պակասէ գործիքն, որով զպէտան գտանէ, վասն որոյ մուրայ եւ գտանէ: Երկրորդ. մեզ պարտ է զպակասութիւն ընկերին լնուլ, զի հաւասարեացուք, եւ յորժամ ոչ կարեմք զպակասութիւն մարմնոյն լնուլ, զընչիցն լնուցումք: Երրորդ. յաւրինակ հոգով աղքատաց, զի պարտ է միմեանց աւգնել ուսմամբ եւ գործով:

Բան. «Եպես կոյր մի ի ծնէ» (տես Յովհ. Թ. 1):

Մեկնութիւն. Յատուկ եւ մի էր կոյրս այս վասն չորից. նախ՝ զի ի ծնէ կոյր էր եւ ոչ յետոյ պատահամբ: Երկրորդ. զի բոլոր գործարանք աչացն էր պակաս եւ ոչ մի մասն: Երրորդ. սա միայն ի փառս Աստուծոյ եղեւ: Չորրորդ. սա միայն բժշկեցաւ ի ծնէ կոյր:

Վասն աչաց եւ վասն զգայութեան աչաց

Եւ վասն զգայութեան աչաց երեք ինչ գիտելի է.

Առաջին. գիտելի է, զի եւթն գործարանք են աչաց. նախ՝ երակն լուսոյ: Երկրորդ. պտուղն սեւ, զի մի վնասեցի լոյսն: Երրորդ. սպիտակն, որ է ճրագու հովէ եւ բարեխառնող հրոյն: Չորրորդ. փառն մզղնաձեւ եւ թափանց: Հինգերորդ. բիբն, որ պահապանն է եւ սրբող փոշոյն: Վեցերորդ. արտեւանունքն, որ սրբէ զարտաւոր

եւ ուղիղ տեսցէ: Եւթներորդ. յաւնքն ի վերոյ, որ զքիրտն արգիլէ, եւ ապա կոկոնն ի մէջն, որ եմ տեսողական լոյսն՝ պահպանեալ ի նոցանէ:

Երկրորդ. գիտելի է, զի փոս է տեղիք աչացն, որպէս այլ զգայութեանցն. նախ՝ զի յարտաքին վնասուցն պահեսցին: Երկրորդ. զի տեւող լիցին եւ պատշաճ առ ի զգացումն:

Երրորդ. գիտելի է, զի դիրք աչաց ի վերոյ է քան զայլս. նախ՝ զի պատուական մասն է զվերին տեղին ընկալեալ, որպէս լուսաւորքն յերկինս: Երկրորդ. զի աչքն զհուրն զգայ, որ է վերնագոյն ի տաբերս, ալանջ՝ զաւղն, որի ներքոյ, բերանն՝ զջուրն ըստ կարգի, եւ շաւշափելիքն՝ զհողն, որ ի ներքոյ է այլոցն:

Իսկ որ ասէ. «Եփես կոյր մի», նախ՝ զի ետես զսքանչելիսն, որ նովաւ լինելոց էր: Երկրորդ. զթուլթեամբ ետես, զի բժշկելոց էր: Եւ աստ մարմնապէս կատարեցաւ բանն Քրիստոսի. «Որք ոչ տեսանեն, տեսցեն, եւ որք տեսանեն, կուրացին» (Յովհ. Թ. 39), թէպէտ հոգեպէս առ հրէայս եւ հեթանոսս իմացի:

Վասն հարցման աշակերտացն

Բան. «Ռաբբի, ո՞յր վնաս է» (Յովհ. Թ. 2):

Մեկնութիւն. Եւ աստ չորս ինչ հարցանելի է.

Նախ՝ վասն է՞ր հարցին աշակերտքն:

Պատասխանի. Նախ՝ զի գթութեամբ ետես Քրիստոս, իմացան զի բժշկելոց էր: Երկրորդ. զի թանձրամիտք էին նախքան զգալ Հոգւոյն Սրբոյ:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր պատճառ կուրուլթեան զմեղքն հարցին:

Պատասխանի. Նախ՝ զի Տէրն անդամալուծին ասաց՝ «Մի՛ եւս մեղանչեր», իմացան թէ եւ կուրուլթիւն սորա վասն մեղաց լինէր, կամ իւր, կամ վասն ծնողացն: Երկրորդ. զի լուեալ էին ի հրէիցն, թէ փորձութիւնք վասն մեղաց գայ, որպէս բարեկամքն Յոբայ ասացին (Յոբ. Ը. 3-4), վասն այն հարցանեն, թէ ո՞յր վնասու համար սա կոյր ծնաւ:

Երրորդ հարց. Զի՞նչ է կրկնաշաւիղ հարց:

Պատասխանի. Կրկին է հարց. նախ՝ ապացուցական, որպէս թէ՛ զի՞նչ է մարդ: Երկրորդ. տրամաբանական, որպէս թէ՛ աշխարհս

ապականացո՞ւ է, թէ անապական: Այս է կրկնադէմ հարց, որպէս այն ժամանակն ի ժամանակի է, թէ ոչ ժամանակի է: Իսկ պատասխանին Քրիստոսի յերկուց դիմացն հեռացոյց եւ զերրորդն ասաց:

Չորրորդ հարց. Զի՞նչ է պատճառ սոյնպիսի անկատար եւ խեղ ծնանելոյս:

Պատասխանի. Չորս ինչ. նախ՝ մեղք ծնողացն, զի երբեմն պատուհասէ զծնողս ի զաւակս իւրեանց ծննդեամբ եւ մահուամբ: Երկրորդ. անպատշաճութիւն նիւթոյ մաւրն: Երրորդ. զի սերմ առն ոչ լինի զաւրաւոր ի ձեւացուցանել զմարմին մանկան: Չորրորդ. ասեն՝ անյարմար ժամանակն: Եւ սոքա են պատճառ սերման ցորենոյ վասն բուսոց, եւ թէպէտ սոյնպիսի պատահմունք վերաբերին առ ստեղծեալ բնութիւնս, սակայն սոքա ներգործին նախախնամութեամբն Աստուծոյ, իսկ այս կուրիս վերաբերի առ աստուածային զաւրութիւն, որպէս ասէ.

Բան. «Այլ զի յայտնի լինին գործքն Աստուծոյ ի դմա» (Յովհ. Թ. 3):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ առ ի յայտնել զգործ աստուածային կարողութեան, իմաստութեան եւ ողորմութեան: Իսկ որ մեկնիչդ ասէ վասն կուրին եւ գործոցն Աստուծոյ, երեք մտաւք իմացիս. նախ՝ սոյնպէս, թէ զաւրութիւն Աստուծոյ ոչ եղեւ պատճառ կուրութեան նորա, այլ կուրութիւն եղեւ պատճառ զաւրութեան Քրիստոսի: Երկրորդ. թոյլ տալն եղեւ պատճառ կուրութեան եւ կամելն պատճառ սքանչելեացն: Երրորդ. գիտութիւն նախ էր քան զկուրութիւն, այլ ի գործոցն Քրիստոսի եղեւ լուսաւորութիւն:

Բան. «Եւ ինձ պարտ է գործել զգործս» (Յովհ. Թ. 4):

Մեկնութիւն. Պարտն ոչ ցուցանէ, թէ հարկիւ եւ բռնութեամբ ինչ առնէ, այլ զմիակամութիւն ընդ Հաւր ցուցանէ կատարեալ զլնուլն, ասէ, պակասութեան ստեղծուածոյն, եւ գործել՝ զգործակցութիւն եւ զհաւասարութիւն ընդ Հաւր:

Հոգեպէս ար եւ գիշեր

Բան. «Մինչ ար կայ» (Յովհ. Թ. 4):

Մեկնութիւն. Աւր կոչի ժամանակ մարդեղութեան Քրիստոսի ի վերայ երկրի վասն չորից. նախ՝ որպէս մերձաւորութիւն արեգականն տեւէ ի վերայ երկրի՝ աւր եւ տիւ կոչի, նոյնպէս մարմնով երեւելն Քրիստոսի արար աւր եւ լոյս շնորհաց: Երկրորդ. արեգակն չորս փոփոխմամբ կատարէ զաւր, նոյնպէս արեգակ արդարութեան՝ Քրիստոս. նախ՝ ծնաւ ի կուսէն, երկրորդ՝ մկրտեցաւ, երրորդ՝ քարոզեաց, չորրորդ՝ չարչարեցաւ եւ ապա համբարձաւ:

Երրորդ. երկոտասան ժամ է աւուր եւ երկոտասան առաքեալքն Քրիստոսի: Չորրորդ. աւրն ունի առաւաւտ եւ երեկոյ, եւ ծնեալ ի Հաւրէ Բանն յերեկոյացեալ ժամանակի մարդ եղեւ:

Բան. «Գայ գիշեր» (Յովհ. Թ. 4):

Մեկնութիւն. Իսկ գիշեր յետ համբառնալոյն եղեւ մեզ, թէպէտ խորհրդաբար ընդ մեզ է մինչ ի կատարած աշխարհի: Եւ սուրբքն անուամբն Քրիստոսի սքանչելիս կատարեն, այլ մարմնոյ երեւմամբ եւ զգալի բանիւ ոչ ուսուցանէ մեզ, սոյնպէս առաջի աւր Քրիստոս կոչեցաւ: Երկրորդ. աւրս այս նշանակ է զժամանակ ընտրելոցն, որ ի սկզբանէ աշխարհի մինչ ի վախճան, Իսկ գիշեր է դատաստանն մեղաւորաց վասն պակասութեան լուսոյն Աստուծոյ եւ տանջանաց դժոխոցն: Երրորդ. աւր է իւրաքանչիւրկեանք մարդոյ, եւ գիշեր է մահ նոցա, զի որպէս ի գիշերի ոչ ոք կարէ գործել, նոյնպէս յետ մահու ոչ ոք կարէ գործել բարիս, զի ոչ կարէ հաւատալ եւ ոչ ապաշխարել եւ այլն. «Զի ահա ժամանակ ընդունելի եւ աւր փրկութեան» (Բ Կորնթ. Զ. 2), ասէ առաքեալ: Եւ սոյնպէս բացայայտի, զի ի կեանս կարէ մարդ ապաշխարել եւ զբարիս գործել ինքեամբ եւ այլով, եւ յետ մահու հոգին ոչ կարէքաւել ինքեամբ, զի անցեալ է ժամանակն եւ փոխեալ որպիսութիւն իւր, այլ ի ձեռն այլոց կարէ ողորմութիւն գտանել յԱստուծոյ, որպէս ի ձեռն Սուրբ Եկեղեցւոյ եւ Պատարագաց, եւ յետ յարութեան ո՛չ ինքեամբ, եւ ո՛չ այլով, ո՛չ կարէ ապաշխարել, այլ դատապարտիլ: Չորրորդ. աւր եւ լոյս կոչի բարի գործք, ըստ այնմ. «Այնպէս լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան» (Մատթ. Ե. 16), իսկ գիշեր կոչի մեղքն, զի ի մէջ մեղաց գոլով ոչ ոք կարէ զբարիս գործել:

Այս չորս կերպիւս կոչի աւր եւ գիշեր հոգեպէս:

Բան. «Լոյս եմ աշխարհի» (Յովհ. Թ. 5):

Մեկնութիւն. Վասն վեցից ասէ. նախ՝ զի զբոլորս լուսաւորէ եւ ոչ զմասն: Երկրորդ. զի լոյս է բնութեամբ եւ ոչ լուսաւորեալ, որպէս առաքեալքն: Երրորդ. զի միշտ պատրաստ է լուսաւորել զմարդիկ, որքան կենդանի իցեմք: Չորրորդ. զի կրկին լուսաւոր է, այսինքն՝ վարդապետութեամբ եւ սքանչելեալք: Հինգերորդ. զխաւար մեղաց եւ անգիտութեան փարատէ: Վեցերորդ. ի գործս բարիս առաջնորդէ, որպէս յայտ է ի մեկնչէդ:

Վասն թրոյն եւ կառոյն

Բան. «Եթուր ի գեպինեւ արար կառ ի թրոյն» (Յովհ. Թ. 6):

Մեկնութիւն. Եւ ի վերայ այսմ բանի չորս ինչ հարցանելի է.

Առաջին. Զի՞նչ նշանակէ թուք եւ կառն:

Պատասխանի. Չորս ինչ. նախ՝ ցուցանէ զինքն Արարիչ գոլ Աղամայ, որ ի կառոյ ստեղծեաց: Երկրորդ. տեսողն մասն նշանակէ զհոգին Աղամայ եւ այլ գործարանք աչացն՝ զմարմինն, զի եւթ մասն է մարմնոյն, այսինքն՝ ոսկր, ջիւ, երակ, արիւն, միս, մորթ, մազն անդգայ ծածկոյթ: Երրորդ. թուքն զբանն ցուցանէ, որ եւ ի բերանոյ Հաւր եւ էջ յերկիր եւ զհոգեղէն մարմինս մեր խառնեալ միացոյց ընդ իւրում Աստուածութեան: Չորրորդ. որպէս ասէ մեկնիչդ. «Յառաջ քան զլինելն Աբրահամու եմ ես», որ է Բանն միաւորեալ մարմնովն՝ անեղ եւ անսկիզբն, Միածին Որդին Աստուծոյ:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր ոչ ասաց բանիւ միայն, որպէս անդամալուծին եւ Ղազարու եւ յայլսն:

Պատասխանի. Նախ՝ նոր էր նշանս եւ նոր կերպիւ կամեցաւ առնել: Երկրորդ. զի անդ, որ բանիւ հրամայէր, ցուցանէր զհոգին իւր Աստուած գոլ, եւ աստ՝ զմարմինն, զի թուքն ի մարմնոյն է եւ մատամբ կազմեաց, յորմէ աստուածային զաւրութեամբն լուսաւորեցաւ ակն, ապա թէ ոչ, կառն ըստ ինքեան թանձր է եւ կուրացուցիչ առաւել, քան թէ սրբիչ, որպէս ասէ Ոսկեբերանն:

Երրորդ հարց. Վասն է՞ր ձեփեաց դաչքն:

Պատասխանի. Աչք զսահման բովանդակ գործարանացն ասէ: Եւ ձեփեաց վասն երեք պատճառի. նախ՝ զի կուրութիւն սորա յայտնի էր, սոյնպէս լուսաւորելն առաւել սքանչելեալք երեւեսցի: Երկրորդ. ցուցանէ, թէ Քրիստոս էր ձեւացուցիչ ամենայն մարմնոց, զի ի մէջ կենդանեաց պատուական է մարմին մարդոյս, եւ ի

մարդկային մարմնոյս գլուխն է պատուական, եւ ի գլուխն աչքն է ազնուականմասն: Եւ զպատուականն նորոգելով եցոյց, զի նորոգիչ էր ամենայն մարմնոց: Երրորդ պատճառ ցուցանէ, թէ ընդունելով զգալի նիւթ ի խորհրդոց եկեղեցւոյ, միտք մեր լուսաւորի շնորհաւքն Աստուծոյ:

Չորրորդ հարց. Վասն է՞ր ոչ ջրով զանցոյց:

Պատասխանի. Ասէ մեկնիչդ, զի հանդերձեալ էր զկոյրն ի Սելովամ առաքել, զի մի ասիցեն հրէայքն, թէ ի ջրոյն էր բժշկութիւն եւ ոչ՝ ի Քրիստոսէ:

Վասն Սելովամայ

Բան. «Ե՛րթ, լուա՛ յաւազանին Սելովամայ» (Յովհ. Թ. 7):

Մեկնութիւն. Սելովամա այս է աղբիւր ի ստորոտ լերինն Սիոնի, զոր նախ Բեթհեզդայ կոչեաց:

Եւ վասն չորս պատճառի անդ առաքեաց. նախ՝ զի յայտնի լինէր սքանչելիքն, որպէս ասէ մեկնիչդ: Երկրորդ. ի պատիւ զոհից հնոյ ակրինացն, զոր լուանային յաւազանս յայս: Երրորդ. ի հնազանդութիւն եւ ի հաստատութիւն հաւատոյ եւ յուսոյ կուրի:

Չորրորդ. ասէ Ոսկեբերանն. «Սելովամն թարգմանի առաքեալ, ցուցանէ զՔրիստոս, որ ի Հաւրէ առաքեցաւ լուացումն մեղաւորաց, զի «Նա է աղբիւր յայտնեալ ի տանն Դաւթի առ ի լուացումն մեղաւորին եւ տեղատեսին» (Կեն Զաքար. ԺԳ. 1), որպէս ասէ Զաքարիա ի երեքտասաներորդ [գլուխն]:

Բան. «Չոգաւ, լուացաւ, [եկն] եւ փեսանէր» (Յովհ. Թ. 7):

Մեկնութիւն. Զայս ցուցանէ, թէ ոչ լուսաւորեցաւ միայն կաւովն: Եւ յայտ է, զի յորժամ եդ զկաւն, ոչ լուսաւորեցաւ, եւ ոչ լուսաւորեցաւ միայն ջրովն, եւ յայտ է, զի բազում անգամ լուացեալ էր եւ ոչ լուսաւորեալ: Ապա յայտ է, զի լուսաւորեցաւ զաւրութեամբն Քրիստոսի ի ձեռն կաւոյն եւ ջրոյն: Արդ, նախ կաւն ի թքոյ եւ ի հողոյ խառնեալ նշանակէ զհաւատն Քրիստոսի ներմարդկութեամբն միացեալ, իսկ ջուրն՝ զմկրտութիւն: Զայն ցուցանէ, թէ հաւատն առանց մկրտութեան ոչ փրկէ, եթէ կարէ մկրտիլ, եւ մկրտութիւն առանց հաւատոց ոչ փրկէ: Երկրորդ. կաւ զգործնականն նշանակէ, եւ ջուր՝ զտեսական իմաստութիւն, եւ սո-

քա մինն առանց միւսոյն անկատարք են ի փրկութիւն: Եւ գէտելի է, զի ոմանք ասեն, թէ կաւն ոչ բարձաւ յաչացն, այլ յակն փոխեցաւ ընդ լուանալ ջրոյն:

Յորժամ ասաց վասն սքանչելեացն, իսկ այժմ ճառէ զյայտնութիւն այսմ սքանչելեաց:

Բան. «Իսկ դրացիքն՝ եւ որոց փեսեալն [էր]» (Յովհ. Թ. 8):

Մեկնութիւն. Աստ երեք բան հարցանէ ժողովուրդն: Առաջին՝ զանձն լուսաւորելոյն: Երկրորդ՝ զկերպ լուսաւորելոյն: Երրորդ՝ զլուսաւորիչն:

Վասն առաջնոյն ասէ.

Ոմանք ասեն, թէ սա է նա, որ բարեկամքն էին Քրիստոսի, եւ հակառակքն ասէին՝ ո՛չ է նա:

Եւ հակառակին սոքա վասն երեք պատճառի. նախ՝ զի ժխտողք էին, երկրորդ՝ զի զարմացեալ էին, երրորդ՝ զի զնա ոչ ճանաչէին, զի մարդն ճանաչի յերեսացն եւ նորայն փոխեալ էր:

Եւ մուրացիկ ասէին վասն երից. նախ՝ զի բազում անգամ տեսեալ էին, երկրորդ՝ զի յայտնի լիցի մեծութիւն սքանչելեացն, երրորդ՝ զի արժանի էր զթալոյ, զի կոյր էր եւ տնանկ:

Բան. «Եւ ինքն ասէր, թէ ես եմ» (Յովհ. Թ. 9):

Մեկնութիւն. Նախ՝ զտարակոյս նոցա բառնայ: Երկրորդ. զոհութեամբ պատմէ զբարերարութիւն Աստուծոյ: Երկրորդ. հարցանեն զկերպ լուսաւորելոյն, յորժամ ասեն.

Բան. «Զիա՛րդ բացան աչք քո» (Յովհ. Թ. 10):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ որպէ՞ս լուսաւորեցար:

Նա պատասխանի ետ.

Բան. «Այր մի, որում Յիսուսն ասեն» (Յովհ. Թ. 11):

Մեկնութիւն. Որպէս անդ «ոյր մի» ասաց, աստ «այր մի» ասէ վասն չորից. նախ՝ զի նա միայն էր Աստուած մարդացեալ, երկրորդ՝ նա միայն էր յանապական կուսէ, երրորդ՝ նա միայն էր անմեղ, չորրորդ՝ նա միայն էր Փրկիչ մարդկան:

Բան. «Որում Յիսուսն ասէին» (Յովհ. Թ. 11):

Մեկնութիւն. Թէպէտ չէր տեսեալ, այլ նախ լուեալ էր զանունն, երկրորդ՝ ի ձայնէն ճանաչեաց:

Բան. «Աստ արար եւ ծնեմեաց» (Յովհ. Թ. 11):

Մեկնութիւն. Կոյրս այս ստուգութեամբ պատմէ զոր գիտէ, զի ծանեալ յորժամ շաւշափելով զկաւն ի վերայ աչացն եզիր, եւ զի տեղիքն ցամաք էր, վասն այն ծանեալ, թէ Քրիստոս զայն կաւ արար, բայց ո՛չ ծանեալ, թէ ի թքոյ էր, թէ ի ջրոյ, վասն որոյ չասաց՝ արար կաւ ի թքոյ: Ապա զհնազանդութեամբ գնալն ասէ եւ զլուսաւորելն, իսկ նոքա կատաղեալք էին, զոր տեսեալ եւ լսեալ էին: Ի կուրէն հարցանեն ոչ վասն հաւատալոյ, այլ զնշանս արհամարհելոյ:

Երրորդ. հարցանեն զլուսաւորելն.

Բան. «Ո՛ր է նա» (Յովհ. Թ. 12):

Մեկնութիւն. Ոմանք արհամարհելով խնդրէին, եւ ոմանք՝ ոչ:

Բան. «Ասէ ցնոսա՛ ոչ գիտեմ» (Յովհ. Թ. 12):

Մեկնութիւն. Զի յորժամ չոգաւ ի Սելով եւ դարձաւ, ոչ եզիրս զՔրիստոս ի տեղին յայն: Զայս եւ առ անդամալոյծն արար, յորժամ բժշկեաց վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի մի գովեսցի: Երկրորդ. զի հրաշքն հռչակեսցի: Երրորդ. զի չարութիւն հակառակացն մեղմասցի: Չորրորդ. զի զմեզ ուսուցէ այնպէս առնել: Ոմանք այլաբանութեամբ ասեն. կոյրս այս նշանակէ զդասս ընտրելոցն, որ ի սկզբնական ծննդենէ կոյրք են յաստուածայինսն եւ ընդ թշուառութեամբ եւ աղքատութեամբ են յայսմ աշխարհի, իսկ Քրիստոս անցանելով ընդ ճանապարհ կենցաղոյս ետես զթութեամբ ի նոսա եւ նոքա ի Քրիստոսէ ընկալան զփրկական տեսութիւն:

Բան. «Աձեն առ փարիսեցիսն զնա» (Յովհ. Թ. 13):

Մեկնութիւն. Նախ՝ վասն քննելոյ, զի դպիրք էին: Երկրորդ՝ զի ուրասցի լուսաւորեալն զճշմարտութիւն: Երրորդ. զի ցուցցեն յանցող աւրինացն զՔրիստոս, որպէս ասէ.

Բան. «Եւ էր շաբաթ, յորում զկաւն արար Յիսուս» (Յովհ. Թ. 14):

Մեկնութիւն. Յորժամ զանդամալոյծն բժշկեաց, նոյնպէս շաբաթ էր, եւ այլքն յայտնի է ի մեկնչէզ:

Բան. «Ոչ է այրն այն յԱստուծոյ, զի զշաբաթս ոչ պահէ» (Յովհ. Թ. 16):

Մեկնութիւն. Սոքա սուտ ասէին. նախ՝ զի գործ մարմնաւոր, որ ի փառս Աստուծոյ էր, կարէր լինել ի շաբաթու: Երկրորդ. զի քահանայքն թլփատէին ի շաբաթու եւ անմեղք էին, որպէս ցուցաւ ի վերոյ ի հինգերորդ գլուխն:

Բան. «Զիա՛րդ կարէ մարդ մեղաւոր այդպիսի նշանս առնել» (Յովհ. Թ. 16):

Մեկնութիւն. Սոքա կամէին մեծացուցանել զՔրիստոս, իբրու ասել. «Անհնար է մեղաւոր առն սոյնպիսի նշանս առնել», իսկ ընդդէմ բարեկամացն Քրիստոսի առարկի, որպէս ասէ Մատթէոս. «Տէ՛ր, յանուն քո դեւս հանաք եւ զաւրութիւն արարաք, եւ

Քրիստոս պատասխանէ. “Ո՛չ գիտեմ զձեզ, ի բաց կացէք, ոյք գործէք զանարեւոյթիս”» (հմմտ. Մատթ. Է 21-23):

Ասեն վարդապետք, թէ սքանչելիքն գործ է ի վեր քան զբնութիւն, վասն այն միայն յԱստուծոյ լինի սքանչելիք, առ ի վկայել, թէ ի վեր է քան զբնական ճանաչումն մարդոյ: Եւ կրկին է սքանչելիք, զի երբեմն լինի առ ի վկայել զճշմարտութիւն վարդապետութեան ինչ, որ ի վեր է քան զիմացումն մեր: Եւ պարտ է, զի վարդապետութիւն այն ճշմարիտ լինի, զի Աստուած ոչ կարէ լինել վկայ ստութեան, այլ ոչ է պարտ, թէ ուսուցանողն այն բարի լինի, զի սքանչելիքն այն ոչ վկայէ զբարութիւն վարդապետին, այլ զճշմարտութիւն վարդապետութեան, եւ սոյնպէս չարք ոմանք քարոզողք ուղղափառ վարդապետութեան սքանչելիս արարին վասն հաստատութեան ուղղափառ հաւատոյ, եւ սոյնպէս իմանի բանն, որ ի Մատթէոս գրեալ է: Երկրորդ կերպիւ լինի սքանչելիք առ ի վկայել եւ ցուցանել զբարութիւն վարդապետին, եւ յայնժամ պարտ է, զի վարդապետն այն բարութիւն ունիցի, զի Աստուած ոչ կարէ վկայել ստութեան, եւ սոյնպէս լինէին սքանչելիք Քրիստոսի, որպէս ասէր. «Գործքն, զոր ես առնեմ [յանուն հար իմոյ, նոքին] վկայեն վասն իմ» (Յովհ. Ժ 25), զի Որդի եմ Աստուծոյ: Եւ սոյնպէս աստ ասէ. «Զիա՛րդ կարէ մարդ մեղաւոր նշանս առնել», իբրու թէ ասել՝

Աստուած սքանչելեաւք վկայէ զբարութիւնս մեր զճշմարտութիւն վարդապետութեան, վասն այն անհնար է, զի նա մեղաւոր լիցի:

Բան. «Ասեն դարձեալ ցկոյրն. “Դու զի” ասես վասն նորա, զի երաց զաչս քո”» (Յովհ. Թ. 17):

Մեկնութիւն. Զայս ոչ հարցին հակառակքն Քրիստոսի, զի ստուգապէս կարծէին, որն զլուսաւորչին զճշմարտութիւն պատասխանի տայր, որպէս ասէ.

Բան. «Եւ նա ասէ, թէ մարգարէ է» (Յովհ. Թ. 17):

Մեկնութիւն. Ոչ խոստովանեցաւ իբր զհասարակ մարգարէ, որպէս Եսայի, Երեմիա եւ այլն, այլ եղական մարգարէ կոչէ, որպէս Մովսէս ասէ յԵրկրորդ Աւրէնքն. «Մարգարէ յարուցէ ձեզ Տէր յեղբարց ձերոց» (Կեն Բ Օր. ԺԸ 15), սակայն ոչ հաւատայր զնա գեռեւս Որդի Աստուծոյ:

Հարց. Վասն է՞ր աւետարանիչս մանրամասն եւ ստուգութեամբ պահէ զամենայն բան:

Պատասխան. Յերեք դէմս աւգոլտ է. նախ՝ ի դէմս Փրկչին, որ ցուցանէ զբարերարելն նոցա: Երկրորդ. զներել թշնամեաց: Երկրորդ. ի դէմս հրէիցն. նախ՝ ցուցանէ զանհաւատութիւն նոցա: Երկրորդ. զչար հատուցանելն: Երրորդ. առ մեզ. նախ՝ զի ուսցուք ի Քրիստոսէ: Երկրորդ. մի՛ նմանեցուք չարութեան հրէիցն: Եւ այժմ, թէ որպէ՞ս հարցին զծնողս նորա.

Բան. «Սա՛ է որդին ձեր, եւ զի կոյր ծնաւ, եւ զիա՞րդ փեսանէ» (Յովհ. Թ. 19):

Մեկնութիւն. Ոչ հարցանեն, զի ուսցին, այլ զի հայհոյեցեն, զի ստուգապէս զիտէին զկոյրն լուսաւորեալ, եւ լուսաւորիչ զՔրիստոս, որպէս յայտ է ի մեկնիչդ: Արդ, երիս բանս հարցանեն. նախ՝ վասն անձին որդւոյ նոցա. «Սա՞ է որդին ձեր»: Երկրորդ. վասն կերպի ծնանելոյն. «Զորմէ ասէիք, թէ կոյր ծնաւ», որպէս թէ ասել սուտ ասէիք, թէ կոյր ծնաւ, զի ուրացին զայն, զի խեղութիւն որդւոցն ի ծննդենէ ամալթ առնէ ծնողացն, քան թէ յետոյ պատահի: Երրորդ. հարցանեն, թէ կոյր էր, զիա՞րդ լուսաւորեցաւ, ասեն՝ զիա՞րդ տեսանէ:

Բան. «Պատասխանի եփուն ծնողքն» (Յովհ. Թ. 20):

Մեկնութիւն. Երկու բանի պատասխանի ետուն զճշմարտն ասելով, զի ասացին, թէ՛ «Սա է որդին մեր, եւ զի կոյր ծնաւ» (Յովհ. Թ. 20), իսկ երրորդին, թէ՛ որպէ՞ս տեսանէ, ոչ իշխեցին պատասխանել, այլ յաւժարէին ի վկայելն, վասն որոյ ասեն.

Բան. «Զդա իսկ հարցէք, [ինքն] ի չափ հասեալ է, ինքն խաւսեցի վասն իւր» (Կեն Գ Յովհ. Թ. 21):

Մեկնութիւն. Որպէս ասել, թէ ինքդ բարւոք գիտէ պատմել քան զմեզ, զի երից ոմանց բանն հաւատալի է. նախ՝ որ ի չափ հասեալ լինի: Երկրորդ. որ ճշմարտախաւս լինի, զի բանն եւ իրն հաւասարի: Երրորդ. որ բարի լինի կամաւքն: Իսկ ընդդէմ սոցա՝ անկատարից եւ ստախաւսից եւ չարակամաց բանք եւ վկայութիւնք ոչ է հաւատալի:

Բան. «Զայս ասացին ծնողքն [նորա], զի երկնչէին ի հրէիցն» (Յովհ. Թ. 22):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ փարիսեցւոց եւ ի քահանայապետից, որք գլուխ եւ առաջնորդք էին, եւ զպատճառ երկրւղին ասէ. Բան. «Քանզի ուխտ եղեալ էին» (Յովհ. Թ. 22):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ ահ եւ սպառնալիք կամ նզովք եւ բանադրանք՝ ի բաց կալ ի ժողովարանէն, որ էր յոյժ նախատինք նոցա, վասն այն Նիկողիմոս ի գիշերի եկն առ Քրիստոս: Եւ յետ խաչին այլ իմն յաւելին զչար ուխտն, որ ի հայրենեացն եւս զրկէին, եւ հաւատացեալքն առ ոտս առաքելոցն ժողովէին, որպէս յայտ է ի Գործքն, եւ ապա այլ իմն հնարին՝ ածել զնա յուրացութիւն:

Բան. «Դարձեալ [կրկին անգամ] կոչեցին զայրն» (Յովհ. Թ. 24):

Մեկնութիւն. Աստ նախ ցուցանէ, թէ ջանան ուրացնել ի ճշմարտութենէն: Երկրորդ. ցուցանէ, թէ որպէ՞ս դատապարտեցին զնա, անդ. «Նոքա հայիոյն եւ ասեն. «Դու լիջիր նմա աշակերտ»» (Կեն Գ Յովհ. Թ. 28): Երրորդ. ցուցանէ, թէ Քրիստոս որպէ՞ս ընկալաւ զնա, անդ. «Լուա Յիսուս, եթէ հանին զնա արարքս» (Յովհ. Թ. 35): Եւ զառաջինն ասէ. «Դարձեալ կոչեցին զնա եւ ասեն» (Յովհ. Թ. 24):

Բան. «Տուր փառս Աստուծոյ» (Յովհ. Թ. 24):

Մեկնութիւն. Կամէին խաբէութեամբ եւ սիրով ուրանալ տալ. «Տուր փառս Աստուծոյ». նախ՝ խոստովան լեր զճշմարտութիւն, զի կախարդութեամբ լուսաւորեցար եւ ոչ զաւրութեամբ Աստուծոյ: Երկրորդ. Աստուծոյ տուր փառք եւ ի նմանէ հրաժարեալ:

Բան. «Մեր գիտեմք, զի [այրն այն] մեղաւոր է» (Յովհ. Թ 24):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ մեք բազումք եմք, այլ եւ գիտունք, որ վկայեմք վասն մեղաց նմա, եւ դու տգէտ եւ մի, որպէս ասէ մեկնիչդ: Հանգոյն այսմ եւ երկաբնակք ասեն, թէ մեք բազումք եմք եւ իմաստունք եւ Հայք՝ մին ազգ եւ տգէտք, եւ սոցա պատասխանին տե՛ս ի գիրս Հարցմանց հատորն, համարն:

Բան. «Եւ նա ասէ. “Թէ մեղաւոր է՝ ես ոչ գիտեմ”» (Յովհ. Թ 25):

Մեկնութիւն. Ոչ երկիւղի է բանս, այլ իմաստութեան. նախ՝ զչարութիւնն սոցա այսպանէ, իբր թէ դուք ասէք, թէ մեղաւոր է: Երկրորդ. զխոստովանութիւնն իւր ասէ՝ ես ոչ գիտեմ զնա մեղաւոր, եւ ոչ ասեմ: Երրորդ. զսրբութիւնն նորա գործով գիտեմ, զի այս լուսաւորութիւնս գործ Աստուծոյ է եւ ոչ մարդոյ մեղաւորի կամ կախարդի: Դարձեալ հարցանեն զնա վասն կերպի լուսաւորութեան.

Բան. «Զի՞նչ արար քեզ, զիա՞րդ երաց զաչս քո» (Յովհ. Թ 26):

Մեկնութիւն. Նախ՝ ըստ Ոսկեբերանին. մի՞թէ կախարդութեամբ արար զայդ: Երկրորդ. բազում հարցումն նշան նախանձու է, զի ունայն ցուցանեն զսքանչելիսն: Երրորդ. եւ զայլս տկարացուցանեն ի հաւատս: Զորրորդ. զի թէ այլ եւ այլ խաւսեցի եւ այնու սուտ առնեն զվկայութիւնն նորա, որպէս ասէ մեկնիչդ:

Բան. «Ասացի ձեզ, եւ ո՛չ լուարուք» (Յովհ. Թ 27):

Մեկնութիւն. Նախ՝ զկերպ բժշկութեան ասացի, թէ կաւ արար: Երկրորդ. զկերպ վկայութեան ասացի, թէ մարգարէ է: Երրորդ. վասն սրբութեան նորա ասացի, թէ լուսաւորեաց զիս:

Բան. «Մի՞թէ եւ դուք կամիք աշակերպել նմա» (Յովհ. Թ 27):

Մեկնութիւն. Նախ բարկութեաբ խաւսի ընդդէմ խստութեանն սոցա: Երկրորդ. ասէ Ոսկեբերանն. «Համարձակ խաւսի, զի յաղթեալ էր նոցա, իբր թէ ասել. «Զոր ինչ ասեմ, ո՛չ առնոյք ի միտ, վասն այն

այլ ոչ առնեմ պատասխանի ձեզ, զի բազում անգամ հարցանէք ոչ վասն ուսանելոյ, այլ վասն հակառակելոյ»: Եւ սոյնպէս զաւրաւոր է ճշմարտութիւն, եթէ առ մինն լինի եւ առ տկարն եւ առ տգէտն, զաւրացուցանէ եւ իմաստուն եւ յաղթող բազմաց [դարձուցանէ]: Իսկ ընդդէմ նմա ստութիւն տկար եւ թոյլ է, եթէ առ բազումս լինի եւ զաւրաւորս եւ իմաստունս, տկարացուցանէ զնոսա, որպէս ասացաւ»: Այժմ ասէ, թէ որպէս փարիսեցիքն դատապարտեցին զնա.

Բան. «Նորա հայիոյէին» (Յովհ. Թ 28):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ անիծանէին:

Բան. «Դու լիջի՛ր նմա աշակերպ» (Յովհ. Թ 28):

Մեկնութիւն. Այս ոչ էր նորա անէծք, այլ՝ աւրհնութիւն: Յայսմանէ երկու ինչ գիտելի է. նախ՝ որ զբարիսն անիծանէ, աւրհնութիւն է նմա, այլ անիծողին է վնաս. «Որպէս հաւ թռչի ի բունոյ իւրմէ եւ անդրէն դադարի, նոյնպէս եւ անէծք անզգամին», ասէ Սողոմոն: Երկրորդ. գիտելի է, որ զչարսն աւրհնէ, անէծք է չարին, այլ երկրորդ. գիտելի է, որ զչարսն աւրհնէ, անէծք է չարին, այլ աւրհնողին է աւգուտ, վասն այն ասէ Տէր. «Աւրհնեցէք զանիծիչս ձեր» (Մաթթ. Ե 44, Ղուկ. Զ 28), եւ այլն: «Դու լիջի՛ր նմա աշակերպ». նախ՝ զի ձեր» (Մաթթ. Ե 44, Ղուկ. Զ 28), եւ այլն: «Դու լիջի՛ր նմա աշակերպ». նախ՝ զի ձեր իմացան զյաւժարութիւնն նորա ի հաւատսն Քրիստոսի: Երկրորդ. դու լեր աղանդաւորին եւ աւրինացն յանցողին աշակերտ, մեք աւրինադրին եմք աշակերտ եւ ոչ աւրինազանցին: Հանգոյն այսմ եւ Փիլոն ասէ. «Որ ողորմեսցի Մովսիսի աւրինադրի, ողորմեսցի եւ Փիլոնի աւրինապահի»:

Բան. «Մեր Մովսիսի աշակերպք եմք» (Յովհ. Թ 29):

Մեկնութիւն. Սոքա Մովսիսի աշակերտք էին միայն ըստ անուան եւ ոչ ըստ իրին. նախ՝ զի գործոց նորա ոչ հետեւին, զի ուրանան զնշանսն Քրիստոսի եւ կամին սպանանել զՆա: Երկրորդ. զի Գրոց նորա ոչ հաւատան, որպէս ասէր. «Թէ հաւաքայիք դուք Մովսիսի, հաւաքայիք եւ ինձ» (յոնն Յովհ. Ե 46): Ապա ասէ զպատճառ ոչ հաւատաւոյն Քրիստոսի.

Բան. «Մեր գիտեմք, զի ընդ Մովսիսի խաւսեցաւ Աստուած, զսա ոչ գիտեմք [ուստի է]» (Յովհ. Թ 29):

Մեկնութիւն. տե՛ս զանմտութիւն, որպէս ասէ մեկնիչդ. նախ՝ ի պատմութեանց գիտելն հաւատան եւ զականատեսն Բրիստոս ուրանան: Երկրորդ. «Ոչ գիտեմք ուստի իցէ», ոչ զայն ասեն, թէ յորմէ՞ աշխարհէ, կամ յազգէ իցէ, զի զայն յառաջագոյն ասացին. «Զսա գիտեմք ուստի իցէ» (հմմտ. Յովհ. Թ 24), բայց զայն ասեն՝ չգիտեմք, թէ յԱստուծո՞յ իցէ առաքեալ ստուգապէս, այլ զՄովսէս գիտեմք (հմմտ. Յովհ. Թ 29): Երրորդ. ասեն. «Ոչ գիտեմք», այսինքն՝ ոչ կարեմք թողուլ զՄովսէս եւ սմա լսել, զի սա Մովսիսի հակառակ երեւի, զի նախ լուսաւորեալն յանդիմանէ զխստասրտութիւնն նոցա:

Բան. «Այդ իսկ են սքանչելիք» (Յովհ. Թ 30):

Մեկնութիւն. Եւ երեք կերպ են սքանչելեաց. այսինքն՝ ի բանն, ի գործն եւ յիրն: Այն, որ ի բանն է սքանչելիք, ի վեր է քան զիմացումն: Որ ի գործն է սքանչելիք, ի վեր է քան զսովորութիւն: Որ յիրն է սքանչելիք, ի վեր է քան զբնութիւն: Եւ ամենայն սքանչելիք հաւատով տեսանի, եւ զի սովորութիւն էր հրէիցն նշան խնդրել, որպէս ասէ Պաւղոս. «Հրէայք նշան խնդրեն» (Ա Կորնթ. Ա 22), նախ՝ այդ իսկ են սքանչելիք, որ տեսանէք զիս լուսաւորեալ եւ ոչ հաւատայք: Երկրորդ. այդ են սքանչելիք, զի դուք ոչ գիտէք, զի թէ գիտէիք, ոչ էր սքանչելիք: Երրորդ. այդ են սքանչելիք, զի դուք գիտունք զմեծատունն ոչ գիտէք, եւ ես գիտացի գործով, որ զիմ աչս երաց:

Բան. «Գիտեմք, զի Աստուած մեղաւորաց ոչ լսէ» (Յովհ. Թ 31):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ Աստուած ոչ առնէ սքանչելիք առ ի վկայել բարութեան ի վերայ չարեաց, զի ընդ նմա սուտ վկայ լինէր, որ անհնար է, այլ թէ երբեմն սքանչելիք առնէ վասն մեղաւորին, ոչ առնէ վասն նորա չարութեան, այլ վասն իւրոյ մարդասիրութեան, բայց վասն բարեաց սքանչելիք առնէ՝ վկայելով ճշմարիտ վարդապետութեան եւ վասն բարութեան նոցա, որպէս ասէ.

Բան. «Բայց թէ աստուածապաշտ որ իցէ եւ զկամս նորա առնիցէ» (Յովհ. Թ. 31):

Մեկնութիւն. Կրկին մասունք են բարութեան, այսինքն՝ ներքին եւ արտաքին: Վասն առաջնոյն ասէ. «Թէ աստուածապաշտ որ իցէ», այսինքն՝ հաւատով եւ սիրով ի հանճարն եւ ի կամսն: Վասն երկ-

րորդին ասէ. «Զի զկամս նորա առնիցէ», այսինքն՝ զհրամայեալսն կատարելով: Եւ այնպիսոյ առն լսէ Աստուած եւ յայտնէ զսրբութիւնն նորա վասն շինութեան եկեղեցւոյ:

Հարց. Որպէ՞ս ասէ, թէ Աստուած մեղաւորաց ոչ լսէ, զի մաքսաւորին լուաւ, եւ անառակին:

Պատասխան. Ասեն վարդապետք. նախ՝ զի Աստուած մեղաւորաց ոչ լսէ, այլ զղջացեալն ոչ է մեղաւոր, իսկ մաքսաւորն եւ անառակն զղջացեալք էին, այսինքն՝ հեռացեալք ի չարեաց եւ մերձեցեալք ի բարին: Երկրորդ. ասեն՝ Աստուած ոչ տայ իշխանութիւն մեղաւորաց առնել սքանչելիս վասն բարութեան նոցա, այլ վասն պատուոյ անուանն Բրիստոսի եւ վասն փրկութեան ընտրելոց, որպէս չար քրիստոնեայք եւ հերձուածողք բանին Բրիստոսի եւ խորհրդովք եկեղեցւոյ առնեն սքանչելիս: Եւ դարձեալ ասեն, եւ թէ այլ կերպիւ կախարդք եւ այլ կերպիւ չար քրիստոնեայք, եւ այլ կերպիւ բարի քրիստոնեայք սքանչելիս առնեն, զի կախարդք սքանչելիս առնեն ծածկաբար միութեամբն ընդ սատանայ, թէպէտ ոչ են սքանչելիք, այլ զարմանալիք եւ անսովոր իրք, իսկ բարի ոչ են սքանչելիք, այլ զարմանալիք եւ անսովոր իրք, իսկ բարի քրիստոնեայք սքանչելիս առնեն առ ասարակ արդարութեամբ, եւ չար քրիստոնեայք սքանչելիս առնեն նշանաւ արդարութեան, որպէս աշակերտքն ասէին. «Տէ՛ր, տեսաք զոմն, զի յանուն քո դեւս հանէր եւ զկնի մեր ոչ շրջէր» (Մարկ. Թ. 37):

Վասն յաւիտեանց

Բան. «Ի յաւիտենից ոչ որ լուաւ» (Յովհ. Թ 32):

Մեկնութիւն. Չորս են յաւիտեանք. նախ՝ որ ոչ սկիզբն ունի եւ ոչ կատարած, որպէս յարաձգական: Երկրորդ. որ սկիբն ունի եւ կատարած, որպէս ժամանակն: Երրորդ. որ ոչ ունի սկիզբն, այլ կատարած, որպէս սկզբնական: Չորրորդ. որ սկիզբն ունի եւ ոչ կատարած, որպէս մշտնջենաւորն: Արդ, որ ասէ. «Ի յաւիտենից ոչ որ լուաւ», ժամանակական ասէ զյառաջին դարսն, զի իւրաքանչիւր դարք յաւիտեան կոչին:

Բան. «Ի ծնէ կոյր ծնելոյ» (Յովհ. Թ 32):

Մեկնութիւն. Չորիւք որոշի ի ծնէ կոյրն. նախ՝ զի բնական է կոյրն եւ այլք պատահմամբ: Երկրորդ. զի անտես է լուսոյ, իսկ

այլք զրկեալք: Երրորդ. զի բովանդակ է սխալեալ եւ այլոցն՝ մասն: Չորրորդ. զի ոչ բուժի դեղաւք, այլ նոր ստեղծանելոյ կարաւտի: Եւ չորիւք ցուցանէ մեկնիչդ, զի Որդի Աստուծոյ ասէ:

Բան. «Եթէ ոչ յԱստուծոյ էր այրն» (Յովհ. Թ. 33):

Մեկնութիւն. Նախ՝ զի Որդի Աստուծոյ էր, երկրորդ՝ սիրելի Աստուծոյ, երրորդ՝ յԱստուծոյ եկեալ, չորրորդ՝ ի քարոզելն բազում էր լուեալ:

Բան. «Ի մեղս իսկ ծնեալ ես» (Յովհ. Թ. 34):

Մեկնութիւն. Նախ՝ անարգութեամբ ասէին: Երկրորդ. սուտ ասեն, զի անմեղ ծնանին մանկունք եւ յետոյ մեղանչեն: Երրորդ. սկզբնական մեղաւք ասեն, եւ այս հասարակաց է: Չորրորդ. շնութեան որդիք եւ զայս թլփատութիւն ի հինն եւ մկրտութիւն ի նորս սրբէ: Հինգերորդ. կարծէին, թէ վասն մեղաց էր կոյր ծնեալ: Վեցերորդ. կարծեն, ըստ բարեկամացն Յոբայ, զի ամենայն նեղութիւն եւ հիւանդութիւն վասն մեղաց լինի: Եւ յայսցանէ Քրիստոս անմեղ երեւեցոյց յասելն. «Ոչ դորա վնաս է» (Յովհ. Թ. 3), եւ այլն: Ապա ուրեմն ցասմամբ եւ անարգութեամբ ասեն, եւ ոչ միայն բանիւ, այլ եւ գործով, որպէս զկնի ասէ:

Բան. «Եւ հանին զնա արպարս» (Յովհ. Թ. 34):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ բանադրանաւք ի բաց կտրեցին ի ժողովրդենէն: Եւ այս վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի զՔրիստոս քարոզեաց: Երկրորդ. զի ասաց ի յաւիտեանց ոչ ոք լուաւ եւ արար այնպիսի նշան: Երրորդ. զի առաւել զայրացան: Չորրորդ. զի մի յանդիմանեցէ զնոսա: Իսկ ասելն.

Բան. «Եւ դու վարդապետ լինիս մեզ» (Յովհ. Թ. 34):

Մեկնութիւն. Իբրու ասել. «Դու՛ տգէտ եւ մեղաւոր, վարդապետ լինիս մեզ»: Եւ այս սուտ է, զի զճշմարտութիւն ո ոք եւ պատմեցէ, ընդունելի է:

Թէ ընկալաւ զնա Քրիստոս

Բան. «Լուա Յիսուս, եթէ հանին զնա» (Յովհ. Թ. 35):

Մեկնութիւն. Թէպէտ Քրիստոս զամենայն ինչ զիտէ նախքան զլինելն, այլ կամեցաւ զգալի ունկամբ լսել:

Բան. «Եւ Իբրեւ եգիպ զնա» (Յովհ. Թ. 35):

Մեկնութիւն. Ոչ պատահմամբ, այլ խնդրելով է: Եւ վասն չորս պատճառի երեւեցոյց Քրիստոս զինքն նմա. նախ՝ վասն զի հրէայքն ի բաց մերժեցին, Քրիստոս ընկալաւ զնա: Երկրորդ. զի հաստատուն եկաց եւ ոչ զանգիտեաց ի հակառակացն: Երրորդ. զի գոհանայր զերախտագործէն: Չորրորդ. զի կամեցաւ որպէս զմարմինն, եւ զհոգին լուսաւորել: Եւ վեց իրաւք համեմատէ բացումն կուրին եւ առողջութիւն անդամալուծին. նախ՝ զի այն շաբաթ էր աւրն, եւ աստ շաբաթ ասէ: Երկրորդ. անդ բոլոր անդամն էր լուծեալ, եւ աստ բոլոր աչքն խաւարեալ: Երրորդ. մերձ ի Պրոպատիկէն, եւ աստ՝ ի Սելովամ առաքեաց: Չորրորդ. անդ ասաց. «Նայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, եւ ես գործեմ» (Յովհ. Ե 17) եւ աստ. «Պարս է ինձ գործել զգործս Աստուծոյ» (հմմտ. Յովհ. Թ. 4): Հինգերորդ. անդ՝ յետ նշանին խոյս ետ (հմմտ. Յովհ. Ե 13), եւ աստ՝ գնաց ի տեղւոյն: Վեցերորդ. զնա եգիպ ի տաճարին եւ ասէ՝ մի՛ ես մեղանչեր (Յովհ. Ե 14), եւ աստ ասէ. «Դու հաւաքաւ՝ յՈրդին Աստուծոյ» (Յովհ. Թ. 35), զի զբոլոր մարդն բժշկեցէ:

Վասն հաւաքոց

Բան. «Դու հաւաքաւ՝ յՈրդին Աստուծոյ» (Յովհ. Թ. 35):

Մեկնութիւն. Վասն երկու պատճառի հարցանէ. նախ՝ զի տացէ պատճառ խնդրելոյ, թէ ո՞վ է Որդին Աստուծոյ: Երկրորդ. զի արտաբերեալ բանիւ վկայեցէ, որպէս զնոր մկրտեալն հարցանեմք, թէ՛ հաւատա՞ւ ի Քրիստոս: Եւ ոչ ասաց՝ դու հաւատա՞ւ յիս, այլ յՈրդին Աստուծոյ՝ առ ի բառնալ զփառասիրութեան ախտ: Այլ եւ ոչ ասաց՝ հաւատա՞ւ յայն, որ կաւով զաչս քո ծեփեաց, զի զիտէր զծածուկ սրտի նորա հաստատուն գոլ, այլ, թէ՛ յՈրդին Աստուծոյ, վասն որոյ ընդ հրէայսն հակառակէր: Պատասխանի ետ յաւժարութեամբ.

Բան. «Տէ՛ր, ո՞վ է, զի հաւաքացից ի նա» (Յովհ. Թ. 36):

Մեկնութիւն. Նախ՝ այր մի եւ մարգարէ եւ յԱստուծոյ վկայեաց, եւ այժմ Տէ՛ր դաւանեաց: «Ո՞վ է» երկու գիծն ճայնաւոր եւ անճայն

ցուցանէ յերկուց բնութեանց միացեալ զՔրիստոս եւ Էյաւիտենից, զի անսկիբն է աստուածութեամբ եւ անվախճան՝ մարդկութեամբ: Եւ երեք դէմք է հաւատալոյն, այսինքն՝ հաւատալ զնա, եւ հաւատալ նմա, եւ հաւատալ ի նա: Արդ, հաւատալ զնա լեզուաւ է, եւ հաւատալ նմա, այսինքն՝ բանից նորա, իսկ հաւատալ ի նա, այսինքն՝ սրտիւ հաւատալ եւ սիրով կապիլ ի նա, վասն այն ասեմք ի դաւանութիւն. «Հաւատամք ի մի Աստուած եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս եւ ի Հոգին Սուրբ»:

Այս ըստ մասին տեսութիւն, եւ ըստ բոլորին վասն երից ասէ. «Տէր, ո՞վ է». նախ՝ հարցանէ, զի զՔրիստոս ոչ ճանաչէր ըստ կերպարանին: Երկրորդ. զփափագումն սրտին ցուցանէ: Երրորդ. զի տեսութեան միայն սպասէր եւ ոչ քննութեան կամ ուսման, որպէս յայտ է ի մեկնչէր:

Բան. «Եւ քեսեր զնա եւ որ խաւսի ընդ քեզ, նա է» (Յովհ. Թ 37):

Մեկնութիւն. Զորմէ հարցէրն, թէ՛ ո՞վ է, սա է, զոր տեսանես եւ որ խաւսի ընդ քեզ:

Եւ վասն հինգ պատճառի ի միասին դնէ տեսանել եւ լսել. նախ՝ զի մի զայլ ոք կարծիցէ ի տեսողացն, այլ անվրէպ զնա, որ խաւսի: Երկրորդ. զի ի մարմին եւ ի հոգին իւր կրեսցէ զուրախութիւն տեսլեամբ եւ լսելեալ: Երրորդ. զի մարմնովն եւ հոգովն հաւատասցէ զնա Որդի Աստուծոյ գոլ: Զորրորդ. զմարմինն Քրիստոսի Աստուած ետես եւ զՀոգին Աստուած եւ այնու որոշեցաւ ի հրէիցն, որ զնա սոսկ մարդ տեսանէին: Հինգերորդ. զնա եւ նա է, զմիութիւն ցուցանէ անբաժանելի մարդկութեան եւ Աստուածութեան, այսինքն. «Մի անձն եւ միաւորեալ մի բնութիւն Բանին մարդացելոյ», որպէս ասէ սուրբն Կիւրեղ եւ Աթանաս, զի ոչ ասաց զնոսա, որ ցուցանէ երկու անձն ըստ նեստորի, եւ ոչ ասաց՝ ի նմա, որ ցուցանէ երկու բնութիւն ըստ Քաղկեդոնի:

Եւ նա առժամայն հաւատաց, որպէս ասէ.

Բան. «Նաւաբան, Տէր» (Յովհ. Թ 38):

Մեկնութիւն. Երեք ինչ ցուցանէ. նախ՝ ներկայական է՝ հաւատամ, զի անդ ի գործոցն հաւատաց եւ աստ ի բանիցն: Երկրորդ, զի սրտին է հաւատալն, եւ բերանոյն՝ խոստովանել, որպէս ասէ առաքեալ. «Սրտիւ հաւատալ յարդարութիւն եւ բերանով խոստովանիք

ի փրկութիւն]» (Ռոմ. Ժ 10): Երրորդ. զերեւելիդ մարմին Տէր եւ Աստուած հաւատամ ըստ Թումայի (հմմտ. Յովհ. Ի.26-29), որ ետես եւ հաւատաց:

Բան. «Եւ երկիր եպագ նմա» (Յովհ. Թ 38):

Մեկնութիւն. Նախ՝ հաւատալն հոգւոյն է, եւ երկրպագութիւն՝ մարմնոյն: Երկրորդ. մինն տեսական է, եւ մինն՝ գործնական: Երրորդ. հաւատալն բանին եւ երկրպագութիւն մարմնովն չնորհակալութիւն մատոյց: Զորրորդ. զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած մարդացեալ խոստովանեցաւ, վասն այն երկիր եպագ իբր Աստուծոյ:

Եւ աստ կատարեցաւ չորիւք հաւասարութեամբ, թէ Աստուած է Քրիստոս. նախ՝ որ զծնէ կոյրն լուսաւորեաց: Երկրորդ. յորժամ ասաց. «Դու հաւաբան յՈրդին Աստուծոյ» (Յովհ. Թ 35): Երրորդ. որ վասն ինքեան վկայեաց, թէ՛ Ես եմ Որդին Աստուծոյ: Զորրորդ. կուրին երկրպագութեամբ, որ նմա երկիր եպագ, եւ ոչ նոցա:

Եւ մեք ընդ կուրին լուսաւորեալք երկիր պագանեմք միոյ եւ անբաժանելի միաւորութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ընդ Հաւր իւրում եւ սուրբ Հոգւոյն: Ամէն:

Վասն դաբաստանի

Բան. «Ի դաբաստան եկի յաշխարհս յայս» (Յովհ. Թ 39):

Մեկնութիւն. Դատաստանն ցուցանէ զքննութիւն եւ զտեղիք, զի «դատ»-ելն քննելն է եւ «աստան»՝ ատեանն եւ տեղիք, որպէս ասեմք՝ Հայաստան:

Եւ ի վերայ այսմ բանի երեք ինչ հարցանելի է.

Առաջին. Վասն է՞ր յայսմ աշխարհիս դատէ:

Պատասխան. Վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի աստ գործեմք զբարիս եւ զչարս, վասն այն աստ դատիմք: Երկրորդ. զի դատաստան լինի ի հասարակ տեղիս եւ աշխարհս այս հասարակ է ամենեցուն: Երրորդ. զի միջին տեղիք է սա, այսինքն՝ արքայութեան երկնից եւ դժոխոց: Զորրորդ. զի չորս իր հարկաւոր է դատաստանին, այսինքն՝ նախ դատաւորն, երկրորդ՝ տեղիքն, երրորդ՝ դատեցեալքն, չորրորդ՝ վկայք, եւ սոքա ամենեքեան աստ են, վասն այն դատաւորն աստ դայ եւ դատէ:

Երկրորդ հարց. Ընդէ՞ր է նախ ասաց. «Ոչ առաքեցայ ի դարեւ զաշխարհս, այլ փրկել» (Յովհ. Գ 17), իսկ այժմ ասէ. «Ի դարաստան եկի յաշխարհս» (Յովհ. Թ 39):

Պատասխան. Կրկին կերպիւ լինի դատաստան. նախ՝ դատաստան որոշման: Երկրորդ. դատաստան հատուցման: Արդ, յառաջին գալստեանն Քրիստոս արար դատաստան որոշման հաւատացելոց յանհաւատից, որպէս ասէր. «Ոչ եկի առնել խաղաղութիւն, այլ սուր եւ բաժին» (տե՛ս Մատթ. Ժ 34), իսկ զդատաստան հատուցման առնէ ի հանդերձեալն՝ յերկրորդ գալստեանն, որ զոմանս դատապարտէ եւ զոմանս վարձատրէ, իսկ որ ասէ ի դատաստանս, եւ ոչ միայն ի դատաստան, նախ՝ ցուցանէ զմերձաւորն, երկրորդ՝ զբազմաւորն, երրորդ՝ զնշանաւորն, չորրորդ՝ զյայտնին:

Երրորդ հարց. Զի՞նչ է. «Որք ոչն փեսանեն, փեսցեն, որք փեսանեն, կուրասցին» (Յովհ. Թ 39):

Պատասխան. Բազում է տեսութիւն, եւ ասեմք տասն կերպիւ. Նախ՝ որպէս հանին հրէայքն զլուսաւորեալն ի տաճարէն, նոյնպէս եւ Քրիստոս եհան զնոսա ի տաճարէն, նախ՝ յաւրինակէն եւ ապա ի ճշմարտէն, այսինքն՝ նախ՝ չուանեայ խարազանաւն եւ ապա ի ձեռն Տիտոսի: Երկրորդ. մարմնապէս կոյրն լուսաւորեցաւ, եւ աչքն հրէից առաքաստեալ ծածկեցաւ, որ կամէին զքարինսն ձգել: Երրորդ. կոյրն մարմնով եւ հաւատով լուսաւորեցաւ՝ յաւրինակ հեթանոսաց ազգի: Չորրորդ. ազգն հրէից կուրացաւ, որ աստուածատես կոչէին, եւ ազգն հեթանոսաց լուսաւորեցաւ, որ նստէին ի խաւարի, որպէս յայտ է ի մեկնիչդ: Հինգերորդ. սատանայ կուրացաւ, զի ոչ ծանեալ զտնաւրէնութիւն Քրիստոսի, որպէս ասէ Յոր. «Ոչ ետես զնա ակն անդեղ» (Յոր ԻԸ. 7), եւ ազգ մարդկան ետես եւ փրկեցաւ: Վեցերորդ. հոգիքն ի դժոխս խաւարեալ լուսաւորեցան, որպէս քարոզեց Քրիստոս. «Որք ի կապանսդ էք, ելէ՛ք, եւ որք ի խաւարի, յայտնեցարուք», եւ դեւք կուրացան եւ կապեցան, ըստ այնմ. «Որ զհզարս կապեաց» (Իմմր. Ղուկ. Ա 52): Եւթներորդ. դպիրքն եւ իմաստունքն տգիտացան եւ առաքեալքն պարզամիտք իմաստնացան, ըստ այնմ. «Ծածկեցար յիմ աստիճանս քննութեան իւրեանց կուրացան եւ ուղղափառք հաւատով լուսաւորեցան, ըստ այնմ. «Յիմարեցոյց Աստուած զիմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ, եւ յիմարութեամբ քարոզութեան ապրեցոյց

զհաւատացեալս» (տե՛ս Ա Կորնթ. Ա 20-21): Իններորդ. ասէ Սիմէոն. «Սա է նշան հաւատակութեան» (տե՛ս Ղուկ. Բ 34), այսինքն՝ ոմանց կանգնումն եւ ոմանց գլորումն, վէժ հաստատութեան եւ քար գայթակղութեան, այսինքն՝ հաւատացելոց եւ անհաւատից:

Տասներորդ. ի դատաստանին, որ աստ երեւելի մեծութեան են եւ հպարտութեան, անդ խաւարեացին, եւ որք աստ՝ ի խոնարհութեան եւ տնանկութեան, անդ տեսցեն զփառս եւ լուսաւորեցին:

Բան. «Լուսն ոմանք ի փարիսեցոցն» (Յովհ. Թ 40):

Մեկնութիւն. Ոմանք, որ չարագոյնք էին, նոքա էին, որ զլուսաւորեալն արտաքսեցին ի տաճարէն:

Բան. «Մի՞թէ եւ մեր կոյրք իցեմք» (Յովհ. Թ 40):

Մեկնութիւն. Թանձրամիտն եւ հերձուածողն ըստ մտաց իւրոց փոխէ զբարի բանս ի չար, որպէս հիւանդ ոք զկերակուրն ի մաղձ փոխէ, եւ ձի զյատակ ջուր ըմպելով ապականէ ի փորի իւրում:

Բան. «Թէ կոյրք էիք, ոչ էր ձեր մեղ» (տե՛ս Յովհ. Թ 41):

Մեկնութիւն. Նոցա բանիւն զնոսին յանդիմանէ. Չորս է իմացումն. նախ՝ թէ ոչ էիք տեսեալ զգործս իմ, ունէի՞ք ինչ պատճառ չհաւատալոյ յիս: Երկրորդ. թէ ոչ գիտէիք զԳիրս եւ զմարգարէութիւնս վասն իմ, այնքան չունէիք մեղք, որպէս այժմդ ունիք: Երրորդ. թէ զձեզ կոյր համարէիք, ոչ ունէիք մեղս, զի առ բժիշկն երթայիք եւ հաւատայիք: Չորրորդ. կոյր զտգէտն ասէ, որպէս մանուկ, զի անգիտութեամբ մեղանչելն փոքր է քան զգիտութեամբ, որ դան սաստիկ առնու:

Դարձեալ՝ ըստ մարմնոյ կոյրն անմեղ է ի ցանկութենէ մեղաց, այլ եւ ի նախանձու եւ յատելութեանց, զի ոչ տեսանէ:

Բան. «Արդ, ասէք, թէ փեսանեմք, եւ մեղքն ձեր [ի ձեզ] հաւարաբեալ են» (տե՛ս Յովհ. Թ 41):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ առաւել ծանուցն են, զի տեսէք զիս եւ ոչ հաւատացէք, կամ անդեղջ եւ անդարձ էք ի մեղս ձեր: Եւ գիտելի է, զի կոյր կոչի մեղաւորն եւ անհաւատ, եւ ասեմք վասն տասն պատճառի. Նախ՝ զի կոյրն ոչ ինչ տեսանէ ամենեւին, սոյնպէս եւ մեղաւորն ոչ ինչ իմանայ յաստուածայնոցն: Երկրորդ. զի է կոյր, որ բնական է, որպէս ի ծնէ կոյրն, եւ է, որ պատահամբ, սոյնպէս է մեղաւոր, որ բնականապէս յիմար է, այսինքն՝ անհաւատն, որպէս այլազգիք, որ անխտիր գործեն զմեղս, եւ է որ յետոյ պատահամբ, որպէս քրիստոնեայք յետ աւագանին ծննդեանն: Երրորդ. զի է

կոյր, որ սուր է մտաւք եւ շարժի որպէս աչքաւոր, սոյնպէս եւ է մեղաւոր, որ ճարտարապէս իբրեւ զարդար կայ, սակայն մեղաւոր է, որպէս հրէայքն յայնժամ: Չորրորդ. կոյր կոչի, որ բնական լոյսն պակասեալ է յաչացն, սոյնպէս եւ մեղաւոր կոյր կոչի, վասն զի խիղճ մտացն բարձեալ է ի նմանէ: Հինգերորդ. զի զկոյրն եթէ ոք հարկանէ, ոչ գիտէ, թէ ով է, սոյնպէս եւ մեղաւորն ոչ գիտէ, թէ յո՞ր չարիս ձգէ զնա սատանայ: Վեցերորդ. զի ոմն կիսամասնեայ է կոյր, սոյնպէս եւ ոմն սակաւ մեղս ունի: Եւթներորդ. զի ոմն բորոտ է աչքն, թէպէտ լոյս ունի, սոյնպէս եւ ոմանք հերձուածողք են եւ ոչ ունին զկատարեալ հաւատն եւ կոչին մեղաւորք: Ութերորդ. զի կոյրն գիտէ ստուգիւ, որ ոչ տեսանէ, սոյնպէս եւ մեղաւորք ոմանք գիտեն, զի մեղաւք լցեալ են, վասն այն զղջանան: Իններորդ. զի անհնար է թագչել կուրութեան, սոյնպէս անհնար է մեղացն ոչ բերել պատիժ, թէ՛ աստ, թէ՛ անդ: Տասներորդ. զի զժուարաւ բժշկի կոյրն, սոյնպէս եւ զժուարաւ ելանէ ոք ի մեղաց, մի՞թէ՝ իմաստուն բժիշկ լինիցի, վասն այն ասէ Տէր. «Թէ ասէք, թէ փեսանմք, եւ մեղքն ձեր ի ձեզ հասարակեալ են» (Յովհ. Թ. 41):

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

(«Ո՞յր վնասէ, սորա՞ թէ հօր եւ լմօր իւրոյ՝ զի կոյր ծնալ») (Կրն Յովհ. Թ. 2):

Վասն Գ. պատճառի հարցանէին: Ա.՝ զի տեսին զՏէրն որ կամէր սքանչելիս առնել ի կոյրն, վասն որոյ չէր հարցնէին զպատճառ կուրանալոյն: Բ.՝ զի Տէրն եցոյց առ անդամալոյծն, թէ մեղքն է պատճառ հիւանդութեան, վասն որոյ հարցին, թէ ի սորա մեղացն է այս կուրութիւնս, թէ ի ծնողացն: Գ. Կամեցան զճշմարիտն իմանալ, թէ է՞ր լինի կուրութիւն, իսկ Տէրն յայտնեաց զպատճառն, թէ ո՛չ է վասն մեղաց: Ա.՝ զի մարդ նախքան զծնանելն ո՛չ գործէ մեղք, իսկ կոյրն ի ծնէ էր: Բ.՝ զի թէ ծնողքն էին մեղուցեալ, ինքնեանց արժան էր կուրանալ, քան թէ զաւակին: Վասն որոյ չէր յայտ է, թէ վասն փառացն Աստուծոյ էր եղեալ այնպէս, այսինքն՝ զի գործն Աստուծոյ ի նմա երեւեցի:

«Մինչ օր կա[յ]» (Յովհ. Թ. 4) Հինկ երեւի օր: Ա. օր, ասէ, զյայտնութիւնն իւր մինչ ի մահ համբարձումն, յորում արար զքսան-

չելիս: Բ. օր, ասի, ընտրեւեաց ժամանակն, որք տեւեցին յաշխարհի, արարին սքանչելագործութիւն: Գ. օր, ասի, այսինքն՝ որքան մարդիք կենդանի են, արժան է առնել սքանչելագործութիւն: Դ. օր, ասի, բարեգործութեան ժամանակն, զի նա է ճշմարիտ օր: Ե. օր՝ զայս կեանքս, ասէ, յորում կարէ ոք արդիւանաւոր գործս առնել:

«Գայ զիշեր՝ յորում ոչոք կարէ գործել» (Կրն Յովհ. Թ. 4):

Այսինքն՝ ամենեցուն սոցա հակառակն. Ա.՝ յորժամ համբառնամ, ասէ, ո՛չ եւս առնեմ, ասէ, զգալապէս զսքանչելիս: Բ.՝ «գա[յ] զիշեր», այսինքն՝ ժամն է, յորում ո՛չ եւս իցէն ընտրեալք, որք առնիցեն զօրութիւնս: Գ.՝ «գա[յ] զիշեր», այսինքն՝ [ժամ է] մեաւութեան մարդկան, յորում ոչ կարեն գործել: Դ.՝ մեղաց օրն, յորում մեղանչէ ոք. զիշեր, ասի, զի ոչ է ի համարի աւուրց: Ե.՝ գա[յ] զիշեր զատաստանին, զի մարմնաւոր ժամանակացս նա՛յ զիշեր ասի, զի ոչ կարէ առնել գործ մարմնական:

«Եթուք իի գեպին» եւ արար կալ ի թրոյն» (Կրն Յովհ. Թ. 4):

Վասն է՞ր արար կալ ի թրոյն: Ա.՝ զի ցուցցէ, թէ ճշմարիտ մարդ է եղեալ: Բ.՝ ըստ Ոսկերեւանին՝ զի ցուցցէ զառաւելութիւն զօրութեանն, զի կաւն կուրացուցիչ է աչաց եւ նա նովաւ առողջացոյց, որ է գործ աստուածային զօրութեանն: Գ.՝ զի նախ ասաց Տէրն, թէ «յառաջ քան զլինելն Աբրահամու եմ ես» (Յովհ. Ը. 58) եւ ո՛չ թէ «յառաջ քան զլինելն Աբրահամու եմ ես» (Յովհ. Ը. 58) եւ ո՛չ հաւատացին: Վասն որոյ ի կաւոյն ստեղծեաց զաչս կուրին՝ ցուցանելով, թէ այն Աստուածն էմ, որ զԱդամ ի կաւոյն ստեղծի: Դ.՝ զի որպէս թուքն ընդ կաւն խառնեալ լուսաւորեաց զաչս կուրին, զի որպէս եցոյց խորհրդաբար զմիաւորութիւն Բանին ընդ մարդկու-այսպէս եցոյց խորհրդաբար զմիաւորութիւն Բանին ընդ մարդկութեանս, որով լուսաւորեցաւ խաւարեալ հոգիս մեր: Ե.՝ զի թուքն ընդ կաւոյն միաւորեալ եցոյց, թէ համաստուածային բարութեանն միաւորեալ ի մտածութիւն մեր, որ երկրայեարչ էաք եւ է պատճառ լուսաւորութեան մտաց մեր Քրիստոս:

Իսկ թէ վասն էր զկաւն եդ ի վերայ աչաց կուրին, վասն Գ. պատճառի: Ա.՝ զի կուրութիւն նորա յայտնի էր ի քաղաքն, վասն որոյ ի վերայ աչացն եդ, զի առաւել յայտնի գիտացեն, թէ ի կաւոյն ստեղծաւ աչքն: Բ.՝ առ ի ցուցանել, թէ Քրիստոս էր ձեւաւոր ստեղծաւ աչքն: Գ.՝ զի զազնուադոյնս ի ցուցանող աչացն ի սկզբանէ աշխարհի: Գ.՝ զի զազնուադոյնս ի

սգալարանացն բժշկելով ցուցանէ մեզ, թէ զմիտք մարդկան «Եւ լուսաւորեմ», որ գերազույն է ի մարդկան:

Իսկ թէ վասն է՞ր ի Սէլովամ առաքեաց եւ զի՞ Սէլով[ամ]ն աղբիւր էր, որ բխէր ի ստորոտն Սիոնի եւ յայնմ աղբերէ ջուր գայր յաւազանս յայս: Եւ այս վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ առ ի պատիւ զոհից հնոյն, զոր լուանա[յ]ին յաւազանս յայս: Բ.՝ առ ի յայտնութիւն այսմ սքանչելեացս, զի յորժամ անցանէ կոյրն ընդ մէջ քաղաքին, այնու հրատարակեացի սքանչելիքն: Գ.՝ առ ի ցուցանել զհնազանդութիւն կուրին որ հաւատաց եւ գնաց ի լուանալ: Դ.՝ ըստ Ոսկեբերանին՝ ցուցանել այսու խորհրդաբար, թէ Քրիստոս առաքեցաւ ի Հօրէ ի լուացումն մեղաց մերոց, որպէս ասէ Զաքարիա, «Աղբիւր յայտնեալ ի տուն Դաւթի» (տե՛ս Զաք. ԺԳ. 1): Ե.՝ զի ցուցցէ մեզ, թէ ո՛չ է պարտ հաւատ առանց մկրտութեան, զի հաւատ առանց մկրտութեան ո՛չ փրկէ, որպէս ասաց Տէրն: Զ.՝ զի Սէլովամ տեղի բժշկութեան էր եւ նոքա զՏէրն հակառակ օրինացն կարծէին վասն որոյ անդ առաքեաց զի բարձցէ զկարծիս նոցա:

«Գիտեմ[ք] զի Աստուած՝ մեղաւորաց ոչ լսէ» (Կրն Յովհ. Թ. 31): Աստ է տարակոյս, թէ Աստուած մեղաւորաց ո՛չ լսէ, ուրեմն մեղաւորք ո՛չ կարեն արդարանալ եւ զի՞ մաքսաւորին լսեաց Աստուած եւ պոռնիկ կնոջն եւ այլոց: Պատասխանի. Աստուած յայնժամն լսէ մեղաւորին, յորժամ զղջանա ի մեղացն եւ դառնայ, իսկ ի մեղս կալով եւ աղաչելով ո՛չ լսէ: Ըստ այնմ, զի՞ է ձեզ բողոքել ինձ եւ ոչ լսել, վասն զի ի մեղքն էին. «զի որ ոչն փեսանեն փես[ցն], եւ որ[ք] փես[անեն] կուրացին» (տե՛ս Յովհ. Թ. 39): Առաջին՝ «կոյր», զի խոնարհս եւ զաղքատս ասէ, որ ըստ մարմնոյ ասին, զնոսա լուսաւորեաց գիտութեամբ աստուածա[յ]ին: Իսկ «լուսատեսք» զհպարտս ասէ, զոր կուրացոյց ի ձեռն սքանչելեացն: Բ.՝ «կոյր»՝ զառաքեալսն ասէ, որք պարզամիտք էին ի Քրիստոսէ լուսաւորացն, իսկ «լուսատեսք»՝ զբահանայսն եւ զգալիրսն ասէ, որ կուրացան յաւիտենականապէս: Երրորդ՝ «կոյրք»՝ զհեթանոսքն ասէ, որք հաւատով լուսաւորեցան յիւրում գալստեան: Իսկ «լուսատեսք»՝ զհրէիցն ասէ, որք կարծէին զինքեանս հաւատացեալս:

«Եթէ կոյրք էիք՝ ոչ էր ձեր [մեղ]. այլ զի աս[էք] թէ փեսանեմք, եւ մեղքն ձեր ի ձեզ հասարարեալ են» (Կրն Յովհ. Թ. 41): Զի կոյր կոչի մեղաւորն եւ անհաւատն: Եւ այս վասն բազում պատճառի:

Առաջին՝ զի կոյրն ոչինչ տեսանէ ամենեւին, այսպէս եւ մեղաւորն ոչինչ իմանա յաստուածայնոցն: Երկրորդ՝ զի է կոյր որ բնական է ի ծնընդենէ եւ է, որ ի պատահմանէ, այսպէս եւ մեղաւոր, որ բնականապէս յիմար է, այսինքն՝ անհաւատն եւ անխտիր գործէ մեղաւորքն որպէս այլազգիքն եւ է, որ յետոյ պատահմամբ, որպէս քրիստոն[ե]այք յետ աւազանին ծնընդեանն: Երրորդ՝, զի է կոյր, որ սուր է մտօք եւ շարժի որպէս աչքաւոր: Այսպէս եւ մեղաւոր, որ ճարտարապէս որպէս զարդար կայ, սակայն մեղաւոր է, որպէս հրէայքն յայնժամն: Զորրորդ՝ կոյր կոչի, վասն զի բնական լոյսն պակասեալ է <ի> յաչացն, այսպէս եւ մեղաւորն կոյր կոչի, վասն զի խղճմտանքն բարձրեալ է ի նմանէ: Ե. (հինգերորդ)՝ զի զկոյրն եթէ հարկանէ ոք՝ ոչ գիտէ ով ոք է, այսպէս եւ մեղաւորն, թէ յո՞ր չարիս ձգէ զնայ սատանայ, ոչ գիտէ զչարն զայն: Վեցերորդ՝ զի ոմն կիսամասնեա է կոյր, այսպէս ոմն սակաւ մեղս ունի: Է. (թեթեւ)՝ զի ոմն բժոտէ աչքն, թէպէտ լոյս ունի, այսպէս եւ ոմանք հերձուածողք են եւ ոչ ունին զկատարեալ հաւատն եւ կոչին մեղաւորք: Ը. (ուրեմ)՝ զի կոյրն գիտէ ստուգել, որ ոչ տեսանէ, այսպէս եւ մեղաւորք ոմանք գիտեն, զի մեղօք լցեալ են, վասն որոյ զղջանան: Իններորդ, զի անհնար է թաքչել կուրութեանն, որոյ զղջանան է մեղացն ոչ բերել պատիժ, թէ աստ, թէ անդ: Այսպէս անհնար է մեղացն ոչ բերել պատիժ, թէ աստ, թէ անդ: Ժ. (տասներորդ)՝ զի դժուարաւ բժշկի կոյրն, այսպէս եւ դժուարաւ ոք ելանէ ի մեղաց, մի՞թէ իմաստուն բժիշկ լինի: Վասն որոյ ասէ Տէրն, «թէ ասեք փեսանեմք եւ մեղքն ձեր ի ձեզ հասարարեալ են» (Կրն Յովհ. Թ. 41):

Իսկ յընդունատուցանելն զմեռեալն, որ է նմա դիւրագոյն քան ի բնոյ:

ԵՓ Աստուած փառաւորի հայրական փառսն իւր եւ որդի ցնծացեալ բերկրի ի յերկրաւորաց՝ հանգոյն վերնոցն Աստուած խոստովանեալ. բարբառ Տեառն հաւասար է միմեանց, որ առ կոյրն ասացաւ, ո՛չ դորայ է մեղ եւ ո՛չ ընդանեաց իւրոց, այլ զի յայտնի լիցին գործքն Աստուծոյ ի դմա: Եւ «հիւանդութեանն Ղազարու, ասէ, այն հիւանդութիւնն ոչ է առ ի մահ, այլ վասն փառացն Աստուծոյ, զի փառաւոր լիցի որդի Աստուծոյ այնուիկ» (տէն Յովհ. ԺԱ. 4): «Այլ վասն փառացն Աստուծոյ», թուի ինձ թէ ի հայր ձգէ զբանն, որպէս յաղաւթելն ի վերայ գերեզմանին վասն ժողովրդեան հրէիցն որք հակառակ Հաւր զնա կարծէին եւ ապա առ ընթեր դնէ զիւրն, որ աստուածային հրամանաւն կոչեցեալն զմեռեալն՝ զՀաւր եւ զիւր կամսն եւ զփառակցութիւնն յայտնելով նա եւ զփառաւորութիւնն, որ ի ծերոց եւ ի տղայոց յառաջ գուշակեաց: «Առաքեցին առ նա բորբն Ղազարու» (տէն Յովհ. ԺԱ. 2) բազում աղերսանաւք սիրոյ յղեցին եւ մեծաւ թախանձանաւք աղաչէին, հաւատային, թէ նա է յարութիւն մեռելոց, բայց մարդկաբար փութային մինչդեռ հիւանդն ո՛չ էր վճարեալ ի կենաց, զի դիւրաւնասելի է մարմին եւ յաճախ սայթաքէ, քան յառողջութեան կայ, զի ոգի որ ելանէ այլ ոչ եւս դառնայ, զի շարժող հոգին գնաց, մարմինն ապականի, եւ գոյութիւն մարմնոյն ի բնութիւն տարերացս փոխի: Ընդէ՞ր քորքն Ղազարու ալեկոծէին ի միտս իւրեանց, իբր յԱստուած հաւատացին եւ որպէս բժիշկ ճշմարիտ ի հիւանդ կոչէին: «Եւ սիրէր Յիսուս՝ զՄարիամ, եւ զՄարթայ եւ զՂազար» (տէն Յովհ. ԺԱ. 5): Ըստ առակողին, որ ասէ ի դէմս Քրիստոսի՝ «Ես, որ զիս սիրեն, սիրեն, եւ բաշխեմ պարգեւս բարեկամաց իմոց» (հմմտ. Առակ Դ. 1-4): Զի մինչ Տեառն յԵգիպտոս իջանէր, սոքա յառաջ ժամանակաւ գնացեալ էին յԱգրիանուպաւլիս քաղաքի: Եւ սիրով բազում բնաւորեալ զբարձողն բոլորից զսկզբնակիցն Հաւր զմիածինն բարձին ուսովք եւ կրեցին բազկաւք զկրողն ամենայնի բանիւ զաւրութեան իւրոյ: Եւ ի դառնալն յԵգիպտոսէ Տեառն եւ սոքա ընդ Յովսեփայ եւ ընդ կուսին Մարիամու եկին ի Բեթանիայ, իբրեւ լուաւ, թէ հիւանդացեալ է: Յիսուս ո՛չ ետ պատասխանի, ոչ երթալ եւ բժշկել եւ ոչ չէրթալ ու անփոյթ առնէ: Զանուն հիւանդին ասացին եւ զփառացն անուն լուան եւ գնացին տրտմութեամբ զտեղի առ աւուրս երկուս, թոյլ ետ աւազակին մտանել ի տուն սիրելոյն եւ խռովու-

թիւն եւ ապականութիւն գործել: Գոռոզացաւ մահ եւ զկամս իւր կատարեաց: Կամ երկուս աւուրս գալստեանն ժամանակն, որ առ նախահարսն բալցայայտէ կամ վասն յանդգնութեան մոլէզնոտ հրէիցն, զի հրապարակատես եւ աշխարհալուր լիցի մահն ի Բեթանիայ: Եւ ասէ Յիսուս ցաշակերտսն՝ եկայք երթիցուք ի Հրէաստան. եկն եւ անդ երկիւղ մահուն չարաչար տագնապեցոյց զաշակերտսն, քան զքորսն Ղազարու: «Զի՞ աղէտի զարհուրեալ էք եւ դողայք ապաքէն ելանելոց էք ի մարմնոյդ», որ լուայք ի Տեառնէ, մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմին եւ զհոգին ո՛չ կարեն սպանանել: Դայ զհոգի եւ զմարմին ապրեցուցանէ աստ եւ ի հանդերձեալն, քանզի ոչ իսկ էր սովորութիւն Յիսուսի ծանուցեալ զտեղին յոր երթալոց լինէր: Այլ ուր չարչարանք են, անդ երթայր բժիշկն առ քարկոծիչսն երթամ ես զի փոխանակ քարավէժ առնելոյն, եղիցին նոքա թարգմանիչք, զի բազումք հաւատացին ի նա անդ: «Տէր, ասեն, հրէայն խնդրէին զքեզ սպանանել եւ դու դարձեալ անդ երթա՛ս» (տէն Յովհ. ԺԱ. 8): Զաշակերտսն այսր եւ անդր տարաբերէր ոչ կամեցաւ զխորհուրդն յայտնել նոցա, զի տեսին գնշան յարութեանն եւ ոչ հաւատացին, զերկոտասանամեա աղջիկն՝ զԴուստրն Յայրոսի յարոյց, զորդի այր[ւ]ոյն ի Նային քաղաքի, որ զմի մեռեալ կարող է յարուցանել նա եւ զամենայն ննջեցեալսն: Իսկ թէ ուեալ կարող է յարուցանել նա եւ զամենայն ննջեցեալսն: Իսկ թէ զայլոց մահ հալածական արար առաւել եւս զձերդ, ի Թափովր լեւրինն ի հաւրէ լուայք՝ «դայ է Որդի իմ սիրելի դմա լուարուք» (տէն Մարթ. ԺԷ. 5, Մարկ. Թ. 6, Ղուկ. Թ. 35), իսկ դուք, փոխանակ լսելոյ, հրամանատու լինիք՝ մի՛ երթար: Ի՞մ թէ զՂազարու խորհուրդն յայտնեալ էր ո՛չ հաւատայիք վասն ձեր տկարութեան մտացդ:

Իսկ Յիսուս ասէ «երկուրասան ժամ է արն» (Յովհ. ԺԱ. 9): Զբոլոր աւրն յայտնէ, զի աւր Տէրն է, որով խաւար կուսաշտութեան լուծանի, որք նովաւ գնան: «Արն» ըստ եբրայեցոց բառիցն «լոյս» ասի, եւ Քրիստոս է լոյս, որ լուսաւոր առնէ զամենայն հաւատացեալս իւր:

ԵՓ «Մի երկնչիք դուք ի քարկոծելոյ, իբրու ես ընդ ձեզ եմ, սակայն ոք ի ձէնջ ընդ իս եւ փոխանակ իմ ո՛չ չարչարի, այլ հասցէ ձեզ խաւար չարչարանաւք լի, յորժամ ի ձենջ վերանամ առ Հայր եւ թողում զձեզ, զի առջիք զպսակն լուսոյ փառաց, որպէս պսակեցայ ես եւ ապա վերացայ»:

ՈՍԿ «Որ գնա ի տունջեան ո՛չ գայթակղի: Որչափ եւս առաւել ձեր ընդ իս գոլով, որ լոյս եմ աշխարհի, մի զմարմնոյն աչացդ

լոյս դիմացիս, որ է երկիւղ մարդկան եւ ամենայն կենդանեաց, որ տկարքն են դողան ի հզաւարագունիցն, այլ ես զհաւատոյ լուսոյ հոգոյն աչացն ասեմ, որ է միտքն որ զառ յապայն առ ժամայն տեսանէ, որ զայն տեսութիւն յոգւոյն ոչ ունի, թէ եւ ի մէջաւրեա գնա գայթաղի եւ խաւար հանապաղ ընդ նմայ է»։ Սակաւ մի կրթեաց զմիտս նոցա եւ ընդ բանիւ արկ զաշակերտսն մինչ չեւ մեռեալ ի խաչելն եւ ոչ իջեալ ի գերեզման, զայս կամեցեալ առաւելաւոր աւերինակի ուսուցանել առաքելոցն, թէ մինչ կատարի ամն աւետեաց, որ նա ինքն է մայրն ամաց, ոչ գայթակղին հրէայք ի սպանման անդ նորա, այն որ ի նմա թագաւորելոց էր խաւարն ի վերայ Սիոնի։

«Ղազար բարեկամ մեր ննջեաց, երթամ զարթուցանել» (սրբ. Թ. 11)։ Իբրեւ տղայոց կաթն ջամբես, մայրաբար ծնանիս եւ դայեկաբար սնուցանես զտգիտութիւն նոցա քո իմաստութեամբ ծածկես զնա։ Բ. աւուր ճանապարհաւ հեռի Բեթանիայ, միթէ յանապակն ըմպելեաց թմբբեալ իցէ եւ կամ ո՛ր ոք զԴ. տիւ եւ զԴ. գիշեր ննջիցէ քնով, քորք նորա ընդէ՞ր ոչ զարթուցանեն։ Զոր ինչ տեսանէին նոյնպէս գիտէին գառնքն անմեղ առաքեալքն սուրբք եւ զոր ինչ լսէին նմին եւ հաւատային եւ Աստուածային խորհրդոցն հասու լինել ոչ կարէին։ Արդ յայտնեաց զգնալն ի Բեթանիայ եւ ո՛չ յերուսաղէմ զի գերկիւղն ի մտաց նոցա փարատեացէ, այլ «զարթուցանել» ասելով զխնամս նորա առ Ղազարոսն էր յայտնէր անմտութիւն երակն ունել երկու աւուրքք գնացք երթալ զարթուցանել զնա ի քնոյ, կարծեցին առակ ինչ որպէս բազում անգամ խաւսէր։

«Ասնն աշակերտքն Նորա. թէ ննջեաց՝ ապա ապրի» (սրբ. Թ. 12)։ Բազում հիւանդք ննջեն եւ ո՛չ ապրին, եւ իցեն, որ ննջեն եւ ապրին, ո՛ր փաղաքշանք ախմարացն զծածկատեսն կամերն սփոփել գիտէին աշակերտքն, թէ Տէր սիրէ Ղազար անդ անմեղ եւ ո՛չ կամէին թէ հասցէ ի վիշտ անդ ընդանեաց նորա, այլ զննջելն առողջութենէ նշան կարծէին, ո՛չ շտապէ երթալոյ թէ ննջեալ է։

«Յայնժամ ասէ ցնոսա [Յիսուս]՝ յայտնապէս. Ղազար մեռաւ» (սրբ. Թ. 14)։ Տէր մեր մեկնեաց զծածուկ խորհուրդն զի մի

յանկարծակի ընդոստիցեն ճշելով կամ կոծելով։ Ամենայն բժիշկ յառաջագոյն մինչչեւ մեռեալ իցէ մարդւոյն աշխատին յոմանս ի դեղոցն, իսկ բժիշկն Ղազարոյ մեռանել թողոյր զի ի մահու անդ ցուցցէ զզաւրութիւն քաջութեան իւրոյ ի նա։

ՈՍ Որպէս առաքեալ ասէ մեռաք որով ընթռնեալն եաք մարդկան ազգ, այսինքն՝ աւերինաւք մահու զի փոխելոց էին Քրիստոսիւ յանմահութիւն յարութեամբ Ղազարու, որ էր գաղափար հանդերձելոցս։ «Ես ուրախ եմ վասն ձեր, զի դուք հաւատասցիք, թէ ես չէի անդ» (սրբ. Թ. 15)։ Պատիպատ խաւսք որ ոչ կարէին ի վերայ հասանել իրին։ Մահու անուն եւ ուրախութիւն ի լսելիս նոցա հռչակեցաւ եւ զարմացեալ ո՛չ կարէին հասու լինել վասն երկշաւիղ բանիցն։ Բայց երկշոտն թովմաս տեղեակ առնէ զմեղ վասն տխմարութեան նոցա. «ոչ ի պարծանս ինչ յարուցանեմ զնա, այլ վասն ձեր հաւատոցն հաստատութեան ուրախ եմ զի առջիք զչափ իմոյ զաւրութեանս»։

ԵՓ Թէ ուրախ էր, ընդ է՞ր ելաց նա իբրեւ չոգաւ անդ, բայց տե՛ս դու զի մինչ զայս վայր մերձաւորք նորա որ չափ ինչ հեռի էին ի նմանէ եւ ի կատարեալ հաւատոց։

ՈՍ Ասէ թովմաս՝ եկայք եւ մեք ընդ նմա մեռցուք։ Սա երթալ զմեռեալն յարուցանել եւ մեք կենդանիքս մատնիմք ի մահ, քանզի տարակուսեալ էին յայսմ տեղւոյ երկրագործ մշակացն դիւրագոյն է զկորդացեալ երկիրն կակղել քան գիտնոցն զտգէտսն հաւանեցուցանել, մշակն սակաւ աշխատի յամեհի երկիրն եւ բազում պտղոց ակն ունի, իսկ զմարդ տգետ կուրութեամբ մտաց ափշեալ Աստուծոյ միայն է կարողութիւն ի գիտութիւն ածել։ Ո՞րչափ թերահաւատութիւնն զաւրանայր յամենայն կողմանց ուրախութիւնն յաճախէր, զի հայրենի զաւրութեամբն հզաւր գործեաց եւ զբոլորից թերահաւատութիւնն հաստատեաց փարատելով, դարձեալ ստուգեալ էին թէ երթան ընդ նմա քարկոծ լինին, վասն այնորիկ մխիթարեաց զնոսա եւ քաջալերեաց եւ երարձ ի նոցանէ գերկիւղն։

«Եկն Յիսուս եւ եգիպ զՂազար չորեքաւրեայ ի գերեզմանի, մերձ էր Բեթանիա յերուսաղէմ» (սրբ. Թ. 17-18), մերձ էր գեղն յերուսաղէմ, ու սուգն էր ուրախութիւն եւ խաղաղութիւն։

«Ասպարիսաւք հնգեպասան»։

ՍՏ. Ասպարեզն Բ. մղոն ճանապարհ է մինչեւ յերուսաղէմ, որ ի ծննդենէն կրկնապատիկն մինչեւ ի խաչն հինգէշարժ զգայութեամբ, տեսանելեալք լսելեալք, հոտոտելեալք, ճաշակելեօք, շօշափելեօք, զոր միացոյց Քրիստոս ըստ իւրում էութեանն եւ համբարձաւ յերկինս ընդ նմին յարոյց եւ ընդ նմին նստոյց յաթոռ փառաց ընդ հաւր: «Եկն Յիսուս եզիտ զՂազար չորէքաւրեա ի գերեզմանի»

ՈՍԿ եւ Յիսուս հանդարտագոյն գնայր զի մի մարդկան այնպէս երեւեսցի ինքնայաւժար ի վերայ նշանացն ընթացեալ: Զի ճշմարտացի թէ զբոյս բարուց մարդկան զգեցեալ էր նա: «Եւ քազումք ի հրէիցն եկեալ էին առ Մարթա եւ Մարիամ» (Յովհ. ԺԱ. 19): Իսկ գալն նոցա աստուածային տեսչութեամբն իմանի գոլ, զի տեսողքն զուարճացին աստուածագործ նշանաւքն, զի ոմանք աւգտեցան հաստատելով հաւատովք ի Քրիստոս խարսխեալք, զի արդ եկին, զի հրէիցն ուխտ եղեալ էր, թէ ոք խոստովանեսցի զնա Քրիստոս ի բաց կացցէ ի ժողովրդենէ, կամ վասն տագնապի տրտմութեանն կամ ազնուականք էին Մարիամեանքն եւ աչառեցին կամ այնք էին, յորում ոչ գոյր խորամանկութիւն, զի բազումք էին, որ հաւատացին: Զի մխիթարեսցեն զնոսա: Ագարակն քաղաքացեալ էր եւ քաղաքն ագարակացեալ. զի բոլոր քաղաքն եկեալ էր ի վիշտն:

Զի մերում բնութեանս սովորութիւն է, զբաւթ սիրեմք զայլոց լսել եւ մտանել ի տուն սգոյ քան յուրախութեան, ոմն ի լկտիութիւն, կեսք յոտնհարութիւն եւ յոլովք ի շատախաւսութիւն, սակաւք կցորդին տրտմութեան, զի ամենայն մխիթարիչք անձամբ տրտմութեան լինեն, զի տրտում զտրտում ո՛չ մխիթարէ, եւ ոչ՝ սգաւոր զսգաւոր: Մին ասէ՝ «Մի՛ տրտմիր, եղբայր իմ,՝ տղայ մեռաւ», եւ այլք եւս ըստ իւրաքանչիւր զտարածամ մահն պատմեն եւ զսիրտն բեկանեն եւ զաղիսն գալարեն:

«Մարթայ իբրեւ լուաւ, թէ Յիսուս գայ ընդառաջ գնաց» (Յովհ. ԺԱ. 19):

ՍՏ Մարթայ յառաջընթաց լինի ըստ աւրինացն եւ մարգարէիցն աւրինակաւ որ գուշակեալ ցուցին զՔրիստոս փրկիչ աշխարհի: Եռայր սէրն Մարթայի քան զՄարիամուն, զի յառաջագոյն իբրեւ եկն Յիսուս Քրիստոս, Մարթայ կայր ի սպասու նմա՝ ասելով ցՏէրն. «Ասա՛ քեզ իմոյ զի աւգնեսցէ ինձ»: Եւ երկրորդ անգամ

իբրեւ եկն ի կեցուցանել զՂազար, անտի ընթացաւ ընդառաջ ելանել:

«Մարիամ նստէր անսէն ի տան» (Յովհ. ԺԱ. 19):

ՍՏ Մինն եղեւ իբրեւ զբան բերանոյ, եւ միտան՝ իբրեւ զսիրտ շտեմարանի խորհրդոց. սիրտն ի տեղւոջն հաստատուն կաց եւ բանն յառաջ ընթացաւ պատմելով զպաղատանս սգալից սրտի: Ի լսելիս այնորիկ, որ կարող էր բառնալ զտխրութիւն ի տանէ սիրողացն իր:

«Ասէ Մարթա ցՅիսուս. Տէր՝ եթէ աստ լիեալ էիր, չէր մեռեալ եղբայրն իմ» (յսն Յովհ. ԺԱ. 21):

ՈՍ Մարգարէացաւ Մարթայ, զի թէ որ ընդունի զմարգարէ, զվարձս մարգարէի առցէ: Իսկ որ զԱստուած ընդունի՝ զաստուածային փառսն ժառանգեսցէ: Դարձեալ, ուր կենդանութիւն է անդ՝ մահ ո՛չ մտանէ: Տէրն բազում անգամ մտեալ ի տունն Մարթայի եւ Մարիամու, եւ մահն ի գեղջէն հալածական լինէր, թող թէ ի տանէն, զի ուր՝ իմաստութիւն, անդ՝ հոգեւոր սէր աստուածային, հաւատք ճշմարիտ եւ մարգարէութիւն ստոյգ, այլեւ մի է շարժողն նոցա՝ Աստուած: Զի որպէս արուեստաւորն միով բերանով փչէ յերգւովն եւ բազում փողքն՝ ոմն սոսկ, ոմն՝ թաւ, եւ ոմն թանձրագոյն տա եւ մի ձայն ասի, նոյնպէս Մարթայ, եւ՝ Մարիամ, եւ՝ Ղազար, եւ՝ որք ի տանն նոցա, մի հաւատք էին ամենեցուն, մի սէրս սիրեցին զՔրիստոս մի հոգեւոր իմաստութիւն ամենեցուն:

ԵՓ Քանզի յղեցին առ նա եւ ոչ կամեցաւ գալ: Գիտացին թէ, այս է կամք Տեառն, զի մեռցի Ղազար, զի ոչ ինքն եկն եւ ոչ առաքեաց, թէ բժշկեսցի, քանզի լուեալ էր նոցա յառաքելոցն: Թէ յորժամ ննջեաց Յիսուս զարթեան ալիքն ի քնոյն ի ժամանակի մինչ ոչ էր ընդ նոսա, զի խռովեցան ալիք ծովուն, խաւսեցան մարդկապէս, թէ ուր լոյս է, ո՛չ մտանէ խաւար եւ ուր կեանք է, ո՛չ համարձակի մահ:

«Արդ գիտեմ, թէ զոր ինչ խնդրեսցես յԱստուծոյ, փացէ քեզ Աստուած» (Յովհ. ԺԱ. 22):

Մարգարէացաւ կինն, ոչ զմի մեռելոյ յարութիւն, այլ զգարուցն կարող եւ յարուցանել՝ կամակցութեամբ Հաւր եւ Հոգւոյն: Եւ

Տէրն ասէր. «Ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի Հաւրէ, այլ զմիտս լսողացն Հաստատէր, եւ ոչ ոք գիտէ զՀայր, բայց Որդի եւ ոչ զՈրդի ոք ճանաչէ, բայց միայն Հայր»: Այս բան զմիակամութիւն եւ զմի բնութիւն ցուցանէ եւ ո՛չ երիցութիւն կամ կրօնքութիւն, քանզի Քրիստոս Հաճեցաւ ընդ Հաւատս Մարթայի եւ ասէ Տէրն. «Ամենայն, որ հաւարայ յիս, ինքն է պարգեւաբո» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ 26): Ի նմանէ է պարգեւքն, բայց պարտ էր խնդրել:

«Ասէ ցնա Յիսուս. Յարիցէ եղբայրն քո» (Յովհ. ԺԱ. 23): Տէրն յայտնեաց նմա զառաջին յարութիւն եղբաւրն իւրոյ եւ զվերջին, ոչ են պէտք աղաչանաց եւ ոչ կարծիք Հարուածոց, որպէս ոմանց թուի. «Ասէ ցնա Մարթայ. Գիտեմ, զի յարիցէ ի յարութեան յաւուրն յերթում» (Յովհ. ԺԱ. 24):

Երկնից դրօշներն բացան կնոջն, եւ զլոյսն անստուէր ետես աչաւքն եւ յանմատոյց տեղին եհաս եւ Զեբեդեայ որդւոյն Հաւասարեաց՝ ոչ զՔրիստոսի մարմնական լանջաւքն անկաւ, այլ Աստուծոյ իմաստութեամբն զաւրացաւ, զբանն կենաց շաւափեաց եւ յաստուածային կեանսն փոխեցաւ, մտաց աչքն բացան եւ լուսաւորեցաւ ներքին մարդն, եկն արտասուաւք եւ գնաց ծաղու, եւ վշտացեալն բերկրեցաւ եւ զուարթացաւ դոյն երեսացն: Լուաւ յոյս յարութեան մինչ չեւ յարուցեալ զեղբայրն ետես զյարուցիչն մեռելոց: «Ասէ ցնա Յիսուս. Ես իսկ եմ յարութիւն եւ կեանք» (տէն Յովհ. ԺԱ. 25): Եղիայ յարոյց մեռեալ եւ դարձեալ մեռան, Եղիսէ՛՛՛ երկուս: Ես յարուցանեմ եւ անմահ առնեմ յաւիտեան ի Հասարակաց յարութեանն. «որ հաւարայ յիս, թպէր եւ մեռանի՝ կենդանի է» (տէն Յովհ. ԺԱ. 25): Որպէս իմաստոյ տեսանելոց ես այժմ, ասէ, այսպէս յիս Հաւատացեալքն ոչ մեռանին յաւիտեանական մահուամբն, իսկ ի յարութեան անդ մեռելոցն մեռանին կենդանիքն մեղաւք կամ թէ անհաւատքն եւ ամպարիչտքն ի Քրիստոս: Ասաց անդ մեծամեծս բանիւք եւ կնքեաց գործովք:

«Եւ որ կենդանին է եւ հաւարայ յիս մի, ասէ, մեռցի յաւիտեան» (Յովհ. ԺԱ. 26): Եւ որ Հաւատան այժմ, ասէ, յիս կենդանիքս ի մահուանն իւրեանց մնան յաւիտենիցն կենդանութեամբն եւ յանսպառ յաւիտեան ձեռն մահու ո՛չ տիրէ ի վերայ նոցա: Բայց ոմանք վասն կատարածի աշխարհի ասեն զայս, թէ այնքիկ, որ կենդանի

են մարմնով եւ ի գալուստն Հասանեն ո՛չ մեռանին, որպէս եւ առաքեալ ասէ, որ «Կենդանիք մնացեալ իցեն ի գալստեանն Տեառն, ո՛չ ննջեսցեն» (հմմտ. Թեաղ. Դ. 14): Հաւատա՛ս այսուիկ յոյժ բարձրագոյն ճառեաց փրկիչն եւ վասն այնորիկ վարձս վարդապետութեան խնդրեաց ի նմանէ զոր լուաւ, զի թէպէտ երկշաւեղ էր բանն, սակայն յուսայր Մարթայ:

«Ասէ ցնա. Այո Տէր. ես հաւարացի, եթէ դու ես Քրիստոսն ի որդի Աստուծոյ, որ գալոց էիր յաշխարհ» (տէն Յովհ. ԺԱ. 27): Զմարգարէիցն բան Հաւատարմացոյց որպէս շամարտացի կինն, որ ասաց յորժամ մեսիայն գայ նա պատմեսցէ մեզ զամենայն, ասաց զկուսական ծնունդն եւ ականարկեաց զերկրորդ գալուստն եւ զմեծամեծս Տեառն լուաւ եւ զամենայն տնաւրենութիւնն տեղեկացաւ եկն իբրեւ մարդ տրտում եւ գնաց որպէս Հրեշտակ յԱստուծոյ ուրախացեալ եւ «կոչեաց զքոյր իւր լուկայն» (տէն Յովհ. ԺԱ. 28): Աշակերտեաց զքոյրն իւր ի նոյն վարդապետութիւն Հեշտակամ դիւրահաւան ականարկելով միայն վասն Հրէիցն, զի քոյրն զնոյն մաղթանս արկցէ՝ ի գութ ածելով զՔրիստոս վասն եղբաւրն կենդանութեան.

«Ասէ. Վարդապետն եկեալ է՝ եւ խնդրէ զքեզ» (տէն Յովհ. ԺԱ. 28):

Արդարեւ ճշմարիտ վարդապետ առանց ալիստեաց ուսուցանէ եւ զամենայն պետս դպրութեան կատարէ, ասաց վարդապետ եւ ինքն եմուտ ի կարգ աշակերտաց: Մարիամ իբրեւ լուաւ յարեաւ եւ եկն առ Յիսուս ի նոյն տեղի եւ նոյն ուրախութիւն առ մի ուսուցիչ զոմն ի ծածուկ եւ զոմն յայտնի ձգեաց զերկոսեանն ի սգաւոր աշխարհէս յանտրտում ուրախութիւնն երկնից: Մարիամ ի նոցանէ մերժեցաւ եւ եկն առ այն որ յառաջն ճանաչէր, ասելով, թէ որ զբազում մեղս իմ եթող, կարող է եւ զծանրութիւն սգոյս փարատել:

Եւ «չեւ եւս էր եկեալ Յիսուս» ի գեղն. այլ էր անդ[ր]էն ի տեղուցն՝ ուր ընդառաջ եղև նմա Մարթայ» (տէն Յովհ. ԺԱ. 30):

Է՞ր վասն արգելոյր զինքն եւ ոչ փութապէս գայ ի գերեզմանն, զի Համբաւ գալստեան նորա Հասանելով ատեան գործիցէ ժողովրդեանն եւ ամենեքեան ճեպեսցին ի տեսանել զաստուածագործ նշանն:

ՄՏ Իսկ Յիսուս Հանդարտագոյն գնայր զի մի աշնպէս մարդկան երեւեսցի ինքնաշաւածար ի վերաց նշանագործութեանցն ընթերցեալ: Իսկ հրէայքն, որ եկեալ էին մխիթարեալ զնոսա (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 31), ինքեանք թափուր էին մնացեալք յերկնային մխիթարութեանցն ոգւով թախծեալ նստէին ի տան յառաջին յարտասուս շաղեալ եւ նովին տրտմութեամբ:

«Իբրեւ փեսին զՄարիամ թէ յարեաւ եւ գնաց, գնացին եւ նորա զհետ» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 31):

Ոչ առ ի յարութեանն տեսութիւնն այլ ի գերեզման, զի որում տուեալ է յաւելցի եւ որում չէ տուեալ ու զոր ունի Հանցեն ի նմանէ: Ո՛չ առ ազահութեան տուողին, այլ վասն անարժանութեան ունողին, որպէս առ առաքեալովքն եւ Յուդայիւ տեսանի: «Նամարէին թէ ի գերեզմանն երթայ՝ զի լացցէ անդ» (Յովհ. ԺԱ. 31):

ՈՍԿ Զի Հանապազ գերեզմանասէրք էին ոչ միայն զմարդիկ մեռեալ լային, այլեւ զսուտ Աստուածս ասէին մեռեալ, որպէս զԵզեկիէլ մարգարէ ասէ, «նստեալ լային զԹամուզ» (հմմտ. Եղեկ. Ը. 14): Անկաւ Մարիամ առ ոտսն Յիսուսի (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 32): Տե՛ս զՀամբերութիւնն նորա. յորժամ ետես զՅիսուս, ոչ ճիշ եբարձ՝ ի յողբս շարժելով զՅիսուս, զոր բոյս բարուցն խնդրէ, յորժամ ի ծանալթից զոք տեսանեն, սգաւորքն կոծին, այլ զՎարդապետն փառաւորեաց եւ հաւատաց: Եւ ասէր. «Տէր՝ եթէ աստ լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ» (Յովհ. ԺԱ. 21): Միոյ դպրոցի մանկունք զմի լեզու խաւսին միաբան եւ ըստ Վարդապետին կամացն յորդորեալ խաւսին միաբան յուսումն աստուածային նոյնպէս երկու քորքն ի մի որս կենդանիքն ըմբռնեցան, զմի սիրեցին զՏէր ի միոյ աղբիւրէ արբին զջուրն կենդանի, տեսին զԱստուած մարմնացեալ եւ հաւատացին ի Տէրն բոլորից: Թուի թէ խոնարհեալ էին յառաջագոյն ածեալ զՅիսուս <ի> յեղբաւրն կենդանութիւն մի բարբառ էր երկուցն վասն մերձաւոր մեռելոյն ասել՝ «Ո՛վ Տէր, եթէ ոչ էիր անտես արարեալ զազգս մարդկան, ոչ մեռանէին զմեղացն զմահն», զի «մեղաք մեք եւ դու բարկացար» (Հմմտ. Նսայի ԿԴ. 5), ասէ մարգարէն, մի պարկեշտութիւն վարոց եւ սքանչելի խրատուց:

«Յիսուս իբրեւ ետես զնա զի լայր եւ որք ընդ նմա հրէայքն լային» (Հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 33), յաշխատեալ մարմնոց բղխեն քրտունք եւ ի զայրագին սրտէ աչք հեղուն արտասուք ի վերայ մեռելոյ

եւ կենդանւոյ սիրելի[ւ]ոյ, որի հեռաստանէ եկեսցէ, ետես Մարիամ զՅիսուս եւ երկունքն եղբաւրն զթոյն ստիպէին զնա յիշատակաւ մեռելոյն, այլ ոչ ճշեաց՝ ըստ աշխարհիս կարգաց, այլ արտասուեաց ցածութեամբ առաջի ողորմածին՝ այնչափ աղիողորմ տեսլեամբ, մինչ զի զամենայն լացոյց բարձրակական:

ԵՓ Թէ նստէիր դու առ ոտս նորա որպէս Մարիամ, լսէիր դու զմեծամեծս Աստուծոյ, որում ամենայն ինչ գիւրին է:

«Խոռովեցաւ Յիսուս յոգի իւր» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 33): Իբր թէ ամենայն զաւրութեամբ տրտմեցաւ եւ ոչ մոնչալով ասաց կիսաբան: Տրտմակից ի վերայ սիրելւոյն՝ եղեւ կցորդ սգոյ նոցա, զի լիցին մարդիկ յԱստուծոյ մխիթարեալ կամ մոնչեաց ի վերայ սատանայի, որպէս առիւծ ի վերայ որսոյ: Ոչ կարէին շարժել զնա տրտմակիցքն որպէս զմեղ յաղթահարեն մարմնոյ շարժմունք, զի աստուածային բնութիւնն անախտ է եւ անտրտում: Այլ խռովելն նշանակէ, թէ հրաման ետ տրտմութեանն գալ: Եւ զարտաւորն կամաւորաբար հեղուլ ցուցանէ, թէ յորժամ կամէր զիջանէր ի բնական կիրս մարմնոյն՝ յայտնելով զճշմարիտ մարդեղութիւնն: Զի թէպէտ Աստուած միացաւ ի մարմնի, այլ ոչ ետ մարմնոյն շարժել, այլ յորժամ թոյլ տայր զիջանէր ի կերակուրս եւ յըմպելիս եւ ի քուն եւ յորժամ կամէր գեր ի վերոյ պահէր զինքն աստուածային միութեամբ, զոր աւերինակ մարդ որ ամենայն բնութիւն թաղեալ կա ի նմա եւ մի ի նոցանէ յորժամ ախորժէ ի տեղւոյ իւրում ծագէ նոյնպէս եւ Տէր մեր՝ զքաղցն առ հացն եւ զարտաւորն առ սիրելին. զի հաւատարիմ լիցի թէ ճշմարիտ մարմին է առ նա: Վասն այսորիկ լաց, եւ յայտնեաց զհաւատսն Մարիամու եւ Մարթայի, զի երկրպագէին նմա եւ խոստովան եղեն ի նա առաջի այնոցիկ որ ոչ հաւատացին ի նա: Հոսանք անձրեւաց առատաբեր առնեն զանդս եւ յորդարտասուք ի գութ ածեն զԱստուած:

Ասէ. «Ուր եղիք գնա», ասէ՝ «Տէր, եկ եւ տես» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 34):

ՈՍ Ոչ անգիտութեամբ, այլ որպէս հայրն, որ հարցանէր՝ «Ու՞ր ես, Աղամ» (հմմտ. Ծննդ. Գ. 9), զԿայեն՝ «Ու՞ր է Աբել՝ եղբայր քո» (տե՛ս Ծննդ. Գ. 9) եւ ցՄովսէս՝ «Զի՞նչ է այդ ի ձեռին բում» (տե՛ս Ելից Դ. 2): Խնդրէր արարիչն զիւր մարդն, որ ըստ պատկերի Աստուծոյ արար զնա, եւ չարն նախանձեցաւ ընդ բարին Աղամայ եւ ընկեց յերանելի կենացն: Տէրն եկեալ որսայր զմարդկային փրկութիւն: Արդ ասա ինձ՝ «Ո՛ր Տէր, ի Բեթանիայ է», մինչեւ ի Բեթաբերիայ եւթանասուն

եւ երկու մղոնք են, յայնչափ հեռաստանէ գիտացէր զմահն Ղազարու: Եւ ի մաւտ եկեալ ի կամրջիդ անգիտանաս, զի եղիք դուք, եւ ես կենդանի առնեմ զնա, դադաղաւք տարայք եւ ես ձայնիւ յարուցանեմ զնա, ապա զի՞ արդ հարցանես տէր՝ ասէ՝ աստուածային հրաշս գործելոց եմ ի տեղւոյս յայս, գոնեա զրկեսցին մարդիկ եւ երկու կողմանց զգուշանամ հոգւոց եւ մարմնոց վասն զի Աստուած էր մարմնացեալ. այլ զի ինքեանք ցուցցեն եւ վկայ լինցին տեղւոյն եւ մեռելւոյն, որք թաղեցինն, գայ ի տեղւն եւ շարժէ զվէմն:

«Արքասուեաց Յիսուս» (Յովհ. ԺԱ. 35):

Մարմնոյն ոչ միայն աչք արտասուեն, այլ բոլոր մարմինն տրտմազանկք լինի, որով Տէրն իսկ վարեցաւ, բազում անգամ յաշխարհի մինչեւ ի նոսա սգոյն պէտս զի զազգակցութիւնն ի մեր վշտակցութիւնս ցուցցէ: Եւ դարձեալ՝ սահման եղ վարդապետութեամբ այնքան արտասուել հաւատացելոց, որք յոյս յարութեան ունին: Եւ դարձեալ, տեսանելով զմեռեալ, պարտ է արտասուել ի վերայ մարդոյն, որ ի սկզբանէ զմահ ժառանգեցոյց, մերում բնութեանս: Կամ թէ եւ ի վերայ հրէիցն անհաւատութեան լայր, որ յետս կալոց էին յԱստուածագործ նշանացն եւ գեհենաժառանգ լինելոց էին:

ԵՓ Լաց նա, զի յայտ արասցէ թէ մեռաւ, զի բացցէ նոցա դուռն ասելոյ, թէ սա՛ որ է բաց զաչս կուրին, կարէ եւ զսա յարուցանել, որ եւ խոստովանեն ակամայ:

Ասեն հրէայքն, տեսանէք, որչափ սիրէր զնա, զի արտասուեաց ի վերայ: Կեսքն ասէին, ոչ կարէ սա որ եբաց զաչս կուրին, առնել զի եւ սա մի՛ մեռցի:

ՈՍԿ Դուք սովոր էք հայհոյել՝ որ զծովն բաժանեաց եւ մանանայիւ եւ լորամարգիւ զձեզ իմ. ամ կերակրեաց յանապատին եւ այլ բազում նշանս արար, դուք հայհոյեցէք եւ ոչ գոհացայք զԱստուծոյ եւ անասնոց փոխանակեցէք զնա, եւ զՄովսէս երդմամբ ուրացայք, որ ընդ ծովն ճանապարհ արար եւ զբոլոր ժողովուրդն ի փարաւոնէ եւ ի սրոյն նորա ապրեցոյց, մի՞թէ շնորհակալ եղայք, զի եւ վասն միոյ կուրի շնորհակալ լինիցիք: Հոգի կուրին կենդանի էր եւ շարժէր զմարմինն եւ աչքն մեռեալ էր, եւ հոգին ի մեռեալ մարմինն բնակէր, իսկ լոյս արեգականն ի մեռեալ աչք ո՛չ բնա-

կէ, թէ զմեռեալ կենդանացոյց զաչք եւ զլոյսն հրաժարեալ՝ անդրեն դարձոյց, ապա եւ զբոլոր մարմինն Ղազարու կարէ կենդանի առնել: Բայց դուք ի կամս ձեր յաճախեցէք հայհոյել թերեւս ի նմին տեղւոյդ ամաչէք, յորժամ բազումք ի ձենջ փառաւորեն զիմ աստուածութիւնս՝ ի վերայ մեծ սքանչելեացն, զոր տեսանելոց եք:

ԵՓ Իսկ նոքա, որ ինչ ընդդէմ աստուածութեան նորա էր ասէին կատակելով, զի թէ լաց նա, յայտ արար թէ, ոչ կամեացաւ ընդ հրէիցն անհաւատութեամբ մեռանելն, արդ ո՛չ բռնադատեաց զմահն, որպէս զաստուած, այլ թոյլ ետ մահուն տիրել ի վերայ Ղազարու: Արդ, իբրեւ ցուցին նոքա զայսին կատականաց իւրեանց, դարձաւ նա ցուցանել զաստուածային զաւրութիւնն իւր:

ՈՍԿ Յիսուս դարձեալ խռովեացաւ զայրացեալ միտս իւր: Արդ, որ ասաց՝ խռովեցոյց զանձն իւր, յայտնէ բանն, թէ՛ կոչելով յինքն զարտաւսրն եւ ապա սաստեաց բնութեանն դադարել ի շարժմանէ տրտմութեանն, զոր կոչելով խռովեցոյց իբրեւ զայն, որ ասաց յաւետարանին Մատթէոսի. «Մինչեւ յե՞րբ իցեմ ընդ ձեզ եւ անսայցեմ ձեզ» (հմմտ. Մաթթ. ԺԷ. 16) եւ որպէս զայն, որ ասաց ձանձրացաւ անձն իմ ազգաւն այնմիկ, որ փորձեցին զիս տասն անգամ եւ սոքա ի. անգամ (հմմտ. Երր. Գ. 9-10): Գայ ի գերեզմանն եւ էր այր մի եւ վեմ մի եղեալ ի վերայ նորա:

ՈՍ Սովորութիւն էր առաջնոցն ամրացուցանել զգերեզմանն, վասն զի հեռի էր ի նոցանէ յարութեան յոյսն. զայս կեանս համարէին եւ զայն՝ դառնութիւն մահու, եւ յիշատակ մեռելոցն զշիրիմն համարէին եւ զանուն մեռելոյն ի վերայ գերեզմանին փորագրէին: Մովսէս թոյլ տայ, թէ եղբայր ումեք մեռանիցի անորդի, առն զկինն եղբաւրն եւ յարուցանէր զաւակ յանուն մեռելոյն վասն ժառանգութեան երկրին վիճակի. կամ վեմն կափարիչ նշանակէ զսատանայ, որ ի վերայ դժոխոցն փակեալ էր զոգիսն եւ ունել ընդ իւրով իշխանութեամբն պահէր:

Արդ, եկն «Եւ ասէ Յիսուս. “Ի բաց արարեք զվեմդ”» (Յովհ. ԺԱ. 39):

Ի բերանոյ յՈրմէ երկիր դողայ, եւ վեմք հալին, վասն փոքր ի վիմիդ աւգնակա՞ն խնդրես ի տկար մարդկանէ: «Ո՛չ այդպէս, ասէ, այլ վկայ կոչեմ յարութեան: Դուք առեք զքարդ ի վերեւ հայեցարուք ի գերեզմանդ աչաւք, աչք ձեր վկայ լիցին եւ թրկունք ծանրութեան վիմիդ եւ հոտ նեխոյդ յընդացդ որ մաւտ կայք ամենեքեան»: Զի Յիսուս գիտէր զնոցա չարանախանձ սովորութիւնն:

դադարեալ: Իսկ առ անձնաւորութիւն Հաւր՝ ծնաւդ եւ պատճառք անսկիզբն ո՛չ սկսեալ յուեքէ, առաքող, ոչ ծնեալ յուեքէ եւ ոչ արարեալ կամ յինքենէ կամ յայլմէ ուեքէ: Իսկ Որդոյ անձնաւորութիւն՝ որդի, բան, ծնունդ, լոյս, կերպարան, իմաստութիւն, ճառագայթ, պատկեր, կնիք, նկարագիր: Իսկ Հոգւոյն Սրբոյ անձնաւորութիւն՝ բխումն ճշմարիտ, մխիթարիչ, նորոգող, ուղիղ, բարի: Ի Հաւրէ են Որդի եւ Հոգին Սուրբ, այլ ոչ կոչին եղբարք եւ ո՛չ որդիք երկոքեանն, զոր աւրինակ յԱզամայ են Սէթ եւ Եւայ, այլ ո՛չ եղբարք եւ ոչ որդիք երկոքեանն, քանզի Հայր ծնող է եւ որդի ծնունդ եւ Հոգին Սուրբ ելող է եւ նստի որդի ընդ աջմէ Հաւր եւ Հոգին Սուրբ ընդ աջմէ որդի[ւ]ոյ: Քանզի ի ձ. եւ Թ. Սաղմոսին ասէ. «Ասաց Տէր ցՏէր իմ, նիսպ ընդ աջմէ իմմէ» (Սաղմ. ԾԹ. 1): Հայր ընդ որդւոյ եւ ընդ Հոգի[ւ]ոյն Սրբոյ ասէ. Արդ ոչ մեծ եւ ոչ փոքր ի Սուրբ Երրորդութիւնն երեւի, զի մեծ եւ փոքր, ծանր եւ թեթեւ, շատ եւ սակաւ ժամք եւ ժամանակ բաւանդակ են: Իսկ ուր ո՛չ ժամք եւ ո՛չ ժամանակք եւ ո՛չ չափք, ո՛չ կշիռ մերձեանայ յանբաւելի բնութիւնն, անդ ոչ նկարի փոքր եւ մեծ: Կամեցայ զՀայր մեծ ասել որպէս զծնաւդ եւ զպատճառ, այլ երկեայ նոյն ինքն ի Հաւրէ, զի մի տկար զսկիզբնն արարից եւ թշնամանեցից մեծարանաւքն, քանզի ո՛չ են փառք Հաւր, թէ որ յինքենէ են, փոքրագոյն են քան զնայ, քանզի այս տկարութիւն գործի ո՛չ կարել իւր Հաւասար որդի ծնանել կամ հոգի բղխիչ, այլ վայել էր նորա հրաշափառ զաւրութեանն, զի որ ի նորա բնութենէն ինքեան փառակից գոլով ճանաչին: Արդ, Հայր ոչ ծնունդ է եւ ոչ ելող եւ Որդի՝ ո՛չ ծնաւդ եւ ո՛չ ելող եւ Հոգին Սուրբ՝ ո՛չ ծնաւդ է եւ ո՛չ ծնունդ, այլ զելդութիւն ունի:

Յնծայ Հայր ընդ փառս Որդւոյ եւ զուարճանայ որդի ընդ պատիւ Հոգի[ւ]ոյն եւ փառաւորէ Հոգի զՀայր եւ զՈրդին, զի ի նոցունց էութենէ է առնու եւ նորա կերտէ զարարածս յորմէ ամենայն եղեւ յերկինս եւ յերկրի, երեւելիք եւ աներեւոյթք զգալիք իմանալիք մարմինք եւ անմարմինք: Արդ, զայս դաւանութիւն ՅԺԸ.իցն որ ի Նիկիայ եւ ՃԾ.իցն, որի ի Կոստանդնուպալիս եւ յՄ.իցն որ յԵփեսոս ընկալան հարք ի մեծէն Գրիգորէ եւ ի Սրբոյն Ռատակիսէ եւ յերջանկէն Սահակայ: Վասն ժողովրդեանն առնեմ, ինքն մեկնէ զբանն իւր. զի Աստուած ո՛չ Հայի յիւր պատիւն որչափ ի մեր փրկութիւնս, զի յորժամ զինքն Հաւասար Աստուծոյ առնէր եւ

զմեղս թողոյր եւ նոքա հայհոյիչ եւ դիւահար կոչէին, զի շուրջ զնովաւ կային, զոյ Հաւր հաւասար եւ յարուցիչ մեռելոց ընկալցին: Զի հաւատասցեն, թէ դու առաքեցեր զիս, թէ հաւր հակառակ գոյ զիս ասէք եւ հայհոյիչ, մի՛ լիցի գործակից եւ հակառակիս, զքեզ հայր կոչեմ ի գործակցութիւն եւ հաւատացելոցս ի հաստատութիւն եւ հաւատիցն ի յանդիմանութիւն, զի ընդ անքաւելի մեղաւք կապեալ են որ յանբաժանելի բնութիւն բաժին արկանեն ի մարդկանէ հայհոյին եւ յԱստուծոյ դատապարտին եւ ջնջին ի դպրութենէ կենացն յաւիտենից:

«Զայս իբրեւ ասաց Յիսուս, ի ձայն բարձր աղաղակեաց» (Յովհ. ԺԱ. 43): Զի զամենեցուն զլսելիս եւ զտեսանելիս առ ինքն ձգեսցէ: Հեռի կաց ի գերեզմանէն երկոյտասանի կանգուն ոչ մերձեանալով ի մեռեալն՝ կատարելով զհրամանս աւրինացն: Փոխանակ ձեռինն զձայնն սաստկացոյց, ձայնն եմուտ գերեզմանն, կալաւ զձեռանէ որպէս հրեշտակն զվարսից Ամպակումայ մարգարէին (հմմտ. Դան. ԺԴ. 35) ձայն Քրիստոսի աստուածային զաւրութեամբն ի ձեռաց բանսարկուն վերածեալ զհոգին կապելով ընդ լուծեալ մարմնոյն, ոչ ձեռաւք ստեղծանէ կենդանիս, որպէս ի սկզբանն, այլ սոսկ ձայնիւ եւ անուամբ կոչէ եւս սարսափմամբ երազապէս ելանէ: Եւ ձայնն եղեւ որոտումն երկնաւոր, զի ի մեռելոցս ոչ ազդէ զգայութիւն ի հնչումն ձայնից, զի նոցա ազդեաց յԱստուածային հրամանէ ձայնն ի լսելիքն իւրեանց, որք անդ կային եւ յայտնի երեւեսցի, թէ ի նորա հրամանէն եկն արտաքս մեռեալն: Դարձեալ ըստ մարդկան սովորութեան ի բացուստ կալով ձայնիւ կոչէ ընդելականաւն մատակարարէր, զի թէ մի հատն բոլսանի վաղվաղակի, ապա եւ ամենեցուն է ակնկալութիւն յարութեան եւ հոտն նեխոյն դարձաւ ի հոտ անոյշութեան առ մեռեալն եւ ի դուրս եկեալ կենդանի:

«Ղազարէ՛ եկ արարաքս» (Յովհ. ԺԱ. 43):

Բազում մեռեալք դնին ի գերեզմանի, բայց աստ միոյն պետք էին կոչելոյ արտաքս: Թէ առանց անուան ասացեալ էր, ո՞ գիտէր ի մեռելոցն, թէ ով է եւ զայր արտաքս, վասն այնորիկ անուամբ բարբառի՝ «Ղազար, եկ արարաքս», բազում Ղազարք էին անդ, իսկ ակնարկումն Յիսուսի զմինն կոչեաց, որ Մարիամու եւ Մարթայի եղբայրդ ես, զոր ես սիրեմ, վասն որոյ եւ զիս աղաչանաւք

կոչեցին, առաջժ գու միայն եկ եւ քեւ ալլոցդ յոյս լիցի, թէ ոչ յանուանէ կոչէր զՂազար, զաւրութիւն ձայնին Քրիստոսի, զամենայն գերեզմանս քակէր: Ժամանակ է սերմանեաց եւ ժամանակ է հնձելոց (հմմտ. Ժող. Գ. 1-8): Դեռ սերմանին, եւ բոյսք բուսանին եւ պտուղք ատոքանան, եւ Յիսուս ոչ ալլոց անուամբ կոչէ զմեռեալն, որ գունակ եւ մարգարէքն յանուն Տեառն Աստուծոյ կամ առաքեալքն յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, զի նոքա ծառայք եւ սատար ինքնազաւր իշխանական ձայնիւ տա հրաման՝ եկ արտաքս: Ուսուցին մարդիկ, թէ ոգին կենդանի է եւ անմահ եւ զգայական եւ ի մարմնոյ հոգւոց յոյժ հեռի: Աստանաւր լուծանէ աստուածաբար զմահու իշխանութիւն: Եւ զըմբռնեալսն ի նմանէ հոգւով եւ մարմնով վերածէ կենդանի ըստ զաւրութեան այնմ, որ ասաց՝ «իսկեւ ջուրք գեռուն շնչոյն կենդանեաց» (սրեն Ծննդ. Ա. 20), որ ասաց եւ եղեն, նոյն ձայնատու եղեւ եւ գերեզմանն:

«Արտասուեաց Յիսուս»

Արտասուեաց Տէր ի վերայ Ղազարու, զի ցուցցէ, թէ ոչ կարէ յարուցանել զմեռեալն եւ իբրեւ կարծեցին նոքա այսպէս, յայտնեաց Տէր զծածուկ կատակութիւն նոցա: Արդ, եղեն արտասուք նորա իբր զանձրեւ եւ Ղազար իբրեւ եւ զցորեան, եւ գերեզանն իբրեւ գերկիր, ետ Յիսուս զձայն իւր իբրեւ զորոտումն եւ խռովեցաւ մահ ի ձայնէ այնմիկ: Ոստեաւ Ղազար իբր զցորեան՝ ե՛լ մեռեալն եւ երկիր եպագ Տեառն իւրում կենարարի: Արդ, խայտառակեցաւ մահ եւ ագահութիւն իւր: Դարձեալ յետ չորք աւուր զի դարձոյց անդեն զմեռեալն, զի գիտասցեն եթէ դիւրին է յետ երից աւուրց թողուլ զնա, զոր բերան նորա ձայնիւ էհան զչորեքաւրեայն: Զչմարիտ է խոստումն նորա, թէ ինքն յետ երից աւուրց ելանէ ի մեռելոց՝ կենդանի յարուցեալ ուրախարար զՄարիամ եւ զՄարթայ եւ խայտառակեաց զգոխս եւ զագահութիւն նորա, զի ոչ կարէ զաւրել ի վերայ Քրիստոսի: Ասաց յետ երից աւուրց յառնեմ, զի թէ դժուարին թուի այս նոցա, հայեցին նոքա ընդ չորեքաւրեայն, որ յարեաւ: Ղազարու յարութիւնն չորեքաւրեա, զիւր երեքաւրեայ յարութիւնն հաւատարիմ առնէ, զի ի չորրորդ աւուրն հողեղէն մասն ի հող դառնայ եւ ջուրն յաւիչկ եւ հուրն ի նիւթ հրոյ եւ աւդն ցնդի յաւրոյ բնութիւն եւ այսպէս չորք տարրն ի չորք աւրն լուծանի:

ՄԱՍԲ Դարձեալ զի ի լուի մարդոյն ի պատուիրանապահութենէն Աստուծոյ, լուի եւ աստուածագործ հրաշք յերկրէ եւ մերկանայր մարդ յաստուածատուր փառացն եւ մեռաւ Ղազար յերկրային կենացս: Արդ, անդ Աստուած լուի զթողուլ մեղացն, վասն ոչ պահելոյ զպատուիրանն, իսկ աստ վասն զաւրէնսն Աստուծոյ պահելոյ զՂազար ձայնիւ կենագործէր ի գերեզմանէն:

Եւ ել մեռեալն ոտքէ կապելովք եւ ձեռաւք երիզապնդաւք եւ երեսաւքն վարչամակ պատաւք:

ՈՍ Ո՛չ գարշեցոյց եւ ոչ գնացոյց ըստ սովորութեան մարդկան, զի կապեալ էր կապանաւք եւ պատեալ պատանաւք: Արդ, որպէս հրեշտակն զԱմբակում հացիւն եւ թանիւն եւ բոլոր կերակրովն կոռին տարաւ ի Բաբելոն, զի երագ է բանն Աստուծոյ քան զհրեշտակս երկնից եւ ըստ արագութեան առաւել հզաւր (հմմտ. Դան. ԺԴ. 32-33): Հրեշտակն առեալ զվարսիցն զբաւանդակ մարմինն տարաւ ընդ իւր (հմմտ. Դան. ԺԴ. 35): Եւ Յիսուս ձայնիւ միայն յական թաւթափել ա՛ծ զհոգին ի հեռաստանէ եւ միացոյց ընդ լուծեալ մարմնոյն եւ ընդոստոյց յանդընդային քնոյն առանց փոխելոյ եւ ալլալլելոյ, ու կամք Տեառն կամեցան Ղազար վաղվադակի անդ գտաւ եւ կտաւեղէն պատանն ոչ կարաց արգելուլ զտերունեան հրամանն: Լուծանէր զիւր կարգն կատարելով զհրամանս արարչին եւ մահ ծառայաբար հնազանդ էր Տեառն հրամանին:

ԵՓ Ասէ գնոսա Յիսուս. «Լուծէք զղա եւ թողէք երթալ» (Յովհ. ԺԱ. 44): Լուծէք զղա դուք ինքնին որ կապեցէ՛ք զնա, որ պատեցիքդ քակեցէ՛ք եւ որ պատեցիքդ, կողոպտեցէ՛ք, զի ծանիջիք զգործս ձեռաց ձերոց:

ՈՍ Մի՛ գարշիք ոչ գոյ հոտ նեխոյ, մի՛ խորշիք ըստ աւրինացն, ոչ մեռեալ, այլ կենդանի է, տեսէ՛ք ձեր նշանաւքդ, ծանէրուք ձեռաւք ձերովք զոր պատեցէ՛ք, զխփեալ բերանդ բացէ՛ք եւ դուք եղերուք ընդ այլ վկայսն վասն մահու նորայ, ամենեքեան վախեցէ՛ք ի յարութեանդ, զոր տեսեքդ, մի մրդով ճանաչի պտուղ յեկեցէ՛ք ի յարութեանդ, զոր տեսեքդ, մի մրդով ճանաչի պտուղ ըլլոր երկրին (հմմտ. Մաթթ. ԺԲ 33, Ղուկ. Զ. 44), մասնաւոր առ ժամայս բոլոր երկրին: Ընդէ՞ր հրամայէ լուծանել պատողացն, եւ աւետիք առ յապայ: Ընդէ՞ր հրամայէ լուծանել պատողացն, զի անամաւթք էին եւ միշտ եղծանել ջանային զճշմարիտ նշանն: Վասն որոյ զձեռս եւ զհոտոտելիսն եւ զաչսն կացուցանէ նոցա դատախազ եւ վկայ:

ՄԱՄԲ ի նախնումն ի բարերարութենէն լռէր Աստուած, վասն Աղամայ լռելոյ ի պատուիրանապահութենէն եւ յերկրորդումն վասն Ղազարու քրիստոսասիրութեանն նորոգէ յանշնչութենէն եւ ի գերեզմանէն յարուցանէ եւ ի մահասգեստ ծածկութից կտաւապատութեանցն արձակէ այս աւր զառաջին մարդոյն կապանս անիծիցն լուծանէ եւ մահու դատապարտութիւն եւ զմեղացն առաւելութիւն ոչ բաւէ արգելուլ զհրաման Տեառն եւ յիւր աստուածախառն մարմինն զյանցանս մեր կորզէ եւ որպէս պարտաւոր փոխանակ յանցաւոր մարդոյն դատապարտի մահուամբ խաչի անպարտական մահու Աստուծոյ բանն եւ անպարտն զպարտաւոր բնութիւնս մերկացուցանէ առաջի Հաւրն ամենակալի:

«Բագումբ ի հրէիցն՝ որ եկեալ էին առ Մարեմանց, իրրեւ րեսին զոր արարն՝ հաւաքացին ի նա» (րեն Յովհ. ԺԱ. 45):

Ոմանք հաւատացին մեծասքանչ նշանացն, թէպէտ եւ յետոյ ուրացան որք զայլս սգաւորս եկեալ էին մխիթարել զանձինս անտրտում ուրախութեամբն մխիթարեցին եւ այլոցն աւետիս ի քաղաքն տարան:

«Ոմանք, - ասէ, - ի նոցանէ գնացին առ փարիսեցիս, եւ պարմեցին նոցա զոր արարն Յիսուս» (Յովհ. ԺԱ. 46):

Իսկ որպէս ոմանք ի դիւաց մոլեալք գնացին առ սադուկեցիսն եւ ասէին, թէ հաւատացին բազումք արդ աճապարեցէք առ ի լռեցուցանել զնոքս սքանչ նշանացն զաւրութիւն: Հայր զայ ի հաճութիւն որդի աղաչող Հոգին Սուրբ բարեխաւս, յորժամ բոլոր պտուղ աշխարհիս բովանդակեցին առանց մեր կոչել, Տէր բոլորիցս հայրենի սկզբնատիպ փառաւք եւ զաւրութեամբ եւ արարող հոգւովն եւ բազմութեամբ հրեշտակաւքն ձայնիւ անձեռագործ փողովն յերկնից յերկիր եկեալ: Աթոռք անկանին, ատեանք ուղղին դպրութիւնք հրաշիցն բանին, ձայնք կենդանիք հնչին, երկինք գալարին, լուսաւորք թաւթափին, երկիր դղորդի, վեմք պատառին, գերեզմանք բանին, մեռեալք յառնեն, յայնժամ զՂազար ընդդէմ մեզ յարուցեալ տեսանի եւ վերինք եւ ներքինք միաբանին եւ խառնքն որոշին եւ համառաւտքն սահմանին, արդարոցն կողմն վերաբերին հանապազ ընդ Տեառն լինելով ի վերայ անոյշ աւդոց անմահից: Կակուղ եւ փափուկ գարշապարաւք անմահական մարդոց ի պարս հրեշտակաց միաւորեալ:

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ

(Նորին հաւաքումն Երրորդ հապորի մեկնութեան Անկարանի զուխ ԺԱ.)

Բան. «Եւ էր ոմն հիւանդ Ղազարոս ի Բեթանիայ» (Յովհ. ԺԱ. 1):

Մեկնութիւն. Այս մետասան զլուխ է ըստ կարգի եւ առաջին ըստ հատորի, զոր ի վերայ այսմ բանի վեց իրս գիտելի է.

Առաջին. գիտելի է զկարգն, զի նախ եցոյց աւետարանիչս գոլ ի Քրիստոս զաւրութիւն կենդանարար, եւ զայն եցոյց ի բանէն Քրիստոսի, ըստ այնմ, որ ասաց. «Ես եմ դուռն եւ հովիւ եւ որ լսէ ինձ, տամ նոցա զկեանս» (հմմտ. Յովհ. Ժ. 9, 11, 27-28), իսկ աստ ցուցանէ զնոյն գործով նշանաց, որպէս յարոյց զՂազար ի գերեզմանէն, վասն այն ճառէ. «Եւ էր ոմն հիւանդ Ղազարոս» եւ այլն:

Երկրորդ. գիտելի է, զի որ ոք հաւասարի Աստուծոյ զթութեամբ, Աստուած է, իսկ Քրիստոս հաւասարի Աստուծոյ զթութեամբ, ապա ուրեմն Քրիստոս Աստուած է:

Եւ զթութիւն Քրիստոսի երեւի չորս կերպիւ. նախ՝ զալստեամբն ի Բեթանիայ վասն Ղազարու: Երկրորդ. Մարթայի եւ Մարիամու բանիւ, որպէս ասէին. «Տէր, եթէ աստ լնալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ» (Յովհ. ԺԱ. 21): Երրորդ. վասն արտասուցն Քրիստոսի, որ ելաց ի վերայ Ղազարու (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 35): Չորրորդ. ընդունելութեամբ մահու վասն փրկութեան մարդկան ըստ մարգարէութեան Կայիափայ, որ ի զլուխս այս յիշէ:

Երրորդ. գիտելի է, զի աստ երեք իրք ճառի. նախ՝ Ղազարու հիւանդութիւն անբժշկելի: Երկրորդ. մահ նորա ստուգեալ ցուցանի, անդ. «Իբրեւ լուս, թէ հիւանդացեալ է» (րեն Յովհ. ԺԱ. 6): Երրորդ. յարութիւն նորա ճառի, անդ՝ «Յիսուս իբրեւ երես գնա, զի լայր» (Յովհ. ԺԱ. 33): Դարձեալ՝ առաջին մասն յերկուս բաժանի, զի նախ հիւանդութիւն նորա ճառի, որպէս ասէ. «Էր ոմն հիւանդ Ղազարոս» (Յովհ. ԺԱ. 1): Երկրորդ. հիւանդութիւն նորա Քրիստոսի պատմի, անդ. «Առաքեցին առ նա քորքն նորա» (Յովհ. ԺԱ. 3):

Թէ քանի «եւ» կայ ի սուրբ Գիրք

Չորրորդ. գիտելի է, զի եւն ի Սուրբ Գիրք յերիս տեղւոջ գնի. նախ՝ ի սկիզբն բանի, ըստ այնմ. «Եւ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր սոյնպէս» (Մատթ. Ա. 18): Երկրորդ. ի մէջն, ըստ այնմ. «Բարի առնէ Տէր բարեաց եւ այնոցիկ, ոյք [ուղիղ են սրտիւք]» (Մաղմ. ՃԻԴ. 4):

Երրորդ. ի վերջոյ, ըստ այնմ. «Տէր թագաւոր յաւիտեանս յաւիտեանից եւ եւս» (Մաղմ. Թ. 16), եւ ամենայն ուրեք երկու դէմս նշանակէ, նոյնպէս «եւս» այս երկու դէմս նշանակէ, այսինքն՝ զհիւանդութեան, զի է, որ առողջանայ եւ է, որ մեռանի: Իսկ այս հիւանդութիւնս ոմն էր, այսինքն՝ առանձնակի յերկուցն, զի ոչ առողջանայ եւ ոչ մեռանի, որպէս այլք, մինչ ի կատարածի աւրն, այլ միջակ է երկուցն:

Հինգերորդ. գիտելի է ըստ այլաբանութեան, ոմն զբնութիւն մարդկան ասէ, զի առանձին է ի մէջ իմանալեաց եւ զգալեաց: Նիւանդ՝ զմեղացն, Ղազարոս՝ աւգնեալ, Բեթանիա՝ տուն սգոյ, Մարիամ՝ մխիթարել կամ լուսաւորել, Մարթա տէրուհի, Յիսուս Փրկիչ: Այս մեկնաբանութեամբս իմանի, զի մարդկային բնութիւնս հիւանդացեալ էր եւ մեղաւք մեռեալ ի տան աշխարհիս սգոյ, եկն Փրկիչն եւ տէրունական գալստեամբն աւգնեաց մեղ, եւ մխիթարեաց, եւ լուսաւորեաց, եւ փրկեաց ի մահուանէ:

Վասն նեղութեան սրբոյն

Վեցերորդ. գիտելի է, զի ոմանք երկբային յիմարութեամբ, տեսանելով զսիրելիսն Քրիստոսի ի փորձանս եւ ի նեղութիւնս անկեալ, զոր լինի վասն հինգ պատճառի. նախ՝ զի կատարեսցի բանն Քրիստոսի, որ ասաց. «Երանի է ձեզ, յորժամ նախատեսցեն

եւ հալածեսցեն» (տէն Մարթ. Ե. 11) եւ թէ՛ «Դուք չէք յաշխարհէ» (հմմտ. Յովհ. ԺԷ. 16), վասն այսորիկ ոչ սիրեն զձեզ եւ այլն: Երկրորդ. որպէս պատերազմ ի վերայ ամուր դղեկի լինի եւ ոչ ի դիւր դաշտի, սոյնպէս սատանայ միշտ ընդ արիագոյնս պատերազմի, որք ամրացեալ են հաւատով եւ գործով: Երրորդ. թէ փոշետեսակ սխալանս իցէ մարդ գոլով, այնու մաքրեսցի, որպէս զարծաթ ի մէջ բովի: Չորրորդ. զի որ այլոց քարոզէ թողուլ զհեշտութիւն աշխարհիս, պարտ է եւ ինքն նոյնպիսի լինել: Հինգերորդ. զի զյոյսն հաստատուն ունիցի, թէ որպէս սիրելոյն Ղազարոս պարգեւեաց կեանս, նոյնպէս եւ մեզ պարգեւեսցէ զկեանսն յաւիտենից:

Այսքան առ այս:

Զտեղին Բեթանիա յիշէ վասն ստուգութեան պատմութեան.

Բան. «Ի գեղջէ Մարիամայ» (Յովհ. ԺԱ. 1):

Մեկնութիւն. Վասն երկու պատճառի զգեղն քերցն ասէ. նախ՝ ըստ Ոսկեբերանին. «Զի նոքա կենդանիք էին, պատշաճ էր նոցա քան մեռելոցն կոչել», իսկ այլք ասեն, թէ հարսնութեան պռոյգ էր նոցա տուեալ, այսինքն՝ բաժինք փեսային: Դարձեալ՝ զայն ցուցանէ, թէ յայնմ գեղ բնակեալ կային երկոքին քորքն՝ Մարիամ եւ Մարթա, ուր հիւանդ կայր Ղազարոս՝ եղբայր նոցա, եւ չէր ըստ հասարակ հիւանդաց, այլ անբուժելի ախտիւ ըմբռնեալ:

Վասն մարիամանց եւ աւծանող կանանց

Բան. «Այս այն Մարիամ էր, որ ամ զՏէրն խղով եւ ցնջեաց զոյս նորա հետով խրով» (Յովհ. ԺԱ. 2):

Մեկնութիւն. Բազում կանայք կոչէին Մարիամ, վասն այն զանազանէ զսա յայլոցն, զի վեց Մարիամ յիշէ Աւետարանն. նախ՝ Աստուածածին կոյսն: Երկրորդ. Մարիամ Կղէովպայն, որ էր մաւրաքոյր Տիրամաւրն: Երրորդ. Մարիամ Յաւաիբայ փոքրիկ անն եւ Սիմոնի մայրն, որ էր կինն Յովսէփայ: Չորրորդ. քոյրն Ղազարոս: Հինգերորդ եւ վեցերորդ՝ Մարիամ մագդաղենացիքն:

Իսկ աւծանելն զՔրիստոս չորս ինչ ցուցանէ. նախ՝ զկատարեալ սէրն, որ ունէր առ Քրիստոս: Երկրորդ. անհամեմատ երախտեացն շնորհակալ լինէր: Երրորդ. խոնարհութեամբ երկիր պագանէր՝ զգլուխն եղեալ ի վերայ գարշապարին: Չորրորդ. զի քան զամենայն արտաքին հանդերձս պատուական էր հերն ի գլխոյն ածեալ:

Բայց տարակոյս է ի մէջ ամենայն ազգաց վարդապետաց, վասն աւծանող կանանց չորս կերպիւ. նախ՝ զի ոմանք յառաջին վարդապետացն երեքն ասեն աւծանող Քրիստոսի՝ այլ եւ այլ կանայս. այլ զՄատթէոսին եւ այլ՝ զՄարկոսին, քանզի նոքա երկու աւուրբ յառաջ ասացին քան զԶատիկն լինել, եւ այլ զՅովհաննուսն, զի վեց աւուրբ յառաջ էր, եւ այլ զՂուկասուն, վասն զի յառաջ էր ժամանակաւ եւ կին պոռնիկ:

Երկրորդ. ոմանք ասեն, որպէս Ոսկեբերանն. «Երկու, - ասեն, - լինել զկանայսն, այլ զերեք աւետարանչացն, որ ի տունն Սիմոնի, եւ այլ զՅովհաննուսն ասէ, զի սա կին պարկեշտ, եւ այն՝ մեղաւոր»:

Երրորդ. ոմանք, որպէս Իգնատիոս վարդապետն Հայոց ազգիս մեր, ընդդիմանայ այսմ կերպիւ ինչ. «Զի այն, որ Մատթէոս եւ Մարկոս եւ Յովհաննէս ասեն, մի՛ է, - ասէ, - վասն ժամանակին եւ խաւսից երիցն, եւ այլ ասէ զՂուկասուն վասն չորից. նախ՝ զի ի

տան փարիսեցւոյն, երկրորդ՝ կին պոռնիկ, երրորդ՝ ոչ մերձ ի չար-
չարանս, չորրորդ՝ ոմանք, որպէս լատինացիք, «մի» ասեն աւծա-
նող, զոր չորեքին յիշեն, բայց երկու անգամ. մին այն, զոր Ղու-
կաս յիշէ եւ այժմ ասեն, թէ Յոհան ցոյց տայ աւծմանն առաջնոյ,
որ մեղաւքն թողաւ եւ երկու անգամ էաւծ նոյն Մարիամ՝ քոյրն
Ղազարու, մերձ ի չարչարանս շնորհամատոյց լինէր վասն յարու-
թեան եղբաւրն»:

Բան. «Առաքեցին առ նա քորքն» (Յովհ. ԺԱ. 3):

Մեկնութիւն. Եւ ընդէ՞ր ոչ ինքեանք գնացին, որպէս հարիւրա-
պետն եւ թագաւորազն:

Ասեմք վասն երեք պատճառի. նախ՝ վասն ջերմեռանդ ընդունե-
լութեան: Երկրորդ. զի ոչ էր աւրէն սգաւոր կանանց ի գուրս ելա-
նել, զի թէպէտ չէր մեռեալ, այլ ի մահ էր խոնարհեալ: Երրորդ. զի
ոչ էին ամենեւին կատարեալ ի հաւատոս, որպէս եւ ոչ

առաքեալքն նախ քան զիջումն Հոգւոյն Սրբոյ:

Բան. «Զոր դուն սիրէիր, հիւանդացեալ է» (Յովհ. ԺԱ. 3):

Մեկնութիւն. Վասն է՞ր ոչ աղաչեն դալ Քրիստոսի:

Ասեմք վասն երեք պատճառի. նախ՝ վասն մեծութեան պատ-
ւոյն, ոչ հարկիւ ասեն, թէ՛ եկ, այլ զգացուցանեն: Երկրորդ. զի մի
եւ նոքա լինիցին պատճառք յարութեան, այլ կամքն Քրիստոսի:
Երրորդ. պատճառ. զի ոչ է պարտ զբարեկամն աղաչել, այլ միայն
յուշ ածել զբանն: Եւ տե՛ս զիմաստութիւնն նոցա, զի սիրովն Քրիս-
տոսի զնա ի գութ շարժեն:

Վասն հիւանդութեան

Եւ աստ լինի չորս հարց. առաջին՝ զի՞նչ է հիւանդութիւն:

Պատասխանի. Սահման դնեն վարդապետք, եթէ հիւանդու-
թիւն է անչափութիւն տարերաց: Եւ յայտ է, որպէս չափաւորն
առողջութիւն է, նոյնպէս անչափն՝ հիւանդութիւն: Դարձեալ՝ հի-
ւանդութիւն է նուազութիւն առողջութեան, որպէս առողջութիւն
նուազութիւն է հիւանդութեան: Եւ դարձեալ՝ հիւանդութիւն է
փոփոխումն որակութեան, եւ այս նոյն է, զի առողջութիւն եւ հի-
ւանդութիւն որակութիւնք են փոփոխականք:

Երկրորդ հարց. Քանի՞ է յեղանակ հիւանդութեան:

Պատասխանի. Կրկին, այսինքն՝ Հոգեւոր եւ մարմնաւոր: Հոգե-
ւոր, որպէս մեղք, զի ասէ Դաւիթ. «Ողորմեա՛ ինձ Տէր, զի հիւանդ

եմ ես» (Սաղմ. Զ. 3), եւ մարմնաւոր ցաւք մարմնոյն զանազան, որ-
պէս ցուցաւ ի մեկնութիւն Մատթէոսի երկրորդ հատորն երրորդ
համարն:

Երրորդ հարց. Զի՞նչ է պատճառ հիւանդութեան:

Պատասխանի. Չորս ինչ. նախ՝ ներքին խառնուած որակացն՝
յաւելուած եւ պակասութիւն: Երկրորդ. արտաքին տարերց ստա-
հակութիւն: Երրորդ. յղիութիւն կերակրոց եւ կամ նուազութիւն:
Չորրորդ. նախախնամութիւն Աստուծոյ, որ տայ ոմանց հիւան-
դութիւն:

Չորրորդ հարց. Վասն է՞ր նախ հիւանդութիւն է եւ ապա մահ:

Պատասխանի. Վասն չորս պատճառի. նախ՝ զի հիւանդութիւն է
ի մէջ մահու եւ կենաց, որպէս կամուրջն ի վերայ եղբրաց գետոյն:
Երկրորդ. զի հիւանդութիւն է նշան եւ կարապետ մահու, զի պատ-
րաստեցուք զմեզ, որպէս ալիքն ծերութեան է նշան եւ ձիւնն՝
ձմերան: Երրորդ. հիւանդութիւն ի ներքս եմուտ ընդ մեղացն եւ է
առհաւատչեայ տանջանաց: Չորրորդ. հիւանդութիւն զառողջու-
թիւն քակտէ, եւ մահն՝ զկեանքն, զի որոշման հոգւոյն թմրութիւն
առնէ:

Ապա զկնի ճառէ զպատասխանին Քրիստոսի:

Բան. «Երբեւ լուս Յիսուս, ասէ. “Այն հիւանդութիւն չէ ի մահ”» (Յովհ. ԺԱ. 4):

Մեկնութիւն. Քրիստոս ասաց զայս առ այրն, որ առաքեալ էին
եւ միջնորդութեամբ նորա ասացառաքողացն զնա: Եւ վասն այսմ
բանի ժպրհեցան ոմանք, թէ Ղազարոս ոչ մեռաւ:

Եւ չորս է իմացումն բանիս. նախ՝ պարտ է իմանալ, որ ասէ. «Այն
հիւանդութիւն չէ ի մահ», այսինքն՝ ոչ է ի մահ, որ մնայ մինչ ի հասա-
րակաց յարութիւն, այլ վերաբերի մինչ ի սքանչելի յարութիւն:

Երկրորդ. որպէս վասն կուրին ասաց. «Ոչ դորա եւ ոչ հար եւ մար
իւրոյ վնաս է, այլ վասն փառացն Աստուծոյ» (Կրն Յովհ. Թ. 3), նոյնպէս եւ
աստ ասէ մահն Ղազարու վասն փառացն Աստուծոյ է՝ Հաւր եւ
Որդւոյ նորա:

Երրորդ. ասէ Ոսկեբերանն. «Զի՞ ոչ ցուցանէ զպատճառ հիւան-
դութեան, այլ պատահումն, զի Քրիստոս ոչ հիւանդացոյց զնա, զի
յետոյ յարուցէ, այլ ի բնական ախտիցն հիւանդացաւ եւ մեռաւ,
իսկ Քրիստոս զհիւանդութիւն զայն ի փառս Աստուծոյ կարգեաց
յարութեամբն»:

Չորրորդ. ասեն ոմանք, թէ Հիւանդութիւն այն կրկին կարգ ունէր. մին բնական, ըստ ինքեան յատուկ պատճառաւն, եւ այնպէս կարգեալ էր առ ի մահ, եւ միւս սահման ունէր արտաքոյ բնութեան կարգի՝ ի թոյլ տալոյ կամացն Աստուծոյ առ ի յայտնել զկարողութիւն եւ զփառսն Աստուծոյ: Եւ կամք աստ ոչ ասեմ զպատճառ ներգործական կամացն, այլ զթոյլտուութեան կամսն, քանզի թոյլ ետ նմա Հիւանդանալ եւ մեռանիլ:

Դարձեալ՝ որպէս ասէ մեկնիւիզ. վասն փառացն Աստուծոյ չորս իմն ցուցանէ. նախ՝ զՆայր ասէ եւ ապա զՈրդի (հմմր. Յովհ. ԺԱ. 4), վասն Համոզելոյ զչար նախանձ հրէիցն, որք հակառակ կարծէին, որպէս եւ իգերեզմանն նախ աղաւթեաց առ Հայր եւ ապա յարոյց (հմմր. Յովհ. ԺԱ. 41-42): Երկրորդ. զի գործակից եւ փառակից Հաւր ցուցանէ զՈրդին: Երրորդ. զի վասն յարութեան Համբաւոյ ծերքն եւ տղայքն աւրհնութիւնս երգէին: Չորրորդ. որպէս ի խաչին եղեն մեծամեծ սքանչելիք վկայք Աստուածութեան Բրիստոսի, նոյնպէս մի ի մեծ սքանչելեացն էր, այո՛, ի վկայութիւն փառացն Աստուծոյ:

ԲաՆ. «Եւ սիրեր Յիսուս զՄարիամ եւ զՄարթայ» (Յովհ. ԺԱ. 5):

Մեկնուութիւն. Ըստ Ոսկեբերանին, զի փոյթ էին, այսինքն՝ առաքինիք եւ ջերմ ի սէրն Քրիստոսի, յաւրինակ, զի որք սիրեն զՔրիստոս, սիրին եւ նոքա ի Քրիստոսէ, որպէս ասէ Սողոմոն. «Ես, որք սիրենն զիս, սիրեմ» (Կեն Առակ. Լ. 17), իսկ այլք ասեն, թէ հայր սոցա դահճապետ էր եւ վասն փախստեայ կալանաւորի ումեմն թաղաւորն զամենայն ինչս նորա յափշտակեաց, իսկ հայրն առեալ զնոսա դնաց յեգիպտոս ի քաղաք մի Լիկոպաւլիս անուն:

Նոյն եւ Յովսէփ եւ Մարիամ Հանդերձ մանկամբն փախեալ ի Հերովդէէ անդ բնակեցան ի միասին եւ ընդ եւք էին եւ սննդակից միմեանց:

Բաճ. «Իբրեւ լուսաւ, թէ հիւանդացեալ է» (Յովհ. ԺԱ. 6):

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ. Յեկեղոցն լուաւ:

ԲաՆ. «Զարեղի կալաւ [անդէն], ուր էրն» (Յովհ. ԺԱ. 6):

Մեկնութիւն. Յայն կոյս Յորդանանու էր, ուր զառաջինն մկրտէր Յովհաննէս: Եւ յամեաց երկու աւր. նախ՝ զի ցուցցէ, թէ կամաւ եւ գիտութեամբ յամեաց: Երկրորդ. զի համբաւեսցի մահնորա, թէ ստուգապէս մեռաւ եւ թաղեցաւ: Երրորդ. զի մի ուրասցին հրէայքն եւ կամ կախարդութեամբ կարծեսցեն: Չորրորդ. զի չորեքաւրեայ լիցի յարութիւն:

Զկնի ճառէ զՂազարու մահուն զյայտնութիւն:

Բաճ. «Ապա յեւ այնորիկ ասէ ցնոսա» (Յովհ. ԺԱ. 7):

Մեկնութիւն. Աստ երեք իր ցուցանէ. նախ՝ Քրիստոս զկամս իւր
յայտնէ երթալոյ ի Հրէաստան: Երկրորդ. զպատճառն ասէ, անդ.
«Զայս իբրև ասաց» (Յովի. ԺԱ. 11): Երրորդ. ի տեղին հասանէ, անդ.
«Եկն Յիսուս, եգիպ զնա» (Յովի. ԺԱ. 17): Վասն առաջնոյն ասէ. «Ապա
յևս այնորիկ» (Յովի. ԺԱ. 7), այսինքն՝ զկնի երկուց աւուրցն:

Բան. «Եկայք երթիցուք [միասնազամ] ի Նրեասփան» (Յովհ. ԺԱ. 7):

Մեկնութիւն. *Գիտելի է, զի Հորս բանիւ կամի Բրիստոս զերկիւղ աշակերտացն ցուցանել, այլ եւ զկասկածն բառնալ ի նոցանէ. նախ որ ասէ. «Երթիցուք ի Հրեասարան», երկրորդ. «Որ գնայ ի քունջեան» (հմմր. Յովհ. ԺԱ. 9), երրորդ. «Ղազարոս ննջեաց» (հմմր. Յովհ. ԺԱ. 11), չորրորդ. «Ղազարոս մնաւ, եւ եւ ուրախ եմ [վասն ձեր]» (Յովհ. ԺԱ. 15):*

Եւ զառաջինն ասէ. «Եկայք երթիցուք ի հրէաստան» (տնս 30վի. ԺԱ. 7):

Հարց. Վասն է՞ր այժմ զտեղին ասէ, զի ոչ ասէր յամենայն ժամ, ուր եւ երթային:

Պատասխանի. Վասն չորից. նախ՝ զի մի յափշեալ ինչ կարծեսցեն զԲրիտտոսէ վասն վաղվաղակի դառնալոյն անդրէն, ալ զպատճառն իմասցին: Երկրորդ. զի զերկիւղ նոցա փարատեսցէ, զի որ մահացելոյն կեանս տամ, կարող եմ զկենդանիքս ի բռնութենէ հրէիցն զերծուցանել: Երրորդ. զոր դուք կարծէք քարկոծող ինձ, նոքա լինելոց են քարոզող ինձ եւ վկայ՝ աւետարանչիս, թէ՛ «Բագումբ հաւաքացիս ի նա» (Յովի. Բ 23): Զորրորդ. յիշէ՛ զՀրէաստան քան զԲեթանիայ, զի հաստատուն եւ արի կազմեսցէ զնոսա, զի ասեն վարդապետք, թէ փոքր ինչ վնասեն որոգայթք յառաջագիտակ լեալք:

Ապա յայտնեն աշակերտքն զերկիւղն իւրեանց.

Ապա յայտնեն աշակերտքս՝ զմերկ-է-էրէսն» (Յովհ. ԺԱ. 8):

Քան. «Այժմ ես խնդրեիս զքեզ [իրական] բարձրագույն աստուծոյ զմեզ համար» (Յովհ. Ժ. 14: 13):

Մեկնութիւն. Ասեն զայս վասն կասկածանաց եւ երկիւղի, իբր թէ երթալ ի Հրէաստան ոչ է բարւոք Քեզ եւ մեզ, եւ յիշեն զքարկոծումն, որ անցեալ ճառին ասացաւ, թէ՝ «Դու մարդ ես եւ զանձն քո Աստուած [առնես]» (Յովհ. Ժ. 33): Դարձեալ՝ բառնայ զերկիւղ նոցա:

Աստուծոյ խոսքը» (Յովհ. Ժ. 14: 9):

Բան. «Ո՛չ երկրորդասան ժամ է յաւորը» (Տոկոմ. Ծ Ա. 9).

Մեկնութիւն. Նախ ասէ. «Թէպէտ յամենայն ժամ կամէրն կ'ու
քարկոծ առնել, սակայն այժմ ոչ առնեն, զի ըստ փոփոխման ժա-
մանակի կարէ փոփոխիլ մարդկային կամք»: Երկրորդ. ասէ, զի մի

երկիցեն, որպէս գիշերային ժամն լոյսն պակասէ եւ որոգայթն ոչ տեսանի, վասն այն երկնչի, իսկ տիւն դիւրին է տեսանել զորոգայթն եւ զգուշանալ, նոյնպէս՝ «Լոյս եմ աշխարհի (հմմտ. Յովհ. Ը. 12), ոչ է պարտ ձեզ երկնչել, որովհետեւ ընդ իս կայք», - որպէս ասէ.

Բան. «Եթե ոք գնայ ի քուրնջեան, ոչ գայթակղի» (Յովհ. ԺԱ. 9):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ ո՛չ գթի, ո՛չ վնասի եւ ո՛չ երկնչի: Սուրբ Գիրք զՔրիստոս արեգակ արդարութեան կոչեն, զի որպէս զգալի արեգակնս մերձ լինել տիւ առնէ, սոյնպէս զալուստն

Քրիստոսի յաշխարհս գտիւ շնորհաց արար, եւ առաքեալքն ի լոյս շնորհացն ընթանային հաւատով եւ վարուք, վասն այն ոչ է պարտ երկնէն: Տե՛ս, զի լոյսն ի Քրիստոսէ առ մեզ ճառագայթեալ հաւատքն է եւ սուրբ վարքն:

Բան. «Եւ որ գնայ ի գիշերի, գայթակղի» (Յովհ. ԺԱ. 10):

Մեկնութիւն. Նախ քան զգալն Քրիստոսի խաւար մեղաց էր եւ անհաւատութեան, եւ այժմ որք չունին զհաւատն Քրիստոսի, ի խաւարի են: Աստուստ ցուցանէ Քրիստոս՝ որքան ինքն յաշխարհի էր, աշակերտացն ոչ լինէր մեծ հալածումն, բայց յետոյ լինելոց էր, եւ յայտ է, յորժամ Քրիստոս ըմբռնեցաւ, զաշակերտքն փրկեաց՝ ասելով. «Թէ զիս խնդրէք, թոյլ փութ դոցա երթալ» (Կնն Յովի. ԺԸ. 8), բայց զկնի մահուանն Քրիստոսի միշտ ի հալածանս կացին ի հրէից եւ ի հեթանոսաց, որպէս երկուքին Յակոբոսքն սպանին եւ ալլքն ցրուեցան:

Հարց. Ընդէ՞ր յիշէ՞ք Բրիտտոս երկոտասան ժամ աւուրս, զի բաւական էր ասել՝ մի՛ երկնչիք, այժմ տիւ է:

Պատասխանի. Վասն չորս սլատճառի. նախ՝ աւր կոչէ զինքն եւ ժամք՝ գերկոտասան առաքեալքն, զի նոքաւք լուսաւորեաց զմեզ:

Երկրորդ. միտք, որպէս աւրն ոչ միջանայ մինչեւ կատարին երկոտասան ժամքն, սոյնպէս եւ ես ոչ վերանամ յաշխարհէ մահուամբ մինչ ի կէտ ժամանակին, որ հաստատեալ է եւ դեռեւս կայ ժամ մի կամ կէս, որպէս աւուրն, թէպէտ երիկուն կոչի:

Երրորդ. միտք ցուցանէ, թէ ամենայն ընթացք եկեղեցւոյ երկո-
տասան թուով կատարի:

Եւ այս վեց կերպիւ է. նախ՝ երկոտասանք էին առաքեալքն: Երկրորդ. երկոտասան ազգ հաւատացելոց: Երրորդ. երկոտասան աստիճանք հաւատոյն: Չորրորդ. երկոտասան գիր է աստուածային առաքինութեանց, այսինքն՝ հաւատ, յոյս, սէր: Հինգերորդ.

Երկրօտապան գիրը երեք անձանցն, որ է՝ Հայր, Որդի, Հոգի: Վեցե-
րորդ, երկրօտապան գիրը միոյ բնութեան, այսինքն՝ Երրորդութիւն:

Չորրորդ միտք, որպէս ասէ մեկնիչդ, զի աւրն պատկեր է տար-
ւոյն վեց կերպիւ. նախ՝ զի աւր եւ տարի յարեգականէ կատարի,
որպէս ամիս՝ ի լուսնէ, եւ շաբաթ՝ ի մօլորակաց: Երկրորդ. որպէս
աւրն չորս ժամք փոխին, եւ տարին՝ չորս եղանակ: Երրորդ. որպէս
աւրն՝ երկոտասան ժամք, եւ տարին՝ երկոտասան ամիսք: Չորրորդ.
որպէս ժամն երեսուն մասն է, եւ ամիսն՝ երեսուն աւր: Հինգերորդ.
որպէս աւրն երեք հարիւր վաթսունհինգ մասն է, եւ տարին երեք
հարիւր վաթսունհինգ աւր է: Վեցերորդ. որպէս աւրն թէպէտ յա-
ւելու եւ նուազէ, այլ բոլոր սահմանն երկոտասան ժամ է, սոյնպէս
եւ տարին թէպէտ շարժի, այլ բոլոր սահմանն երկոտասան ամիս
է առանց յաւելուածոյ եւ պակասութեան, եւ դիւրին է այս, որ ոք
կամի առ Քրիստոս տեսանել խորհրդաբար:

Արդ, յորժամ եբարձ զպատճառ երկիւղի աշակերտացն, այժմ
ասէ զպատճառ երթալոյն ի Հրէաստան վասն յարուցանելոյ զՂա-
զարոս:

Բան. «Ղազարոս՝ բարեկամ մեր, ննջեաց» (Յովհ. ԺԱ. 11):

Մեկնութիւն. Չորս իր ցուցանէ. նախ՝ զերկիրն բառնայ յաշակերտացն՝ ասելով. «Ո՛հ յԵրուսաղէմ եւ ո՛հ ի Հրէաստան երթամ, այլ ի Բեթանիայ, եւ ոչ ի տրամաբանել, այլ ի կեցուցանել»:

Երկրորդ. բարեկամ ասէ զՂազար իբրեւ եզական սիրեցեալ եւ սիրող, ապա հարկ է զնալն:

Երրորդ. զայս ասաց յառաջագոյն, զի յորժամ յարուսցէ, իմաս-
ցին, թէ գիտէր կանխաւ:

Զորրորդ. գմահն Ղազարու նինջ կոչէ վասն երեք պատճառի.
նախ՝ զի շուտ յառնելոց էր: Երկրորդ. զարթոցից ասէ, զի դիւրին է
Քրիստոսի մեռեալ մի յարուցանել, քան մարդոյ զայլ ոմն ի քնոյ
զարթուցանել: Երրորդ պատճառ. զի հոմանունք են, զի սոյնպէս
սահմանին սոքա. «Մահ է քուն յաւիտենական, եւ քուն է մահ ժա-
մանակեայ: Բայց առաքեալքն ոչ մնացին առանց երկիւղի եւ ոչ
կամէին, թէ Քրիստոս անդ երթայ, որպէս ասեն.

«...» (Յովհ. ԺԱ 12):

Բան. «Տէ՛ր, եթէ ննջեաց, ապա ապրի» (Յովհ. ԺԱ. 12):

ՄԵԿԿԵՆԵՐԸ: Ապա կամ ճախդիր բառ է կամ «յետոյ» լսի:

Եւ չորս է իմացումն. նախ՝ եթէ ննջեաց, ապա զարթի եւ յառնէ, եւ ոչ է մեղ ճեպել անդ վասն զարթուցանելոյ զնա: Եւ զայս

ասէին, զի կարճեսցեն զգնալն: Երկրորդ. ըստ Ոսկեբերանին քուն հիւանդաց նշան է մարմնոյ առողջութեան նոցա եւ ոչ է պարտ երթալ եւ զարթուցանել զնա: Երրորդ. մարգարէաբար ասեն, թէ ննջեաց ի մահ, ապրի յարութեամբն: Չորրորդ. ի հասարակ յարութիւն է, զի նախ մեռանին եւ ապա յառնեն, որպէս ասէ Պաւլոս յառաջին Կորնթացիս. «Դու զոր սերմանես, ոչ բուսանի, եթէ ոչ նախ մեռանի» (Կրն. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 36):

Բան. «Նոցա այսպէս թուեցաւ, թէ վասն ննջելոյ քնոյ ասէ» (Յովհ. ԺԱ. 13):

Մեկնութիւն. Ոսկեբերանն ասէ. «Մեծ յիմարութիւն է կարծել, թէ զայսքան ճանապարհս տանի վասն ի քնոյ զարթուցանելոյ զոմն», այլ ոմանք ասեն, թէ առակ իմացան զբանն Քրիստոսի, զի սովոր էր առակաւ խաւսիլ, վասն այն ոչ գիտացին, թէ որպիսի՞մտաւք ասէր, զի զարթուցից զնա: Իսկ այլք ասեն, զի նինջս զայս թմրութիւն կարծեցին, որպէս յաւուրս Երեմիայի գերութեամբն Իսրայէլի, եւ որպէս յետոյ մանկանցն Եփեսոսի: Բայց մեք ասեմք, թէ թանձրամիտք էին յայնժամ առաքեալքն եւ յոյժ երկնչէին, վասն որոյ թիւր իմացան զբանն Քրիստոսի: Զկնի յայտնապէս ցուցանէ զմեռանելն Ղազարու:

Բան. «Ղազարոս մեռաւ, եւ ես ուրախ եմ վասն ձեր» (Յովհ. ԺԱ. 15):

Մեկնութիւն. Եւ այս եւս զերկիւղն նոցա բառնայ, որպէս թէ՛ զուր մի՛ երկնչիք, երթամք անդ յարուցանել զնա: Եւ կրկին է ուրախութիւն աստ. նախ՝ ուրախ էր ի մահն Ղազարու ոչ ըստ ինքեան, այլ վասն առաքելոցն, զի հաստատեսցին ի հաւատոս: Երկրորդ. ուրախ էր, զի չէր անդ, նախ՝ զի մի կարճեսցեն առ աչաւք եւ խաբէութեամբ ինչ լինել: Երրորդ. զի թէ անդ էր լեալ, ոչ էր մահացեալ Ղազար եւ ոչ յարուցեալ, զի անպատշաճ էր մերձ յողբերն կենաց իշխել մահու: Եւ չէր անդ, զմարմնոյն ասէ, այլ Աստուածութեամբն յամենայն տեղիս է Քրիստոս: Տե՛ս, զի յորժամ զնինջն յիշեաց, ասաց, թէ զարթուցանեմ, իսկ յորժամ ասաց, թէ մեռաւ, ո՛չ ասաց, թէ յարուցանեմ՝ աւրինակ տալով, զի մի նախքան զգործն մեծաբանեսցուք:

Այժմ ճառէ զպատասխանին միոյ առաքելոյն:

Բան. «Ասէ Թովմաս՝ անուանեալն երկուորեակ» (Յովհ. ԺԱ. 16):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ երկու եղբարք ի միասին էին ծնեալք՝ Թովմաս եւ զՓիլիպպոս ասեն:

Բան. «Ա՛ն եկայք» (Յովհ. ԺԱ. 16):

Մեկնութիւն. «Ա՛ն» բառն երբեմն նախդիր է, որ ոչինչ նշանակէ, որպէս աստ, զի բառ է երկրի, որպէս սեբաստացիք «կա՛ճ» ասեն եւ Կարնոյ քաղաքացիքն «տի՛», արճիշեցիք՝ «անէ՛», իսկ բզնուհիք, որ է խլաթցիք, «ա՛ւն» ասեն ամենայն բանի, իսկ երբեմն մի լսի աւնն, որպէս՝ ա՛ւն եւ ա՛ւն արասցէ ինձ Տէր, այսինքն՝ մի՛ եւ մի՛:

Բան. «Եկայք, զի եւ մեր ընդ նմա մնոցուք» (Յովհ. ԺԱ. 16):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ ընդ Ղազարու կամ ընդ Քրիստոսի: Ըստ Ոսկեբերանին երկմտութեան եւ թերութեան է խաւսք, իբր թէ Ղազար մեռաւ, զմեզ այլ տայ սպանանել հրէիցն: Իսկ ոմանք ասեն, թէ ակնառութեան է բանս, իբր թէ յորդորէ զաշակերտակիցսն ի սոյն, որպէս ասել. «Լաւ է մեզ ընդ Քրիստոսի մեռանել, քան առանց նորա ապրել»: Այլ Ոսկեբերանին է ճշմարիտ. նախ՝ զի երկիւղն, զոր ունէին առաքեալքն, որ ասէին. «Ռաբբի, այժմ ես խնդրեմք իրեւայքն» զբեզ քարկոծ առնել» (Յովհ. ԺԱ. 8), գեռեւս չէր բարձեալ ի սրտէն Թովմայի:

Երկրորդ. զի եւ Թովմաս զյարութիւն Քրիստոսի դժուար հաւատաց, քան զայլ առաքեալսն եւ համարձակութիւն էր այս նմա. նախ՝ զի ընդ նմա միայն չասաց Քրիստոս: Երկրորդ. զի այլ ծերագոյն եւ սիրելի աշակերտք էին, յառաջեաց քան զնոսա:

Հարց. Ապա ընդէ՞ր ոչ յանդիմանեաց Քրիստոս:

Պատասխանի. Նախ՝ զի առաջին վտանգն հրաւիրէր երթալ, թէ՛ պէտ վերջինն երկիւղի էր: Երկրորդ. զի յետոյ քան զամենեսեան գերագոյն լինելոց էր: Եւ տե՛ս զմեծ զաւրութիւն խաչին, զի որ այժմ ընդ Քրիստոսի ի Բեթանիայ երկնչի երթալ, յետ խաչին յամենայն տեղիս միայն ընթանայր քարոզել զՔրիստոս ի մէջ սպանողացն:

Վասն չորր ատուրն

Բան. «Եկն Յիսուս. եզիպ գնա չորեքարեայ ի [գերեզմանի]» (Յովհ. ԺԱ. 17):

Մեկնութիւն. Եւ զի ասացաւ ի վերոյ, եթէ գթութեամբն ցուցանի, զի Քրիստոս Աստուած է: Եւ է առաջին գթութիւն այս, որ վասն Ղազարու եկն ի Բեթանիայ: Յորժամ ասէ եկն, ո՛չ ի գերեզմանն գալ ասէ եւ ո՛չ ի Բեթանիայ, այլ մերձ եղեւ: Եւ յորժամ ասէ՛ եզիպ, ո՛չ եթէ չողաւ ի գերեզմանն, այլ յայլոց պատմութենէ լուաւ, թէ չորք աւր է, զի մեռաւ, թէպէտ այլ կերպիւ զսոյն գիտէր:

Եւ աստ լինի կրկին հարց.

Հարց առաջին. Թէ որպէ՞ս է չորեքարեայ:

Պատասխանի. Նախ՝ ոմանք ասեն, թէ սոյնպէս թուին չորք աւր, յորժամ հրաւիրակքն եկին առ Քրիստոս երկու աւր անդ մնացին եւ զկնի արձակելոյն զնոսա երկուս եւս աւրս անդէն մնաց: Եւ այս սուտ է եւ ընդդէմ Աւետարանին, զի թէ սոյնպէս էր, պարտ էր ասել, թէ չորս աւր զտեղի էառ Յիսուս: Երկրորդ. ոմանք ասեն, որպէս մեկնիչդ, թէ երկու աւր անդէն մնաց ի վերայ մահուանն Ղազարու եւ երկաւրեայ ճանապարհն, եւ յորժամ եկն, չորեքաւրեայ էր: Երրորդ. ոմանք ասեն, թէ այրն, որ առաքեցին ի տանէն, յորժամ զմին մասն աւուրն կատարեաց, մեռաւ Ղազար, եւ զկնի այնմ Քրիստոս երկու աւր եկաց ի տեղին, ուր կայր եւ ապա ի չորրորդ աւրն գնաց ի Բեթանիայ: Թէ կատարեալ էր աւրն եւ թէ յեւթներորդ ժամն եհաս եւ յարոյց, վասն այն ի Ղազարու տաւնին յեւթներորդ ժամ աւուրն Պատարագ մատչի, զի ի նմին ժամու յարոյց զՂազար: Եւ պատշաճ էր մեռանելն Ղազարու նախքան զհասանել հրաւիրակին առ Քրիստոս եւ յառաջ քան զպատմելն զհիւանդութիւնն Ղազարու, զի թէ Քրիստոս լուեալ էր զհիւանդութիւնն Ղազարու եւ զաղաչանս քերցն, կարէին ասել անկարող կամ անգուրբ զՔրիստոս, թէ չէր գնացեալ մինչ կենդանին էր Ղազարոս, իսկ յորժամ մեռեալ էր, սոյնպիսի կարծիք ոչ անկանի ի սիրտ մարդկան:

Այս առաջին հարց:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր չորեքաւրեայ յարոյց:

Պատասխանի. Նախ՝ ասեն ոմանք, եթէ ցաւ ինչ կայ, որ այժմ սխալախ կոչեն, որ թուի, թէ մեռաւ, սակայն մինչ ի չորրորդ աւրն ոչ մեռանի, վասն այն չորեքաւրեայ յարոյց, զի թէ կենդանի եւս եղեալ էր անդ, յայսչափ աւուրս մեռեալ լինէր: Դարձեալ ի կէտ բաժանման հոգւոյն մարմինն շարժի յապականութիւն, այլ ի չորրորդ աւրն բոլոր լուծանին եւ քակտին տարերք, որպէս ասեն քորքն. «Նոքեալ է, քանզի չորեքաւրեայ է» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 39):

Դարձեալ ասէ մեկնիչդ չորս պատճառ. նախ՝ ընդդէմ կարծեաց ժխտողացն, որք առ աչաւք եւ կախարդութեամբ եւ դիւական ասէին, զի սոքա ի նոյն ժամն ձեւանան եւ ոչ ի հարիւր ժամս: Երկրորդ. զի հրաշքն մեծ եւ յայտնի լիցի: Երրորդ. զի գործող նշանին հզաւրագոյն ցուցցի: Չորրորդ. զի աւգտակար հաւատացելոցն լիցի:

Վասն ասպարիզաց

Բան. «Եւ էր Բեթանիայ մերձ յերուսաղէմ հնգերասան ասպարիս արք» (տէն Յովհ. ԺԱ. 18-19):

Մեկնութիւն. Վասն կրկին պատճառի զայս ասէ. նախ՝ զհեռաւորութիւն տեղւոյն ցուցանէ երկու աւուր ճանապարհ գոլ յայնկոյս Յորդանանու, ուր էր նախ: Երկրորդ. զմերձաւորութիւնս Երուսաղէմի, վասն որոյ բազումք եկեալ էին ի սուգն: Եւ սուտ են, որ կարծեն զհնգետասան ասպարէզն յայնկոյս Յորդանանու լինել մինչ ի Բեթանիայ, այլ ի Բեթանիոյ մինչ յԵրուսաղէմ է թիւ ասպարիզացն, եւ ուր ասպարէզն միլայմի է, այսինքն՝ մղոն մի, եւ երկու մղոնն մին ֆարսանկ է, եւ սոյնպէս Բեթանիա հեռի էր յԵրուսաղէմէ ֆարսանկ մի, պակաս մին ասպարէզ: Եւ վասն ասպարիզաց ասացաւ յերկրորդ հատորն, համարն:

Բան. «Բազումք ի հրէիցն [անորի] եկեալ էին [առ Մարթա եւ Մարիամ], զի միսիթարեացն» (Յովհ. ԺԱ. 19):

Մեկնութիւն. Աստ խնդրէ Ոսկերեւանն, թէ հրէայքն որպէ՞ս միսիթարէին զսիրելիսն Քրիստոսի, զի դաշն եղեալ էր, թէ ոք խոստովանեսցի զնա Քրիստոս, ի բաց ելցէ ի ժողովրդենէն:

Եւ նոյն ինքն պատասխանէ վասն երից. նախ՝ զի մեծ տագնապ եւ սրտմտութիւն եհաս: Երկրորդ. կամ զի մեծ ազգիք էին, պատուէին զնոսա: Երրորդ. կամ որք եկին, ոչ էին ի չարաց եւ ի հալածչացն Քրիստոսի, այլ բարեգոյնք էին, զի թէպէտ բազումք ի հրէիցն հալածէին զՔրիստոս, սակայն բազումք հաւատային, եւ ոմանք միջակ իմն երեւէին:

Եւ եկին վասն երկու պատճառի. նախ՝ միսիթարել զնոսա, երկրորդ՝ ի տեսանել զհրաշքն ի խնամոցն Աստուծոյ, որպէս ասէ մեկնիչդ: Այսուհետեւ զկնի ցուցանէ, թէ որպէ՞ս զՔրիստոս ընկալան ի Բեթանիայ, նախ՝ Մարթա եւ ապա՝ Մարիամ:

Բան. «Մարթա իբրեւ լուս, գնաց» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 20):

Մեկնութիւն. Ոմանք ասեն, թէ Մարթա էր աւագ քոյրն, նախ՝ զի նմա ազգեցին զգալ վարդապետին: Երկրորդ. զի Մարթա ի դուրս էր եւ հոգայր զպէտսն, եւ Մարիամ նստէր ի տանն՝ առ ի շահել զհրէայսն: Եւ յորժամ լուաւ Մարթա, միայն փութացաւ ընդ առաջ եւ եւ պատուեաց զՔրիստոս եւ խաւսեցաւ վասն եղբաւրն, եւ յորժամ լուաւ զքաղցր լուր յարութեան եղբաւրն, ապա կոչեաց զքոյրն:

Առընթեր նմին ցուցանի հաւատն Մարթայի, թէպէտ ոչ կատարեալ:

Բան. «Տէր, եթէ ասար լեալ էիր, ոչ էր մեռեալ եղբայրն իմ» (Կեն Յովհ. ԺԱ. 21-22):

Մեկնութիւն. Այսու յայտնի է, զի ստուգապէս հաւատայր, թէ մերձեալ էր Քրիստոս, ոչ էր մեռեալ եղբայրն, այլ ոմանք ասեն, թէ կարծէր, թէ ի բացեայ գոլով ոչ կարէր փրկել, այլ բնաբանս զայս ոչ ցուցանէ, այլ զայն, թէ աստ էիր եղեալ, թախանձէաք զքեզ, եւ դու ոչ թողուիր մեռանել եղբաւրն: Ասեն զայս մարդկաւրէն, թէ ուր լոյս է, ոչ է անդ խաւար, եւ ուր կեանքն, ոչ մահ:

Բան. «Այլ եւարդ գիտեմ, [թէ] զոր ինչ խնդրեսցես [յԱստուծոյ], քացէ քեզ Աստուած» (Յովհ. ԺԱ. 22):

Մեկնութիւն. Խաւսի աստ զՔրիստոսէ որպէս յառաքինի մարդոյ, կամ մարգարէէ, զի աղաչանաւք յարուսցէ, զի դեռ եւս ոչ գիտէր զնա ճշմարիտ Աստուած, զի թէ զնա Աստուած հաւատայր, ոչ էր պարտ ասել, թէ՛ զոր ինչ խնդրեսցես, այլ թէ՛ զոր ինչ հրամայեսցես:

Առընթեր սմին խոստանայ Քրիստոս զյարութիւն եղբաւրն:

Բան. «Ասէ ցնա Յիսուս. “Յարիցէ եղբայրն քո”» (Յովհ. ԺԱ. 23):

Մեկնութիւն. Ասելն քաղցրութեամբ է եւ պատասխանին ընդդէմութեամբ: Ասացաւ ի վերոյ, թէ գթութեամբն ցուցանի, զի Աստուած է Քրիստոս, եւ է այս երկրորդ գթութիւն, որ ասէ առ Մարթա, եթէ՛ «յարիցէ եղբայրն քո»: Ոչ ասէ զերբն. նախ՝ զթերի կարծիսն Մարթայի խախտէ եւ ի հաւատս ճշմարիտս հաստատէ, որպէս ասէ.

Բան. «Ասէ ցնա Մարթա. “Գիտեմ, զի յարիցէ ի յարութեան՝ յաւուրն յերևում»» (Յովհ. ԺԱ. 24):

Մեկնութիւն. Եւ ուստի՞ գիտէր զյետին յարութիւն: Ըստ Ոսկեբերանին բազում անգամ լուեալ էր ի Քրիստոսէ, եւ ասէ: Իսկ ըստ այլոց. զի փարիսեցիքն հաւատային յարութեան, եւ սա ի նոցանէ էր, իսկ սաղուկեցիքն միայն ուրանային զյարութիւն եւ զհրեշտակս, եւ զհոգիս անմահ գոլ:

Բան. «Ես իսկ եմ յարութիւն եւ կեանք» (Յովհ. ԺԱ. 25):

Մեկնութիւն. Զինքն ցուցանէ Քրիստոս՝ պատճառ եւ տուող յարութեան, եւ այս կրկին կերպիւ. նախ՝ զի յարութիւն Քրիստոսի է պատճառ մերոյ յարութեան: Երկրորդ. զի հասարակաց յարութիւն լինելոց է զաւրութեամբն Քրիստոսի, որպէս ասաց ինքն. «Եկեսցէ ժամանակ, որ ի գերեզմանս [կայցեն], լուիցեն ձայնի նորա եւ եկեսցեն արարաքս» (Կեն Յովհ. Ե. 28-29), եւ առաքեալ ասէ, եթէ՛ «Ի ձայն հրեշտակապետի

եւ ի փող Աստուծոյ իջցէ [յերկնից], եւ մեռեալք ի Քրիստոս յարիցեն» (Կեն Ա. Թեաղ. Դ. 15), եւ Քրիստոս կեանք է ըստ բնութեան եւ ամենեցուն պատճառ է կենդանութեան եւ կարող գոյ կենդանացունել զմեռեալս, զի այնպիսի է բնութեամբն, որ պատճառ է ամենեցուն, որ ստանան հաղորդակցութեամբն, որպէս ասէ.

Բան. «Որ հաւարայ յիս, թէպէտ եւ մեռանի, կեցցէ» (Յովհ. ԺԱ. 25):

Մեկնութիւն. Զբնական մահն ասէ:

Բան. «Եւ [ամենայն], որ կենդանի է եւ հաւարայ յիս, մի՛ մեռցի» (Յովհ. ԺԱ. 26):

Մեկնութիւն. Զյաւիտենական կենացն ասէ, եւ որպէս մեկնիչդ ասէ. «Որ հաւատայ յիս, թէ ես եմ յարութիւն եւ կեանք», որպէս ի հայելոջ տեսցէ զյարութիւն իւր ի Ղազարոս:

Եւ այս չորս կերպիւ. նախ՝ որպէս Ղազար նոյն հոգևով եւ մարմնով կենդանացաւ: Երկրորդ. որպէս ձայնիւն Քրիստոսի կենդանացաւ: Երրորդ. Ղազարոս անապական հոգևով եւ մարմնով յարեաւ: Չորրորդ. Ղազարոս հոգին ոչ կարաց սատանայ կամ դժոխք արգելուլ, եւ ոչ մարմինն՝ մահ եւ ապականութիւն, եւ ոչ գերեզմանն արգել, նոյնպէս եւ ամենայն հաւատացելոցն ի Քրիստոս:

Դարձեալ՝ ասեն վարդապետք, թէ զանազան է «Հաւատալ Քրիստոսի» եւ «Հաւատալ զՔրիստոս» եւ «Հաւատալ ի Քրիստոս»: «Հաւատալ Քրիստոսի» է հաւատալ ճշմարիտ գոլ բանիցն Քրիստոսի, եւ «Հաւատալ զՔրիստոս» է հաւատալ զնա ճշմարիտ Քրիստոս: Եւ այս երկու կերպիւ կարեն հաւատալ չարք՝ ի մարդկանէ եւ սատանայ եւս, իսկ «Հաւատալ ի Քրիստոս» է զնա վերագոյն բարի համարել, եւ Աստուած յամենայնի մարդացեալ եւ եզական սիրով առ նա փութալ: Եւ այնպէս միայն հաւատան բարի մարդիկ, եւ որ այնպէս հաւատան, թէպէտ մարմնով մեռանին, սակայն կեցցեն փառաց յարութեամբն հոգւոյ եւ մարմնոյ:

Դարձեալ՝ բանս, որ ասէ, եթէ՛ «Կենդանի իցէ, մի՛ մեռցի» (Խմբ. Յովհ. ԺԱ. 26), ոմանք կարծեցին, թէ ի կատարածի, որ ի գալստեանն Քրիստոսի կենդանիքն մի մեռցին մահուամբ մարմնոյ, եւ զնեն զառաքելոյ բանն ի Կողոսացիս, թէ. «Ոչ ժամանեմք ննջեցելոցն» (Կեն Թեաղ. Դ. 14), զորոյ զվնասն ոչ իմանան: Նախ՝ զհարկիւ մեռանելն ամենայն մարդոյ, որպէս զնախահայրն Ադամ ըստ մարգարէին. «Ո՞վ է մարդ, որ կեցցէ եւ ոչ տեսցէ զմահ» (Սաղմ. 2Ը. 49): Երկրորդ. զի Քրիստոս մեռաւ, եւ որք մահու նորա ոչ կցորդին եւ ոչ

փառացն հաղորդին ըստ առաքելոյ: Արդ, որ ասէ աստ կենդանի. նախ՝ որ այժմ գործով արդարութեան կենդանի իցեն: Երկրորդ. որ ի ժամանակս նեոխնն հաւատով կենդանի մնան:

Բան. «Նաւարա՛ս այսմիկ» (Յովհ. ԺԱ. 26):

Մեկնութիւն. Ոչ հարցանէ զնա վասն անգիտութեան, այլ վասն չորից հարցանէ. նախ՝ զի յայտնի լիցի, թէ վասն հաւատոցն արժանացաւ պարգեւացն Աստուծոյ: Երկրորդ. ոչ հարցանէ վասն հասարակաց յարութեան, զի նախ խոստովանեցաւ, այլ զի հաւատասցէ առանձին յարութեան եղբաւրն: Երրորդ. որպէս ասէ մեկնիչդ, մեծամեծս խաւսեցաւ վասն Ինքեան, զոր նա ոչ գիտէր եւ զայն կամի, զի հաւատասցէ նա: Չորրորդ. որպէս ասէ Պաւղոս ի Հռոմայեցիս. «Սրտիւ հաւատալ յարդարութիւն եւ բերանով խոստովանել զփրկութիւն գործէ» (հմմտ. Հռոմ. Ժ. 10), վասն այն բերանով խոստովանիլ տայ նմա: Յայս միտս յորժամ զերախայն մկրտէ քահանայն, հարցանէ խոստովանիլ բերանով տղային:

Բան. «Ասէ ցնա Մարթա. “Այո՛, Տէր, ես հաւարացի, թէ դու ես Բրիսպոսն՝ Որդի Աստուծոյ, որ յաշխարհ գալոց էիր”» (Յովհ. ԺԱ. 27):

Մեկնութիւն. Ըստ Ոսկեբերանին՝ զայլ հարցեալ եւ զայլ պատասխանէր. հարցանէր վասն հաւատալոյ յարութեան, իսկ նա զՔրիստոս խոստովանէր, վասն զի սգաւոր էր, եւ միտքն՝ շփոթեալ ի տրտմութենէն: Իսկ այլ վարդապետք ասեն, թէ յարմար է պատասխանին հարցմանն, զի Քրիստոս ասաց. «Ես եմ յարութիւն եւ հաւարացեալքն յիս ոչ մեռանին» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 25-26), եւ զի Քրիստոսիւ լինելոց էր այս յարութիւն եւ կեանս, նա դաւանեաց, թէ՛ «Դու ես Բրիսպոսն՝ Որդի Աստուծոյ» եւ այլն:

Վասն դաւանութեան

Եւ աստ լինի կրկին հարց.

Առաջին. Թէ զի՞նչ դաւանեաց Մարթա:

Պատասխանի. Ասեմք, եթէ չորք իրս դաւանեաց ի Քրիստոս. նախ՝ զանբաժան միութիւն Քրիստոսի՝ ասելով. «Դու ես»: Երկրորդ. խոստովանի ի Քրիստոս քահանայութիւն եւ թագաւորութիւն՝ ասելով. «Բրիսպոսն», որ է աւծեալ, եւ աւծումն թագաւորացն եւ քահանայիցն էր: Երրորդ. խոստովանի Աստուած գոլ զՔրիստոս՝ ասելով. «Որդին Աստուծոյ», այսինքն՝ բնութեամբ Որդի Աստուծոյ, զի եղական ասէ: Չորրորդ. խոստովանի ճշմարիտ մարդ եղեալ՝ ասե-

լով. «Որ յաշխարհ եկիր», զի գալն ոչ զտեղւոյ փոփոխումն յայտնէ, այլ զմարմին լինելն:

Երկրորդ հարց. Պետո՞ս զնոյնս դաւանեաց եւ երանեցաւ, եւ ընդէ՞ր սա ոչ երանեցաւ:

Պատասխանի. Ոմանք ասեն, թէ Պետոս նախ խոստովանեցաւ, վասն որոյ երանեցաւ: Ասեմք, թէ ոչ էայդպէս, զի եւ Նաթանայէլ նախ դաւանեաց եւ ոչ երանեցաւ, եւ Թովմայի ասաց Տէրն. «Երանի, որք ոչ տեսցեն եւ հաւատասցեն յետոյ» (հմմտ. Յովհ. Ի. 29). այլ այս է, զի Պետոս զՔրիստոս Աստուած մարդացեալ խոստովանեցաւ եւ բնութեամբ Որդի Աստուծոյ, որպէս աւետարանիչն ասէ. «Բանն մարմին եղև» (Յովհ. Ա. 14), իսկ սոքա՝ մարդ շնորհաւք աստուածացեալ եւ փառաւորեալ խոստովանեցան, վասն որոյ ոչ երանեցան, ապա ուրեմն յայտնի եղեւ, զի Նաթանայէլ եւ Մարթա, որ զմիութիւն խոստովանեցան, որպէս Պետոս, եւ մարդ փառաւորեալ, ոչ երանեցան, որպէս եւ Նեստոր ասաց՝ սոսկ մարդ շնորհաւք փառաւորեալ, ապա քանի՞ առաւել մերժին յերանութենէն, որք երկուս բնութիւնս որոշեն զՔրիստոս եւ սոսկ մարդ դաւանեն, որպէս հայհոյիչք մարդեղութեան Քրիստոսի եւ ուրացողք:

Այսքան առ այս:

Բան. «Զայս իբրեւ ասաց, [զնաց] կոչեաց զքոյր իւր լոկեայն» (Յովհ. ԺԱ. 28):

Մեկնութիւն. Ոչ ամենեւին լռելով, այլ խոնարհ եւ ծածուկ խաւսելով. «Ասէ. “Վարդապետ եկեալ է”» (Յովհ. ԺԱ. 28):

Եւ այս վասն երեք պատճառի. նախ՝ վասն երկիւղին հրէից, որ անդ էին, ոմանք լինէին ի հակառակիցն: Երկրորդ. համարէր, թէ Քրիստոս առանց ամբոխի խաւսի ընդ Մարիամու: Երրորդ. կարծէր, թէ առանց ամբոխի աղաչեսցէ վասն եղբաւրն:

Բան. «Վարդապետ եկեալ է եւ կոչէ զքեզ» (Յովհ. ԺԱ. 28):

Մեկնութիւն. Եւ ոչ երեւի, թէ կոչեաց զՔրիստոս: Ասեն ոմանք, եթէ վասն կարծութեան ոչ յիշէ աւետարանիչս, թէ՛ ո՞ր կամ ե՞րբ, կամ որպէ՞ս հրամայեաց կոչել, սակայն հաւատալի է, թէ Քրիստոս կոչեաց, զի Մարթա սուտ ոչ ասէր: Դարձեալ՝ ասեն ոմանք, թէ Մարթա ասաց՝ կոչէ զքեզ, եւ ոչ ասաց սուտ, զի գալն Քրիստոսի կոչումն էր Մարիամու, զի պարտ էր ընդառաջ ելանել նմա, եւ ասէ՛ կոչէ զքեզ, այսինքն՝ հարկ է գալ քեզ: Եւ տե՛ս զխոնարհութիւն

սորա որպէս զՄարթային, զի ոչ փառասիրեաց գնալ Քրիստոսի վասն սգոյն, որպէս այժմ ունին սգաւորք, խնդրեն մեծարանս ի մերձաւորաց:

Բան. «Իբրեւ լուաւ, յարեաւ վաղվաղակի եւ եկն» (Յովհ. ԺԱ. 29):

Մեկնութիւն. Զմեծ սէրն նշանակէ Մարիամու, որ ունէր առ Քրիստոս:

Բան. «Այլ էր անդէն ի րեզոն» (Յովհ. ԺԱ. 29):

Մեկնութիւն. Քրիստոս անդէն մնայր Մարիամու եւ Մարթայի. նախ՝ զի ընդ նոսա տեսանիցէ զգերեզմանն: Երկրորդ. ասէ Ոսկէբերանն. «Անդէն մնաց, զի ոչ կամէր նշանս առնել վասն փառասիրութեան, այլ վասն աղաչանաց այլոց եւ հաստատել զայլս ի հաւատս»: Երրորդ. լինի եւ այն, թէ ոմանք ընդ նմա խաւսէին, եւ Մարիամ, եւ Մարթա արագեցին եւ անդ գտան զնա: Բայց մեկնիչդ չորս պատճառսնէ անդէն մնալոյն, եւ գեղեցիկ են:

Բան. «Իսկ հրեայքն, որ էին ընդ նմա, գնացին եւ նորա» (Կրն Յովհ. ԺԱ. 31):

Մեկնութիւն. Սոքա ոչ էին լուեալ զբանն Մարթայի առ Մարիամ, վասն այն համարեցան, թէ յանկարծ ի գթոյն շարժեցաւ երթալ ի գերեզմանն, եւ նոքա զկնի գնացին, զի մխիթարեսցեն զնա:

Բան. «Անկաւ առ ոյս նորա» (Յովհ. ԺԱ. 32):

Մեկնութիւն. Մեծագոյն է հաւատ սորա, քան զՄարթային, եւ յայտ է յերից. նախ՝ զի ոչ զանգիտեաց ի հրէիցն:

Երկրորդ. զի անկաւ առ ոտս Նորա:

Երրորդ. զի արտասուաւք խնդրէր, բայց պակաս խաւսեցաւ քան զՄարթա. նախ՝ զի արտասուքն խափանէին զնա ի խաւսելոյ: Երկրորդ. զի Յիսուս ոչ ետ երկար պատասխանի, որպէս Մարթայի վասն հրէից ժողովրդեանն, այլ զնոյն բանն կրկնեաց զքեռն, զի ի միասին խորհեալ էին զայն:

Առջնթեր այսմ դնէ եւ զՂազարու յարութիւն, յորժամ ասէ.

Բան. «Յիսուս իբրեւ երես գնա, զի լայր» (Յովհ. ԺԱ. 33):

Մեկնութիւն. Աստ նախ ճառի յարութիւն Ղազարու: Երկրորդ. ճառի գործ ինչ պատճառեալ յայնմ յարութենէն, անդ. «Բազումք ի հրէիցն [անսի] եկեալ էին առ [Մարթայ եւ] Մարիամ» (Յովհ. ԺԱ. 19): Իսկ առաջին մասն յերիս բաժանի մասունս, զի նախ ցուցանի սէրն Քրիստոսի առ Ղազարոս՝ նշանաւ եւ բանիւ եւ գործով: Երկրորդ. տրտունջ հրէիցն, անդ. «Ասէին հրեայքն. “Տեսէք ո՞րչափ սիրէր զնա”» (Յովհ. ԺԱ. 36): Երրորդ. յարութիւն Ղազարու, անդ. «Յիսուս, դարձեալ զայրացեալ ի միս իւր, գայ ի գերեզմանն» (Կրն Յովհ. ԺԱ. 38):

Առաջին մասն ցուցանի սէրն Քրիստոսի առ Ղազար երիս կերպիւ. Առաջին. սէրն նշանաւ ցուցանի, որպէս ասէ աւետարանիչս. «Յիսուս իբրեւ երես, զի լայր, եւ որ ընդ նմա հրեայքն լային» (Կրն Յովհ. ԺԱ. 33):

Բան. «Խոռվեցաւ հոգի իւր իբրեւ զայրացեալ» (Յովհ. ԺԱ. 33):

Մեկնութիւն. Նոգի ասելով ընդդէմ Ապողինարիէ, որ ասաց, թէ Բանն մարմին միայն էա՞ն՝ առանց հոգւոյ: Իսկ զայրանալն ի ցասմանէ է. արդ, զայրացաւ Յիսուս ընդդէմ սատանայի, որոյ փորձութեամբն եմուտ մահ յաշխարհ, եւ Քրիստոս իբրեւ ի մաւտոյ ընկ՝ ճելոց էր զնա: Իսկ խոռվել ասի, այսինքն՝ տրտմեալ վասն գթոյն, որ ի վերայ Ղազարու եւ քերց նորա: Եւ խոռվեցաւ ասելն իբր թէ կոչեաց զտրտութիւն, զի առեցեալ բնութիւն ոչ էր իբրեւ զմեզ ի ներքոյ ակամայ կրից, այլ ազատ էր ի հարկէ կրից եւ կամաւ կրէր զամենայն, որպէս յայտ է ի մեկնիչդ: Այլ վասն կրիցն նախ գիտելի է, զի բարկութիւն եւ տրտմութիւն եւ այլ այնպիսիք ոչ ասին ի Քրիստոս իբրեւ մեղք, այլ իբրեւ առաքինութիւնք: Եւ վասն այն ի մեղ մեղք են սոքա, զի նախքան զընտրութիւն բանին լինին եւ յետոյ խափանեն զընտրութիւն մեր, իսկ ի Քրիստոս կիրքս այսոքիկ ընտրութեամբ եւ գիտութեամբ բանին լինէին, այլ եւ ոչ կարէր խափանել զբանական մասն, որ միացեալ էր ի Բանն Աստուած, վասն այն առաքինութիւնք են սոքա ի Քրիստոս:

Դարձեալ գիտելի է, զի են ի մեղ մասունք հոգեկան, որ հնազանդեն բանին, որպէս ցասումն եւ ցանկութիւն, եւ են, որ անհնազանդ, որպէս բնականքն, այսինքն՝ քաղց եւ ծարաւ եւ այլն:

Արդ, սոքա ամենեքեան հնազանդք են ի Քրիստոս բանական մասինն, եւ նա Տէր՝ ի վերայ սոցա, վասն որոյ զոր ինչ կրէր Քրիստոս՝ քաղց եւ ծարաւ եւ տրտմեալ եւ այլն, կամաւ եւ իշխանութեամբ կրէր:

Եւ սոյնպէս չորիւք զանազանի կիրք մեր ի Տեառնէ. նախ՝ նոր այն՝ առաքինութիւն միշտ, իսկ ի մեղ՝ մոլորութիւն երբեմն: Երկրորդ. Նորայն՝ գիտութեամբ, իսկ մերս՝ անգիտութեամբ: Երրորդ. նորայն՝ կամաւոր, իսկ մերս՝ հարկաւոր: Չորրորդ. նա Տէր եւ իշխան ի վերայ կրիցն, իսկ մեք՝ ծառայք եւ ընդ իշխանութեամբ:

Իսկ աստ տրտմեցաւ Քրիստոս վասն կրկին պատճառի. նախ՝ զի ծանիցեն զճշմարիտ մարդանալն: Երկրորդ. զի եւ նոքա տեսանելով զնա տրտմիցին եւ արտասուեսցեն, զի արժանի լիցին ուրախութեան, որ յարութեամբն Ղազարու:

Այս առաջին սէրն Ղազարու, որ նշանաւ է:

Երկրորդ. սէրն ցուցանի բանիւ, յորժամ ասէ.

Բան. «Ո՛ր եղիք զնա: Ասեն ցնա. “Տէր, եկ եւ Կիւ”» (Յովհ. ԺԱ. 34):

Մեկնութիւն. Ոչ էր այս տգիտութիւն ի Քրիստոս վասն երկու պատճառի. նախ՝ զի եւ Հայրն հարցանէր. «Ո՛ր ես, Աղա՛մ» (Կեն Ծննդ. Գ. 9), եւ ցկայէն. «Ո՛ր է Աբէլ եղբայրն քո» (Կեն Ծննդ. Դ. 9)՝ պատճառ խաւսից նոցա տալով: Երկրորդ. զի ի բացեայ գոլով զմահն գիտէր, զիւրդ ի գեւղն եկեալ՝ զգերեզմանն անգիտանայր:

Այլ աստ վասն չորից հարցանէր. նախ՝ զի ցուցցէ, թէ ճշմարիտ մարդ եղեւ: Երկրորդ. զի մի կարծիցեն յառաջագոյն գնացեալ նմա ի գերեզմանն եւ պահեալ անդ կենդանի մարդ: Երրորդ. զի հանգարտ եւ հաստատ արասցէ զնշանն: Չորրորդ. զի ինքեանք վկայ եւ քարոզ լիցին յարութեան:

Այս բանիւ սէրն:

Երրորդ. գործով ցուցանի սէրն Քրիստոսի առ Ղազարոս, յորժամ ասէ.

Բան. «Եւ արարաստեաց Յիսուս» (Յովհ. ԺԱ. 35):

Մեկնութիւն. Ի գթոյն շարժեալ եւ արտասուեաց, յորժամ ետես զգերեզմանն: Ասացաւ ի վերոյ, թէ գթութեամբն ցուցանի, թէ Աստուած է Քրիստոս, եւ է այս երրորդ գթութիւն, որ արտասուեաց ի վերայ Ղազարու:

Եւ վասն վեց պատճառի արտասուեաց Յիսուս. նախ՝ զի ցուցցէ, թէ եզական սիրով սիրէր Ղազար, վասն այն յատուկ նշան սիրոյ ցուցանէ: Երկրորդ. զի ցուցցէ հաւաստեալ զճշմարիտ մարդեղութիւն, զի որպէս վնաս է ուրանալ զԱստուածութիւն, նոյնպէս վնաս է ուրանալ զմարդկութիւն: Երրորդ. զի չափ եւ սահման եղ արտասուեաց, որք հաւատան յարութեան մեռելոց: Չորրորդ. զի աւերինակ ետ մեզ ամենայն մարդոյ տեսանել զմեռեալն ի դի, ողբալ զմեղքն մեր, որ ժառանգեցոյց մեզ զմահաբեր երկիրս: Հինգերորդ. արտասուեաց ի վերայ ազգին հրէից, որ անհաւատութեամբն մեռանելոց էին զյաւիտենից մահն: Իսկ վեցերորդ. արտասուեաց Յիսուս, զի այնու յայտնեսցէ զկարծիս նոցա, թէ ոչ է կարող յարուցանել, որպէս ասացին:

Ձկնի ճառէ գտրտունջ հրէիցն, զի յորժամ տեսին զՔրիստոս յայնպիսի կիրս բերեալ, զայն հաւաքաբանէին, թէ մահն Ղազարու

էր ամենեւին ընդդէմ կամացն Քրիստոսի, զի տրտմութիւն է ախտ, որ լինի յանախորժ կրից յոչ կամեւեաց, վասն այն ասեն.

Բան. «Տեսէք ո՛րչափ սիրէր զնա» (Յովհ. ԺԱ. 36):

Մեկնութիւն. Ձի արտասուելն Քրիստոսի նշան է սիրոյ, եւ թէ ունէր կարողութիւն, վասն բազում սիրոյն փրկէր զնա ի մահուանէ, իսկ զի ոչ կարէ, վասն այն արտասուէ: Եւ այսու կամէին եւ զբժշկութիւն թէ ծնէ կուրին ի դերեւս հանել:

Բան. «Ո՛չ կարէր սա, որ երաց զաչս կուրին, առնել զի եւ սա մի՛ մեղցի» (Յովհ. ԺԱ. 37):

Մեկնութիւն. Իբր թէ ասել, թէ զայս ոչ կարէ, ապա յայտնի է, զի զայն ոչ արար, սոքա գերկուսն ուրանային, իբր թէ ո՛չ զկոյրն լուսաւորեաց եւ ո՛չ զսա առողջացնել կարէ, սոքա ոչ մնացին ժամանակին, այլ նախքան զժամանակն դատէին, զի առաւել է զմեռեալն յարուցանել, քան զհիւանդն առողջացնել:

Իսկ զկնի ճառէ զՂազարու յարութիւն:

Բան. «Յիսուս, դարձեալ զայրացեալ [ընդ միպս իւր], գայ ի գերեզմանն» (Յովհ. ԺԱ. 38):

Մեկնութիւն. Ձայն ասէ այժմ զայրացեալ, որ գտրտմութիւն ի բաց վարեաց յանձնէ, զի առնելոց էր սքանչելիս: Եւ այլք ասեն, թէ զայրացաւ վասն չարութեան հրէիցն, որք զսքանչելիս նորա բամբասէին: Եւ այնպիսի զայրացումն կամ ցասումն առաքինութիւն ասի, զի որպէս գործ առաքինութեան է ուրախակցիլ բարեաց, նոյնպէս առաքինութիւն է զայրանալ ընդդէմ հարեաց:

Բան. «Եւ եր այր մի, եւ վեմ մի եղեալ ի [վերայ նորա]» (Յովհ. ԺԱ. 38):

Մեկնութիւն. Աստ հինգ ինչ ճառէր վասն յարութեան Ղազարու եւ վասն ստուգութեան մեծ սքանչելեացն.

Առաջին է գերեզմանին գծագրութիւն, որ էր այր մի ի վիմէ փորեալ եւ խոր, զի բազում մարմինք կարէին անդ դնիլ, զի սահման էր յազգն Իսրայէլի՝ յերկիրն Երուսաղէմի, զի իւրաքանչիւր ազգ եւ ընտանիք կտրէին զգերեզմանս իւրեանց ի քարէ: Այնպէս էր եւ գերեզմանն Ղազարու, եւ ի վերուստ փակեալ կայր մեծագոյն վիմով, որով յայտնի ճշմարիտ մահն Ղազարու:

Երկրորդ. ճառէ զստուգութիւն սքանչելեացն, յորժամ ասէ.

Բան. «Ի բաց արարէր զվեմ» (Յովհ. ԺԱ. 39):

Մեկնութիւն. Նա, որ զմեռեալն ձայնիւ միայն յարոյց, ո՛չ տկարանայր ի բաց դնելով զվեմն, այլ ըստ Ոսկբերանին՝ արար զայս,

զի մի ասիցեն, որպէս վասն լուսաւորեալ կուրին, թէ՛ ո՛չ է սա նա, այլ նման է նորա, զի յորժամ զլասցին ոտքն, որ ընթացան, ձեռքն, որ ի վեր առին, ունդունքն, որ զհոտն էառ, վկայ լիցին Ղազարու յարութեան եւ յանդիմանեացն զնոսա: Եւ դարձեալ՝ տեսանելով զմեռեալն ի գերեզմանին կողմանեալ եւ զժահահոտութիւն ապականեալ մարմնոյն, ցուցանէր, թէ նա է:

Եւ քանզի ոչ երբէք պատահեալ էր, որ չորեքաւրեայն յառն էր ի մեռելոց, վասն այն ասէ.

Բան. «Ասէ Մարթա. “Արդ հոսեալ է. քանզի չորեքաւրեայ է.”» (Կրն Յովհ. ԺԱ. 39):

Մեկնութիւն. Ոչ թէ կարծեալք ինչ ասաց զայս, այլ զի աւրէն էր նոցա յերկրորդ աւրն գնալ եւ աւծանել զմեռեալն եւ մինչ ի յեւթներորդ աւրն գնալ ի գերեզմանն, եւ գիտէր, որ հոտեալ էր: Դարձեալ՝ ի կէտ բաժանման հոգւոյն շարժի մարմինն ի հոտիլ, եւ մինչ ի չորրորդ աւրն քակտին չորս տարերքն, որպէս ասացաւ ի վերոյ: Դարձեալ՝ չորս աւր եթող ի գերեզմանի, զի այնու անյուսութիւն նոցա յայտնէր, եւ այնու սէր եւ կարողութիւն Քրիստոսի առաւել յայտնէր:

Իսկ բանն Մարթայի, թէ՛ չորեքաւրեայ է եւ հոսեալ, չորս կերպիւ մեկնեն վարդապետք. նախ՝ ասեն, թէ՛ ոչ երբէք էր լուեալ ի Սուրբ Գիրս, թէ չորեքաւրեայ մեռեալ յառնէ: Երկրորդ. ասեն թէ յուսահատութեամբ ասաց: Երրորդ. ասեն, թէ զարմացեալ էր: Չորրորդ. ասեն, թէ մասնաւոր յուսացեալ էր եւ մասնաւոր յուսահատեալ, զի հայելով ի կարողութիւն Քրիստոսի յուսայր եւ հայելով յերկարութիւն մահուն՝ յուսահատէր: Եւ նոյնպէս անկարաւտ ունէր զհաւատն, զի մի եւ նոյն զաւրութեան գործ է յարուցանել զնոր մեռեալս եւ զչորեքաւրեայն, վասն այն զթերութիւն նորա յանդիմանեաց Քրիստոս:

Բան. «Ո՛չ ասացի քեզ, [ե]թէ հաւարացես, րեսցես զփառս Աստուծոյ» (Յովհ. ԺԱ. 40):

Մեկնութիւն. Այսինքն՝ զփառաւոր զաւրութիւն Աստուծոյ ի յարութեան եղբաւրն քո: Եւ թէ ո՞ւր ասաց զայս Քրիստոս, ոմանք ասեն այն է. «Ես եմ յարութիւն եւ կեանք եւ թէ հաւարաս յայսմիկ» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 25), եւ ոմանք ասեն, թէ այլ բազում բանս խաւսեցաւ Քրիստոս ընդ նմա, որք ոչ են գրեալ, յորոց մի է եւ այս:

Եւ յորժամ Քրիստոս եբարձ զպակասութիւն հաւատոյ եւ յուսոյն Մարթայի, ապա կատարեն զհրամայեալն ի Քրիստոսէ, որպէս ասէ.

Վասն աղաւթից

Բան. «Եւ իբրեւ ի վեր առին զվէմն» (Յովհ. ԺԱ. 41):

Մեկնութիւն. Երրորդ՝ ճառէ զստուգութիւն սքանչելեացն, որ էր աղաւթքն Քրիստոսի ի յարութիւն Ղազարու:

Բան. «Յիսուս ամբարձ զաչս իւրի վեր» (Յովհ. ԺԱ. 41):

Մեկնութիւն. Վասն երեք պատճառի. նախ՝ զի ցուցցէ, թէ պարտ է աղաւթողին արտաքին նշան ինչ հանգաւոր ցուցանել: Երկրորդ. զի ուսուցցէ, թէ պարտ է աղաւթողին զմիտքն յերկինս ի վեր առ Աստուած ունել, զի ասեն վարդապետք, թէ աղաւթք է ամբարձումն մտաց առ Աստուած: Երրորդ. ցուցանէ, թէ ի նմանէ առաքեցայ, եւ զամենայն ինչ ի նմանէ ունիմ:

Բան. «Նայր, գոհանամ զքէն, զի լուար ինձ» (Յովհ. ԺԱ. 41):

Մեկնութիւն. Ամենայն խնդրող նախ առնու եւ ապա գոհանայ, իսկ Քրիստոս յառաջ գոհացաւ վասն երեք պատճառի. նախ՝ վասն անցելոյն գոհանայ, զի ի սկզբանէ յղացմանն իւրոյ Աստուած Հայր լուաւ նմա, զոր կամեցաւ: Երկրորդ. զի ստոյգ գիտէր զլինելոցն եւ ոչ ունէր երկբայութիւն ի խնդրելն: Երրորդ. ընդ մեզ աւրինակաւ իմացուք, զի մեծատունք առաւել յաւժարին ի տալ, յորժամ զառաւել պարգեւսն յիշեցեն, թէպէտ նա ի վեր է, քան զամենայն աւրինակս, վասն այն ասէ.

Բան. «Զի լուար ինձ, եւ ես զիպէի, զի յամենայն ժամ լսես ինձ» (Յովհ. ԺԱ. 42):

Մեկնութիւն. Քանզի բանական կամքն միշտ միաւորեալ էր ի կամսն Հաւր Աստուծոյ, վասն այն Աստուած միշտ լսէր նմա, այլ գիտելի է, զի բանական կամքն Քրիստոսի խոնարհեալ առ զգայական մասն, յորժամ կամեցաւ անցանել ի նմանէ բաժակ չարչարանացն, եւ այնպիսի կամացն ոչ միշտ լուաւ աստուածային կամաւքն: Իսկ ըստ Ոսկեբերանին այս է մեկնութիւն աղաւթիցն, որ նուաստ կարծէ զոյ, քան զՀայր. «Ամենայն ուրեք ցուցանէ Քրիստոս զգալուստն ոչ վասն փառաց ինչ ի մարդկանէ, այլ վասն փրկութեան մարդկան լինել, եւ այնչափ զմեծամեծսն բարբառէր, մինչ զմարդիկ ի հաւատսն հնազանդէր»:

«Եւ հիւսու զնոսա ի միասին»:

Հուժմունք. Այսինքն՝ զբարձրագոյն եւ զխոնարհագոյնքն միոյ զիմացն ցուցանէր, եւ ստեղծանելն գործելն է: Եւ դարձեալ, յորժամ զաստուածայինսն գործէր, ընդ նմին եւ զմարդկայինսն, եւ յորժամ զմարդկայինս եւ զտկարս, ընդ նմին եւ զաստուածայինսն զաւրաւորսն, զի յորժամ ծնաւ ի կուսէն, որ մարդկութեան էր, աստղ ի յերկնից երեւցոյց զԱստուածութիւն նորա, եւ յորժամ խաչեցաւ, լուսաւորքն խաւարեցան, նոյնպէս աստ. յորժամ կամեցաւ յարուցանել զՂազար, որ Աստուծոյ զաւրութեան էր գործ, նախ տրտմեցաւ եւ ելաց եւ աղաւթեաց, զի ցուցցէ, թէ նոյն Աստուածն մարդ էր, եւ նոյն մարդն՝ Աստուած:

Բան. «Առեալ նա ի մէջ նոցա կանխէր»:

Հուժմունք. Այսինքն՝ ի մէջ տկարագոյնիցն:

Բան. «Եւ ոչ զնոյն բովանդակ բարբառի»:

Հուժմունք. Զտկարութիւն, այլ եւ զբարձրութիւն խաւսի վասն վերջնոցս:

Բան. «Եւ ոչ դարձեալ զնոյն լռէ»:

Հուժմունք. Այլ խաւսի զխոնարհս, զի մի՛ գայթակղեսցին յայնժամ, զի որ կատարեալք են մտաւք ի հաւատս, մին բանն բաւական է նոցա հաստատութեան, ասէ, եւ այլն յայտնի է:

ԹԷ ՎԱՍՆ Լ՞Ր ԱՂԱՎԵԱՅ ՔՐԻՍՏՈՍ

Նախ զիտելի է, զի աղաւթելն Քրիստոսի ոչ պատշաճի ընդ Աստուածութեան, այլ ընդ մարդկութեան, զի աստուածութեամբն Հաւր եւ Հոգւոյն հաւասար է եւ մարդկութեամբն մեզ է հաւասար: Դարձեալ՝ Արիոս ասէր Բանին աղաւթել, զի արարած ասէր զԲանն: Արդ, ընդ մեզ հաւասար աղաւթէ Քրիստոս եւ ընդ Հաւր հաւասար ընդունի զաղաւթս, որպէս այն, որ ինքն պատարագէ եւ ինքն ընդունի զպատարագն, նոյնպէս եւ զաղաւթելն իմասցիս:

Իսկ աստ վասն բազում պատճառի աղաւթեաց. նախ՝ զի մի՛ կարծիցի յայլմէ աստուծոյ, այլ ի Հաւրէ Աստուծոյ առաքեալ: Երկրորդ. զի մի՛ կարծեսցեն հակառակ Աստուծոյ Հաւր: Երրորդ. զի մի՛ ասիցեն լուծիչ աւրինացն: Զորրորդ. զի շիջուցէ զնախանձ հրէիցն: Հինգերորդ. զի մի՛ կարծեսցեն, թէ Բեեղզեբուղաւ առնէ զսքանչելիսն: Վեցերորդ. զի մի Աստուած էր յաւրէնս գրեալ (հմմտ. Ելից Ի 3), վասն այն աղաւթէ, զի մի՛ երկու Աստուած կարծեսցեն: Եւ թներորդ. վասն խոնարհութեան մարմին զգենլոյն, որպէս ասաց

Ոսկերերանն: Ութերորդ. զի մեզ ուսուցէ զաղաւթս եւ զխոնարհութիւն ունել: Իններորդ. զի Հաւր Աստուածութիւն յայտնի էր ի մէջ նոցա, յայնժամ եւ Որդւոյն ի ծածուկ: Տասներորդ. զի կամաւ Հաւր էր, որով ցուցանի միակամութիւն ընդ Հաւր:

Ո՛վ չարափառ, եթէ զայս շունչ յաղաւթելոյն ընկալաւ Ղազար, իսկ զի՞նչ այն, զոր առանց աղաւթելոյ իշխանութեամբ յարուցանէր զՈրդի այրոյն (հմմտ. Ղուկ. Է. 11-17) եւ զԳուստր քահանայապետին (հմմտ. Ղուկ. Ը. 40-56) եւ զսաստել ծովուն (հմմտ. Մարկ. Դ. 35-41) եւ զայլ ամենայն բժշկութիւնսն, զոր կատարէր հրամայելով եւ ոչ՝ աղաւթելով: Այլ դու տես զլուրն ի Քրիստոսէ եւ իմա զպատճառն, զի ասէ. «Վասն ժողովրդեանս, որ շուրջ կան, առնեմ, զի հաւարասցեն, թէ դու առաքեցի զիս» (Յովհ. ԺԱ. 42):

Դարձեալ՝ զիպեմ, ցուցանէ զհաւասար զիտութիւն ընդ Հաւր, ըստ այնմ. «Որպէս զիպեմ զիս Նայր, զիպեմ եւ ես զՆայր» (Յովհ. Ժ. 15): Դարձեալ՝ լուար եւ լսես, զկամաց կատարելն ասէ, զի մի է կամքն Հաւր եւ Որդւոյ: Եւ դարձեալ չորրորդ պատճառ եւ պիտանի միտք, զի լուար եւ լսես զանցեալ եւ զապագայն ասէ, իսկ այժմ ասէ առնեմ, ինքնիշխանութեամբ եւ աստուածաբար:

Յետ այսաւրիկ ճառէ զԶորրորդ կերպ ստուգութեան սքանչելեացն, որ է կոչումն Ղազարու:

ՎԱՍՆ ԾԱՅՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Բան. «Զայս իբրեւ ասաց Յիսուս, ի ծայն մեծ աղաղակեաց եւ ասէ» (Յովհ. ԺԱ. 43):

Մեկնութիւն. Եւ աստ լինի երկու հարց.

Առաջին. Թէ զի՞նչ է աղաղակն:

Պատասխանի. Աղաղակն երեք կերպիւ իմանի. նախ՝ բազմախոռոն ձայնք ամբոխից աղաղակ կոչի: Երկրորդ. ձայն եւ բան եւ բարձր իղձք սրտին խառնեալ աղաղակ կոչի: Երրորդ. ուժգին ձայնն աղաղակ կոչի: Իսկ աստ ոչ առաջինն, այլ երկուքն յարմարին, զի ձայնն՝ ի մարմնոյն, եւ բանն՝ ի մտացն, եւ աստուածային զաւրութիւն խառնեալ ի նոսա: Այլ եւ ուժգին եւ բարձր ձայնեաց, վասն այն ասէ. «Ի ծայն մեծ աղաղակեաց»:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր ձայնիւ աղաղակեաց, զի մեռեալն ոչ զգայ զձայնն:

Պատասխանի. Ասեմք վասն տասն պատճառի. նախ՝ որպէս այլ ուրեք առնէր սքանչելիս կամաւք կամ բանիւ, կամ ձեռաւք, կամ մատամբ, կամ թքով եւ այլով: Եւ աստ ձայնիւն յարոյց զՂազար, զի Աստուած էր մարմինն եւ Աստուծոյ էր ձայնն, որ ի մարմնոյն: Երկրորդ. զի մի կարծիցեն, թէ կախարդութեամբ ինչ ասիցէ բան: Երրորդ. զի լսիցեն ամենայն ժողովուրդն եւ իմասցին ի նմանէ լինել զյարութիւն: Չորրորդ. զի ի ձայնէն ծանիցեն զաստուածային զաւրութիւն Իւր, զի ոչ որպէս մարգարէքն անուամբն Աստուծոյ, եւ ոչ որպէս առաքեալքն անուամբն Քրիստոսի յարուցանէին: Հինգերորդ. զի բարձցէ զկարծիսն, որք ասեն զհոգիս զաւղեալ ի գերեզմանս, եցոյց, թէ ի հեռուստ է, այսինքն՝ ի դժոխս, կոչէ դառնալ ի մարմինն: Վեցերորդ. զի բարձցէ զմոլորութիւն, որք ասեն զհոգիսն մեռեալ ընդ մարմնոյն, եցոյց, թէ կենդանի են հոգիքն եւ ի զգայութեան: Եւթներորդ. զի վստահէր յանձն Իւր եւ աներկբայ գիտէր, զի լինելոց էին հրաշքն: Ութերորդ. զի մեր ընտել սովորութեամբն տնաւրինէ՝ ի բացուստ ձայնելով: Իններորդ. զի սաստիւ գոչմամբն Յիսուսի ահաբեկ եղեալ բարապանք դժոխոցն եւ արձակեցին զհոգին յարգելեալ բանտէն: Տասներորդ. հնչումն ձայնին իջեալ ի յայր գերեզմանին եւ զապականեալ մարմինն նորոգեալ կենդանացոյց, եւ որպէս բանն ոչ մասամբ, այլ բոլոր բաժանի յամենեցուն սիրտն, նոյնպէս ձայնն Քրիստոսի բոլորն էր առ հոգին Ղազարու եւ առ մարմինն ի գերեզմանի եւ յամենեցունց լսելիսն:

Բան. «Ղազարէ, արի՛, եկ արարաքս» (Յովհ. ԺԱ. 44):

Մեկնութիւն. Չորս բառ է. մինն անուն եւ երեքն հրամայական բայ:

Ղազարէ՛ Ղազարոս, որպէս Ստեփաննէ՛ Ստեփաննոս: Եւ է վեց գիր կամ եւթն, որպէս Յիսուս Քրիստոս վեց եւ եւթ գրով դրոշմի: Իսկ որ ասէ՛ արի, մարմնոյն ասէ, որ անկեալ էր մահուամբ, եկ հոգին էր հեռացեալ, արարաքս՝ մարմինն ի գերեզմանէն եւ հոգին ի դժոխոցն: Եւ տե՛ս, զի ոչ ասաց, թէ Հայր յարո՛՛ դստ, կամ՝ յանուն Հաւր արի՛, այլ Ինքն իշխանաբար հրամայէ մեռելոյն իբրեւ կենդանի խաւսելով:

Եւ աստ լինի կրկին հարց.

Առաջին. Վասն է՞ր ի ձայնելն մի միայն Ղազար ել, զի բազում Ղազարք էին անդ:

Պատասխանի. Նախ՝ զի միաւոր ձայնեաց. Ղազարէ, արի՛, եկ, եւ ոչ բազմաւոր՝ Ղազարք, արի՛ք, եկա՛յք: Երկրորդ. զի ակնարկութիւն աստուածային առ մինն եղեւ եւ ոչ առ բազումս:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր զՂազար կենդանացոյց եւ ոչ զայլս:

Պատասխանի. Զի մեծատունն զՂազար խնդրեաց ի մեռելոց յարուցանել, զի հաւատասցեն եղբարքն (հմմտ. Ղուկ. ԺԶ. 19-31), վասն այն փոխանակ Ղազար աղքատին յարոյց զՂազար սիրելին, եւ ոչ հաւատացին նոքա:

Զկնի այսմ զնէ զհինգերորդ ստուգութիւն սքանչելեացն:

Բան. «Եւ ել մնումս վաղվաղակի ուրիւր կապելովք եւ ձեռաւքն երիզապնդաւք եւ երեսաւք վարչամակապարարք» (Կեն Յովհ. ԺԱ. 44):

Չորս էր պատանք ազգին հրէից, այսինքն՝ վարչամակ գլխոյ եւ ձեռացն եւ ոտիցն եւ բոլոր մարմնոյն, սոյնպէս զՔրիստոս պատեցին ըստ աւրինացն հրէից, սոյնպէս եւ առ մեզ մին պատանքն զհոգին մասն պատէ: Իսկ ասելն՝ երիզապնդ, այն է, որով պատեալէր կտաւեայ շառափովաւք, զի ստուգաբանութեամբ ասէ. էր զնա պնդեալ, կամ՝ որիշապնդաւք: Եւ կրկին իրս նշանակէ. նախ՝ զի կապեալ է մեռեալն յամենայն գործոյ զգայութեանց: Երկրորդ. զի նախահայրն մեր ոտիւք գնաց ի ծառն եւ ձեռաւքն եհատ զպտուղն եւ բերանովն եկեր, վասն այն զայն մասունսն կապեմք պատկառելով:

Եւ աստ լինի կրկին հարց.

Առաջին. Թէ զի՞նչ նշանակէ պատանք մեռելոյն:

Պատասխանի. Կոչի պատանք, զի պատեալ է եւ կապեալ զամենայն զգայարանսն եւ ոչ ինչ կարէ գործել՝ ո՛չ չար եւ ո՛չ բարի, եւ զի կտաւն յերկրէ է եւ արուեստիւ գործեալ, ցուցանէ, թէ զոր ինչ գործեաց ոք յերկրի, զնոյն զգենու եւ զարդարի: Եւ զայլ արարողութիւն մեռելոյն գիտ ի Հարցմունքն, տասներորդ գլուխն չորրորդ համարն:

Երկրորդ հարց. Վասն է՞ր Փրկիչն առանց պատանաց յարեալ, եւ Ղազար՝ պատանաւք:

Պատասխանի. Նախ՝ վասն ստոյգ յարութեան երկոցունց, զի պատանք Փրկչին ցուցանէր, թէ ստուգապէս յարուցեալ է եւ ապառնք Փրկչին ցուցանէր, թէ ստուգապէս Ղազարու ցուցանէ, թէ ստուգապէս Ղազարն է եւ ոչ այլ ոք նման նմա, որպէս ասէ մեկնիչդ:

Դարձեալ՝ խորհրդաւոր է, զի Քրիստոս յարեաւ ի կեանս անմահ, ոչ էրպիտոյ պատանք նմա, որպէս եւ ոչ մեզ ի հանդերձեալն, իսկ Ղազար՝ ի կեանս ժամանակեայ, պիտոյ էր նմա ունել պատանս եւ ծածկոյթ մարմնոյ: Եւ բարւոք ասէ. «Ել վաղվաղակի», զի զաւրութիւն Աստուծոյ ի նոյն վայրկենի եւ յանմասն բոպէի ներգործէ զհրաշս:

Եւ աստ երեք հրաշք ի միասին եղեւ. նախ՝ զի ընդ ասել ձայնին՝ յարեաւ: Երկրորդ. նոյն մարմնովն, որ եղաւ ի գերեզմանի, յարեաւ: Երրորդ. կապեալ ոտիւք եւ երեսաւք եկն առ Քրիստոս, վասն այն հրամայեաց.

Բան. «Ληθὲτε qդա եւ թողէք երթալ» (Յովհ. ԺԱ. 44):

Մեկնութիւն. Երկու ինչ ցուցանէ. նախ՝ ըստ Ոսկեբերանին, զի լուծանելովն զպատանս եւ շաւշափելով ծանիցեն, թէ նա է, որ մեռաւ եւ յարեաւ իսկ: Դարձեալ՝ զայս հրամայեաց Քրիստոս առ ի պատուել զպաշտաւնեայս Իւր:

Իսկ զի հրամայեաց Քրիստոս թոյլ տալ նմա երթալ, վասն երկու պատճառի. առաջին է ըստ Ոսկեբերանին՝ վասն խոնարհութեան, զի ոչ հրամայէ ընդ իւր շրջել եւ յայտնել զփառսն Քրիստոսի: Երկրորդ. զի ցուցցէ, թէ ճշմարիտ յարուցեալ է եւ ոչ առ աչաւք: Եւ այս յայտ է ի կենդանական գործոյն, որ էր շրջելն եւ ուտել, եւ որպէս ասէ ի սոյն Աւետարանիս, թէ՛ «Ղազար մի էր ի բազմելոցն, որք ուտէինն» (Հմմտ. Յովհ. ԺԲ. 2): Եւ դարձեալ այսու եցոյց, թէ ոչ միայն յարուցեալ էր ի կենդանութիւն, այլ ի կատարեալ զաւրութիւն մարմնոյն:

Թէ զինչ նշանակէր յարութիւն Ղազարու

Մեկնութիւն. Եւ գիտելի է, զի չորս նշանակութիւն ունի լուծումն եւ արձակումն Ղազարու.

Առաջին. նշանակէր զԱզամ ի կապից զթոխոցն արձակիլ զալստեամբն Քրիստոսի, զի զգէմք եւ զբնութիւն Ազամայ ունէր Ղազարոս, որպէս ցուցաւ ի բանն, որ ասացաւ. «Եւ էր ոմն հիւանդ Ղազարոս» (Յովհ. ԺԱ. 1):

Երկրորդ. դարձեալ նշանակէ, զի որ ոք մեռանի հոգւով ի մեղս եւ կապէ զգործն նորա սատանայ, իսկ յորժամ յառնէ ի մեռելոց, արձակի կապն սատանայի, որով կարասցէ փոխանակ չարին բարի առնել:

Երրորդ. դարձեալ նշանակէ յարութեան մերում, որք ազատիմք յայնժամ յամենայն կրից մարմնոյ, որք աստ ըմբռնեալ տանջեն եւ կորուսանեն զհոգիս մեր:

Չորրորդ. դարձեալ ասեն այլ վարդապետք. Ղազարոս այս նշանակէ զայր մեղաւոր, զի Ղազարն թարգմանի ազնեալ ի Σταυρί, եւ յայնժամ աւգնեալ է այր ի Տեառնէ, յորժամ յԱստուծոյ շնորհս ինչ ընդունի: Եւ սա հիւանդանայ փորձութեամբ մեղաց, առանց կատարեալ հաւանութեան, եւ յորժամ հաւանի, յայնժամ մեռեալ ասի:

Եւ չորս աւր ի գերեզմանի մնայ վասն չորս ընթացից մահու չափ մեղացն. առաջին է ներքին հաւանումն կամացն: Երկրորդ է արտաքին գործ մեղացն: Երրորդն՝ սովորութիւն ի մեղս: Չորրորդն է խստասրտութիւն, որ անզեղջ մնայ: Իսկ յարութիւն Ղազարու, որ եղեւ միայն ի Քրիստոսէ, նշանակէ զհեղումն շնորհաց ի հոգի մեղաւորին, իսկ լուծումն կապանացն, որ եղեւ սպասաւորութեամբ աշակերտացն, նշանակէ զքահանայական արձակումն, որ մեղաւորն ազատի յամենայն մեղաց իւրոց: Եւ այս լինի, յորժամ գայ ի մկրտութիւն կամ ի խոստովանութիւն մեղաց, զի մկրտութեամբն ազատիմք ի սկզբնականեւ յամենայն ներգործական մեղաց, որպէս յայտ է ի չափ հասեալսն, նոյնպէս եւ որ զղջմամբ խոստովանի եւ ապաշխարէ, ազատի յամենայն գործոց մեղաց եւ ի պատժոցն: Եւ որպէս նախ յարեաւ Ղազար ի մեռելոց եւ ապա արձակեցաւ, սոյնպէս պարտ է մեղաւորին նախ յառնել զղջմամբ եւ խոստովանութեամբ, եւ ապա քահանայն արձակէ ի մեղաց զղջացեալն եւ զխոստովանեալն, որ եւ զմեզ արձակեսցէ Քրիստոս յամենայն կապից մեղաց մերոց: Ամէն:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

«Եւ էր ոմն հիւանդ Ղազարոս ի Բեթանիայ, ի գեղջէ Մարեմայ եւ Մարթայի քեռ նորալ» (սրբն Յովհ. ԺԱ. 1):

Եւ այս յերկուս դէմս նշանակէ, այսինքն՝ զհիւանդութեան, զի է որ առողջանա եւ է որ մեռանի: Իսկ այս հիւանդութիւնս ոմն էր, այսինքն՝ առանձնակի է յերկուցն, զի ո՛չ առողջանայ եւ ո՛չ մեռանի, որպէս այլք մինչ ի կատարածին օրն, այլ միջակ է երկուցն: Ոմն է «Ոմն» զբնութիւն մարդկան ասէ, «հիւանդութիւն»՝ մեղացն, «Ղազարոս»՝ աւգնեալ, «Բեթանիա[յ]»՝ տուն սգոյ, «Մարեմայ»՝ մխի-

Յայսմ բանէ ժպրհեցան ոմանք, թէ ոչ ստուգապէս մեռաւ Ղազար: Ո՛չ է այնպէս զայս ասաց, վասն Դ. պատճառի: Նախ՝ թէ ո՛չ է ի մահ, այսինքն՝ այնպէս որք մինչ ի կատարած ոչ յառնեն: Երկրորդ՝ է՛ մահ, վասն փառացն Աստուծոյ Հօր եւ Որդւոյ նորա եւ զինախ զՀայր ասէ, եւ զկնի՝ զՈրդին, վասն համոզելք[ի], զչար նախանձ եւ զնենգութիւն հրէիցն, որք կարծէին հակառակ Աստուծոյ: Յայս միտս եւ ի գերեզմանն նախ առ Հայր աղօթեաց եւ ապա յարոյց զՂազար: Եւ ոչ թէ վասն այն, թէ յարութեամբ փառաւորեսցի Քրիստոս, հիւանդացոյց զնա եւ մեռոյց: Քաւ լիցի, այլ մահ նորա բնական մահն էր, այլ յայտնիչ փառաց յարութիւնն էր: Երրորդ՝ զի վասն յարութեան համբաւոյս այս ժողովրդեանն յառաջեաց Օվսաննա եւ օրհնութիւն մատուցանէին: Դ.՝ զի վասն հաւատոյ ի յարութեանն Քրիստոսի եղեն սքանչելիք, այսինքն՝ լուսաւորաց խաւարումն եւ վիմաց պատառումն եւ այլն: Նոյնպէս մի ի մեծամեծ սքանչելեացն էր այս ի վկայութիւն փառացն Աստուծոյ:

«Եկաց աւուրս երկուս» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 6): Զի համբաւեսցի մահ նորա, թէ ստուգապէս մեռաւ եւ թաղեցաւ եւ չորէքօրեա լինիցի:

Յիսուս ասէ՝ «եկայք երթիցուք [միսանգամ] ի Հրէաստան» (յրեն Յովհ. ԺԱ. 7): Եւ վասն էր այժմ ասէ զուղիղն, զի ոչ ասէր յամենայն ժամ ուր եւ երթային: Առաջին՝ զի մի ափշեալ ինչ կարծիցեն զՔրիստոսէ, վասն վաղվաղակի դառնալոյն անդրէն, այլ զպատճառն իմացին: Երկրորդ՝ զի զերկիւղ նոցա փարատեսցէ, թէ որ մահացելոցն կեանս տամ, կարող եմ զկենդանիքս ի բռնութենէս հրէիցն զերծուցանել: Երրորդ՝ զի զորս դուք կարծէք քարկոծող ինձ լինելոց են նոքա քարող ինձ եւ վկայէ աւետարանիչն, թէ բազումք հաւատացին ի նա (Յովհ. Դ. 39, 41, Ը. 30 եւն):

«Ոչ երկուրասա՞ն ժամ է յաւուր. եթէ որ [զնայ ի փութնջեան՝ ոչ գայթազդի] (յրեն Յովհ. ԺԱ. 9): Առաջին՝ այն է, զի օրինակ տա[յ] յահէ նոցա անկասկած լինել, եթէ նոցա որք զգալի արեգական լուսով չըջին, ոչ վնասին, որչափ դուք ընդ ձեզ ունեւոյ զիմանալի արեգակս, որ լուսաւորեմ զամենայն հեթանոսս: Երկրորդ՝ զի մահն պատիժ է խաւարային դործոցն, այսինքն՝ մեղացն, իսկ մեք անխեղճ եմք յայսպիսի մտաց զի զործ լուսաւոր ունիմք, ոչ երկնալիմք: Երրորդ՝ «օր» զինքն ասէ եւ ԲԺ. (երկոտաս) ան ժամ՝ զառա-

քեալ: Զորրորդ՝ միտք եւ գեղեցիք, զի որպէս օրն ո՛չ մթանայ մինչ կատարին ԲԺ. ժամք: Այսպէս եւ ոչ ինձ է վերանալ յաշխարհէս մահուամբ, մինչ ի նոյն կէտն ժամանակի, որ հաստատեալ է, եւ դեռեւս չէ մերձեալ ժամանակն, այլ կայ դեռ եւս իբրեւ ժամ մի եւ կամ կէս, որպէս աւուրն թէպէտ եւ իրիկունն կոչի:

«Ղազարոս բարեկամ մեր ննջեաց, այլ երթամ զի [զարթուցից զնա] (Յովհ. ԺԱ. 11): Նինջ զմահն ասէ, զի հոմանունք են: Զի այսպէս սահմանին սոքա. մահ է քուն յաւիտենական եւ քուն է մահ ժամանակաւոր: «Բարեկամ» ասէ, զի ցուցանէ հարկ գոլ զգնալն: Եւ զայս ասաց յառաջագոյն, զի յորժամ յարուցցէ, իմացին, թէ զիտէր կնախաւ:

«[Եթէ] ննջեաց՝ ապա ապրի» (Յովհ. ԺԱ. 12): Այսինքն՝ զարթի եւ յառնէ եւ ոչ եմ ճեպեալ անդ, վասն զարթուցման ասէին զայս, զի կարճեսցեն զգալն:

«Յիսուս վասն մահուն նորա ասէր. նոցա այսպէս [թուեցաւ] թէ վասն ննջելոյ [քնոյ ասէր] (յրեն Յովհ. ԺԱ. 3): Ոսկեբերան ասէ՝ մեծ յիմարութիւն է կարծել, թէ զայսքան ճանապարհս տանի վասն ի քնոյ զարթուցանելոյ զոմն, այլ նոքա առակ իմացան զբանն, որպէս սովորութիւն էր Քրիստոսի, վաս որոյ կրկնեն անգիտութեամբ, թէ յայտնեսցէ Քրիստոս: Իսկ ըստ այլոց զնինջող այս թմրութիւն կարծեցին, որպէս յետոյ մանգանցն Եփեսոսի եւ որպէս յաւուրս Երեմիայի գերութեամբն ի Իսրայելի:

«Ղազարոս մեռաւ, եւ ես ուրախ եմ վասն ձեր, [զի դուք հաւատարմացիք ինձ,] զի ես չէի անդ» (յրեն Յովհ. ԺԱ. 14-15): Ուրախ եմ, ասէ, Քրիստոս: Առաջին՝ վասն ձերոյ՝ «հաւատարմացիք ինձ»: Եւ Բ. (երկրորդ)՝ զի ես չէի անդ, զի մի կարծիցեն առաջօք եւ խաբէութեամբ ինչ լինել: Տե՛ս՝ զի յորժամ զնինջն յիշեաց, ասաց, թէ զարթուցանեմ, իսկ յորժամ ասաց, թէ մեռաւ, ո՛չ ասաց, թէ՛ յարուցանեմ, օրինակ տայ մեզ, զի մի՛ նախքան զգործն մեծաբանեսցուք:

«Ասէ Թովմաս՝ անուանեալն երկուորեակ՝ [ցաշակերպակիցսն]» (յրեն Յովհ. ԺԱ. 16): Այսինքն՝ զի Բ. եղբարք ի միասին էին ծնեալ:

«Օն, եկայք եւ մեր» (Յովհ. ԺԱ. 16): «Օն» բառն երբեմն նախդիր է, որ ոչինչ նշանակէ՝ որպէս աստ, զի բառ է երկրի, որպէս սեբաստացիք «կան» ասեն եւ Կարնոյ քաղաքացիք՝ «տի», արծիշցիք՝ «անէ», իսկ խլաթեցիք, որ է Բզնունիք, «Օ» ասեն յամենայն բանի: Իսկ երբեմն մի՛ լսի «օն», որպէս՝ ««օն եւ օն արասցէ ինձ Տէր» եւ օն եւ օն» յաւելցի, այսինքն՝ «մի եւ մի»:

«[Զի] ընդ նմա մեռցուք» (յոն Յովհ. ԺԱ. 16): Ընդ ու՞մ, այսինքն՝ կա՛մ ընդ Քրիստոսի, կա՛մ ընդ Ղազարու:

Ասէ Ոսկեբերան՝ թէ երկբայութեան եւ թերութեան էր խօսք, որպէս թէ՝ Ղազար մեռաւ, զմեզ այլ տանի սպանանել տա[յ] հրէիցն: Համարձակութիւն էր այս: Ա.՝ զի ընդ նայ միայն չասաց Քրիստոս: Բ.՝ զի այլ ծերագոյնք եւ սիրելի աշակերտք էին յառաջեաց քան զնոսա: Եւ ընդ է՞ր ոչ յանդիմանեաց Քրիստոս: Ա.՝ զի առաջին վանկն հրաւիրէր երթալ, թէպէտ վերջին՝ երկրորդի էր: Բ.՝ զի յետոյ քան զամենեսեան գերագոյն լինելոց էր: Եւ տե՛ս զմեծ զօրութիւն խաչին, զի որ այժմ ընդ Քրիստոսի ի Բեթանիա երկնչի երթալ յետ խաչին յամենայն տեղիս միայն ընթանայր, քարոզեալ Քրիստոս յամենայն տեղիս ի մէջ անապատի, իսկ այլք ասեն՝ թէ ակնառութեան էր բանս, իբր թէ վասն սիրոյ Քրիստոսի ասաց, ըստ սիրելոյն մեռանել: Այլ ի բնաբանէն չէ՛ հաստատուն, վասն այն պարտիմք հետեւեալ կարծեացն Ոսկեբերանին:

«[Եկն Յիսուս] եգիպ զնա չորեքաւրեայ ի գերեզմանի» (յոն Յովհ. ԺԱ. 17): Գտանել ոչ ի գերեզմանն գալն ասէ, այլ յերկիրն ի լրոյ: Թէ որպէս չորեքօրեա լինէր մեռեալն: Մինչ Եժ. (Հնգետաս) ան ասպարեզ էր ճանապարհն: Այս է, զի է. ասպարեզն Ա. մղոն է, որ լինի Բ. մղոն եւ Ա. ասպարեզ: Արդ ի յառաջին օրն մինչ առաքեցաւ խնդրակն եւ գնաց Ա. ասպարեզն, մեռաւ Ղազար: Բ. օր այլ եկաց Քրիստոս անդ, որ լինի Գ. օր եւ ի չորրորդումն եկն ի Բեթանիա: Իսկ այլք, որ ասեն քան զԺԵ. ասպարեզ հեռի գոլ զտեղին ի յայնկոյս Յորդանանու, այսպէս ասեն, թէ յորժամ խնդրակն հասաւ առ Քրիստոս, յայն ժամու մեռաւ Ղազար եւ եկաց Քրիստոսի ի վերայ մահուանդ Բ. օր եւ Բ. օր ի ճանապարհ, որ ի Դ. օրն հասանի Բեթանիա: Եւ թէ էր վասն չորեքօրեա, զի է՛ցաւ զոր այժմ սխալաւ հ կոչեն, որ թուի, թէ մեռաւ: Սակայն մինչ ի Դ. օրն ո՛չ մեռանի, չորեքօրեա յարոյց, զի յայնմ կարծեաց ժխտող ազգին ազատիցի:

«Էր Բեթ[անիա] մերձ յերուսաղէմ, [իբրեւ] ասպարիսաւք հնգեւրասան» (յոն Յովհ. ԺԱ. 18): Ըստ կարծեացն Անայի, թէ զկեան յայս մէջս դնես, ցուցանէ, թէ Բեթանիայ մերձ էր յերուսաղէմ, բայց ի տեղեացն, ուր Քրիստոս էր, Եժ. ասպարեզ էր: Իսկ ըստ այլոց՝ ի Բեթանիայու յերուսաղէմ է ԺԵ. ասպարեզ: Եւ ասէ զայս աւետարանիչն, զի ցուցցէ, թէ ստուգապէս մեռեալ էր եւ համբաւեալ, եւ յերուսաղէմ եւս գնացեալ էին ի սուք, զի մերձէր յերուսաղէմ այսքան այսպիսօք:

«Բագումք ի հրէից [անփի] եկեալ էին [առ Մարթա եւ Մարիամ], զի մխիթարեցեն [զնոսա վասն եղբայրն]» (Յովհ. ԺԱ. 19): Որպէս իշխէին գալ առ սիրելիսն Քրիստոսի, զի դաշն եղեալ էին, թէ որք խոստովանի զնայ Քրիստոս, ելցէ ի ժողովրդենէն: Ա. վասն զի տագնապ եւ տրտմութիւն եհաս: Բ.՝ վասն մեծագոյնութեան գնացին: Գ.՝ կամ որք գնացին ո՛չ էին չարեացն:

«Մարթա ընդառաջ գնաց» (հմմտ. Յովհ. ԺԱ. 20): Ոմանք ասեն, թէ Մարթա էր աւագ քոյրն, զի վասն այն սմա ասացին զգալ վարդապետին եւ սա ի դուրս էր եւ հոգայր զպէտս վասն աւագութեանն: Միայն գնաց, զի խօսեցի վասն եղբօրն եւ յորժամ լսեաց զքաղցր լուրն Քրիստոսի վասն եղբօրն, կոչեաց ապա եւ զքոյրն:

«[Տէր]՝ եթէ աստ լեալ էիր, [եղբայրն իմ չէր մեռեալ]» (յոն Յովհ. ԺԱ. 21): Սէր թէ աստ էիր եղեալ, թախանձեաք զքեզ եւ դու ո՛չ թողէիր մեռանել եղբօրն, համարեցաւ թէ վասն այն ոչ եկն Քրիստոս, թէ կամէր զմահ նորա: Ասեն զայս մարդկաւրեն, թէ ուր լոյս է, ոչ է անդ խաւար եւ ուր կեանք, ոչ մահ:

«Գիտեմ, թէ զոր ինչ խնդրեցես [յԱստուծոյ՝ փացէ քեզ Աստուծոյ]» (յոն Յովհ. ԺԱ. 22): Տե՛ս զի ոչ հաւատաց որպէս պարտն էր կարող գոլ յարուցանելոյ ինքնին զօրութեամբ, այլ որպէս մարդ ընդիր կամ մարգարէ, զի աղաչանօք յարուսցէ:

Ասէ [ցնա] Յիսուս. «Յարիցէ եղբայրն [քո]» (յոն Յովհ. ԺԱ. 23): Զի խախտեցի զկարծիքն Մարթայի, թէ՛ ոչ աղաչելով յարուցանեմ, այլ իմ կարողութեամբ:

[Ասէ ցնա Մարթա.] «Գիտեմ զի յարիցէ ի յարութեան՝ յաւուրն [յեպնում]» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 24): Եւ ուստի գիտէր զյետին յարութիւնն: Ըստ Ոսկեբերանին՝ ի Քրիստոսէ բազում անգամ լուեալ էր, ասէ: Իսկ ըստ այլոց՝ զի փարիսեցիքն հաւատային յարութեան եւ սայ ի նոցանէ էր, զի միայն սաղուկեցիքն չհաւատային:

[Ասէ ցնա Յիսուս.] «Ես եմ յարութիւն եւ կեանք. [որ հաւաքայ յիս, թէպէտ եւ մեռանի՝ կեցցէ]» (Յովհ. ԺԱ. 25): Զինքն ցուցանէ տուող յարութեանն աղբերն կենաց, այսինքն՝ որպէս ինքն. «Եկեցէ ժամանակ [յորում] ամենեքեան, որ ի գերեզմանս [կայցեն.] լուիցեն Որդոյ եւ եկեցեն արարաքս (տե՛ս Յովհ. Ե. 28-29):

Եւ առաքեալ Պաւղոս, թէ՛ «ի ձայն հրեշտակապետի, եւ ի փող Աստուծոյ իջանէ յերկնից. եւ մեռեալք ի Քրիստոս [յարիցեն յառաջագոյն]» (տե՛ս Առ Թեսալոնիկեցիս, Ա., Դ. 15):

«Որ հաւաքայ յիս, թէպէտ եւ մեռանի՝ [կեցցէ]» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 25): Զբնական մահն ասէ:

«Եւ [ամենայն] որ կենդանի է՝ եւ հաւաքայ [յիս], մի մեռցի ի յաւիտեան» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 26): Զյաւիտեանական կենացն ասէ: Արդ՝ զանազան է «հաւատալ Քրիստոսի» եւ «հաւատալ զՔրիստոս» եւ «հաւատալ ի Քրիստոս»: «Հաւատալ Քրիստոսի» է հաւատալ բանիցն Քրիստոսի եւ «հաւատալ զՔրիստոս» է հաւատալ ճշմարիտ Քրիստոս, եւ յայս կերպս հաւատան չարք ի մարդկանէ եւ սատանայ եւս, իսկ «հաւատալ ի Քրիստոս» է հաւատալ զՔրիստոս գերազոյն Աստուած մարդացեալ եւ եղական սիրով առ նա փութալ: Այս է կատարեալ հաւատ եւ որք այս կերպիւս հաւատան մի՛ մեռցին յաւիտեան: Դարձեալ յայսմանէ, որ ասէ կենդանի իցէ մի՛ մեռցի, ոմանք կարծեցին, թէ կենդանիքն, որ ի կատարածին ի գալստեանն Քրիստոսի ո՛չ մեռանին մահուամբ, եւ դնեն զառաքելոյ բանն, թէ ո՛չ ժամանեմք ննջեցելոցն: Զորոյ վնասն ո՛չ իմանա: Առաջն զի հարկ է ամենայն մարդոյ մեռանիլ, որպէս զնախահայրն Ադամ ըստ մարգարէին՝ «Ո՛վ է մարդ, որ կեցցէ եւ ո՛չ քեցցէ զմահ» (Սաղմ. 22. 49): Երկրորդ՝ զի եւ Քրիստոս մեռաւ եւ որք մահու նորա ոչ կցորդին եւ ոչ փառաց նորա հաղորդին ըստ առաքելոյն: Արդ ասէ զայս կենդանութիւնս. առաջին՝ որ այժմ գործով արդարութեան կենդանի իցեն, Բ.(երկրորդ)՝ որ ի ժամանակս Նեոխն հաւատով կենդանի մնան:

«Հաւաքա՛ս այսմիկ» (Յովհ. ԺԱ. 26): Ո՛չ թէ չգիտէր եւ հարցանէ, այլ զի յայտնի լիցի, թէ վասն հաւատոցն արժանացաւ պարգեւացն:

«Ես հաւաքացի՝ [ե]թէ դու ես Քրիստոսն [որդի Աստուծոյ], որ յաշխարհ [գալոց էիր]» (Յովհ. ԺԱ. 27):

Ըստ Ոսկեբերանին՝ զայլ հարցանէր եւ զայլ պատասխանի առնէ. հարցանէր վասն հաւատալո[յ] յարութեանն, իսկ նայ զՔրիստոս խոստովանէր, վասն զի սգաւոր էր եւ միտքն շփոթեալ ի տրտմութենէն, իսկ ըստ այլոց յարմարէր պատասխանին հարցմանն, զի ասաց, թէ՛ ես եմ յարութիւն եւ հաւատացեալքն յիս ոչ մեռանին: Եւ զի Քրիստոսիւ լինելոց էր այս յարութիւն եւ կեանքս, նայ դաւանեաց, թէ դո՛ւ ես: Գիտելի է, զի վասն հասարակաց յարութեան յառաջագոյն ասաց, այժմ, որ հարցանէ խնդրէ հաւատ վասն եղբօրն յարութեանն: Դարձեալ գիտելի է, զի Մարթա Գ. իրս դաւանեաց ի Քրիստոս: Առաջինն՝ թագաւորութիւն եւ քահանայութիւն, որ ասաց՝ «Դու ես Քրիստոսն», որ է օծեալն, օծումն թագաւորաց եւ քահանայից էր: Երկրորդ՝ դաւանեաց զնա Աստուած ըստ բնութեան, որ ասաց՝ «Որդի Աստուծոյ», զի որդին զՀօր բնութիւնն ունի: Երրորդ՝ հաւատաց ճշմարիտ մարդացեալ, որ ասաց, թէ՛ «որ յաշխարհ գալոց էիր», զի գալն ո՛չ զտեղոյն ինչ փոփոխումն յայտնէ Աստուծոյ, այլ զմարմինն սգենուլն ի մէնջ:

«Կոչեաց [զՄարիամ՝] զքոյր [իւր] լուեալն» (տե՛ս Յովհ. ԺԱ. 28): Ո՛չ ամէնեւիմբ լուելով, այլ ծածկաբար խօսելով: Առաջին՝ վասն հրէիցն, որ անդ էին եւ Բ.(երկրորդ)՝ զի եւ նայ գայցէ եւ ծածկաբար լսիցէ ի Քրիստոս, որպէս ինքն:

«Վարդապետն եկեալ է՝ եւ կոչէ զքեզ» (Յովհ. ԺԱ. 28): Եւ ո՛չ երեւի, թէ կոչեաց Քրիստոս: Ասեմք, նախ, թէ վասն կարճութեան ո՛չ յիշէ աւետարանիչն: Եւ Բ.(երկրորդ)՝ թէ «Վարդապետ եկեալ է եւ կոչէ զքեզ», այսինքն՝ հարկ է գալ քեզ: Եւ տե՛ս զխոնարհութիւն սորա, որպէս զՄարթային, զի ո՛չ փառատրեաց գնալ Քրիստոսի վասն սգոյն որպէս այժմ ունին սգաւորք, խնդրել մեծարանս ի մերձաւորացն: Իսկ զհաւատն առաւել ունի քան զՄարթան: Առաջինն՝ զի հրէիցն ո՛չ զանգեցեաց: Երկրորդ՝ զի անկաւ առ ոտս նորա, եւ

զնոյն բանն կրկնեաց զքեռն, զի ի միասի խորհեալ էին զայն, իսկ Յիսուս ո՛չ ետ պատասխանի, վասն հրէից ժողովմանն:

«Խոռովեցաւ յոգի իւր [իւրիւն] զայրացեալ» (Յովհ. ԺԱ. 33): Արդ՝ զայրանալն ի ցասմանէ է, արդ՝ զայրացաւ Քրիստոս ի վերայ սատանայի, որ զբնութիւնս մարդկան ծառայեցոյց եւ ի մահ գրաւեաց, իսկ զի, ասէ, խըռովեցաւ, իբր թէ կոչեաց զտրտմութիւն, զի առեցեալ բնութիւնն ոչ էր իբր զմեզ ի ներքոյ ակամայ կրից, այսինքն՝ ի քաղցր եւ ի ծարաւ ի նինջ, ի տրտմութիւն: Այլ յորժամ կամէր զիջանէր ի նոսա կամաւ: Իսկ տրտմեցաւ աստ: Առաջ, զի ծանիցեն զճշմարտապէս մարդանալն: Բ.(երկրորդ)դ՝ զի եւ նոքա տեսանելով զնա տրտմեցին եւ արտասուեցեն, զի արժանաւորեցին ուրախութեան, որ յարութեամբն Ղազարու:

«Ո՛ւր եղիք զնա» (Յովհ. ԺԱ. 34):

Ո՛չ թէ տգիտութիւն էր այս, զի եւ հայր հարցանէր՝ «Ո՞ւր ես, Աղաժ» (Ծննդ. Գ. 9), եւ զԿայեն՝ «Ո՞ւր է Աբել՝ եղբայր քո» (Ծննդ. Դ. 9), եւ ցՄովսէս, զինչ է այդ ի ձեռին քում (Կեն Ելից Դ. 2), այլ վասն պատճառս տալոյ խօսից նոցա: Իսկ Քրիստոս զի հարցանէր: Առաջին՝ զի մի կարծիցեն յառաջագոյն զնալ նմա ի գերեզմանն եւ պահել անդ կենդանի մարդ, եւ Բ.(երկրորդ)դ, զի ցուցանէ, թէ ճշմարտապէս մարդ է եղեալ, եւ զի ի բացեալ լինելով զմահն գիտէր, զի արդ ի գեւղս եկեալ զգերեզման հանգիստանէր:

«Եւ արքասուեաց Յիսուս» (Յովհ. ԺԱ. 35):

Առաջին՝ զի ցուցցէ հաւաստեալ զճշմարիտ մարդեղութիւնն, զի որպէս վնաս է ուրանալ զաստուածութիւնն, սոյնպէս վնաս է ուրանալ զմարդկութիւնն: Երկրորդ՝ զի չափ եւ սահման եղարտասուեաց հաւատացելոց յարուցեան մեռելոց: Երրորդ՝ զի օրինակ ետ մեզ ամենայն մարդոյ ի տեսանել զմեռեալն ի դի, որքամք զանգուժմն մեր եւ որ ժառանգեցոյց մեզ զմահաբեր երկիրս: Զորրորդ՝ արտասուեաց ի վերայ ազգին հրէից, որ մեռանելոց էին զյաւիտենական մահուանն: Իսկ Ե.(հինգերորդ)դ՝ արտասուեաց, Յիսուս, զի այնու յայտնեցէ զկարծիս նոցա, թէ ո՛չ է կարող յարուցանելոյ, որպէս ասացին:

[Ասէին հրեայքն.] «Տեսէք՝ ո՞րչափ սիրէր [զնա]» (Կեն Ելից ԺԱ. 36):

Կէսքն զայս ասէին, իբր թէ ունէր կարողութիւն՝ վասն բազում սիրելոյն յարուցանէր զնա, իսկ զի ո՛չ կարէ՝ վասն այն արտասուէ: Իսկ կէսքն այլեւս չարութեամբ ձգէին զբանն:

«[Կէսքն ի նոցանէ ասէին.] Ո՛չ կարէր սայ, որ երաց զաչս կուրին, առնել զի եւ խա՛մի մեռցի» (Յովհ. ԺԱ. 37): Սոքա զԲ.սն ուրանային՝ իբր թէ ո՛չ զկոյրն լուսաւորեաց եւ ո՛չ սա յարուցանել կարող է:

«Յիսուս դարձեալ զայրացեալ [ընդ] միսս [իւր], գա[յ] ի գերեզմանն» (Կեն Ելից ԺԱ. 38): Զայն ասէ այժմ զայրացեալ, որ զտրտմութիւն ի բաց վարեաց յանձնէ, զի առնելոց էր սքանչելիս:

«Եւ էր այր մի, եւ վէմ մի եղեալ ի վերայ [նորա]» (Կեն Ելից ԺԱ. 38):

Սահմանէր յազգն Իսրայէլի յերկիրն Երուսաղէմի, զի իւրաքանչիւր ազգ ընդանիք կարէին զգերեզմանս իւրեանց ի քարէ եւ կափարիչ վէմ մի դնէին դուռն գերեզմանին: Այսպէս եւ սոքա հայրենի ունէին զգերեզմանատունն:

[Եւ ասէ Յիսուս]. «Ի բաց արարէք զվէմդ» (Յովհ. ԺԱ. 39):

Նայ, որ ձայնիւ միայն յարոյց զապականեալ մարմինն, ո՛չ թէ տկարանայր ի բաց դնելոյ զվէմն, այլ նոցա ժխտողացն հրամայէ բանալ, զի թէ զլասցին ոտքն, որ ընթացան, ձեռքն, որ ի վեր առին, ըռունդնքն, որ զհոտէ առ, վկայ լիցին Ղազարու յարութեանն եւ յանդիմանեցեն զնոսա:

Ասէ [ցնա] Մարթա՛ [քոյր մեռելոյն]. «Տէր՝ արդ հոգեալ [իցէ]. քանզի չորեքաւրեայ է» (Կեն Ելից ԺԱ. 39): Ո՛չ թէ կարծեօք ինչ ասաց զայս: Այլ զի օրէն էր նոցա յերրորդ օրն զնալ եւ օծանել զմեռեալն եւ մինչեւ է. օրն գալ ի գերեզմանն եւ գիտէր որ հոտեալ էր:

[Ասէ ցնա Յիսուս.] «Ո՛չ ասացի քեզ՝ եթէ հաւաքասցես, քեզ քեզ զփառսն Աստուծոյ» (Յովհ. ԺԱ. 40):

Եւ ու՞ր ասաց Քրիստոս զայս, այն է, որ ասաց՝ ես եմ յարու-
թիւն եւ կեանք հաւատաս աշխիւ:

«Յիսուս ամբարձ գաջս իւր ի վեր» (Յովհ. ԺԱ. 41):

Վասն Գ. պատճառի: Առաջին՝ զի պարտ է աղօթողին յանկաւոր
նշան ինչ ցուցանել: Երկրորդ՝ զի ուսուցիմք, թէ պարտ է աղօթո-
ղին, զմիտքն յամենայն սբաղմանց աշխարհի քակել եւ խոկումն
միայն առ աստուածայինս ունել: Երրորդ՝ զի ցուցցէ, թէ ի նմանէ
առաքեացայ եւ զամենայն ինչ ի նմանէ ունիմ:

«[Եւ ասէ.] Հայր, գոհանամ զքեւ զի լուար ինձ» (սին Յովհ. ԺԱ. 41):

Ամենայն խնդրող նախ առնու եւ ապայ գոհանայ, իսկ Քրիս-
տոս յառաջ գոհացաւ, վասն Գ. պատճառի: Առաջին՝ զի ցուցցէ,
թէ հաւասար է իւր կամքն ընդ Հօրն եւ չունի երկբայութիւն ի
խնդրելն: Երկրորդ՝ զի վասն անցելոցն գոհանայր, զի լուեալ էր
Հայր ի սկզբանէ ծննդեանն իւրոյ ամենայն ուրէք, յԱւետարանս,
լսել եւ ուսանել զկամաց կատարեալն ասէ: Երրորդ՝ ըստ մեզս օրի-
նական իմասցուք, զի եւ մեծատունք ի գոհանալն վասն առաքե-
լոցն զիւրաւ լսեն եւ զապայ դայիցն խնդրեն, թէպէտ նայ ի վեր է
քան զամենայն օրինակս, իսկ ըստ Ոսկեբերանին՝ այս է մեկնու-
թիւն աղօթիցս, որով նուաստ կարծի գոյ, քան զՀայր: Ամենայն
ուրեք ցուցանէ Քրիստոս զգալուստն իւր ո՛չ վասն փառաց ինչ
մարդկանէ, այլ վասն փրկութեան մարդկան լինել: Արդ՝ յորժամ
զբարձրագոյնսն ասէր, որպէս Հայր յիս եւ ես ի Հայր եւ թէ որպէս
գիտէ զիս Հայր, գիտեմ եւ ես զՀայր, եւ որպէս թէ Հայր յարու-
ցանէ զմեռեալ եւ կենդանի, նոյնպէս եւ Որդի գորս կամ կենդանի
առնէ, ասէին՝ դեւ գոյ ի նմա եւ մոլեղնի, զի բնաւ լսէք նմա, իսկ
յորժամ զնուաստագոյնսն խօսէր, որպէս թէ պատուէր առի ի Հօրէ,
եւ թէ զոր լսեմքն դատիմ եւ թէ ես յանձնէ ո՛չ ինչ կարեմ առնել
եւ այլ սոյնպէսիս ի լսելն զայսոսիկ, ասէ աւետարանն՝ բազումք
հաւատացին ի նայ (Յովհ. Դ. 39, 41, Ը. 30 եւն): Արդ՝ եթէ բարձրա-
գոյնն ապստամբել տա՛ եւ նուաստագոյնքն հաւանել տա՛ ժողովր-
դեանն, ո՞վ այնպէս կոյր իցէ մտօք եւ ոչ իմանալ, թէ ասէր զխո-
նարհայգոյնսն վասն հաւատարմութեան նոցա եւ զայս ի բազմում
տեղիս: Եւ ասէր զմեծամեծսն վասն հաւատացելոցս՝ հաւատալ՝
զնայ գոյ որդի Աստուծոյ: Եւ զայն ի նական տեղիս, զի բաւական

է, որք հաւատս ունին: Իսկ աստանաւր, զի աղօթէ, ունի բազում
պատճառ: Առաջին՝ զի մի՛ կարծիցեն յայլմէ աստուծոյ, այլ ի Հօրէ
առաքեալ: Երկրորդ՝ զի մի՛ կարծիցեն հակառակ գոյ Հօր: Երրորդ՝
զի մի՛ ասիցեն լուծիչ օրինաց: Չորրորդ՝ զի շիջուցէ զնախանձ
հրէիցն: Եւ (հինգերորդ)՝ զի մի՛ Աստուած էր, յօրէնսն գրեալ, առ-
նէ զայս, զի մի երկուս Աստուածս կարծիցեն: Զ.(վեցերորդ)՝ վասն
խոնարհութեան մարմին զգենլոյն եւ զմեզ ուսուցանէ ունել ի խո-
նարհութիւն: Է.(եւթերորդ)՝ զի Հօր աստուածութիւնն յայտնի էր
ի մէջ նոցա եւ Որդի[ւ]ոյն ի ծածուկ դեռեւս յայնժամ: Ը.(ութե-
րորդ)՝ կամաւ Հօր էր, որով ցուցանի միակամութիւնն ընդ Հօր, ով
չարափառք է, թէ զայս չունչ յաղօթելոյն ընկալաւ Ղազար, իսկ
զինչ այն որ առանց աղօթելոյ իշխանութեամբ յարուցանէր, զոր-
դի այլ[ւ]ոյն եւ զգուստր քահանայապետին, եւ զսաստելն ծովու
եւ այլ ամենայն բժշկութեանցն, զոր կատարէր հրամանով եւ ո՛չ
աղօթելով: Այլ դու տես՝ զլուրն ի Քրիստոսէ եւ իմա՛ զպատճառն,
զի ասէ. «վասն ժողովրդեանս, որ շուրջ կան ատենս, զի հաւարացեն, թէ դու
առաքեցեր զիս» (Յովհ. ԺԱ. 42):

«Եւ ես գիտէի՝ զի յամենայն ժամ լսես ինձ. (Յովհ. ԺԱ. 42):

Դարձեալ երկրորդ պատճառ եւս պիտանի, որ ասէ, թէ զի լուարն
եւ լսեսն՝ զանցեալն եւ զապագայն ասէ, սիկ այժմ ասէ՝ առնեմ
ինքն իշխանութեամբ եւ աստուծալբար:

«Զայս իբրեւ ասաց, ի ձայն բարձր աղաղակեաց» (սին Յովհ. ԺԱ.
43): Թէ վասն է՞ր աղաղակեաց, զի մեռելոց ո՛չ է զգացումն ուժ-
գին ձայնի: Այս է պատճառն: Առաջին՝ զի լուիցեն ամենայն ժո-
ղովուրդքն եւ իմասցին ի նմանէ լինել զյարութիւնն: Երկրորդ՝
զի մի կարծիցեն կախարդութեամբ ինչ ասել բան: Երրորդ՝ զի ի
ձայնէն ծանիցեն զաստուածային զօրութիւնն իւր, զի մարգարէքն
անուամբն Աստուծոյ եւ ո՛չ առաքեալքն անուամբն Քրիստոսի յա-
րուցանէին: Չորրորդ՝ զի հերքեսցէ զմոլորութիւնն, որ ասէին ի
գերեզմանին զօղեալ եւ մեռեալ զհոգին ընդ մարմնոյն, ցուցանէ,
թէ հեռաւոր էր եւ կենդանի Եւ (հինգերորդ)՝ սաստիւ զոչմամբն
Յիսուսի ահաբեկեալ բարապանք դժոխոցն եւ արձակեցին զհոգին
յարգելեալ բանտէն:

«Ղազարէ՛, արի՛ եկ՛ արքարս» (Յովհ. ԺԱ. 43):

Տե՛ս զի ոչ ասաց՝ Հայր, հարո[յ] զսայ եւ կամ յանուն Հօր յարի, այլ ինքն իշխանաբար հրամայէ մեռելոյն իբր կենդանի խօսելով: Առաջին՝ վասն ամենակարող զօրութեանն, զի ո՛չ էր յերկբայս վասն մահուան, այլ որպէս կենդան[ւ]ո[յ], ասէր գոլ: Եւ երկրորդ՝ վասն հոգոյն, որ կենդանի էր եւ դարձեալ գիտելի է, թէ ընդէ՞ր ի ձայնելն միայն Ղազար ել, զի բազում Ղազարք էին անդ: Այս է, զի ձայնն աստուածային եւ ակնարկութիւն նորա առ, որ եղեւ, նայ եկն:

«[Եւ ել մեռեալն ուրիւք կապելովք, եւ ձեռաւորն՝ երիզապընդաւք, [եւ երեսաւորն՝ վարշամակապաւաւք]]» (սրբն Յովհ. ԺԱ. 44):

Զի՞նչ է երիզայալինդ: Լէր կտաւեայ շառայփոկօք, զի ստուգաբանութեամբ ասէ, թէ «երիզայալնդեալ»:

«Լուծէք զդա՛ եւ թողէք [երթա]» (նույն տեղում): Զի ձեռքն, որ լուծանեն եւ ռնգունքն, որ հոտոտին, վկա լինին: Դարձեալ արձակել զձեռն Ղազարու, նշանակէր արձակել զԱղամի դժոխոցն կապից, զի դէմք բնութեանս ունէր Ղազար: Դարձեալ ըստ մտաց, զի որք որ մեռանի մեղօք, կապէ զգործն սատանայն: Իսկ յորժամ յառնէ ի մեղաց, արձակի կապն սատանայի, որով կարասցէ փոխանակ չարին՝ բարի առնել: Դարձեալ նշանակէր յարութեան մերում, որք ազատիմք յայնժամ ի կրից մարմնոյ, որք աստ ընբռնել եւ պահանջէ կորուսանել զ[հ]ոգիս մեր:

«Բազումք ի հրէիցն՝ որ եկեալ էին առ Մարեմանս, [իրբեւ տեսին զոր արարն՝ հաւաքացին ի նա]» (Յովհ. ԺԱ. 45):

Զինչ նորա ազգա[յ]ինք կային, ի նորա անուանէն մարեմնէք կոչէին, որպէս յիսրայէլէ՝ իսրայելեանք:

«Եւ ոմանք ի նոցանէ գնացին [առ փարիսեցիս, եւ պապմեցին նոցա զոր արարն Յիսուս]» (սրբն Յովհ. ԺԱ. 46): Ի հաւատացելոցն էին, որք գնացին պատմել, զի համարէին, թէ որպէս մեք տեսաք եւ հաւատացաք եւ նոքա լուեալ հաւատասցեն, զի վասն չարախօսութեան գնացին:

43. ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՐԱՇԱԼԻ ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆՆ

Յովհաննէս ԻԱ. 1-14

ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

Յեպ այսորիկ յայտնեաց զանձն իւր աշակերտացն իւրոց՝ առ ծովեզերքն Տիրերեալ[յ] (Յովհ. ԻԱ. 1): Ինձ թուի, թէ յետ յարութեանն, ոչ միշտ առ նոսա լինէր Տէրն, որպէս նախքան զխաչն: Եւ յայտ է յասելոյն, թէ դարձեալ յայտնեաց զանձն իւր աշակերտացն, որպէս թէ ասիցէ յետ մտանելոյն առ նոսա փակեալ դրամբքն, ոչ այլուրէք յայտնեցաւ մինչեւ յայն տեղի ծովուն, այլեւ զայն ակնարկէ, թէ եւ ոչ նոյնպիսի ի նմա մարմնականքն կրէին որպէս նախքան զխաչն, զի ոչ էին պետք կրից չարչարանաց յետ խաչին, այլ միայն զաշակերտսն հաստատել ի հաւատս յարութեան:

Եւ յայտնեաց այսպէս: Էին ի միասին Սիմոն Պետրոս, եւ Թովմաս, եւ Նաթանայէլ եւ որդիքն Զերեթեայ, եւ այլք երկու յաշակերտացն (սրբն Յովհ. ԻԱ. 1-2):

Զինչ առնէր զաւուրս քառասունս, որ կա ի պրակս առաքելոցն՝ յայտնելով նոցա ճառէր վասն արքայութեան Աստուծոյ: Քանզի աշխատեալք էին եւ խռովեալք եղելովք անդէն եւ հանդերձեալ էին առ մեծամեծ վաստակս ելանել, յաղագս հանդերձելոց իրացն զնոսա արծարծէր բանիւք: Զի յերկար ժամանակաւն տեսութեամբն եւ յերկրի երեւմամբն մի՛ առ աչաւք տեսիլ կարծիցեն զյայտնելն Քրիստոսի, որ զաշակերտսն հաստատէր եւ ընդէ՞ր ոչ նախքան զայն ոչ երեւեցան աշակերտքն համարձակապէս շրջել, զի դեռեւս ի հրէիցն կասկածանացն զաւղեալ նստէին ի Վերնատանն: Իսկ իբրեւ տեսին զՏէրն եւ հաստատեցան ի հաւատս, եւ բարձաւ երկիւղն հրէից, ելին յայտնապէս ի Վերնատանէն, յորում թաքուցեալ էին, ցուցանէ, թէ ոչ կարէին տեսանել, եթէ ո՛չ էր զիջեալ, վասն զի ոչ Տէրն գոյր հանապազ առ նոսա ե՛ւ ոչ զհոգին էր տուեալ ե՛ւ ոչ ձեռնադրեալ հանդիպէին գործել, զի բնական արուեստիւն վարէին:

«Ասէ ցնոսա Սիմոն Պետրոս՝ երթամ ձուկն որսալ: Ասեն. Գամբ եւ մենք» (Կրնս Յովհ. ԻԱ. 3):

Պետրոս գլուխ աշակերտացն, եւ նոքա անդամք նմա: Զի ըստ կամաց գլխոյն շարժին ամենայն անդամքն ի գործս եւ յորժամ գլուխն ասաց՝ երթամ ձուկն որսալ, զինչ այլ լսէր, քան թէ գամք մեք զկնի քո: Ոչ ինչ ունելով գործ՝ ի ձկնորսութիւն պարապէին, եւ այլ աշակերտքն երթային զհետ վասն կապակցելոյ ընդ միմեանս:

«Գնացին եւ մտին ի նաւ, եւ յայնմ գիշերի կալան՝ եւ ոչ ինչ» (Յովհ. ԻԱ. 3):

Առնէին զայս ի գիշերի վասն ահի հրէիցն՝ ծածկաբար. աւրինակ էր մարգարէիցն, որ այնքան աշխատեալք էին երբեմն եւ ոչ զոք կարացին ունել ի մարդկանէ ի հաւատս կամ ի գործս բարիս, որք զիջացեալ էին մեղաւք, որպէս ի ծովու ձկունք ընկղմեալք ի տիղմ չար գործոց եւ ստուերացեալք խաւարաւ միշտ ի ստուերս մահու նստէին խաւարին մեղացն գնացիւք:

«Իբրեւ այգ եղեւ՝ կայր Յիսուս յեզր ծովուն» (Յովհ. ԻԱ. 4):

Եկն Տէրն, իբրեւ զառաւաւս ծագելով ի ստուերածածկեալ աշխարհս զանազան մեղաւք, լուսաւորել զբնութիւն մարդկան, զի նա իսկ էր արեգակն արդարութեան, որ լուսաւորեաց զամենայն մարդ, որ գալոց են յաշխարհս ի ձեռն աշակերտացն իւրոց աստուածային հրամանաւն իւրով, որ զաւրացոյց զնոսա որսալ զազգս մարդկան. աւետարանին ուռկանաւն առ ինքն զնոսա ձգելով ի հաւատս ճշմարիտս:

Եւ «ոչ ծանեան աշակերտքն, թէ Յիսուս իցէ» (Յովհ. ԻԱ. 4):

Վասն զի նախ զնշանսն կամի ցուցանել եւ ապա զանձն ծանուցանել, զի այն աւգտակար էր նոցա եւ զաւրաւոր առ ի հաւատս:

«Ասէ ցնոսա. Ունի՞ք ինչ ուտելոյ, մանկունք» (Կրնս Յովհ. ԻԱ. 4):

Է՞ր վասն զնոսա մանկունս կոչէ եւ ահա ոմանք ի նոցանէ ծերագոյնք էին, քանզի նախկի զնոսա յառաքելութիւն վիճակեցոյց զայն եւ եթ ասաց հրաժարել ի ձկնորսութենէ, զի եղիցին որսորդք մարդկան, դնէ աստանաւր զյիշատակս կանխասաց բանիցն զոր

ասաց: Մարդկաւրէն խաւսի, որպէս հանդիպիլ նախատել զթշուառացեալսն, զի դեռեւս ձկունս որսալով՝ մանկանց ուրեմն ունիք միտս եւ ո՛չ զկատարելոց, զի ես զձեզ մարդկան ասացի լինել որսորդս, զիա՞րդ զտղայական մտաց բուռն հարկանէք որսալ ձկունս:

«Ասէ ցնոսա. Արկէր յաջակողմն նաւիդ եւ գրանէք» (Կրնս Յովհ. ԻԱ. 6):

Զի յայտ արասցէ, թէ ոչ պատահամբ ըմբռնեցան ձկունքն որ զամենայն գիշերն աշխատեալ ո՛չ ինչ կալան, այլ Նորա՝ իսկ աստուածային հրամանացն էր գործն, զի ընդ աջմէ ցուցանելոց էր զարդարան, ի վերջին աւուրն ահաւոր բեմին եւ զմեղուցեալսն ընդ ահեկէ, յաջակողմեան պատրաստեաց՝ զորսն եւ Դաւթի յառաջ գուշակեաց՝ «Կեցցէ դշխոյ ընդ աջմէ քումմէ» (Խմմա. Սաղմ. ԽԴ. 10):

«Եւ ոչ կարէին ձգել ի բազմութենէ ձկանցն» (Կրնս Յովհ. ԻԱ. 6):

Զի ուռկանաւ Աւետարանին զբազմութիւն ազգացն գուշակէր, զորս ածելոց էր ի հաւատս ճշմարտութեան: Այսպէս եւ յաւինակին գուշակելով:

Ասէ աշակերտն այն զոր սիրէրն Յիսուս՝ [ցՊետրոս]. «Տէ՛ր է այն» (Կրնս Յովհ. ԻԱ. 7): Որպեսզի ասիցէ, թէ ոչ այլ ազգ, քան եթէ նորա հրամանին էր գործն, այլ ոչ եթէ ի ձեռն տեսանելոյն ինչ ծանեաւ զՏէրն:

«Սիմոն Պետրոս իբրեւ լուաւ, թէ Տէր է այն, արկաւ զիւրեաւ [զ] սփածանելին՝ քանզի մերկ էր, եւ ընկեց զինքն ի ծովն» (Կրնս Յովհ. ԻԱ. 7):

Յորժամ լուան ի Յովհաննէ, եթէ Տէր է, եւ ինքն ըստ բանին Յովհաննու զնոյն ասաց, ոչինչ յետ այնորիկ եկաց մնաց փոյթ ինչ ունելով սիրով, զոր գործերն, այլ արագապէս չոգաւ առ Տէրն՝ յայտնելով զանչափ ջերմութիւն սիրոյն, զոր ունէր, որ ոչ կարաց մնալ ժուժել, որ եւ այս Պետրոսի եռանդնոտ սիրոյն որ առ տէրն յայտ առնէ, որ այնքան ի մաւտ կալով նաւին ոչ ինչ փոքր ժուժկալեաց նաւաւն գալ առ Տէրն, այլ ընկեց զինքն ի ծովն, որ ոչ ի խորութենէ ջրոյն ինչ զարհուրեցաւ: Ով սաստկագոյն սէր յոյժ անբաւ որ զայն գործէր:

«Այլ աշակերտքն նաւան իսկ գային, քանզի չէին հեռի ի ցամաքէն. այլ իբրեւ երկերիւր կանկնաւ, քարշէին զգործիսն հանդերձ ձկամբն (տե՛ս Յովհ. ԻԱ. 8):

Որպէս մեք առ Քրիստոս կոչեցաք եւ յարքայութիւն նորա հրաւիրեցաք աշակերտաւքն, այնպէս եւ ուռկանն հանդերձ որսովն առ Տէրն քաշել, լինե՞ր որք Աւետարանաւն կոչեցան ի հաւատս, ոչ ըստ մտաց իմացման եւ ոչ ըստ տեսանելոյ աչաց հաւատացին ի խաչելեալն Աստուած, այլ ի ձեռն աստուծահրաւէր հրաշագործութեան աշակերտաց հաւատացին այլ ի ձեռն նշանին եղելոց:

«Մանկունք՝ մի՞թէ՝ ունի՞ք ինչ ուրելոյ» (Յովհ. ԻԱ. 5):

Որպէս մեք ի ձեռն Աւետարանին մեղուցեալքս ի տղայական անմեղութիւն փոփոխիմք՝ վիճակաւ մկրտութեանն շնորհի, այսպէս եւ նոքա, ըստ փոփոխման շնորհին զոր ընդունելոց էին ի Տեառնէ, մանկունք կոչեցան:

«Քանզի չէին հեռի ի ցամաքէն» (Յովհ. ԻԱ. 8):

Որպէս Աւետարանին աշակերտքն ոմանք մերկք ի մարմնական հեշտութեանցն հանդիպին նմա, իսկ ոմանք զմարմնական աւրինակս կրեալք ճշմարտապէս հանդիպին նմա: Այսպէս աշակերտքն. ոմանք մերկք եւ ոմանք զգեցեալ եկին առ Նա: «Զամենայն զիշերս աշխատ եղաք»: Որպէս Աւետարանիս հաւատացեալքս ընդունին զվարձա առաքինութեան, որ յառաջագոյն վաստակեցին, այնպէս եւ նոքա աշխատեցան զգիշերն ամենայն:

«Իբրեւ ելին ի ցամաքն, տեսանեն կրակեւրդ կայծականց, եւ ձուկն ի վերայ, եւ հաց» (տե՛ս Յովհ. ԻԱ. 9):

Քանզի յառաջագոյն ասաց՝ մի՞թէ ունիցիք ինչ ուտելո[յ], զի մի կարծիցեն թէ պէտս ինչ ունելոյ կերակրոյ ասաց զայն զնոսա: Զի հաց եւ ձուկն առընթեր լինելով աստի թերեւս իմացին ոչ վասն կերակրոյ ինչ տենչանաց զայն ասել, այլ այլ իմն այնուակնարկէ, որպէս աւետարանինս աշակերտքն հրաւիրեցան յարքայութիւնն ի պատրաստեալ բարիսն, այնպէս եւ նոքա պատրաստագոյն գտին զկերակուրն զհացն եւ զձուկնն ընդ էր ոչ յառաջագոյն այնպիսի ինչ երեւցոյց հաց եւ ձուկն ժողովրդեանն հրամանաւ ինչ եղեալ այլ զոր ունէին աճեցոյց, վասն զի թերեւս այն

վարդապետութեան եւ տանաւրէնութեան էր ժամանակ: Իսկ այս զաստուածայինսն յայտնապէս յայտնեաց, զի այս հրամանին նորա եղեւ զորձ յանգոյից եւ որպէս կրակետղն ցամաքեցուցանող է եւ տանջող, որ ցամաքեցոյց զղաւղեալսն, այսպէս կիզուն, որք ոչ հաւատացին աւետարանական քարոզութեանն, այլ զիջութեամբ չարաչար գործովք վարեցան:

«Ասէ ցնոսա Յիսուս. Բերէք ինձ ի ձկանցդ՝ զոր դուք կալարուք այժմիկ» (տե՛ս Յովհ. ԻԱ. 10): Քանզի նախ զձուկնն եւ զհացն եցոյց նոցա եւ յայտ արար, թե ոչ վասն կերակրոցն կարաւս գոլով, այլ զի ծանիջիք զչափ զաւրութեան իմոյ. «Բերէք ի ձկանցդ ձերոց»:

«Եմուր Պեպրոս, եւ ձգէր զգործին ի ցամաքն՝ լի մեծամեծ ձկամ[ր]ք» (տե՛ս Յովհ. ԻԱ. 11):

Այսպէս եւ յաւրինակէն գուշակեալ եղեւ պատմութիւնն մեծամեծ ձկանց եւ ոչ մանուկն խառնելով, զի այնպիսի չունէր ծովն: Վասն զի որք ի Քրիստոս հաւատացին, չի՛ք խտիր, ոչ հրէի եւ ոչ հեթանոսի, այլ ամենեքեան մի են ի Քրիստոս աւագանին ծնունդք, որ մատուցան ի Սիոն լեռն եւ ի քաղաք Աստուծոյ մերոյ ի միասին, այսպէս միաձեւք եւ միատեսակք էին որսոցն բազմութիւնք: ԸԾԳ. (հարիւր եւ յիսուն եւ երեք) որպէսզի աւետարանական ուռկանն եւ ժողովումն որ նոյն ի ձեռն մկրտութեան լինելոց էր յանուն Երրորդութեանն Հաւր եւ Որդւոյ, եւ Սուրբ Հոգւոյն: Այսպէս եւ թիւ որսոց ուռկանին խորհրդականք էին, երից յիսուն եւ երեք առանձնականութեամբ, քանզի երեք յիսնեակքն զերից ազգացն զբազմութեան մեղաց ջնջումն գուշակեաց, որք ըստ շնորհաց Աւետարանին լինելոց էին: Իսկ երեք առանձնականութիւնքն յատկաբար երեք անձնեան Երրորդութեանն նշանակ է, որով ազատութիւն եւ իմաստութիւն մեզ պարգեւի, այնչափ, ինչ կայր եւ ոչ պատառեցաւ գործին: Ընդ որս Աւետարանինս սքանչանայ ընդ աւետարանական ուռկանն, որ անեղծանելի կայ մնա մինչ ի կատարած, ըստ Բանին, թէ՛ ես ընդ ձեզ եմ: Այսպէս եւ ուռկանն ոչ պատառեցաւ, յինքն բերելով զայնքան բազմութիւն ձկանցն, զի այն աստուածային հրամանին եւ զաւրութեանն էր նշանակ:

«Ասէ ցնոսա Յիսուս. Եկայք ճաշեցէք: Եւ ոչ ոք յաշակերտացն իշխէր հարցանել՝ [թէ դու ո՞վ ես,] զի գիտէին թէ Տէրն է (սին 30վի. ԻԱ. 12):

Զի՞նչ պետք էին հարցանել, թէ դու ո՞վ ես, այլ յայտմանէ յայտնի թէ, հրաշափառագոյն եւ սոսկալի էրեւմամբ տեսանէին զՏէրն, զի թէպէտ եւ ճանաչէին, թէ Տէրն է, այլ ոչ ոք իշխէր հարցանել, թէ զիա՞րդ կամ որպիսի՞ ինչ իցէ, այսպիսի ահագին երեւման տեսիլդ Աւետարանիս հաւատացեալք ծանուցեալ անհասանելին, անքննելի, կա մնա իշխանութիւն աստուածութեան նորա: Այսպէս եւ ոչ աշակերտքն յորժամ ծանեան զՏէրն իշխեցին հարցանել, թէ՛ դու ո՞վ ես:

«Գայ Յիսուս՝ եւ առնու զհացն՝ եւ փա[յ] նոցա, նոյնպէս եւ զծուկն (Յովի. 13):

Է՞ր վասն ինքն բաշխէ զհացն եւ զծուկնն նոցա, զի բարձէին նոցանէ զկասկածանս՝ երեւութաբար եւ առաջաւորք լինելոյ երեւմանն: Թէպէտ Յովհաննէս Աւետարանիչն ինչ ոչ ասաց զնոյն Տէրն թէ ճաշակեաց, սակայն Ղուկաս ասաց (2ա) թէ հաղորդեցաւ ընդ նոսա հացիւ, թէպէտ զնշանսն եւ զերեւումն ոչ պատմեաց (սին Դով. ԻԴ. 36-44): Եւ այսու յայտ առնէ զպատիւ նոցա, թէ յետ սքանչելի նշանացն խոնարհեցաւ ի նոսա եւ արժանաւոր արար բաշխել նոցա ի տէրունական ձեռացն հացն եւ ձկունն: Եւ որպէս գալուստն յետին ժամանակին, մերձ էր առ կատարածն, այսպէս եւ աշակերտքն ի ծովուն գոլով ի մաւտուստ գտանէին կերակրեալք ի Տեառնէ:

«Զայս երիցս անգամ երեւցաւ Յիսուս աշակերտացն յարուցեալ ի մեռելոց» (Յովի. ԻԱ. 14):

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻ

«Յայնմ գիշերի կալան՝ եւ ոչ ինչ» (Յովի. ԻԱ. 3):

Թէ ընդէ՞ր ի գիշերի որսային ի ձկունս եւ այս վասն Դ. պատճառի: Առաջին՝ ըստ Ոսկերերանի՝ թէ է տուէ ոչ համարձակէին որսալ: Երկրորդ՝ ըստ ոմանց՝ զի ուռկանաւ որսալ առաւեալ ի դէպ է ի գիշերի քան ի տուէ, որպէս կարթիւ տուէ, քան ի գիշերի: Եր-

րորդ՝ զի զմարմնաւոր հոգեւորին պարապեցեն, սակայն կալան եւ ոչ ինչ: Չորրորդ՝ ըստ խորհրդոյ, զի գիշեր էր միտք նոցա, զի դեռ ո՛չ էր իջեալ Հոգին Սուրբ, որով լուսաւորէին, վասն որոյ ոչինչ կալան քարոզութեամբ իւրեանց ի մարդկանէ:

«Իբրեւ այգ եղեւ՝ կայր Յիսուս յեզր ծովուն, [քայց ոչ ծանեան աշակերտքն թէ Յիսուս իցէ]» (Յովի. ԻԱ. 4):

Յայգու երեւցաւ Քրիստոս վասն Դ. պատճառի: Առաջին՝ զի առաւօտն յոյժ յարմարի նորոգման փառաց յարութեանն: Երկրորդ՝ զի զկնի աշխատութեան գիշերոյն, սքանչելիքն հաճոյասցին: Երրորդ՝ զի առաւօտուն այլ կերպ երեւի մարդոյն: Վասն որոյ ո՛չ իմացան, թէ Տէրն է: Չորրորդ՝ պատճառ, զի նա երեւէր ի կերպ առն, որ կամի ձուկն գնել եւ այնպիսին ընդ այգն գայ եւ վասն սոյն պատճառի եհարց:

«[Մանկունք, մի՞թէ լուսնիք ինչ ուրեւոյ]» (Յովի. ԻԱ. 5):

Իսկ զի՞ «մանկունք» կոչէ զնոսա: Վասն Դ. պատճառի: Առաջին՝ հնազանդութեան եւ նուաստութեան նոցա: Երկրորդ՝ կոչէ վասն ամբոթութեան նոցա, զոր մանկութեանն կոչի: Երրորդ՝ վասն անգիտութեանց, ասէ մանկունք: Չորրորդ՝ վասն զօրութեան նոցա ասէ:

Իսկ զի՞ յաջակողմ նաւին ետ արկանել զուռկանն (հմմտ. Յովհ. ԻԱ. 6): Առաջին՝ առ ի նշան յարութեանն իւրոյ, զի յաջ էր: Երրորդ՝ զի ուսցէ զբան ուռկանի նոցա տալ, որ լսենն, ընդայնմ ձեզ ասեմ, որ լսէքդ:

«Տեսին կրակեպղ կայծականց» (Յովի. ԻԱ. 3): Գործելիքն հարցեալք էին, զոր կայծականց ասէ, եւ ձուկն առ ի խորովել եւ հացն արտաքոյ կայծականցն մերձ եղեալ: Եւ զայս Քրիստոս նոր ստեղծ աստուածային զօրութեամբն՝ վասն Դ. պատճառի: Առաջ վասն նշանակելոյ զսէր իւր: Երկրորդ՝ առ ի հաստատել զնոսա ի հաւատալ յարութեանն, ի ձեռն սքանչելեաց: Երրորդ՝ առ ի ցուցանել խորհուրդ ինչ, զոր ասացուք, այսինքն թէ՛ կարող եմ յամենայն ժամս նոր ստեղծագործութիւն առնել: Չորրորդ՝ զի ցուցանէ, թէ նոյն Աստուածն եմ, որ յանապատին զժողովուրդն կերակրեցի: Ե. (հինգերորդ)՝ առ ի ցուցանել խորհրդապէս, թէ նոյն եմ, որ յօչնչէ

առնեմ զամենայն: Իսկ ողջութիւն ուռկանին, ունի խորհուրդ, զի եկեղեցի ընտրելոց զկնի յարութեան հասարակաց, ո՛չ կրէ հերձուած ինչ եւ բաժանումն որպէս կրեաց եւ կրէ ի կեանս յայս, զի ի նախկին ձկնորսութիւն, զոր պատմէ Ղուկաս, պատառեալ լինէին գործիքն(Կրն Ղուկ. ԻԴ. 6-44), բայց աստ՝ ոչ:

Իսկ ըստ այլայբանութեան՝ «Է. աշակերտքս» այս նշանակեն զընթանուր առաջնորդքս, որ յէ. ժամանակ կենացս ընթանան, իսկ «գիշերն» նշանակէ զհակառակութիւն անհաւատիցն, յամենայն ժամ, իսկ «տիւն» նշանակէ զյայտնութիւն լուսոյն Քրիստոսի, որ ածէ առ ի յորսալ: Եւ «գործիքն» նշանակ է վարդապետութեան: Իսկ «ՃԾԳ.» (հարիւր եւ յիսուն եւ երեք) ձուկն նշանակէ զընտրեալսն: Եւ դարձեալ զի ՃԾԳ. ի Ժէ. բաղկանայ, որ ի միոյն սկսեալ այսպէս՝ Ա. Բ., որ լինի Գ. եւ Գ., որ լինի Զ. եւ Դ., որ լինի Ժ. եւ Ե., որ լինի ԺԵ. եւ Զ., որ լինի ԻԱ: Եւ սոյնպէս մինչեւ Ժէ.ն լինի ՃԾԳ., որ նշանակէ Ժ. զհին օրէնսն, որ սպանանէ իսկ, իսկ «Է.» զՀոգւոյն Սրբոյ շնորհսն, որ կեցուցանէ, որպէս ասէ Պաւղոս (Խմմր. Բ. Կոր. Գ. 6) եւ դարձեալ «ՃԾ.» նշանակէ զառատաբար բաշխումն Հոգւոյն Սրբոյ եւ կամ բարի գործոց, որք ըստ Է. աւուրց կենցաղոյս ընթանան, իսկ միութիւնն, որ կատարէ զԾ.ն նշանակէ զժողովումն եւ զվերաբերումն ամենայն գործոց, առ մի վերին բարին: Եւ «Գ.» յիսներորդ նշանակէ զԳ. ընթացս եկեղեցոյ, որք յԳ. ժամանակս Ա. ի մէջ կռապաշտացն, Բ. ի մէջ ի ժամանակս հաւասար քրիստոնէութեան, եւ Գ. ի ժամանակս Նեոինն: Իսկ Գ.ն, որ ի վերա ՃԾ.էն, նշանակէ զԳ. ամ հալածանաց Նեոինն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոսի հրաշքների և բժշկությունների հայ միջնադարյան մեկնությունները	5
Բժշկութիւնք ի Գալիլեա (Մատթ. Դ. 23 -25, Ղուկ. Զ. 17-19).....	17
Բժշկութիւնն բորոտին ի Գալիլիա (Մատթ. Ը. 1-4, Մարկ. Ա. 40-45, Ղուկ. Ե. 12-16)	23
Բժշկութիւնն ծառային հարիւրապետին (Մատթ. Ը. 5-13, Ղուկ. Ե. 1-10).....	37
Բժշկութիւնն զոքանչին Պետրոսի (Մատթ. Ը. 14-15, Մարկ. Ա. 29-31, Ղուկ. Դ. 38-40)	61
Բժշկութիւնք ի Կափառնաւում (Մատթ. Ը. 16-18, Մարկ. Ա. 32-34, Ղուկ. Դ. 41-42).....	65
Հանդարտումն ալելոծութեան (Մատթ. Ը. 23-27, Մարկ. Դ. 35-41, Ղուկ. Ը. 22-25).....	68
Բժշկութիւնն դիաւհարաց ի Գերգեսա (Մատթ. Ը. 28-34, Մարկ. Ե. 1-20, Ղուկ. Ը. 26-39)	78
Բժշկութիւնն անդամալոյծին ի Կափառնաւում (Մատթ. Թ. 1-8, Մարկ. Բ. 1-12, Ղուկ. Ե. 17-26)	94
Յարութիւնն դստերն Յայրոսի (Մատթ. Թ. 18-20, 23-26, Մարկ. Ե. 21-24, 35-43, Ղուկ. Ը. 40-42, 49-56)	110
Բժշկութիւնն տեռատես կնոջն (Մատթ. Թ. 20-22, Մարկ. Ե. 25-34, Ղուկ. Ը. 43-48).....	121
Բժշկութիւնն երկուց կուրից (Մատթ. Թ. 27-31)	129
Բժշկութիւնն համեր դիաւհարին (Մատթ. Թ. 32-34)	135
Բժշկութիւնք զանազանք (Մատթ. Թ. 35-38, Մարկ. Զ. 53-56).....	139

Բժշկությունն գոսացեալին ի Կափառնայում (Մատթ. Ժբ. 9-16, Մարկ. Գ. 1-6, Ղուկ. Զ. 6-12)	145
Բժշկությունն համեր կուրի դիահարին (Մատթ. ԺԲ. 22-30, Մարկ. 3. 22-30, Ղուկ. ԺԱ. 14-23)	153
Առաջին բազմացումն նկանակաց և ձկանց. Կերակրումն հինգ հազարի (Մատթ. ԺԴ. 13-21, Մարկ. Զ. 30-44, Ղուկ. Թ. 10-17, Յովհ. Զ. 1-14)	168
Նաւագնացությունն առաքելոց (Մատթ. ԺԴ. 22-33, Մարկ. Զ. 45-52, Յովհ. Զ. 16-21)	207
Բժշկությունք ի Գեննեսարէթ (Մատթ. Ժդ. 34-36, Մարկ. Զ. 53-56)	220
Հաւատք կնոջն քանանացոյ և բժշկությունն դստեր նորին (Մատթ. ԺԵ. 21-28, Մարկ. Է. 24-30)	222
Բժշկությունք ի Դեկապոլիս (Մատթ. ԺԵ. 29-31, Մարկ. Է. 31-37)	234
Երկրորդ բազմացումն նկանակաց և ձկանց. Կերակրումն չորս հազարի (Մատթ. ԺԵ. 32-39, Մարկ. Ը. 1-9)	237
Հայցումն նշանից (Մատթ. ԺԶ. 1-4 Մարկ. Ը. 11-13, Ղուկ. ԺԲ. 54-56)	245
Այլակերպությունն Յիսուսի (Մատթ. ԺԷ. 1-13, Մարկ. Թ. 1-12 Ղուկ. Թ. 28-36)	254
Բժշկությունն լուսնոտ դիահարին (Մատթ. ԺԷ. 14-21, Մարկ. Թ. 13-28, Ղուկ. Թ. 37-44)	318
Սատեր ի բերան ձկան (Մատթ. ԺԷ. 23-26)	353
Բժշկությունն կուրից ի Երիքով Մատթ. Ի. 29-34	361
Բժշկությունն Բարտիմէոս կուրին (Մարկոս Ժ. 46-52)	372
Բժշկությունն կուրից ի Երիքով (Ղուկ. ԺԸ. 35-43)	389
Բժշկությունք ի տաճարին (Մատթ. ԻԱ. 14-16)	392
Անիծեալ թզենին (Մատթ. ԻԱ. 18-22, Մարկ. ԺԱ. 12-14)	396
Բժշկությունն դիահարին ի Կափառնայում (Մարկ. Ա. 21-28, Ղուկ. Դ. 31-37)	407
Հրաշալի ձկնորսություն (Ղուկ. Ե. 1-11)	409

Յարությունն պատանւոյն ի Նային (Ղուկ. Է. 11-17)	416
Բժշկությունն կնոջն կարկամեալ (Ղուկ. ԺԳ. 10-17)	423
Բժշկությունն ջրգողելոյն (Ղուկ. ԺԴ. 1-6)	430
Մաքրիլն տասից բորոտից (Ղուկ. ԺԷ. 11-19)	433
Բժշկությունն ունկան ծառային քահանայապետի (Ղուկ. ԻԲ. 49-51)	438
Հարսանիքն ի Կանա (Յովհ. Բ. 1-11)	441
Բժշկությունն որդւոյն թագաւորագնին (Յովհ. Դ. 43-54)	468
Բժշկութիւն անդամալոյծին Պրորատիկեի աւագանին (Յովհ. Ե. 1-18)	478
Բժշկությունն ի ծնէ կուրին (Յովհ. Թ. 1-41)	499
Յարությունն Ղազարոս (Յովհ. Ժա. 1-44)	532
Երկրորդ հրաշալի ձկնորսությունն (Յովհ. ԻԱ. 1-14)	595

ՄԵԿՆՈՂԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶՐԵՍՏՈՄԱՏԻԱ

**ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇՔՆԵՐԻ ԵՎ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ:**

Կազմող՝ Նաիրա Թամամյան
Խմբագիր՝ Գևորգ Տեր-Վարդանյան

Հրատարակչական խորհրդի նախագահ և բաժնի տնօրեն՝	Նաթան Արք. Հովհաննիսյան
Հրատարակչական խորհրդի անդամներ՝	Ա. Մադոյան, Պ. Հովհաննիսյան, Գ. Տեր-Վարդանյան
Սրբագրիչ՝	Ս. Գրիգորյան
Էջադրումը՝	Ղևոնդ քահանա Մայիլյանի

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ - 2013

Թուղթ՝ օֆսեթ 70x100, 1/16
Ծավալ՝ 38,0 տպ. մամուլ, կազմը կոշտ,
Տպաքանակը՝ 300:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՏՊԱՐԱՆ